

क पक्षे अमुक तिथौ अमुक वासरे अमुक
 नक्षत्रे अमुक योगे अमुक करणे अमुकचन्द्रे
 अमुकसूत्रे अमुक देवगुरौ शेषेषु ग्रहेषु यथा
 स्थानस्थितेषु सत्सु एवं ग्रहगुणविशिष्टे देशे काले
 मम इह जन्मनि जन्मान्तरे वा सञ्चितानां पापानां
 ब्रह्महनन सुरापान सुवर्णस्तेय गुरुतल्पगमन त
 त्संसर्गरूपमहापातकानां बुद्धिपूर्वकाणां मनोवा
 कायकृतानां वज्रकालाभ्यस्तातां उपपातकानां
 च स्पृष्टास्पृष्ट संकलीकरण मलिनीकरण अपात्री
 करण जाति भ्रंशकरण रसविक्रय कन्याविक्रय
 हयविक्रय गोविक्रय खरोष्ट्रविक्रय दासीअजादि
 पशुविक्रय ब्राह्मण दुष्टब्राह्मणत्व निरर्थक
 वृक्षछेदन ऋणानपाकरण ब्रह्मस्वापहरण देव
 स्वापहरण राजस्वापहरण ब्राह्मण निन्दानि गुरु
 निन्दा वेदनिन्दा शास्त्रनिन्दा अभक्ष्यभक्षण अ
 भोज्यभोजन अचोष्य चोषण अलेह्यलेह्य अ
 स्पृश्यस्पर्शन अश्राव्यश्रवण अहिंस्य हिंसन अ
 वन्द्यवन्दन अचिन्त्यचिन्तन अयाज्यजान अपूज्य
 पूजन पूज्यपूजाव्यतिक्रमण मातृपितृतिरस्कार
 स्त्रीपुरुष प्रीतिभेदन परस्त्रीगमन वैश्यस्त्री
 गमन क्षत्रियस्त्रीगमन ब्राह्मणस्त्रीगमन विधवा
 गमन दासीगमन वेश्यागमन चाण्डालादि
 हीनजातिगमन पशुयोनिबीजपात कूटसाक्षि
 त्व पैशून्यवाद मिथ्याप्रवाद श्लेष्मभाषण ब्रह्म
 द्वेषकरण स्वामिभेदन मित्रवंचन भार्यावंचन
 गर्भपातन रजस्वलागमन सकामस्त्रीस्तनस्पर्शन
 पथिताम्बूलचर्वण हीनजाति सेवन अनृतभाषण

परान्नभोजन असाक्षीभोजन गणान्नभोजन भू
 ण हिंसा पशुहिंसा वालहिंसा स्त्रीहिंसा स्नान
 त्याग सन्यात्याग पूजात्याग औपासनान्नित्याग
 वैश्वदेवत्याग आत्मार्थपाककरण एकाकीमिष्टान्न
 भोजन वालकैः सहभोजन क्रमुकपात्र भोजन
 पंक्तिभेदकरण आत्मस्त्रीसहभोजन प्रकीर्ण पा
 तकानां एतत्क्षण पर्यन्त सञ्चितानां लघुस्थूल
 सूक्ष्माणञ्चनिरासर्थं सहस्रगोदानजन्य कुरु
 क्षेवादि सर्वतीर्थ स्नानजन्य फल प्राप्यर्थं स
 मस्त पितृणां आत्मनश्चविष्णवादिलोक प्राप्त
 येवा अधीतानामध्येष्यमाणानामध्यायानां स्थां
 पनक्रोशघोषदुष्टतद्रुतमुच्चारित वर्णानां पूर्वस
 वर्णानां गलोपलम्बितद्रुतमुच्चारित वर्णानां
 स्पृष्ट वर्णविघट्टनादिभिः प्रामादिक श्रुतीनां य
 द्यातं यातयामत्वन्तत्परिहारार्थं अक्षरहीनं
 माला स्वरहीनं अङ्गहीनमनुस्वार पदछेद क
 ण्ठिकाव्यञ्जनविकरीष स्वरभक्तिर्दिर्भाव ह्रस्व
 लुतश्चौरस कंथतालु मूर्धन्योष्ट नासिकानु
 नासिकजिह्वामूलीयोदात्तानुदात्तस्वरितलक्षण
 जातिवर्ण गोत्र प्रयत्नोच्चारण माधुर्य्योच्चरव्यक्ति
 हीनं वेदाध्ययन न्तज्जनित पातक निरासा
 र्थञ्च सर्वेषामाध्यायनार्थं बीजत्वार्थञ्च नवोप
 नीतानां ग्रहणाधिकारार्थं दूतरेषामुत्सृष्टानां
 वेदानां पुनर्ग्रहणार्थञ्च यातयामत्व दोषप
 रिहारार्थं यथाद्यद्देवतोपासनयायथायथावत्फल
 प्राप्यर्थं देवब्राह्मण सविता सूर्यनारायण
 सन्निधौ गङ्गाभागीरथ्यां प्रवाहाभिमुखेनाभि

मात्रजलेगणस्नानमहं करिष्ये शुभम् ॥ लोकर
 ज्ञानार्थं लिखितमेतद्विदुषां शोढव्यं

ॐ श्रीगणेशाय नमः ॥ अथ संक्षेपेण
 स्नान विधिः देशका लौसंकीर्त्य उरस्य कण्ठ
 ताल व्य० मूर्धन्य० दन्त्य० ओष्ठ० नासिक्य०
 कंथनासिक्य० तालव्यनासिक्य० मूर्धन्यना
 सिक्य० दन्त्यनासिक्य० कंथतालव्य० कंथो
 ष्ठ० दन्त्योष्ठ० जिह्वामूलीयोपध्मानीय०
 ह्रस्व दीर्घ लुतस्वरदिर्भावापर सवर्णविस्मिष्टा
 नां कृन्द सामधीतानमध्यापितानां यातया म
 त्वनिवृत्ति द्वारा श्रीपरमेश्वर प्रीत्यर्थं सवि
 ष्योह मुत्सर्जनाख्यङ्गर्म करिष्ये प्रथमभागेन
 मृदापाणिपादाणुलेपनं प्रक्षालित पाणिपादः
 जलेस्थलेचैकैकंपादं कृत्वा चम्प उरुठं हीत्यस्य
 शुनः शेषः ० वरुणो० त्रि० जलाभिमन्त्रणे०
 ॐ उरुठं हि० येतेशत० वामदेव० वरुणसवितृ
 विष्णुविश्वमरुत्स्वर्कादे० त्रि० तोयावर्तने०
 ॐ येतेश तं० सुमलियान० प्रजापति० आ
 पोदे० यजुर्ग्रहणे० ॐ सुत्रियान० दुर्मित्रिये०
 प्रजापति० आपो० पजुश्च० अञ्जतिप्रक्षेपे०
 ॐ दुर्मित्रिया० ततो द्वितीय भागेन मृदा कटिव
 स्ति ऊरु जङ्घे चरणौ कटौ च तूष्णीं निस्त्रिः प्रक्षाल्या
 चम्प तीर्थोदकाय नमः ततस्तृतीयभागेन मृदा
 दहिणहस्तेन नाभेरुद्धं० वामेन नाभेरधः ॐ इदं

वि० आपोऽअस्मानिति० प्रजापति० आपो० त्रि०
 मज्जनोन्मज्जने० ॐ आपोअस्मा० दीवीः इतिनिम
 ज्य ॐ उदिदायः एमि० इत्युन्मज्ज मानस्तो० गृ
 त्स० रुद्रो० जगती० अङ्गानुले० ॐ मानस्तो० मृ
 द्दनुलेपः उदकं सृशेत् गोमय लिप्त एवकुम्भ
 मुद्रयादक्षिण चुलकेनवाभिषेकः इमम्भे० शुन
 शेष० वरुणो० त्रि० अभि० तत्वायामी० शुनः
 वरुणो० त्रि० त्वन्न० वामदे० अग्नि० त्रि० मा
 प्रदति० प्रजापति० हृदयशूलं० यजुः उदुत्त०
 मशुनः शेष० वरुणो० त्रि० मुञ्चन्ति० बंधु०
 अनुष्टु० अवष्टये० प्रजापति० यज्ञो० अनु०
 अभि० ॐ इमम्भे० पुनातु ॐ तत्वा० ॐ त्वन्नो०
 ॐ सत्वन्नो० ॐ मापो० ॐ उदुत्त० ॐ मुञ्चन्तु
 मा० ॐ अवभृथ ऽ ततस्तूष्णीं निमज्जोन्मज्जाच
 य० ततः कुशवयेण ॐ कारस्य ब्रह्मा० परमा
 त्मा० गाय० पावने० व्याहृतीनां प्रजापति० अग्नि
 वायु सूर्या० गाप्रच्युष्णिगनुष्टुभश्छं० पा० तत्स
 वि० विश्वाभित० सविताः गायत्री० आपोहि
 ष्टेति तिसृणां० सिंधुदीप० अपो० गाय० इद
 माप इति० प्रजापति० आपो० महापंक्ति०
 पाव० हविष्मती० प्रजा० लिंगोक्ता० अनुष्टुप्०
 देवीराप० प्रजा० रापो० पंक्तिः० कार्ष्णि रसीत्यक्ष
 रचतुष्टयस्याज्यं देवता समुद्रस्य समापइत्यस्य
 चापोदेव० त्रयाणां अनुष्टुप्० अपोदेवा० वरुण
 ऋ० आपो० त्रि० द्रुपदादिवेत्यस्य प्रजापत्यश्चि
 सरस्वतीन्द्राऋषयः आपो० त्रि० शन्नोदे
 वीत्यस्य दध्यङ्गाथर्वणऋ० आपो० अनुष्टु० पा०

अपा ॐ रसमित्यस्य दृढस्यति० सोमो० अ
 नु० आपोदेवीत्य० सिन्धुदीप० आपो० न्यं कु
 सारिणी दृढतीच्छन्दः पुनन्तुमे० प्रजा० पित
 रो० अनु० अग्नइत्य० वैश्वानरऋ० अग्नि०
 गा० पुनन्तुमे० प्रजा० लिङ्गो० अनु० पवित्रे
 षे० प्रजा० अग्नि० गा० यत्तइति० प्रजापति०
 अग्नि० तृतीयपादस्य ब्रह्मादे० गाय० पव
 मान० प्रजा० सोमो० गा० उभाभ्यां० प्रजा०
 सविता० गा० वैश्वदेवी० प्रजा० विश्वेदेवा
 देः त्रि० चित्पतिर्मेति त्रयाणां प्रजापति० वा
 क्पतिर्मेत्युभयोः प्रजापतिर्दे० देवोमाइत्यस्य स
 वितादे० यजु० ॐ पु ॐ भूः पु० ॐ भुवः
 पु० ॐ स्वः पु० ॐ सत्स० पु० ॐ आपो
 हि० पु ॐ तानः पु० ॐ महे० पु ॐ योवः
 पु० ॐ तस्य० ॐ उशती० ॐ तस्मा० पु० ॐ
 यस्य० पु० ॐ आपोज० पु० ॐ इदमापः
 चतु० पु० ॐ हविष्मतीरि० सूर्यः० पु० दे
 वीरापोअ० स्वाहा पु० ॐ कार्ष्णि० पु० ॐ
 अपोदेवा० रातीः पु० ॐ द्रुपदा० पु०
 ॐ शन्नोदेवी० पु० ॐ अपा ॐ रस० पु०
 ॐ आपोदेवीरु० पलाः पु० ॐ पुनन्तुमापि
 पु० ॐ पुनंतुमापिताम० पु० ॐ अग्नआ
 यू० पु० ॐ पुनंतुमादेवज० हिमा० पु०
 ॐ पवित्रेण० पु० ॐ यत्ते० पु० ॐ पव
 मानः पु० ॐ उभाभ्यां० पु० ॐ वैश्वदेवी०
 पु० उदकं सृशेत् ॐ चित्पति० त्वच्छि० रश्मि
 भिः पु० नाभेरुपरि ॐ वाक्प० त्वच्छि०

[१०]

मध्यं० पु० ॐ देवोमा० पु० अधः ॐ पु०
भूः० भुवः स्वः ॐ तत्स० पु० इमंमे० तत्वा०
त्वन्नः सत्व० मापोमौ० उदुत्त० मुञ्चन्तु० अव
भृथ० अपाव० शुनः श्रेष्ठ० लिंगो० अनु० ॐ
अपाव० पु० अपामार्गेण ततः काण्डात्काण्डा०
अग्नि० दूर्वेष्टाकादे० ॐ काण्डात्काण्डा०
पु० ततः अधमर्षणंजले० ऋतञ्चसत्ताञ्चेत्य
धमर्षण ऋ० भावभृतोदे० अनुष्टु० ॐ ऋ
तञ्च० ३ ॐ इपदा० वा ॐ आर्यगौ० विष्णुः
ततः स्नानांगतर्पणम् ॐ मोदस्तृप्यतु प्रमो०
सुमु० दुर्मु० अविघ्न० विघ्नकर्ता० ब्रह्मादयोदे
वा० गोतम० भरद्वा० विश्वा० जम० वसि०
कश्य० अत्रि० दक्ष० मरी० अत्रिरा० पुलह०
पुलस्त्य० क्रतु० प्रचेता० भृगु० नारद० मन
व० कण्ठी ॐ सनकादयो मनुष्या० २ अप
स० ॐ कव्यवाडादयोदेवपितर स्तृप्यन्तु ३
गोलाः अस्मान्पितृपितामह प्रपितामहास्तृप्यन्तु
गोलाः अस्मान्मातामह प्रमातामह पृथ्वप्रमाता
महास्तृप्यन्तु आब्रह्मास्तस्वपर्यन्तं जगत्तृप्यतु ॐ
यन्मयाद्रुषि० ॐ येके० ततः वस्त्रं परिधाय
तिलकञ्च कृत्वा संध्यामुपास्य गायत्री जपञ्च कृ
त्वा ततः उपस्थानं तद्यथा विभाडित्यस्य विभा
ट् सौर्य ऋ० सूर्यो० त्रि० उदुत्यमितितिसृणां
प्रस्कण्व सू० गा० तंप्रत्यथा० काश्यापावत्सावृ
षी० सोमो० त्रि० अयंवेन० वेन० सोमो०
त्रि० चित्रमित्यस्य कुत्सांगिरसावृषी० सू०
त्रि० आनदित्यस्यागस्त्य ऋ० सू० त्रि० यद

[११]

द्येत्यस्यश्रुतकक्ष सुत कक्षावृषी० सूर्योदे०
गा० तरणि० प्रस्कण्व० सू० गा० तत्सूर्यस्ये
तिद्वयाः कुत्स० सू० त्रि० वस्महानिति
द्वयोर्यमदग्नि० सू० आद्यस्यवृहती० द्वितीयस्य
सतो वृहती० आयन्त० नृमेधा ऋ० सू० वृह
ती० अद्यादेवाद्यस्य कुत्स० सू० त्रि० आद्य
ष्णेनेति० हिरण्यस्तूपांगिरसावृषी सू० त्रि०
सूर्योपस्थाने० सहस्र शीर्षेति षोडशानां नार
यण० पञ्चदशानां अनुष्टुप् षोडश्यास्त्रिष्टु०
पुरुषोदे० सूर्योप० यज्जाग्रत इति षडर्चस्य
शवसंकल्प ऋ० मनो० त्रि० सूर्योप० ॐ
विम्बा० श्यन् १७ ॐ सहस्रशी० षाण १६ ॐ
यज्जाग्रतो० पू मण्डलं ततस्तर्पणं कृत्वा० ततां
जलेदेवानां पूजनं ॐ ब्रह्म यज्ञानं ब्रह्मणेनमः
ॐ इदं विष्णु० विष्णवे० ॐ नमस्ते० रुद्राय०
अपस्पर्शः ॐ तत्स० सधित्वेन० ॐ मित्रस्यच०
मनाय० ॐ इमंमे० वरुणा० सूर्यमुपतिष्ठेत्
ॐ अदृशमस्य० ॐ हृष्टंसः शु० प्राच्यै० इन्द्रा
य० आग्नेयै० अग्नये० दक्षिणा० यमाप० नै
र्ऋत्यै० निर्ऋतये० प्रतीच्यै० वरुणा० वायव्यै०
वायवे० उदीच्यै० सोमाय० ईशान्यै० रुद्राय०
ऊर्ध्वायै० ब्रह्मणे० अवाच्यै० अनन्ताय० ब्रह्मणे०
अग्नये० पृथिव्यै० उपधिभ्यो० वाचे० वाचस्पत
ये० विष्णवे० महद्भ्यो० अपापतये० वरुणाय०
एवं नमस्कारं कृत्वा दकंदत्वांजलिना जलभादाय
ॐ संवर्चसा० इतिमुखं संशोध्य ॐ देवागातु०
इतिदेवान्विसृज्य इति स्नानविधिः ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ अथ ऋषिस्थापनम् ॥
 कर्ताटभिस्तु भर्द्भपवितैः पृथक्पृथक् गायत्रीं
 पठित्वा ब्रह्मग्रन्थियुक्ताः सप्तर्षयः वटवः कार्याः
 पीठे प्रागग्रास्थापनीयाः ततः आचम्य प्राणायामा
 न्कृत्वा देशकालौ संकीर्त्य अध्यायोत्सर्ग कर्मांग
 त्वेन ऋषिस्थापन पूजनं चाहंकरिष्ये ततः अ
 क्षतान्गृहीत्वा ॐ भूर्भुवःस्वः गोतममावाहया
 मि भोगोतमइहागच्छे हतिष्ठ एवं भरद्वाजं वि
 श्वामित्रं जमदग्निं वसिष्ठं कश्यपं अत्रिं अरु
 न्यतिं मनोजूतिरित्यस्यांगिरसो बृहस्पतिऋ०
 यजु० विश्वेदेवादे० ऋषिस्थापने० ॐ मनोजू
 ति० अरुन्यतिसंहिताः सप्तर्षयः सुप्रतिष्ठिताभवं
 तु एवं प्रतिष्ठाप्य ततः सप्तर्षयइदं विष्णु विचम
 इमिमन्वाभ्यांकरादिमूर्धपर्यंतं खदेहे न्यासान्
 कुर्यात् करयोः पादयोजनोः कक्षांनाभौहृदिका
 मात् कण्ठे गार्होर्मुखे नेत्रे मूर्ध्नि वासांगतो न्यसेत्
 सप्तर्षं यद्व्यत्यादि त्ययाज्ञवल्क्यावृषी सप्तर्षयो
 दे० जगती० इदं विष्णुरिति मेधातिथिऋ०
 विष्णु० अंगन्या० ॐ सप्तर्षयः प्रति० इदं वि
 ष्णुर्वि० तथैव सप्तर्षिं वटसु न्यासान् कुर्यात्
 ततः मन्वाभ्यां कांडानुसमयेन गोतमादीन् पूज
 येत् गोतमायासनं सप्तर्षयाभि एवम्पाद्यं अर्घं
 आचमनीयं स्नानादि स्तुतिपाठान्तं गोतमं
 संपूज्य भरद्वाजादीन् पूजयेत् अथ तर्पणं ॐ
 देवास्तृप्यन्तां कृन्दांसि० वेदा० ऋषयः पुरा
 णाचार्या० गन्धर्वा० इतराचार्या० सम्बत्सरः सा
 वयव० अहोरात्राणि० अर्धमासा० मासा०

ऋतव० जीवत्पितृकस्तुन० पितरः आचार्या०
 अपसव्यं दक्षिणाग्राक्षुशान्धृत्वा गोता आचार्य
 पितरस्तृप्यध्वं स्वधा कुशतिल जलान्यादाय
 गोताश्चात्पितृपितामह प्रपितामहा अमुकामु
 कशर्माणः तृप्यध्वं स्वधा एवं मातादित्यो माता
 महादिभ्यो दद्युः सव्यं अयंपुर आदिपञ्चानां सा
 ध्या ऋषयः यजूंषि कृन्दांसि प्राणभृतो दे० मूर्धा
 दिद्वेदेवा ऋषयो यजूंषि० लिङ्गोक्ता एवच्छन्द
 आदिषोडशानां परमेष्ठीऋ० यजूंषिलिङ्गोक्ता
 दे० ऋषितर्पणे० सप्तर्षयइत्यादित्ययाज्ञवल्क्या
 वृषी सप्तर्षयो दे० जगती० ऋषितर्पणे ॐ अयं
 पुरो० १ अयंदक्षिणा० २ अयंपश्चाद्विश्व ३ इ
 दमुत्तरात्स्वस्त्य० ४ इयमुपरि ५ मूर्धाव्ययः
 ६ अनङ्गान्वयः ७ माच्छन्दः प्रमा ८ पृथिवी
 कृन्दो ९ अग्निर्देवतावातो० १० मन्त्रोक्ता देवता
 स्तुः एवच्छन्दो वारि० ११ आच्छच्छन्दः प्र० १२
 रश्मि नासत्याय० १३ तन्तुनारायः १४ प्रति
 पदसिप्रतिपदे० १५ त्रिवृदसिनि १६ राक्षसि
 प्राची १७ विराडसि दक्षिणा० १८ संम्राडसि
 प्र० १९ खराडस्य० २० अधिपतसि २१
 अयंपुरो हरिकेशः २२ अयं दक्षिणा विश्व २३ अ
 यम्पश्चात् २४ अयमुत्तरात् २५ अयमुपर्यर्वा०
 २६ मन्त्रोक्ता देवतास्तृप्यन्तां २७ सप्तऋषयः
 प्रति २८ मन्त्रोक्ता ऋषयस्तु० ॐ अथर्वर्तः शः०
 य एवं वेद अथाध्ययनं प्रक्षुखोपविष्टो गुरुः प्रत्यङ्मु
 खेभ्यः शिष्येभ्यः पाठयेत् ॐ भूर्भुवःस्वः तत्स० यात्
 ३ इषेत्वा १ कृष्णोसि २ समिधाग्निं ३ ए

दम् ४ अग्नेस्तनूः ५ देवस्यत्वा ६ वाचस्यतये ७
 उपपामगृहीतोसि ८ देवसवितः ९ अपोदेवा
 १० तज्ज्ञानः प्रथमम् ११ दृशानोरुक्मः १२ म
 यिगृह्णामि १३ ध्रुवक्षितिध्रुवयोनिः १४ अ
 ग्नेजातान् १५ नमस्ते १६ अश्विनूर्जम् १७ वा
 जश्च १८ स्वादीन्वा १९ क्षत्रस्य योनिः २० इ
 मंमे २१ तेजोसि २२ हिरण्यगर्भः सम् २३ अ
 श्वस्तूपरः २४ शादन्दङ्गिः २५ अग्निश्च २६ स
 मास्त्वा २७ होतायजत् २८ समिद्धो अञ्जन्
 २९ देवसवितः ३० सहस्रशीर्षी पुरुषः ३१
 तदेव ३२ अस्याजरासः ३३ यज्जाग्रतः ४०
 अपेतः ३५ ऋचंवाचम् ३६ देवस्यत्वा ३७ दे
 वस्यत्वा ३८ स्वाहाप्राणेष्वः ३९ ईशावायम्
 ४० इति संहिताध्यायाः अथ शतानि इषेत्वा
 १ परिते २ आग्नेनय ३ उपपामगृहीतोसि
 सुशर्मासि ४ प्रथमा वाम् ५ सोमस्यत्विषिः ६
 परस्याऽअधि ७ अन्यावः ८ राज्ञसि ९ नमो
 हिरण्यवाहवे १० रुद्रेमम् ११ इमौते १२
 अन्नात्यरिस्तुतः १३ अश्विनातेजसा १४ एयि
 व्यैस्वाहा १५ प्रजापतयेच १६ तेऽअस्य १७
 तनूनपात्यथः १८ अयमिह १९ अनुनः २०
 इपत्यग्रे इति शतानि शेषं ७५ ततः अध्याय
 प्रपाठ कादीन्पठेत् अग्निमीले पुरोहितं यज्ञ
 स्यदेव सृत्वजं होतारं रत्नधातवं १ ॐ इषे
 त्वा० नृपाहि २ ॐ अग्नश्चायाहि वीतये गृ
 णानोहव्यदातये ॥ निहोतासस्त्विहृषि ३
 ॐ शन्नोदवीरमिष्टय आपोभवन्तु पीतये शं

योरभिस्त्वन्तुनः ४ इत्यध्ययनं समाप्तम् अथ
 ऋषिश्चाङ्गम् कृतप्राणा यामोदेशकालौ संकी
 र्त्य उत्सर्गांगभूतऋषिश्चाङ्गमहं करिष्ये ॐ इदं
 विष्णुरिति दिग्बन्धः ऋषिश्चाङ्गस्योपहाराः शुच
 यो भवन्तु इत्युपहार प्रोक्षणम् देशकाल पात्र
 संपदस्तु गोतमादि सप्तर्षिणामिदं मासनं यथा
 यथाविभागंवः स्वाहा गोतमादयः सप्तर्षयो यथा
 दत्तंगन्धाद्यर्चनं यथा यथाविभागंवः स्वाहा
 ऋषिश्चाङ्गसांगतासिद्ध्यर्थं सप्त संख्या कान्
 ब्राह्मणान् यथा काले सदन्नेन तर्पयिष्ये
 तेन गोतमादयः सप्त र्षयः प्रीयन्तां ऋषि
 श्चाङ्ग सांगतासिद्ध्यर्थं हिरण्य निष्क्रीयभूतां द
 क्षिणां आचार्यायतुभ्यमहं संप्रददे आचार्यः को
 दादिति पठेत् ॐ शिवा आपः सन्तु सौम नस्यमस्तु
 अक्षतं चारिष्टं चास्तु अत्रोराऋषयः सन्तु उत्सर्ग
 कर्मणोऽनूनातिरिक्त दोषपरिहारार्थं नाना ना
 मगोलेभ्यो ब्राह्मणेभ्यो भूयसीं दक्षिणां संप्रददे
 अद्येत्यादिगुणविशिष्टे काले देशेच कृन्द सामुत्स
 र्गांगभूतं ऋषिश्चाङ्गं परिपूर्णमिति प्रार्थयेत् तथै
 विप्राः ततः सहनोस्तु सहनोवतु सहन इदं
 वीर्यवदस्तु ब्रह्मा इन्द्रस्तद्देदयेन यथान विद्विषा
 मह इति उभाकवीषुवायो नोधर्मः परापतत्
 परिसप्यस्यधर्मिणो विसख्यानि विसृजामह इति
 च सर्वे जपेयुः विरतास्सऽ इति प्रब्रूयुः ततो ऋषी
 न्विसर्जयेत् उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्यते० चा १ समु
 द्रं गच्छेति जलेऽप्लावयेत् स्वस्व प्रवरान्विसर्जयेत्
 इति ऋषिपूजनं समाप्तम् ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ अथ संचेपेणोपाक्रम
पद्धतिं लिख्यते ॥ गुरुः हस्तौपादौ प्रक्षाल्यद्वि
राचय्य आवसथ्याग्नेः पञ्चात्मन्याशिष्यै सह
प्राङ्मुख उपविश्य प्राणायाम त्रयंकालं ज्ञानं
च कृत्वा श्रीपरमेश्वरं प्रीतये अध्यायोपाक्रमं हं
करिष्ये ॥ इति संकल्प्य अग्नौ स्वर्परं मधि
स्थित्य तत्र यवान्प्रक्षिप्य यवानां भर्जनं न्येववा
धानाः आवसथ्याभावे ग्रामाग्नौवा ॥ अद्यः तिथौ
अध्यायोपाक्रमं पञ्चभूसंस्कारं पूर्वकमग्निं
स्थापनमहं करिष्ये इति संकल्प्य पञ्चभूसं
स्कारं पूर्वकं मग्निं स्थापनं कुर्यात् ततो ब्रह्मा
वरणादि पात्रासादनकाले एतान्यैकल्यिकप्रदार्था
न्यहं करिष्ये अग्नेरुत्तरतः प्रतिशिष्यं नवनवसंमि
ध आर्द्राः सपलाशा औदुम्बरस्य भक्षार्थं दधि
लौकिक धानाः वाज्रमात्र औन्दवरकाष्ठं नितल
स्थापनं स्थाने सर्पकणाकारं साकर्मफलकं ततः
पवित्रं छेदनादि आज्यभागन्तं कृत्वा ॐ दधि
व्यै स्वाहा इदं दधिव्यै ॐ अग्नये स्वाहा इदं
मग्नये ॐ ब्रह्मणे स्वाहा इदं ॐ छन्दोभ्यः
स्वाहा ॥ इदं ॥ इति ऋग्वेदे ॐ अतरिक्षाय
स्वाहा ॥ इदं ॥ ॐ वायवे स्वाहा ॥ इदं ॥
ॐ ब्रह्मणे स्वाहा ॥ इदं ॥ ॐ छन्दोभ्यः स्वाहा
॥ इदं ॥ इति यजुर्वेदे ॐ दिवे स्वाहा ॥ इदं ॥
ॐ सूर्याय स्वाहा ॥ इदं ॥ ॐ ब्रह्मणे स्वाहा
॥ इदं ॥ ॐ छन्दोभ्यः स्वाहा ॥ इदं ॥ इति सामवे
दे ॥ ॐ दिग्भ्यः स्वाहा ॥ इदं ॥ ॐ चन्द्रमसे
स्वाहा ॥ इदं ॥ ब्रह्मणे स्वाहा ॥ इदं ॥ ॐ छन्दो

भ्यः स्वाहा ॥ इत्यथर्ववेदे ॥ ॐ प्रजापतये
स्वाहा ॥ इदं ॥ ॐ देवेभ्यः स्वाहा ॥ इदं ॥ ॐ
ऋषिभ्यः स्वाहा ॥ इदं ॥ ॐ अङ्गायै स्वाहा ॥
इदं ॥ ॐ मेधायै स्वाहा ॥ इदं ॥ ॐ सदस
स्यतये स्वाहा ॥ इदं ॥ ॐ अनुमतये स्वाहा ॥ इ
दं ॥ इतिसर्वत्र ॥ एताः सप्तविंशत्या जुज्यतः
एतेन ततः प्रोक्षितधा नाभिधारणं सुवेणधाना
अवदाय ॐ सदसस्यति ॥ स्वाहा ॥ इदं ॥ गुरु
णा शिष्या अपि पठेयुः तत उदुम्बरं समिद्धि तय
मभिधार्य हस्ते गृहीत्वा प्राङ्मुखः स्तिष्ठन्तः ॐ
तत्सवितु ॥ यात् स्वाहा इदं मग्नये नमः इत्येकाम्
दध्युः एवं द्वितीयां तथा तृतीयां ॥ ततः सव
उपविश्येयुः आचार्यः पुनः सुवेणधाना अवदा
य द्वितीया धानाज्जतिः पूर्ववत् ॥ ॐ सदसस्य
ति ॥ इदं ॥ ॐ तत्सवितु ॥ स्वाहा इदं एवं द्विती
यां तथा तृतीयां पुनराचार्यो धानाज्जतिं जुज्ज
यात् ॥ ॐ सदसस्यति ॥ स्वाहा ॥ इदं ॥ समिद्ध
यं पूर्वं वज्जुज्जयात् ॥ ॐ तत्सवि स्वाहा ॥ इदं ॥
एवं द्वितीयां तथा तृतीयां ब्रह्मचारी तु अहरहर
ग्निकार्यं क्रमेण समिद्धाधानं कुर्यात् नसाविच्या
अन्यत्समानं ततः भक्षार्थोपकल्पितं धानास्तिष्ठ
स्तिष्ठो गृहीत्वा ॐ शन्नो भवन्त्विति मन्त्रेण द
न्तौ रखादन्तः प्राश्नीयुः द्विराचमनं ॥ ॐ दधि
क्राव्णो ॥ षत् इत्यनेन दधि भक्षेयुः द्विराचमनं
तत आकर्षं फलकेन तिलान् जुज्जयात् ॐ तत्स
वि ॥ स्वाहा ॥ इदं सवित्रे नमः ॥ संस्तव प्रक्षे
पः धनाभ्यः स्विष्टकृत् ॐ अग्नये स्विष्टकृते स्व

॥ इदम् ॥ भूराद्या नवाङ्गतयः आज्येन संस्तु
 वप्राशनं आचमनं पवित्राभ्यां मार्जसं प्रविच्छप्रति
 पत्तिः पूर्णपाल दानं ब्रह्मन्त्रस्योपा कर्मकर्मणो
 ऽङ्ग तया विहितं पूर्णपालं प्रतिगृह्यतां ॐ द्यौ
 स्वाददातु प्रणीता० विमोकः ततोऽग्नेरुत्तरतः कु
 शेषप्रत्यङ्मुखोपविष्टेभ्यः शिष्येभ्यः प्राङ्मुख आ
 चार्यः ॐ कारमुक्त्वा निश्चसाविली मनुब्रूयात्
 ॐ तत्सवि० यात् इषेत्वादि ईशावास्यान्त
 व्रतमुपैष्यन्नित्यादि सर्वमन्त्र ब्राह्मणयोरध्या
 यादीन्प्रब्रूयात् ब्रह्मृचां ऋषिमुखानि पर्वीणि
 छन्दोगानां सूक्तान्यथर्वणानां ततः सहनोस्तु
 इति सर्वेनुपठेयुः ॥ तिरात्रमनध्ययनं लोमन
 खाना मनिष्ठन्त नमवपनञ्च करिष्यामहे ॥
 इहि सर्वेषां सङ्कल्पः एतत्प्रागुत्सर्गाद्वा इति
 उपाकर्म संक्षेप पद्धतिः समाप्ता ॥

सहर कलकत्ता महल्ला निमतलामे श्रीभुवन
 चन्द्र वसाकके ज्ञानरत्नाकर यन्त्रालयमे
 सम्बत् १९२३मिति श्रावण वदि ३
 तृतीया सोमवारको यन्त्रित ॐ आ ॥

- (1) मनुजसिंह
- (2) दीन प्रजापति
- (3) अक्षय -
- (4) मनुष्ये -
 मुनिवले -
 मनुर्वले -
 मनुर्वले -
- (5) मनुर्वले -

1) 500 1000

2) 1000

3) 1000

4) 1000

5) 1000

6) 1000

7) 1000

लोक्यनिजंपतिं ॥ २६ ॥ शोकेनमहतातत्ररुदतीचापतद्भुवि दृ-
 ष्ट्वातथाविधानावंकन्यांचबह्वदुःखितां ॥ २७ ॥ भीतेनमनसा
 साधुःकिमाश्चर्यमिदंभवेत् चिंत्यमानाऽतेसर्व्वेवभूवुस्तस्मिन्निवाहकाः
 ततोलीलावतीकन्यां दृष्ट्वासाविट्कलाभवत् विललापातिदुःखेन
 भर्तारंचेदमब्रवीत् ॥ २९ ॥ इदानींनौकयासाध्वैकथंसोऽभूदलाक्षि
 तः नजानिकस्यदेवस्यहेलयाचैवसाहता ॥ ३० ॥ सत्यदेवस्यमा
 हात्म्येज्ञातुंवाकेनशक्यते इत्युक्त्वाविललापैवंततश्चस्वजनैः स
 ह ॥ ३ ॥ ततोलीलावतीकन्यांक्रोडिकृत्वारुरोदह ततःकलवती

स०
३४

कन्यानष्टेस्वामिनिदुःखिता ॥ ३२ ॥ गृहीत्वापादुकां तस्याऽनुगं
तुंघमनोदधे कन्यायाश्चरितं दृष्ट्वा सभाध्यः सज्जनो वणिक् ॥ ३३
अतिशोकेन संतप्तचित्तया मासधर्मवित् हतं वासत्यदेवेन भ्रातोऽहं
सत्यमायया ॥ ३४ सत्यपूजां करिष्यामि यथा विभवविस्तरैः । इ
तिसर्वान् समाहूय कथयित्वा मनोरथं ॥ ३५ ॥ नत्वा च दंडवद्भू
सत्यदेवं पुनः पुनः ततस्तुष्टः सत्यदेवो दीनानां परिपालकः ॥ ३६
जगाद वचनं चैनेकपया भक्तवत्सलः त्यक्त्वा प्रसादं ते कन्यापतिं दृ
ष्टुं समागता ॥ ३७ ॥ अतोऽदृष्टोऽभवत्तस्याः कन्यकायाः पतिर्ध्रुवं ।

क०

व. सं.

१८८

जन्मांशोपरिकुट्टस्यात्प्रणमसां प्रत्युमाप्रु
२ यस्य जन्मार्धगच्छेद्विषनायाकुट्टमवेत
इति धर्मशास्त्रापद्यं शतमान सुवरोनक
त्वासुतं न विन् ४ मृतसंजीवनं मंत्रमथ
च ५ अष्टाविंशति संख्यायां सूक्ते न पुर
च ६ र्भासने गुरुः शिष्यं प्राप्नुवन्त्यापये
७ आचार्यं पूजयेद्विमानं देवत्वं च विशेष
ति ८ एवं शान्ति करः कर्म कुर्यादयुः प्र

रात्रेण मुंचति ७ शुक्रस्तु देवता तत्र चित्र
मुंचति ८ शनिस्तु देवता तत्र पायान्नेन व
योदलिकु रूते सम्यक् रोगी रोगात्प्रमुच्य
क्षेत्रे जनिते व्याधौ लेशाय परणाय च
लाः स्फूर्द्धादप्रयास्कंदरिक्ता तिथिषु चरवि
चिरात्प्राप्नुवंत्येव चंद्रे जन्मान्यष्टा ख्यवंधु
रुवधिष्टु ब्रह्मर्षि विरचिता यां महासंहिता
नक्षत्रे यदिरदर्शतो विषनाद्यां भवेद्यदि कु

दिहादशोत्तरशतात्तरोमंत्रः सर्वकामदः सर्वापत्तिवारणश्च २४ देवीप्रयत्नादि
स्य यथा कार्यं लक्षाद्युत सदस्यशतात्पुनमेजं पेशति श्लोकं परेहा सर्वापत्तिवृत्तिः सर्वकाम
श्च २५ एष प्रयोगश्चोक्तेषु प्रतिश्लोकेषु प्रतिश्लोकं दीपाग्रे केवलमेव दानमस्कारकैरुपा
ग्रं सिद्धिः २६ प्रतिश्लोकं कामबीजं संपुरितस्यैकचत्वारिंशदिनं त्रिंशत्तौ सर्वकामसिद्धिः
एकविंशदिनपर्यंतं मुक्तीरुत्पापप्रत्यहं दशाहृतौ वशीकरणं २७ मायाबीजं संपुरितस्य फट्प
लवसदितस्य सप्तदिनपर्यंतं त्रयोदशाहृतौ उच्चारणसिद्धिः २८ तादृशं चैव दिनचतुष्टयमेका
दशाहृतौ सर्वोपद्रवनाशः २९ एकोनपञ्चाशदिनपर्यंतं प्रतिश्लोकं श्रीबीजं संपुरितस्य यो
चादशाहृतौ लक्ष्मीप्राप्तिः ३० प्रतिश्लोकं मैत्रीबीजं संपुरितस्य शताहृतौ विद्याप्राप्तिः ३१
अत्र सर्वत्र कामनाभेदेन ध्यानमेव उक्तः वक्ष्ये रक्त रक्ततरंध्यानं १ पौष्टिके कर्बुरं २ उच्चा
रने धूमं ३ मारणे कुक्षं ४ संताने छायां नीलोत्पलदलश्यामं ५ रक्षाकारध्यानं सर्व
कामदं ६ युद्धे कल्पांताग्निं समतया ध्यानं ७ जलमये महाशोषयुक्तं ध्यानं ८ विषा
दिभये पिष्टवृष्टिः पुनर्गुणं चंद्रसदृशं ध्यानं ९ एकावदिते संपूर्णपादाशक्तौ पादोयं विप्र
कारः १२ १४ २१ २ एव क्रमेण सप्तभिर्दिनैरेकवृत्तिः एकैकं चरित्रमेकस्मिन् दिने रतिवि

भिर्वैतिकेरत्नाः एतेषां मूलानि तन्त्रेः त्वेष्व्यानि क्वचित् अस्मत्प्रशतीमालासं प्रसन्नरायणम्
 विगीयत्रीचंदः शुभमर्दिनीरूपोदतिणामूर्तिर्देवता क्लीवीजं सोदंशक्तिः उगीप्रीत्यर्थं जपे विनियो
 गः ॐ यन्मोदो ज्ञानिनो रपि अंगुष्ठाभ्यां नमः ॐ निद्रां भगवतीं विस्मोक्तं नीभां स्वाहा ॐ जयेति
 देवास्तु मुदामध्यामाभ्यां नमः ॐ आ जवानभुजे सवे अनामिकाभ्यां ॐ दत्ते तस्मिन्मदवी
 र्ये कनिष्ठिकाभ्यां नमः ॐ नीतादि वं रिपुगणभयमप्यपास्त करतलकरपृष्ठाभ्यां फडित्युक्तं
 श्रुतिग्यासः तत्र मूलं नोपलभ्यते अस्मत्सोत्रस्य श्लोकादिसंख्या समेश्वरतन्त्रे सुक्ताः अधुना
 देवि वक्ष्यामि मालासं त्रं नवार्णवं यस्य स्मरणमात्रेण भुक्ति सुक्तिं लभेत्ततः १ ब्राह्मणत्वे कवा
 रेण प्रोक्ता श्लोकाश्चतुर्दश समाधिनाम वै प्रोक्तास्तु श्लोकाश्चाष्टौ द्विवारतः तथाराजा चतु
 र्वारैः श्लोकानां दशकं प्रिये मार्कंडेयेन ऋषिणा पंचधानवर्षि शक्तिः तथैवार्पणसहिता भग
 वानेकमेकधा त्रिधा प्रोक्ताश्च विबुधैः सार्धं षष्टिं त्रिंशदेवदि सार्धं नूना षट्त्रिंशदित्यर्थः
 देव्या द्वादशधा सार्धं कौनवष्टि प्रकीर्तिता ऋषिणा समविंशत्या च त्वारिंशत्कृतं त्रिं
 र्धाष्टोत्तरका त्र्यहतेनोक्ता द्विधा प्रिये श्लोकास्त्रयोदशैवात्र प्रोक्ता प्राणप्रिये मम प
 शती संख्या श्लोकाश्चैव समतिः शतानि पंचदेवेशि तेषां समप्रशस्त्युक्तिः

संहिता अध्याय सूची पूर्वीर्ध्व

अ. प्रारंभ - १. पत्रेसे

१	१
२	१०
३	२०
४	३१
५	४१
६	५३
७	६१

८	७५
९	८३
१०	१०६
११	११८
१२	१३८
१३	१६५
१४	१८०
१५	१८४
१६	२१५
१७	२३१
१८	२५५

प्र० प्रारं०

१८

२०

पूर्वी क्षिप्र

पत्रेसे

२७६

२८८

ध्याय सूची समाप्त

उत्तरा क्षिप्र ध्याय सूची प्रारंभ

प्र० प्रारं०

२१

२२

२३

२४

२५

२६

२७

२८

२९

३०

३१

पत्रेसे

१

२१

३३

४८

५८

७२

७८

८७

१०२

११८

१२६

प्र० प्रा०

पत्रेसे

३२

१३१

३३

१३४

३४

१५५

३५

१६८

३६

१७४

३७

१७८

३८

१८५

३९

१८८

४०

१८६

उत्तरार्द्धप्रध्यायसूचीसमाप्त

कृणुष्वयाज्ञदतिसूक्तं पंचमं
शात्मकं अ१३ पत्र १६६
यजुर्वे०

सि. कौ. श्रौ. श्रौ. नुयतः पूर्वोत्तिष्ठतु ननु तस्मिन्नाशति भाष्योक्तेर्मतपदस्य मुख्यार्थत्वाभावात् त्रैवस्यात् कौ. न
 १५४ प्रमित्यस्य प्रवृत्तिः स्यात् अभिव्यक्तपदार्थादिति न्यायस्य पदकार्यविषय इति तदाशयः अत्र
 वभाष्ये प्रयोगदर्शनेन कृतं यत्तु परिग्रहणाभावे स्यात् तत्रैव स्यात्सामानाधिकरण्येना
 न्वयस्योत्तिष्ठति ननु तस्मिन्नाशति भाष्योक्तस्य दायो मपर्यन्तावित्यव्याख्यानं सन्ते व्यपदेशि
 वशावेन युज्यते तदाहः किंपिच सिद्ध्यति व्यपदेशिवशावोऽप्रातिपदिकेनेति तु प्रत्ययवि।

ययवयोजसि स्वयं यस्य वयं परमययं परमवयं इह त्रयोऽप्येते लोको
 तलोपपक्षे जसः शीघ्रात्तः अंगकार्यकृतेनांगकार्यमिति न भवति

धिविषयमिति तन्न परिग्रहणस्यैव अधिकरणान्वये मीमांसत्रादिन्यायेन नियामकत्वं
 कल्पनापेक्षयोक्तस्यैव न्याय्यत्वात् तत्र हि सामानाधिकरणान्वयासंभवादयधिक
 रणान्वय इत्यन्यत् किंच अप्रत्यख्यानैव धिद्योतनार्थमिति भाष्यादरास्वारस्य मय
 र्वंतस्येति वतुण संविज्ञानो वरुवो हिरिति दिक्
 अंगकार्य इति अंगाधिकारस्येति अर्थः

मप्यर्थतस्य किमिति अधिकारमत्र किमर्थमित्यर्थः ननु समुदायादेशत्वे यैकारसकारभका
रादौ सपि सवैनाभरेः प्रागकाले न्यत्र नुसुवतस्यतेः प्रागिति व्यवस्था युष्मदस्य द्विषये त्वय
केसादि सिद्धये वक्ष्यमाणत्वात् प्रतयात्वाद्युक्तमित्येतस्मिन्नुत्तरमकनितियुवकमित्यत्र न
दोषोत्तराह त्वेति नन्वेवमप्युच्येदति न्यासिनेकादेशोयादेशोचतुपसिद्धेराह युवकाभ्या
मिति हलन्तोऽप्युदेशादिति पक्षे तु त्वयेत्यादेशे सिद्धेरवमादेशस्य सर्वादेशत्वं न स्यादिति बो
ध्यं नन्वेवमांति सत्येवोच्यतां किंपदिग्रहणेनेति चेन्न युष्मदस्यत्यादेः किंपिसुप्पादेशाभावार्थं

मप्यर्थतस्य किं साकञ्चस्यमाभूत् युवकां ग्रावकां त्वयामया इत्यत्र त्वयामूयेति
माभूत् युवकाभ्यां ग्रावकाभ्यामिति च न सिद्धेत् ॥

तत्सत्त्वात् पर्थतशब्देन मांतापेक्षया शेषस्य लाभात् कश्चिपर्थतं वा स इत्युक्ते ग्रे किं चिदस्ती
ति नियमेन प्रतीतिः एवं च मांताद्युक्ता ग्रे किं चिदवशिष्टं तत्रैव युष्मदस्य दोरादेशः अतए
व भाष्ये वधिद्योतनार्थं परिग्रहणं कर्तव्यं मांतास्येव च मानेयत्रैव मांतेपुष्मदस्य दीतत्रैवादे
शाः स्युः कचमांतेपुष्मदस्येतरस्येतेप्राप्रत्यये इत्युक्तं प्रवधिद्योतनार्थमित्यस्मात्तशब्दस्या
वधिवाचकतया द्योतनार्थमित्यर्थः पर्थतशब्दस्य लोकेतयेव प्रयोगात् अग्रे किंचित्सत्त्वे
देशकालयोरवधित्वव्यवहारस्य लोके दर्शनाच्च तत्रैवैतस्यानिष्पन्नवैत्यर्थः परिग्रहणाभावे

वेगा ७

तामधीतेदन्निवात्रैवियः। तदस्मिन्नसीतिदेतन्नाम्नि॥ उदुंवराः संत्यस्मिन्वदेशेऽप्युदुंवरोदेशः। तेननिर्वृत्तम्। कुशांवेननिर्वृत्ताकौशांवीनगरी। तस्यनिवासः। शिर्वा
 नांनिवासेदेशः शैवः। अदूरभवश्च। विदिशाया अदूरभववैदिशम्। वृत्रकृणकठजित्सेनिरठजराययफकफिजिअअककठकोरीहणकृशाश्वर्यकुमु
 दकाशरणप्रेक्षाशमसरिवसंकाशवलपद्मकणीसुतंगमप्रगदिनवराहकुमुदादिभ्यः। सप्रदशभ्यः सप्रदशानेमातस्यश्चतुर्थीम्। अरीहणादिभ्योवृत्र। अरी
 हणेननिर्वृत्तमारीहणकम्। कृशाश्वदिभ्यश्चकृण। काशीश्वीयः। अत्रयादिभ्यः कः। अत्रयकम्। कुमुदादिभ्यश्चकुमुदकम्। काशादिभ्यडलः। काशिलः। त
 णादिभ्यः सः। तणसम्। प्रेक्षादिभ्यइनिः। प्रेक्षी। अश्मादिभ्योरः। अश्मरः। सर्वादिभ्योठज। सारवेयम्। संकाशादिभ्योरयः। संकाशम्। वलादिभ्योयः। वल्यम्
 पद्मादिभ्यः फक्। पाद्यायणः। पथः पंथच। पांथायनः। कर्णादिभ्यः फिज्। कार्णीयनिः। सुतंगमादिभ्यइत्र। सौतंगमिः। प्रगदिनादिभ्योअयः। प्रगदिनानिर्वृत्तः
 प्रागद्यः। वराहादिभ्यः कक्। वाराहकः। कुमुदादिभ्यश्चक। कौमुदिकः। जनपदेल्नुप। जनपदेवाच्येचातुरर्थिकस्यल्नुप। लुपियुक्तव्यक्तिवचने। लुपिप्रतिप्र
 कृतिक्त्रिंशवचनेस्तः। पंचालानांनिवासेजनपदः पंचालाः। कुरवः। अंग्गाः। कलिंगाः। वरणादिभ्यश्च। अजनपदार्थेप्रारंभः। वरणातामदूरभवंनगसंस्तरणाः॥
 शर्करायावा। प्रस्माचातुरर्थिकस्यल्नुपस्मात्। ठक्कौच। शर्करायाएतौस्तः। कुमुदादौवराहादौचपाठसामर्थ्यात्पद्मेठचककौ। वाग्रहणसामर्थ्यात्पद्मे
 औतसर्गिकोऽण। तस्यल्नुविवल्यः। षड्रूपाणि। शर्करा। शर्करम्। शर्करिकम्। शर्करीयम्। शर्करिकम्। शर्करकम्। नद्यांमत्तुप। चातुरर्थिकः। इहोम
 ती। कुमुदनडवेतसेभ्योड्मतुप। ऊपः। मतोर्मस्यवः। कुमुदान्। नडान्। मादुपधायाश्चमतोर्वोऽयवादिभ्यः। मवर्णावर्णातामवर्णावर्णोपधाचपवादिब
 जितात्परस्यमतोर्मस्यवः। वेतस्वान्। नडशादाड्डुलच। नडुलः। शादलः। शिरवायावलच। शिरवावलम्। नगरम्। उत्करादिभ्यश्चकुः। उत्करीयः। नडादीनांकु
 कच। नडकीयम्। कुंचाहस्वत्वंच। कुंचकीयः। तद्वन्नलोपश्च। तद्वकीयः। इतिचातुरर्थिकाः॥ ॥ ॥ शेषे। अपत्यादिचतुर्थ्याः तादन्योऽर्थः शेषस्तानाणादप
 स्युः। चन्द्रयागह्यतेचाद्रुसंरूपम्। आवर्णः। शब्दः। औपनिषदः पुनः। दृष्टदिपिष्टादार्थदाः सक्तवः। उत्सवलेचुस्मा औत्सवलोपावकः। अथैह

तेऽप्राप्तेऽर्थः। चतुर्भिरेकस्मिन् वातुरंशकटम्। चतुर्देवैरुपपन्नं चतुर्देवैरुपपन्नं। तस्य अधिकार इत्यतः प्राक् शेषाधिकारः। राक्ष्वा वारपाणद्वयौ। आभ्यां द्यस्वौ स्त
 स्तः। राक्ष्वा जातादिराक्षियः। प्रवारपारीणः। प्रवारपाणद्विग्रहीतादपि विपरीताच्चेति वक्तव्यम्। प्रवारीणः। पारीणः। पारावारीणः। इह प्रकृ
 तिविशेषा द्वेदयः टुटुलंताः प्रत्यया उच्यन्ते। तेषां जाताः दयोः ध्वनि-शेषाः समर्थे विभक्तयश्च वक्ष्यन्ते। ग्रामाद्यस्वजौ। ग्राम्यः। ग्रामीणः। न
 द्यादिभ्यो ढकः। नादेयम्। माहेयम्। वाराणसेयम्। दाक्षिणात्यः। पाश्चात्यः। पौरस्त्यः। द्युप्रागपागुदकप्रतीचोयत्। दिव्य
 म। प्राच्यम्। अप्राच्यम्। उदीच्यम्। प्रतीच्यम्। अव्यवाच्यम्। प्रमेहकैतसि त्रेभ्य एव। प्रमात्यः। इह त्यः। केत्यः। ततस्त्यः। तत्रत्यः। त्यत्रे ध्रुवे। नित्यम्। अस्थानि शो गते
 तादौ तद्धिते। ह्रस्वादिणः सस्यस्यः तादौ तद्धिते। निर्गतौ वर्णौ प्रमेभ्यो निष्प्रश्नं डालादिः। प्रपरायाः। प्रपरायाः। सुमनसः। दूरादेत्यः। दूरेत्यः। उत्तरादेत्यः।
 औत्तराहः। ऐषमोह्यस्य स्वसोऽन्यतरस्याम्। ऐषमस्त्यत्वापदेव द्यमा रौ टुटुलौ ऐषमस्त्यम्। ऐषमस्तनम्। ह्यस्त्यम्। ह्यस्तनम्। अस्त्यम्। अस्तनम्
 पक्षे शौ वसि कं वक्ष्यते। वृद्धा च्छः। शालीयः। त्यदादीनि च। वृद्धसंज्ञानि स्युः। तदीयः। वानास्येयस्य। वृद्धसंज्ञा। देवदत्तीयः। देवदत्तः। भवतस्य कृत्सौ।
 वृद्धा भवत एतौ स्तः। भावत्कः। सिति च। तद्धिते पूर्वपदस्यात्। जप्त्वम्। भवदीयः। वृद्धादित्यनुवृत्तेः। रात्रं तादौ वा। भावतः। का-र्यादिभ्यश्चिठौ। इका
 र उच्चारणार्थः। काशिकी। काशिका। चैदिकी। चैदिका। प्रापदादि पूर्वपदात्कालांतात्। प्रापदादिराक्षियगणः। प्रापत्कालिकी। प्रापत्कालिका
 धन्वयोपधादुत्तर। धन्वविशेषवाचिनो यकारोपधाच्चेदं शवाचिनो वृद्धा दुर्जस्यात्। ऐरावतं धन्वः। ऐरावतकः। सांका-र्यकां पित्य-रादौ वृत्तं
 दिस्त्रेण एतौ। सांका-र्यकः। कां पित्यकः। नगरात्कुत्सनप्रावीण्ययोः। कुत्सिते प्रावीण्ये च जातादौ प्रत्यया नगर-राद्या दुर्जस्यात्। नागरकः। चौरः
 शिल्पी वा। एतयोः किम्। नागराः। ब्राह्मणाः। प्रपराया-मनुष्यो-वृत्तं तादौ वा। भावतः। का-र्यादिभ्यश्चिठौ। इका
 हारमनुष्यहस्तिध्वनिवक्तव्यम्। प्रपरायकः। पंथाः। अध्यायो-न्योयो विहारे मनुष्यो हस्ती वा। गतीं तरपदा-च्छः। देशद्वयेव। वृकगतीयम्। गहादिभ्यश्चिठौ।

निशो गते
 ६१५

मिति बोध्यं सततं निर्वृत्ताप्रतितापं तास्तः दत्तावसारथिरित्यमरः प्रत्यवत्तावसानार्थं कर्मत्वे प्रा
 ते निषेधमाह अदिश्यायोरिति अदभक्षणे स्वदभक्षणे प्राधान्यं प्रादीति पठ्यते ननु एतन्नावस्था
 नुकरणा मिति बोध्यं आदयतीति इह निगू रणचलनार्थं भव्येति परस्मैपदनिधमो न प्रवर्तते अ
 तः प्रतिषेध इति तस्य निषिद्धत्वात् तेनाकर्तृभिः प्रायेकलेषोषात्कर्मैरीति परस्मैपदं कर्त्रभिः प्रायेतुलिच
 प्रत्यात्मनेपदं भवत्येवेति बोध्यं भक्षोरिति ननु गतिबुद्धीति सूत्रेण लोकोक्तं कर्तृलोकं कर्मत्वं विधीयते ननु।
 भावाः लोकोक्तिरिति प्राप्तेरेवा निषेधोपपद्यते इति चेदवाहः हेतुमत्ति जने विधि रिति निषेधोपपत्त्या विस्पष्टा
 संनिधानाद्वैतमस्ति ज्विष्य एव तेन ननु रादिति जनेपि भक्षयतीति प्राप्ति सत्वात्पुनरितिषेध उपसंख्यात इति
 भक्षयतीति बलीवर्दाः सस्य भक्षयतीति तात् भक्षयतीत्यर्थः क्षेत्रस्याजोपवानां भक्ष्यमाणानां हिंसा
 सेया तस्यामवस्थायां तेनां चेत्तन्वात् जल्यति प्रभृतीनामिति अपजल्यत्यक्तायां वाचि उत्रोध
 र्मजल्यति तदेव दत्तो जल्ययतीत्यएतन्नावस्थायां पुत्रः कर्ता एतन्नावस्थायां कर्मो भवति तथा पुत्रोध
 र्मभावनेनेभाषयति देवदत्तः नच जल्यति भाष्योः शब्द क्रियत्वे न गतिबुद्धीति सूत्रेण वसिष्ठे उपसं

ननु चेति चिच्छ्रधानुवाचां क्रियां प्रतिपः कर्त्ता स एतथातु वाचां क्रियां प्रतिकर्म संज्ञाः स्यादि।
स्यर्थः नियमार्थमेतत्सूत्रमिति प्राञ्चः एतज्जर्थेनाप्यमानस्य यदि भवति तर्हि गत्यर्थादीनामेव क
र्त्तृशक्तिनवात्तपत्तिदेवदत्तोयत्तदस्तेनेत्यत्र प्रयोज्ये कर्त्तृप्रकृत्यर्थं प्रतिकर्त्तृत्वस्येव निरपवा।
दत्तेनावस्यानात्तृतीयासिध्यति उक्तं च गुणक्रियायां स्वातंत्र्यं आत्मेयलो कर्मतां गतः नियमात्क
र्मसंज्ञायाः स्वधर्मैर्गभिधीयत इति कर्त्तृः स्वधर्मैर्गर्त्तृतीयवेत्यर्थः ननु एतज्जर्थं प्रतिकर्मत्वं बाधि।
त्वाप्रकृत्यर्थं प्रतिकर्त्तृत्वं परत्वादेव सिद्धं अंतरंगत्वाच्च स्वकारकविशिष्टाहिक्रियाणां जर्थेन।
संवध्यते हेतुमत्तिगिजिधानात्कर्त्तृप्रयोजकस्य हेतुत्वान् प्रत्येवोपजीव्यापि कर्त्तृसंज्ञा ए
वं च परत्वादेतरेगत्वादुपजीव्यतयापि च प्रयोज्यस्यास्तु कर्त्तृत्वं गस्यादेर्विधितोचितता यद्यपि
विधिपक्षेपिलक्ष्यं निर्बाध्यं तथापि नियमसूत्रमिदमिति प्राचांग्रंथाविरुध्यत इति चेत् प्रत्रा।
ऊः एतज्जर्थस्य शाक्यं प्राधान्यं परस्त्वप्रधानानुशेधिन्याः कर्मसंज्ञायाः प्रावल्यादिप्रतिषेध ए
व नास्तीति परत्वात्कर्त्तृत्वसिद्धिरित्येतेन संगच्छते अंतरंगत्वोपजीव्यत्वेपि प्रधानं प्रति प्रावल्यान

मे

प्रयो जयतः नतश्च नियमार्थत्वोक्तिः प्राचीनिकोधेवेति गत्यादि एतान् कर्मणो दाहरति शत्रु
 निति शत्रुः स्वर्गमगधनुतान् श्रीहरिः स्वर्गमगधनुतान् इति गमेर एतान् वस्याद्यो शत्रुवः कर्तार
 लेणपतावस्यायां कर्मभवन् स्वर्गमगधनुतान् शत्रुनिष्ठं यद्मनेतदनुकूलं यन्निष्ठो व्यापारः स श्रीहरि
 र्मेगतिरिति वाक्यार्थः एवमग्रेष्वस्य वेदार्थमिति स्वस्वकीया वेदार्थमविदुस्तान् श्रीहरिर्वेदार्थ
 मवेदयत् तेषां देवाग्रमुत्तं आश्रयन्तां जायत विधिर्वेदमध्ये तन्त्रं वेदमध्याययदपाठय
 न् सलिलेष्टुष्वी आस्र तां यो हरि रासयत स्यापयति स्म स हरिर्मेगतिरित्यन्वयः ननु शत्रुणामो ने ध
 न कर्मत्वे कृते कर्मण इति ततः स्वर्गान्तर्कर्तुरिति कर्तृसहिततमत्वाभावात् स्वर्गस्य कर्मत्वं
 न स्यात् अत्र केचित् गतिबुद्धीति कर्मत्वस्य बहिरंगत्वेन ततः सर्वमेव धात्वर्थव्यापारप्रयुक्तं कर्म
 त्वं स्वर्गस्य निर्वोधित्यपेक्ष इति अन्तर्कर्तुरेहिततममित्यत्र कर्तृग्रहणं स्वतंत्रस्योपलक्षणं
 स्वातंत्र्यं च धातुपातव्यापारप्रयत्नमेव न ह्यप्रयोजकसंनिधानेऽपि प्रयोऽप्यस्यास्मैवेति न काप्य
 नुपपत्तिः न च स्वतंत्रसंकेतिनस्य कर्तृपदस्य तत्रैव लक्षणा न संगच्छते एकस्यैकस्मिन्नेवार्थे

पत्रविभाषासमाख्यकृतास्यापि सत्रस्य गणिते नोक्तं कायाभनवशात् अभिवादीति वदसंदेशाय
 चनेचुरादि राधयोयः अभिपूर्वकोविभमस्कारार्थता अभिवादयते रघोसौदृशे स प्राप्तावयं विकल्पः
 अभिवदति देवं भक्तस्ते प्रेरयत्ययः अभिवादयते शिचमेत्यात्मनेवदं पदस्यैव देतु अभिवादयति
 देवं भक्तेनेत्येव तथा पश्यति देवं भक्तः दर्शयते देवं भक्तं इत्यादि अभिनि नेरत्न्याचतश्चेन सर्वे निपा
 ते कर्तव्ये विपरीतोच्चारण मृदशसंघातविवक्षार्थमित्याह संघातद्वयस्येति तेनेह न निविशते यदि
 कश्चिदपि पदं दृष्टि कचिन्नेति राधयेष्वभिनिविष्टानामिति समर्थसत्रस्य भाष्यप्रयोगोऽत्र मानमिति भा
 वः उपाच्यंल्लविकरणादल्लविकरणवलोपशतिवसानिवास इति भोवादिक एव गृह्यते न तु वस आ
 ध्यादन इत्यादादिक इत्यभिप्रेत्य शयानिर्देशात् उपादिह वसनेति वसेरप्रपथ्यस्य प्रतिषेध इ
 ति वार्तिकमर्थतो व्याचष्टे अभ्यर्थस्य नेति वार्तिके अर्थशब्दे निवृत्तिवचनः भोजन निवृ
 त्तिवाचकस्य वसेराधारः कर्मनेत्यर्थः वने उपवसतीति कथं नर्हि गत्यर्थः कर्मकेति सत्रे हरिदिन
 मुपोषेत्तत्सु दाहरणं संगच्छत इति चेत् अत्राह वसेरत्रस्थितिरर्थः भोजननिवृत्तिरुत्थार्थकीति

6
स्थानमिदं अर्थमिति भवेत्तच्च शब्दकर्मणामिति स शब्दः कर्मकारकं देवामित्यर्थो न प्रत्ययावेदमथा
पपद्विधिमित्यादेरसिद्धिप्रसंगान्न एवं पुत्रोपनिषिद्धिं पतितं विलापयतीत्याद्यस्य स्मारय
तीति अध्यानार्थकस्यैव स्मरणेर्ह्यदादयो मित्यतिमित्यनन्तर्यार्थकस्येति भावः देवदत्तेनेति स्मरयत्यने
न गुल्मरूपस्य त्रुणेरणादितिसूत्रे भाष्यप्रयोगादेव कर्मत्वं बोध्यं शब्दापपत्तीति शब्दं करोतीत्यर्थे शब्द
वैरेत्यादिना कश्चिन्नतो हेतुमसि च धात्वर्थसंग्रहीतेति शब्देन शब्दापपत्तिर्हेतुवैरिति कर्मप्रपञ्चा
नाः परास्माः नत्वविवक्षितकर्मणो धीति व्यथालः कर्मणि चेति सूत्रे प्रतिविवक्षितकर्मणोऽप्यकर्म
का इति गृह्यते तथैवेह पि गृह्ये रन्तदा श्रोतृनादिकर्मणोऽविवक्षायां चाप्यतिदेवदत्तमिति स्थाने
देवदत्तेन पाचयतीति एवं गत्यर्थो कर्मकेति सूत्रेऽप्यविवक्षितकर्मणोऽकर्मका इति न गृह्यते च
ज्ञवान्पक्वानित्यर्थे दत्तः पक्व इत्यापत्तेः पक्वशब्दात्प्रपञ्चं दशक्यापह्नोनेत्युक्तं तदुक्तं अथनेति बोध्य
स्य निर्मलत्वेन प्रलोकर्त्तुं कर्मत्वस्य तत्रेष्टत्वात् क्रंददेवो ह्यशब्दक्रियत्वेऽपि शब्दः कर्मकारकं नेति
शोभरेवाभावाच्चेति स्थितं मनोरमायां पदविश्रुतिग्रहणमिति कर्मत्वमुक्तं तत्र शिग्रहणं प्रमाणिक

मेव श्रुणोते स कर्मकत्वात्तिष्ठं ग्राहेर्द्विकर्मकत्वं यद्यप्यग्निग्रहं जनको धनुः यदि तिभस्मिन् योमस्य भ्रा-
 याचितारं न हि देवदेवमग्निः सतां ग्राहयितुं शक्नोति कालिदासप्रयोगस्य चानुगुणं तथापि बहूनामसं-
 मतमेव अतएव तं धनुरग्निग्रहं बोधितवान् सतां ग्राहयितुं मुवाह्यत्वेन बोधयितुमित्येवमुक्तप्रयोगं
 समर्थं वाचक्रिये न च बुध्यर्थं त्विनापि पयाप्सु तार्थ एव ग्राहेर्द्विकर्मकत्वमस्ति त्विना च तत्प्राप्ति-
 ति जाया प्रतिग्राहिता गंधमाल्यामित्यत्र कृतप्रत्ययेनाभिधानप्रयोज्यकर्मो भूतधेनोः स्यात् ननु गंधमा-
 ल्यं कर्मणः एतदेकं कर्म अथ कर्म एव दुर्गन्धः जायाप्रेरिता हि धेनुर्गंधमाल्या प्रतिगृह्णातीति भवत्येव
 धेनुः प्रयोज्यकर्म तेन अजायते जायते गंधमाल्ये प्रतिग्राहितामिति स्यात् कृतप्रत्ययानभिहितत्वेन
 गंधमाल्यकर्मणि द्वितीयायाः प्रवृत्तेः सिद्धमेतज्जायया प्रतिग्राहिता गंधमाल्येन येति विग्रहः द्विकर्मक-
 त्वाभावेन गंधमाल्यस्यैव कृतप्रत्ययेनाभिहितत्वात् यदेति तृतीयायां तु रिजर्थं प्रतिजायायां कर्तृत्वेऽपि लि-
 च्युक्त्यर्थं प्रतिग्राहिता प्रतिधेनोः कर्तृत्वात् त्विनापि पयाप्सु तार्थ एव ग्राहेर्द्विकर्मकत्वमस्ति त्विना च तत्प्राप्ति-
 त्यर्थं कर्मकं यत्प्रतिग्रहणं तत्कत्रीमिति वक्ष्यते दक्षिणेऽर्धे वा कर्तृत्वं जायाप्रेरिता हि धेनुर्गंधमाल्या प्रतिगृह्णातीति भवत्येव

मध्यमं च नर्मकं च तन्निर्गहं तत्तत्तु इति निर्दिष्टं तत्तुः प्रत्ययि धेनु कर्तृकं जायानिष्ठ प्रेरण वि
 षयी भूतं यत्प्रतिग्रहणं तत्कर्म भूतं धर्मात्वे इति विग्रहार्थं स चाप्यन्य यदा धीन भूतं वैलौकिक वि
 शेषण विशेष्य भाव वैपरीत्येन एकार्थी भावः कल्प्यते इति तात्पर्यं जानु यदतिरिति दिक् ह्रस्वः
 हाचकाच ह्रस्वो न योरिति विग्रहः हुस्वो हुस्वो ह्रस्वो इति वा प्रथमातेन परितिरिति द्वित्वविभ
 क्त्या वा विग्रह इति सिद्धांतात् गतिबुद्धीत्यादि ह्रस्वानुवर्त्तते तेन उभयत्र विभाषेयं प्रभ्य
 व पूर्वस्य हरतेर्भक्षणात् यत्वा हि कारार्थस्य करोतेत्या कर्म कत्वात् गतिबुद्धीत्यादि नात्र
 ण कर्तृणो कर्मत्वोपपत्तेः प्रथमतरे चानयोः सकर्मकत्वादप्राप्तेः प्रस्यारंभात् प्रसाद्युदाहरण
 माह हारयतीति हरति करोति वा कटं भृत्य इत्यां यत्तावत्स्थायां भृत्यः कर्त्ता स एव ण्यत्ताव
 त्स्थायां कर्म भूत प्रसात्तदाहरणं तृणमभ्यवहारयति सैधवान् तृणं प्रभ्यवहारयति सैध
 वैः विकारयति सैधवान् विकारयति सैधवैरिति बोध्यम् ननु यदि गतिबुद्धीत्यादि रिहना
 नुवर्त्तत तदेतदेवं स्यात् तत्रैव मानं न पश्याम इति चेत्तमेव न वेति विभाषेति सूत्रे उभा

की
स
न
ध
वा
मा
प्र
सि
सि
हा
त्रि
क
ति
व

त
समितिं न साविशेषेति न्यायेन प्रवृत्तेर्गर्जनविशिष्टमेव कर्मकत्ववाद्ये
पि अगर्जनकर्मकत्वस्यान्वयसंभवात् कर्मत्वं प्रथमार्थ इति साम्येनोक्तं ॥
मिति पदार्थत्वे प्रकारकतया भानं विशेषः वस्तुतो युधिष्ठिरलोचलसणेति
नियमात् कर्मत्वं प्रथमार्थेन भवति किंच साधुत्वमात्रार्थिकायाः प्रथमा
याः शक्तिमत्वात् शब्दसंबन्धरूपलक्षणपिनसंभवत्वेवेतितत्वं ॥
शब्दाः श्रूयन्ते श्रूयन्ते इति भाषाभाष्यकारप्रयोगात् निध्यान
प्रश्रयतपांचजन्यः इत्यभिप्रायप्रयोगाच्च साविशेषेति न्यायेन
सर्वसंमतत्वाच्चेति पतुकिंचैवमगो संख्यान्ययोनस्पत् श्रव्याता

चि

वी३
स्य
ना
ध
वा
मा
पम
सिद्ध
सिद्ध
ज्ञाति
त्रिप
रूप
ति
वर्गा

वी०

१

पश्चात्पसंख्याप्रकारकान्वयबोधं प्रतिमुख्यविशेष्यतया प्रथमांतपदज
न्योपस्थितेर्हेतुत्वाद् अन्यथा हंसीवधवलकीर्तिरित्यत्र हंस्यामपि
संख्यान्वयप्रसंगः मृगेसंख्यान्वयेऽपि पक्षे च पश्यधावतिमृगा
इत्यादिदेहापि साधुत्वापत्तेरितितन्त्रं वत्र मुख्येति विशेष्यतया विशेष
यत्नः नवतत्त्वमन्त्रेणैव पचतीत्यादौ व्यभिचारात् अन्यथा गवा
वदेदरूपैवकारार्थकदेशेऽन्वयत्वे चैत्रस्य विशेषणत्वेन मुख्यविशे
ष्यतया प्रथमांतपदजन्योपस्थिति विषयत्वाभावात् चैत्रान्यो
नपचतिचैत्रः पचतीति तदर्थत्वात् तथा च चैत्रैव पचतीत्यत्र चै

2

राम

१

३

३

वीर्य...

स
ना
ध
वा
मा
पम
सि
सि
हा
त्रिप
रुप
ति
वर्गा

॥२५॥

य

निचेतिशसंपत् ॥तेषांयात्रतात्रिविधातत्रधाराभेदा
तांमासुरीलेखनीनापूदनासुरीव्यधनानांविश्रावण
चक्रेक्षिकीदेदतातामद्वैक्षिकीवद्विशोदंतशंकुश्रीनता
ग्रेतीदएकंदकप्रप्यमयवपत्ररुखेष्णगंगदुपदाकार
मरुवीवतत्रवत्रंकुठंखंडंखरधारमतिस्थूलक्षत्यमम
तिदीर्घमतिह्रस्वमित्यशौशसुदोषाः प्रतोविपरीतगु
णमाददीतान्यत्रकरपत्रातद्विखरधारमतिशेदताप्यते
षांयात्रतात्रिविधाक्षारोदकतेलेषुतत्रक्षारपायितक्षार
राख्यास्थिषुदतेषुउदकपायितनांलक्षेदतभेदतपादने
षुतेनपायिषुक्षारव्यधनस्रावुषेदतेषुतेषांधारासंस्था
त

॥२५॥

धे

मुखेकुंठारिकां वानहस्तन्यस्तान्तरहस्तान्ध्यानांगुल्यांगु
 ष्विष्वध्वामिह न्योदाराकरवत्रैष एयोर्हितोशेषाणि
 तु यथायोगं गृहीया तेषां नाम निरेका कृतयः प्रायेण
 व्याख्यातास्तत्रैतरेव तैशस्त्रैष एयावमुक्तं गुणैः सूच्यो
 र्दयंतेषां वदुःशदंतशंकूश्चाततात्रेतीक्ष्णकंठकप्रथमयव
 पत्रमुखोः एकणीगंडपदाकारमुखीप्रदेशान्यग्रध्वप्रदे
 शप्रमाणमुद्रिकादशांगुलाशरीमुखीसकर्तरीति
 कथ्यते शेषाणि तु षडंगुलानि ता निवसुग्रहाणि सतो
 हाति सुधाराणि स रुपाणि सुसमाहितमृखाण्यकरात्मा

ग्रहा
 तेन
 त्या
 क
 शी
 ता
 चि
 म
 इ
 म्

वा उच्यते तत्रोच्यते प्राग्यदातिहोत्रोपागमधर्मतानिस्तद्वर्णेति सति स्थानं तात्त्वादि सम्प्रकृष्टं शान्तिस्तदा स्य च तदा ईषद्यदा
 स्य शान्तिस्तदा ईषत्स्य च तदा समीपं बुभुक्षानमात्रे संवृत्तता हस्तैर्विवृत्तता अत्रैव इव बुभुक्षानात्तात्त्विकविशेषेपितालु स्थानेन
 नहजिह्वाग्रादितां च वर्णेर्गोर्भा रणे कर्त्तव्ये सम्यक् स्पर्शः यकारे परे ईषत्स्य शः शकारे एष कादयोस्तु दूरे वस्थिति रित्या
 धनुभवं शिखाकारोक्तिं चानुसृत्य विवेचनीयं विचारसंबारादयस्तु वर्णेत्युच्यते यत्रान्तर्दिप्रतिहतेति वृत्ते प्राणारब्धे
 वा पावुत्स्यं च इति वाद्या इत्युच्यंते गतवित्तस्य संकोचात्संवारः तस्यैव विकासो द्विबामः एतौ च संविवृत्तं रूपं भ्या
 माभ्यंतराभ्यां भिन्नावेव तयोः समीपदूरावस्थानात्तत्कत्वादित्युच्येयं अत्र सुपामित्तिविभक्त्युक्तं प्राचो विवृतः द्विती
 पसु संवृत्तस्तदाह विवृतमन्तयेति विवृतस्य स्थान इत्यर्थः विवृतत्वमस्यैवेति तेन दंडानयमित्यादौ सर्वदीर्घः
 सिद्धतीति भावः पूर्वत्रासिद्धं यद्यप्यस्य तत्रोविधिः स्यात्तर्हि त्रिपादौ पूर्वप्रत्यसिद्धे त्वेव लभ्येत त्रैपादिकं तु पूर्वप्रतिपरं ता
 सिद्धं स्यात् तथा च प्रशान्तिस्य त्रैपादो धातो रित्तिनत्वमिद्वत्त्वान्नलोपः स्यात् नत्वविधेः संवृद्धौ चरितार्थत्वात् तपान
 द्वातिस्य संयोगं तन्नोपस्य सिद्धत्वा न्नलोपः स्यात् नत्वविधेः संवृद्धौ चरितार्थत्वात् तपान
 त्रिपादां त्रिदंतं कर्त्तव्यमिति कार्यमिद्विषदेतु अत्र अत्रुमित्यादिनेमिद्विदित्तिभावः तथा चैतन्नसिद्धतित्यादः शब्दव्याख्यावसरे उस्माभि
 रुपयदयिष्यते एकादशार्थेति यद्यपि भाष्यः स्यात्तु उदात्तादयस्तु नोक्तास्तथापि कैयदेति मनु सत्यैकादशोक्ता इति बोध्यं स्वयं यमा इ
 ति बालबोधनाय वाद्यपुत्राः कैश्चित्सुगोमोपायेनोपनिबद्धाः तद्यथा स्वरेतिवारः श्वासा अघोषाश्च रुशः संवाराणां द्योषाश्च
 वर्णाणां प्रथमतः तीयपंचमापणं श्रुत्या प्राणाः वर्णाणां द्वितीयं चतुर्थोऽंशं तत्र महाराणा इति श्वासानुप्रदाना इति श्वासाप्रयत्नका इत्यर्थः ॥

चि

क्रिसंक्रमणेपुण्यमहः कृत्स्नप्रकीर्तितम् रात्रौसंक्रमणेपुण्यंदिनाहं स्नानदानयोः अर्द्धरात्रादधस्तस्मिन्मध्याह्न
 स्नेपरिक्रिया ऊर्द्धसंक्रमणेचोर्द्धमुदयात्प्रहरद्वयम् पूर्णचैवार्द्धरात्रेनयदासंक्रमतेरविः प्राहर्दिनद्वयंपुण्यं।
 मुक्तामकरकर्कटाविनि यत्रार्द्धरात्रादयोक्तंक्रमंपूर्वदिनेनृतीयचतुर्थप्रहरौपुण्यतमौनत्रसायानेपिस्ताने
 दानश्राद्धादिकार्यम् अत्रार्द्धरात्रात्पूर्वपरानश्रंसंक्रमेपूर्वोत्तरप्रहरद्वयपुण्यत्वोक्तैर्विषुवन्मात्रविषयं ननु
 विलुपदीषत्सीतिविषयम् तदुक्तम् विलुपद्याधनुर्मीननृपुक्रन्यासुचैयदा पूर्वोत्तरगतेरात्रौभानोः सं
 क्रमणंभवेत् पूर्वोक्तेपंचनायसुपुण्यः प्रोक्तामनीधिभिः अपराहेचपंचैवश्रोतेस्मान्तेचकर्मणीतिनि
 मवाक्यविरोधान् नायनविषयः तदासंपूर्णस्यदिनस्यपुण्यत्वम् तदाहयाज्ञवल्क्यः आतत्रसंक्रमंपुण्य
 दिनाहं स्नानदानयोः रात्रौसंक्रमणेभानौविषुवन्ययनेदिनं यथाः सन्निहिताइति अत्रसन्निहितघटिका
 यामन्यत्वमन्ये विदुः अयनविशेषेणनरात्रिगताभ्यः सन्निहिताभ्यः तत्पुण्यतमत्वंव्यवच्छिद्यतेदिनइ
 तिपाठेसन्निर्वस्मिन्दिनइत्यर्थः तथायमेपिदिनाहमिति केचित् निगमवाक्यंपुण्यातिशयप्रतिपादनार्थं
 मितिस्वीकुर्वतः सर्वसंक्रान्तिषुअर्द्धरात्राग्राहंवाजातासुदिनाहंपुण्यमाह स्कंदपुराणेन धनुर्मीनाव
 निक्रम्यकन्यांचमिषुनंतथा पूर्वापरविभागेनरात्रौसंक्रमणेतिथौ दिनांतेपंचनायसुतदापुण्यतमाः
 स्मृताः उदयेचतथापंचदैवपित्रैचकर्मणि उदयेपुण्यतमाइतिवचनात् पुण्यतममितिप्रतीयते एतदपि
 महाफलत्वद्योतनार्थंननियमार्थम् तेनविलुपद्यादावपिदिनाहयोःपुण्यत्वेनविरोधःपूर्वोदाहृतवाक्यं
 तस्यार्थमुक्तामकरकर्कटकावित्ययमर्थः मुक्तापरित्यज्यमकरकर्कटकोत्तयोस्तुतिषिद्धयेपुण्यत्वाभा
 वः किंतुभिन्नतिथौअर्द्धरात्रेकर्कटकेसतिपूर्वदिनंपुण्यंमकरेचोत्तरमिति सिद्धांतः अत्रमकरकर्कटयो

११७
 जौम चं प्र. दिनद्वयमृतसुखं २ किंतुरात्रावेवतयोर्भाग इतिकेचित् अन्येतिविद्याचक्षणे पूर्णैर्द्रात्रेयानौमकरककर्मौम
 कावर्जयित्वातयोर्दिनद्वयंप्रणनभवति प्रणं प्रधायनो ध्यापनयोग्यमित्यर्थः तथाचस्मृतिः अस्मिन्नेद्रात्रि
 युगं स्याद्वात्रौवेदासरद्वयम् संक्रांतिः यद्विर्णसेयाणां ध्यायनकर्मसु दिनद्वयंप्रणं ज्ञेयम् तथाच रात्रौमक
 रकर्मद्वयोर्दिनद्वयनाधीयते ध्यायकाधेतीतिसंप्रदायः ॥ तदुक्तम् निशाद्वयदिवा रात्रौ संक्रमेव सरद्वयम्
 अनध्यायं प्रकुर्वीत दानं चैव विशेषतः नित्यस्याध्यायदानादिकुर्वता तथाचस्मृत्यंतरे नानुरोधोऽस्मिन् ध्यायेहोम
 मंत्रेषु चैव हि वेदोपकरणे चैव नैत्रिषु इति यत्र कर्तुं कर्तुं परित्यज्य रुषं याति दिवाकरः प्रदोषे चार्द्रात्रे वा तदा
 भोगोपरेहनीतिवाक्यम् योऽप्यनोपि असंगते यदासूर्यं रुषं याति दिवाकरः प्रदोषे चार्द्रात्रे वा तदा प्रणं दि
 नांतरे इति वाक्यम् कल्पतरुकारादिभिरलितितत्वाद्गुहाक्यविधरोधाच्च नादरणीयमित्युक्ते अपरेति विद्या
 रुः उत्तरवाक्ये प्रदोषे चेत्यनेन यदि प्रदोषजाता यामकरसंक्रांतेः परदिने भोगः प्रतिपद्यते दानि शि संक्रमे
 प्रणं दिनां स्नानदानयोः रात्रौ संक्रमणे भानोर्विषुवत्पयने दिवेति यत्तपासं विशेषवचनेन धनुर्मेनावतिरु
 म्येत्यादिना स्नानपराणवचनेन असंपूर्णैर्द्रात्रे च उदये स्नमयेपि वा मानार्द्रभास्करे प्रणमपूर्णे शर्वरीदल इति
 द्वौ प्रणवचनेन च विरोधः स्यात् किंच असंगते यदासूर्ये इत्यनेनैवाद्द्रात्र्यौ लब्धत्वात् पृथग्गृहणमन
 यैकमिति प्रदोषः असंपूर्ण इत्यादेश्यमर्थः असंपूर्णैर्द्रात्रे संक्रमेभास्करे यत्तार्द्रप्रहरद्वयंतसुखं उ ना
 दये स्नमयेपि चेत्तु दया स्नमयशब्दाभ्यां द्विविदिनाभ्यः संध्याकालो लक्ष्यते तत्र प्रातः संध्यायां सायं संध्या
 यां च संक्रांतौ दिवसे प्रहरद्वयंप्रणमिति गृह्यते अस्नमये पूर्वदिनप्रहरद्वये ग्राह्यं उदयेन तत्रादिनयामद्व
 यम् एतेन संध्या संक्रांतिरपि निश्चीता भवति संध्या च दिनरात्रिविर्भूता दिवा संध्या सुकर्णस्य इति स्मृतेः

संयोग इति विज्ञातीयते जः संयोग इत्यर्थः तेनेति विज्ञातीयते जः संयोगेनेत्यर्थः पूर्व रूपं नश्यतीति पूर्व
रूपनाशो भवतीत्यर्थः इत्यर्थ इति अथ मेव पाकजशब्दार्थ इत्यर्थः मतमेवेन पाकजस्य लमुदा
हृती अत्रेति पाकः कुत्रेत्याकांक्षायां इत्यर्थः पाक इति पूर्व रूपनाश पूर्वक रूपांतरोत्पादकते
जः संयोग इत्यर्थः एवमग्रेपि परमाणु द्वेवेत्येवकारस्य व्यवच्छेद्यं स्वयमेव विवृणोति न
घण्टाकादाविति आदिनाऽवयविमात्रपरीश्रुः एतस्यैषी लुपा कवादि न इत्युत्तरेणान्वयः ति
उक्तार्थमुपपादयति आवर्षिकनिर्दिष्ट इति अग्निमंत्रविशेषस्थामित इत्यर्थः घट इति स
तिसप्तमी परमाणु बुरूपान्तरोत्पत्तौ श्यामघटनाश इति श्यामघटनाशो रूपान्तरोत्पत्ताविति यो
जना श्यामघटनाश इति घण्टाकादिनाशक्रमेण श्यामघटनाशो सतीत्यर्थः तदंतरमिति न
शेषः रूपान्तरोत्पत्ताविति रूपादिचतुष्टयनाश पूर्वक रूपादिचतुष्टयोत्पत्तौ सत्यामित्यर्थः

तदनंतरमिति शेषः पुनरिति अग्नि संयोगादित्यर्थः अणुकादि क्रमेण एकघटेत्यतिरिक्तिरक्तह
 पविशीष्ट अणुकाद्युपत्या घटाद्युपतिरित्यर्थः अपभावः अग्निघंत्रनिक्षिप्तघटे तेजः संयोगा
 नंतरं तादृशघटांभकेषु पावदवयवेषु ह्वांतरोत्पत्तिमंतरा घटे पूर्वह्वापनाशपूर्वक ह्वांत
 रोत्पत्तिर्न संभवति अनुभवविरोधात् नहि घटे रक्तोत्पत्त्यनंतरं अवयवा नीलाः संतो दृश्यंते
 त्वावदवयवेष्वपि ह्वांतरोत्पत्तिर्न संभवति घटस्याष्टौ द्वित्वेन वनेस्त्वावयवानां अंतःप्र
 वेशासंभवेन घटांभकेषु पावदवयवेषु वन्यवयवसंयोगस्य बाधितत्वात् परं त्वग्नि संयोगा
 धीन परमाणु क्रियया परमाणु द्वयविभागजन्यांभकसंयोगनाशपूर्वक अणुकादिना
 शक्रमेण मत्तवयविनाशे सति पुनरपराग्नि संयोगात् परमाणौ श्वासनाशपूर्वकरत्नो
 त्पत्तौ पुनरग्न्यंतरसंयोगात् परमाणौ द्व्यांभा नुगुण क्रियया परमाणु द्वयसंयोगो

त्वच नाम किम् ॥ ततश्चास्ती या चार्थोपनिबद्धमस्येदं नामैतिकपनं संकेतः ४२ ॥ शक्तित्वंच
नाम किम् ॥ अस्मात्पदादयमर्थो बोधव्य इत्यादिसंकेतः शक्तिः ४३ ॥ ननु संधित्वंच नाम किम्
सूत्राधिकरणा कविधेयतावच्छिन्नत्वे सति हलजाधिकरणा के कः कित्वबहुत्वसंख्याव
च्छिन्नवर्णानां परवर्णसंयोगात्तु कूलौ व्यापारसंधि ॥ ४४ ॥ उपसर्गत्वंच नाम किम् ॥ धा
तुसंयोगोत्तरकालिकस्वार्थबोधनानुक्तौ व्यापारविशिष्टत्वं उपसर्गत्वम् ॥ ४५ ॥
यद्वा धात्वधिकरणा कस्वसंयोगोत्तरकालिक धात्वर्थबोधकतावच्छेदकत्वं उपसर्गत्वम् ॥
॥ ४६ ॥ किमवच्छेदकत्वम् तत्पदार्थवृत्तित्वमवच्छेदकत्वम् ॥ ४७ ॥ किमवाच्छिन्नमस्ति तत्प

॥४॥

ननु शब्दत्वे च नाम किम् ॥ प्रत्यये कोरे कार्ये भावे नार्थजनकता वच्छेदकी भूतत्वं शब्दत्वम् ॥ ४८ ॥
 इति चेन्न संज्ञा शब्दे उपपत्ति प्रत्ययविभागे नोपमानार्थस्याजागरूकतायास्तेनैव मानत्वात् ४९ ॥
 कोशादिग्रहीत्यशब्दप्रकृतिप्रत्ययोरेकार्थभावेन नालौकीकार्थजनकता वच्छेदकी भूतत्वं
 वा शब्दत्वम् ॥ ५० ॥ तत्र पंचविधा शब्दः यौगिकः योगरूढः रूढः यौकत्वम् तदा देहादिकश्चेति ५१ ॥
 अवयवशतार्थबोधनानुकूलव्यापारविशिष्टत्वम् यौगिकत्वम् ॥ ५२ ॥ धातुप्रत्ययज
 व्युत्पत्तिस्वभूतार्थसंभवविशिष्टत्वे सति कोशजनितार्थपरत्वं योगरूढत्वम् ॥ ५३ ॥ यथा
 पंकजादि ॥ केवलकोशशक्तिपरत्वं रूढत्वम् ॥ यथा बुद्धादि ॥ ५४ ॥ अवयवार्थकोशजनित
 र्थभयविशिष्टत्वम् रूढयौगिकत्वम् यथा मृदादि ॥ ५५ ॥ शब्दसंबन्धविशिष्टत्वे सत्यन्यथा

तसि ब्रजे पुदि संसक्त प्रव लजलव^व सस्यति पाशि^न ॥ १.११ ॥ भित्ति सद्यः किशलव पपुटा
 न देवदाह दुमा शांति तत् सीरश्च तिसुरभयो रक्षिणो प्रवताः ॥ आलिंग्यंते गुणवति मयति
 तुषार शिवाताः पूर्वपृष्ठं पदिकित्त्रभवे रंगमैभि सवेति ॥ १.१२ ॥ त्वामा निष्प प्रणयकु
 पितो धातुरागैर्शिवाया मात्मानं ते चरणपतितुं यावदिष्टमि कर्तुं ॥ अस्मै तावन्मुहुः पचि
 तैर्दृष्टैर्लुप्यते मे क्रूरसस्मिन्नपि न सहते संगमं नो कृतान्तः ॥ १.१३ ॥ माया काश प्रणहित भुजं
 निर्दयात्वे बहे तोर्लध्यायासे कथमपि मया स्वप्न संदर्शनेषु पश्यंतीनां न खलु बहुशो न
 स्थली देवतानां मुक्ता स्थूला सरु किशलयेषु प्रलेषः पतंति ॥ १.१४ ॥ संक्षिप्यंते क्षणमि

॥ २ ॥
रतोत्कंठं मुत्कंठं तेन ॥ दीर्घोष्णं संसमधिकरतोष्णसिनां श्ववर्ती संकल्प्यैस्तं विंशति
विधिनैरिशा रुद्धमाजः ॥ १०८ ॥ शब्दश्चेयं यदपि कित्वेयः सरवीनां पुरस्तात् कर्णेनो
त्कंठं कथयितुं भूतनस्पर्शलोभात् ॥ सौति क्रांतः प्रवराविषयं लोचनाभ्यामदृश्यः त्वा
मुत्कंठविस्वतिपदं मन्मुखे नैदर्शय ॥ १०९ ॥ श्यामास्वंगं च कित हरिणा प्रेक्ष्योदृष्टपातान्
वैष्णवांश्च शिवांश्च शिवनां वरुणां च केशान् उत्पण्या मित्रतनुषु नदीवीचिषु भूवित्तासा
नृहंतैकस्य कचिदपि न तेन त्विंसा दृश्यं सति ॥ ११० ॥ धारासिक्तस्य लसत्तं शसन्मुख
स्यास्पवालेदूरीभूतं प्रतनुमपि मां पंचवाराः सिरोति ॥ घमंति स्मिन् दिशो यकथं वास

भि

ग

१६

विधवेविदिमांनुवाहंतसंदेसोभनसिनिहतेरंगतंतत्वसमीपंघोबंदानित्वनयतिप
 पिश्राप्यतांश्रोषितानांमंडस्त्रिगंधैर्धूनिभिर्नवत्नावेशिमोक्षोक्तकानि॥१०५॥इत्या
 रयातेपवनतनयेमैथिलीवै^३मुखासात्वा^३मुक्तं^३ओष्णसतहृदयावीक्ष्यसंभाव्यैव॥
 श्रोव्यसंस्मृत्यरमविहितासौम्यसामंतिनानांकांतोदंतःसहृदुपहृतसंगमात्किंचि
 दूनः॥१०६॥तस्माद्युष्मन्ममचक्रवर्तात्मनाचोपकर्तुंयुष्यैवतवसहचरोरममि
 ष्यश्रमस्यः॥अव्यापनःकुशलमवत्येप्रिषतित्वांविपुक्तंएवभाष्यंस्वतःभविष्यदं
 प्राणिनामेतदेवं॥१०७॥अंगेनांगंप्रतनुतनुनागादतस्तेनतसंसाप्येनांशुद्रवमवि

१६

चूजकुदः नयम्रीतुः नमैष्यतीति ॥ १०० ॥ वामश्रीस्याः कुरुहपदैः मुष्मन्मनो मदीयेः शुक्ला
जालेचि रूपरिचि तं त्याजितो देवगत्या संभोगांते मम समुचितो हस संवा नाना पस्यत्सु
ः कनक कदली संभगो रश्मि लत्वं ॥ १०१ ॥ तस्मिन्काले जलदयदि सा लध्वनि प्रासुरवा
स्यस्तत्रैषीनः सनितविमुखो याममात्रं सस्त्वमाभूदस्याप्रसापिनिमयि स्वप्रलध्वेक
थंचित्तद्यः कंठमुत भुजलता ग्रंथिगाढोपगृहं ॥ १०२ ॥ तामुत्थाप्य स्वजलकशिका
शतलेनी नित्येन प्रत्यासृतां समीभिनवैर्जालकैर्मालतानां विद्युत्कंपसिभितनय
नां तस्मिन्नायेगवाद्ये वकुंधा रस्सनितवचनैर्मनिनां प्रक्रमेयाः ॥ १०३ ॥ भर्तुभिर्नंप्रियम

लिष्टमपमितनखेनीसकसा ययंतीगंजभोगाकठिनविषमाप्रेकवेरा॥८८॥पा
 दानिंदोर्नमृतशिशिरान्जालमार्गप्रविष्टान्पर्वप्रीत्यागतमभिमुखंसन्निवृतंतथै
 ववक्षुःखेदाक्षलिलगुरुभिःपक्ष्मभिस्सादयंतीसाभ्रेहीवस्थलकमलिनीनप्रबुद्धा
 नसप्ता॥८९॥सासंन्यस्ताभरणावलापेशलं धौपतीसप्योसंगेनिहतमसकदुख
 दुखेनगात्रंत्वार्मप्यसंनवजलमयंमोचयिष्यत्यवश्यंप्रायःसर्वोभवतिकरुणावतिर्श
 रांतरांशात्रिभिःकालायकं॥रुद्रापांगप्रसर्गंलकैरंजनस्वेहसूयंप्रत्यादेशद
 पिचमधुनोविस्मितभ्रूविलासंत्वर्पासनेनयनमुपनिस्यदिशंकैमगाद्याःमीनसोभा

॥
रुक्मिणी लकं नूनं गंगं उलं वि॥ नीतारा त्रिः क्षरा भिवं मया साध्वि मिथारतै र्पिता मे वौ स्त्रे
विरह महती मृगुभिः दीपयंती ॥ ८५ ॥ शेषान् मासान् विरह दिवसस्थापित स्पर्शवधे वीवि
न्यस्यंती भुवि गणानया देहत्वी मुक्तपुष्पैः मत्संयोगं हृदयनिहितारं भर्मा स्वादयंती प्रसौ ॥ ये
ते रमणा विरहे ष्वंग नानां विनोदाः ॥ ८६ ॥ पंचभिः कुलकं ॥ सव्यापारं महनिन तथा पी
जयेन्मद्वियोगः शंके रात्रौ गुरुतर सुचं निर्विनोदं सखी तैः मत्संदेसैः सुखयितुं मलं पश्य
साध्वी निशीथे तस्य निद्रां वनिषा यनां सन्नवाताय नश्यः ॥ ८७ ॥ पात्रांतरं प्रादो वधा
वि रह दिवसे पाशिषा दामहत्वा शापस्त्वं विगलितं प्रचासां भवोद्येष्टनीया स्यात्

कांतेर्विभर्ति॥ ८१॥ आलोकेतेनियततिपुरासावलिद्याकुलावामत्सादृश्यं विरहतनु वा
 भावगम्यं विषं ती पृथ्वीवामधुरवचनां सारिकां पंजरस्यां कश्चिद्भर्तुः स्मरसिरः सि
 केत्वं हितस्य प्रियेति॥ ८२॥ उत्सं गेवामधिनवसनेसौम्यनिक्षिप्यवीराणां मज्जोत्रां कं विरवि
 तपदेगेयमुजातुका मातंजीर्माज्जीनयनसलिलैः सारयित्वा कथंचिद्भयोभयः स्वपर्मपिकु
 तां मूर्ध्नां विस्मृती॥ ८३॥ आधिसामाविरहशयने सन्निरवन्नेकपाष्ठी प्राची मूले तनुरिव
 कला मात्रशेषा हि मांशोः मत्संयोगः स्तरवमुपनये स्वप्रवोपीति निद्रार्थी कांसेतीनयनस
 लिलोत्पीडरुद्धावकाशां॥ ८४॥ निष्ठासेनां धरकिशलयत्केशिनाविक्षिपंती शुद्धस्नानात्प
 ॥ त्रिभिरादिकुलकं ॥

नः अस्मिन्तर्भवनपतितां कर्तुर्मल्यालम्भसंख्योतालीविलसितनिभां विद्युदुन्मेषद
 ष्टिं ॥ ८८ ॥ तन्वीर्यमाना शिरवरदशनापकविं वाधरोष्टीमधोक्षमाचकितरुरिणीप्रे शरणा
 निम्ननाभिः ॥ श्रीगणीभारादलसगमनास्तोकनम्रास्तनाभ्यां यातत्रस्याधुवतिविष
 येष्टाष्टिं वधातुः ॥ ८९ ॥ तां जानीयाः परिमेतकथां जावितं मेदितायेदूरीभतेमपितरुचरेव
 क्रवाकीमिवैकांगलोक्तं गंगुरुषु दिवसेष्वेष्टुगष्टसंवालेपातां भवेत्तुहिनमथितोपमनी
 वाग्यरूपां ॥ ९० ॥ नूनं तस्याः प्रवृत्तसदितोषूयनेत्रं प्रियायाः निष्वासानामपिशिरतयाभिन्त
 वर्णाधरोष्टं रुसेन्यसंमुखं स कल्पयस्ति तं बालकत्वादिं रोदं न्यं त्वर्दनुशरणाकिष्ट

शैषिकेकपीति नखद्रास्त्रित्यवस्थायांकपिसुपूल्किप्रत्ययत्नद्वारेणभागद्वयस्यसुवतत्वात्स
 माससंज्ञायांसमासांज्ञादतिशयस्वल्पात्क वतस्यैवसमा सत्वेनोपसर्जनस्त्रीप्रत्ययांतस
 मासद्वेषप्रातिपदिकाभावाज्ज्ञेस्त्रियोरितिह्रस्वाभावेकेणइतिह्रस्वेनकपीतिनिषिद्धेऽप्रा
 पोन्पतरस्यामितिह्रस्वेकपः प्रा ग्वर्त्तिनःखदुद्राद्यान्तरस्यायोऽभाषितपुंस्कादिहितत्वेन
 तत्स्यानिकाकारस्यायेविकल्पोह्रस्वाभावेत्वरखद्राकेतीतिभावः अयमेवेति आचारस्त्रिवृ
 त्तप्रकृतिकर्तृत्वेनानामनाभिधानमेव स्त्रियामेतद्राष्यप्रामाण्यात् पंचस्त्रीगोच्यक्तयो
 शैषिकेकपिविकल्परव आदत्वाप्याणां पूर्वसुत्रविषयेऽप्रादास्यात्तु गं
 गाका उक्तपुंस्कात् शुभ्रिका अनुपसर्जनान् अधिकारोयमूयूनस्तिरि
 धनयस्यसंपन्नगवधनइत्यत्रार्थवत्सुत्रोक्तार्थव एत्पभिव्याप्य अयमेव
 त्वाभावाद्दृजंतस्यप्रातिपदिकत्वाभावेननडीपू अपिशालिनापोक्तमधीते अपिशालि
 लावात्तरीत्यत्रनडीपू प्रोक्ताःस्त्रियामवर्त्तनान् अध्येत्रएतलुप्तःअण्योकारइ
 तिव्याख्यानेनवर्णीश्रयेप्रत्ययत्नद्वारेणभावान् अध्येत्रार्थगतस्त्रीत्वमादायतद्वारेण
 निमित्तकस्यनप्राप्तिः स्त्रियामित्यस्यगृह्यमाणविशेषणत्वान्नद्वारेणएतस्त्रीत्ववर्त्तनान्

३ तैभवज्रोत्तः
 ओत्तद्रवाचरतीति
 ओत्ततिजोत्तनीयो
 स्त्रीत्यादीनाम् ५-

विभक्तीनरेणा
 युक्तम् ४-

सि० कौ० श० शो०
१८७

अतएव काशकृत्स्निना प्रोक्तां गीमासामधीते काशकृत्स्नी ब्राह्मणीत्यत्रापि न डीपु प्रोक्तार्थं
गनस्तीत्वमादाय न पुनर्न डीपु लक्ष्येन दत्तं न स्यात् तस्माद् दृक् दृक् चरेत्येव न द्यावत्यं
तत्र च न दंतविधिं विना प्राप्तिरेव तत्रापि तेन न दंतविधौ प्राधान्यादेन दारं भाच्च स्त्रिया मिति
डीपु प्रकृतिविशेषणमेव न तत्रावधीवानमति कानातिधीवरीति सिद्धं एवं चापि शाले त्पा
व द्यस्ये व्यावर्त्यं अत्र न्यसज्ज्ञेनादिति च सामर्थ्याद् दृष्ट्युपमाया विशेयणमेवेति भावः तदंत
विधिरिति अत्र तादेः प्रातिपदिकविशेषणत्वेनाणानां तदन्त्येवं द्रष्टव्यमित्यर्थः अन्यथा
प्रत्ययविधौ प्रतिषेधात् सुडलैभः स्यात् प्रत्ययग्रहणपरिभाषात् न न्यस्यतु नायनिषेधः
स्त्रीप्रत्ययेषु न दंतविधिं ज्ञापयति ॥

प्रातिपदिकादित्यनेन सहानन्वयापत्तेः निष्कर्ष्ये कार्यभावाववृत्तेर्निमित्तमिति न वक्तुं
मत्राक्षं तद्विनार्थं न्युत्तरपदे स्यात् सविधानात् समुदाये एकार्थीभावे च यवेनापितस्य
वसत्वात् कृद्गुणपरिभाषायाः कृन्मात्रग्रहणे प्रवृत्त्या न तथा विशिष्टादेव डीवत्यन्ति प्रत्यगा
न च न दंतग्रहणेपि काशकृत्स्नस्य व्यपदेशिवद्भावेनाणानां तत्त्वान्ततोपि कदाचिन्डीपिकुंभका
वेयोऽर्वाः किंच समुदायाऽन्डीप्यपि स्त्रीप्रत्यये तदादिनियमाभावेन केवलादपि कदाचि
ह किं स दुर्वा र इति वाच्यं एतदधिकारादेव तत्रापकादसहायराव व्यपदेशिवद्भावप्रवृत्तेः
अथ वत्स्त्रोक्ताथ वत्ताभावेनाणानां तस्या प्रातिपदिकत्वाच्च तदादिनियमाभावेनाधिकस्य

तस्मात्प्रवृत्ती
र्थः =

५०
१८७

कस्येति बोध्यम् ॥
 प्रत्ययस्यापि सत्ता अन्त्यग्रहणपरिभा
 षाया उपप्रवृत्त्या तद्विदं न त्वत्कुरुचरी

कार्यबोधनेन ननु न स्येत्यदोषाच्च अन्यथा तदंतग्रहणो फलाभावेन तद्वैयर्थ्यस्य मेव यत्तदेवा ।
 भिन्नेत्यात्र भाष्ये उक्तं समासे च कृतेऽवयवाद्युत्पत्ताववयवस्य वृद्धिः स्यादिति येन विधिरिति स्त
 त्रे च प्रत्ययग्रहणेन दादितदंतविधेः प्रयोजनं गार्गीयणः परमगार्गीयण इत्युक्तं भाष्ये
 तत्रैकदेशान्प्रत्ययाभावे परमश्रासो गार्गीयणश्चेति तदर्थो वाच्यस्तथा सति नैव परमगा
 र्गीयस्य सक्तिरिति तत्प्रयोजनत्वात्किरसंगता स्यात् मम तु परमगार्गीयस्यापत्यमित्यर्थेऽप्यु
 क्तं ॥ टिप्पणञ्च यस्य स च द्वात्रिंशत्प्रकारः अनुपसर्जनं यद्विदादित
 दंतं यददंतं प्रातिपदिकं ततः स्त्रियां डी स्यात् कुरुचरी नृपसर्जत्वात् ॥ न ३५
 कन्यायाङ्गार्गीयत्वादेव प्रयोजनं तु परमगार्गीयत्वात् सति परम
 गार्गीयण इति स्यादिति तत्प्रयोजनत्वात्किरसंगतिः केयटोपितदादि नियमावश्यकत्वं
 षडशीनाय परमगार्गीयण इत्युपन्यास इत्युक्तवान् यत्तु सर्वादिसूत्रे भाष्ये नृपसर्ज
 नादित्येष योगः प्रत्याख्यायते इत्युक्तं तत्त्वत्रैवार्तिककृता तस्य प्रत्याख्यानान्न दभ प्रायक
 मिति भाष्यप्रदीपोद्योते विस्तरः टिप्प० ॥ ८ ॥ त्वेव सिद्धे ठकठजोरूपादानं ठान्निठयो वीर्यस्य
 र्थं अदन्तमिति प्रत्यासन्त्या टिप्पणाद्यवयवाकारान्नमित्यर्थः तेन यं वाश्वेत्यादौ ठान्निमित्तो

पिनडी प्रकुरुचरीति कुरुचरीति
 अधिकरण उपपदे इमे चरेषः हितोऽ

मदुक्तार्थस्य सापेक्षकं वदत
 र्थस्य वेति ४ =

सि० कौ० श० १०
 १२ तावदपि त्रयो जनाभावादिना

वक्ष्यमाणेति वचेत्तदः शानवृत्तिरिति स्थानिवत्त्वेनेत्यादिः नल्पपीतिलिङ्गादित्वादेर
 शास्त्रीयस्यापि निदेशानुबन्धकार्येन त्विधाविति निषेधाप्रवृत्तिश्चेति भावः इत्त्वेनेति लि
 ङ्गादेशानां स्थानिवत्त्वेन सिद्धेन द्वेयर्थ्यस्यैव तद्विप्रवयवैश्चरितार्थतया समुदायोपका
 रकं नवेदं इत्त्वं सुयादित्यादावनिगलनेन वृद्धिनिषेधार्थमिति वाच्यं विनिर्गमना विरहा
 त उत श्रोदिति वक्तव्ये वृद्धिग्रहणे स्थानिनिर्देशोपीक्यभिभाषोपस्थित्या तस्या अपीगलने
 एताच्च नन्वेवं वृत्तादित्यत्र बुवईदृशो नितानाश्रयानुबन्धकार्यस्य तदादेशोऽवभावेति
 वक्ष्यमाणेत्यत्र इत्त्वाद्गुणित्वोच्चरीष्यामः यासुहोऽइत्त्वेन नानाश्रयमनुबन्धकार्यं
 नादेशानां मितिज्ञापनान्न भवति श्रमः शानवृत्तिरिति न क्वचिदनुबन्धकार्यं यन
 यः पितृस्य तदादेशो तातप्रभावकत्पनेमानाभावादन त्विधाविति निषेधज्ञापनाद्वा।
 आह अइति क्वचिदिति लक्ष्यानुरोधेन च व्यवस्था परेतया सुहोऽइत्त्वं न सापेक्षं पिदर्थं
 इत्त्वेमिति भाष्यात् सार्वधातुकमिति सूत्रे पिदित्यावर्त्य प्रसज्य प्रतिषेधादिना इत्त्वं पिन्न
 पिच्च इत्त्वेत्यनेन हलः अइति सूत्रभाष्यात् न पितृसु इत्त्वाप्रसक्तः शानवृत्तिरिति मपितसु
 त्रएव भाष्यप्रत्याख्यात हेरपितृस्य तातडा इत्त्वं स्पष्टं यथापत्तिश्च सापेक्षत्वे दृष्टं मप्युक्तं
 भाष्ये न स्माद्वक्ष्यमाणेत्यादौ सत्यभिधाने जादिपाठद्वारा यत्तु कृतित्वेति सूत्रभाष्ये यासुहोऽइ
 त्भाष्ये दूषितमित्याहुः ॥

लिङ्गादेशानां स्थानिवत्त्वेन सिद्धेन द्वेयर्थ्यस्यैव तद्विप्रवयवैश्चरितार्थतया समुदायोपकारकं नवेदं इत्त्वं सुयादित्यादावनिगलनेन वृद्धिनिषेधार्थमिति वाच्यं विनिर्गमना विरहा त उत श्रोदिति वक्तव्ये वृद्धिग्रहणे स्थानिनिर्देशोपीक्यभिभाषोपस्थित्या तस्या अपीगलने एताच्च नन्वेवं वृत्तादित्यत्र बुवईदृशो नितानाश्रयानुबन्धकार्यस्य तदादेशोऽवभावेति वक्ष्यमाणेत्यत्र इत्त्वाद्गुणित्वोच्चरीष्यामः यासुहोऽइत्त्वेन नानाश्रयमनुबन्धकार्यं नादेशानां मितिज्ञापनान्न भवति श्रमः शानवृत्तिरिति न क्वचिदनुबन्धकार्यं यन यः पितृस्य तदादेशो तातप्रभावकत्पनेमानाभावादन त्विधाविति निषेधज्ञापनाद्वा। आह अइति क्वचिदिति लक्ष्यानुरोधेन च व्यवस्था परेतया सुहोऽइत्त्वं न सापेक्षं पिदर्थं इत्त्वेमिति भाष्यात् सार्वधातुकमिति सूत्रे पिदित्यावर्त्य प्रसज्य प्रतिषेधादिना इत्त्वं पिन्न पिच्च इत्त्वेत्यनेन हलः अइति सूत्रभाष्यात् न पितृसु इत्त्वाप्रसक्तः शानवृत्तिरिति मपितसु त्रएव भाष्यप्रत्याख्यात हेरपितृस्य तातडा इत्त्वं स्पष्टं यथापत्तिश्च सापेक्षत्वे दृष्टं मप्युक्तं भाष्ये न स्माद्वक्ष्यमाणेत्यादौ सत्यभिधाने जादिपाठद्वारा यत्तु कृतित्वेति सूत्रभाष्ये यासुहोऽइ त्भाष्ये दूषितमित्याहुः ॥

१२

महा मारी रोदनं भय चिंतिता २४ संक्रातो सोमवारं च पूजानां परमं सु
खं ॥ भानु भौमा मार्कियरेषु पापये दुर्महर्षिता ॥ इति चैत्रकलं ॥ वै
शारवे गजितं भरि सलिलं यवनोद्यनः ॥ उद्गो ज्येष्ठ विशिष्टः
स्यात्किमन्ये गार्ध्वेष्ठितैः ॥ १ ॥ वैशाख शुक्ल पंचम्या मभ्रक
नं यदा नभः ॥ गजितं वषितं वापि पूर्ववा तोयदा भवेत् २ उदयास्त
मनं पावत् ज्ञातव्यं च विचक्षणे ॥ संग्रहे सर्वधा न्यो निप्रचुरा
णि वरान्नते उमा सेभाद्रपदे इत्येतं महर्षिणि भवंति वै ॥ वैशाखे
श्रावणे मद्राशि चारं करोतियः ॥ कृत्तभंगं च दुर्भिक्षं करोत्येव न
संशयः ॥ वैशाखे कृत्तपक्षे तु सप्तमी शनिवासे ॥ भरणी पक्षे तत्र
दामूलं चैव यदा भवेत् ॥ पिपलीनालिकेरं च ताम्रकां स्यं च कुटुंबं

रक्तवसं च कौसं भंराते यांति महर्घतां ॥ वैशाखे नूयोदशी शुक्ला यदा
 ज्येष्ठा नार्क वासरे ॥ महर्घं रवौ तं मूलं सध्वं रक्तं चंदनं च ॥ तं वैशाखे
 फलं ॥ ज्येष्ठस्य प्रथमे पक्षे प्रतिपद्यां यदा भवेत् ॥ रविवारसतदा वा
 युवातिव्रदांतकारकः ॥ अत्यंतविग्रहो भौमे बुधो दुर्भिक्षाद्युत्पन्नः
 ॥ प्रजावृष्टिं शाने वारं जलकापि न लभ्यते ॥ सोममुक्तासुरे
 ज्यानां यदि नारः प्रजापते ॥ धनधान्यसुतोत्पत्तिं ग्रहे रमसा
 सवः ॥ प्रतिपत्सर्वमासेषु बुधो दुर्भिक्षाद्युत्पन्नः ॥ ज्येष्ठपक्षे
 विशेषो यन्मासा निवर्षातकः ॥ ज्येष्ठस्य कल्पपक्षे तु हे
 तुदो मावर्णादिके ॥ अवर्षणो नवर्षेति वर्षति वर्षते प्रिये पज्येष्ट
 मासे त्वमावस्यां भाजो रसं विलोकयेत् ॥ चंद्रोदयं द्वितीयायां रास०

ताकथिता जे

क्लानसंधोः

न

अथ समस्तने कामपित्वं मयेति ॥ १-१८ ॥ एतस्मात्-यां कुशलिनेर्मभिज्ञानदानादिदित्वा
मंथाः पाकातनयनेमप्यविष्वासिनाभः स्वेहाहुः किमपि विरहध्वंसिनस्तैर्ह्यभोगा हे
द्यान्यतोवाः
त्रेसुरामया तरसाप्रेमरासी भवेति ॥ १-१९ ॥ कविः सौम्यव्यवसितमिदं वधुकृतं त्वयामे प्र
तापितात्कलुषवर्तधरतांतर्क्यामिनिः शब्दोपि प्रदिशसि जलं पचितं प्रतकेभ्यः प्रत्युक्तं
दनः सर्वेति तां प्रसिद्धा यद्वयैव ॥ १-२० ॥ आस्वासेयं प्रथमविरहोदयशोकं सखीतांशे
प्रायेण सर्वे
दनस्तंभनानवशोत्पातकृता निवृत्तः साभिज्ञानप्रहितकुशलेस्तद्वचोभिर्मर्माभिः
यनेभवन्ति शिशित्वं जीवितंधारयेथाः ॥ १-२१ ॥ शूकृत्वाप्रियमनुचितप्रार्थनावत्स्य
धिकारादि

ताकटि

क्लानसं

प्रथमम

मंथाः प मास्त्रियामाः सवीवस्थास्वर्हरविमयमिरमंदातपंस्पात ॥ इत्यं चेत्तश्चटुलनप
 धान्यतो मे गटोपाभिः कर्तमशररां त्वद्वियोगव्यथाभिः ॥ १०५ ॥ इत्यं त्मानं बहुविगरा
 नेसुराम त्वेवंतत्कल्याणि त्वमपि स्वरां भागमकातरत्वं कस्यां त्येतं स्वरं मुपगतं दुस्वमे
 नापि तात् दनः सर्वे निरुपरिचरराचक्रनेमि क्रमेण ॥ १०६ ॥ पांते मे भुजगशयनादुत्थितेण इषा
 प्रायेण सन्नामचतुरो लोचने मीत्वपित्वा पश्चादौ बां विरहगुणि तंतं तमाभिलाषं
 दनस्तंभन रशितरातुं द्वि काक सयास्त ॥ १०७ ॥ भूयश्चां त्वमपि शपने कं वलगां पु
 यने भवति धिका राहित्ये मपि रुदती सत्वरं विमनुषासां तहसिंकथितं म सकल्य उतश्च त्वयामे रष्टः

शा

ताकचित्तो जलुग्नः जलुग्नोर्ध्वर्त्तनः पक्ष्मणश्चकं डूक्युर्ज्जितवः साधजाताः
 क्तानसंधोगः ५२ न्यनर्त्तनं दूषयनः वर्त्तनः पक्ष्मणश्चसंधिजाता इत्यन्वयः इति संधिजा
 प्रथमसमस्तनेत्रजारागाः तेषां नामानि संख्यां च ह स्पष्टा क्रतुका इह संप्रदिष्टा क्रतुवाररावे हतथ
 मंथाः पाकः सरोथः सचरोथहीनो रताधि मंथोनिलपर्ययश्च शुष्का क्षिपाकस्त्विह कीर्त्तितः क्रतु
 धान्यतो वात उदेरितश्च दृष्टिस्तथा म्ना धुषिता शिराणामुत्पात हर्षो च समस्तनेत्रे २ एवं समस्तने
 त्रे सुगमया दशमं च तेषामिह पृथक् वक्ष्ये यथा वक्ष्ये दशमं च ३ तेषां भिष्यंदा क्रतुवार इत्याह वा
 ता मिता कफा द्रुक्ता दभिष्यंदा क्रतुर्विधः प्रायेण जायते घोरेः सर्वनेत्रा मया करः २ घोरेः दुःसहवे
 दनः सर्वेति सर्वेषां नेत्ररोगाणामधि मंथा दीना मा करः स्थाने उत्पत्तिकारकत्वा दतरा वा ह शुभ्रतः
 प्रायेण सर्वे लयना मया सुभवन्प्राभिष्यंदा निमित्तमस्तीति तेषु वातिक मभिष्यंदा माह निस्ते
 दनस्तंभनरो मर्षसंघर्ष पादुष्य शिरोभितायाः विप्रुष्कभावः शिरिशश्रुता च वाताभिपन्नेन
 यने भवन्ति संघर्षः कर्करिका बालुकाभिः पूरित इव शिरोभितायः शिरोव्यथा विप्रुष्कभावः दू
 धिकाराहित्यम् वाताभिपन्ने वातेनोपद्रुते येनिक मभिष्यन्माह दाहप्रपाकौ शिशिराभिनेन

वेदनमिति विदेहवचनात् स्रावणं संप्राप्तिमाह गत्वा संधीनं शुभमार्गं रादोषाः कुर्युः स्रावो ह्यहोसौ
सुपेतान् तं हि स्रावं नेत्रनाडीति चेकं तस्या लिंगं कीर्तयिष्ये चतुर्द्धा - अशुभमार्गे रोति अशुभवाहित्यो ध
मन्यावशुभमार्गः संधीना इति कनीनसंधीन् कनीनसंधिश्च नासामनुनेत्रानः संधीनिति बहुवचने
न सर्व एव संधयोग्यस्य ते एकेवदनीति शेषः वातिकः स्रावो न भवति केवलेन वातेन तदसम्भवात्
धैतिकं स्रावमाह हरिद्राभं पीतमुष्णं जलं वा पित्तस्रावः संस्त्रवेत्संधिमध्यात् - हरिद्राभं पीतर
क्तं परतयाः पीतशब्दप्रयोगात् जलं वेति वा शब्दो हरिद्राभं पीतं वेत्तत्र संवध्यते पित्तात्स्रावः पित्त
स्रावः एवं श्लेष्मस्रावादयः श्लेष्मस्रावमाह श्वेतं सौद्रं पिच्छिलं यः स्रवेत्तु श्लेष्मस्रावो सौ विकारः
अदिष्टः संनियतस्रावमाह शोधः संधौ संस्त्रवेद्यस्तु पक्वः पूयस्रावः सर्वजः सम्मतः सः रक्तस्रा
वमाह रक्तस्रावः शोणितोद्यो विकारो गच्छेदुष्णं तत्र रक्तं प्रभृतम् पर्वणीकामाह ७ ताम्रात
न्वीदाहपाकोपपन्तारक्तादेया पर्वणीवृत्तशोफा जाता संधौ कृष्णशुक्लैर्लजी स्यात्तस्मिन्नेव
हृता पूर्वलिङ्गेः अलजीमाह ८ अलजीस्यादित्यादि तस्मिन्नेव कृष्णशुक्लयोरेव लिङ्गे
ह पूर्वलिङ्गेः प्रयेसाधिकारलिखितैः रक्ताऽसिता स्फोटचिता दाहणात्त्वलजी भवे

सं.
सं.
५

५
ह्यकथयिष्यामि पुनः परीश्रमं करिष्या भो एवं न चेत्तर्हि भगवतः किं करिष्यते भो मत्तो भीत
अतएवंपलायसे मया ज्ञाते ज्ञाते सत्यं सत्यं कति करपट्टिका भोजनं क्रियते पट्टिका पत्रे
पत्रोद्भवे भविष्यत्यत्र समुच्चये कति पत्राणि सन्ति अयं श्लोक कतिधा व्याख्यायते भवता
एकधा द्विधा त्रिधा चतुर्धा वा भो कतिवारं पठितं इदं शास्त्रं तथापि ज्ञानेन ज्ञाते हि तर्हि
एतादृशो पठने रजोः स्मितादृशः संगो न जातः तर्हि तादृशः संग किमिति न क्रियते एव
मेव कालो व्यत्येष्यति तर्हि मस्तको मार्यतां एकवारं द्विः चतुः षड्वारं वा अधितव्यं
सत्यमुक्तं भो भवतः सम्पगायाति किंचिदन्यदपि अधातव्यं सर्वं कंटे कतं त्वं यदि
कंटे न क्रियते तर्हि अग्रे किमपि नायास्यति भो समीचीनं श्लोकबंधनं क्रियते तर्हि
उच्यते श्लोकाः भो श्रूयतां कां गौं दत्वा श्लोकबंधने नैव सर्वं उच्यते मया तर्हि संस्कृतः
किमुक्तः भो यस्य वात्रा एतादृशा यैः शृष्टा एषि व्याक्रापि नास्ति तर्हि ईश्वर एव पला
शपत्रं पत्रावली करीकं उंडभिः मंदिरं स्वामिनो दर्शनाय ईश्वरस्य दर्शनाय शि

स्ति भोकिमपिशालस्यशरीरेमेवर्त्तते भोक्श्चित्तरोगोमेदेहवर्त्तते लघाजाता तृष्णाजाता भोते
नेत्रेस्फुरितेकिं निद्रोत्पन्ना भोशालस्यजाते वस्त्रमानय केशमुंडनकार्यतो शयनक्रियतो
भोत्वामर्दयामि भोमातरं तेयभामि तेगुदंयभामि किंमेमेदांगृह्णामि पुस्तकमानय पुस्त
कंशोधयतो पुस्तकलीख्यतो लेखनीश्रानीयतो क्रियतोवा वक्षिंतीत्यं गृहोत्तरंगीतव्यं
भोपाकःक्रियते भोस्नानंक्रियते भोचोषाणंक्रियते जलपात्रमानय भोत्वल्पते विलनार्थं
गम्यते भोस्वामिनपरिमोक्षेदेहि भोपुस्तकंगृहेध्रियतो दुकूलमानय भोपुस्तकबंधनंक्रि
यतो कुत्रापिगंतमेवर्त्तते भोप्रातः कालोजातः सायंकालोजातः ईदानीमध्याह्नंजातः
भोप्रतिदिनंसंध्याबंधनंक्रियतेवान् अयंमार्गः कुत्रयास्ति भोसूत्रं अथेयास्ति भोईदं
सूत्रं सर्वगतंभवतस्मैरणानस्ति इदंसूत्रं अधुनैवागतं भोक्पारीत्यासाधते भवतादद्या
नयेत्ययंप्रयोगः साध्यतो चेदुदितोऽयं सूर्यनुदितः नक्षत्राणुदितानिरुत्रिणगता गताव
ज्योत्स्नी नमिश्चावा अस्माकं विस्मरणंजातेबद्धकालताते भोअस्माकंनायाति पुस्तकंर

नायासन्वेदुश्चधादीन्यथावनिटकादिनिपात्यंतेमंथादिनर्थेषु क्षमसंचलनेतथोक्तिरिति तस्य धाः अभोजवा
इति मासवः क्षधाः त्वन धनपावे भमोतस्येति दीर्घः स्वात ध्यातं लजेतं जेनत्वमदिनिपात्यंते लज्ज स्तुष्टु
कैफवे रेण्ट पावे अनयोक्तयथाया इत्वमपि निपात्यंते ह्वायेति सत्त्वेष्टु त्वं स्मिष्टु तथोर्द्ध इति तस्य धाः हिट इति
लोपः बाठ कथं तर्हि क्ष ध्योरजेति आगमजमनित्यमि सागमस्या नित्यत्वादिदुभावः दृष्ट प्रास्तावविनये
आविनयेर्थे एतावनि दोस्तः जिधवा प्राग ल्यो अस्या दीदित इतीति नये धे प्राप्ते ग्राह्य साया अस्व उदितः स्की
वेडिति त्वायां वे ट कत्या त्वा चिह्ने दीतीति नये धे सिद्ध अनयो रविनये एतावनि टत्वं नान्वयेति णि यमा र्थे वि
नये ल धर्षितः सिद्धि मि दीति कस्या केत्वात् गुणः दृढः स्थूल वलयोः स्थूलो मां स ल्हा हि अर्थु वलम
स्यास्तीति वलः सस्मिन् वलव सर्थे च दृह दृही वृद्धौ आभ्यां परस्य लप्रत्ययस्य ठत्वं धातोर्दुभावह लोपो च
इदितो न लोपश्च निपात्यंते न होठ इति ठत्वं तथोर्द्ध इति धात्वे कुत्वे च हिट इति ठलोपे कृते दृढेति रूपहि
द्वौ सत्तां किमर्थं दृहत्वं ह लोपयो निपातने उच्यते तथा हि सीत ठलोपस्यापि द्वत्वे न अल घुष्ट ध्व कत्या त् दृढि मे
स व मर इ म नीति र्भावे न स्यात्तु परि दृढ यगत् इत्यत्र परि अस्या नाम धातोः क्वापि लघुपूर्वात् परस्य जे
रिति जेर पादेशो न स्याच्च अतोऽसिद्धत्वं निवृत्तयो निपातने प्रभौ वा च्येव ह व हि व द्यौ आभ्यां प
रस्य क्त स्य ह त्वे धातो रि उभाव ह लौ च इदितो न लोपश्च निपात्यंते प्रभुः परिवृढाधिप इत्यनरः
अत्रापि ह त्वलोपयो निपातने व हि मा परि व्यत्यादि सिद्धार्थं मा ग्य देव क्क गहनयोः क वः

सू० वो०
२५

एतयोरर्थयोः कथं परस्य क्तस्योपानस्यात् कथं कृत्वाभीस्तमित्यमरः अत्र कथं प्राप्ते म
उः खंततकारणं गृह्यते कथं हि सायां कथं मोहः दुःखं हेतुरित्यर्थः कथं प्राप्ते म
तमित्यर्थः घुष्टोऽविशब्देन विशब्देन प्रतिज्ञा नं विशब्देन मविशब्देन तस्मिन् नर्थे घुष्टे
परस्य क्तस्योपानस्यात् घुष्टिरप्राब्दार्थेभ्यादिः घुष्टिर्माविशब्देन चुरादिः द्रव्येभ्यश्च अ
तृणं किं च विशब्देनार्थे इणनिवैधोभावात् जिप्रत्यये उपधागुणोक्ते सैवैः क्त क्तवत्वा
रिति त्रिलोये च घोषितमित्यपि स्यात् अत्राहुः विशब्देनार्थे चुरादिजिरेवानित्येति अ
भ्यसिमाविदर्थे अर्दः परस्य क्तस्योपानस्यात् आविदर्थे विप्रोषणदूरनतिदूरमावि
दरं अविदूरस्यभाव आविदर्थेण्यः अर्दगतायाचनचदस्तस्थेति तदयोर्नत्व अभ्यसिना
तिदूरमासन्नं वा दीरहविषोः पाके श्रुतं प्रावयतः अर्दोऽप्राणिपात्यते प्राणके अर्दा
दौ चुरादौ च घटादावपि पद्यति प्रेक्षाके म्वादौ अस्यापि कृतात् तस्येह अर्दोऽप्राणिपात्यते प्राणके अर्दा
मर्ध्या लुप्तप्राप्तिपदा क्तयोरिति परिभाषान्ना श्रीयते श्रुतं दीरं स्वयमेव विहितं च दकं वे
त्यर्थः दीरहविष्यम न्यनुप्राणं बलसंयोगादेरिति नत्व अयितं प्राणादिमिताहं इति ह
स्वः दातादयो वा निपात्यन्ते दातादयः सप्तजिप्रत्यये कृते सति क्तप्रत्ययो तावानिपात्यते प्राप्ते

राम
२५

हेतुमयो गतः सुतोति प्रत्यनुपसर्गत्वात् कथं वत
नित्याशङ्कानैः प्रकृत्यर्थविशेषकत्वेन समाधा
नं भाष्यकाराद्युक्तं मसगतं स्यात् न च हेरवंडी
सिलिंगात् पूर्वग्रह ए एष्विकस्याविग्रह एमि
ति श्रुतिमिव ॥ गोमकस्थे त्वमात्रविषयत्वात् त
था च वार्तिकं ॥ हे श्रुति प्रतिषेधानर्थक्यसंजा
न्यत्वात् ॥ गोमकं तु यदोत्पन्न एव तेपि कुलभावे
त्वेति ॥ तस्माद्युक्तिविरोधादाप्यवार्तिकवर्ति
तयापि युक्त्यैः स्वार्थपरस्य ग्रंथेन च विरोधादुपेक्ष्यो
क्तं ॥ इति ॥ अत्रैवं कथं ॥ अस्तु निशिष्टस्य
शरीरतरलभावतामिप्रकृतिभागास्यैधूपकत्वं
तथा गतमिति पदभाषायां न ह्युपेधत इत्यादौ

तिगंतस्यैव यत्तानास्ति इति प्रकृत्यं शोसादीयते ॥
 तेषां योपसंगत्सु नो तोरिस्तत्रैवाति कं सिद्धं च व
 यज न न्यत्वादिति ॥ यत्न निष्ठा वयती यत्र नोप्या
 दिविरोधोदावतंत तद्विपरीतं ॥ यतः प्रकृतेः सुनो
 तिरूपानां यस्यात् वै यत्नमिति सिद्धं यद्योक्तं व्यव
 स्थया ॥ अन्तते तु रूपान्तररूपान्तरत्वेन एव अधिक
 स्याग्रहणं संगते व प्रागुक्तं व्यवस्थया स्यात् ॥ को
 ह्येधमति सावयत्योर्दिसंघः ॥ यदेधते एव अधिक
 स्याग्रहणं सुनोते स्तुग्रहणमिति ॥ यद्विण्यां
 तं नोदात्ता नृपसंख्या न नृपन्यस्तं ॥ तद्विनास्मा
 कं प्रतिपूर्तं ॥ विशिष्टस्य शब्दान्तरत्वेन प्रकृत्यं

2

३

२३

द्विचनवांश्चमिष्वाकृभाष्ये सिद्धांतितत्वात् ॥ अथप्या
 इहैवलिङ्गो न न स्यात् ॥ जिघांसतीत्यादौ सनः सकारे
 एविशिष्टस्य द्विलेकतेकुलं न स्यात् ॥ नवांतरंगत्वात्
 प्रथमं मङ्गीति द्विलेकतद्व्यो न भवत्येवेति वाच्यं ॥ प्रे
 लो नरिदत्तरणे न वहिरंगस्यापि एते मङ्गीति द्वस्वस्य प्र
 थमं प्रवृत्तिरिति ज्ञावितं त्वात् ॥ अत्रमाधवः ॥ माभवात्
 प्रेदिधदित्यत्रत्यतिप्रसंगः ॥ एतत्स्य रादांतरत्वादेधति
 ग्रहणनाग्रहणत्वात् ॥ अत्र न हिनभाभूतकमिगमीत्य
 त्रएवं तोनां चंभ्यामीनामुपसंख्यानमिच्छुक्तं ॥ तत्रैव श
 दांतरसादप्राप्त्युपसंख्यानमिति कैयट्या सकारहर
 दत्तादिभिः सर्वैरेवोक्तं ॥ किंच एषधिकस्यापि ग्रहणे
 उपसंख्यानमिति ज्ञावितं त्वात् ॥ अत्रमाधवः ॥ माभवात्

त्वविधानासामर्थ्याच्च वेवशिव्येते इति तन्न लोपस्यै
 कल्पिकत्वेन द्विलक्ष्मणमदोचरता चेत्पाठः विधा मिति
 मणे मयइतित्तसा एतदे ए न हि वे वल्लु म विधी ध्यं
 दत्येधत्सु अत्र एवी त्यन्वते ते तच्च एतेरेव विरो
 षणं न संभेतेः प्रव्यभिचारत् नाच्छूटः प्रसंभवा
 दतिवृत्तिकारः अत्र कैषटः एधते र पि विरोषणं
 सामान्यत्वेदिधदित्यत्र व्यभिचारसंभवात् पद्यपीदं
 कैषटप्रसक्तके प्रमेण न दृश्यते तथा पि चित् दृश्यतए
 व ए चलो बङी ति ह्रस्वे कृते नाय मेधति रि ति वाच्यं
 एकदेशा विकृतस्या नन्यत्वात् न चैवमपि अज्ञादेर्द्धिता
 यस्येति धिराद् स्याने धि धिशब्दादेशे सति वस्तु तो रि
 वप्रकृतिप्रत्ययविभागसंमोह इति वाच्यं द्विः प्रयोगो

कः संदेहः श्रुतिं त्यो हि माणि मंत्रौ पथीनां प्र
 भावः तदा देशय मार्गं येन वयमद्य तदवलो
 कनेन वक्ष्ये कलमनुभवामः विदुः सादो
 पं एदु भव राजा गृह्यो गतः उभौ परिक्रा
 मतः विदुः प्राकल्प्य समयं निवृत्य राजा
 नं गृहीत्वा ससंभ्रमं भोवः प्रसह हि यत्ना
 प्रहृष्ट राजा किमर्थं विदुः भो अस्मिन् व
 डलपादवेको विभूदो पडिवसदि राजा धि
 इतरव विप्रध्वंगम्यतां कत्र इदृशानाम
 त्रप्रभावः विदुः कडखवरं मते हि तदमम

आश्विदि ता जवेण उवसव्यानि इति राजा
नं प्रति निर्गतः ततः प्रविशति यथा निर्दिष्टो
राजा राजा सहस्रं उद्दामोक्तं लिंकां विपांडु
रुचं प्रारब्धं भ्रांक्षणादाया संश्वस नोद्गमे
रविवरले रात न्वती मात्मनः प्रद्योद्या न्त
तामिमां समदनां नारी निवाभ्यां ध्रुवं पश्यन्
कोप विपांडुरद्युति मुखं देव्याः करिष्याम्य
हं १ विदूषकः सहस्रोपश्रव्य जयदुरपि
प्रवप्सो मोवप्ससिदिष्ठि प्राववुस्तोजेण
दिष्टमि तै एति पुनः पठति राजा वयस्य

वतासाधे। भविताधे। भवितादे। भवितास्वहे। भवितास्महे। भविष्यते। भविष्येते। भविष्यंते। भविष्यसे। भविष्येथे। भविष्यध्वे। भविष्ये। भविष्यावहे। भविष्यामहे। प्रभविष्यत। प्रभविष्येतां। प्रभविष्यंत। प्रभविष्यथाः। प्रभविष्येथं। प्रभविष्यध्वं। प्रभविष्ये। प्रभविष्यावहि। प्रभविष्यामहि। प्रभविष्यु। प्रभविष्योतां। प्राते। तो। दनतः। प्रातोते। द्रवत्यकारादुत्तरस्मिन्। प्रविष्यंत। प्रभविष्याः। प्रभविष्याथां। ध्वसे। नैपः। प्रभविष्यु। प्रभविष्ये। प्रभविष्यि। प्रभविष्यहि। प्रभविष्याहि। वित्ती संजाने। उपधायां ध्वेः। धातोर्ह्रस्वाया ल

मि. का.

घोर्नामिनेगुणेभवति। चेतति। चेतत। चेततु॥ प्रचेतत। पूर्वेष्वहसादिः
शेषः। पूर्वस्यादिहंसः शिष्यते। ५ अहसालुभ्यते। चिचेतचिचेतिथ्य। चि
त्पात। चेतित्ता। चेतित्यति। २ प्रचेतिव्यत। सेः। सिश्वीत्ये। दीप्। सिपोर
ट्। इट्। ईट्। इट्परस्यसेलौ। नोभवति। ईट्परे। ३ प्रचेतत। ४ प्रचेतिष्ठा। स्था
दिभः। सेरातोविदस्त्रपरस्थानअसभवति। ५ प्रचेतिषुः। च्यतिरः। प्रासेचने
च्योतति। चुच्योत। इरितोवा। इरितोधातोर्वाङ्। प्रत्ययोभवति। प्रेक्षरपवा

शम.
६

एवंशेषात्मकत्ववर्णनेन श्रीगोविंदनाथंस्तुत्वात्तदवतारभूतपतंजल्यात्मनातंस्तौति ॥ दृष्ट्वा
 वासिनः शिष्या अभीषुर्भयमापुरितिहेतोस्तां भयजनकां मूर्तिं परित्यक्काशांतो निर्विषः सन्नेकमुख
 तर्कानिश्चयेन त्वमेवेत्यर्थः ॥ १५ ॥ जगदुपकारकतां वर्णयन्नाह ॥ स्वयंभूमेः तालं छद्रं प्रविश्य
 यनयोगशास्त्रेण सहितं व्याकरणभाष्यं भूमितले प्रकटितं तमित्युत्तरेण संबंधः अयुजिनयुगेऽप्यतोऽपकारा

दृष्ट्वा पुराणि जसहस्रमुखी मभीषुरंतेव संत इति तामपहाप्रशांतः ॥ एकाननेन भुवियस्त्ववती यो श
 न्ननु स एव पतंजलिस्त्वं ॥ १५ ॥ उरगपतिमुखा इधीत्यसाक्षात्स्वयमवने विवरं प्रविश्य येन ॥ प्रकटि
 ले सयोगं जगदुपकारपरेण शब्दभाष्यं ॥ १६ ॥ तमखिलगुणपूर्णव्यासपुत्रस्य शिष्यादधिगतपरम
 दान्महर्षेः ॥ अधिजिगमिषुरेष ब्रह्मसंस्थामहं त्वं प्रसृमरमहिमानं प्रापमेकांतभक्त्या ॥ १७ ॥ त
 तिकस्त्वमिति ब्रुवंतं शिष्या समुपदरुद्धा विसृष्टचित्तं ॥ गोविंददेशिकमुवाच तदा वचो
 यत्मा विबोधचिन्हैः ॥ १८ ॥

नार्थस्य शिष्या द्रौडपादान्

नोलब्धः परमार्थो येन

थागपतं पान्ते रहभयदुतम

नमययतेयं मानि

पुंसहगि

प्रदेशमात्राच्छिन्न
नांशरणागतानां

व्यायुक्तवान्तदाह ॥

द्रुमागतमरुद्विगतश्चमः सन् गोविदनाथवनमध्यतलं लुलोके ॥ शंसंतियत्र
रुज्ज्वलमृगाजिनवल्कलाभिः ॥ ९१ ॥ आदेशमेकमनुयोक्तुमयं व्यवस्यन् प्रदेशमात्रा
तत्रस्थितेन कथितां यमिनां गणेन गोविददेशिकगुहांकुतुकीददर्श ॥ ९२ ॥ तस्य प्रपन्नपारता
सन्निःप्रदक्षिणपरिक्रमणं विधाय ॥ द्वारं प्रति प्रणिपत्य जनतापुरो गंतुं प्रावृत्तुं हृदयस्तमपास्तशोक
पर्यंकतां भजतियः पतंगेन्द्रकेतोः पादांगदत्वमथवा परमेश्वरस्य ॥ तस्यैव मूर्ध्नि धृतसाब्धिमहीधभूमेः शो

ग्रहमशेषमहं भजेत्वां ॥ ९४ ॥
जातनाथस्य गुहायाः वारत्रयं प्रदक्षिणं परिक्रमणं विधाय द्वारं प्रति प्रणिपातं दीर्घममस्कारं कुर्वन् जनसमूहस्य सम
कारतः संसारोयस्मात्तं निरस्तं संसृतिचक्रं अपास्तोदुर्गकृतः शिष्याणां वा शोको येन तं श्रीगोविदनाथं त्वा
गरुडध्वजस्य श्रीविष्णोः पर्यंकतां भजति अयमेव तस्य तथेवेत्यर्थः परमेश्वरस्य महादेवस्यैव पादांगः क्लेशदंडधरो यस्मि
भूमिर्वेन तस्यैव शेषस्य शेषं सर्वविग्रहमनुग्रत्वाद्वा शेषविलक्षणं अशेषं सर्वात्मत्वाद्वा शेषत्वात्तदुभवात्तदस्थं

थाभतैः पाखंडैरिह भयदुतमनसो वैदिकाः कंके
मारांगः पुंसि हगि

सगच्छन्वनादीनिपश्यन्नापियथैन्द्रजालिको मायाव्यद्भुतमिन्द्रजालं दर्शयन्त्येवमेवमायावच्चि

त०॥८७॥ कुत्सितोऽध्वामार्गो येषां दंडितं स र्षां कदध्वनां मंडलं समुदायो येनासजगद्गुह्यं दिजिः

लक्षणां वृद्धांगां निजैर्द्वैतलक्षणे पथि प्रवते यन् दंडमेकमवहत् तस्य दंडधारणमेतदर्थमित्यर्थः ॥ रोने
खलारहितैर्जल्पनशीलैः परमर्मभेदनकलालक्षणया कंडा व्याप्तं जिह्वां च लं जिह्वा प्रांतभागे येषां तैः ॥ विश्वक

स्वलाहृतैर्जल्पनशीलैः परमर्मभेदनकलालक्षणाकंद्व्यामंजिद्वांचलंजिद्वाप्रांतभागोयेषांतैः ॥ विश्वकर्मा

गच्छन्वनानिसरितोनगराणिशैलान्ग्रामान्जनानपिपशून्पथिसोऽप्यपश्यन् ॥ नन्वैन्द्रजालिकइव

जालंब्रह्मैवमेवपरिदर्शयतीतिमेने ॥ ८७ ॥ वादिभिर्निजनिजाध्वकर्षितांवर्तयन्पथिजरद्गवांनिजे

कमवहज्जगद्गुरुदंडिताखिलकदध्वमंडलः ॥ ८८ ॥ सारंगाऽवविश्वकद्रुभिरहंकुर्वाद्भिरुच्छृंखलैर्जल्पावै

भेदनकलाकंडूलजिहांचलैः ॥ पाखंडैरिहकांदिर्शिकमनसःकंनाप्रयुर्वैदिकाःक्लेशंदंडधरोयति

गङ्गेशिकः ॥ ८९ ॥ दंडान्वितेन धृतरागनवांबरेण गोविंदनाथवनमिदुभवातटस्थं ।

चण्डालिषाचशिखरंचरमाचलस्य ॥ १० ॥

थाभतैःपाखडैरिहभयदुतमनसोवैदिकाःकंक्लेशं

मारंगः पुंसिहगिण

नवावपाणिपा
नवावतएवत्यगिःसाविषयांतराच्छ्रवणादिव्य
जीवनविच्छेदकातिरिक्तानांशीतोष्णादिद्वंद्वानांसहिष्णुता

शांतिश्चावशयन्मनोगतिमुखादांतिन्यरुधतक्रियाआशताविषयांतरादुपरतिःक्षांति
ध्यानैकोत्सुकतांसमाधिविततिश्चक्रेतथासप्रेयाश्रद्धाहंतवसुप्रयास्यतुकृतोवैरायतोवा
विजनतावनितापरितापितोविधिवितीर्णकृतात्मतनुस्थितिः ॥ परिहरन्ममतांगृहगोचरात्तद
नशिवेनसमंययौ ॥ ८६ ॥

तिर्विधित्तिश्चवणादिविरोधिनिद्रादिनिरोधेनचेतसोऽवस्थानंसमाधिस्तस्यसंततिध्यानैकोत्सुकतांचक्रे आले
गुवित्तमितिप्रयायम्याःसाश्रद्धागुरुदेदांतवाक्येषुविश्वासरूपाप्रियाआसवभूवेतिनोदेद्भि एतत्स
॥ ८५ ॥ एवंश्रीशंकरमुपवर्णयत्तस्यगमनंवर्णयति ॥ विजनतेति ॥ जनसमूहशून्यतालभ्रणयादित
नभोगेनकृतास्वशरीरस्यस्थितिर्नसगृहविषयाममतांपरिहरन्तद्वदयगेनरिवेनसमंययौ

तवाक्पाणिपादौ
नादायतएवत्यागिःसाविषयांतराच्छ्रवणादिव्य
जीवनविच्छेदकातिरिक्तानांशीतोष्णादिद्वंद्वानांसहिष्णुता

शांतिश्चावश्यन्मनोगतिमुखादांतिन्यरुधतक्रियाआशताविषयांतरादुपरतिःक्षांति
ध्यानैकोत्सुकतांसमाधिविततिश्चक्रेतथासमिप्राश्रद्धाहंतवरुप्रयास्यतुकृतोवैरायतोवैद्वि
विजनतावनितापरितापितोविधिवितीर्णकृतात्मतनुस्थितिः ॥ परिहरन्ममतांगृहगोचरांत्हृद
नशिवेनसमंययौ ॥ ८६ ॥

तिर्विधितिस्रश्चवणादिविरोधिनिद्रादिनिरोधेनचेतसोऽवस्थानंसमाधिस्तस्यसंततिर्ध्यानैकोत्सुकतांचक्रे आले
गुवित्तमितिप्रथायस्याःसाश्रद्धागुरुदेदांतवाक्येषुविश्वासरूपाभियाआसबभूवेतिनोदेद्वि एतत्सर्व
॥ ८५ ॥ एवंश्रीशंकरमुपवर्णयतस्यगमनंवर्णयति ॥ विजनतेति ॥ जनसमूहशून्यतालक्षणयादित
नभोगेनकृतास्वशरीरस्यस्थितिर्नसगृहविषयाममतांपरिहरन्त्हृदयगेनशिवेनसमंययौ

गी. म.

॥ १८४ ॥

सलिलवत्
स्थीभूतः

पात्रेषु नित्यानित्यवस्तुविवेकादिसाधनचतुष्टयं प्राप्तवतः शास्त्राचार्योपदेशन्यायजनिताकर्त्रभोक्त्रस्वप्रकाशपरमानन्दाद्वितीयब्रह्मात्मसा-
क्षात्कारस्याज्ञाने सकार्यबाधितं न भवत्येवं कर्तेत्येवं रूपोभावः प्रत्ययः यस्य भावः सद्भावः अहंकृतोऽहमिति व्यपदेशार्हो न अहङ्कार-
बाधेन शुद्धस्वरूपमात्रपरिशोभादिति वा अहंकृतोऽहङ्कारस्य भावः तत्तादात्म्यं यस्य न विवेकेन बाधितत्वादिति वा बाधितानुवृत्तावपि
एतएव पञ्चाधिष्ठानाद्योमायया मयि सर्वात्मनि कालिन्ताः सर्वकर्मणां कर्तारो मया स्वप्रकाशचैतन्येनासङ्गेन कल्पितसंबन्धेन
प्रकाशयमाना अहं तु न कर्ता किंतु कर्तृतद्वापाराणां साक्षिभूतः क्रियाज्ञानशक्तिमदुपाधिद्वयनिर्मुक्तः शुद्धः सर्वकार्यकारणासंबद्धः
कूटस्थनित्यो निर्द्वयः सर्वविकारशून्यः 'अतङ्गो ह्ययं पुरुषः साक्षी चेता केवलो निर्गुणश्च अप्राणो ह्यमनाः शुद्धः अक्षरात्परतः परः अ-
आत्मा महान्ध्रुवः सलिल एकोद्रटाऽद्वैतः अजो नित्यः शाश्वतोऽयं पुराणः निःकलं निःक्रियं शान्तं निरवयं निरञ्जनमित्यादिभूति-
अविकार्योऽयमुच्यते प्रकृतेः क्रियमाणानि गुणैः कर्माणि सर्वशः अहङ्कारविमूढात्मा कर्ताहमिति मन्यते तत्त्ववित्तु न सज्ज-

यस्य नाहंकृतोभावो बुद्धिर्यस्य न लिप्यते ॥ हत्वापि स इमांल्लोकान्न हन्ति न

तत्रैवं सति कर्तारमात्मानं केवलं तु यः ॥ पश्यत्यकृतबुद्धित्वान्न सपश्यति ॥

मतिर्यस्य सः अतो शुद्धबुद्धित्वान्नित्यानित्यवस्तुविवेकादिशून्यत्वेन तत्त्वज्ञानायोग्यत्वादकर्तारमपि कर्तारं केवलमप्यकेवलम
मविद्यया कल्पयन्संसारी कर्माधिकारी देहभृदकृतबुद्धिः कर्मकर्तृषु तादात्म्याभिमानात्कर्मत्यागासमर्थः सर्वदा जननमरणप्रवृ
त्तिमिष्टं मिश्रं च कर्मफलमनुभवति एतेन यस्तार्किकोदेहादिव्यतिरिक्तआत्मानमेव कर्तारं केवलं पश्यति सोऽप्यकृतबुद्धित्वेन व्या
ख्येयत्वाद् अन्यस्त्वाह आत्मा केवलो न कर्ता किन्त्वधिष्ठानादिभिः संहतः सन् परमार्थतः कर्तैव कर्तारमात्मानं केवलं पश्यन् दुर्मतिरिति केवल
शब्दप्रयोगादिति तत्र परमार्थतः सर्वक्रियाशून्यस्यासङ्ख्यात्मनोऽधिष्ठानादिभिः संहतत्वानुपपत्तेः जलसूर्यकादिवत्त्वाविद्यकेन संहतत्वेन
कर्तृत्वमपि तादृशमेव अधिष्ठानादीनामप्याविद्यकत्वाच्च केवलशब्दस्तु स्वभावसिद्धमात्मनोऽसङ्गाद्वितीयरूपत्वमनुवदति कर्तृत्व
दर्शनो दुर्मतित्वहेतुत्वेनेत्यदोषः ॥ १६ ॥ तदेवं चतुर्भिः श्लोकैरनिष्टमिष्टं मिश्रं च त्रिविधं कर्मणः फलं भवत्यत्यागिनां प्रेत्येति चरणत्रय
व्याख्यातमिदानीं न तु संन्यासिनां कचिदिति तुरीयं चरणमेकेन व्याचष्टे यस्य पूर्वोक्तविपरीतस्य पुण्यैः कर्माभिः क्षापितेषु विवेकाविरोधि

वि०स०

॥ २४ ॥

अधिकः कुतो न्य इति गीतासु सर्वधर्मशून्यत्वाच्छून्यः घृताविगलिताऽ
पेणचलः ॥ १२ ॥ अमानीति नमानीदेहादौ तादात्म्याभिमानवानमानी
याणां स्वाभी त्रिभुलोकेषु धृष्णोतिप्रगल्भते त्रिलोकधृक् त्रीन्लोकान्धार
कधृषे इति चतुर्थ्यंतं पिनाकधृषे इति वन्नतु त्रिलोकधृते इति तर्कारांतपाठस्य
निभुवनानिधारयति इत्युक्त्वा त्रिलोकधृक् इति नाम्न एव धृतत्वात् किंच त्री-

अमानीमानदोमान्योलोकस्वामी त्रिलोकधृक्

ना त्रिष्वेव संख्यासमासस्य नियतत्वात् न त्वत्र समाहारः शंक्यः त्रिककुब्धामेति व
बोलोकस्त्रिलोकस्त्रिलोके धृगिति विग्रहः त्रिलोकनाथेन सतां मखद्विष इत्यादि
लंपूजयेद्देवीमित्यादिष्वपि निर्वाह इत्यलं शोभनामेधास्य मुमेधाः सांतः न

* इदानीं तनपुस्तकेषु कचिद्भाष्ये तर्कारांतपाठस्याप्युपलब्ध्या वि
खकप्रमादवशेन पाठवैयर्थ्यसंभवात् पूर्वत्र विश्वधृगित्यत्र विश्वस्मिन् धृष्णोति

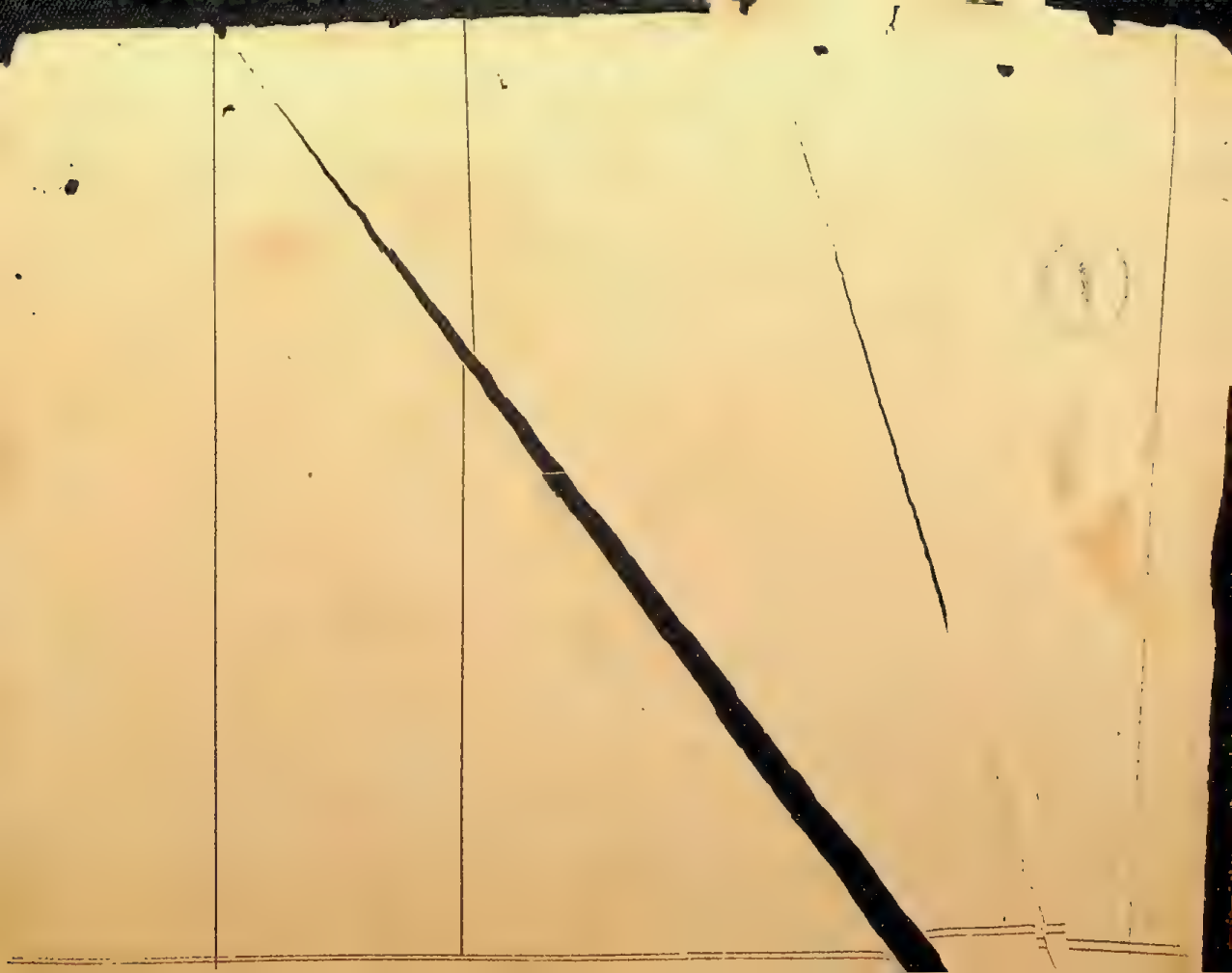
* तद्वितीर्थे विषये उत्तरपदे समाहारे च

प्राप्तेः अनंतकल्याणगुणत्वात्पूर्णः भक्तानां कामपूरणशीलत्वात्पूरयिता पुन
आमयानसंत्यस्य अनामयः ॥ ८६ ॥ मनोजवइति मनसोजवइवजवोस्य
रः सुहृत्तमं ज्ञानि न न्यदैवतंदोभ्यां बृहद्भ्यां परिरप्स्यतेथमां आत्माहितीर्थीति
अपस्वससर्जादौतासुवीर्यमवास्तुजत् तदंडमभवद्वैमंसहस्रांशुसमप्रभमिति व्य

स्तव्यः स्तवप्रियः स्तोत्रं स्तुतिः स्तोतारणप्रियः ॥ ८७ ॥
मनोजवस्तीर्थकरो वसुरेता वसुप्रदः ॥ वसुप्रदो
सद्गतिः सत्कृतिः सत्ता सद्भूतिः सत्परायणः ॥ ८८ ॥

दशमे वसूनिधनानि प्रकर्षेण ददाति पुनर्वसुप्रदः वसुदेवस्यापत्यं वासुदेवः म
नर्वसुमनाः ब्रह्मार्पणं ब्रह्म हविरित्युक्तेर्हविः ॥ ८९ ॥ सद्गतिरिति सतां अ
त्कृतिः इति सप्तमं शतं ॥ ९० ॥ सत्ता सर्वत्र प्रतीयमाना धिष्ठानरूपा स
ष्टे स्यात्तत्पराश्रययोरपीति विश्वः शूरासेनास्य हनुमत्प्रमुखा शूरसेनः य
लाः परिवेष्टारोऽस्य सुयामुन इति भाष्यकृतः यमुनाया अदूरभवो देशो वृं

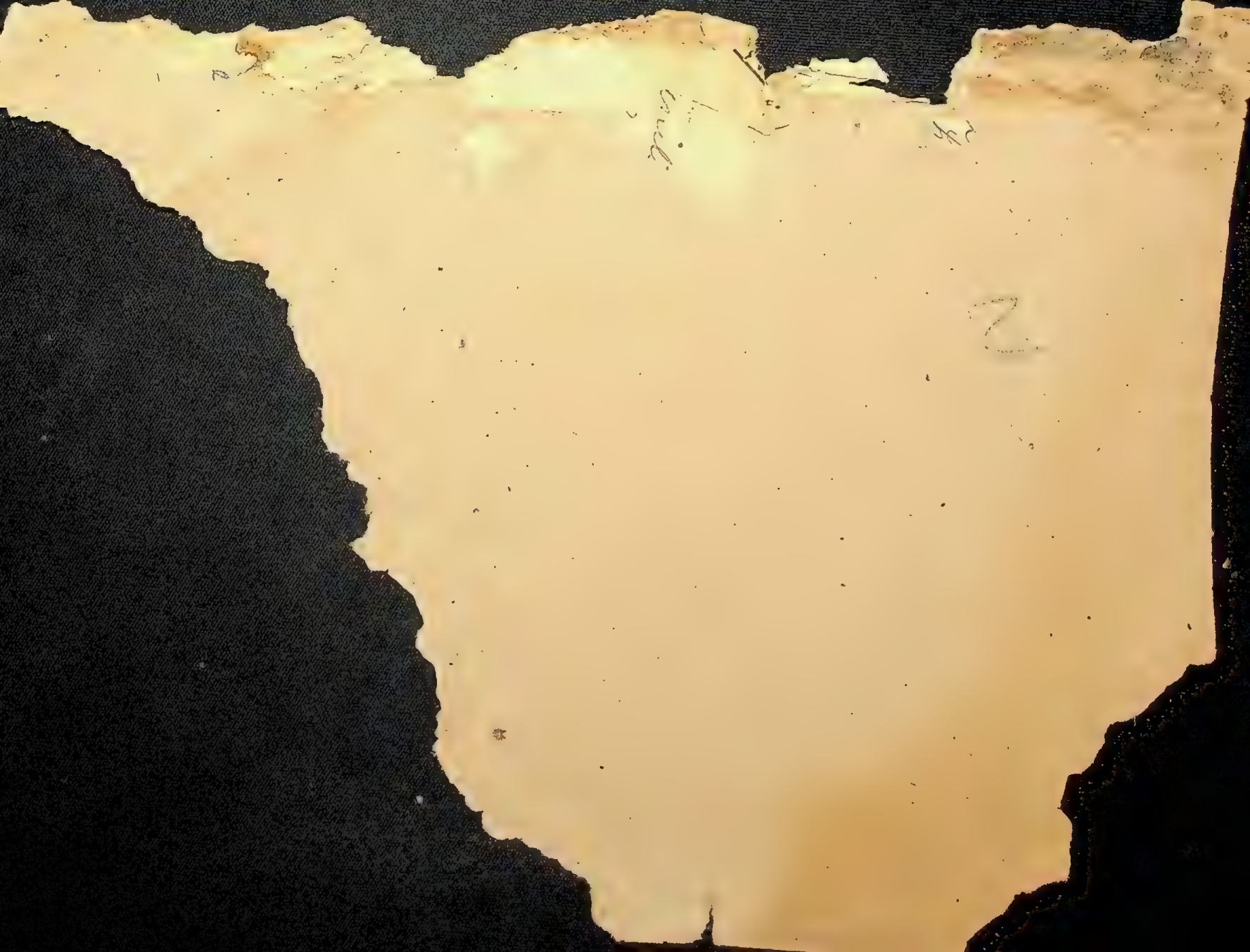

ਗੋਬਿੰਦਲੋਕਹੁਕਹਿਆਆਜੁਲੇਜੀਤੇਰੈਦਰਸਨਦੇ
 ਲਿਆਨੁਪੈਜੀ॥ ਤਬਉਨਹੁਗੋਬਿੰਦਲੋਕਹੁਕਹਿਆਜਿਕਬੀ-
 ਜੇਤੇਰੀਆਗਿਆਹੋਇਤਬਬੇਨਤੀਕਰਹੀ॥ ਤਬਕਬੀਰਗੁਸਾਂ-
 ਈਕਹਿਆਜਿਭੁਲਾਹੋਇਜੀਜੋਕਛੁਤੁਮਾਰੇਜੀਅਹੈਸੁਕਹੀਐ
 ਜੀ॥ ਤਬਉਨਹੁਬੇਨਤੀਕਰੀਦਿਥਾਂਜੀਸੰਸਾਰਤਉਸੰਸੋਬਿਆ
 ਪਿਲੀਆਹੈਪਰਜੀਕਛੁਤੁਮਰੈਮਨੀਭੀਸੰਸਾਰਪਜਤਾਹੈਕਿਕਥ
 ਹੁਨਾਹੀਜੀਤਬਕਬੀਰਗੁਸਾਂਈਕਹਿਆਭਾਈਰਾਮਜਨਾਜੀ
 ਸੰਸਾਰਕਦਹੀਸੰਸਾਰਕਦਾਹੈਅਰਹਮਕਉਦਿਨੁਰਾਤਿਸਹਸ॥
 ਹੈਜੀਤਬਉਨਹੁਗੋਬਿੰਦਲੋਕਹੁਕਹਿਆਜਿਗੁਸਾਂਈਕਬੀਰਦਾ
 ਸਜੀਸੰਸਾਰਕਉਤਉਮਾਏਅਬਿਆਪਹੀਹੈਅਰਸੰਸਾਰਕ
 ਉਮਾਏਆਕਾਸੰਸਾਰਾਬਿਆਪਹੀਆਹੈਪਰਜੀਤੁਮਕੋਕਿਸਕਾ
 ਆਬਿਆਪਤਾਹੈਅਰਜੀਜੋਸੰਸਾਰੀਹੈਸੋਤੇਸੰਸਾਰਕਤੇਹੀ
 ਅਰਭਗਤੇਤੇਸੰਸਾਰਾਹੀਕਰਤੇਅਰਜੀਤੁਮਾਜਿਭਗਤਹੂਏ
 ਮਕਉਕਫਨਸੰਸਾਰੈਜੀਜਿਸਕਉਸੰਸਾਰੈਸੋਭਗਤਨਾਹੀ
 ਜਿਸਕਾਤੁਮਸੰਸਾਰਕਤੇਹਉਸੋਭਗਤਕਉਨਹੈ॥
 ਤਬਕਬੀਰਗੁਸਾਂਈਗਉਰੀਰਾਗਮਹਿਬਾਣੀਬੋਲੀ॥ ੧॥
 ਤਸਾਦਿਨਸਰਸਾਬਫਰਹੀਆਅੰਤਹਿਸੋਗਬਿਓਗਾਜੈਸਾਬਿ
 ਰਖਬਸੇਰਾਪੰਖੀਆਂਤਉਸਗਲਬਟਾਓਲੋਕੁ॥ ੧॥ ਮਿਲ
 ਪੇਮਸੰਦੇਹੀਮਾਧਣਾ॥ ਏਕਬੇਰਮਿਲਹੁਗੋਆਇ॥ ੧॥ ਰਹਾ
 ਉ॥ ਤਿਸਕਾਪਰਮਾਰਥੁ॥ ੧॥ ਤਬਕਬੀਰਗੁਸਾਂਈਕਹੀ
 ਆਸੁਨਹੋਭਾਈਰਾਮਜਨਾਜੀਏਹਕਥਾਏਏਹੈ॥ ਲੋਕਾਂਕੋਸੰਸ
 ਕਬਹੂਕਬਹੂਹੋਤਾਹੈਅਰਮੁਕਉਦਿਨਰਾਤਿਏਸਬਾਤਕਾਸੰ
 ਸਾਰੈਜੀਜਿਉਪੰਖੀਆਂਕੀਨਾਰਿਬਿਖਉਪਰਿਆਇਉਤਰਹੀਹੈ
 ੧॥ ਤੇਆਫਤਾਹੈਕੋਈਕਹਾਂਤੇਆਫਤਾਹੈਜਬਪ੍ਰਭਾਤਿ
 ਕੋਈਕਹਾਂਉਤਹੀਆਅਰਕੋਈਕਹਾਂਉਤਹੀਆਇਆਉ

ਮਨਜੀ ਤਬ

ਰਜੀ ਕੋਈ

੨੨

ਕੋਈ ਪਿਖੀ ਚੰਕੀ ਨਿਆਈ ਜਿਤਨਾਂ ਸੀ ਸਾਰੈ ਤਿਉਹੀ ਕੋਈ ਕਹ
ਹਿਤੋ ਆਵਤਾ ਹੈ ਮੂਠੇ ਰਸਮਾਂ ਭੋਗ ਕਰਕਹਾਂ ਕਹਾਂ ਹੀ ਜਾਇਸ
ਮਾਤਾ ਹੈ ॥ ਭਾਈ ਜੀਏ ਹਬਾਤ ਦੇਖ ਕਰਹ ਮੇਰੇ ਦਿਨ ਗਤਿ ਸੀ ਸਾਇ
ਆਪਿਆ ਹੈ ॥ ਇਸੇ ਸੇਗ ਕਾ ਬਿਓਗਲ ਹਤਾਨਾ ਹੀ ॥ ਭਾਈ ਰਾਮ
ਜਨਾ ਜੀ ਰਮਾ ਰਾਪੇ ਮਾਜੇ ਹੈ ਸੇ ਸ੍ਰੀ ਪਰਮੇਸਰ ਜੀ ਸਾਥ ਹੈ ਸੋ ਹਮਕ
ਉਮਿਲਤਾਨਾ ਹੀ ਏਹ ਸੰਸਾਰ ਜਿਮ ਰਤਾ ਜਾਤਾ ਹੈ ਸੁਤਿ ਉਹਮ ਭੀ
ਮਾਰਿ ਜਾਂਹਿਗੇ ਪਰਜੀ ਹਮਕ ਉਮੇਰੇ ਮਨ ਕਾ ਪੀਤ ਮਠਾ ਕੁਰਜੀ ਮਿ
ਲਤਾ ਤਬ ਹਮਰੈ ਮਨ ਕਾ ਸਹਸਾ ਉਤਰਤਾ ॥ ਜਬਲ ਗੁਮਿਲ
ਤਾਨਾ ਹੀ ਤਬਲ ਗਸੀਸਾ ਹੀ ਹੈ ॥ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਾ ਜੀ ਏਹ ਕਥਾ ਏ
ਵਹੈ ਤਬ ਉਨੁ ਕਾਰਿਆ ਪਿਨ ਜੀ ਪਿਨ ਸ੍ਰੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ਪਿਨ ਜਿਸ ਕ
ਉਸ੍ਰੀ ਪਰਮੇਸਰ ਜੀ ਕਾਪੇ ਮੁਹੈ ਸੇ ਪਿਨ ਕਬੀਰ ਦਾਸ ਪਿਨ ਤਬ ਏਹ
ਗੋਬਿੰਦ ਲੋਕ ਹੁਬੇਨ ਤੀ ਕਰੀ ਜਿ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਉ ਸ੍ਰੀ ਕਬੀਰ ਜੀ
ਏਹ ਜਿਸ ਸੰਸਾਰ ਬਡੀ ਬਡੀ ਆਸਾਰਿ ਤਵਤਾ ਹੈ ਜੀ ਦਿਖਾਂ ਜੀ ਇਨ
ਕੀ ਕਵਨ ਗਤਿ ਹੋਇਗੀ ਜੀ ॥ ਤਬ ਕਬੀਰ ਗੁਸਾਂਈ ਬਾਣੀ ਬੋ
ਲੀ ॥ ॥ ਪਰਮੇਸਰ ਛੇਬੇਨ ਉਚੇ ਉਚੇ ਕਰਾਂਹਿ ॥ ਆਸਾਈ ਪਹਿ
ਘਰੁ ਕਰਹਿ ਤੇ ਅੰਤ ਨਿਰਾਸੇ ਜਾਂਹਿ ॥ ੨ ॥ ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ ॥
॥ ਤਬ ਕਬੀਰ ਗੁਸਾਂਈ ਕਹਿ ਆਸੁਨੇ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਾ ਜੀ ਏਹ
ਥਾਏ ਵਹੈ ਏਹ ਜੁਸੰਸਾਰ ਹੈ ਸੇ ਮਾਇਆ ਕੀ ਆਸਾ ਕਰਤਾ ਹੈ ਜੁਕਿ
ਵਹੀ ਮਾਇਆ ਜੁਕਿ ਆਵੈ ਜਬ ਮਾਇਆ ਜੁਕਤੀ ਹੈ ਤਬ ਪਰਉਸ
ਰਨ ਕੀ ਆਸਾ ਕਰਤਾ ਹੈ ਉਚੇ ਤੇ ਉਚੇ ਪਰਮੇਸਰ ਛੇਬੇਨ ਮਾਣੀ ਆਉ
ਸਾਰਤੇ ਹੈ ਭਾਈ ਜੀ ਇਹ ਆਸਾਈ ਹਾਂਹੀ ਰਹਤੀ ਹੈ ਜੀ ਨਿਰਾਸੇ
ਕਰਹੇ ਹਮਾਨੁ ਖਉ ਠਜਾਤਾ ਹੈ ਜੀ ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਾ ਜੀ ਓਹੁ ਮਾਗੈ
ਨਰਪਾਤੀ ਹੋਤਾ ਹੈ ਏਹਾਂ ਕੀ ਮਾਇਆਈ ਹਾਂਹੀ ਰਹਤੀ ਹੈ ਭਾ
ਈ ਰਾਮ ਜਨਾ ਜੀ ਏਹ ਕਥਾ ਏਵਹੈ ॥ ਤਬ ਓਹ ਗੋਬਿੰਦ ਕ ਪਿਨ
ਪਿਨ ਕਰਉ ॥ ਸਿਪਿਨ ਜੀ ਪਿਨ ਕਬੀਰ ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਜਾਨਿਆ ਹੈ ਸੇ

ਧੰਨ ਜੀ। ਤਬ ਫੇਰ ਉਨ ਹੁਗੇ ਬਿਦਲ ਕਹੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਜਿਸੀ।
 ਰਜੀ ਕੋਈ ਇਸ ਮਹਾਂ ਭਵ ਜਲ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਪਾਰ ਹੁ ਪੈ ਗਾ ਕਿਸੁ
 ਕੋਈ ਉਹ ਫਾਠੀ ਰਹੈ ਗਾ ਗੁਸਾਂਈ ਜੀ ਜਿੰਦ ਦੇ ਹਕ ਥਾਹੈ ਤਿਫ ਸਮ
 ਝਾਈ ਐ ਜੀ। ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਕਬੀਰ ਦਾਸ ਬਾਣੀ ਬੋਲੀ। ॥ ਕਪ
 ਕੇ ਕੰਠੇ ਪਰ ਕਰਹਿ ਚਿਤ ਮਾਹਿ ਚਿਤ ਦਹਿ ਤੀਰਾ। ਆਬਿ ਨਾ ਸੀ ਸਭਿ
 ਦਾਹਿ ਚਿਤ ਪਾਰ ਉਤਾਰੈ ਦਾਸ ਕਬੀਰ ॥ ੩ ॥ ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾ
 ਰੁ। ॥ ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਕਬੀਰ ਗੁਸਾਂਈ ਕਹਿ ਆਸੁ ਨ ਹੋ ਭਾਈ ਰਾਮ
 ਜਨਾਂ ਜੀ ਏਹ ਕਥਾ ਏਵਹੈ। ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਭਵ ਜਲ ਕੇ ਕੰਠੇ ਬਸ
 ਤਾਹੈ ਅਰਜੀ ਸਭ ਕੋਈ ਪਾਠ ਪੜਿਆ ਚਾਹਤਾਹੈ ਪਰ ਜਿਨ ਕਉ ਪ੍ਰ
 ਤਿਸੀ ਪਰਮੇਸਰ ਜੀ ਸਿਉ ਨਾਹੀ ਤੇ ਸਭ ਭਵ ਸਾਗਰ ਕੀ ਲਹਰ ਸਾ
 ਬ ਬਹਿ ਜਾਂਹਿਗੇ ਅਰਜੀ ਏਕ ਜੁਗ ਰੇ ਜੀ ਕੇ ਦਾਸ ਹੋਹਿਗੇ ਤੇਈ ਪ
 ਰਹਿਗੇ ਜੀ। ਭਾਈ ਰਾਮ ਜਨਾਂ ਜੀ ਏਹ ਕਥਾ ਏਵਹੈ। ਤਬ ਚ
 ਸ੍ਰੀ ਕਬੀਰ ਗੁਸਾਂਈ ਜੀ ਕੀ ਚਰਣੀ ਲਾਗੇ ਸ੍ਰੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ਕੇ ਸਿ
 ਤੁਏ। ਕਹਨੇ ਲਾਗੇ ਜਿਧੀ ਨ ਕਬੀਰ ਸਤਿ ਕਬੀਰ ਦਾਹੁ ਕਬੀਰ
 ਮ ਕਬੀਰ ਲਾਗੇ ਕਬੀਰ ਕਬੀਰ ਕਰ ਕਰ ਰਾਮ ਸਿਮਰਨੇ। ਸ
 ਲ ਬੋਲਹੁ ਰਾਮ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ॥ ੧੩੫ ॥
 ਸ੍ਰੀ ਪੁਰਨਾਮੇ ਦੀ ਸਾਖੀਆਂ ੧੩੫ ਜੇਤ੍ਰਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਇਸ ਕੋਰੁ
 ਹੁਕਮ ਪੜ੍ਹਹਿਗਾ ਸੁਣੈਗਾ ਲਿਖੈਗਾ ਅਗਉਨ ਬਰਨਾਂ ਤੇ ਫਿਸਾ
 ਹ ਕਰੈਗਾ ਕਮਾਵੈਗਾ ਸੋ ਸਾਧ ਸਿੰਗਤਿ ਮਹਿ ਜਾਇਦਾਸਾ ਪਾਵੈਗਾ
 ਸਰਪਰਤ ਰਹੈਗਾ ਸਤਿ ਕਰਮੀਨਣਾ। ਰਾਮ ਕਹੈਗਾ ਸੋਨਿਹਾਲ
 ਤੇਵਹਿਗਾ।

ਸੰਮਤ ੧੮੪੫ ਕਤਕ ੧੦ ਬੁਧਵਾਰ।

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਮਸਹੂਰ ਜੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਨਗਰ ਅਪਾਗਾ ਬੰਗਾ
 ਬੁਨੀਏਦਾ ਲਿਆਂਬੀ ਦਸਿਹੀ ਦਰਬਾਰਾ ਨਿਕਰਿਏ ਰੋਹੁ
 ਭੋਜਨੀ ਤਿਹ ਬੰਗਾ ਮੇਧਾ ਮਾਥਾ ਪੀਲਿਖਨ ਕਰਹੈ ਬੁਧ ਸਿੰਘ ਮਮਨਾਮ

cate are 21. 1

ਜੈਸੀ ਦੇਖੀ ਅਸਲ ਮੈ ਤੈਸੀ ਲਿਖੀ ਸੁਧਾਰਾ ਰੂਕ
ਤੇਉ ਜੋ ਯਾਨਿ ਮੈ ਬੁਧਿ ਜਨ ਪੜ੍ਹੁ ਵਿਚਾਰਾ।
ਸੁਭੰ ਸੁਭੰ ਸੰਨ ੧੮੮੮ ਈ:

ਵਿਗਯਾਪਨ

ਪ੍ਰੰਗਟੋ ਕਿਸੇ ਹੋਈ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਰਕੁ ਕਬੀਰ ਗੁਸਾਈ ਜੀ
ਕੀ ਜੋ ਬੜੀ ਦੁਲਭ ਬੀ ਆਗਮਾਨੁ ਸਾਰ ਮੁਨਸੀ ਪੁਸਰਾਮ ਸਾ
ਬੂਤ ਹਸੀਲ ਦਾਰਸਾਹਿਬ ਕੇ ਮੈ ਨੇ ਬੜੀ ਮੇਹਨਤ ਸੇਜਹੀ ਔਰ
ਹਰਤ ਰਾਸੇ ਹਤ ਨਾਲ ਛਾਪੀ ਹੈ ਜੀ॥ ੧ (ਮੋਖ =) ਮਾਸੁਲ ਡਾ
ਕਾ ਔਰ ਹਗ ਕਿਸਮ ਕੀ ਕਿਤਾਬੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਸਾਸਤੀ ਫਾਰ
ਸੀ ਨਾਗੀ ਵਗੈਰ ਔਰ ਜੋ ਮਦਰਸੇ ਮੈ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਤੀ ਹੈ ਸ
ਭਾਮਿਲ ਸਕਤੀ ਹੈਂ ਮਾਲ ਅਛਾ ਔਰ ਕੀ ਮਤ ਕਮ ਹੈ ਮੋ੬-੬੪
ਛਾਪੇ ਖਾਨੇ ਮੈ ਛਾਪਾਈ ਕਾ ਕਾਮ ਅਛੇ ਸੇ ਅਛਾ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ।
ਔਰ ਹਰ ਸਾਲ ਪੜੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵ ਸਾਸਤੀ ਵਜੜੀ ਬੜੀ ਹੋ
ਸ ਔਰ ਸੇਹਤ ਸੇ ਛਪਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਸਜਨ ਜਨ ਕੋ ਕੋਈ
ਤਾਬਦਰ ਕਾਰੋ ਕੀ ਮਤ ਭੇਜ ਕਰ ਮਗਵਾਲੇ ਇ ਔਰ
ਸਕਰ ਕੇ ਬਜਾਰ ਸੇਹਤ ਨਮਾਲ ਹਰ ਏਕ ਕਿਸਮ ਕਾ
ਬੋਕਾ ਮਿਲ ਸਕਤਾ ਹੈ ਅਰਹਾਲ ਦੁਆਰਾ ਫਤ ਕਰਨ ਹੋਤਾ ਤ
ਕੇਜਰੀ ਏਕ ਰਲੇ॥

ਮੁਨਸੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਹਾਇ ਮਾਲਕ ਮਤ ਬਾਗ ਏਸ
ਪ੍ਰਕਾਸਲਾ ਹੋਰਤਾ ਜਰਕੁਤ ਬਬਾਜਾਰ ਕਸਮੀਰੀ॥

ਗਣੇਸ਼ਯਨਮਯ ॥ ਭੂਮਿਕਾ ॥ ਸ੍ਰੀਰਾਮਜੀਸਤਾਇ ॥

ਬਾਇਬਲ ਭੁੱਤ ਭੋਰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਕਰਕੇ ਜਿਸ ਕੀ ਅਪਾਰ ਮਾਇਆ
 ਹੋਸਤਾਈ ਨਹੀਂ ਪਾਸ ਕਰੇ ਬਿਹਾਰੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਅਤੇ ਆਪੀ ਸਤ ਸੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਤਾ ਹੈ ਕਿ
 ਮਾਪਦਿਤਰਾਨ ਨਾ ਭੋਰ ਫੋਰ ਕਰੇ ਦੇਨੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸ੍ਰੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕੀ ਖੁਸ਼ੀ
 ਪਤੰਗਾਈ ਥੀ ਜਿਸੇ ਕੇਵਲ ਗੁਣਵਾਦ ਐਹ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨਿਰੰਜਨ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਕੀ ਭਗਤੀ
 ਨਾਮ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸਤਾਹੈ ਐਹ ਜਿਸ ਕੇ ਪਾਠ ਐਹ ਸੁਣਨ ਕਰਨੇ ਸੇ ਕੇਵਲ ਕੇਵਲ ਜਨਮ ਕੇ
 ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਨਾ ਸੋ ਕਰਮ ਨਖ ਜਨਮ ਕੇ ਨੇਲਾ ਭੁੱਤ ਸਤਾਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਤਾ ਹੈ ਅਰਥਾਤ ਜੇ
 ਸੁਪਈ ਕੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਅਬਦ ਸੁਨੇਗਾ ਸੋ ਭੋਗ ਸੀ ਹਲਖੀ ਆਜੂਨ ਸੇ ਜਨਮ ਐਹ ਮਨ
 ਕੇ ਦੁਖ ਸੇ ਗਤਿ ਤਕਰ ਸੋ ਖਜ ਪਦਕ ਆਪੀ ਕਾਹੀ ਹੋਗਾ
 ਸੋ ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਐਹ ਅਭਿਲਾਖ ਮੇਰੇ ਮਨ ਮੇ ਰਹਿਤੀ ਥੀ ਕਿ ਇਸਤਨ ਅਮੋਲਕ ਕਾ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ
 ਹਸਤ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੇ ਸੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਐਹ ਸ੍ਰੀ ਸਾਗੀ ਜੀਵਨੇ ਆਯਾ ਕੇ ਮੇਰੇ ਠੇ ਸੇ ਹੁਏ ਹੈ ਇਸ ਕੇ ਪਾਠ
 ਹਸਤ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੇ ਸੇ ਕਿਤਾਬ ਹੋਗਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਪਾਠ ਮਿਤਰ ਲਾਲ ਗੋ
 ਰਸਤਾਇ ਜੀ ਮਲਕ ਫਾਖਨ ਗਣੇਸ਼ ਪ੍ਰਕਾਸ ਲਾਹੌਰ ਕੇ ਮਾਲਮੁਰੇਈ ਉਨੇ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਪ੍ਰੀਤ
 ਸਤਾਹੀ ਪ੍ਰੀਤ ਲਾਲ ਗੋਰਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਐਹ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਕਾਸ ਲਾਲ ਲੱਛਮੀ ਸਤਾਇ ਜੀ ਸੇ ਪਤ
 ਕਰਕੇ ਇਸ ਪ੍ਰੀਤ ਗਣਮਾਖੀ ਮੇਰੇ ਪਾਠੇ ਕਾ ਆਤਿ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਸਿੱਖੇ ਲੀਆ

四三二

ਦਿਸਤਾਰਕੀ
ਸਿੰਘਾ

These are expressions of the

ications are expressed by
all numerals.

Exercises
Classes.

zoneil proussier.

Belles-sin

Reflexive Reflexive is expressed by reflexive pronoun.

Possessive pronoun.

re are none de usage. Colloquial
absolute possessives. Its.
N. Demonstratives. Pronoun

N. Demonstrative Pronoun

Wert.

Verb.
Transitive & Intransitive. Reflexive.
me. Transitive verb have an intransitive form.
re. Subtransitive use. Transitive & reflexive.
Pauzet & H. G. G.

Paudel & H. G. H.

dit Mathura Pandit Govind
Ram

५५

विद्या

四

44

五

三

1018

五

2473

१५

۱۸۷۴

ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ

ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ

ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ

ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ

ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ

ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ

ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ

ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ

ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ

ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ

ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ
ਮਸਪਾਨੀ

੪੨
ਗ ਲ
ਅ

ਵਿਸਤਾਰਕੀ
ਸੰਕ੍ਰਾ

ੴ ॥ ੨ ॥ ਕੁਰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਨਵ ਨੇਮ ਹੋਮ ਜਿਸ ਸੁਖ ਪ੍ਰੀਤ ਸੇ ਸੋ ॥ ਮੁਖ ਮਨ ਬੁਧ ਅਸੁਖ ਨਿਰੁਪਕ
ਹੋ ਕਿਹ ਭਾਂਤ ਭੁਨੇ ਸੋ ॥ ਬਿਬੇਖ ਬਚਨ ਪ੍ਰੇਮ ਰਚਨ ਰਿਪੁ ਹਨ ਗਨ ਨ ਸੁਨਾਵਤਾ ॥ ਚਲੇ ਜਾਤ ਨਿਜ ਭੁ
ਬਖਤਾਤ ਕੇ ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਗੁਨ ਗਾਵਤਾ ॥ ੧ ॥ ਸਰਪ ਰਵਰ ਪ੍ਰੇਮ ਪਰਿਪੂਰਨ ਦੂਰ ਨ ਮਨ ਬੁਧਿ ਬਾਨੀ
ਤਿਹ ਅਵਸਰ ਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ਰਕੀ ਹੀ ॥ ਤਿਨ ਬਨ ਤਬ ਖਾਨੀ ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਚਲਤ ਚਲਤ ਚਿਤ ਚਾਇ
ਨ ਭਾਇਨ ਭੁੰਗ ਮਨ ਬਾਢੇ ॥ ਚਿੰਤ੍ਰ ਕੂਰ ਕੇ ਚਿੰਤ੍ਰ ਕੂਰ ਲਖਿ ਚਿੰਤ੍ਰ ਕੂਟੇ ਟੰਢੇ ॥ ੨ ॥ ਪਰਮ ਪ੍ਰੇਮ ਪੁਲ
ਕਿਤ ਚਿਤ ਸਭ ਕੇ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਪਰ ਬਤ ਪੇਖੀ ॥ ਅਹੰ ਭਾਵ ਭਰੰ ਭਰੰ ਰਿਤ ਭਰਤ ਮਤਿ ਗਤਿ ਅਦਭੁਤ ਅਵਿਰੇ
ਖੀ ॥ ਚਲਨ ਸਕਤ ਚਿਤ ਥਾਕਿਤ ਚਾਕਿਤ ਚਿਤ ਮਤਿ ਗਤਿ ਬਿਗਲਿਤ ਤਨ ਮੋ ॥ ਪ੍ਰਭ ਦਰਸਨ ਅ
ਭਿਲਾਖ ਲਾਖ ਬਿਧ ਕਰਤ ਮਨੋ ਰਥ ਮਨ ਮੋ ॥ ੩ ॥ ਤਿਹ ਥਲ ਚਲੇ ਭਲੇ ਮਗ ਪਗ ਪਰਿਨ ਗਵਰ
ਨਿਕਟ ਪਧਾਰੇ ॥ ਤਹ ਸਬ ਸੇਨ ਉਤਾਰਿ ਸਾਰ ਜਨ ਲੇਨਿ ਜਸੀ ਗਿ ਸਿਧਾਰੇ ॥ ਉਤਰ ਘੁਬਰ ਜਰੇ ਚਹਿ
ਅਚਰ ਜ ਅਤਿ ਰਜ ਉਡੀ ਅਕਾਸਾ ॥ ਸੇਨ ਸੇਰ ਸੁਨਿ ਬਰਗਜੀ ਵਗਨ ਭਗੋ ਪਗੋ ਅਤਿ ਤਾਸਾ ॥ ੪ ॥

ਅਸੁਖਤ
ਹਕੀ

ਬੁ

ਬਾਕੁ

ਸੋ ਕਰੇਈ ਹਾਂ ਨਿਸ਼ਫੇਰੇ॥ ੩੧॥ ॥ ਅਭਿਸਾਮੁ ਨਿਗਰੰਗੇ ਰਿਜਾਨਿ ਸਨਮਾਨਿ ਤਰਤੁਤੁ ਲਿਖਾ
 ਨੀ॥ ਬਾਲਮੀਕਿ ਤੁਲਸੀ ਸਿਬਪਾਨੀ ਕਹੀ ਜੁਮੁਨੀ ਮਿਹਮਾਨੀ॥ ਗੀਬ ਬਚਨ ਤੁਯ ਜਾਨਿ ਰਤਨ
 ਹਰਿ ਬਹੁ ਬਖਾਨਿ ਨ ਸੁਨਾਈ॥ ਰਾਮ ਭਜਨ ਤੇ ਭਰਤੁ ਜਨਕੀ ਮੁਨਿ ਅਧਿਕਤਾ ਦਿਖਾਈ॥ ੩੨॥
 ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਲਲਾਖ ਗੀਤ ਹਰਿ ਰਤਨ ਗੀਤ ਰਸਧਾਮਾ ਅਵਤਾਰਾ ਬਿਸਾਖ ਨਵਮ
 ਪਾਰਿ ਪੁਰਾਣ ਕੇ ਸਾਜਿ ਜਗਾਮਾ॥ ੧॥ ॥ ਭਗਤ ਸੈਨ ਬਿਨ ਮੈਨੇ ਸੇ
 ਨ ਸੀਰੈ ਨ ਬਿਚੈ ਨ ਬਿਤਾਈ॥ ਜਦ ਪਿਮੁਨੀ ਸਸੁਰੇ ਸਸੰਪਦਾ ਸਹਸਰ ਸਹਸਦ ਗਸਾਈ॥ ਭੇ
 ਹੁ ਏਤੁ ਲਭੁ ਰਦ੍ਹਾ ਜਤੇ ਭੇਟੁ ਸੁਪੁਭ ਕੋ ਪਾਯੋ॥ ਚਿਤ੍ਰਕੂਟ ਪਾਥਿ ਪੁਛ ਪੇਮ ਪਾਲਿ ਨਿਜ ਦਲ
 ਸਕਲ ਚਲਾਯੋ॥ ੧॥ ॥ ਰਾਮ ਪੇਮ ਘਨ ਮਗਨ ਭਰਤ ਮਨ ਲਗਨ ਦੁਗਨ ਦਰਸਨ ਕੀ॥ ਚ
 ਲੇ ਚਿਤ੍ਰਕੂਟ ਹਿਚਾੜਿ ਕਜ ਜੇਚਾ ਹਚਰਨ ਪਰਸਨ ਕੀ॥ ਬੀਮਲਾ ਬੀਚਿਤ੍ਰ ਪਾਵਿਤ੍ਰਾ ਬੀਪਾ
 ਗਨ ਚਿਤ੍ਰਕੂਟ ਮਗਾਮਾ॥ ੧॥ ॥ ਨਿਰਖਤੁ ਹਰਖ ਤੰਦ੍ਰਿਗ ਜਲ ਬਰਖਤੁ ਪਰਪਿਤ ਸਹਿਤ ਮ॥

ਅੰਤ ਕੋਇ
 ਸਭਾ ਨੇਹੇ

ਰਾਮਦੇਵੀ
 ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਾ

ਸਭਾ

इति हांगना कनकप्रसावरम् रम्यप्रियं गुतरुमंजरीसक्तभृंगावलीकवनिताञ्जकदंब
पुष्पं पुष्पोत्करालिनिविधूतमुखातिरम्यं रम्यं हिरेकविनिपाततमेजुपुल्लं तरुप्रसूतरः
मृगोसमं हंसलावनतततनुभूतामपिवर्गदातु चंद्रांशुजालसवलेलिलकैर्मनोहै
सिंहरज्जुकुमकुलभनिभैरशोकैः चामीकरप्रतिमसमैरथकर्णिकारैः पुष्पोत्करैः
चचितस्रविशालशाखैः क्वचिदंजनवर्णीभैः क्वचिदिदुमसंनिभैः क्वचित्कावनसंका
शैः पुष्पैराचितभूतल पुत्रागेषु हि जशतदिततरक्तशोकस्तवकभारनुतं रम्योपातः
रम्योपातस्तु महारभवनं फलान्नेषु ध्रुवरविलासितं सकलभुवनभतीलोकनाथस्तदा
नीं नृदिनाशिवरपुत्रासार्द्धमिष्टं गीतोशैः विविधतरुविशालं मत्तहृष्टान्पुष्पा उपव
नमतिरम्यं दर्शयामास देव्याः पुष्पैर्वसैः सुभतरुतमैः कल्पितैर्दिव्यभूषैर्देवीर्दिव्य
मुपवनगता भूषयामास शर्वः सात्वाप्यवत्तुहिनागीरिजाशंकरं देवदेवं पुष्पैर्दिव्यैः
सुभतरुतमैर्भूषयामास सर्वा संप्रज्जदेवं त्रिदशेश्वराणां संप्रेक्ष्य चोद्यानमतीवरम्यं गाणे
शरैर्नर्दिमुलेषु सार्द्धं मुवाच चैवं प्रणिपत्य देवी श्रीदेवुवाच उद्यानं दक्षितं देवशोभया पर
यायुतं क्षेत्रं सच गुणान्मयीं न पुनर्मे वक्तुमर्हसि प्राप्य क्षेत्रं समाह्वय्य मविमुक्तस्य तत्र
तः वक्तुमर्हसि देवेशा देवदेव वृषध्वजे स्तुत उवाच देव्यास्तद्वचनं श्रुत्वा देवदेवो जगा

लिं.
ग. ५.
१८

तुभ्यः शब्दाय वदनां भोजं तदा हर्मिरी शोभवां श्री भगवानुवाच इदं गुह्यतमं देवं सदा वा-
राणां सीमम सर्वेषां मेव जन्तूनां हेतुर्मातृ स्य सर्वदा ब्रह्मात्मिहः सदा देवि मदीयव्रतमास्थि-
ताः नानासिं गयरा नित्यं मम लोकाभि कादिणः उपासंति परं योगं युक्तात्मानो जिहेंद्रियाः
नानावृत्त समाकीर्णानां नाविदुर्गता विदुः कमलोत्पल उपाधैः सरोभिः समलेकतेः अ-
सरो गणगंधर्वैः सदा संसेवितुं शुभे शिवते मे सदा वासो येन कार्येण तत्तु एव मन्मना म-
म सक्तश्च मपि सगपितस्तत्क्रियः यथा मोक्षमवाप्नोति जन्मानुक्रमो ननु कामं
सवमृतो देवि जंतुर्मादाय कल्पते एतत्समपुंरं दिव्यं गुह्यं ह्यतः महत् ब्रह्मादयो
विजानंति ये चासिं हानुमुदवः अतः प्रियमिदं देवं यस्माच्च ह गतिः पुरा विमुक्तं नम-
या यस्मात्तो हतं वा कदाचन मम देवमिदं यस्मादविमुक्तमिति स्मृतं नैमिवेव कुरुते
वे गंगाद्वारे च प्रकृते अमेवांसे वनात्स्नानात्तमोक्षः प्राप्यते यतः इह संशयते यस्मात्त-
स्मादेतद्वि शिष्यते प्रयोगे वा भवेन्नो दोष इह वा मत्पारय हात् प्रयागादपि तीर्थाणां दविमु-
क्तमिदं शुभं धर्मस्योपनिषत्सत्यमोक्षस्योपनिषच्चक्ष्मः देवं तीर्थापनिषदं न विदुर्बु-
द्धि सत्तमाः कामं बुजन्त्यप्यनक्रौड न कुर्वन् हि विविधाः क्रियाः अविमुक्तेत्यजन्त्याणां
जंतुर्मादाय कल्पते कृतापाय सहस्राणि पिशाच तं वरं नृणां ननु शक्र सहस्रं स्वर्गं का

श्रीपरीविना तस्मात्संसेवनीयं हे सविमुक्तं हे मुक्तये जैगीषयः परं सिंहं गतो यत्र महा
तपाः असद्वैत्रस्य महात्मा ज्ञानाद्यमभूत्तः जैगीषयश्चाष्टायागीनां स्थानमि
ष्यते आद्यं तत्तत्र सांति संयोगाग्निदीप्यते भृशं कैवल्यं परमायानि देवानामपि दुर्लभं
अथ कर्त्तुं गैर्भुनिभिः सर्वसंज्ञां तवेदिभिः इह संश्रयते मोक्षो दुर्लभो न्यत्र कर्त्तुं वि
त् तेभ्यश्चाहं प्रवक्ष्यामि योगैश्च मनुजं मं आत्मनश्चैव सायुज्यमीक्षितं स्थानमेव वा
कुवेरस्तु महायक्षः सदा सदा पितृकैयः क्षेत्रसंसेवना देवगणेश तमवाप ह स वा
त्तां भविता यश्च सोऽपि भक्तो ममैव न इहैव राभ्यमां देविसिंहिया स्य मुनूत्तमा पराशर
स्तो योगीश्वरिर्वा सो महातपाः मम भक्तो भविष्यत्तु वेदसंस्था प्रवर्त्तकः इत्यने सोऽपि
पश्चादि क्षेत्रास्ति मुनिपुंगवाः ब्रह्मा देवविभिः सार्धं विस्मृष्टा पि दिवाकरः देवराजस्त
द्याशक्रो ये चान्ये पि दिवौकसः उपासते महादेवः सर्वदेवामि दे मम अन्ये च योगिना
दियास्तु नृपा महाव्रते अनन्यमनसो भूता मामिहोपासते सदा विषयास्तु चित्तोपि तत्त
यर्मरतिर्नरः इह क्षेत्रे मृतः सोऽपि संस्तारेन पुनर्विशेत् ये पुनर्निर्ममाधीराः सत्तस्या वि
जितेंद्रियाः ब्रतिनश्च निरारंभाः सर्वतो मयि भांविताः देहभेदसमासाद्य किं पुनः संगव
जिता अत्र एवोपेतो मोक्षः प्रसादान्मम सव्रते जन्मांतरसहस्रेषु यत्र योगी समाप्नुयात्

ले.
ग. ७.
१८१

तमिहैव परं मोक्षे सरणादपि गच्छति गोप्रेतकमिदं देवं ब्रह्मणो स्थापितं परा कपिले
शङ्खदन्त्रात्रयस्य देवि वरानने गोप्रेतेश्वरमायात्पदद्वयमात्रं मानवः न दुर्गतिमवा-
प्नोति कल्मषैश्च विमुच्यते कपिलाङ्गदत्तैव तस्या वै ब्रह्मणा कृतं गवांस्तमजत्वे येन
तीर्थं प्राणतमं महत् अत्रापि स्वयमेवाहं वृषध्वज इति स्मृतः सान्निध्यकृतवादे वि-
सदाहं दृष्टतां शिवं रुद्रं दृष्टव्यं परमं ब्रह्मणो वक्तुं शुभं सर्वदेवैरहं देवि अस्मिं देशे प्र-
सादितः गच्छोपशममौ शोति उपशोतिः शिवस्ततः अत्राहं ब्रह्मणो नायस्थापितः पर-
मेष्ठिना ब्रह्मणा चापि संगृह्य विलुनास्थापितः पुनः ब्रह्मणा सन्नतो विलः प्रोक्तः सं-
विग्रमानसः मया तीर्तमिदं लिंगं कस्यास्थापितवानसि तमुवाच पुनर्विस्मृ ब्रह्मणो-
ऽपि ताननं रुद्रदेवे ममात्पथं सदा भाक्तिं महत्तरा मयैव स्थापितं लिंगं कस्यास्थापि-
तवानसि तमुवाच पुनर्विस्मृ ब्रह्मणोऽपि ताननं रुद्रदेवे ममात्पथं सदा भाक्तिं महत्तर-
रा मयैव स्थापितं लिंगं तव नाम्ना भविष्यति हिरण्यगर्भे इत्येव मत्राहं स्वयमास्थितः
दृष्ट्वैनमपि देवेशं मम लोकं व्रजेन्नरः ततः पुनरपि ब्रह्मामलिंगमिदं शुभं स्थापया-
मास विधिवद्भक्ता परमया परं स्वलीने इत्येतदेव मत्राहं स्वयमास्थितः प्राणानि
हनरस्तत्तान पुनर्जीयते क्वचित् अनन्या सा गतिस्तस्य योगिनां देवियास्तुता अस्मिन्न

पिमयादेशैर्देतोदैवतकंदकः व्यावृत्तं समास्थाय निहतो दर्पितो वली व्याघ्रेश्वर इति ।
व्यातो नित्यमत्राहमास्थितः न पुनर्दुर्गतिं याति दृष्टे न व्याघ्रमीश्वरं उमलो विदलैश्चैव ।
योदैतो ब्रह्मणा प्रगृहीतं धौदपितो दृष्टा तथैव निहतो शुभं सावत्तं कंदके नावतस्ये
दं लिङ्गमास्थितं आदावत्राहमागम्य आस्थितो गणपैः सह ज्येष्ठस्यानमिदं तस्मादेतन्मे
प्रापदशीतं दैवैः संसेतमदैतानि लिङ्गानि स्थापितान्यतः दृष्टानुनियतो मर्त्यो देहभेदे
गणो भवेत् पित्राते शैलराजेन पुरा हिमवता स्वयं मम मुखात्तमं स्थानं ज्ञात्वा लिङ्गं प्रापि
एतं शैलेष्वरमिति व्याति दृष्टानामिदमादरात् दृष्टेदमानुजो देवि न दुर्गतिमनुव्र
जेत् न येषां वरणा देवी प्रसादात् प्रमोचनी देवमेतदलंकृत्य जाह्नव्या सहस्रगता स्थापि
तं संगमे वापि ब्रह्मणा लिङ्गमद्रुतं संगमेश्वरमित्येवं व्यातं जगति दृष्टं संगमे देवि नु
योर्देयः स्नात्वा मनजः सुविः अर्चयेत् संगमेशानं तस्य जन्मभयं कृतः इदमप्यत्महृत्
त्रेति वा संयोगिनो यरं क्षेत्रमध्ये वयत्राहं स्वयं भूत्वा समास्थितः मध्यमेश्वर इत्येवं व्यातः
सर्वसुरासुरैः सिद्धिनां स्थानमेतद् हि मदीयं व्रतचारिणो योगिनां मोक्षलिप्सुनां त्पनयोग
रतात्मनां दृष्टेवं मध्यमेशं च जन्मप्रतिनशोचति स्थापितं लिङ्गमेतच्च सुक्रेणातवस्तुना
नाम्ना सुक्रेष्वरं नाम सर्वसिद्धामराचितं दृष्टेवं नियतः सद्यो मुक्तकः स्यात्सर्वकिल्बिषैः

लिं.
ग. ७.
१०२

मृतमृतमृतजैतः संसारो न कश्चिद्भवेत् पराजं वृक नूपेण वा सरोदेव कंटकः ब्रह्मणेति वरं
लब्ध्वा गोमापुर्धुपि संहितः निहता हिमवतः पवित्रं कुक्केशस्ततो सहं प्रयापि जगति त्वानं
सुरासुरं मम स्तुतं दृष्टुं न मापि देवेशं सर्वात्मा मानवा ज्ञयात् यद्वैः सुक्रपरो गैः सुपताः
निस्थापितानिह पश्यन्ति गानि प्राणानि सर्वकामप्रदानात् एवमेतानि प्राणानि मन्त्रिवा
सानि पार्वति कथितानि मम क्षेत्रे यद्येवात्मा देदं शृणु चतुःकोशं चतुर्दश क्षेत्रमेतत्
कीर्तितं योजनं विहितां चार्वागि मृत्युकाले मृतप्रदं हिमालयगिरिस्थानं केदारपिच्यव
स्थितं गणतलभते तत्र स्यात्सिन्धुमातृमवाप्यते गणपतं लभेद्यस्मात्तस्मान्नामुक्तिरुच्य
ते ततो महालयान्तात् केदारान्मध्यमादाय स्तुतं प्राणानि मन्त्रेण मविमुक्तं वरानने के
दारं मध्यमस्थानं स्थानं चैव महालयं मम प्राणानि भूलीके तेषुः प्रहृष्टि विष्टय यतः
सृष्ट्या त्विमेलाकास्ततः क्षेत्रमिदं शुभं कदाचिन्नमया मुक्तमविमुक्तं ततो भवेत् अवि
मुक्तेषु रं लिङ्गं मम दृष्टुं वस्तुनवः सद्यः पापविनिर्मुक्तः पशुपाशे विमुच्यते शैलेषु
रंसंगमेशं स्वलीनं मध्यमेश्वरः हिरण्यगर्भमीशानं गोप्रेक्षं वृषभध्वजं उपासति शि
वं चैव ज्येष्ठस्थानं निवासिनं मुक्तेषु रं विख्यातं व्याघ्रीशं जंबुकेश्वरं दृष्टुं न जायते म
मः संसारे दुःखसागरे एवमुक्ता महादेवो दिशः सर्वावलोकयत् विलोक्य संस्थितेय

७
आहेवदेवमहेश्वरं सकलादभवत्सर्वदंडेषु जलनंतया ततः पाशुपताः सिद्धाभ
सोपलितविग्रहाः योगेश्वरमहात्मानः सुहृदेहायतव्रताः बहवः शतशोभ्यः
तददृष्टुस्तेमहेश्वरं पुनर्निरीक्ष्य भगवान्नेत्रं सर्ववक्त्राक्षराः तस्य रात्मानमा
यायलीयमानाद्रवेष्वरे स्थितानां सतदा तेषां देवदेव उमापोतः सविभ्रमरमोमूर्तिः
वभूव पुरुषप्रभुः कृत्स्नजगदिहैकस्थं कर्तुमजडवस्थितः तस्य तोपरमोमूर्तिमा
स्थितस्य जगत्प्रभाः नशाशकपुनर्दृष्टुं दृष्टुं शोभागीरींद्रजा ततस्तदृष्टमाकारं बुधासा
प्रकृतिस्थितं प्रकृतेर्मूर्तिमस्याययोगीनपरमेश्वरी तं शाशकपुनर्दृष्टुं हरस्य चम
हात्मनः ततस्तेलयमास्याययोगीनः पुरुषस्तत्र विविशुद्धदयं सर्वदृश्यसंतारवी
जिनः पंचाक्षरस्य वैवीजं संस्मरंतः सशोभनं सर्वपापहरं दिव्यं पुरावेन प्रकाशितं
नीललोहितमूर्तिस्थं पुनश्च केवपुः शुभं तदृष्टुं शीलजाग्रहदृष्टुं सर्वतनूरुहास्त
वंतीचरणैर्नत्ताकथमे भगवानिति तमुवाच सूर्यश्च सदा देवीं गिरींद्रजा मदीयं व्र
तमाश्रित्य भक्तिमद्भिर्हि जोतमैः यैर्यैर्योगइहाभ्यस्तस्तेषामेकं न जन्मना देवस्यास्य
प्रभावेन भक्त्या समचभामिनि अनुग्रहमया सेवं कियते मूर्तिनः सदा तस्मै दोत्रमा
हात्म्या तसिद्धाः पाशुपतादिजाः समाराध्य परं लिङ्गं कृत्वा सेष्वरे प्रिये मध्यमं दे

लिं.
ग. ७.
१८३

वमीशानंनेष्टास्यानंकपदिनि विषेयरंविषयोनिमहोरेष्वरेमेवच श्रीमत्रिलोचनेवाये
समाराधनगङ्गुं एतेतिहमनुप्राप्ताहिजाः क्षेत्रप्रभावतः तस्मादेतन्महत्तेनं प्रस्थाप्यैः
सर्वतोमम स्मृतिमद्विषयिप्रैः साहिदैश्रुतपस्विभिः प्रतिमासंतथाष्टम्यां प्रतिमासव
नर्दशी उभयोर्पक्षयोर्देविकाराणस्यां समासने शशिभानूपरागेवकार्तिकांच विशेष
तः सर्वपर्वसु पुण्ये पुविष्वेव पुयने पुच एयियां सर्वतीर्थानि वाराणस्यां तु जाह्नवी उत्त
रप्रवहं पुण्यं महापापौ च हरिणी पुण्यां मन्मौलिमुद्रतां पुण्यादिनृपतेः सुतां पुण्या
स्थाने स्थितां पुण्यां महापापौ पुण्यादिप्रहोसदा भजंते सर्वतोभेसयेतान् नष्टाणवरा
नने संलिहसकुरुते त्रंसाई तीर्थं शतैस्तथा पुष्करं च प्रभासं च प्रयागं स एष्यदकं
दानं क्षेत्रं कुरुते त्रं नैमिषं चार्घ्यं संयुतं क्षेत्राणि सर्वतो देवि सर्वानयः सरांसि च समु
द्राः सप्तचैवात्र देवतीर्थानि कृत्स्नशः भागीरथी समायाति सर्वे पर्वसु सव्रते अवि
मुक्तैश्चरं हृष्टा हृष्टा चैव त्रिविष्टपं कालभैरवमासाय पूतपापानि सर्वशः भवंति ने
सुरेशानि पुण्यां सर्वसु पर्वसु एयियां यानि तीर्थानि मम ह्यायतनानि च प्रविशंति स
दाभ्येत् पुण्यं पर्वसु पर्वसु अविमुक्तैश्च वरं महापापनिवर्हणं केदारं चैव यद्विंशं
यच्च लिङ्गं महालयं मध्यमेशं सारुवने तथा पाशुपतेश्च शंकरं कर्णेश्च वगैर्कार्ण

लि.
ग. ९.
१

सूत उवाच रहस्यं च प्रवक्ष्यामि भवस्यामिततेजसः प्रभावं शंकरस्याद्यं संक्षेपात्सर्वदर्शि
नः योगिनः सर्वसत्त्वज्ञाः परं वैराग्यमाश्रिताः प्रायाणां मैत्रुनिष्ठासु साधनेः सहचारी
णाः कारुण्यदिगुणोपेताः कृत्वापि विविधानि वै कर्माणि नरकं स्वर्गं न गच्छन्त्येव कर्म
णा प्रसादा ज्ञायते ज्ञानं ज्ञानाद्योगः प्रवर्तते योगेन ज्ञायते मुक्तिः प्रसादादखिलेन
तः ऋषय ऊचुः प्रसादाद्यदि वै ज्ञानं स्वप्नं वक्तुमर्हति दिव्यमाहं परं वै योगो
गविदीवरं कथं करोति भगवानक्षितया सहितः शिवः प्रसादं योगमार्गं कस्मि
कालेन नृणां विभुः सूत उवाच देवानां च ऋषीणां च पितॄणां संनिधौ पुरा शैलादिना
मकथितं शृण्वन् ब्रह्म सूतवे व्यासावताराणि यथाहापरांते तु सव्रताः योगचर्या
वताराणि तथा तिष्ठेत्समूलिनः तत्र तत्र विभोः शिष्याश्च तारः समभाजनाः प्रशिष्या
वहवस्तेषां प्रसीदते वसीष्वाः एवैकमागतं ज्ञानं मुखादेव नृणां विभोः वैष्णवं च
स्मृणां च चण्डालाया चानुत्पत्तः ऋषय ऊचुः हापरे हापरे व्यासाः के ते किंचोत्तरेषु वै
कालेषु कस्मिं कल्पे को वक्तुमर्हति वात्र तान् रामहर्षण उवाच शृण्वन् कल्पे वारा
हेहि जा वैवस्वतां तरे व्यासाश्च साप्रत रुद्रास्तथा सर्वा तरेषु ते वेदानां च पुराणानां
तथा ज्ञानप्रदर्शनात् यथाक्रमं प्रवक्ष्यामि सर्वावर्तेषु साप्रतं ऋतुः सप्तो भार्गवश्च
श्रुतिराः सविता हि जाः मृत्युशतक्रतुर्दीम्नवर्षिष्ठो मुनिपुंगवः सारस्वतास्त्रिषा

मृत्युहीना विभोः सृष्टं मृत्युयुक्ताः सृज्यमाने ततस्तस्माद्भगवान्निर्मितादृशी स्थितिः
सत्तं रजयथाकारं मृत्युयुक्ताः प्रजाः प्रभोः लब्धान्तः ससर्जयशंकराच्चतुरान
मनः जरा मरणसंयुक्ता जगदेतच्चराचरं शंकरोऽपि तदारुद्वैर्निवृत्तात्मा सपिहितः
स्थाप्यते तस्यैवैश्वराः शंकरस्य महात्मनः निष्कलस्यात्मनः शोभास्त्वेषां तस्य शरी
रिणः शंकरः सर्वभूतानां करोति वृत्तया यतः शंकरश्चाप्रयत्नेन तदात्मा योगविध
तः वैराग्यात् शंकरोऽपि विरक्तस्य विरक्तिर्यत्सु च्यते अणोस्तु विषयत्यागः संसारभयतः क
मात् वैराग्यात् जायते पुंसो विरागो दर्शनात्तरे विमुक्तिवैयुगात्मा गोविन्दानस्या विचा
रतः तस्य वासवसंवेधं प्रसादात्परमेश्विनः धर्माज्ञानं च वैराग्यं मेष्वयं शंकरादिह
सप्वशंकरः साक्षात्पिनाको नीललोहितः यत्कंकराश्रिता सर्वमुच्येते तेन शंकरः
न गच्छन्ते तेन नरकं पापिष्टा अपि सारुणं आश्रिताः शंकरं यस्मादाश्रयंति च शाश्वतं
श्रयं यदुच्यते माया तांश्चैव योगाद्याश्च शाश्वतिरेव तत्कोटयो नरकाणां तु पच्येते तास
पापिनः अनाश्रिताः शिवं रुद्रं शंकरं नीललोहितं आश्रयं सर्वभूतानां मनामयमजा
यतिं पुरुषं परमात्मानं पुरुषं तं पुरुषं तं तमसा कालरुद्राख्यं रजसा कनकं उजं स
त्वेन सर्वगं विसृज्य निर्गुणं ते महेश्वरं केन गच्छन्ति नरकं नरा केन महात्मने कर्मणा
३ कर्मणा वापि श्रोतं कोतुहलं हि नः इति श्रीलिंगे महाप्रमाणं रुद्रस्यैवैषां व्यायः २५

लिं-
ग-प्र-
८

दौवत्तारिंशत्तयैवच रत्नैवद्वयः श्रेष्ठाः प्रणीयंतेधरेप्रये सर्वतपस्विनस्तेतेसर्वथत्तश्चनस्त
या प्रज्ञानोपतयः सर्वैरुद्रात्मकाः स्मृताः अयज्ज्ञानश्चयज्ज्ञानः पितरः प्रीतमानसाः
अग्निष्ठात्ताश्चयज्ज्ञानः शेषावर्हिषदः स्मृताः मीनांतमानसीतेवांजनयामासवैस्वधा अ
ग्निष्ठात्मजानीनामानसीलोकनिष्कृता अस्तमेनामैनाकं कौचंतस्यानुजामुमां गंगां हेम
वतीं जज्ञे भवांगो शेषपावनी धारिणीं जनयामासमानसीं यज्ञयाजिनीं स्वधासामे रुराज
स्यपत्नी पद्मसमानना पितरो मृतयाः श्रेष्ठास्ते पांचैवेह विस्तरः ऋषीणां च कुलं सर्वसानु
वंधसविस्तरं वदामिष्टद्युग्धाय संस्थितं वस्तु हृदतः दाद्यायणी सती याता पार्श्वरुद्र
स्यपार्वती पश्चादक्षो विनिधेया पतिलेभेवंतदा तां ध्याय्य सज्जुद्रां स्तनेकाननीललोहि
तः आत्मनस्तु समान्स्वा सर्वलोकनमस्कृतान् याजिनो मुनिशार्हलात्र स्याणाग्रहसन्ता
णान् तैस्तु संख्यादितं सर्वचतुर्दशविधं जगत् तान् दृष्ट्वा विविधान् रुद्रा त्रिमला त्रीललोहि
तान् जगामरणानिर्मुक्तान् प्राहरुद्रान् पितामहः नमोस्तु वो महादेवा सिने शनीललोहि
ताः सर्वज्ञाः सर्वगा दीर्घा द्रुस्वा वामनकाः शुभाः हरिकेशाश्चट्टिश्चानि स्यावुदाशुनि
र्मलाः निर्द्वहा वीतरागाश्च विष्वात्मानो भवात्मजाः एवं स्तुता तदा रुद्रान् रुद्रमाह भवं
शिवं प्रदक्षिणीकृत्य तदा भगवान्कनकां इजः नमोस्तु ते महादेव प्रजानां हृसि शंकरः

सप्रवेसतौ यौणीमासंचमारीचंततः कन्याचतुष्टयं सृष्टिर्जेषाचवेष्टिः कृषिश्चापचिति
 स्तथा क्षमाचसप्रवेष्टीं प्रज्ञीं च प्रलहालुभां कर्दमंचदरीयांसंसहिसुमुनिसतमाः त
 शाकनकपीतांसपीवरीष्टिबीसमां प्रीत्यां प्रलत्तस्यतथाजनयामासवैसतान दत्तो
 र्णीदेववाहुंच प्रज्ञीं वात्यां दृषदतीं प्रजाणां सृष्टि साहसं संततिः सप्रवेष्टुभा क्रतोश्चभा
 र्याते सर्वे वालवित्पा इति स्मृताः सिनीवालीं कुरुं चैव राकामनुसतीमपि स्मृतिश्च सप्र
 वेष्टी मुनेष्वांगिरसस्तथा लब्धा नुभावमग्निं च कीर्तिमतं च सवताः अत्रेभ्यो न स
 याच सप्रवेष्टु प्रजाश्च सा तस्यैवाकन्यकानां स्मृतिः सा सनु पंचकं समनेत्रो मुनि
 र्भयो मूर्तिरायः शनैश्चरः सोमश्च वैष्णविष्णुं पंचात्रेयाश्च सूनवः ऊर्जावसिष्टादेले
 भेस्ततात्मा सतवत्सला जायसी पुंडरीकाद्यादृष्टिश्चावलोचना रजः सहोत्रोर्हवाहुः
 सवनश्चावनस्तथा सतपाः शुक्र इत्येतमुनेर्वै सप्रसूनवः यस्त्वाभिमानिर्भगवान्
 भवात्मा पितामहो वह्निरसुः प्रजानां स्वाहा च तस्मात्सप्रवेष्टतानां यत्र त्रयाणां जगतां
 हिताय इति श्रीलिंगे महाप्ररातो पंचमोऽध्यायः ५ सूनउवाच पावकः पावमानश्च
 चिराग्निश्च ते स्मृताः निर्मण्यः पवमानस्तु वैष्णवः पावकः स्मृतः शुचिः सोरस्तु विदे
 यः स्वाहा प्रजास्वयस्तु ते प्रवैः पौत्रैः रिशसंख्याः संक्षेपः प्रोच्यते पुना विस्मयसप्तकं वा

लिं.
ग. १.
८

क्रतुसत्ततिं पीमात्रविष्णुपनस्यिकं ऊर्जवसिष्टो भगवानवसिष्टं वारिजेक्षणं विभा
वसस्तथास्वाहं संधां वैपितरस्तथा प्रतीकतासतीयासमानसीशिवसंभवा क्षणेनच
नगहात्रीरुद्रमेवाप्रितापतिं अर्द्धनारीश्वरं दृष्ट्वा सर्गदौ कनकांडजः विभजस्वेतिवाहा
दौ यदाजातो तदा उभे तस्याश्चैव शजाः सर्वाः स्त्रियास्त्रिभुवनेतुयाः एकादशविधाः
दास्तस्य चोशोद्भवाः स्मृताः स्त्रीलिंगमविलंसा वैपुलिंगं नीललोहितं तां दृष्ट्वा भगवान्
स्मादक्षमालोक्य सुव्रतां भजस्वधात्रीं जगतां ममापि च तवापि च पुंनाम्नो नरकात्रात्रीडः
व्यासुत्रीति होतः तस्मात्पुत्रीसतीनाम्ना तवेषा च भविष्यति एवमुक्तस्तदा दत्तो नियो
गाद्वस्त्राणामुने तथा पुत्रीं ददौ सा दात्सती रुद्राय सादरं धर्मस्य पत्नः श्रद्धायाः कीर्त्यता वै
त्रयोदश तासु धर्मप्रज्ञावत्स्य यथा काममनुत्तमां कामोत्तरीयं नियमः सतोषो लोभप
वच क्रतुसुदंडसमयो बोधसुसमहायतिः अप्रमादश्च विजयो यवसायो हि ज्ञोत्तमाः क्षे
मं सुभं यथाश्चैव धर्मप्रज्ञासुतासु वै धर्मस्य विक्रयायास्तदंडः समयपवच अप्रमादस्त
था बोधो बुद्धेर्धर्मस्य तो सतो तस्मात्संचदशैव ते तासु धर्मात्मजास्ति ह भृगुपत्नी च स पुत्रे
व्यातिविस्त्रिप्रांश्रियं पातारं च विधातारं मेरोर्जीमातरौ बुभौ संभूतिर्नीमया पत्नी मरीचेः

13

८

ब्रह्मवादिन एवैते ब्रह्मणः सदृशाः स्मृताः संकल्पश्चैव धर्मश्च धर्मो धर्मसंनिधिः द्वा
दशहप्रजास्तेता ब्रह्मणो यत्कृजन्मनः अमुं सनत्कुमारं च ससर्जौ सनातनः तौ चोदरे
तसौ दिव्यो वायुजो ब्रह्मवादिनो कुमारो ब्रह्मणस्तुल्यो सर्वज्ञो सर्वभाषितो वदो भार्याकृ
लंतेषां मुनीनामग्रजन्तानाम् शततृपातुवैराज्ञी विराजसस्तृजत्प्रभं स्वायं भुवात्तवैराज्ञी
शततृपातयो निजा लेभे पुत्रद्वयं रम्यं तत्तात्कल्पादयं च सा उत्तानपादोऽयवगोपीमान्त्य
सुप्रियव्रतः जेष्टावसिष्टात्माकृतिः प्रसूतिश्चानुजास्मृताः उपयेमेतदाकृतिरुविनाम
प्रजापतिः प्रसूतिं भगवान्दत्तो लोकधात्री त्रयाग्निनी दक्षिणा सहितं यत्तमाकृतिः सप्त
वेतदा दक्षिणा जनयामास दिव्यान् द्वादशपुत्रकान् प्रसूतिः सप्तवेदतां चतुर्विंशति
वर्जिताः अहो लक्ष्मीं पूतिं त्रिंशं पुष्टिं मेधां क्रियां तथा बुद्धिं लज्जां वपुः शान्तिं सिद्धिं का
तिं महातपाम् द्वांतिं मत्तां च संभूतिं स्मृतिं प्रीतिं दमो तथा सन्नतिं चानसूयां च ऊर्जां स्वा
हा स्वरारणिं स्वधां चैव महाभागां प्रददौ वयथाक्रमं अहायाश्चैव कार्त्ततां स्वयोदशं क्रमा
दिकाः धर्मप्रजापतिजम्बुः पतिं परमदुर्लभाः उपयेमेभृगुं हीमान् व्यातितां भार्गवो र
णिं संभूतिं तमरो विस्तृत् स्मृतिं वैवागिरामुनिः प्रीतिं प्रलसंः प्रणात्मा दमो तो प्रलहो मुनिः

लिं.
ग. ७.
१३०

सकृत् यत्फलं लभते मर्त्यस्तदसामि यथा कृतं सूर्यकोटिप्रतीकाशैर्विमानैः सर्वकामिकैः रु
 द्रकमासमाकीर्णैर्गीतवाद्यसमावितैः शिववत्कीर्तितैर्भोगीयावदाभूतसंज्ञैः तत्र भुक्तामः
 हाभोगान् विमानैः सार्वकामिकैः जैर्महोत्सवैः शान्तैः सव्यं वास्तवमेव प्रजापत्यं महातेजा जनलो-
 कं महत्सुखा येन्द्रमासाद्य चन्द्रतं कृत्वा चर्वायुतपुनः भुक्ता चैव भुवो लोके भोगादिद्यान् सुशोभ-
 नान् मेरुमासाद्य दिक्पाल भुवनेष्वयमोदते एकपादं चतुर्बाहुं विनेत्रं शूलसंघृतं स्रष्टा स्थितं ह-
 रिर्वासाद्वर्णाच्चतुरासनः अष्टाविंशतिरुद्राणां कोटीः सर्वांगसंप्रभं पंचविंशतिकं साक्षात्पुरु-
 षं हृदयात्तदा प्रकृतिवामतश्चैव बुद्धिर्देवबुद्धिर्देशतः अहंकारमहंकारात्तन्मात्राणि च तत्र वै रंदि-
 याणीन्द्रियादेव लीलया परमेश्वरः पृथिवीयणादमूलाद्भुसंग्रहस्य मूलत नाभिदेशात्तथा मः
 सुहृदयाश्चैव भास्करं कंठात्सोमं तथा त्मानं भूमिपामस्तकाक्षिवां स्रष्टुं संस्थितं साक्षा-
 त्जगत्सर्वमैवराचरं सर्वतंसर्वगंदेवं कृत्वा भक्त्या विधानतः प्रतिष्ठापयथा न्यायं शिवसा-
 युज्यमाप्नुयात् त्रिपादं सप्तहस्तं च चतुःशृंगं दिशीर्षकं कृत्वा यज्ञेशमीशानं विसृज्य लोक-
 महीयते तत्र भुक्ता महाभोगान् कल्पलक्ष सुखी नरः क्रमादागत्य लोके स्मिन् सर्वयुजां त गो-
 भवेत् वृषा रुद्रं तयः कुर्यात्सोमं सोमार्हं भूषणं हयमेथा युतं कृत्वा यज्ञं तदवाप्य सः
 काचनेन विमानेन किंकिणीजालमालिना गत्वा शैवपुरं दिव्यं तत्रैव सविमुच्यते नदिना सहितं
 देवं सावै सर्वगणैर्गुप्तं कृत्वा यत्फलमाप्नोति वदोत है परिश्रुतं सूर्यमंडलसंकाशैर्विमानैश्च

राम.

दृश्यते श्रूयते सन्नयत्र विद्दिशिवात्मकं भेदो जनानां लोके सिद्धप्रतिभासो विचारतः एवमा
 हस्तथा नैव सर्ववेदार्थतत्तगाः हृदि संसारिणं सादात्मकलः परमेश्वरः योगिनां निष्क
 लोत्तयोक्तानि नां जगन्मयः त्रितये परमेश्वरस्य वपुर्लोकतथापरे निष्कलं परमं वैकं त
 तः सकलनिष्कलं तृतीयं सकलं चैव नाम येति दिजोत्तमाः श्रवयंति मुहुः केचित्सदा स
 कलनिष्कलं सर्वज्ञं हृदये चैव शिवं लिङ्गे विभावसौ सकलं च मुने केचित्सदा संसारव
 र्त्तिनं एवमभ्यर्चयंति सदाशः ससनाजनाः यथाशिवस्तथा देवी यथा देवी तथा शिवः
 तस्मादभेदबुद्धौ वसुप्रविंशद्भेदतः यजंति देवं वास्ये तवतुः कोणवश्रके दशारे द्वाद
 शारे च षोडशारे तथैव च सृष्टीत्याशिवः सादादेव्याः सांख्यस्थितः प्रभुः सन्तारणार्थं
 जगतः सम्यक्व्यक्तिविवर्जितः तमेकमाहं हि गुणारि केचित् केचित्तमाह सिगुणात्मकं
 च कुचस्तथान्तु शिवं तथा ते संसारिणं वेदविदो वदंति भस्माद्ययोगेन विवेकप्रज्ञावि
 श्राः सदा धर्मरता विशिष्टाः वदंति योगेशमजेशमोयमुत्तममध्यममथो भगवंतमेव ये तत्र
 यश्च पति शिवं त्रिकोणं त्रितन्त्रमध्ये त्रिपुरं त्रिवर्णं प्रयाति शैवं न च योगी नो मेतथा च देव्या
 पुरुषं पुराणं लिंगं चतुः सप्ततितमोऽध्यायः २५ सतत उवाच अतः परं प्रवक्ष्यामि स्वेच्छाविश्र
 हसंभवं प्रतिष्ठायाः फलं याचे सर्वलोकहिताय वै स्कंदो मा देव संहितं मा सीनं परमा
 सनं कृत्वा भक्त्या प्रतिष्ठाप्य सर्वां कामानवाप्नुयात् स्कंदो मा संहितं देवं संपूज्य विधिना

लि.
ग. ७.
१३५

पादातपिनाकिनः एकसर्वतकाद्यास्तकेशस्तस्यकीर्तिताः वायवोवाताजाः सर्वगतिः
शोत्रं स्मृतिस्तथा प्रथानेनैयकमात्माप्रकृतैसुप्रवर्तकः पुंमोमुपुरुषः श्रीमान्ज्ञान
गम्योनवान्यथा कर्मयसहस्रं भूतयोयतोविशिष्यते जययत्तसहस्रेभ्यो ध्यानयतोः
विशिष्यते ध्यानयत्तरः तोनितं प्रायश्चित्तविशुद्धिता विशुद्धहृदयाः सर्वव्यापिभ्यः
विदो जनाः नास्ति क्रियाचलोके लिनसंविदः खेविचारतः धर्मी धर्मो जपो होमो ध्यायी नो
सन्निधि सदाः परमानंदकलिंगविशुद्धशिवमहारे निष्कलं सर्वगं ज्ञेययोगेनोद्दि
संस्थितं लिंगं तद्विधिं प्राहुर्वाच्यमाभ्यंतरंतथा वाचं स्थूलमुनिश्रेष्ठाः सूक्ष्माभ्य
मातरं हिजाः कर्मयत्तरताः स्थूलाः स्थूललिंगार्चने रताः मूढानां भावनार्थो यनाम्यथा
स्थूलविग्रहः प्रथात्मकं त्रयलिंगं प्रत्यक्षं यस्याभवेत् योसौ मूढो वहिः सर्वकल्प
ये चैवनाम्यथा ज्ञानिनो सूक्ष्मममलं भवेत्प्रत्यक्षमवयं यथास्थूलमप्रकृतानां मूढा
द्याधैः प्रकल्पितं अहोविचारतो नास्ति सत्यं तत्रार्थवेदिनः निष्कलः सकलश्चेति सर्व
शिवमयं यतः योमैकमपि दृष्टं हि सरागं प्रति स्रवताः पृथक्त्वा पृथक्त्वशंकरस्य
तिचापरं प्रत्ययार्थं हि जगतः एकतस्य दिवाकरः एकोपिवद्बुधास्तु शो जलाधारेषु स
वताः जंतवो दिविभूतो च सर्वे वै पांचभौतिकाः तथापि वद्बुधास्तु शो जातिवार्त्ता विभेदतः

४८

४८

संस्थापयेन्नरः नृणां प्रातः समास्यायस्थितो रुद्रो न संशयः दर्शनात्परीक्षातस्य लभते नि
 वृत्तिं नरः तस्य पुण्यं मया वक्तुं समम्युगशतैरपि शक्यते नैव विप्रं द्रास्तस्मात्संस्थाप
 येच्छिवं सर्वेषां मेव मर्त्यानां विभो दिव्यं वपुः शुभं सकला भावना योग्यं योगिना मेव
 निष्कलं लैंगोचतश्च तारिंशालिङ्गविवरणो विस्तृतो नोपपायः ॥ २ ॥ ऋषय उचुः निष्क
 लो निर्ममो नित्यः सकलं शुभं यं शिवः वक्तुं महंति चास्माकं यथा पूर्वतया स्मृतं स्मृतं
 वाच परमार्थविदः केचि ह्युचुः प्रणवरूपिणां विज्ञानमिति विप्रं द्राः कृत्वा शुति शीरस्य जं
 षष्ठादिविषयज्ञानं ज्ञानमित्यभिधीयते विज्ञानं भ्रातिरहितं मन्ते तेनेति चापरे विज्ञानं
 भ्रातिरहितं मन्ते तेनेति चापरे विज्ञानं निर्मलं मुहं निर्विकल्पं निराश्रयं गुरुप्रकाशकं
 ज्ञानमित्यने मुनयः शुभाः ज्ञाने नैव भवेत् मुक्तिः प्रसादो ज्ञानसिद्धये उभाभ्यामुच्य
 ते योगात्तज्ज्ञानं दमयो भवेत् वदंति मुनयः केचित् कर्मणा तस्य संगतिः कर्मणा कल्पि
 तं रूपं संस्तुतं स्वच्छं यैव त शोभते न विभोस्तस्या विना भिपरमेष्ठिनः सोमसूर्याग्रयो न
 त्रं दिशः श्रोत्रे महात्मनः चरणौ चैव पातालसमुद्रास्तस्य चोपरं देवास्तस्य भुजाः सर्वे
 नक्षत्राणि च भूषणं प्रकृतिस्तस्य पत्नी च पुरुषो लिंगमुच्यते वक्रा देवा ह्यङ्गाः सर्वे ब्रह्मा
 च भगवान्यभुः इंद्रो येंद्रो भुजाभ्यां तदा विद्याश्च महात्मनः वैष्णोश्चारूपसादेतु मूद्रा

लिं.
ग. ७.
१३५

मंजुसुसितशैलमयं शुभं लेभिरेव यथात्मायं प्रसादाद् दृष्ट्याः प्रभोः बहुनात्र किमुक्तेन च
राचरामिदं जगत् शिवलिङ्गं समभ्यर्चयितुं नमस्तुते शयः बहिर्धुलिङ्गमित्याहुर्दृष्ट्याणाम्
प्रभेदतः तेषां भेदाच्चैव तच्च तत्त्वारिंशदिति स्मृताः शैलजं प्रथमं शोक्तं तद्विस्मृताच्च तद्वि
यं द्वितीयं रत्नजं तत्सप्तमं पथमं निसर्गमाः बह्वेव तत्त्वाणि कलिङ्गं सप्तमं च प्रकीर्तितं श्रीप्र
दे रत्नजं लिङ्गं शैलजं सर्वसिद्धिदं पातुजं वरदं साक्षाद्दरुजं भोगसिद्धिदं मृन्मयं चैव विप्रै
राः सर्वसिद्धिकरं शुभं शैलजं प्रथमं शोक्तं सप्तमं च तथापरं बहुधा लिङ्गभेदास्तु तव चै
व समासतः मूलोक्त्या तथा मध्ये विस्तृतिभुवनेश्वरः रुद्रोपरिमहादेवोः प्रणवाख्यः
सदाशिवः लिङ्गवेदी महादेवो लिङ्गं साक्षात्सहेश्वरः भवेत्संप्रजनात्ताभ्यां देवी देवसु पूजि
ता शैलजं रत्नजं वापि पातुजं वाथ दारुजं मृन्मयं तत्त्वाणिकं वापि भक्त्या स्थाप्य फलं शुभं
सुरेन्द्राभोगगर्भास्तु यत्तां वृषयनेश्वराः सिंहविद्याय गह्वरीद्वैर्यत्तदानवर्किमरैः स्तुयमा
नः संप्रणवात्मा देवउटुभिनिः स्तनैः भूर्भुवः स्वर्महर्लीकानूकमादेजनतापदं तपः सत्य
मतिक्रम्य भासयत्स्वेन तेजसा लिङ्गस्थापनसन्मार्गे निश्चितां स्वायत्ताश्रिना अपि ब्रह्मांड
मुदभिर्गतिर्गता निर्दिशंकया शैलजं रत्नजं वापि पातुजं वापि दारुजं मृन्मयं तत्त्वाणिकं तत्त्वा
स्थापयेत्सकलं वपुः विधिना चैव कृत्वा च स्कंदो मासहितं शुभं कुंदगोदीरसंकाशं लिङ्गं

20
 लिंगरूपं महेश्वरं चित्ताभित्ताचभूतानिहतासर्वमिदं जगत् यजेदेकं विरूपाक्षं न स पा
 पैः प्रयुज्यते शैले लिंगेशदीयं हि सर्वदेवनमोस्तुते इत्युक्ता पूर्वमभ्यर्च्य रुद्रं विभुवने
 श्वरं तदष्टाववाग्भिरीष्टाभिर्देवदेवं त्रियंबकं तदा प्रभृतिशकाद्याः पूजयामासुरीश्वरं
 साक्षात्प्राप्तुं कृत्वा भक्तो हृत्विनविग्रहाः इति श्रीलैंगलिंगमाहात्म्ये पाशुपतयोगनि
 णियेहा सप्तमि मो ध्यायः २२ स्तुतुवाच लिंगानिकल्पायितायुष्म्यकारानुरूपतः वि
 श्वकर्माददोतेषां नियोगाद्व्यापः प्रभोः इन्द्रनीलमयं लिंगं विस्मृता पूजितं तदा पद्म
 रागमयं शक्रो ह्येवं विश्ववसः स्तुतः विश्वदेवास्तथा शेषवसवः कल्पिके शुभं आर
 कूटमयं वायुराग्निनौपार्थिवं सदा स्फाटिकं वरुणराजात्वादित्यास्ताम्रनिर्मितं मोक्षि
 कं सोमराजाच शिवलिंगं समर्चयेत् अनंतायास्तथा नागाः प्रवालकमयं शुभं देसा
 दयो महालिंगं राक्षसाश्च महाबलाः त्रैलोक्यं गृह्यकाश्चैव सर्वलोहमयं गणाः चासु
 शसैकतं साक्षान्मातरश्च दिव्योत्तमाः दारवं निर्मितं देवो यमोत्तारकतं शुभं नीलाद्या
 शुतथा पुत्राः शुभं भस्ममयोत्तमं लक्ष्मीवृत्तमयं लक्ष्मीर्ग्रहाश्चापि सुशोभनाः सुत
 यो मुनिशाहलः शैलमेव समादिताः सरस्वती चरत्तेन कृतं रुद्रस्य पाशुणा उगाहे
 मं महादेव सर्वैदिकमनुत्तमं दृष्ट्वाः पितृमयेयते मं शस्याज्यमयं शुभं वेदाश्च सर्व

लि.

७. रा.

१३५

वोलिंगमूर्तिर्निर्वृत्तः विशोध्यैवभूतानियंतिभिः प्राणैः स्वयं प्राणायामैः समायुक्तैः पंच-
 भिः सुखं गवाः चतुर्भिः प्राणैश्चापि प्राणायामैस्तथाविधैः विभिन्नप्राणैर्देवाः प्राणा-
 यामैस्तथाविधैः दिशामस्य तयोंकारं प्राणायामपरायणाः ततश्चोकारमुच्चार्य प्राणपा-
 नौ नियम्य च ज्ञानामुत्तेजसवीर्यानापूर्य प्राणवेन च पुण्यं च तर्हीत्यमहंकारं च सुव्रताः
 तस्मान्ना निचभूता तितथा बुद्धीदियाणि च कर्मेन्द्रियाणि संशोध्य पुरुषं प्रकृतं तथा विदा-
 त्मानं तनुं कृत्वा चाग्निर्भस्म तिसंस्तुत वायुर्भस्म तियोमं च जलं भस्म तिवैधरा आयुषं
 त्रियं च कंच पूलयेद्भासिते नयः सयोगी सर्वतत्त्वज्ञो ब्रह्म तं पाशुपतं त्रिदं भवेत्तु पशुमोक्षा-
 र्थं कथितं देवसत्तमाः पंचपाशुपतकृत्वा संपूज्य परमेश्वरं लिंगे प्रमयेदृष्टे विस्तु सुना-
 चमहात्मना पशुवो नैव जायंते देवमात्रेण देवताः अस्माभिः सर्वकार्याणि देवमभ्यर्च्य-
 ततः वायेचाभ्यंतरे चैव मन्ये कर्तव्यमेश्वरं प्रतिष्ठाप्य मदेवोषु — दिव्यैषां सरोजसाः
 मुनीनां च तसंदेहस्तस्मात्साम्पूजयेच्चिदं साहानिस्तन्महास्त्रिदं साधिनासात्रमूकता-
 यत्नाणां वा मुहूर्तवा शिवमन्यं न चिंतयेत् भवभक्तिपरायेतु भवप्राप्तमाप्नुयात् भवसंस्-
 रणे प्रकृतान्तेडः तस्य भागीनः भवनानि मनोहानि विचित्राभरणस्तथा धनं च तृष्टिपर्यं
 तं शिवमर्चयतो भवतु ये वांछन्ति महाभोगान् राजं वा त्रिदशालये ते च यंतु सदा काले

परमेश्वरः सारथोवाहनतेचकल्पयामासतौभवः दत्तावरान्वस्यो विस्रवेच दग्धादैत्यान्
देवदेवात्मभासः सांईदेवानंदितानभूतसंवेरंतर्हानेकारयामासशर्वः ततस्तुतेमहेश्वरे
गतेहृत्प्रति रज्यागणस्तथासुरैः सुराश्वविस्मिताभवन् प्रणाम्यपार्वतीभवंयपुत्र
डः खवर्जिताः इत्यादिमहाप्रणालेगेविप्रुविजयंशिवस्तुति एकसुप्रतितमोभ्यायः ५५
सूतउवाच गतेमहेश्वरेदेवेदग्धैर्विप्रुदत्तान् सदस्याहसुरैर्द्राणां भगवान्मयसंभवः
पितामहउवाच सत्यज्यदेवदेवेशंलिंगमूर्तिमहेश्वरं तारथोत्रोमहातेजास्तारकस्यसतोव
ली तारकायोपिदितिजः कमलाक्षवरीयवान् विष्णुत्माक्षोचदैत्येशअन्येचापिसुवाथवाः
तस्मादेवंमहादेवमोहितामाययाहरेः सर्वविनष्टाः प्रभुत्वास्यौराससुरासुते तस्मा
त्सदापूजनीयो लिंगमूर्तिमहेश्वरः यावत्सुजासुरेशस्यतावदेवस्थितिर्यतः पूजनी
यः शिवो नित्यः मतिश्चक्षुःसमन्वितैः सर्वलिंगमयंलोकं सर्वलिंगेप्रतिष्ठितं तस्मात्सं
पूजयेत्लिंगंयश्चेत्सिद्धिमात्मनः सर्वलिंगार्चनादेवदेवादैत्याश्चदानवाः यत्ताविद्या
धराः सिद्धारादसाः पिशीताशनाः पितरोमुनयश्चापि पिशाचाः किन्नरादयः शर्वपि
तालिंगमूर्तिसंसिद्धानात्रसंशयः तस्मात्लिंगंयजेन्नित्यं येनकेनापिभोसुराः पशवः
शुवयंतस्यदेवदेवस्यधीमतः पशुतंचयोरित्यज्यकृत्वापाशुयतंत्रतं पूजनीयोमहादे

लि.
ग. ५.
१३३

रजाग्रकोशा अहोविचित्रं तव देवदेव विदेहितं विप्रसृष्टा सुरेश देहो वदेवैः सह देवकार्यं
 करिष्ये से निरुणाय तं एकः स्यात् सदा मे कं स सदा मूर्त्ति मूर्त्ति मूर्त्ति मे कं स मूर्त्ति एकं दृश्यं
 वास्यं वै कमीये यं वै कं तत्तु मात्रादुतं ते स्वने दृष्टं यत्तु सार्थं यत्तु लभं लक्षं मूर्त्ति भाति ममेत
 वापि मूर्त्ति ते देव मोक्षान मे दल दं यत्तु रण्य लक्षं कथं त दिवः कदेवेश तव प्रभावो वयं
 क भक्तिः कृतवस्तुतिश्च तथापि भक्ता भगवन् त्वमीश पीता मह मे हि म मत्त मस्व सून उवा
 च ततः प्रणम्य देवेशं भगवात्स्य संभवः कृतं जलिप्रदो भूत्वा प्राहेदं प्रीतमानसः पिता
 मह उवाच भगवन् देवदेवेश निपुणं तं कशंकर तपि भक्तिपरा मे स्तु प्रसीद परमेश्वर प्रसी
 द भक्तदेवेश सारथिं चैव सर्वदा जनार्दनोपि भगवान् नमस्कृत्या महेश्वर कृतं जलिप्रदो
 भूत्वा प्राहे सर्वत्रयं वकं यद्दंष्ट्राया हि ज्ञात मो भुवि देवं प्रणिपत्य यः पठेत् स च मुंचा
 तियापकं च कृतव भक्ता उरशा सिन्धुः स्तवं कृत्वा च भक्ता च तुराननेन स्तुतो ह स मौल सु
 तां निरीक्ष्य स्तवं तदा प्राहे महाभुजो महेश्वरं गवासी श्री भगवानुवाच स्तवे नाने
 न तुष्टोऽस्मि तव भक्ता च यज्ज वरावरय भद्रं ते देवानां च पथे स्तितान् ब्रह्मा उवाच वाहनं
 तवैशान प्रसीद भगवन् मो तपि भक्तिं च देवेश देवदेवन मो स्तुते सामर्थ्यं च सदा महो भव
 त्वोऽहो मोक्षर सर्वस्व परमं सर्वं सर्वलोकमयः प्रभु सून उवाच तयोः कृत्वा महादेवो विज्ञाति

समाधानविगम्याय समाधानाय ते नमः समाधानरत्नानां तन्निर्विकल्पार्थरूपिणो दग्धोद्धृतं स
धमिदं त्वया यजगत्रयं रुद्रपुरत्रयं हि कः स्तोत्रमीष्टकं यमीष्टशस्तं स्तोत्रं यत्तुष्टाय नमः
शिवाय भक्ताय तृष्णाद्भुतदर्शनाय मन्त्राप्रमन्त्राप्रदिदेवदेव एते सराः सिद्धगणेश सर्वगणेश
सुदेवेश गणेशास्तुभ्यं निरोक्षसादेव विभो यद्दग्धं पुरत्रयं दग्धजगत्रयं च लीला लसेनां वि
कयात्तु नो न दग्धं किलेव तदण्यत्तु कतो वरश्चैव वरश्चैव शरासनं ते त्रिपुरायाय
अनेकयत्ने च मया यत्तुभ्यं फलं बह्वृत्तं सदा सिद्धं सदैवैः रथो रथो देव वरो हरिश्च रुद्रः स्वयं श
क्रपितामसैव तमेव सर्वं भगवन्कथं नु स्तोत्रं तदेवं प्राणीय तममृद्धौ तममृद्धिस्तु मनेक
मूर्तिस्तु मिष्टदः सर्वसरासराणां अनिष्टदोषेषु विमर्दनिष्टस्तोत्रं स्तोत्रं कथमीष्टशस्तं
तमो नमः सर्वविदे शिवाय रुद्राय शर्वाय भवाय तृभ्यं स्तुताय सूताय नमः शिवाय सूता
य सूतार्थविदे विधात्रे स्तुते नमः सर्वसरासराणां हर्त्रे प्रहर्त्रे जगतां विधात्रे नेत्रे सराणां
मसरे प्रसाणां दात्रे प्रशास्त्रे मम सर्वशास्त्रे वेदां तवेद्याय सनिष्ठलाय वेदार्थविद्भिः सततं
स्तुताय वेदात्मन्त्रपाय भवाय तृभ्यं मन्त्राय मन्त्राय समन्त्राय प्रायंतमूमाय च संस्थिता
य तत्तार्थमूमाय च लिङ्गिने च प्रलिङ्गिते लिङ्गमयाय तृभ्यं लिङ्गाय वेदमयाय सादा तुरुद्रा
य मूर्द्धी नु निहंतताय ममादिदेवस्य च यत्तु मूर्तेः विष्णो तमो गं मम कर्तुमीश दृष्टेष्ट भूमौ क

लिं.

ग. ७.

१३२

रायतयाष्टाष्टकमूर्तये वतः यस्यात्मतत्तायप्रनरविधायते गुणाष्टकावृतायैवगुणिनेनिर्गुणा
यते मूलस्यायनमस्तुभ्यंशासतस्यानवाहिने नाभिमंडलसंस्थायहृदिनिष्ठयकारिणे कं
थरेचस्थितायैवतालुरंध्रस्थितायच भूमध्यमास्थितायैवनादमध्यस्थितायच चंद्रमंडलसं
स्थायशिवायभीवरीपते वह्निसोमार्कित्वायषट्त्रिंशत्क्षुक्तिमूर्तये त्रिधासंवृत्यलोकात्तैप्र
सृजजगदात्मने विप्रकारस्थितायैवतालुरंध्रस्थितायच सदाशिवायशांतायमहेशायपि
नाकिने सर्वज्ञायशरणायसंयोजातायतेनमः अक्षोरायनमस्तुभ्यवामदेवायतेनमः ७
रुषायनमस्तुभ्यसौम्यायनमोनमः नवत्रिंशत्प्रकारायशांतनीतायतेनमः अनंतेशा
यसूक्ष्मायउत्तमायनमोनमः एकाक्षरनमस्तुभ्यमेकरूपायतेनमः नमस्तुमूर्तयेनितंश्रीविंश
यशिखिने अनंतासनसंस्थायअनंतयांतकारिणे विमलायविशालायनिर्मलायवतेनमः ८
विमलासनसंस्थायविमलार्थार्थरूपिणे योगपीठांतसंस्थाययोगिनांयोगदायिने योगि
नाहृदिसंस्थायसदानिर्वाणसूचक प्रत्याहारायतेनितंप्रत्याहाररतायते प्रत्याहाररतानां
तुप्रतिस्थानरतायते धारणायनमस्तुभ्यंधारणाभिरतायते धारणाभ्यासयुक्तानां७रस्ता
त्संस्थितायते ध्यानाध्यायध्यानायध्यानगम्यायतेनमः विमलासनसंस्थायविमलार्थार्थ
पादिने वरीयधेयगम्यायधेयधेयायतेनमः धेयानामपिधेयायनमोधेयतमायते ९

तदावतुष्टुदयोव्रतादेवैः समाहितः विलुक्तावभवंवेविप्रगमिहेषरं

श
तदानीकंदेवानां देवग्रंथः किंचेत्साहजदादेवान्प्रणेमुल्लोसमंततः ववंदिरेनंदितमिंडु
भूषणं ववंदिरेपर्वतराजसंभवं ववंदिरेवाद्रिस्ततास्ततप्रभुं ववंदिरेदेवगणागणेश्वरं
पितामहउवाच मसीददेवदेवेशप्रसीदपरमेश्वर प्रसीदजगतां न्ययप्रसीदानंददाव्यय पं
चादुद्रूपायपंचाशच्छक्तिमूर्तये आत्मतत्त्वोपदिशयदिश्यातज्ञायतेनमः शिवायशिवतत्ताय
अक्षरायनमोनमः अक्षराख्याततत्तायहादशात्मस्वरूपिणे षट्प्रकारं समावृत्तं संस्थाय च स
शक्तिभिः अनिर्देशायानित्यायदिकदलयरूपिणे विकल्पो हि प्रतीकाशमष्टकोणं सुशोभनं
रूपमास्थाय लोके संस्थिताय शिवाय ते अग्निरर्णाय देवाय अविर्कार्दशरीरिणे श्यामर
त्ताय भक्तानां मुक्तिदाया नराय च ज्येष्ठाय रुद्ररूपाय वामाय वरदाय च त्रिःप्रकाराय देवाय
षट्प्रकाराय तेनमः मध्ये गगनरूपाय गगनस्थाय तेनमः चतुर्होचचतुर्होच संस्थिताय
च पंचधा पंचधा पंचधा चैव पंचमंत्रशरीरिणे चतुःषष्टिप्रकाराय अकाराय नमोनमः को
डशात्मस्वरूपाय उकाराय नमोनमः अष्टष्टपात्मस्वरूपाय सकाराय नमोनमः ओंकाराय न
मस्तभ्यं चतुर्थावस्थिताय च गगने शाय देवाय स्वर्गेशाय नमोनमः मूर्तलोकाय पातालन
रकेशाय वै नमः अष्टदशरूपाय वराय वरदाय च सहस्रशिरसे त्र्यं सहस्राय च तेनमः
सहस्रपादप्रताय शर्ताय परमेशिने नवात्मतत्तत्तूपाय तथा हात्मात्मशक्तये प्रतरष्ट्रप्रका

लिं.
ग. ५.
१३१

मुपतास्तेषां विप्रं सञ्चितं यत् तस्मिंस्ति ते महादेवे रुद्रे वित्तं कामिके. प्रणीते न कालेन जग्मुरेकत
माशुवे एकीभावे गते वै च विप्रं तन्मुपायते बभूवत मलो हर्षो देवानां समहात्मनां देवे गणास्ततः
सर्वे सिद्धाश्च परमर्षयः जयेति वाचा मुमुक्षुः संस्तुवंतो ह्यमर्तिनं अथाह भगवान् ब्रह्मा भगने व्रंति
पातितं पुष्पयोगे पिसंशान्ते लीत्यरसमुपायतिः स्यानेतव महादेव चेष्टे वा परमेश्वर सर्वदेवा
सुदेवाश्च समास्तव यतः प्रभो तथापि देवा धर्मिणः सर्वदेवाश्च पापिनः यतस्तस्माज्जगन्नाथ
त्वे प्रयत्नमिहाहं किं धजे न रथेने शतवदग्यं प्रव्रज्यं इष्टुणा भूतसंघेऽसु विसृणा च मया प्र
भो पुष्पयोगोऽप्यनुश्रुतः प्रव्रज्यं विरूपाक्षस्तत्क्षणाद्ब्रह्मसात्कृतम् सोमश्च भगवान्विस्तुः
महादेवः सावर्तं तद्वै दत्तं प्रव्रज्यं विरूपाक्षस्तत्क्षणाद्ब्रह्मसात्कृतम् सोमश्च भगवान्विस्तुः
कालाग्निर्वीर्यं रेव व शरेण वा स्थिताः सर्वदेवमूचुः श्रणाम्यतं दग्धमप्ययदेवेश वीक्षणं न पु
रत्रयं अस्य शोति दृष्ट्यर्थं शरं मोक्षमिहाहं सि अथ संमृज्य पनुषो ज्यो हसंस्त्रिप्रार्दनः
मुमोच वाणं विप्रेन्द्रा व्याकृष्याकर्णमीश्वरः तत्क्षणात्तत्सुरंदग्धा विप्रं तच्छूरः क्षणात् देवदे
वं समासाय नमस्कृत्वा व्यवस्थितः रेजे प्रव्रज्यं दग्धं दैत्यकोटिशतैर्वृतं इष्टुणा तेन कल्पाते रु
द्रेणे वज्रगत्रयं ये पूजयंति तत्रापि दैत्या रुद्रं सवांधवाः गाणापत्ये ययुः सर्वे भवपूजा विधेर्वलाज
न किंचिदब्रुवन् देवाः सेंद्रोपेंद्राणोऽशराः भयाद्देवं निरीक्ष्य देवी हिमवतः सतां दृष्ट्वा भीत

27

६६ ६५

गायताः त्रयस्त्रिंशत्सहस्रं चैव त्रयस्त्रिंशत्सहस्रास्तयः त्रयस्त्रिंशत्सहस्राश्च जगत्सर्वदेवाः समंततः मातरः स
र्वदेवानां गणानां चैव मातरः भूतानां मातरश्चैव जगत्सर्वदेवस्य पृष्ठतः नाभिमध्ये गणानां त्वरथ मध्ये महे
श्वरः तमस्य मलनक्षत्रासमर्थे यथैतदा इत्यजदेवी देवस्य गिरिजापार्श्वे संस्थिता प्रभासकुरुक्षेत्राया
सा ह्येमां बुजबलिका अथ विभाति विभोर्दिशा देवपुङ्गवसितभासितमस्त्रियातया सितमिवाभुवयं सह वि
द्युतेन भस्मि देवपतेः परमेष्ठिनः मातौ इत्यन्तर्वाकाशं मेरुगोवयथामही हिरण्यपत्तवासेत्येव प्रःशंभोः स वि
द्युते सिता तपत्रं त्वां शुभमिच्छितं परिमेष्ठिनः यद्योदये शशांकस्य भात्यखंडं हिमं डलं स डकलाशि वेरत्नालं
विताभाति मालिका च त्रंते रत्नसंकाशापतंती वसतिद्वरा अथ महेंद्रविं चि विभावस प्रभृतिभिर्न तपादसरो
रुहः सह तदाथ जगाम तदा वया सकललोकहिताय पुरत्रयं दग्धुं समर्थो मनसा क्षणान्तरात्तरं सर्वत्रिष्टु
ली किं तत्र दग्धुं त्रिप्ररं पिता कील्यं गतश्चात्र गणेश्वरमाह्वयन्त्येन किंचैष शरीरात्स्य गणेश्वरं किं देवगणेश्वरं
भोः पुरत्रयं दग्धुं मत्प्रशक्तेः किमेतदित्याहुरजेंद्रमुखाः सैन्येन तूने भगवान्पिता कीलीलार्थमेतत्सक
ले प्रकृतं व्यवस्थितश्चेति तथा न्यथा चेदादेवरेणाय फलं कृतोस्य पुरत्रयस्यास्य समीपवर्ती सुरेश्वरनेरि मसे
च नंदी गणेश्वरगणेश्वरस्य राजदेव्या जगदधो मेरुवाथ शृंगैः अथ निरीक्ष्य सुरेश्वरमीश्वरं स गणामदिसुता स
हितं नदा त्रिप्ररं गतलोपरि संस्थितं शुभकरश्च जगाम सहो वया जगत्त्रयं सर्वमिवापरेत त पुरत्रयं तत्र विभा
तिसम्यक् नरेश्वरेश्वरगणेश्वरेश्वरसुरेश्वरसि विधिं मुनीन्द्राः अथापि ज्योत्स्नः कृताशर्वः संथाय तं शरं पृज्यं

श्री.
लिं ग.
पु.
१३

प्रणोमरुचैरभितुष्टुचयेतिदेवोमिवशोलपुत्री मातरःसरवगारिसूदनाःसादरंसरवैःसमेतत उर्गाउर्गम
गायिपाडवहादोर्दंडुहैःशिवा विभाणोऊशसूलपाशापरशुचक्रासिपोखायुथात् तत्रादित्यसहस्रव
हिसदृशोर्नैर्देहंतीपयं बालाबालपराक्रमाभगवतीदैत्यान्प्रहर्षययौः तदेवदेवविप्ररंतिहेतंतदात्
देवैद्रविप्रकाशाः गजैर्हयैःसिंहवैश्यैश्चतुर्वैर्ययुस्तेगणराजमायाः हलैश्चमालैर्मसलेर्मसैर्देर्गि
रीडरुदैर्गिरिसन्निभास्ते ययुःपुरस्ताद्विमहेश्चस्यतंदंद्रपद्मोद्भवविस्मयाः पुरागणेशाश्चगणेशमी
प्राजयेतिवाग्निभंगवतमृचुः किरीटमालांजलयःसमेतात् तत्तत्सैनयःसर्वेदंडरुस्ताजटाधराः वव
षुःपुष्पवर्षाणांवेचराःसिद्धचारणाः पुरत्रयेवविप्रैश्चाब्रजन्तसर्वगणास्ततः गणेशैर्देवगणैश्चनेदीम
मावृतःसर्वगणैर्दवयः जगामहेमविप्ररंतिहेतंविमानमारुस्ययामहेद्रः केपोदिग्वासमश्चैवमहाके
शामहाज्वरः सोमवर्णःसुदंतश्चसोमवेषाणकस्तथा प्रकंडःऊदंतश्चकपनश्चप्रकंपतः इंद्रश्चंद्रयव
श्चैवयंताहिमकरस्तथा शताक्षश्चैवपंचाक्षःसहस्राक्षोमहोदरः शतजिह्वःशताक्षश्चकटकःकटपुत
नः द्विशिखःत्रिशिखश्चैवतथापंचशिखोद्विजाः मंडोर्दंडमंडोर्निर्वासःपिशाचास्यःपिताकृष्णःपेणला
यनकश्चैवतथासंगारकाशनः पिथिलःपिथिलास्यश्चक्षयारोसजःऊरुः अजवक्रोहयवक्रोगजव
क्रोर्द्वैवक्रकः श्यामाःपरिवार्यशोलक्ष्णालक्षणावर्जिताः वृंदशालेसमावृत्यजग्मुःसोममिवद्विजाः सह
स्राणांसहसैरिहृद्भाणामहंतेसां समावृत्यमहादेवंतथासिद्धासहस्राः जग्मुःपुरत्रयेजग्मुःकोटिकोटिग

शिलादपुत्रमारुह्यनगैरुह्यवाचवर्यान् देवास्तदातीगरापाञ्च सर्वगणेश्वरोस्वायुधयग्रहस्ताः खगैर्द
मारुह्यनगैर्दकल्पेवगधजोवामतपवशंभोः जगामहर्णजगतांहितायपुरत्रयंदयुमलमशक्तिः तेस
र्वदेवाः सरलोकनाथंसमेततश्चात्पुत्रप्रमेयं सगराःसुरेशाशितश्रुतिनांतेगदात्रिमूलादिवरायुधेषु ररा
जमथेभगवांसगराणांविवाहनोवारिजपरांशुः यथासुमेरोःशिखरापिदुःसहसुरशिमर्भगवांसतीक्षाः
सहसनेत्रःप्रथमंसगराणांगजैर्दमारुह्यचदक्षिणाय जगामरुद्रस्यपुरेतिहेतयेयोरागास्तत्रवेनतेयः तस्मि
द्गणधर्वसुरेन्द्रवीराःसुरेन्द्रहंदाधिपमिदमीशं समेततस्तद्वरिष्टदंतेजयेतिशक्रंवरप्रष्टवृष्ट्या तदासह
ल्यापपतिसुरेशजगत्पतिदेवपतिर्दिविस्थाः प्रणोसगालोकसहसनेत्रसलीलसेवातनययथेन्द्र यमपाव
कवित्रेणावायुर्नरितिरवच अपोपतिस्रथशानोभवंवातजमाराते वीरभक्षराणोभदोनैऋत्यावैरथस्यत
हसंभदंसमारुह्यसमानैश्चसमाहतः सवाचकेपुरंहेतदेवदेवत्रयवकं महाकालोमहातेजामहाबल
पराक्रमः वायव्यास्वगणोसाङ्गंसेवाचकेरथस्यत सगरास्त्रापिमहसिद्धचारणैःसनयाचगिरिराजसन्निभः
देवनाथगणहृदसंहतोद्वाराणोनचतथाग्रिमन्निभः विद्यगणोणोससुरेश्वराणांकृत्वासरणांभगवानविजं
विजेश्वरोविद्यगणोच्चसाङ्गंतेदेशमीशातपदंजगाम कालीतदाकालरावप्रकाशंशूलंकपालाभराणाकोणा
प्रकंपयंतीचतदासुरेद्रानमहासगराहक्यपुणतमज्ञा मन्नेभगामीमदलोलनेत्रामन्त्रैःपिशाचैश्चगणैश्चमन्त्रैः
मन्त्रेभचमोवरवेष्टितांगीविभोःपुरस्ताच्चगणेश्वरस्य तस्मिद्गणधर्वपिशाचयक्षविद्याथराह्नीदसुरेन्द्रसखाः

श्री.
लिं. ग.
पु.
१२५

न्यादिति सत्तमाः इति कृत्वा वचस्तस्य देवदेवस्य देवताः विष्णोर्मगमं सर्वेषु त्वं प्रतिशंकितः तेषां भावं ततो
 ज्ञात्वा देवस्तानि ह मन्त्रवोत् मावोस्तपशुभावस्मिन् भयं विबुधसत्तमाः श्रुत्वा तपशुभावस्य विमोक्षः क्रियतां च मः
 यो वै पाशुपते दिवं चरिष्यति समो दाते पशुत्वादिति सत्यं वः समाः ज्ञातं समाहिताः ये वा णेतै चरिष्यन्ति घने पाशु
 पते मम मोक्षं तितेन संदेहः पशुत्वात् सत्तमाः तैश्चिदं द्वादशाक्षततदं देवा ऊतत्रयं शुश्रूषां कारयेद्यस्तस्य
 शुवा हि मच्यते तस्मात्परमिदं दिवं वतं गुरं चरिष्यथ तथेति वा बुवन् देवाः शिवं लोकतमं स्मृतं तस्माद्वै पशु
 वः सर्वे देवा सरनराः प्रभोः रुद्रः पशुपतिश्चैव पशुपाशविमोक्षकः यः प्रशुस्तपशुत्वं व्रतेनानेन सत्यजेत
 तं ह त्वान च पापीयानिति शास्त्रस्य निश्चयः ततो विनायकः साक्षाद्वालो बालपराक्रमः अप्रजितस्तदा देवैः
 प्राह देवान्निवारय न गमाम एज्यः जगत्पस्मिन् भक्ष्यभोज्यादिभिः शुभैः कः प्रमाता सिद्धिमाप्नोति देवा वादानवापि वा
 ततस्तस्मिन् तगो देवा देवकार्यं समुद्यते विज्रं करिष्ये देवस्य कथं कर्तं समुद्यतः ततः सेंद्राः सराः सर्वे भीताः संश्र
 ज्यते प्रभं भक्ष्यभोज्यादिभिश्चैव हिंदिमैश्च समंत्रकैः प्रभुवंस्तगो शानं निविज्रं चास्तनः सरा भवोपतेकैः स
 शुभैर्गोशं भक्ष्यभोज्यैः ऊसमैः संगंधैः आलिङ्ग्य व्याघ्राय सतं तदानीम एज्यत्सर्वं सुरैर्द्रुजितः संप्रज्य
 एज्यं सह देवसंघैर्विनायकं नायकमीश्वराणां गणेश्वरैश्चैव तं देवबुद्धिमान् पुरत्रयं द्रुमं सो जगाम तं देवदे
 वं सुरसिद्धसंघामहेष्टं भूतगणाश्च सर्वं गणेश्वरानंदिमस्वास्तदा नीस्रवाहने रत्नयुगीशमीशाः अग्रे सराणां
 सगरोश्चराणां तदा यतं दीगिरिराजकलं विमानमारुह्य पुरं प्रहंतं जगाम सत्यं भगवानिवेशः यतं तदानीम

दासयात्रयाः अवचेदोयनेतस्तसहस्रफणभूषितः दिशःपादारथस्यास्यतथाचैवोपदस्यच पुष्कराद्याः।
 प्रदेशाः स्यात्सौवर्णारत्नभूषितः समद्राक्षस्यचत्वारोऽथकंडलिकाः स्मृताः गंगायाः सरितः श्रेष्ठाः सर्वाभर
 णाभूषिताः चामरासक्तहस्तायादिवसीरूपधारिकाः आवृहाद्यास्तयासप्तसोपानेतेष्वनुत्तमं सारथिभं
 गवानब्रह्मादेवोरथिमथः स्मृतः प्रतोदो ब्रह्मणास्तस्यप्रणवो ब्रह्मदेवते लोकालोकाचलस्तस्यसप्तसोपाने
 समंततः विषमश्चित्रभावाद्योमानसादिः सशोभनः नासासमेततस्तस्यसर्ववैसचलाः स्मृताः भृशः कपो
 लाः कापोताः सर्वतलनिवासिनः मेरुरेवमहच्छत्रं मंदं पाशं दिंडिमं शौलेन्द्रः कार्मुकं चैव ज्वाभजंगाधिपः
 स्वयं कालरात्र्यातथैवेहतथेन्द्रधनुषा पुनः छंदामरस्वतीदेवीयन्त्रः श्रुतिः शिपिणी ३७ विस्मृमहातेजाः श
 ल्यसोमः शारस्यत कालाग्रिस्तच्छरस्येव साक्षात्तौ द्याः सुदारुणाः अतीकविषसंभूतवायवो वाजकाः स्मृताः
 पवंकृतेरथंदिव्यं कार्मुकं च शरं तथा सारथिं जगतां चैव ब्रह्माणं प्रभरीश्वरः आरुरो हरथं युक्तरणमंडन
 भृङ्गवः सर्वदेवमयो भूत्वा कं पपन्निवरोदसी ऋषिभिस्तु यमानश्च ब्रतश्चाप्सरसांगणैः सशोभमानो वरदः
 संप्रेक्ष्येवं च सारथिं तस्मिन्नारोहतिरथं कल्पितं लोकसंभूतं शिरोभिः पतिताभूमिं त्रिगावेदसंभवाः अ
 थाष्टम्याद्रथस्यास्य भगवानथरणीयः दृष्ट्वैन्द्रपीतोऽथायस्यापयामासं वैरथं ततोऽष्टौ दद्यामासमनो।
 मारुतरं रुसः पुराणुदिश्यस्वस्थानिदानवानां तारुस्वितां अथाह भगवान् कद्रो देवानां लोकशंकरः पृष्ट
 नामाथिपत्यं मेदत्रं हन्मि ततोऽसुरान् पृथक् च शुचं लोकानां तथा तेषां सरोजमाः कस्येवेदेत्यावधास्तना

श्री.
लि. ग.
७
१२८

तयेणपहारिणे रुद्रायरुद्रपतयेरौद्रपापहरापते नमः शिवायसौम्यायरुद्रभक्तायवैनमः सूतउवाच ततः
श्रीनोगणायतः प्राह देवांशिलादजः रथं च सारथिं शंभो कार्मुकं शरमुन्नम कर्तुमर्हयत्नेन नष्टं मत्ताप्रश्नं
अर्हते ब्रह्मणा सादृत्यार्थं वैविश्वकर्मणा रथं वज्रः सुरेखा देवदेवस्य धीमतः इत्यादि महाप्रमाणे लैंगे सप्रति
तमोऽथायः ७ सूतउवाच अथ रुद्रस्य देवस्य निर्मितो विश्वकर्मणा सर्वलोकमयोदियोरथोपत्तेन साद
रं सर्वभूतमयश्चैव सौवर्गः सर्वसम्मतः रथो गदक्षिणं सूर्यो वामांगः सोमपवच दक्षिणं ह्यदशारे हिषो
उशारे तथोत्तरं आरेषु तेषु विप्रेन्द्रा आदित्या ह्यदशो वतु शशिनः षोडशारस्तु कलो वामस्य सव्रताः रुद्रा
णिवतदा तस्य वामस्यैव त्वभूषणं नेम्यः षट्शतवैश्वतयो वैविप्रपुंगवाः स्रक्करं चोतरिक्षो हि रथनीडं
चमंदरं अस्तादिरुद्रयादिसंभूतो रुद्रोऽस्मृतो अथिष्ठानं महामेरु राश्रयः केसराचलः वेगः सेवत्स
रस्तस्य प्रयते च कसन्निभे मुहूर्त्तावेधुरास्तस्य शम्भोऽवकलाः स्मृताः तस्य काष्ठाः स्मृता चोणाश्चातदंशः
क्षणास्तवै निमेषाश्चान्तकष्याश्चैवाणावास्तवः स्मृताः यो वरथो यस्यास्य सर्गो मोक्षो भौधनो यमो विरा
गोऽरुच्यजादंशश्च यस्मृताः दक्षिणाः सथयस्तस्य यजाः पंचाशदंशयः पुगकोटीततो तस्य प्रथेका मातुभो
स्मृता ईषादंशस्तथा यक्त्रोऽस्तस्यैव सर्वदा काणांतथा सहेकारा भूतानि वतथा तले रदियाणि मनुश्चैव भू
षणाति समंततः अहाच गतिरस्यैव वैरास्तस्य हयाः स्मृताः पदातिभूषणान्यवषडंगा न्युपलक्षणा प्रगा
न्यायमीमांसायर्मशास्त्राणि सव्रताः वलाश्रया पदाश्चैव सर्वलक्षणा संयुताः मंशचक्राः स्मृता स्तेषां वर्गाणा

शिवोयेति एज्यवात्पुनरेह हि ततः कपदीनेदीशोदेवदेवसिलोचनः शूलीमालीतथाहारीकंडलीवलयांग
 दी हृवभारुससचेनेयथापाद्याः पतिः सूरैः ततोवेनेदिनेहृष्टागणाः क्रुभोदरोपिसः प्रणम्यतेदिनेमृज्ज्जस
 हतेनतुरेययो नदीभातिमृज्ज्जतेजाहवपृष्टेहृष्टधजः सगणोगणसेनानीहृष्टपृष्टयथाभवः दशयोजन
 विस्तीर्णमिक्काजालैरलेकते सितातपत्रंशोलादेराकाशमिवभातिततः खगतेवडमालासामक्काफलमयी
 शुभा गंगाकाशान्निपतिताभातिमृज्ज्जिविभोर्यथा अथहृष्टागणायक्षदेवउडभयः शुभाः नियोगाहृज्ज्जिणाः
 सर्वपुष्पवर्षवलाहकाः ..... विनेजः कालहादिभिः तहृष्टवृष्टागणायक्षदेवागिरिष्टफलप्रदः।
 तदादेवाभयेत्यक्काप्रीतिकंटाकितत्वचः नियोगाहृज्ज्जिणाः सर्वपुष्पवर्षवलाहकाः वहृष्टवृष्टसंगथाप्योनेदि
 नेभेगिदिने हृष्टाहृष्टतजदारेजेस्तहृष्टातहृष्टयथार्थया नदीभवच्छांदयोत्रस्तातयामत्यवारिणा प्रथेनीना
 विथेस्तत्रभातिहृष्टेहृष्टस्यच संकीर्णतदिवःस्पृष्टेनक्षत्रैरिवसवताः कसमेःसंवतो नदीहृष्टपृष्टेराजसः दि
 वस्पृष्टेयथाचंदोनक्षत्रैरिवसवताः तहृष्टानेदिनेदेवाः सेदोपेंडास्तथाविथे तहृष्टवृष्टागणपशानेदेवदेवमिवा
 परं देवाकृषुः नमस्तेरुद्रभक्तायरुद्रजाप्यतायते रुद्रभक्तात्रिनाशायरौद्रकर्मरतायते क्रुष्मादगणाना
 थाययोगिनांपतयेनमः सर्वदायशरापायसर्वज्ञायात्रिहारिणे वेदानांपतयेचैवेदविद्यायतेनमः व
 हिनेवज्जुदंष्ट्रायवज्जिवज्जुनिवारिणे वज्जुकंडलिनेतभ्यंवज्जिणाराधितायते रक्तायरक्तनेत्रायरक्तौवस्थरा
 यते रक्तानंजवपादाज्ञेरुद्रलोकप्रदायिते नमः सेनाधिपतयेरुद्राणांपतयेनमः भूतानांभवनेशानांय

श्री.
लि. ग.
५.
१२०

यंतेः किंकिणीभिरेनेकाभिर्मणिचित्रैस्तथांगदैः कल्यकदुर्मनैः प्रद्योः शोभिर्नैरलकैः शुभैः हारैर्वीरिजरागाभि
मीणावित्रैस्तथांगदैः मुक्ताफलमयैर्हारीः रत्नचंद्रमसप्रभैः तिलकैश्च महादेवपश्यप्रसंगोभने अर्चितं कंज
मोयेच हस्तेभसितनिर्मिते वक्रहंदंचपश्येष्टाहंदंकामलकं यथा नेत्राणि च विभोपपश्यप्रभानि च शुभानि च।
अंजितानि विचित्राणि मंगलार्थं च मातृभिः गंगादिभिः कनिकायैः स्वारहा च विशेषतः इत्यादि लोकमातृ च वा
विभः संप्रेरितः शिवः नयनोत्तमिमीषानः पिवत्कंदानतासते न मे स्मारयता न देवो देव्यशस्त्रिपीडितात् स्कं
दमालोकवाद्याय न त्रैप्रैस्तु वाच्य सोपिलीला सावालो न न त्रीहिरः प्रभुः येषिणान न तृष्ट्या न्ये सहते न गणो
धराः त्रैलोके न रितस्तत्र न त्रैशा जया दारा भगाश्च न तृष्टः सर्वदेवाश्चैद्रप्रोगमाः तष्ट्वर्गणापेस्कंदं समोदो
वाचमातरः सहस्रजः प्रद्युम्नो गणपदेवाश्च कितराः नृजासते तदापीत्याणवती परमेश्वरो अवापतस्तदात्मि
न देवानगणोद्यराः ततः संप्रभुः सहस्रगणसौवनतया च सार्द्धं गिरिगजप्रयागिवेशादिव्यं भवने भवोपि सरोः समस्तै
रभिर्वंशमानः हारस्यार्थं तेन स्युर्देवा देवस्य भीमतः तष्ट्वुश्च महादेवं किंचिद्विद्महे प्रचेतसः किं त्र किं त्विति चा
न्योन्यं प्रेक्ष्ये चेतसमाकृताः पापावशमितीहान्ये शुभाग्याश्चेति चापरे ते भाग्यवतो दैत्ये शरितवान्ये सरोधराः
पूजाफलमिदं तेषां मित्यमन्यं तचापरे पतस्मिन्नेतरे तेषां कृताशब्दानेकशः कभीहारे महातेजा देदेनाता उ
यन्सुरो उडुवस्तेभया विष्टा देवाहा हेति वारितः अपितन्मनयश्चान्ये देवाश्च परणीतले अहो विधेर्वले चेति
सुतयः कश्यपादयः दृष्ट्वापि देवदेवेशं देवानां भासं पदे अभाग्यान् समामेत कार्यमित्यपरे द्विजाः प्रोचुर्नमः

मेः इत्युदरोक्तस्य योगिनां संस्थितः सदा वृद्धिस्तस्य स्ववैपां ब्रह्मसूत्रिणं भगवंतं तव वाच्यं ते जोगशिष्य
 रात्रि परमात्मवर्धित्याहं सितं जगति यद्विभो दृष्टं कृतं स्तनं सर्वज्ञायमानं जगद्गुरुः प्रणोरल्पतरं प्राह मेह
 तोपिमहत्तमं सर्वतः प्राणिपादोतं सर्वतोऽसि पारोमव महादेवमनिर्दण्यं सर्वज्ञं तामनामयं विचरं विर
 पाक्षं सदाशिवमननं कोटिभास्करं काशं हिंसाकमनोचरं प्रवर्जकं जगत्प्राप्त्यकृतं प्रणितामहं
 वदंति वादं देवं सर्वावासे सयं भवं कृतयः कृतिसारेत्वा कृतिसारविदश्च वे अष्टमस्माभिरेकैकमर्त्तस्व
 याकृतं यज्ञवतायलोके तमेव देव्याभसराच देवाः सगः स्थावरजंगमाश्च पाहिनात्यागतिः शोभो वितिह
 त्यासरात्तत्तगात् मायया मोहिताः सर्वं भवता परमेश्वर यथा तरेगाः सकलाः समूहा प्रयुति परस्परान्यपानिदे
 तं जलाप्रयादेव जरीकृताश्च सगः सगस्तद्वद जेय सर्वं स्तुतवाच यदं प्रातरुत्थाय शुविर्भूतापदे त्वरः शुण
 याहास्तवैषाणं सर्वान् कामानवाप्नुयात् स्तनस्तेवसेदाये विलो जीयेन चेश्वरः सोमः सोमामथा लिङ्गाने
 दीदत्तकरः स्वयं प्राह गंभीरया वाचो देवानां लोकप्रकरः जानेमयेदमधुना देवकार्यं सुरेश्वराः विसोर्मायाव
 लेवेव नारदस्य चपीमतः तेषामधर्मनिष्ठा च देव्यानां देवसत्तमाः परत्रयविनाशं च करिष्ये हं सुरोत्तमाः प्रथ
 मब्रह्मको देवाः सेंद्रोपेन्द्राः समागताः कृताप्रभोस्तया वाक्यं प्रणोमस्तुष्टु वृचते तदंतरे तदा देवी देवमालो
 क्यमस्मिता लीलां बुजेत वाह्यकलमाह वषधजे देव्युवाच कीडमाते विभोः पश्यषड्वक्त्रं रविमन्त्रिभं
 पुत्रं पुत्रवतोष्ट्रं भूषितं भूषणैः शुभैः मुकुटैः कटकैश्चैव कडलैर्वलयैः शुभैः तृणैः च त्रिवैश्वस्तया सुदरं

लिं-
ग. पु.
१२५

प्रद्यापि गौरवान्नस्य कलंसद्यः कलौ पुगे ययुः तन्तमेतर्धभर्तृवर्त्तव्यतायमाः सीतां मातापितावंधः सखा मित्रं
च वीर्यवान् भर्तापुत्रसंवेदः तथाप्यासहमायया कृतात्समहतायं भर्तृप्रेमसंयुता प्रामुखात्प्रेमसंवेगं न
कंच विपर्ययात् प्रेयो कोसनिष्पन्नः सर्वधर्मसदापतिं सत्यज्यपूजयेत्साधुदेवान्नयाजगद्भुत् सासर्गलो
कमाप्स्यमीदते विगतज्वरा देवानो नयकं भेज्जातद्वर्त्तयमागतिः तथापि भर्तृत्वात्स्य ज्ञावभवः स्वैरुत्तयः
माया च देवदेवस्य विसोक्तस्य जया प्रभोः अलक्ष्मी च सुयंतस्य तियोगात्त्रिपुरंगता यालक्ष्मी सप्तमातेषां लब्धे
वैश्वरादजात् वह्निर्गतापरित्यज्यनियोगाद्दशरथः प्रभोः बुद्धिभेदं तथा भर्तृविस्मया विनिर्मितं तेषां दत्ता
णां देवतासां मायी च नारदः सखासीनोऽभूत्ततो धर्मविज्ञार्थमाययो एवं तद्वेत्तदा धर्मं श्रोतस्मात्तस्योभने पा
खंडे स्थापितास्ते न विसृज्या विचर्यानिना त्यक्तो महेश्वरो देवस्य के लिंगार्चने तथा सीधर्मैर्निविलेन घेडरा
चारेयवस्थिते कनार्थश्च देवेशो देवैः साईमुमापतिं तपसा प्रीत्य सर्वतंतं तष्टावपुरुषोत्तमः सहेचराय देवाय न
मस्ते परमात्मने नारायणाय सर्वाय ब्रह्मणे वसुधैव कुटुम्बकम् नत्वास्तत्त्वमहादेवं देवदेवत्पुण्यं च जज्ञापरुदे
भगवात्कोटिवारेजले स्थितः देवाश्च सर्वदेवेशांतुष्टुः परमेश्वरं मेन्द्राः साध्याश्च तयमाः सरुद्राः समरुद्राणां
तमः सर्वात्मने तभ्यं शंकराय नमः हरिणे रुद्राय नीलरुद्राय विष्णवे प्रचेतसे गतिर्नः सर्वदा साभिर्वयो देवा
रिसुदतः तस्मादिस्त्वमनादिस्त्वमानंदे शश्वयः प्रभुः प्रकृतिः प्ररुषः साक्षात्सष्टाभर्ता जगद्गुरुः ज्ञाते ताजग
त्यसिंहि जानाहि जवत्सलः वरदा वास्तवो वाच्यो वाच्यवाचकवर्जितः याचो मन्त्रार्थमीशानो योगिभिर्योगमुत्त

योऽप्येतास्तेनास्ति धर्मिणा तं न संशयः तस्मादेत्याह्वयावध्याभूतैश्चोपसदोद्भवैः पापेभ्यस्तदतिथेर्मणाथेर्मसर्वेषु
 तिष्ठितं धर्मादेष्टव्यमित्येषां स्मृतिस्त्वेवासनातनी देत्याह्वैते हि धर्मणा सर्वत्रिपुरवासिनः तस्मादवध्यातोऽप्रा
 माना न्यथा सुरपुंगवाः कृताचसमहत्यापरुद्रमभ्यर्चयन्ति ये मृच्यन्ते यातकैः सर्वैः पद्मपत्रमिवोभसा पूज
 याभाग्यसंपत्तिरवश्यं जायते भवे तस्मात्ते भागिनो देत्यालिंगार्चनपरायणाः ततः कृताधर्मविघ्नं क्षणादेवो
 त्तमायया देत्यातो देवकार्यार्थं हनिष्ये त्रिपुरं क्षणात् विद्योर्ध्वं ततस्तेषां भगवान् पुरुषोत्तमः कर्तुं व्यवसितः
 पञ्चादधर्मविघ्नं सगरिणां अहज्जन्महातेजाः पुरुषं स्वात्मसम्भवं मायीमायामयन्तेषां धर्मविघ्नार्थं मच्युतः
 शास्त्रं च शास्त्रासर्वेषामकरोत्कामरूपधृक् सर्वसंमोहनं मायाधृष्टः प्रत्ययमयुते एतत्तु भगवानेव पुरुषायो
 पदिश्य च मायीमायामयं शास्त्रं यं योऽप्यलक्षकं श्रोतस्मान्नैविरुद्धं च वर्णाश्रमविवर्जितं इहेव स्वर्गनर
 कप्रत्ययात्रान्यथापुनः ततः शास्त्रमुपदिश्येव पुरुषायोच्युतः स्वयं पुरत्रयविनाशाय प्राह तं पुरुषं हतिः गं
 तमर्हसि नाशाय भो तर्णां प्रवासितो धर्मास्तत्र प्रकाशयन्ते श्रोतस्मान्न संशयः ततः प्राणमयं मायीमा
 याशास्त्रविनाशदः प्रविष्य तं पुरं तर्णां मतिमायां तको वशी मायया तस्य ते देत्याः पुरत्रयनिवासिनः श्रोतस्मा
 न्न च संन्यज्य तस्य शिष्यास्तदाभवत् तत्तज्जन्महादेवं शंकरं परमेश्वरं नारदोऽपि तदामायानियोगात्मायिनः
 प्रभोः प्रविष्य तत्पुरं तेन मायिना सह दीक्षितः मतिः शिष्यैः प्रशिष्यैश्च संगतः सर्वबाह्ये स्वीयधर्मवाकरोत्
 स्त्रीणां उच्चारि फलसिद्धिदं चक्रं ताः सर्वदा लब्धाः शयपव फलं सिध्यः जागृताः कावधूवस्ता विनियमति देवताः ।

श्री.
लि. ग.
९.
१२५

संशयोनात्र संशयः प्रमाणैर्न बहंत वाः पापाय वन संशयः हेतुः सर्वयत्नेन कथं वयाः सरोजमाः प्रसराज
मंदाः पापाप्रपिदेवैर्महाबलैः तस्मात्त्रवया रुद्रस्य प्रभावात्परमेश्विनः कोहं ब्रह्माथ वोदेत्या देवा वारिप्रसूद
ताः मुनयश्च महात्मानः प्रसादेन विना प्रभोः यः सप्तविंशको नित्यः पुरात्परतः प्रभः विद्यामरे चैरेवं द्यौ
विद्यापारोमहेश्वरः स एव सर्वदः शर्वः सर्वेषामपि प्रकाशः लीलया देवदेत्येदं विभागमकरो हरः तस्या
शमेकं संप्रज्य देवा देवत्वमागताः ब्रह्मा ब्रह्म तस्मात्पुत्रो सह विस्मृतमेव च तमप्यजगत्पस्मिकः प्रमा
सिद्धिमिच्छति तस्मात्त्रैव बहंत व्यालिगा चेत विर्येयत्नात् यमिष्टाश्चैव ते सर्वे श्रोतस्मार्तप्रवर्तकाः ततोपि
यजन्तानेन रोदे गोपसदा प्रभं रुद्रमिष्टायथा न्याये जेषामो देत्यसत्रमात् एवमक्का हरं चेष्टाय जेनोपस
दा प्रभं उपातिष्ठन्त ददर्शा यभत संशयमहस्रशः हूलशक्तिगदाहस्तो देष्टावा पापुथोश्चैव नानाप्रहरणा
पेतांता तावेषथगंस्तथा कालागिरुद्रसंकाशो कालसूर्योपमास्तथा प्राह देवो हरिः साक्षात्प्राणापत्यसि
ता प्रभः दग्धाभिवाचभक्ता च गत्वा देत्यपुरत्रयं पुनर्यथागतं भूतागतं महं यभूतये ततः प्रणाम्य देवेशं ध
तसेचा प्रत्रयं प्रविश्य नष्टास्ते सर्वे शलभाः वपावकं ततः प्रनष्टास्ते सर्वे भूता देवेशराजया नत्तु तमस्त
उच्चैव जगदेत्याः सहस्रशः तद्बुद्धे देवदेवेशोपरमात्मा तमीश्वरं ततः पानिता देवा धस्तवीर्याः क्षणान्त
मंदाः संगम्य देवेशमपेक्षं पिष्टिताभयात् तान् दृष्ट्वा चितया मासभगवान्मरुघोत्तमः किंकृत्य मिति संतप्तः
संतप्तो संद्रकोत्तराणात् कथंचतेषां देत्यानां वलं हत्वा प्रयत्नतः देवकार्यं करिष्यामि प्रसादात्परमेश्विनः ता

तन्मातृगणैश्चतुरंगैश्चसुयोभनेः द्यौश्चदिविधाकारैर्विमानैर्विद्यतोसुरैः सभाप्रणारिभिश्चैवकीडास्या
 नेः पृथक्पृथक् वेदपयनशालाभिर्विविधाभिः पृथक्पृथक् अदृष्टमनसापत्येर्मयस्यैवचमायया प
 तिब्रताभिः सर्वत्रपादितंमनिपुंगवाः कलापिसमहत्यापंप्राप्तं वैशंकवर्चनात् दैत्यैश्चैर्महाभागैः सद्यैः
 समतैर्दिजाः श्रोतस्मातीयंमनैः स्वधर्मनिरैः सदा महादेवातंत्यक्ता देवास्तस्यावनेरतैः व्यहोरकैर्हव
 स्कंपैः समाश्रययैः सदा सर्वदात्मभिर्तैश्चैवरावाग्निसदृशोक्षरैः प्रणोतैः ऊषितैश्चैव ऊर्जैर्वामनकेस्त
 था नीललदलप्रखैर्नीलकंठितमूर्द्धनैः नीलाद्रिमैरुसंकाशैर्द्विदीपमनिः स्वतैः मयेनरदितैः सर्वैः
 शिदितैश्चयिलात्मैः अथसमरतैः सदासमेतादजयदण्डजनयास्तलुवीर्यैः रविमरुमहेंद्रसन्निकाशैः
 सममयैः सदृकैः समेचितैस्तत संद्रोदेवादिजश्रेष्ठादग्यादावाग्निनाश्व पुरत्रयाग्नितादग्यासम्भवत्
 दैत्यैर्वैभवान् अथैवंतेतदादग्यादेवदेवैश्चैः प्रभे अभिवाचयततः प्राहस्तमप्रतिसर्वसं सोपिनागायणाः
 श्रीमामुचितयामासचेतसा किंकार्यदेवकार्यं प्रभगवानितिसप्रभः ततोयज्ञांस्तस्मिन्नेनदेवकार्यार्थम
 स्तथाः देवास्तंपुरुषंदिव्यं प्रणेस्तुष्टुवक्तुदा भगवानपितोहृष्टायज्ञात्प्राहसनातनान् सताततस्तदासं
 द्रोदेवानांलोकावाच्यतः अनेनोसदादेवायजधंपरमेष्ठरं पुरत्रयविनाशायजगत्रयविभक्तये अच्युतस्य
 वचः क्रतादेवदेवस्यधीमतः सिंहनादेमहत्कृत्यायजेषां संस्तवन्तुराः ततः संचिंत्यभगवात्स्वयमेवजनादं
 नः पुनः प्राहेतिसर्वास्तांसिदशांसिदशेश्वरः हत्वादग्यायभूतानिभक्तावात्प्रायतोपिवा यजेयदिमहारेव

श्री.
लि. म.
७
१२४

पितामहः प्रीतो वारः प्रदो वरं देवाः प्रवृत्तं सर्वेषां सर्वभूतेषु सर्वदा तैर्देवैर्वारयामासुः सर्वलोकपिता
महं तानवबोधितो देवलोकाणां प्रभययः नास्ति सर्वभूतेषु नैव त्रिधा मतो सुराः प्रत्यं वरं हृणीधे वेयाट
शोमं प्रोचते तत्स्ते महितो देवाः संप्रथार्य एष्यं दद्यात्ताम बुवन् देवाः प्रणिपत्य जमदग्नं वरं प्रराणित्री।
एतेव समास्थाय महीमिमां चरिष्यामो हिलोकात् तस्मादात्तगुह्यं तथा वधिसहस्रेषु समेषामः पश्यरे।
एकीभावं गमिष्येति पुरा न्येताति चानव यदा समानि चेतानि यो हन्याद्गवस्तदा एकेन पत्रिणा देवमनो।
मृत्युर्भविष्यति एवमस्त्विति तौ देवः प्रत्यक्षा प्राविशदिवं ततो मयस्तपसा चक्रे पीराः प्राणयथ कांचनेदि
वित्तशोरेतरिदो वराजते आयसं चामवद्मौ प्रतेषां महात्मनां एकेकं योजनं प्राते विस्तारयामतः समं
कांचनेतारकाख्यस्य कमलाक्षस्य राजते विद्युन्माले चायसं च विविधं डर्गमन्त्रं मयश्च तत्र बलवान् देव्या
दानवपूजितः हिरण्ये राजते चैव कृत्वा यममयं तथा प्रावामं चात्मनः कृत्वा तत्रास्ते वलवांस्तदा एवं वभूव
देव्यानां तानि डर्गाणि सुवताः पुराणि त्रीणि विप्रेन्द्रास्ते लोकमिव चापरे पुरत्रये तदा जाते महो देव्या जगत्र
ये पुरत्रये प्रविप्रेव वभूवस्तं वलायिकाः कल्पद्रुमारि संकीर्णं गजबाजिसमाकुले नाना प्रासाद संकी
र्णमणिजालैः समावृतं सूर्यमंडलसंकाशं विमोतविश्रुतो मुखैः पद्मरागमयेषु वप्रेभित्तं चैव संनिभैः
प्रासादैर्गोपुरैर्दिव्यैः कलासुषिरावरोपमैः शोभितं त्रिपुरंतेषां एष कष्टयगन्त्रमेः दिव्यस्त्रीभिः समं कीर्ण
गंधैर्वैः सिद्धचारुणैः रुद्रालयैः प्रतिगृहं चाग्निहोत्रैर्दिजोत्तमाः बापीरूपतडोश्च दीर्घिकाभिश्च सर्वतः म

५१

३२

तावद्भुजान्जलाभासिहवाहिनी एकातेमोदैसहनीमहामहिषमहिषमहिनी प्रमेवाविंशतिलयावेकोताग
 गानायका देवानामविकाराणि श्येतानियथाक्रमं भद्रकाल्यामयोक्तानिसत्याः सर्वप्रदानित येपदेतितरास्ते
 षोविंशतेनपराभवं आर्यप्रोक्तेवापिरागोवाययुवायुहे रक्षामेतोप्रयुक्तीतजलेवापिस्यलेपिवा व्याज्रऊभी
 रचौरेभ्योः पाः स्थानेभ्योविशेषतः आपत्स्वपिदं सर्वसुदेवानामानिकीर्तयेत् आर्यकग्रहधेतश्च एतनायादि।
 भिक्षया प्रभृदितातोवालातो रक्षामेतोप्रयोजयेत् महादेवीऊलेहेतुमांशीसुप्रकीर्तिता आभ्यां देवीसर
 स्वाणियैर्वाप्रमाविलेजगत अनयादेवदेवीसोमत्या रुद्रोमहेश्वरः प्रतिष्ठसर्वलोकातोहितापपरमेष्ठरः
 रुद्रः पशुपतिश्चासीत्पुण्डरीकाक्षः प्रपञ्च देवाश्चपशवः सर्ववभुवस्तस्यतेजसा यः पठेत्पुण्डरीकाक्षपिचारि
 मर्गक्रमेषुभं सयातिब्रह्मणो लोकं आवेयहादिजोत्रमाः **इत्यादिमहापुराणोक्तं** एकोनसप्ततितमोऽध्या
 यः **६८ अथयजुः** समसादिस्तगं चैवसर्गः प्रोक्तस्त्वया शुभः कथं पशुपतिश्चासीत्पुण्डरीकाक्षमहेश्वरः क
 थं वापशवश्चासन् देवाः स ब्रह्मकाः शुभाः मयस्यतपसापूर्वं सङ्गीर्णनिर्मितं प्रग हेमं च राजते दिव्यमायामयम
 तजमे प्राणसंभवं सर्वं प्रलाभं प्राकृतं इवातीदृहते सर्ववक्त्रमहेशि सव्रत तेषां तद्वचनं प्रकृतासूतः पौरा
 णिकोत्रमः यथाश्रुत्वे तथा प्राह व्यासाद्विद्यार्थसूचकात् सूत उवाच निरुतेतारके दैत्येता एते सर्वो यवे।
 स्कंदेन वा प्रयत्नेन तस्य प्रज्ञा महाबलाः विद्युत्मालीतारकाख्याः कमलाक्षश्च वीर्यवान् तपसेऽर्पमात्मानो
 महाबलपराक्रमाः तपउग्रं समाप्य यनियमे परमेष्ठिताः तपसा कशयामा पुं दहान् सान्द्रानवोत्रमाः तेषां

श्री.
लि. ग.
१२३

ताः प्रजाः एते देवा भविष्यन्ति सर्वे देवगणैः सह सन्तते देवदेवा भविष्यन्ती ह्यस्तिकाः तेः सार्द्धमिज्यमानास्ते
स्थास्यन्ती ह्युगक्षयात् एवमस्तदा वस्या महादेवेन यीमता प्रत्युवाच नमस्तु तां ह्यमाणाः प्रजापतिः प
वंभवतु भद्रं ते यथा देव्यारुणं विभो ब्रह्मणा समनन्ता ते तथा सर्वमभू किल ततः प्रभृति देवो मौनं प्राप्स्य
ते वे प्रजाः यस्माच्चोक्तः स्थितोऽस्मीति तस्मात्प्राप्तः स वै सतः एव देवो महादेवः पुरुषोक्तं समयतिः अर्हन्तरी
नरवप्रसेजसा जलनायनः स्वयं यो सोऽद्याभूतः पृथक् सौ पुरुषः पृथक् तत्रैकारण्यार्हं न स्थितो सोऽपरमे
श्वरः तत्र या सामहाभागा शंकरस्या ह्येकापि नो प्रापुक्ता न मया तु भो विद्येवतु सती सभूत हिताय जगत्तो दे
वीदक्षोणा राधिता प्रग काया इदं दिता तस्याः शुक्लैवामेतया सिते प्राप्ता न विभजस्वति सोऽज्ञा देवेन शंभु
ना सातथोक्ता दित्याभूत शुक्ला रुक्मा च वैदिताः तस्यानामानि वक्ष्यामि शृणु वेति ह समाहिताः स्वाहा स्याम हा
विया मे पालयौ समसती दाता पिणी सती चंद्री विद्या शक्तिः क्रियात्मिका अपाणी चैकपाणी च तथो चैकपादला
उमा हेमवती चैव कल्याणी चैव मातृका ख्यातिः प्रज्ञा महाभागालोकगौरी निविशता गणां बिकामहादेवीने
दिती जातवेदसी वैश्वरूपा तथा त्याया पृथग्देह विभाविनी सावित्री वरदा प्राणपाविनी लोकविभुता अताप
वशिनी रुक्मातामसी सात्विकी शिवा प्रकृतिनियता रौद्री उर्गा भद्रा प्रमाथिनी कालरात्री महामाया रेवती भूत
नायका हापरांत विहरि चनामानी मातिसुव्रताः गौतमी कोशिकी वार्या चंद्री कात्यायनी सती कुमारी यादवी
देवी वरदा क्लृपिंगला बह्विधा जगत्परा परमव्रतवाहिणी महेशोपेक्षभगिनी हवस्यं त्येकवसृष्टक अपराजिता

५३

३६

वेमायास्तुभूतापरादिगं वेदनायास्तुभूतापरादिगं वेदनायास्तुभूतापरादिगं वेदनायास्तुभूतापरादिगं
 जिः ३: खोत्रः स्तुतायेत सर्वेत्वाथमेलदणाः तेषां सगोस्तिश्रुवा सर्वेतिथनाः स्तुताः ३: स्तुतामसः सगो
 जनेयमनियामकः प्रजाः स्तुतेतिथादिष्टोत्रस्याणा नीललोहितः सोमिथायं सती भापीनिर्ममेत्वात्ममेभवा
 नापिकात्रवहीतास्तामान्तातात्ममेभवात सहसंवेसहसाणामस्तुजन्तुनिवासमे तस्यातिवात्मतः सवा
 रूपतेजोबलश्रुते पिंगलात्मनिषंगां च नीलग्रीवां विलोहितां विंशत्वारिकेषां श्रुष्टिमांश्च कलापितः २
 श्रुतश्चमिथाश्च ववेदिगाश्च वरुणितः सहस्रपातवाहश्च दिव्यभोमांतरिक्षां महाश्रुणो विरुपांश्च विरुपाणि
 स्वर्षणाः स्तुतशेषांश्च दशगजिह्वाश्च विलोचनान् अत्राद्यानिशितांश्च पिंगलात्सामपास्तथा स्तुत्वा
 स्तथातिकायाश्च सितकंठानिनासिकां सार्धसंगां सकलजंथलितोत्पवर्हिणाः आसीनां यावतश्च वज्रभिता
 श्राप्यधिष्ठितान् अथापिनोयजपिनोयुजानाथापितस्तथा ज्वलितावर्षतश्च वदीयमानान् प्रभमितान् अ
 दाश्रुतमाश्च वज्रसिंहावदृष्टानो नीलग्रीवां सहस्रात्सामर्षाश्चापत्यकीकरां श्रुष्ट्यां सर्वभूतानां महा
 योगात्महोजसः रुद्रनोदवतश्च वपुमजाः सहस्रशः प्रयातयामानस्तु जेत्सर्वीनेतातसरोत्तमान् वस्राह
 ष्ठाववीदेनमादातीरोदृशाः प्रजाः सहस्राश्चात्मनस्तत्याः प्रजादेवतमोस्तुते अन्याः स्तुतत्वेभदंते प्रजावैर
 त्सुमेष्टाः नारयतेह कर्माणि प्रजावेगतमन्यवः पवसक्तो ववीदेनंताहं स्तुजरात्विताः प्रजाः सत्यामि
 भदंते स्थितो हंस्ते स्तुज प्रजाः पतेयैवमया स्तुष्टा विरुपानीललोहिताः सहस्राणां सहसं तस्यात्मनोतिः स्तु

श्री.
लि. ग.
पु.
१२२

आदित्यश्चैव शुक्रश्च गुरुश्चोदयः सतो व्याताः पूर्वपरीकोतोयैः सैजादिवैकसः स्वायंभवसुतायांतप्र
सुतालोकाभातरः तस्यां कन्याचतुर्विंशदत्तसुतनयन्यभः सर्वाचतामहाभागाः सर्वाः कमललोचनाः
योगपत्न्यश्चताः सर्वाः सर्वास्त्रायोममातरः सर्वास्त्रायवदित्यः सर्वाविद्यसमातरः अज्ञातस्त्रीधृतिस्तष्टिः
प्रधर्मैकाक्रियातथा उडिर्लजावशातिश्रासिदिः कीर्तिसयोदशी पत्न्यैर्प्रतिजगद्दयमोदाहायणी प्रभुः
द्वाराण्येतातिवैतस्याविहितानिसयंभवा नेभ्योविश्राद्यादिशः सुदेकादशासुलोचनाः त्वातिः समथसंभूतिः
सूतिः शीतिः समतथा संततिश्चातसूयावज्जसाहासयातथा प्रयपयनताः सर्वाः पुनरन्यमहर्षयः रु
द्रोमरीचिचभृगुगिराः पुलहः क्रवः पुलस्त्याविर्वसिपुश्चपितोगाप्रिस्तयेवच सतीभवापप्रायच्छतत्वा
तिचभृगवेतथा मरीचयेचसंभूतिः सूतिमोगिरिलदेदो प्रीतिवैवपुलस्त्यायदामोवेपुलहायच क्रतेवेसं
ततितामासतसूयातथात्रये रुज्जोददोवसिष्टायस्वाहामप्यग्रयेददो स्वपांचैवापत्तभृगुतास्वपत्न्यानि
वेषाते पताः सर्वामहाभागाः प्रजास्तनवज्जसताः मन्वतोऽपुसर्वे प्रयावदाभतसंसवाः अज्ञाकामेविजतेवे
दपोलस्त्रीसतः सूतः प्रीत्यास्तनियमः पुत्रस्तथाः सतोषउचते प्रह्लादाभः सतश्चापिमेषाप्रुः फ्रतस्तथा क्रि
यायाः समभसरोदः अशामपवच बुडावोपः सतश्चापिसखोमिदियजायतयणः कीर्तिसतश्चापिः त्पेतपर्मस
नवः कामस्यहर्षः प्रोभदेवानां वोपजायते इत्येवसतोदकैः सर्गायसंम्यकीर्तितः जज्ञेहिंसातथमीहेतिक
तिश्चात्ततेचनौ निकृतिस्तनयोजज्ञेभयंतकमेवच मायाववेदनावेवमिशुतद्वयमेतयोः भयाजज्ञेथा

45

२५ ३६ १५

यगामिनी अथात्मनितदादादीन्मोमात्रेति यामिकां रजःसत्त्वंपरित्यज्य वर्जमातोस्वभावतः ततः सतेन
 उः विचरः चैके प्रजापतिः तमश्वापवदस्यश्वा इजस्तं वसमाद्येणात् तत्रमः प्रतितुत्तैवेमिथुने समजा
 यत् अथमस्तमसोजेते हि साधो कावजायत ततस्तोस्मस्तमस इतेमिथुने दारुणात्मिके गतासु भगवा
 नासीत्सीति श्वेवमशिप्रियत् स्वातन्त्र्यततो वसातेमपोहतभासुरो दिपाकरोत्ततदेहमर्जतप्ररुषाभवत्
 शुद्धेन नारी सातस्य शतरूपाय जायत प्रकृतिभूतया जीता कामाद्यैः सृष्टवान्प्रभुः सादिवंष्टिर्वीत्वेव
 महिमा व्याप्योपिष्टा यावदेष्टु जेतनारी शतरूपाय जायत सादेवीति प्रततमातपः परमजसुरं भर्तारं
 दीमयणमं प्ररुषं प्रत्यपयत् सवेस्वायं भवः प्ररुषो मतुरुच्यते तस्यैकसमतिप्रगमत्त्वतर्गमिदोच्यते
 लयात् प्ररुषः पत्नी शतरूपामयानिजा तया सरमते सा देवता सा सागतिरुच्यते प्रथमः सप्रयोगश्चकला
 दो समवर्जत विराजमस्तजदस्यामा भवत्प्ररुषा विगार शतरूपात् वैराजी वैराजस्तमत्तः स्मृतः सवेराजः
 प्रजासर्गसमजं प्ररुषो मतुः वैराजात्प्ररुषादीरात् चतरूपाय जायत प्रियव्रतो ज्ञानपदो प्रज्ञो प्रवतो व
 रो कत्येदेव महाभागो याभ्यां जाताः प्रजास्त्वमाः देवी नामाथ प्राकृतिः प्रसूतिश्च वत शुभं स्वायं भवः प्रसू
 तितदक्षाप्रासृजत्प्रभः प्राणादक्षस्तविजयः संकल्पामतरुच्यते रुचैः प्रजापते श्वेवमामाकृतिप्रसूया
 दयत् प्राकृत्यामिथुने जेतमानसं सवेषुभं यत्तददक्षिणावेव यमकोमिव भवतः यत्तस्य दक्षिणायां
 तपुत्राद्वा दशजनिरे यामा इति समारवाता देवाः स्वायं भवोतरे ये तस्य पुत्रा यजस्यत स्माद्यामास्तते स्मृताः

श्री.
लि. ग.
प्र.
१२१

पशवः स्तृष्टाः सप्तमं सप्तमी स्तृष्टः मरिषा गवपदाश्च सप्तमः शरभाः कृकाः सिंहस्तप्तमो येषां मातराणां पशवः स्तृ
ताः गायत्री वरुचश्चैव निरुत्ता सप्तमं तं प्राप्तिं ये सप्तमं ज्ञानं तं सप्तमं प्रमथात्स्वात् यज्ञं विप्रिष्टमं दः स्तोभं प
चदशां तथा वृहत्सामतपोत्वं दत्तिणा दस्तनत्वात् विद्युताशक्तिमेवां चोहि ते इयं त्वेषि च व्यासि च सप्त
जीदौ कल्पस्य भगवान्मभः उवाच वा निभूतानि यात्रेभ्यस्तस्य जतिरे ब्रह्मणा स्तप्रजासर्गस्तजतो हि प्रजापतेः स्त
प्रावतष्टयं श्वं देवा सगपित्त्यजाः ततो स्तजत भूतानि स्यावराणि चराणि च यदा पिपाचा नो यवो न ये वा पश
सागराणां तं किं न शब्दां सितयः पशुस्यो भगान् अयं च यं च वयं दिदं स्यात्तजं गमं तेषां वयानि कमा
णि प्राकृष्टाः प्रतिपदि तां वप्रतिपद्येते सप्तमानः पुनः पुनः हि सा हिंसे मउक्रये मयि मी वृता तते त
जाविताः प्रपद्येते तस्मात्तत्स्योचते मद्भाभूते पुनता त्वमिं दियार्थं पुनतिष्ठ विनियोगं च भूतानां पाते वय
दथा त्वय केचित्पुरुषकारे तत्राहः कर्मवमानवाः देवसित्यपरे विप्राः स्वभावं पूर्वचितकाः पौरुषं कर्म देव
च फलवृत्तिं स्वभावतः तच्चैकं नष्टयभावस्यैकं ततो विदुः एतदेकं तच्चैकं चना चैकं तया पुमे कर्म
स्याविषयं वयः सतस्याः समदर्शितः तामभूतं च भूतानां कल्पानां च पुण्यं च वेदशास्त्रेभ्यो वा दो निर्ममे सम
हेचः ऋषीणां नाम ये याति याचरे वृष्टयः शर्वयेते प्रसूतानो तान्येव भ्याददाति सः पवविथाः स्तृष्ट्यस्त
ब्रह्मणा यज्ञजन्मतः शर्वयेते प्रपद्येते सिद्धिमाप्तिमानसो एवेभूतानि स्तृष्टानि स्यावराणि चराणि च यदा
स्यताः प्रजाः स्तृष्टानवर्देते स्यपीमतः तमो मात्रा हतो ब्रह्मा तदा सावतिडः खितः ततः सविदये बुद्धिमर्थतिष्ठ

५७

३४

[illegible]

श्री.
लि. ग.
पु.
१२०

५९

तस्मात्तद्वादीयतस्तस्य देवताः देवांसुष्टाय देवेशस्तनमन्यं प्रपद्यत उत्तराष्ट्रास्तनस्तेन सद्यो हः समजायते
तस्मादहो धर्मयुक्ता देवताः समपासते सत्त्वमात्रात्मिका ये देवता न्यासो भव्यप्रद्यत पितृवत्सत्यमानस्तोत्र
व्यायतः प्रभः पितृभयपदाभ्यां यज्जोर्भोस्तु जतु तस्मात्पितरो देवाः पितृत्वेन तेन तेन यथा सुष्टा
स्तपितरस्तनो तो सद्यो हत सापविडातस्तनस्यः संधाय जायत तस्मादहं देवानां रात्रिर्यो चासरोस्म
ता तयोर्मध्येत पेत्रीयाततः सातु गरीयसी यस्मा देवास्यः सर्वं ऋषयो मानवास्तथा उपमते सदा पुक्ता रात्र
होमं यमातन ततो यन्यापुनः प्रयातनं वै समष्टुह्णात रजोमात्रात्मिका यो तमतसः सोऽसृजत्पुनः रजः पि
यास्ततः सोऽयमातमानसृजत्सतान मानसासृजतस्तस्य प्रजानां जतिरसताः सुष्टा पुनः प्रजाश्चापि स्वातन्त्र्या
तामयो हत सापविडातस्तनस्योत्त्रास्यस्तजायत तस्मादवति स हृष्टा ज्योत्स्नाया सहैव प्रजाः रजोतास्त
नवस्तनस्य यविडामहात्मना सद्यो रात्रिहंष्टव संधाय ज्योत्स्ना च जतिर ज्योत्स्ना संधाय प्रहंष्टव सत्त्वमात्रात्मके
त्रये तमोमात्रात्मिका रात्रिः सोऽवेतस्मात्त्रियामका तस्मादवादि कास्तत्राष्टाः सुष्टा सत्त्वान्वे यस्मात्तेषां दिवा
जन्मवति नस्तेन ते दिवा तत्ताप्यास्य रात्रौ जन्मनादसृजत्प्रभः प्राणिभ्यो रात्रिजन्मानोऽसृजत्प्राणिशितेन तेन
तस्यैव भविष्याणां देवानां मसरोः सह पितृणां मानवानां वप्रतीतानां भातेषु वै सन्तरेषु सर्वेषां निमित्तानि भवं
ति हि ज्योत्स्ना रात्र्यहो संधावतारिभासितानि वै भातियस्मातनो भासिभाषाद्ये मनीषिभिः भाति दीप्तौ नि
गरितः पुनश्चायं प्रजापतिः सोऽभास्येतानि सुष्टा तदेव मानवदानवान् पितृंश्चैवासृजत्सोऽन्यानां तनो विविधाः

३३

ज्ञानविषया नवव्यापारहेतेपराणेनिष्ठयंगताः तेषां ब्रह्मात्मकानां वै सर्वेषां ब्रह्मवादिनां ततोऽसृजच
 संकल्पं धर्मं भूतेषां वा बहो साहज्यवसायं तथैव देवो देवः संकल्पं चैव संकल्पान्न सर्वलोकपितामहः
 मानसः स रुचिर्नाम विजेत ब्रह्मणः प्रभोः प्राणाश्च स्मरन् जहत् स चक्षुर्भीषमरोचिने भृगुश्च हृदयाजतेऽह
 षिः सलिलजन्मनः शारमागिरसं चैव अत्राहवितथैव च पुलस्त्य च तथोदात्ता तद्याना च पुलहे पुनः समान
 जावसिष्टश्च अथानात्रिर्ममकृते जगतस्त्वयैव सृष्टानवेते ब्रह्मवादिनः धर्मः प्रवर्तितस्तच्च प्राणोर्गृहमेथ
 भिः क्रियावतः प्रजापते महर्षिभिरलंकृताः इह भः स नत्कुमारश्च हा देता बर्द्धरेतसो पूर्वीत्यत्रो प्राणो भ्यः स
 र्वेषामपि पूर्वजो तावुभौ मोक्षधर्माणो वारोण्यात्मानमात्मनि प्रजाधर्मवकामेव त्यक्त्वा वेराग्यमास्थिता या
 ध्यायन्तः स एव ह कुमारः स होव्यते तस्मात्स नत्कुमारेति नामास्य ह प्रतिष्ठितं ततो भिष्यायतस्तस्य जज्ञिरे मा
 नसो प्रजाः तच्चरीरमस्य त्रैः कार्यैस्तैः कारणैः सह क्षेत्रज्ञाः समवर्तन्त गात्रभ्यस्तस्य धीमतः ततो देवा सुगण
 त्वन्मातृषांश्च चतुष्टयं सिद्धत्वा भोऽस्तानि स्वमात्मानमप्युजते पुक्तात्मनस्ततस्त्यतमो मातृसमं ज्ञे
 तमीभिष्यायतः सर्गः प्रयत्नो भूत्वा जायतेः ततोऽप्यज च नात्स्वदेवमसराजो ज्ञिरे सुताः अस्रः प्राणाः स्मृतो विप्रैस्त
 जन्मानस्ततोऽस्रः यया तृष्टाः सगरस्तज्जातो ततः सोऽप्यपो हत सापि विज्ञातस्ततस्तनस्योरात्रिर्जायत सातमी
 बहत्या यस्मात्ततो रात्रिर्नात्मका आहतास्तमसारात्रो प्रजास्तस्मात्स्वयंततः दृष्टा स्वरास्ततो सोऽवैतव
 मत्यमगृह्णत अक्रामन् बहलोततस्तां सोऽभ्यप्युजन् ततस्तां युजतस्तस्य प्रियमासीत् प्रभोः किल ततोऽस्रवा

तिस्रस्तविंविधाः पुनाः समर्जसंस्तित्वा कदादि प्रयथापरा तस्याभिधायतः सर्गतदो वै बुद्धिपूर्वकं वृ
द्धाप्रधानकालावप्राडभूतस्तमामयः तमामाहामहामाहस्तामिसञ्चायसंज्ञितः अविद्यायचपवेषाप्राड
भूतामहात्मनः पंचधावस्थितः सर्गाधायतः सोममानितः संवृतस्तमसावेदवीजां ऊरवदाहृतः वहिः
तथाप्रकाशास्तोनिः संज्ञयवच यस्मात्तेषां हतां बुद्धिः खानिकरणा निच तस्मात्ते संवृतात्मानो नमाव
ष्ठाः प्रकीर्तिताः सत्यं सर्गतदो हते हता सर्गतसाविधं तस्याभिधायतो यात्यः सात्त्विकः समवर्तत ऊर्द्वरे।
तास्तनीयस्तसवैवोर्द्वयवस्थितः तस्माद्यवर्ततोर्द्वरे ऊर्द्वरे सातस्तनः स्मृतः तेषां प्रीतिवहला वहिः तच्च
संवृताः प्रकाशाद्वहिरंतश्च ऊर्द्वरे सोता भवाः स्मृताः ते त्वर्द्वरे सोता सोतेयास्तुष्टात्मानो बुधेः स्मृताः ऊर्द्वरे सो
तास्तनीयो वैदेवसर्गस्तस्मृतः ऊर्द्वरे सोता स्मृतं पुद्गलं पुद्गलं सतदा प्रभुः प्रीतिमानभवद्भ्याततो न्यसाभ्य
मन्यत समर्जसर्गमन्यचसायकप्रभोचरः ततो मिधायतस्तस्य सत्याभिधायितस्तदा प्राडवभौतदाय
त्वादवीक्ष्यतस्तस्मृतः यस्मादवीक्ष्यतवर्तततो वीक्ष्यतस्तस्मृतं ते च प्रकाशवहलास्तमायत्राज्ञोपि
काः तस्मात्ते उः खवहलाभूयोभयश्चकारिणाः संवृतावहिरंतश्च मनष्याः सायकाश्च ते ललोपस्तारकायश्च
अष्टधावयवस्थिताः सिद्धात्मानो ननृणास्ते गंधर्वाः सहयर्भिणाः स्तोषते जसः सर्गादवीक्ष्यतः प्रकी
र्तितः पंचमानुग्रहः सर्गश्च तर्जसव्यवस्थितः विपर्ययेन शक्ता च तस्या सिद्धातयवच निहतिवर्तमानं
च तस्या ज्ञानं ति वे पुतः भूतादिकानां भूतानां पदः सर्गः स उच्यते तेषां हिताः सर्वसंविभागकराः पुनः

श्री.
लि. ग.
७.
१८

त शंखोदाहरेत्सुखो कं नागयणं प्रति आपोनागरतिशोका इत्यपि नाम पुष्पमः आर्ष्यताभिरयनं कृतवा
नात्तनोयतः प्रसृजते यतस्तस्मान्नेदनाययणः स्मृतः तस्य पुगसहस्रसमैशंकालमपास्यसः शर्वयेते प्र
कुरुते ब्रह्मतेर्गकारणात् ब्रह्मावसलिले तस्मिन् विज्ञायां तर्गतां मही अनुधानादसंमूढा भूमेरुदराणां पुनः
प्रकरोत्ततस्तस्यो कल्यादिप्रयथा प्रयत्नतो महात्मा न सारिद्यं रूपमवितयत् सलिलेनास्ततां भूमिं
दृष्ट्वा सतममंततः किं तत् रूपमहं कृता उदये महीमिमां जलकोशसमदृशां वा उदयमास्मरत् प्रभृष्य स
वेभ्रतानो वा स्यं वस्यं जिते दृष्ट्युद्भवाणां यो यप्रविवेश सतलं अदिः संछादितामवीस कामाच प्रजा
पतिः उपगम्योत्तरहरेमा मापस्ताः सर्गादित्यसत् समद्वैतसमद्वेषना देयाश्च न दोष्य रमातलतले मग्नो र
सातलपटंगतां प्रभलौकहितार्थो यदेष्टुयाभ्युजहारतो ततः स्वस्यानमातीय दृष्ट्यो दृष्ट्यो करः समोच
पूर्वमनसाधारिण्याथरापराः तस्योपरिजलौचस्य महती नो रिवास्थिता विततवाचं देहस्य तमहीयाति
संभवं ततः समोत्ति ति देवो जगतः स्थापने च यो दृष्टिवां प्रविभागाय मनश्चुके बुजे क्षणाः दृष्टिवां च समो
कृत्य दृष्टिवां सोचिनो द्विरीत प्राक्सर्गोदयमाने ततदा संवर्तकाग्निना विशीर्णा स्ते रसमाताः पर्वताभ्य
विसर्बेष्टाः शोत्यादे कारां वेतस्मिन् वायुना यस्तमहताः निशक्ता यत्र यत्र संतत्रन्तत्राचलो भवत् कंथाचलवा
दचलाः पर्वभिः पर्वताः स्मृताः किरयोभिर्ग्रीणां वातचयनाच्च शिलोच्चयाः ततस्तेषु विशीर्णां पुलाकादीनां
स्थिति विषयकर्माव विभजत कल्यादिपुपुनः पुनः समसमद्वैतमिमां दृष्ट्वा समद्वैतां सपर्वतां भूराद्योऽनुरोलाको

स्वयं यत्तु भः स्वामित्वमस्य यत् सर्वं विस्तः सर्वं प्रवेशनात् भगवो भगवद्वावात निर्मलत्वाच्चिवः स्मृतः परमः स
 प्रकृष्टत्वादानेन्योहोमिति स्मृतः सर्वतः सर्वविज्ञाता सर्वः सर्वमप्ययतः त्रिधा विभज्य चान्मानत्रैल्लोको संप्रव
 र्त्तते सृजते प्रसृते चैव रक्षते च त्रिभिः स्वयं आदिता दारिदेवो सो प्रजातत्वाद्भुजः स्मृतः पातियस्मात्प्रजाः सर्वाः
 प्रजापतिरिति स्मृतः देवेषु वमहो देवो महो देवस्ततः स्मृतः सर्वं शब्दाच्च लोकातामवश्यता ज्ञथेश्वरः ब्रह्म
 त्वाच्च स्मृतो ब्रह्मा भूतत्वाद्भुत उच्यते लोकादिना संप्रवृत्तात् स्वयं भूरिति स्मृतः याज्यत्वा उच्यते यतः कवि
 विज्ञातदर्शनात् क्रमणः क्रमणीयत्वात् पणोपात्ताभिपालनात् आदित्यसंज्ञः कपिलप्रज्ञोऽपि रिति स्मृतः
 हिरण्यमस्य गर्भो भूत हिरण्यमप्यापि गर्भजः तस्माद्द्विराप्यगर्भोऽस्मात्परागोऽस्मिन्नप्यते तावच्छेषोऽस्य कालोऽस्य
 त्रयाते प्रति सृज्यते कोटि कोटि सहस्राणि सृष्टिं तानि याति वै समतीतानि कल्याणातावच्छेषाः परो ह्ये
 यश्चायं वर्तते कल्पो ब्रह्म तानि बोधत प्रथमं संप्रततेषां कल्पो संवर्त्तते तौ द्विजाः तस्मिन्सायं भुवायास्तमन्व
 स्ते च तर्ह्यंशं अतीतावर्त्तमानाश्च भविष्या ये चैवैषतः तैरियं पृथिवी सर्वा समुद्राणां संपर्वता पूर्णा पुग सहस्रं वै
 पारिपाल्यते श्वरोः प्रजाभिस्तपसा चैव तेषां पुण्यं तद्विस्तारं मन्वतरेण चैकं तस्यैवाप्येवातस्यैव भविष्या
 णि भविष्यं च कल्पकल्पेनैवैव हि अतीतानि तत्कल्याणि संश्रुतानि च तानि वै अनागतेषु तद्वत्तर्कः कार्यो
 विज्ञातता आपोऽस्ये समभवत नष्टस्यावरजंगमे तदा संभवति ब्रह्म सहसा दः सहस्रपात सहस्रशीर्षोऽ
 रुणो रुक्मवर्णस्ततो द्विजः त्रया नारायणाख्यस्तस्यैव सप्तलिलेतदा सत्त्वादेकात्प्रवृद्धस्तत्पुन्यं लोकमदैक्ष

श्री.
लि. ग.
७.
१७

अथः परस्परान्वितोऽस्मिन्परास्परमन्वयताः रयस्योऽप्यवर्ततेपारयन्तिपरास्परं आन्योन्यमिश्रुतास्तेत्यन्यो
न्यस्यपञ्चोदितः क्षणवियोगान्नसंघान्नस्यतेतिपरास्परं रयस्यपरोदेवोविसृष्टमस्तः परं ब्रह्मातम
सायुक्तः सर्गादौ हि प्रवर्तते परः सप्रवृत्ततेयः प्रकृतिश्चापरास्परता अर्थवित्तोसोहिमहेच्छरेणप्रवर्त
तेद्योयमानासमस्तान् अथप्रवर्ततेमहात्मनमेतंविश्वस्यत्वात्तद्विषयाप्रियत्वात् प्रथानुगावेषम्यात्
सर्वकालप्रवर्तते रयसायिद्वितात्प्रवर्तन्मात्तदसदात्मकान् संसिद्धकार्यकराणोविसृष्टस्मात्प्रवर्ततेते
जसाप्रतिमोयिमानयक्तः संप्रकाशकः सर्वेशरीप्रथमः सर्वेपुरुषाश्च्यते ब्रह्मावभावास्तस्माच्चत
र्वक्त्रः प्रजापतिः संसिद्धकार्यकराणोतथावैस्मवर्तते एकएवमहादेवसिद्धेदेवत्येववर्तितः अप्रतीये
नज्ञातेनपेक्ष्येणसमन्वितः धर्मणावाप्रतीयेणवैरायेणचतैर्दिजाः अवकाजायतेतथासनसायय
दिक्कता वशाकृतावैरायेणतस्मात्तत्पत्वात्सुभावतः चतुर्मात्रस्त्वसत्कलनवातेकः स्मृतः सहस्र
सहस्रपुरुषांसोदस्थाः स्वयंभवः असत्सृजतेलोकांकालेसंहस्यपि पुरुषत्वेयदासीत्तस्मिन्सोदस्थाः
प्रजापतेः ब्रह्माकमलगर्भाभोरुद्रः कालाग्रिमन्निभः पुरुषः पुंडरीकाक्षस्येतत्सामात्मनः एकथा
सहिधाचैवत्रिधातवद्विधापुनः महेश्वरः शरीराणि करोतिविकरोतिच तात्कालिकक्रियारूपानानाह
न्निःस्वलीलया त्रिधायद्वर्ततेलोकेतस्माद्विगुणश्च्यते चतुर्दीतविभक्तश्चतुर्व्यूहः प्रकीर्तितः यदास्म
तितदादत्तेयच्चातिविषयात्मतः यस्यासत्तत्तभावात्तस्मादात्मनिरुच्यते शरीरः सर्वगतवाचशरीरे

५५

२. १४

रयेतिपरमं अर्थात्तथाभावेनविकारोक्तेविकारिप्रमहेश्वरःपरोक्षकृतादुर्मयुक्तसंभवे श्रुताज्ज्ञे
 चदेवेषाः पुरुषोक्तसमप्रभः तस्मिन्कार्यस्यकारणसंनिधिः सत्यैवत सर्वेश्वरीप्रथमः सर्वपुरुष
 चाते तस्यबोमागजातिलः सर्वदेवतसंस्कृतः लक्ष्मणदेव्यासुभदेवमिच्छयापरमेश्विनः दक्षिणागभ
 वेअस्मात्सत्त्वानजगद्गुरुः तस्मिन्तडेनिमलकाशतविवमिदजगत चदादिनासन्नक्षेत्रीसग्रहासहवा
 युता लोका लोकद्वयकिंचिदद्यात्सिद्धतमापते यद्व्यापितसंख्यानमयालोकीतरेदिताः एतकालान
 रंजेयमहर्षेणामेधो रात्रिश्चेतावती ज्ञेयापरमेश्वरस्यकृत्स्नशः अहस्तस्यतयासृष्टीरात्रिश्चप्रलयस्मृतः
 अहर्नविद्यतेतस्यनरात्रिरितिधारयेत एवापकारः क्रियतलोकानोहितकाम्यया रेदियाणीदियायाश्च
 महाभूतानिपंचत तत्ताज्ञापयिभूतारिर्बुद्धिश्चमहदेवतः अहस्तिष्ठतिसर्वाणापरमेश्वर्यपीमतः अ
 हर्तेप्रतीयतेरात्र्यतीवचसंभवः स्वात्मवस्थितस्यकोविकारप्रतिमंरते साधर्म्यणावतिष्ठतेप्रधा
 नपुरुषावभो तसः सत्त्वगुणापेक्षोसमतेनयवस्थितो अतश्चावभोतोव्यसतमोतोपरमं गुणासांसे
 लयाज्यावेषमसृष्टिरुच्यते नित्येप्रवायथातेलं हृतपयसिर्मस्यते तयातमोसमतेचरजोपुनस्त
 स्मृत इयास्यरत्नोक्तसापरागाहेश्वरतदा अहर्नविप्रवृत्तस्तपरः प्रकृतिसंभवः क्षोभयामासयाभोन
 परमणामहेश्वर प्रधातप्रसवैवप्रविष्णाश्चमहेश्वरः महेश्वरातत्रयोदेवाजितिरजगदीश्वरः शाश्वतीः
 परमाश्रयाः सर्वोत्तानः पराशक्तिः एतेचैवत्रयोवेदापतपवत्रयाश्रयाः एतपवत्रयोलोकापतपवत्रयो

56

[illegible]

स्यपीमतः चौरैरुपहृताः सर्वास्तस्यमायावलेनव बलभद्रोपि संचित्य सोमोभूता जगाम ह मरिष्यस्त
 स्य कलस्य रुक्मिणी प्रसूता यथाः सहाश्रिविबिधः सर्वाः कलनास्त्रिष्टकर्मणा रेवती च तदा देवी बल
 भद्रोपाय मता प्रविष्टा पावक विधाः सावते भरता गता प्रतकार्यहोः कलापायः प्रप्रजयः रामस्य च तया
 तेषां हस्तीनामापि सवती कैः सुलफलेस्तस्य बलिकार्यवकारसः ब्रह्माभावात्सयपार्थोभात् भिन्नरिव
 गतः एवमेतत्पतः प्राक्तं कलस्योक्तिष्टकर्मणाः प्रभावो विमलं चैव सख्येव महात्मनः इमेतत्सामवशा
 नोत्पाताचारितोदिताः यः पुटच्छायादापि ब्राह्मणात् प्रावयति वा स याति विसृज्य सालोक्यता उकार्यविव
 रणा इत्यादि महापुराणो लिंगसोमवेशय उवेशको तनेव स देव बलभद्र कथावेदिकोत्पत्तिके सवधरा
 रकाजलमावग्रहृष्टहितमोपायः ६८ ऋषय ऊचुः आदिसगस्त्रयास्तसु चितोत्पत्तिः सांप्रतं
 विसृज्योववक्तुमहेति सवत सत उवाच महेश्वर महोदयः प्रकृतः पुरुषस्य च परत्वं सांस्थिता देवः परमा
 त्मा महेश्वरः प्रयत्नाच्चैव गतस्मादभवत्कारणपरं प्रथानप्रकृतिवैतियदाह सत्त्वचितकाः गयवर्गा
 मेहीनेषां ह्यस्यैव विवर्जितं अजरोऽयमक्षयानित्यं सत्त्वचित्वांस्थितं जगद्योनिर्महाभूतपरब्रह्मसनात
 ने विग्रहे सर्वभूतानामोद्धारता प्रवोदितं अनाद्यतमजसृष्टमविगुणप्रभवाय यं असांप्रतमवित्तयद्रा
 साग्रेसमवर्तते अस्यात्मना सर्वमिदं व्याप्रमासीच्छिवच्छया गुणसाम्यतदा तस्मिन्नेविभागे तमामये
 सर्गकाले प्रथानस्य क्षत्राधिष्ठितस्यैव प्रभाताद्यजमानो वै महान् प्राडवै भवह सृष्टेणामहतावाय

श्री.
लि. ग.
३.
१५

युमः शोखपवव पतेलवाचकसेनप्रसादाद्वलपानिः तान्दृष्टान्तयान्सर्वीतरेकिणोपनजनादेनो
जाववमववीत्संभायीकलस्यथीमतः समन्तं पुंउरीकात्तविशिष्टं प्रगावतः स्वेशासंमितं पुंउं प्रसन्नोदाव
महं सि जाववमववः अन्ताजगतायस्ततोहरीः तपस्तप्तुममोभंतपोनिधिरिंदमः सोपिनारायणाः
कलः शोखचक्रगदाधरः व्याजपादस्यवसेनगत्वावेवाश्रमात्रमे दृष्ट्वाभिमसस्युं शिरसाप्रणिपत्यजनादे
नः दिव्यपाशपतं योर्गलह्वानतस्यचातया प्रत्नभृशमुकेशश्चवृताक्रामंजमेखली दौक्षितोभगवानक
ल्लसपापवतपः स्वये ऊडवाहनिगलवः पुदापुष्टेनोयिष्टितः फलान्यनिलभोजीवचक्रत्रयमथोत्तजः
तपसातस्यसंतष्टादौरुद्रोवगानवहन् सावजाववतीपुंउं कलस्यवमहात्मने लब्धाजाववतीवैवसाव
भायीः हरेः सते प्रहर्षमतेलेलेभलजादित्ययथादितः दारणस्यचतदातेनछेदितं मुतिपुंगवाः भुजाना
वेमहंसंतशापाडुदस्यथीमतः अन्यदेवव्यवचकेहलाप्रथमहायवान तथाउष्ट्रचित्तोपातोलीलेयवगा
जिरे सहस्रादेत्यसंचातेनरकदेत्युपगवे ब्रह्माण्डवाहस्योक्तश्चवरदानेनमहात्मने स्वापभोग्यातिशया
निष्ठादृष्टातलविक्रमः शातायिकानिजगहसहस्राणिमहावलः शापव्याजेनविप्राणासुपसंहृतवानक
लं मेरुत्पस्वकलं वैवप्रभासेतिष्टदद्युतः तदास्वयमेवगतवर्षाणामधिकेशते कलस्यहारकोवैवमया
द्वाराणीवांभास विद्यामित्रस्यकावस्यनारदस्यवथीमतः शापपिंशुरकेरत्तंडवीसाववसस्तथा त्यक्त्वा
चमातषदेहलवकस्यचलेनत अन्तर्दृश्यतेतत्सालवकेप्रययोदिव अष्टावक्रस्यशापेनभार्याकलस्य

सावैव प्रकृतिः साक्षात्सर्वलोकनमस्कृता पुरुषोभगवानविसृष्टममोक्षफलप्रदः तां कन्यां जग्रहेथीमां
कंसभीत्या सततं तथा चतुर्भजविणालाक्ष्मीवस्तौ कितवदसं शाखवक्रगदापमं धारयेत्तज्जनादेनै य
शोदाये प्रदत्ता तनिद्विजानकडंडुभिः दत्तेनैतदंगायस्यार्त्तनामिति वाव्रवीत् रत्नस्वजगत्तो विसृष्टेव
याभूतविग्रहे प्रसादादेव दत्तस्य भवस्यामिति तेजसः रामेणासाज्जदत्ता तं वरं देवा रिजेत्तगां भूमिभारतिप्र
हार्यं चावतीर्णा जगद्गुरुः प्रतापैः सर्वकल्याणाय दत्तांतां भविष्यति अयं गभीर्देविकाया मनः क्लेशानह
रिष्यति उपसेनात्मजायाय कंसोपातकडंडुभिः निवेदयामास तदा कन्येति शुभं लक्षणां प्रसास्तवा
ष्टमो गभीर्देवक्याः कंससुव्रताः स्तुतवन्ते न संदेहं प्रतिवाणीं प्रगतनां ततस्तारुह्य तस्मात्कंसः सौम्य
वाचः उवाच पृथुभजो देवी मत्तु गभीरयागारा रत्नस्वस्वकंदहमाया तोस्तु पुरेवत स्मरत च हितं ह्यस्य
देवक्यास्तनयाष्टमः एते प्रतिहृते यत्तु भजराज हृष्टाहरी प्रभावादिति चोक्ता साध्यास्त्रिसंतरथायत
कंसोपनिहतस्तनकलसनाक्लिष्टकर्मणा निरता बहवश्चान्ये देववास्त्रगावातिनः अस्य कंसस्य तनयाः
प्रद्युम्न प्रमत्वादिजाः बहवोपारिमेत्यानाः सर्वोपयविशारदाः अयुतानि दण्डाश्चक्रसेतुमदृशाः शुभाः
पुष्टपुतपुसवैष्णवा रुद्रासादयो हरः विष्णोश्च वलवत्तुष्टोक्तनयारिस्तदनाः वाडशास्त्रा सहस्राणि शत
मेकतथापि कंसस्येतासु सर्वे सज्जं प्रष्टुं चरुर्कर्मणा यतोदादशावर्षाणि कंसो नाक्लिष्टकर्मणा
सुखतावापु भक्षणापुत्रार्थं पूजितो हरः चारुदासः सवारुचचारुवेगो यशोधरः चारुश्चचारुयथाः प्रा

श्री.
लिं. ४.
पु.
११३

वाप्रांजोसात्ततः कामदस्यमयाप्रोक्ताः सृष्टिर्वैदित्येसात वृषदेव्यायास्यपिआवयेद्वायेतयः प्रजा
वानवित्रमान्धोमानभवेजन्मनिजन्मानि इत्यादिमहाप्रयत्नोत्तमोमवेधोसमवहितमोथायः ६. सत
उवाच सात्ततेः सत्संपन्नः पुनरेवतस्यसत्तं जकरोभोजनानेवदिवावशाद्वपुर्लपे अथकचसहाभागाव
सिचयउत्तेदतः तेषानिसर्गचतुराधेविस्तारावे भजमानस्य पुनर्याभजमानाविजन्तरे अयुतायुः
सहस्रायुवेतवान्देशकः परः तस्यादेवाद्योराज्ञाचचारपरमतेयः पुनः सर्वगुणोपतोममभूयादितिस्म
स्य जातोवभुवितात्वातः प्राणस्त्रिकान्दपात्रमः पुरुषाः पंचवर्षादिष्टपटसहस्राणिचाष्टकः येस्मत्तत्तम
नशमावधोदेवाडुवादिति जनेदानयतिवीरोवसजः सहस्रायुयः कोर्तमाश्रमहातेजाः सातनानोम
होरथः तस्यान्वयेवसंभूताः यादवादेवतायमाः गाथारीचवमाद्रीचवसिभार्यवभक्तः गाथारीजनयामास
समित्रमित्रनेदने माद्रीयुयाजितं पुत्रं तत्तत्तदेवमीदृष अतमित्रं सतंचैवप्रसन्नः पुरुषोत्तमः अतमित्रस
तोनिमोतिस्त्रस्यदोवभूवतः प्रसन्नश्चमहाभागाः सत्राजिचसतावभो तस्यसत्राजितस्यामीत्स्यैः प्राणा
समः सवा स्यसंतकंदेदोतससखावितचकमण कदाचिन्मृगयायातः सहतेनप्रसन्नजित वपुःशामो
सहायश्चासिहादेवसदाहाणात् अतमित्रात्समिजनेकनिष्टोहोसनेदतात् सपवपरमात्मासोदेवदेवाज
नादेनः हलायुधसुभगावाजनेतोसजितः प्रभुः भृगुशापछलेनैवमानयत्मानवोप्रभुः वभूवतस्यादेवक
वसुदेवोजनादेन उमादेहससद्रताकोशिकोयोगनिद्रया नियोगादेवदेवस्ययशोदाततयासभत् ।

२१

निशितैर्वीर्यो रवापि प्रियमत्रमां प्रचमेयेषु यमिमांस्तुतिगपः पुष्टिर्वीर्ये दत्तिरेत्तकवचान्पुरावत् ।
 रवीरहा जतिरेयं च पुत्रस्तमहासन्धपायणाः पुमपुष्टपुष्टमसुवामयः परिचोहारीः परिचंचहरीवैव ।
 विदेहप्रपिता वसन् पुमपुष्टमभवद्वाजापुष्टपुष्टमस्तथाप्रातः तेभ्यः संपारिते राजे व्यासयः सतश्रामे
 प्रशातशानकं भजे प्रसन्नो हरमायसः जगाम यत्नरादाय देशमन्यं धजो रथी तमेदारुलमेकाको मेवा
 लामृत्तिकावती कृतवन्तं गिरिगता पुत्रवर्गमवाससः यामयाश्च भवद्वाजामेवावलवती सती सा च
 वतपमोयेण शोभा वै समसूयत पुत्रा विदमं राट् जने ह्युराणां विशारदो रोमपादस्सती यस्तवस्त
 स्यात्तजः प्रियः प्रसन्नितनयास्तस्य द्विजाः परमथामिकाः कोशिकस्य सताचो रियं सा चैवानपाः स्मृताः
 कृष्णविदमं ससतः कृतस्तस्यात्सुभो भवत् कृताद्यस्मि सताजने रगाधृष्टः प्रतापवात् रगाधृष्टः सताजने
 निहतिः परवीरहा दशाहो वेत्ततश्चाभिनास्त्रागिरासदतः दशाहस्य सतायो म्नायो म्नाजी सत उच्यते
 जी सतादिकृतिस्तस्य सताभीमरथः स्मृतः प्रस्यभीमरथस्यासीत् शोभयः किल दानयमरतानित्यं स
 त्पशीलपरायणाः तस्य चासीदुहरथः शकुनित्तस्य चामजः तस्मात्कारभः सभृता देवराजो भवत्तदा देव
 राजो भवद्वाजा देवगर्भो महायणाः देवगर्भो योजते मयुस्तस्मादजायत मयोच्चवेशजः कृत्स्नः प्रख्या
 तः पुरुषः प्रभः आसीत् पुरुषपुत्रस्य तमर्णी पुरुषोत्तमः जज्ञत मर्णी देहात् पुरुषोत्तमो च प्रतर्हन्तः ऐत्वा को
 सभवद्वाजा तस्माज्जज्ञतर्हन्तात् सत्ववान् गुणस्तपनः साविताः कलवर्हन्तः पुरुषः मरुतात् प्रतर्हन्तः भ

यस्य

जीर्येति जीर्यतः वृक्षोऽत्र जीर्यते तस्मात्तद्वत् जीर्येति देहिनः सर्वस्य भावो देवता न्यथा जीवि-
ताणां यनाणां वजीर्यतोऽपि न जीर्यतः यद्वत् कामसंस्तुते के यदि दिव्यं महत्सत्त्वं तस्मात्तदस्य वसवो वक्ता-
नार्हेति शोऽशी पदमन्तासराजीर्षः स्याः प्राविणादने भृगुर्गोतपः कृत्वा तत्रैव च महायज्ञाः साययित्वा
ततश्चाले सदाः स्वर्गमाप्नुवन्त तस्यैव शास्त्रं यदेवमप्राप्य देवर्षिः सत्कृताः ये यो मां शोयवी कृत्वा सूर्यं
वमरो विभः यतो प्रजावानां पुमो कीर्तिमांश्च भवेत्तुः यथाति चरितं प्रपद्यते शृणुत्सुः हिमान् इत्यादि
महाप्रणालौ गोसोमवंशो यथाति चरितं वदति तस्मात्तथायः ॥ सत उवाच यदेवैव प्रवक्ष्यामि नृप-
स्योऽत्र मतेजसः संक्षेपेणानुपूर्वाच्च गदितो मे निबोधतः पदोऽप्रावभृर्हि पंचदेवसतो यमाः सहस्रजि-
त्सर्वजिच्च जित्सनीलाशानिलचुः सहस्रजितस्तु वेपुत्रः सत्राजित्तमविश्रुतः सताः सत्राजितः व्यातास-
यः परमकीर्तयः हेरयश्च हयश्चैव राजा वैराहयश्च यः हेरयस्य तदायादौ यमनेत्र इति श्रुतः यमनेत्रस्य।
कोऽस्ति सजितस्तस्य वा तजः सजितस्य तदायादौ माहिष्मात्रा मयामिकः आसीन्माहिष्मतः पुत्रो भद्र-
श्रीताः प्रतापवा भद्रश्रीतास्तदायादौ हर्दमाना मयार्थिवः इदमस्य सतो यो माचरको नाम यार्थिवः चक्र-
स्य तदायादौ चक्रासलाकसम्पताः कृतवीर्यः कृतासुचकृतवर्णास्तथैव कृतो जाञ्चवतथा भक्तकात्र-
वीर्यस्ततोर्जनः जनेबाहू सहस्रं सप्तमदीपधरः प्रभः तस्य रामस्तदाचा सोतस्य पुनो रायणां शकः तस्य
प्रवृत्ता न्यासतपचतस्रमहायज्ञाः कृतास्त्रावलितः शूराः यमीत्मानो सतासिनः शूराश्च सूरसेनश्च शंसिक्ता

श्री.
लि. १०.
३.
॥

६५
ताभ्यां श्रेणवकृतं वाक्यं मानितं च विप्रो वतः कर्तव्यं नमराज्याहं जरायेन भूतामम शुक्रेणामेसमा
दिष्टा देवयान्याः कृते जरा पार्थिवेन पुनस्तेन जरा संचारिणी भूता शुक्रेण च वरादतः पार्थिवेन मया स
यं पुत्रो यस्तान् हतेयः स तेन जयेम इति भवतामप्युक्तं ततः पुत्रं राज्ञो भविष्येति प्रकृतं यजुः यः पुत्रो
गुणसंपन्नो मातापित्रोर्हितस्तदा सर्वं मर्हति कल्याणं कर्तव्यं नपि स प्रभुः प्रहेतुपितरि देवा ज्यं मया द
पिय कृतदा वरादानां च शुक्रस्य नष्टं कर्तुं मया सत्त्वात् पौरजानपदेस्तु शारित्युक्तानां हस्त
दा श्रीभिषिचतुतः शंसत राज्ञे महात्मना दिशि दक्षिणा पूर्वस्या वसां च पुत्रमादिशत् दक्षिणां स्यात्ततः
जायते ज्येष्ठं न्याजयत् प्रतोया मन्त्राया तदुत्तरं चानुवृत्ता उभौ समदीपां ययातिस्तजिता यष्टी समागता
यमजस्यं च धाराजापुत्रेभ्यो नाह वस्तदा तैरियं शयिष्येति सर्वो समदीपा समागता यथा प्रदेशं मुद्यापि यमं
प्रतिपात्यते एवं दिभज्य शयिष्येति पुत्रेभ्यो नाह वस्तदा प्रीतिमानं भवद्वाजाभावमावश्यं वयुषं पुत्रस
कामितं श्रीस्तद्वर्षं तिर्भमानसः तेन ग्राह्या महाराजादृष्टा दीना ययातिना योभिप्रत्याहरेत् कामानसं
शो गानि कर्मवत् सोतिभातिनः श्रीमान् नृपया कर्मकोटिभिः तज्जातकासः कामानां संपभोगात्रणा स्याति
हविषा कस्य वत्सं वभ्यपवाभि वदते यत्पुत्रिवा वीहियवाहिराप्यपशवः स्त्रियः एकस्यापि न पर्याप्तमि
ति मत्वा शमव्रजेत् यदा न कुरुते भावं सर्वं भूतं पुद्गराणं कर्मणा मनसा वा वाचसं यद्येतदा यादृशं
जाडमेति भिजीयते या न जीयतः यो मा प्राणाति कारोगस्तो ह सोमजतः सख जीयति जीयतः केशादेता

त्रेणाजयन्तही ययातिर्धर्मिर्धर्मो देवस्तनवस्तनैवे भवभक्तः सप्राणात्मा धर्मनिष्ठो गतः क्रमः यज्ञयाजी
मितकोपः सर्वभूतानकपुनः पौराणां च सर्वेषां भवद्वयमन्तमः यावन्नरेन्द्रप्रवरः कौमवोजनमेजयः
ऊरोः प्रवृत्तयज्ञसन्तः पारितोतस्य ह जगाम सरया नाशाय पाद्मस्यथामतः गर्गस्य हि सतं बाले स
राजा जनमेजयः बाहुरेहि सयासासदयस्य हत्यामवाप सः सलोहगोपी राजर्षिः परिधावत्तितस्ततः पौर
जातपदे स्यक्तो नले भशर्मकहिचित ततः सः खसंतमानले भसे विदेकचित जगाम शानकमृषि
शर्मां व्यथितोतिथिः इंद्रेति नामा विद्यातोयासासं नरुदायीः याजयामास कारुणावेद्यानेका जत
मेजये अश्वमेधेना ज्ञानेपादनार्थे हि जेतुमाः सलोहगोपी तिस्रस्तमसश्च महायशाः तस्यावधुयमा
सायसचदिवोरथः शुभः तस्माद्दृशात्पुत्रिष्टावसाद्यदिपतेः पुनः दत्तः शक्रेणा तष्टुनले भेतस्माद्दृद
यः ततो हवा जगसेयं भीमस्तारथमन्तम प्रदेवा वासे दवाय प्रीत्या कोरवते दनं सत उवाच अभिषिचा
त्युरे प्रवेययाति नो हवः शुभः कृतोपकारस्तैनेव पूरेण दिजग्भावाः तेषां भिषक्तकामस्य त्वपूरकनीया
संवासाणां प्रमत्वा वणां रदेव च नम बुवन् कथं सुकस्य तमो देवयान्याः सत प्रभो ज्येष्ठपुत्रमतिरुम्य
कनीयां राजमर्हति ययातिरुवाच अस्माकां प्रमत्वा वणाः सर्वेष्टावते मवचः ज्येष्ठप्रतियथाराज्ये न मे
देयं कथंचन समुज्येष्टेन यउना नियो गाना नयालितः प्रतिकूलपितर्यस्तनमपुत्रः सतामतः सपुत्रः
प्रवचयस्तव तैपित्तमात्तु यउता ह मवजातस्तया तव सतापि च दुःसाणा वानता च वमयवता क

श्री
लि. ग.
२२

यस्यमाकन्याभार्यासमस्तविश्रुताः स्वपिरत्रयपुत्रेभ्यश्चतुनाममहाबलः भागवतैर्वीरैष्वविसृज्य
 क्रःप्रतापवान् कृतस्तस्यासुतः श्रीमानसर्वधर्मविदावाः ततःकृतस्यकार्यार्थेपुष्टितेभवितस्ततःपुष्टितो
 हिंसयित्वातुरोःप्रायेसकल्मषेप्रमण्यहृदयमायत्रोःअवेनश्चायमःत्यतेतस्यपुत्रोतिविश्रुतोराजासीद्वा
 ज्यवाहनःपतेसमासतःप्रोक्तामनपुत्राःसहानृजाःइत्याकोःपुत्रोत्रंशुलस्यापिददामिवःसूतउवाच॥
 ऐलपुत्ररवानामभवमक्रःप्रतापवान् बुकनकटकरज्यदशप्रणयतमहिजाःउज्जयेसुनायाश्चप्रयाग
 मतिमन्त्रमाःप्रतिष्ठानमितिख्यातःसतत्रैवप्रतिष्ठितःतस्यपुत्रावभूवहिरिषडिंदसमतेजसःउल्लापवे
 दिताःसर्वभवमक्रामहाबलाःआयुर्वायुसमावायुविश्वायुश्चैववीर्यवान्शतायुश्चरुतायुश्चदिव्या
 श्वेवोर्वशीसताःआयुषस्तनयावीराःपैवैवासुसहोजसःस्वर्भाततनयायोतेप्रभायोजतिरेन्दवाःन
 द्रुषःप्रथमस्तेषांधर्मज्ञोलोकविश्रुतःनद्रुषस्यतदायादाःषडिंदसमतेजसःउत्पन्नाःपितृकन्यायोवि
 रजायोमहोजसःयतिर्ययातिःसंयातिःप्राणीतिश्चतथायकःयतिर्मातृसमास्यायत्रसभृतोभवत्प्रभुः।
 तेषांशर्यातिपंचानांज्येश्वराजामहाबलःदेवयानोमुशन्तसःसतोभार्यामवापसःशर्मिष्ठासुग्रीचेवतन
 यावृषपर्वणःयद्वत्तवैसुचैवदेवयानोयन्तायततोसतोशुभकर्माणोशुभोविप्राविचरेतःदुस्येवाप
 चमहंश्चशर्मिष्ठावर्षपर्वणीप्रस्त्राणिवरधेतस्मददोशुक्रःप्रतापवान् तोषितस्तेनविप्रेन्द्राःप्रीतःपरमभा
 स्करःप्रसंगकाचनदिव्यमक्षयेप्रमहेशुषीपुक्तमनोजवैरैश्चैतकन्याससुदहनसतेनरथसखितषडा

आसीदैलिविलिः श्रीमानदाशुर्मापतापवान् प्रवेविष्टसहस्रस्यपितृभ्यश्चाप्यजायत दिलीपस्तस्यपुत्रोभू
तवडगर्शतिविक्रतः येनस्वगारिहागस्यसुहृदं प्राणजीविते श्रयोभिर्सेयितालोकावधामत्येतन्नेवहि दी
योनामसतस्तस्यसुतस्मादजायत सुतः प्रहारेवोच्चारितस्याजतेतिवोर्यवान् राजादशरथोनामश्रीमा
नित्याकृवशकृतगमोदाशुर्मापतापवान् कविश्रुतः भरतोत्तमगणेशवशत्रुघ्नश्चतिवेसजाः ते
षोऽप्यशमहातेजासमापजेवलोचनः यवगणसगणहतायजोहिहाचयसंवित एकादशसहस्राणिराज्यं
कृत्वागमदत्तौ रामस्यतनयाजजेकशरत्यभिर्विक्रतः लवचसमहातेजाः सर्वतश्चायवित्सपीः श्रुति
यिश्चक्रशाजतेनिषयस्तस्यवात्मजः तमसःपुंडरीकाक्षः क्षेमपन्नातनः स्मृतः तस्यपुत्रोभवेद्दीर्घदेवाने
कः प्रतापवान् प्रहीतगुः शतस्तस्यसहस्राश्रुततः यः शुभश्चंद्रावलोकस्ततागपीडस्ततोभवत् तस्या
त्मजश्चंद्रागिर्भातमित्रस्ततोभवत् कृतापुत्रभवत्तस्मादहहकर्मतस्मृतः भारतेयमहातेजाः सोभदे
यानिपातितः एतेरहाकृदायादाजातः प्रायशः स्मृताः वंशोपधानेपतस्मिन्प्राधान्येनप्रकीर्तिताः
सर्वपाशुपतज्ञानमथोत्पत्तमेव ससभ्यच्ययथात्यायमिष्टायजेयथाविधिदिवेगतामहात्मानः के
चिंसक्तात्मयोगिनः त्रिगोत्राद्याणापेतककलासज्जमागतः भृष्टस्तपस्कृतश्चरताश्चवीर्यवान्
रणाभृष्टस्यतेप्रशस्तयः परमधार्मिकाः श्रान्तौनामशर्यातिः सकन्याचैवद्वारिका श्रान्तैस्सामभवत्पुत्रो
रोचमानः प्रतापवान् रोचमानस्यरोचोयतरोवाइवतएवच कर्कशोचापराज्यपुः पुत्रः पुत्रशतस्यत रेवती

च

श्री.
लि. ग.
पु.
२५

ऊरुकस्तस्यतनयो राजा परमधार्मिकः ऊरुकस्तस्य कः उत्र सतत्सादाहुः प्रजनिवान् सगरस्तस्य प्रजो भूः
राजा परमधार्मिकः देभार्यं सगरस्यपि प्रभाभानमतीतया ताभ्यामाराधितः पूर्वमोवीप्रिः उत्र काम्यया
और्वस्तस्य योः प्रादयत्त देवसुतमे एकादशसहस्राणि सतमेकं तथापरा सुगृह्णात्तवैशकज्ञेयप्रभा
गृह्णात्तानवहन्त एवमोत्तमतीप्रसृष्टादसमंजसं ततः पश्चिमसहस्राणि संप्रवया देवी प्रभा खिततः पु।
यिवीर्या विस्मयीयेण सावेगाः असमंजस्तततयः सोऽपुमानतामविप्रतः तस्य प्रजो दिलीपस्तदिलीपा
तुभगोरयः येन भागोरयो गंगान्तपः कन्यावतारिता भागोरयस्तस्यापि कृतोतामवभवद् न भागस्त
सदापादाभवमक्तः प्रतापवान् प्रवरीषः सतस्तस्य सिधुदीपस्ततो भवत् नाभागेता वरीषेण सिधुदीपे
नपालिता प्रवभव प्रजापत्येतापसि यविवजित्ता आयुतापः सतस्तस्य सिधुदीपस्य वीर्यवान् प्रजोपताप
षोधीमान् अतपतामहायशाः दिव्यास्त्ररदयज्ञोसौराज्ञानत्समोवली नलोदावेव विख्यातो पराणा।
सहस्रवर्तौ वीरसेनसतश्चान्द्रोपाचैत्वा ऊरुकस्तो देवः अतपताम्य प्रजो भूत सर्ववर्णो हि ज्ञातमः सदास।
स्तस्य तनयो राजान्तिदसमो भवत् सदासस्य सतः शोक्तः सौरासोतामपरिथवः ख्यातः कल्पाषणादोद्वे।
नास्त्वामिउसहेमिसः वीसिष्टसमहातेजाः क्षेत्रकल्पाषणादके अप्रमकं जतयामासतमिच्छाऊरुला
इवे अस्मकस्योक्तलायात उक्तलस्य सतो भवत् सौरासमभयादाजास्त्रीभिः परिहृतो चरन्तारीकवचशेवे
ततः ख्यातिसयागमत उक्तलस्यापि धर्मात्साराजादशरथः सतः तस्माच्चतारथा जतेराजा विली विलोवली

देवासुरवितिर्माता देवासुरपरायणः देवासुरहर्देवो देवासुरतमस्कृतः देवासुरमहामंत्री देवासुरग
 णाश्रयः देवासुरगणायुक्तः देवासुरगणायुक्तः देवाधिदेवो देवर्षिदेवासुरावरप्रदः देवासुरेश्वरो विस्म
 देवासुरमहेश्वरः सर्वदेवमयो प्रिया देवतात्मा तत्समभवः उर्मदास्त्रिक्रमो देवो वारदो वारजो वरः दीपी
 हस्तैतथायाचो देवः सिंहो महवधमः विबुधाग्रवरः प्रेक्षो सर्वदेवो तन्मात्रमः गुरुको तो निजः सर्वः प
 वित्रः सर्वबाहनः प्रयुक्तः शोभनो वलः शान्तः प्रभावयः शृंगो शृंगप्रियो वभकराजराजो निरामयः प्र
 विरामः सशरगो विरामः सर्वसाधनः ललाटाक्षो विष्टो देहो हिरण्येव सर्ववर्त्सी स्यावराणो पतिश्चैव नि
 यमो दियवर्धनः सिद्धार्थसर्वभूतायो नित्यसत्त्वतः अचिः अतारिद्यः परं वमसक्तानां परमागतिः वि
 मक्तो दीप्तजो ज्ञात्री मानत्री वर्धनो जगत यथा प्रसादो भगवति नित्यं प्रसादो मया पिता त्वेतमया वाच
 शृणोकेः ससर्वहं य इत्युक्तः सनिःक्रो मन्त्रनगरादुत्तरोत्पितः सतसत्त्वतो पोमान् शृणोका वसथ्योतिके
 पित्रात्पितो वसदोः पिता वा स्युवने ययो सपदलोके विद्यात्तु सिशो ऊरोति विप्रतः वसिष्ठकोपात्पुण्या
 त्मा राजा सत्यव्रतः पुत्र विद्यासिञ्जो महातेजः सशोऊत्तुपसोत्पित राज्ञो भविष्यते पित्रो जयामासते पुनः सि
 धतां देवतानां च वसिष्ठस्य च कोशिकः सशरीरं तदा तदैव दिवमारोपयुत्सभः तस्य सत्यधनातामभायां के
 केयवशाजा ऊमाभजनया मास हरिश्चन्द्रमकल्लभ हरिश्चन्द्रस्य च सतासहिस्वर्गमवोर्षवात् हरितारोहि
 तस्यायं पुंयुर्हमीत उच्यते विजयश्च स देवश्च पुंयु उच्यते वभवतः जोतात्तत्र स्य सर्वस्य विजयस्तनसस्मृतः

श्री.
लिं. ग.
७.
१८

कः नित्योपायी सहाय्य देवा सरपतिपति पुत्रचयुक्तवाहचदेवो विधि सपर्वणः आषाढचसखंडचप्र
वदो हरिदो वरः वसरावत्तमाना न्योवप्रः प्रष्टो महापयः शिरोविमर्शतः सर्वः सर्वलक्षणभूषितः अ
क्षीव सर्वयोगी च सर्वकोटी महाबलः सामा योय महास्त्रायः तीर्थदेवो महातपाः जीवनो विमंत्रभगो
अनिष्टो बहक केशः रत्नभूतो य सर्वगो महार्णवनिनादवान् मूलविशालो समस्तयत्तायक्त सपोति
पिः शिरोहोणा विरोहचशीलयागी महातपाः महाकुलोपगयोगी पुण्यो पुण्यहरो हरिः पुण्यो महापु
वनरागहरो नगः न्यायनिर्वचनः पुरः पंडितो सबलोचनः बहुमाला महामाला ममिलीकः सुलोचनः
विस्तृतलवणाः कृपः सुसमाः फलोदयः ऋषभो हृषभो भगो साणवी जी जटाधरः उडविमर्गः सुमुखः
सुरः सर्वायुधः सह निभेदनः तृजा ज्ञानः सर्गद्वारो महाधनः गिरासागो विमर्गश्च सर्वलक्षणकालवित्तगं
यमालीचमवतानेतराकः सकर्मणः संध्यानी बाहलोवाहः सकलः सर्वपावनः तलस्थालीकरस्थाली
ऊर्ध्वसहस्रनावहः यंत्रोत्सविवातो लोकसर्वाग्रयो हजः संशो विरूपो हतांतो देशो केरी विजुर्वणाः
वार्यक्षः कसमो वीजी दीप्रतेजाः सहस्रपात सहस्रमृदा देवदः सर्वदेवमयो गुरुः सहस्रबाहः सर्वांगः श
रण्य सर्वलोककृत कलाकाष्ठालवामात्रमहतीहः क्षपाक्षणाः पवित्रविमयुर्मंत्रकृतिष्टः कृष्णपिगलः
असदंडविनिर्माता शातत्रशातपाशकृत विश्वक्षेत्रप्रदावी जलिंगमायस्तनिमलः सदसद्यक्तमयक्ता
पितामातापितामहः स्वर्गद्वारे पितृद्वारं मोक्षद्वारे विविष्टं निर्वाणहृदयं चैव अस्य लोकपरागतिः दे

73

२१

यः सुशारदः परमप्रायुषो देवो प्रज्जनामप्युगवः त्वं वीणा महोः कोपकुरु रीता जलाशयः उपवेशको
 वीरो वंशवादी शनिदिनः सर्वगणपतिमापावोसहस्रातिलोतलः बाधवाधकत्रीचसवधनविमोच
 नः समंजहारणकोमारिमहादहः समायुषि वाहकनिर्मितः सर्वशकरोष्णकोपतः प्रमेशो महामे।
 योविष्टमेवः सुगारिहा अहिर्बुध्यानिर्जतिश्चैकितानोहरिस्तथा अनेकपादकापाली शक्रपुत्रासह
 गिभिः यन्त्रतविष्टमकेतः सूर्यो वंशवशास्तथा धाता विसृष्टशक्रश्च युक्तस्तथा योः प्रभवः प्रभावसर्वसर्वायु
 र्यमासवितारविः धृतिश्चैव विधाता च मायाजाभूतभावनः तीरं तीर्थं श्रीममश्च सर्वकर्मागुणावहः पद्म
 गर्भो महागर्भश्चंद्रवक्रो नभोनयः फलवांश्च प्रगणाश्च प्रणयकस्तथा कृतमः कुरकर्मा कुरवामी कुरस
 तोमहोषयः सर्वोपायः सर्ववारी प्राणाशः प्राणानोपतिः देवदेवः सखितिक्रः सदसत्सर्वोत्तरेवितकेला
 सस्यो गृहावासी हिमवद्गिरिसंश्रयः कुलहारी कुलावन्तोतिष्ठतः सवितभैवः आद्यायः संप्रायो सस्रपाग
 दः प्राणधारणः धृतिमात्मतमानव्यसः सकृत्तिष्ठयुगोपति गापालो गोपति प्रामागो चर्मवसनो हरः हि
 राणपालश्च तथा ग्रहपालः प्रवेशतः महामना महाकाया महागिरिर्जितेन्द्रियः संध्यातस्य सरापश्च बह
 वीजो बह्व्रजः वीणाजो बदनोतिष्ठोत्तकलचंद्रनेचदः पातपात्रो महाबलः वसुभृत्सर्वभृतात्मा सर्वक
 र्मपरो हरः महागीतो भूतहृदोऽस्य सरो गणसेवितः महाकेतुर्मनोयातने कतानरतः सरः प्रवेदनीय।
 आवेशः सर्वगश्च सखावहः तारणो धारणो धाता पराधायनिवारकः संयोगी वर्द्धनो वृद्धो महारुद्रो गणाधि

श्री.
लि. ग.
३.
१७

दः समोददपीणां धर्ममंत्रवित वेदकाः सुत्रकारादिहंसः परमर्देनः महामेचनिर्वासी च महाचोरो वृणी
करः अतिज्वालो अतिदीप्तो अतिदीप्तो हविः यिषसाः प्रकरोति यो वचस्वी धर्मकतनः नीलस्तथा
लयश्चमोहनो निरवग्रहः स्वस्तिसस्तिस्रभावनश्च भागी भागी करोत्युः उद्धामश्च महोगश्च महोगर्भपरा
प्रवान् कसवर्णः स्वर्णश्च इन्द्रियः सार्वर्वाणिकः महापादो महाहस्ता महाकायो महायशः महामूर्द्धनि
हाकायो महानेत्रो महाबलः महोत्तको महाकाणो महादृष्टो महादमः महानाथो महाकेशो महाश्रीवः प्रम
शान्तश्च महाहृत् महाजस्तो महासदृशो महागालयः लंबितो लंबितो हश्च महामायः तपोनिधिः महादेवो म
हादेशो महाजिह्वो महास्रवः महानाथो महारोमो महाकेशो महाजटः प्रसेपन्नप्रसादश्च प्रत्ययो गिरिसाद
नः प्रह्लादो गुरुपातश्च अर्देतश्च महामतिः दुष्टको दुष्टकेशश्च अनलो वायुवाहनः मंडलीमेचवाहश्च दे
वदानवदर्पहो अश्ववैशीषो सामास्यश्च कुरुहस्तो जितो जसः यज्ञः पादपजो गृह्यः प्रकाशो जस्तथैव च
प्रमोचार्थप्रसादश्च अंतर्गम्यः सदृशो नः अहाराप्रियः सर्वः कनको चतसंस्थिरः नाभिर्नादकरो हयः प्रक
रः स्थपतिः स्थिरः हादयात्मा वधश्चंद्राय ज्ञेयश्च समाहितः रक्तानोलः कालिः कामो मकरः कालप्रजितः स
गणो गणाकारो भूतवाहनः सारथिः भस्मस्त्रापी भस्मगोत्रो भस्मभूततनूगणः आगमश्च विलापश्च महा
त्मा सर्वप्रजितः शुक्रः स्त्रीशुक्रसेपन्नः शुचिर्भूतनिषवितः प्राश्नमयः कपोतस्थो विश्वकर्मापतिर्वाः विशा
लाक्षश्च तामोष्टो हेमजालस्रनिष्पद्यः कपिलः कंपणः मूलग्रापश्च परोमरः गेयवाहो हारकस्तो अविजित

अथ तेजोमहोत्तेजो जपो विजयकालवित् ज्योतिर्वान्तयनः सिद्धिः संधिर्विग्रहपवच शंखीशिखी जटीजाली
 विचरायुचरो बली वेत्तिवपनवेत्तवली लोककटकस्तथा सर्वहृणति नादी च सर्वपापविमोचकः वंथन।
 स्तनोद्गाणां प्रथिशां विनाशकः सांख्यप्रवासी उवाचः सर्ववायुनिषेवितः प्रकंदोयुविभागश्च अतल्या
 यत्तुभारावित् सर्ववासः सर्वचारोद्वासावासवान्तः भीमाभीमकरो यत्तुः सर्वपारीथरात्तमः आकाशो
 तिर्विशेषनिर्वोक्तोऽपः खगः भित्तुभित्तुश्च रूपादरूपः सरपवान वसरांश्चमः सर्वचस्वीवसवेगा
 महाबलः मनोवगोनिशाचारः सर्वलोकफलप्रदः सर्ववासः कृपावासः सपदेशः कचोक्तचः मनि
 गुत्तामनिलोकः सहस्रायः सहस्रभक्त पक्षोचपतिरूपश्च प्रतिदीपोदिग्गोपतिः उर्मनो उर्मरः क्रूरमया
 यो करोगमसत महासना विष्णोश्च चर्माष्टभागाभावापतिः शक्तिभासः प्रतिष्ठी चमस्तंभनपवच कृता
 हतकरः कालामयमथ करवचः वानसत्पावाजसेवो नित्यमाश्रमप्रजितः ब्रह्मचारी लोकचारी सचारी
 सर्वचारवित् ईशान ईश्वरः कालो दिवाचारश्चेन कश्चक निमित्तस्थानि मित्तश्च नादीने दीकरो हरिः नेदी
 श्वरः सनेदी चनेदनाप्यपवहंतः भंगकारीति हंतव कालो बलपितामहः चतुर्भुजो महालिंगश्च
 रुलिंगस्तथैव लिंगात्तु सगथतः कालाथतो पुगावहः बीजाथतो बीजकृती अथात्मा तगजो व
 लः शतिहासश्च कस्यश्च तमो हि जगदीश्वरः देभो देभवहो देभो वेशो वेशकरः कलिः लोककर्त्री पञ्चपतिर्मा
 हा कर्ता त्रयोदशः अक्षरं परमं यामवलवान् अक्षरं पवच नित्यास्तनीशः अक्षान्ता गतो गतिः बहुप्रसा

श्री.
लि. ग.
३.
१५

सोमोतद्वयसायकः चंद्रः सूर्यः शनिः केतुर्ग्रहो ग्रहपतिर्दमः अक्षिणालयः कर्त्री मृगवाणार्पणोतचः
महातपाचारतपाप्रदृषपायनसायकः संवत्सरकृतमंत्रः अमातापामंतपः योगीयोगोमहाबीजोमहोर
तामहाबलः सवर्णीताः सर्वज्ञः सर्वज्ञोदधवाहनः दशबाहुस्त्वनिमिषोनीलकण्ठमापतिः विप्रवरु
पः स्वयंप्रेष्टावलवीरोबलागणः गणकज्ञागणायदोदिवासाः कंयपवच मंत्रवित्परोमोमंत्रः सर्वभावि
करोहः कर्मंडलुग्रोवीरोवाणहस्तः कपालवान् शरीशतघ्नीवज्रीचण्डिप्रोवायुयोमहान् प्रजस्रम
गश्पश्चतजज्ञेनकरातिथिः उल्लोचोदसदृक्चरुदपोविनतस्तथा दीर्घश्चहरिकेशश्चसतीर्थः कृष्ण
पवच मृगालः सर्वसर्वायोमृदः सर्वशुभकरः सिंहशार्दूलरूपश्चगंधारीचकपर्यपि ऊर्ध्वरेताऊर्ध्वलि
गोऊर्ध्वशापीनभक्तलः विजद्वीरवासाश्चरुदसनापतिविर्भः ग्रहोरात्रश्चभक्तश्चतिगममन्युः सर्वव
सः गजहादेत्यहाकालोलाकथातापणाकरः सिंहशार्दूलरूपणामादेचमंसदम्बरः निशाचरः प्रतचा
रीभूतचारीमहेश्वरः बहभूतोबहुयुतः सर्वभार्यामृतोहरः नृत्यप्रियोनृत्यनृत्यानर्तकः सर्वयातकः
द्यौरामहातपाः पाशानित्योगारिविराचनः सहस्रहस्ताविजयोयवसायोर्यनादितः प्रमथणासंघणा
त्सायजराकामशासनः दक्षयज्ञप्रहारीवरमहामथमस्तथा तेजापहारीबलवान्वेदिताभ्यर्थितावुयः
गंभीरघोषोगंभीरोगंभीरुबलवाहनः न्यग्रोपग्रोपग्रोविश्वकर्मावविश्वभक्त तत्प्रापयश्चरुयश्च
सहायः कर्मकालवित् विसृः प्रसादितोयज्ञः समदोवड्वासावः हुताशनः सहपञ्चप्रणातात्माहुताशनः

योसौत्रैलोक्यविजयेदिनाः एषदाष्टोत्तराण्यस्यहयाश्चस्यचात्मजः हयाश्चात्रदृषवन्पोजजेवसमना
नृपः तस्यपुत्रोभवद्राजावियन्ताभवभावितः प्रसादाद्वससूतावैर्मंडितः प्राप्तापिषाता प्रसूमेयसह
स्मयफलेशाणतदाज्ञया मानेष्टमनप्राप्तोभवभक्तः प्रतापवान कथंरिवाष्टमयेवेकरासीतिविविचय
न यतहीनः सयमात्मादृष्टवानब्रह्मणः सुते तंदिसेज्जहिजातसालव्यवावाहिजसत्तमः नाम्नासहस्र
दस्यब्रह्मणाकथितपुरा तेननाम्नासहस्रणश्रुत्वातडिमहेश्वर गणपत्यलव्यवानसब्रह्मयोनिहिजा
तमः ततस्तस्मात्तपोलब्धातंदिनाकथितपुरा नाम्नासहस्रजसोवेगणापत्यमवाप्नोत ऋषयकवुः
नाम्नासहस्रदस्यतंदिताब्रह्मयोनिता कथितेसर्ववेदार्थसंचिततदिसुवत नाम्नासहस्रविप्राणाव
क्तमहोमिशामनम सुतउवाच सर्वभूतात्मभूतस्यहस्यामिततेजसः प्रष्टात्रसहसुतनाम्नाश्रुतम
ब्रताः यवश्रुत्वामानवः प्रादुप्राप्तयाज्ञाणपपदम गोशिरःश्याणःप्रभभान्तःप्रवशावरदोवरः सर्वा
त्मासर्वविद्यातःशर्वःसर्वकरोभवः जदीदंटीशिखीखड्गीसर्वगःसर्वभावनः हरिश्चहरितश्चक्षुःसर्व
भूतहरःप्रभः प्रहृतिश्चनिहृतिश्चशातात्माशाश्रुतोक्रवः प्रमशानवारीभगवाविवेगोवाचोर्दतः अभि
वायोमहाकर्मातपस्वीभूतधारणः उन्मत्तवृषाःप्रासन्नःसर्वलोकप्रजापतिः महारूपमहाकायोमहा
वेशामहायशः महात्मासर्वभूतेश्वविश्वरूपाथमर्दनः लोकपालोतहितात्माप्रासादोभयहाविभुः
पवित्रश्चमहाश्वदनियमानियमाश्रितः स्वयभूतःसर्वकर्माश्रदिरादिकरोनिधिः सहसादाविशालाक्ष

श्री.
लि. ग.
७.
२५

कलसोक्तलंगुविनताश्चस्यपञ्चमे गणगपस्यचात्मानाप्रोपरमशोभना सुगणोसंस्थितिर्यस्योपि
तृणाचसदास्थितिः इत्वाकार्येष्टदायादोमयादेशमवाप्रवान कन्याभावात्तस्युन्मोनेवभागांसचाप्रवा
वसिष्टवचनाचासीत्यतिष्ठानेमहायुतिः प्रतिष्ठापमयजस्यस्युत्तममहात्मनः सप्रशवेमप्रादादाज
प्राणमहायणाः स्नातेवेणोमहाभागःस्त्रीपुंसोल्लक्षणान्वितः इत्वाकारभवद्देवोविक्रान्तिर्द्वैमवित्तमः ज्येष्ठः
प्रवशातस्यासीदृशापंचवतस्तृताः प्रभूतज्येष्ठः ककुत्स्थस्तसमदस्युक्ततोत्तपः ततः पृथुमंतिप्रष्टोविष्ट
कः पाथिवस्ततः विष्टकस्याहंकोपीमानयुवनासस्युतस्ततः आवलिष्ठमहातेजावंशकस्तुतोभवत्
आवेस्तनिमित्तायेतगाउदेशापुरीशुभा आवस्त्यायुवनाश्चस्यदृहदश्वाभवत्ततः दृहदश्वात्ततायज्जवला
श्चरतिस्मृतः पुंयुमारत्नमापन्नोहत्वापुंयुमहाबल पुंयुमारस्यतनयास्त्रयस्तलोकाविष्टताः दृष्टाश्च
वदडाश्चः कपिलाश्चचतस्मृताः दृष्टाप्रवस्यप्रमत्तस्तद्व्यप्रवस्तस्यविक्रतः दृष्टाश्चमनिकुम्भस्तमेहता
श्चस्यतस्ततः रुणाश्चावरुणाश्चमहितस्यात्सजावभौ युवनाशोरुणाप्रवस्यमापातातस्यवेसतः माया
तः पुरुकुत्साभद्वर्गोषश्चवीर्यवान् सचुक्रुदश्चप्राण्यात्मात्रयमेलाकाविक्रताः अवरौषस्यरायादोयुवना
सोपरः स्मृतः हरितोयुवनाश्चस्यहारीतास्तपतः स्मृताः पतेर्यगिरसः पदादात्रोपतादिजातेयः पुरुकुत्सा
स्यदायादस्यसदस्यमहायणाः तमेदायासमत्यन्नः सभूतिसाम्यचात्मजः विस्रहृदस्ततस्तस्यविस्रहृदो
तिस्मृताः पतेर्यगिरसः पदादात्रोपताः समास्मृताः सभूतिरपरंप्रमत्तरणमजोत्तनेत रावणानहता

यन्महादेवं तत्त्वावर्षायुतायुते भवप्रसादादगमलोकपालत्वमन्त्रं पितृणामाधिपत्यं च शापमोक्षं त
थैव च लब्धवान् देवदेवस्य प्रभावात् शूलपाशानः असंहतो प्रगभानो ह्येजामयमनिरिता शंखाश्चीस
देहाश्च चायायां मातृकल्युत वडवा रूपमास्यायतपस्तयस्वयवशा कालात्ययत्नतो जात्वा चायाया
यापतिः प्रभुः वडवामगमत्सजामध्वरूपेण भास्करः वडवावतदावाही संजातस्मादिवाक्यगत सप्रवच
शिवतो देवो देवानां तमिषगवो नक्षत्रालिपितो भास्करः पञ्चाक्षरं ज्ञापि जामहात्मना विलास्य कृतं तं
चोरेमंडलात् भास्करस्य तं निर्ममे भगवात्त्वया प्रथान दिव्यमायुधं रुद्रप्रसादाच्च उभं सुदर्शनमिति स्म
तम् लब्धवान् भगवाच्चक्रकलः कालातुल्यं मतोक्तप्रथमस्यासनसोयस्य तत्सुतानव इत्वा ऊनी
भगवच्च वयसः शर्यातिरेव च नरिष्यत्सु वैधीमान् तन्माभगोरिष्टपवच कुरुषोऽष्टपभश्चैव तवेते मानवास्
ताः इलाज्यष्टावरिष्टाच पुंस्त्वप्राप्ते हि सभवा सुयुक्ता इति विख्याता पुंस्त्वप्राप्ता इलापुत्र मित्रवरुणाया
स्तत्र प्रसादान्मनिपुणवाः पुनः शारवणप्राप्य स्त्रीप्राप्ते भवाजया सुयुक्ता मानवश्च्यौ मानसोमवशां वि
द्विष्ये इत्वा कोरश्वमेधेत् इला किं पुरुषो भवत् इला किं पुरुषत्वे तस्य युक्ता इति चोच्यते मासमेकं प्रमा
न्वीरः स्त्रीत्वं मासमगात्सुतः इला दुयस्य भवन् मासपुत्रस्य चाश्रिता बुधेतां तस्मात्साधुमेयुनायापमत्रि
ता सोमपुत्रबुधाचापि पलो जातः पुंश्वः सोमवशा यज्ञोपीमात्भवभक्तः पुतापवान् इत्वा ऊ पूर्ववशात्
तयेवात्ता यज्ञात्पः पुत्रयमभूत्स्य सुयुक्ता इति ज्ञातमाः उक्तलक्षणापश्चैव विनताश्वस्तथैव च उ

माहेश्वरयोगं रुद्रलोकं गताहिते त्रयोदशे पुनः प्राप्ते परिवर्तक्रमेणात्तु धर्मेनाशयलो-
नाशयलानामव्यासस्तु भविता यदा तदाप्यहं भविष्यामि बालिर्नाम महा मुनिः कालिगि-
त्याश्च मे पुण्यपर्वते गंधमादने तत्रापि मम ते पुत्रा भविष्यति तपोधनाः सधामाकस्य प-
ञ्चवदसि ह्यवरजस्तथा महायोगवलो येना विमला उर्दरे तसः प्राप्य माहेश्वरयोगं रुद्रलो-
कं गताहिते यदा व्यासस्तु रत्नस्तपया ये च चतुर्दशे तत्रापि पुनरेवाहं भविष्यामि पुगाति
के वंशे त्वंगिरसां च ह्येगौत्रमो नाम नामतः भविष्यामि महाप्राण्य गौत्रमनामतदने तत्रा-
पि मम ते पुत्रा भविष्यति कलौ तदा अत्रिहृद्यश्च वासुदेवश्च वल्लोथश्च विष्टक योगात्मानो-
महात्मानः सर्वयोगसमन्विताः प्राप्य माहेश्वरयोगं रुद्रलोकं गताहिते ततः पंचदशे
प्राप्ते परिवर्तक्रमेणात्तु त्रैव्या रुणीयदाया सोदायरे समपद्यत तदाप्यहं भविष्यामि नाम्ना
वेदाशीरामुनिः तत्र वेदाशीरानामवने तत्पारमेश्वरं भविष्यति महावीर्यवेदशेषश्च पर्वतः
हिमवत्पृष्ठमासायसरस्वत्यां न गौत्रमे तत्रापि मम ते पुत्रा भविष्यति तपोधनाः ऊर्णाश्च ऊर्णा-
दाहश्च कशबीरः कुशनेत्रकः योगात्मानो महात्मानः सर्वते सुधरे तसः प्राप्य माहेश्वररुद्र-
योगं रुद्रलोकं गताहिते व्यासो पुनरेवाहं भविष्यति तत्र प्रसनाय भक्तानां विजि-
तात्मना तदाप्यहं भविष्यामि गोकर्णनामनामतः भविष्यति मुह्यप्राण्यं तु गोकर्णनामतदने

लिं.
ग. ५.

४१

तत्रापिममतेपुत्राभविष्यतीहयोगिनः कश्चयोऽस्यशान्त्यैवच्यवनोऽथवृहस्पतिः तेषितेनै
वमार्गेणध्यानयोगसमन्विताः प्राणमाहेश्वरंयोगं गंतोरोरुद्रमेवहि ततःसप्तदशैवैवयमे
वर्तेक्रमागते यदाभविष्यतिव्यासोनाम्नादेवः कृतंजयः तदाप्यहंभविष्यामिगुहावासीति
नामतः हिमवाह्निखरेरस्येमहाडुर्गमहालये सिद्धदेवंमहाप्राणंभविष्यतिमहालयेत
त्रापिममतेशिष्यायोगज्ञवत्सवादिनः भविष्यतिमहात्मानोनिर्ममानिरहंकृताः रामणोवा
मदेवमुमहाकायोमहातैलः तेषांदशसहस्रतुशिष्याणां ध्यानयोगिनां भविष्यति तदाक
ल्पेपर्वतेध्यानपुंजकाः योगाभ्यासरताश्चैवचरिक्ततामहेश्वरं महालयेपदंन्यस्तदृष्ट्वायो
तिशिखं पदं येचात्मेपिमहात्मानः कलौतस्मिपुगातिके ध्यानेमनःसमाधायविमलाः सुह
उदयः गत्वामहालयंप्राणंदृष्ट्वा माहेश्वरंपदं तीर्णस्तारयतेजंतर्देशपूर्वान्दशापरान् प्रा
त्मानमेकविंशत्तारयित्वा महालये ममप्रसादघास्यतिरुद्रलोकंगतञ्चराः ततोऽष्टदशमे
वैवपरिवर्तेयदाविभो तदाऋतंजयोनामव्यासस्तुभवितामुनिः तदाप्यहंभविष्यामिशिव
डीनामनामतः सिद्धदेवंमहाप्राणंदेवदानवराजिते हिमवाह्निखरेरस्येशिखंडीनामपर्व
तः शिखंडिनोवनंचापियत्रसिद्धनिषेविन तत्रापिममतेपुत्राभविष्यतितपोधनाः वाचस्प
वासुकाकश्यपा माश्वस्तथोश्वरः योगात्मानोमहात्मानः सर्वेतेवेदपारगाः प्राणमाहेश्व

१०
रंयोगंरुद्रलोकायसंस्थिताः अथएकोनविंशेत्तुपरिवर्तैकमागते आसक्तभवितानामाभाः
रहाभोयदा मुनिः तदाप्यहं भविष्यामिजयामातातिनामतः हिमवच्छिवैररम्येजतायुर्यत्र
यवतः तत्रापिममनेपुत्राभविष्यतिमहोजसः हिरण्यनाभकौशल्यालोकादिः कथुमिस्त
या ईश्वरायोगधर्माणाः सर्वेतेत्युद्धरेतसः प्राप्यमाहेश्वरंयोगंमहेश्वरपदेस्थिताः ततो
विंशत्तमस्यैवपरिवर्तैयदातदा गोत्रमस्ययदायासोभविष्यति तदा मुनिः तदाप्यहं भवि
ष्यामिअट्टहासस्तनामतः अट्टहासप्रियास्यैवभविष्यति तदानराः तदाहिमवतः एष्टेअ
ट्टहासोमहागिरिः देवदानवयक्षैद्रसिद्धचारणसेविते तत्रापिममनेपुत्राभविष्यतिम
होजसः योगात्मानोमहात्मानो ध्याननोनियतव्रताः समंतत्तर्वैरिर्विद्वानकवंधः कुवंधनः
प्राप्यमाहेश्वरंयोगंरुद्रलोकायनेगताः एकविंशेत्तुः शत्रुपरिवर्तैकमागतः वाचः अश्वः सुतो
यासोयदासप्तविंशत्तमः तदाप्यहं भविष्यामिदारकोनामनामतः तस्माद्भविष्यतेपुण्यदेवदारु
वनंतदा तत्रापिममनेपुत्राभविष्यतिमहोजसः स्रतोदाभीयणीस्यैवकेतुमानगोत्रमस्तथा
योगात्मानोमहात्मानोमहात्मानोनियताउद्धरेतसः नैष्टिकव्रतमास्यायरुद्रलोकायनेगताः
दाविंशेपरिवर्तैतव्यासः पुष्पायणोयदा तदाप्यहं भविष्यामिबाराणस्यामहाधुतिः नाम्नावैला
गलीभीमोदेवायत्रसवासवाः दक्षतिमोकलोतस्मिनवतीर्णीहलाग्रं तत्रापिममनेपुत्राभवि

लिं.
ग३.

४२

अंतिसंधारिकाः भूतापिर्मधुपिंगुष्वेतकेतः कृतस्तथा तेषामाहेश्वरंयोगं प्राप्यथा
न परायणाः विमलावस्मभूयिष्ठा रुद्रलोकाय संस्थिताः परिवर्तयति विंशे तृणा विंदुर्यदा
मुनिः आसौ हि भविता वस्मन् तदा हं भविता पुनः श्वेतो नाम महाकायो मुनि पुत्र संधारिकः
तत्रापि मम ते पुत्रा भविष्यति तपोधनः उषजो वृद्धस्य सुदेव लकविरेव च प्राप्य माहेश्वरं
योगं रुद्रलोकाय ते गताः परिवर्तयति विंशे श्वेतो नाम यदा विभोः तदा हं भविष्यामि वल्मी
तास्मिं युगांतिके श्वेतो नाम महायोगी नैमिषे देववर्दिने तत्रापि मम ते पुत्रा भविष्यति तपोधनाः
शालिहोत्राग्निवेशश्च पुत्रवनाश्वः शरद्वपुः तेषां ते नैव मार्गं रुद्रलोकाय संस्थिताः पंचविं
शति मेषां परिवर्तयति क्रमागते वासिष्ठस्तयदा व्यासः शक्तिर्नामा भविष्यति तदा हं भविष्या
मिदं दिमुं शीघ्रं प्रभुः तत्रापि मम ते पुत्राः भविष्यति तपोधनाः व्यागलः कुंडः कर्णश्च कुंभ
श्चैव प्रवाहकः प्राप्य माहेश्वरं योगं रुद्रलोकाय ते गताः षड्विंशे परिवर्तयति तदा व्यासः पराशरः
तदा चाहं भविष्यामि सहिस्वनी मनामतः पुरं भववटं प्राप्य कलौ तस्मिं युगांतिके तत्रापि मम ते
पुत्रा भविष्यति संधारिकाः उत्तको वैद्युतश्चैव शत्रुकुशश्च नायकः प्राप्य माहेश्वरं योगं मम
तदाय ते गताः सप्तविंशे ततः प्राप्ते परिवर्तयति क्रमागते ज्ञातृकर्तृणो यदा व्यासो भविष्यति तपो
धनः तदा चाहं भविष्यामि सोमशर्मा हि जातमः प्रभासतो यमासाद्य योगात्मा योगविश्रुतः

नत्रापि मम ते शिष्या भविष्यति तपोयनाः अत्र पादः जनारञ्जुलको वत्स एव च योगाः
त्मानो महात्मानो विमलाशुद्धबुद्धयः प्राप्नुयान् देवैर्योगं रुद्रलोकाय ते गताः अष्टाविंशोऽ
नः प्राप्ते परिवर्तकमागते पराशरस्मृतः श्रीमानिस्तु लोकपितामहः यदा भविष्यति या
ज्ञानास्माद्देवाय नः प्रभुः तदा वष्टुन चाशेन विलुः पुरुषसत्तमः वसुदेवाय उष्टु शेषे वासु
देवा भविष्यति तदा ण्यहं भविष्यामि योगात्मा योगमायया लोकविस्मयनार्था युवस्य चारि
शरीरकः एमशाने मृतमृद्धिष्टं दृष्ट्वा कायमनायकं ब्रह्माणो हितार्था यप्रविष्टा योगमायया
दिष्टा मेरुगुह्योपाणा तया साहचर्यविल्लना भविष्यामि तदा ब्रह्म नलकलीनामनामतः काया
नत्तारमिमेवं सिद्धदेवै तदा भविष्यति तदा त्वात्तया वद्रुमिर्द्दरिष्यति तत्रापि मम ते शि
ष्या भविष्यति तपोस्त्रिनः कृष्णकशैव गंगेश्वरैः कारुष्य एव च योगात्मानो जितात्मानो
ब्रह्माणवेदपारगाः प्राप्नुयान् देवैर्योगं विमलाशुद्धरेतसः रुद्रलोकं गमिष्यति पुनरावृ
त्तिर्दुर्लभं एतेषां सुयतासिद्धा भस्मादुलितविग्रहाः लिंगार्चनरतानित्यवास्याभ्यन्तरसंस्थि
ताः भक्त्या ममेव योगेन ध्याननिष्ठा जितेन्द्रियाः इमं तत्त्वावने प्रोक्तमवतारेषु लक्षणा मन्वा
दिकुलस्य र्यते अष्टाविंशोऽपगक्रमात् तत्र प्रकृतिसमूहानां विभागो धर्मलक्षणाः भविष्यति त
दा काले कलसद्देवाय नो यदा स्मृत उवाच निशम्यैव महातेजा महादेवेन कीर्तितं रुद्रावतारं भग

लिं.

ग. ७.

४३

वानप्रणिपत्यमहेश्वरं तस्याववापिभरिष्ठाभिः पुनः प्राह च शंकरं ब्रह्मोवाच सर्ववित्सुम
यादेवाः सर्ववित्सुपरायाणाः नहि वित्सुसमाकाचिह्नतिरन्याविधीयते इत्येवं सततं वेदा-
गायतेनात्र संशयः स देवदेवो भगवान् तव लिंगार्चनं ततः तव प्रणामपरमः कथं देवो-
स भूत्सुभुः कृत उवाच निशम्य वचनं तस्य ब्रह्मणः परमेश्विनः प्रपिबन्निवनेत्राभ्यां तमाला-
काहं शंकरः भवान्नामयाणां सुवशाकसादान्तरेश्वरः मुनयश्च सदा लिंगं संप्रज्यविधिपूर्व-
कं स्वस्वपदं विभोः प्राप्तास्तस्मात्संप्रजयंति ते लिंगार्चने विनानिष्ठानास्त्रियस्माज्जन्तर्दने
आत्मनो यजने नित्यं शुद्ध्या भगवात्सुभुः इत्येवमुक्ता भगवान् अनुग्रहमहेश्वरः पुनः सं-
प्रेक्ष्य देवेशस्तत्रैवांतरधीयत तमुद्दिश्य तदा ब्रह्मानमस्कृत्य कृतोजलिः स्वष्टवशेषगत
वानलव्यसंतस्तु शंकरान् इति लिंगपराणोरुदाः वताराः क्षेत्रशिष्यनिर्देशाच्च तद्विशेषाध्यायः
ऋषयकुचुः कथं प्रश्नो महादेवः कैलासेतानं गात्मजा अंकस्या महादेवो लिंगार्चनविधि-
क्रमं तदा पार्श्वस्थितो नंदी शालकायनजन्मनः श्रुत्वा खिलं पुनः प्राह ब्रह्मपुत्राय स ब्रतं स-
नकुमाराय सुभे लिंगार्चनविधिक्रमं तस्माद्वा सो महातेजाः श्रुतवान् श्रुतिं संमितं स्नातया-
गोपचारानि यथा शैलादिनो मुखात् श्रुतवोस्तत्प्रवक्ष्यामि स्नानाद्ये चार्चनविधिं शैलादिरुवा-
च अथ स्नानविधिं वक्ष्यामि नानाहिताय वै श्रुतवोस्तत्प्रवक्ष्यामि स्नानाद्ये चार्चनविधिं सर्व-

२५

सूतः स संभूतः काला विपीर मध्यस्थः स्वयं शिष्यैः सुता र शीः ध्याता वीर म वीरे शं द्वा ।
विंशतिरसंयुतं विभोत केन वै कला पांडु शां गुल मानतः पीडं न स्प नृपेद्र स्प शत्रु मं ।
गार केन त्र कुंड स्याथः स्वते यंत्रा स्याः कोप मूर्धितः अधो म विधि पादं त सर्वं कुंडे ३९
यत्नतः इत शानां गार नानो यत्न वेण सह दा हयेत् तत्रा श्रीन्या पये जी ति ब्रह्म चर्य परा
यत्नः मयरा स्वेण नाभां तु जल न दीप यत्नतः कंच कं तु व संयुक्तैः कर्पा सा स्थि सम ।
नितैः रक्त संध प संमिष्टै हो मद्रवो विशेषतः हस्त यंत्रो द्व वै सैव सह हो मं त्र कारयेत्
अष्टोत्तर सहस्रं त्र हो मये द न पूर्व शः कृष्ण पदो चतुर्दंशं समा रा ध्य या क्रमं अष्ट म्
तंतथां गारे मंड ले स्थान वर्जितं एवं कृते नृपेद्र स्प शत्रु वः कुल जैः सह सर्व डः त्र समो
पेतं प्रयां तिय म साधनं मंत्रेणानेन वा दय नृ क पालनं त तथा केशे नृणां तथा गार त्र
षकं बु क मेव च वीर व्या दार जो धालिं गृह मं मार्ज नादि च विष संपु स्प दं तानि अष्ट दं
तानि सत्र ताः दर्जर स्प व दं तानि वृष दं तानि यानि त्र गवां चैव चतुर्दं ता वृष दं तानि या
नितु गवां चैव चतुर्दं ता व्याघ्र दं तानि यानि त्र तथा कृष्ण मृगाणां च विशल स्प तथैव
च नकुल स्प व दं तानि वराह स्प विशेषतः दं तानि साधयि ता च मंत्रेणानेन यत्नतः
जयेद शो त्र र शत मंत्रे चा वीर म त्र मं तत्क पाले त्वेन वृत्त्यो गृह वा न गारे पि वा प्रेत स्या

लिं.
ग ७.
२४०

नेपिराष्ट्रे वासुतवहेणवेहितं शक्रोऽष्टमराशौ वा प्रविष्टं च दिवाकरे सोमे वापि प्रवि
ष्टे तमेष्टेणानेनयत्ततः स्यान्नाशं भवेत्तस्य शक्रो नीशश्च जायते शक्रं राज्ञः समा
लिख्यगमने सवपास्थिते भूतले दर्पणप्रविष्टितानपरिशोभिते चतुस्तोराणां संश्रु
क्तैर्दर्भमालासमावृतं वेदाध्ययनसंयत्ताराष्ट्रे दृष्टिप्रकाशकं दत्तितो ननु पादेन
मूर्द्धं संताडयेत्तस्य एवं कृते नृपेन्द्रस्य शत्रुनाशो भविष्यति स्वरारुपतिमुद्दिश्य
यः कुर्यादभिचारकं सयात्मानं निहते वस्त्रकलनाशयेत्कुपीः तस्मात्स्वराष्ट्रे गोत्रा
दं नृपतिपालयेत्सुधी सर्वो वापि क्रिययेत्सु सर्वयत्नेन सर्वदा एतद्रहस्यं कथितं न दे
यं यस्य कस्यचित् इत्यादि महाप्रमाणैर्लिंगे शक्रोऽष्टमराशौ वा तस्येष्टे अभिचारविधौ १५५
नृपयुक्ताः निग्रहोद्योगोद्योगादिभिरुक्तः सव्रत वज्रवाहनिकामयवक्तुमर्ह
सि शोभनां सूतउवाच वज्रवाहनिकानामविद्याशत्रुभयं करोति अनया सेवया वज्र
नृपाणां साधयेत्ततः वज्रकृत्वा विधानेन तद्वज्रमभिषिञ्च्य अनया विद्यायां कास्मिं
विन्यसेत्काचनेन च ततश्चादारलक्ष्यं वज्रपेदिहान् समाहितः वज्रीदशांशं जुहुया
द्वज्रकंडे च तादिभिः तद्वज्रं गोमये त्रिसंदापे यत्र पतेत्तदा तेन वज्रेण वै गच्छन् नृप
त्रूनजीयाद्राणां जीरे पुरापितामहे नैवा लब्धा विद्या प्रसूततः देवी शक्रोपको गार्थ

वक्त्रलिङ्गं स्मराम्यहं शब्दव्यसतनुं साक्षात्तुद्वयप्रकाशकं १५ वर्णवयवमयं वक्त्रं ध्यायुः।
 एतं स्थितं अकारोकारमकाराद्यं स्थूलं सूक्ष्मं परावरं ओंकाररूपं गवजं सामं जिह्वासमं लि-
 तं यजुर्वेदमहाग्रीवमथ कौहमजं विभं १० प्रधानपुरुषातीतं प्रलयोत्पत्तिवर्जितं तेमसा-
 कालरुद्राद्यं रजसाकर्मकांडकं सत्तेन सर्वगं विसृज्य निर्गुणं परमेश्वरं प्रधानावयवं प्राण-
 सप्तधा धिष्ठितं क्रमात् पुनः षोडशधा वैवस्वद्विकृतं मज्जोद्भवं सर्गप्रतिष्ठासंहारलीला-
 र्थं लिङ्गं पिणं प्राणम्यवयवाभ्यां वक्ष्ये लिङ्गोद्भवं शुभं २० इति श्रीमहापुराणे लिंगे कल्पे प्र-
 थमोऽध्यायः १ स्मृत उवाच ईशानकल्पवृत्तांतमधिकृत्य महात्मना ब्रह्माणकथितं पूर्वं।
 पुराणलिङ्गमुत्तमं ग्रंथकोटिप्रमाणं तृशतकोटिप्रविस्तरे चतुर्लक्षेऽप्यसंक्षिप्तेऽप्यसं-
 र्वातरेषु वै ब्रह्मेष्टादशधा वैवस्वद्विष्टादशरादिषु लिङ्गमेकादशं शोक्तं मया व्यासाच्चतुर्विंश-
 तं ब्रह्मेष्टादशसाहस्रं ग्रंथमानमिह हि जाः तस्मात्संदेयतो वक्ष्ये अतं विस्तरतो मया
 चतुर्लक्षेण संक्षिप्ते कल्पहेयायनेन न त्रयैकादशसाहस्रकथितो लिङ्गसंभवः सर्गः
 प्राधानिकः पञ्चात्मा कृतो वै कृतस्तथा अंडस्यास्य च संभूतिं रंडस्यावरणाष्टकं अंडोद्भवत्वं
 सर्वस्य रजो गुणसमाश्रयात् विस्मृतं कालरुद्रत्वं शयने चाप्सु तस्यैव प्रजापतीनां सर्गः
 अष्टाध्वयुद्धराणां तथा ब्रह्माणस्य दिवा रात्रिमापुर्वर्षीयतः पुनः सवनं ब्रह्माणस्यैव युग-

लिं.
म. ७.

कल्पयन्तस्तु दिवं च मानुषं च सर्वमावर्धयन्तौ वा एवमेव च पित्रं पितामहं संभूतिर्धर्ममाश्रमिणां
तथा प्रवृत्तिर्जगतां भूयो देवाः शत्रुद्रवस्तथा स्त्रीपुंभावेति रचेष्टुसर्गो मेषु न संभवः आ
त्मा पुंकारि रुद्राय कथितं रोदनांतरे ब्रह्मविस्मोर्विवादश्च पुनर्गो लिङ्गस्य संभवः शिलादस्य
न पश्येत्तद्वत्तादेर्दर्शने तथा प्रार्थना यो निजस्याय दुर्लभत्वं स्तुतस्तु शिलादशक्रसंवादः
पुनर्यो नितमेव च भवस्य दर्शने वैवर्तिष्येष्टाचार्यशिष्ययोः व्यासावताराश्च सदा कल्पम
न्ततराणि च कल्पतैवेव कल्पाणि मात्वा भेदस्तनुक्रमात् कल्पेषु कल्पे वाराहे वाराह त्वं ह
रेस्तथा मेघवाहन कल्पस्य वृत्तांतं रुद्रगौरवं पुनर्लिङ्गोद्भवश्चैव ऋषि मथ्येपि नाकिनः लि
ङ्गस्या राधेन स्नानं विधानं शौचलक्षणं वाराणस्याश्च माहात्म्यं क्षेत्रमाहात्म्यं वर्णनं भुवि रु
द्रालया नांतं सात्वा विस्मयं हस्य च अंतर्दिक्षे तथा देस्मिंदेवाय तनवर्णनं दत्तस्य पतनं भू
मौ पुनः स्वरोचिषंतरे दत्तशायश्च दत्तस्य शायमादस्तथैव च कैलासवर्णनं चैव योगः
योगः पाशुपतस्तथा चतुर्गुणप्रमाणं तुष्टगुणधर्मः सविस्तरः संध्याशकप्रमाणं च संध्यावृ
त्तं भवस्य च श्मशाननिलयं चैव चंद्रलेखा समुद्रवः उद्धारः शंकरस्याथ प्रजोत्पादनमेव च
मेषुनादिप्रसंगेन विनाशे जगतां भयं शायः सत्याकृतो देवान्परां विस्मयं च पावकं सुकोत्सर्ग
श्वरुद्रस्य गंगेयोद्भव एव च ग्रहणादिषु कालेषु स्थाप्य लिङ्गफलं तथा द्रुपदधीविवाद

पतिहायादसादिप्रतिभं प्रभृतेषु ॥ २॥ ३॥ ३॥ ॥ आद्युक्तकुरालाभ्याञ्चासेवायं म् ॥ २॥
३॥ ४०॥ यतश्चुतिरारणम् ॥ २॥ ३॥ ४१॥ पञ्चमीविभते ॥ २॥ ३॥ ४२॥ साधुनिपुणाभ्यामर्वा
यास्तयम्पृतेः ॥ २॥ ३॥ ४३॥ प्रसितोत्सकाभ्यान्तृतीयोच ॥ २॥ ३॥
४४॥ नक्षत्रेचलुपि ॥ २॥ ३॥ ४५॥ प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रेप्रपमा ॥ २॥
३॥ ४६॥ सम्बोधनेचा ॥ २॥ ३॥ ४७॥ सामन्तितमा ॥ २॥ ३॥ ४८॥ एकवचनं सन्बुद्धि ॥ २॥ ३॥ ४९॥ व
र्षीष्टे ॥ २॥ ३॥ ५०॥ ज्ञोविदर्थस्य करणे ॥ २॥ ३॥ ५१॥ खद्योगार्थदपेशाकर्मणि ॥ २॥ ३॥ ५२॥
कर्मः प्रतियनेन ॥ २॥ ३॥ ५३॥ रजार्थनाभाववचनामज्वरे ॥ २॥ ३॥ ५४॥ आशीषिनाथः ॥ २॥
३॥ ५५॥ जातिनिप्रहणनाटकाद्यपेकेहिंसायम् ॥ २॥ ३॥ ५६॥ व्यवहृयणसमर्थको ॥ २॥

३।५॥ दिवसादयं स्य। २।३।५॥ विभाषा पसर्गः। २।३।५॥ द्वितीयावस्था
॥ २।३।६०॥ प्रेष्यबुकोह विषादेवता स पदनि। २।३।६१॥ चतुर्थीवर्तलं छन्द
सि। २।३।६२॥ हरयं जम्बुक रणे। २।३।६३॥ कर्तार्य प्रयोगे काले रट्टि करणे। २।३।६४॥ क
र्तार्य कर्म रणे कृतिः। २।३।६५॥ उभय पत्नी कर्मणि। २।३।६६॥ तस्य च वर्तमाने। २।३।६७
प्रथम करण वाचि नम्र। २।३।६८॥ नलोका व्यधान व्याखल पत्न्या म। २।३।६९॥ अनेनै
भविष्यदाद्य मरणं यो। २।३।७०॥ कृत्या ता कर्तृदेवा। २।३।७१॥ तुल्यार्थं तुल्योपमा म्या
नृती पान्य तस्या म्। २।३।७२॥ चतुर्थी वारि ष्या पुष्य मद्रमद्र कुशाल सखा र्थं हितैः। २।
३।७३॥ अनभिहित इमं मतं प्रेष्य बुकोह विषादः॥ इति द्वितीयाध्यायस्य तृती

या पादः ० दिगुरेव कवचनेम् ॥ २॥ ३॥ १॥ ४॥ ५॥ प्राणितु र्यसेना दुःनाम् ॥ २॥ ३॥ २॥
अनुवादे चरणानम् ॥ २॥ ४॥ ३॥ अथ पुत्रतुरन पुंसर्कम् ॥ २॥ ४॥ ४॥ अथ यनतो री
विप्र कृष्टारणानम् ॥ २॥ ४॥ ५॥ जातिरप्राणिताम् ॥ २॥ ४॥ ६॥ विशिष्टतिरुन दीदे रो ग्रामः
॥ २॥ ३॥ ७॥ तद्रजनवः ॥ २॥ ४॥ ८॥ ये वाचविशेषः शम्भुतिकः ॥ २॥ ४॥ ९॥ अत्राणमनिरव
हितेनाम् ॥ २॥ ४॥ १०॥ विभाषा वृत्तम् गत एधा न्य वाञ्छन पशुशक न्यम्भु वटवपुवा
पराधरो जरापाम् ॥ २॥ ४॥ ११॥ विप्रतिपिडं चानधिकरणवाचि ॥ २॥ ४॥ १२॥ नदाद्यपय
आदीनि ॥ २॥ ४॥ १३॥ अधिकरणैतावन्ति च ॥ २॥ ४॥ १४॥ विभाषा समीची ॥ २॥ ४॥ १५॥ सनपु
कम् ॥ २॥ ४॥ १६॥ प्रवापीभावम् ॥ २॥ ४॥ १७॥ तत्पुरुषोऽनकर्मधारयः ॥ २॥ ४॥ १८॥

पतिहायादसादिप्रतिमं प्रभृतैः शुभं ॥ २॥ ३॥ ४॥ अथ कुरुक्षेत्राभ्यां शूराणां युद्धं ॥ २॥
३॥ ४॥ ५॥ यत्तु निहंतारं ॥ २॥ ३॥ ४॥ ५॥ पञ्चमी विभक्ते ॥ २॥ ३॥ ४॥ साधुनिपुणाभ्यां सर्वा
यास्तैः प्रभृतैः ॥ २॥ ३॥ ४॥ ५॥ प्रसिद्धास्तैः काभ्यां नृणां च ॥ २॥ ३॥
४॥ ५॥ नक्षत्रैश्च त्रिपुरा ॥ २॥ ३॥ ४॥ ५॥ प्रातिपदिकां लिङ्गं परिमणवचनमात्रे प्रपमा ॥ २॥
३॥ ४॥ ५॥ सम्बोधने च ॥ २॥ ३॥ ४॥ ५॥ सामन्तिनः ॥ २॥ ३॥ ४॥ ५॥ एकवचनं सन्बुद्धिः ॥ २॥ ३॥ ४॥ ५॥
६॥ ७॥ ८॥ ९॥ १०॥ ११॥ १२॥ १३॥ १४॥ १५॥ १६॥ १७॥ १८॥ १९॥ २०॥ २१॥ २२॥ २३॥ २४॥ २५॥ २६॥ २७॥ २८॥ २९॥ ३०॥
३१॥ ३२॥ ३३॥ ३४॥ ३५॥ ३६॥ ३७॥ ३८॥ ३९॥ ४०॥ ४१॥ ४२॥ ४३॥ ४४॥ ४५॥ ४६॥ ४७॥ ४८॥ ४९॥ ५०॥
५१॥ ५२॥ ५३॥ ५४॥ ५५॥ ५६॥ ५७॥ ५८॥ ५९॥ ६०॥ ६१॥ ६२॥ ६३॥ ६४॥ ६५॥ ६६॥ ६७॥ ६८॥ ६९॥ ७०॥
७१॥ ७२॥ ७३॥ ७४॥ ७५॥ ७६॥ ७७॥ ७८॥ ७९॥ ८०॥ ८१॥ ८२॥ ८३॥ ८४॥ ८५॥ ८६॥ ८७॥ ८८॥ ८९॥ ९०॥
९१॥ ९२॥ ९३॥ ९४॥ ९५॥ ९६॥ ९७॥ ९८॥ ९९॥ १००॥

श्री.
भाग.
नदी.
३

आशयनकन ३६ रु नाभनदत्तस्त्रीतेनलजयामासविलीयावस्याकत ३६ ५१ इति श्रीभा
वार्थनवमस्कंधेप्रथमोऽध्यायः १ द्वितीयेमनुपुत्राणांदावपुत्रोविरागतः कश्यपकादियं

सापतिं चकमेसुभुः सोमराजस्ततंपतिं सतस्यांननयामासपुत्रवसमात्मने ३१ प
वेस्त्रीत्वमनुपुत्रातः सयुम्नोमानवोत्पः संस्मरस्वकुलाचार्यवसिष्ठमिति सुशुभ ३६
सतस्यातादशादृष्टाकृपयाभ्युपार्जितः सयुम्नस्याशयन्सुसुपायावतशंकर ३७
तदृष्टस्त्वैसभगवान्कश्यपोप्रियमाहरत् साववावमृताकृर्वत्रिदमाहविशंपते ३८
मासपुमान्भवतामासस्त्रीतपसातव इत्यववस्ययाकामं सयुम्नोवतिमदिनी ३९
आवाय्यानुप्रदातामेलयापुस्तववस्यया पालयामासजगतीनाभ्यनदत्तसंतप्रजाः ४०
तस्योक्तलोगयोरानिमलप्रसतासयः दक्षिणापथराजानोवभूतुर्दमवत्सलाः ४१
ततःपरिगतेकालेप्रतिष्ठानपतिः प्रभुः पुत्रवसउत्तरमगापुत्रायगतोवन ४२
इति श्रीभागवतेनवमस्कंधेप्रथमोऽध्यायः १ शुक्रः ३ एवंगोतयस्युम्नेमनुर्वेव
सतासुते पुत्रकामस्तपस्तेपयमुनायांशतंसमाः १ ततोयजन्मनेदेवमपा
त्तार्थदविप्रभं इत्वाकृपूर्वजान्नान्नेमेस्वसदृशान्दश २ ॥

वानांवंशानाहलग्रक्रमात् १ इत्वाकृः पूर्वजोयेषांजान् २ तत्रष्टषध्रसवंशोनाभवदि
ति सदेवकमाह एषेप्रलित्वादिनाकविः कनीयानित्यतः ३ ॥

विगतंतिमिरंशभासः प्रकाशमस्ययासतयाभूतादिशः ऊर्वतः ॥ प्रसंगरमभिनिवे
शंहीः ॥ प्रसंगकल्पितमनसः सतस्तत्प्रसंगशून्यनरनारायणाश्रमेप्रययुः ॥ ११ ॥

प्रगृह्यसुचिरंवापंशराद्यपरलाभुतान् दंशितोनुत्तमंवीरोजगामदिशमुत्तरं ॥
सुक्रमारोवनंमेरीरथस्तात्प्रविवेश ह यत्रालेभगवानुशोचिरममाणः सहमया ॥
तस्मिन्प्रविष्टपवासौसुपुम्नः परवीरहा अपश्यत्तिस्रयमात्मानमर्चयवड्यान्त्य ॥
तथातदनुगाः सर्वश्रामलिंगविपर्ययं दृष्ट्वाविमनसोभूवनीक्षमाणाः परसरे ॥
राजः कथमेवंपुणोदेशः केनवाभगवान्कृतः प्रश्नमेनेसमाचक्षपरेकोत्तरं ॥
हितः ॥ सुकः एकदागिरिशंद्रुष्टुष्टयस्तत्रसुव्रताः दिशोवितिमिराभासाः ऊर्व ॥
तः सुमुपागमत् ॥ तानिलोकवासिकादेवीविवासाद्रीडिताभशम् भर्तृवकात्समुत्था ॥
यनोवीमश्रुथपर्यथात् ॥ अविशोपितमोवीक्षप्रसंगरममाणयोः निहताः प्रययुस्त ॥
स्मान्नरनारायणाश्रमे ॥ तदिदंभगवानाहप्रियायाः प्रियकाम्याः स्थानंयः प्रविशेद ॥
तत्सर्वेयोषिद्वेदिति ततर्जुवदन्तर्द्वेपुरुषावर्जयंतिदि सावानुचरसंपुक्ताविव ॥
चारवनादने ॥ अयतामाश्रमाभ्यासवसंतोपमदोत्तमा स्त्रीभिः परिहृतावीक्षवक ॥

संगिकयुक्ताप्रसंगमनुवर्णयति सावेति अनुवरांसंपुक्तेतिवक्तव्येभूतपूर्वगत्पात्रंस्त

॥ ११ ॥
निर्दिष्टः

कार.

[illegible]

तोभांतिरुपांतेशादतिव्यं चितिमंत्रेणदेयंतश्चाद्रतीनांत्रयेप्रियेति यत्तुवारादीतंत्रे त्रै
कोभगवानेकोमार्कदेयस्तुमार्गणाः देवापंचक्रषिस्त्रिंशदेवीद्वादशकंतथा वैष्णवतौ
पुनर्द्वौहौराजोवाचेतिवर्णतः अर्धातिपूर्वपरयोःपुनःषोडशषोडशः अर्धातिसप्तचद्वेच
श्लोकाःपंचशतंतथा श्लोकानांचतुरशीतिरध्यायाश्चतयोदश इति मार्कदेयपुराणोत्रयो
दशोत्तर्यः एवमाद्रजयःसप्तशतस्तुतर्पणस्यच उर्गादोमविधानेनश्लोकैःश्लोकैःक्रमा
द्विः इत्यंज्ञानार्णवेतंत्रेप्रोक्तमिति तत्तज्ञानार्णवेतुपलंभनान्मूलांतरदर्शनाच्च का
त्यायनतंत्रग्रामरादितंत्रविरोधाच्चानादेयं अप्रैतत्स्त्रोत्रपाठेशमरकल्योक्तोनवार्णवसं
पुटीकराणप्रयोगविधिः तत्रादीतउद्धारः पैबीजमादी।इसमानदीप्तिः द्वीसूर्यतेजोघ्न
तिमहितीयं स्त्रीमूर्तिवैश्वानरतत्परूपंरतीयमानंतत्सखायचितं १ चांशुदुर्जाबून
दकांतित्रयंमुंपंचमंरत्नतरंप्रकल्पं जषष्टमुशार्तिदरांशुनीलंयैसप्तमंरुस्ततरंरिपुत्रं २
विपांडुरंतवष्टममादिसिद्धंवेधूसवर्णंनवमंविशालं इतिमंत्रोद्धारः एतानिबीजानिनवात
रस्पजन्तुःप्रदफासकलार्थसिद्धिं अथप्रकाराः पैंद्रीस्त्रीवामुंजयैविधे इतिनवार्णवमंत्रः
नाभिमात्रजलेसदसपातकविनाशक्तिः अयुतजपेराजबंधनसंकरादिभ्योमोक्षः अ

ਅਗਮਨ

ਮਲਹ

ਰਾਮਜੀ

ਗੀਰਾਏ

ਰਾਗ ਕਾਢੀ ॥ ਇਸ ਭਾਸਤਾ ਚਿਤਾਰ ਕਹਿੰਤਾਰ ਕਪਾਰ ਕਪਾਰ ਪਧਾਰੇ ॥ ਲਖਿ ਨਿਖਾਰ
 ਪਤਿ ਸਾਚੇ ਵਾਸਤੇ ਸਤੁ ਭਏ ਬਿਵਾਦ ਮਨ ਮਾਰੇ ॥ ਚਲੇ ਰਾਮ ਘਨ ਸਮਾਮ ਸੁਰ ਸਗਹਿ
 ਕਰਿ ਪ੍ਰਦਾਸ ਸੁਖ ਧਾਮ ॥ ਲਖਨ ਲਾਲ ਅਰਿ ਸਾਲ ਸੀਗਾ ਸਿਯਾ ਅੰਗ ਅੰਗ ਅਭਿਰ
 ਮਾ ॥ ੧ ॥ ਏਕੈ ਰੋਨ ਬਸਿ ਗੀਰੈ ਰੋਨ ਸੋ ਪੁਨਿ ਪ੍ਰਯਾਗ ਪਗ ਪਾਏ ॥ ਤੀਰ ਬਰਾਜ ਸਭਾ ਜਿਉ
 ਜੇ ਪੁਨਿ ਭਰਵਾਜ ਪੁਨਿ ਭਾਰੇ ॥ ਲਖਿ ਰਘੁ ਵਰ ਮੁਨਿ ਵਰ ਹਰ ਖਾਨੇ ਪ੍ਰਯਾਗ ਹਨ ਪਹਿ
 ਚਾਨਾ ॥ ਅਤਿ ਸਨਮਾਨੇ ਸੁਖ ਸਰਸਾਨੇ ਪਰਮ ਪ੍ਰੇਮ ਪੁਲਕਾਨੇ ॥ ੨ ॥ ਦੇਫਲ ਫੁਲ ਮੁ
 ਲਾ ਅਨੁਕੂਲ ਮਵਾਸ ਅਤੁਲ ਅਸੁਲਾ ॥ ਬੇਖ ਬਿਸੇਖਾ ਬਿਲੋਕਿ ਅਲੋਕਿ ਕਮੁਨਿ ਮ
 ਨ ਲੋਕਿ ਕਭੂਲਾ ॥ ਸੁਭ ਸਨੇਹ ਸਾਨੇ ਮਨ ਮਾਨੇ ਪੁਨਿ ਮੁਨਿ ਬੈਠ ਬਖਾਨੇ ॥ ਬਿਧਿ ਨਗਮ
 ਨ ਕੇਰ ਮਨ ਤਿਹਾਰੇ ਕਾਰਨ ਹਮ ਸਭ ਜਾਨੇ ॥ ੩ ॥ ਤਾਂ ਤੇ ਇਹਾਰ ਹਮ ਨ ਭਾਵਨਾ ਬਿਧਿ ਨਸੁ
 ਹਾਵਨ ਪਾਵਨਾ ॥ ਦਰਸ ਪਰਸ ਨਿਜ ਸਰਸ ਹਮੇ ਦੇਹੋ ਹੁਸਰ ਸਬਰ ਸਾਵਨਾ ॥ ਸੁਨਿ ਮੁਨਿ

ਸੋ ਕੋਸਲ ਦਰਾਏ

ਪੁਜਕੇ
ਪਾਪ ਹੁਏ

(1)

ਦਿਲ
ਵਿਸੇਸ

ਅਨਿਰ

ਰਾ: ਲ

ਅ

੨੭

ਆਖੇ

ਸਿਰਏ

ਦੇਸਕੇ

2

ਵਰਬਰਬਚਨਰਚਨਨਿਜਬਚਨਸਚਨਸੁਖਬੇਲੇ। ਇਹਾਂਨਿਕਰਮਹਿਜਾਨਿਜਾਨਿਪਦ
 ਜਨਗਨਘਨਮਨਤੋਲੇ॥ ੪॥ ^{ਲਖਮਨ}ਲਖਨਸਹਿਤਮਹਿਲਖਨਲਖਨਮਲਿਐਮੇਰੋਅਤਿ
 ਦੁਖਦੈਰੋ। ਤਾਂਤੇਇਹਉਚਿਤਨਰਹਨਮਮੁਨਿਜਨਮਨਅੰਨਖੈਰੋ। ਯਾਤੋਦੁਰਿਗਹ
 ਨਸੁਗਹਨਮੇਰਹਨਚਹਨਮਨਮੇਰੇ। ਜੈਹੋਤਹਾਂਸੁਖਦਸੁਖਪੈਰੋਜਹਨਹਿਜਨਘਨ
 ਘੇਰੇ॥ ^{ਗਾਏਗਾਏ}ਸੁਨਿਮੁਨਿਹਰਖੇਬਨਘਨਪਰਖੇ। ^{ਹਾਰੇ}ਚਿਤਕੂਰਚਿਤਕਰਖੇ। ਆਰਗਦੀਏਬਤਾ
 ਇਭਾਇਸੇਭੁਰਤਭਾਇਤਬਤਰਖੇ। ^{ਰਾਮਜੀ}ਚੈਨਸੈਨਮੁਨਿਅੰਨਚੈਨਸੇਕਮਲਨੇਨਕਰਿਜਾ
 ਗੇ। ਤੀਰਬਨਾਇਪਾਇਮੁਨਿਆਇਸਚਲੇਭਲੇਮਗਲਾਗੇ॥ ੫॥ ਬਹੁਬਿਧਿ
 ਬਿਪਿਨਾਬਿਕਾਸਾਬਿਲਾਸਾਬਿਲੇਕਿਅਤੇਕਸੁਹਾਵਨਾ। ਲਖਨਸਿਯਹਿਦਿਖਰਾ
 ਵਤਭਾਵੈਮੇਰਾਬਿਨੇਦਬਢਾਵਨਾ। ਇਹਬਿਧਬਨਗਨਘਨਮਵਲੇਕਤਰਮਨ
 ਜਮਨਤਰਮਾਏ। ਤਹਜਲਜਨਮਹਾਨਬਨਾਇਸੁਜਾਨਪਾਰਪਰਪਾਏ॥ ੬॥ ਨਾ

ਦੁਖੀਰੋ

ਖਰੋ

ਆਖਾਨਕੇ
ਦੇਖਣੇਕੀਚਾਹਤੁਈ

ਨਾਦਿਨਮਨਿਕੁਲਦਿਨਮਨਿਕੁਪ੍ਰਸੰਨਮਭਵਤੋ॥ ਕਿਯੇਹਿਤਾਰਖਕੀ ਕਪਿਕਬੁਨਕ
ਰਕਰਨਕਟਕਪੁਰਖੋ॥ ੧੮॥ ਪੁਨਿਕੁਪ੍ਰਛੀਪਰਮਪਿਯਾਅਮਕਹਕਪਿਕਿਹਬਿਧਪਾਈ॥
ਸੁਨਿਪ੍ਰਯੈਨਨੈਨਜਲਕੁਰਿਹਰਿਕਹਿਕਲਕਥਾਸੁਨਈ॥ ਜਬਤੇਪੁਤੁਤੇਆਇਸਪਾਇਸਿਧਾਇ
ਗਏਸਬਈਗਾ॥ ਤਬਤੇਅਬਲੈਅਪਨੀਕਰਨੀਹਰਿਬਰਨੀਹਰਿਤੀਗਾ॥ ੨੦॥ ਚੂਣਮਨਿਆਨੀਜੁ
ਨਿਸਾਨੀਦੀਪੁਨਿਪੁਰੁਮਨਮਾਨੀ॥ ਬਹੁਚਿਜਯੰਤਅਸੀਤਕਾਕਕੀਕਈਕਥਾਕੱਲਆਨੀ॥ ਪੁਨਿਸਿਯ
ਬਿਗਹਿਬਿਥਾਬਹੁਬਰਨੀਮੇਪੈਬਨੀਨਬਰਨੀ॥ ਬਰਨਨਾਬਿਨਨਰਹੇਮਨਮੇਰੇਤਦਆਪਿਮਨਾਕਬਿਬ
ਰਨੀ॥ ੨੧॥ ਪਦਵਿਸੇਖਗਾਗਾਕਾਉਂਗਰਾ॥ ਸਿਯਤੁਮਗੇਬਿਨਦੀਨਾ॥ ਕਹਿਹਨੁਮਾਨਸੁਨੈਰਘੁਨੰਦ
ਨਦੇਹੁਤਈਅਤਿਛੀਨਾ॥ ੧॥ ਦਿਕਾ॥ ਤੁਮਰੇਵਿਯੋਗਰੇਗਸੇਲਾਗਯੋਤੁਗਯੋਰੁਪਨਵੀਨਾ॥ ਗਾਹੁਗਸੇਚ
ਦਾਕੀਸਾਂਈਪੈਗਯੋਬਦਨਮਲੀਨਾ॥ ੨॥ ਦਿਨਨਹਿਚੈਨਨੈਨਜਲਪੁਰਨਰੈਨਸੈਨਨਹਿਕੀਨਾ॥ ਰਾਮਰਾਮ
ਰਸਨਾਰਲਗੀਗਵਰੇਚਰਨਮਨਲੀਨਾ॥ ੩॥ ਦੇਖਦਸਾਸੀਜਨਕਲਲੀਕੀਮੇਭਯੋਮਾਤਿਗਾਤਿਹੀਨ

੨੬

ਗ ਲ
ਗੀ

ਰਤਨਹਰੀਪ੍ਰਭੁਬੰਗਪਦਾਰਥਮਾਤਿਨਲੰਕਧੁਰੀਨਾ॥ ੨੨॥ ਪਦਮਾਮਾਮਾ॥ ਸੁਨਿਸਿਯਾਵਿਹੁ ३
ਹਿਵਿਖਾਸਿਯਵਰਬਹਾਵਿਬਾਵਿਬਿਤਅਤਿਰੇਖੇ॥ ਨਿਜਨਵਛਲਾਬਿਨਛਲਬਲਾਵਿਗਜਲਬਲ
ਬਸਨਭਿਜੇਏ॥ ਪੁਨਿਪ੍ਰਭੁਬਲੇਸਨਗੁਰੇਲੇਬਚਰਸਕਰਨਕਲੇਲੇ॥ ਪਵਨਸੁਵਨਸੁਨਜਨਕਜਨੀ
ਬਿਨਨਹਿਅਮਜੀਵਨੇਲੇ॥ ੨੩॥ ਭੈਅਮਪਨਾਰੀਜਨਕਦੁਲਾਰੀਕਪਿਵਰਜਹਾਂਨਿਹਾਰੀ॥ ਸੁਧਿਅ
ਪਿਲੇਚਲਾਤਿਹਬਲਅਤਿਬਲਜੇਚਾਹਤਅਮਜਾਗੀ॥ ਅਥਵਾਕੇਉਸਿਦੇਸਸੁਵੇਸਸੁਨਾਇਸੀਅ॥
ਕੇਮੇਹੀਤੋਤੇਜੀਵਨਪੈਹੋਨਾਤਰਜੈਹੋਸਾਰਿਅਗਭੇਹੀ॥ ੨੪॥ ਸੁਨਿਹੁਮੰਤਸਿਤਤਬਬੇਲੇਸਭਸਿਦੇਸਸੀ
ਯਾਕੇ॥ ਜੇਸੁਨਿਧੀਰਜਪੈਹੋਹੈਹਰਿ॥ ਬਿਰਹਿਹਰਨਹਿਯਾਕੇ॥ ਯਹਿਸਿਦੇਸਸੁਵੇਸਸੀਯਾਕੇਸੁਨਹੁਸੁ
ਵਨਸੁਖਦਾਈ॥ ਕਯੋਜਾਨਕੀਪ੍ਰਿਅਪ੍ਰਨਕੀਤੁਮੇਧਾਨਕੀਨਾਈ॥ ੨੫॥ ਚਿੰਤੁਕੁਰਮੇਕੁਟਕਾਕਪੇਤੁਮ
ਅਕੁਟਸਗਮਾਕੋ॥ ਭੀਨਲੇਕਸਨਿਸੇਕਾਢਿਕੋਸੇਕਉਨਕਾਹਉਬਾਕੋ॥ ਯਹਿਪ੍ਰਭਾਵਪ੍ਰਭੁਸਰਕੇਅਰਿ
ਕੇਗਾਖਤਖਿਨਕਨਖਟਕੋ॥ ਸੇਸਰਪਾਵਨਅਧਮਅਪਾਵਨਗਾਵਨਪਗਕਿਨਪਟਕੋ॥ ੨੬॥ ਏਕਬਾਨ

ਤੇਲੇ॥ ਜਲ ਖਲ ਸੁਖ ਲਕੁ ਖਲ ਗਨ ਅਨਗਨ ਅਨ ਬੇਲ ਨ ਸਨ ਬੇਲੇ॥ ੧੦॥ ਪੁਖ
ਨਕੁ ਲਪੁਖ ਨਤ ਵਧੁਖ ਨ ਜਨ ਦੁਖ ਦੁਖ ਨ ਹੋਤਾ॥ ਗਮਨ ਤ ਬਨ ਬਨ ਭੁਨਤ ਅਭੁਨ ਭੁਨ
ਭਾਉ ਭੁਮਤ ਭਗਵੰਤਾ॥ ਪ੍ਰੇਮ ਦਸਾ ਦਾਸ ਨ ਦਿਖ ਗਵਤ ਗਾਵਤ ਅਦਪਦ ਗੀਤਾ॥ ਨੇਹਿ
ਨ ਗਨਿ ਕੋ ਨੇਹ ਨਿਗਵਤਾ ਵਿਪਰੀਤ ਨਾ ਵਿਪਰੀਤਾ॥ ੧੧॥ ਜਨ ਕ ਸੁਤਾ ਕੀ॥ ਨੇਜ ਬਾਨਿ
ਤਾ ਕੀ ਝਾਕੀ ਬਨ ਬਨ ਝਾਕੀ॥ ਅਤਿ ਗਤਿ ਥਾਕੀ ਰਹੀ ਨ ਬਾਕੀ ਲਹੀ ਨ ਸੁਧਿ ਮਾਹਿ ਜਾਕੀ
ਤਬ ਬਹੁ ਬਾਕੁ ਲਕੁ ਭੁਭਾਕੁ ਲਲਾਖਿ ਲਛਮ ਨ ਲਘੁ ਭਾਈ॥ ਬਹੁ ਸਮੁਝਾਏ ਪੀ
ਰਧ ਗਾਏ ਕਾਹਿ ਬਹੁ ਬਚ ਸਦਾਈ॥ ੧੨॥ ਤਦ ਪਿਨ ਪੀਰ ਜਧ ਰੇਹਰੇ ਮਨਾਇ ਵੈ ਇੰਦੁ
ਸੁਖੀ ਨੇ॥ ਅਤਿ ਬਿਕਰਾਲ ਜਾਲ ਦੁਖ ਦੀਨ ਸਰਬ ਕਾਲ ਸੁਖ ਦੀਨੇ॥ ਚਲਤ ਕਹੂੰ ਮ
ਗਮੇ ਮਿਗਾ ਬੈਦਾ ਅਨੰਦ ਨ ਰਿਦ ਨਿਹੇਰੇ॥ ਪੁਛੀ ਤਿਨੈ ਅਹੋ ਮਿਗ ਗਨ ਮਿਗ ਨੈ ਨੀ ਕਹਾ
ਕੋਹੇਰੇ॥ ੧੩॥ ਗਮ ਬਚਨ ਸੁਨਿ ਮਿਗ ਗਨ ਦੁਛੈ ਨਾਦਿ ਗਾਇ ਗੀਤ ਨਿਜ ਨਾਈ॥ ਲਖ

੨੫
ਗਲ
ਗੀ

ਨ **੧੪੮** ਲਖਿ ਪ੍ਰਤਿਹਿ ਲਖਾਈ ਲਲਕਿ ਚਨੈ ਰ ਪੁਗਾਈ ॥ ਕਛੁ ਕਦੁ ਰਿਗਮਨੇ ਸੁਭ ਲੈ ਬਨ
ਛ ਨ ਸਹ ਲੈ ਛ ਨ ਮਨ ਭਾਇ ॥ ਤੁਹਾਂ ਤਤੁ ਛ ਨ ਧਰੁ ਲਹੈ ਛ ਨ ਸੀਯ ਲੈ ਛ ਨ ਕਛੁ ਪਾਇ ॥ **੧੪੯**
ਸੁਮਨ ਸੁਗਵਨ ਸੀਆ ਸੀ ਸਕੇ ਪਰੇ ਪੁਗੀ ਪਰ ਪੇਖੈ ॥ ਕਨਕਾ ਬੈਦ ਬਗਈਦ ਅੰਸ ਸੇ ਅਵ
ਧਾਇਦ ਅਵਰੇਖੈ ॥ ਪੁਨਿ ਪ੍ਰਤਿ ਰਤੁ ਨਾਇ ਚਿੰਤੁ ਸਿੰਧੁ ਸੇਧਨੁ ਖਦੁ ਕਨਿ ਹਾਰੈ ॥ ਤੈ ਸੇਈ ਤਰਕ
ਸਕਰਕ ਸਸਸਰ ਸਗਵਰ ਵਰਾਹਿ ਪਾਇ ॥ **੧੫੦** ਛੰਤੁ ਚਮਰ ਚਰਚਾਰੁ ਚਾਰੁ ਚਖਰ ਸਾਹਿਤ ਸੁਰ
ਥਰ ਥਵਾਨਾ ॥ ਟੁਟੇ ਟੁਟੇ ਮਰੇ ਪਰੇ ਪਾਲਖੇ ਸਲਖਨ ਸੁਜਾਨਾ ॥ ਜਾਨਾ ਕਿ ਚਰਨ ਚਿੰਨ ਪੁਨਿ ਪੇਖੈ
ਰਾਛ ਸਾਚਿੰਨ ਵਿਸੇਖੈ ॥ ਯਹਿ ਸਬ ਲਖਿ ਲਛਮਨ ਸਨ ਬੇਲੇ ਵਚਨ ਸੁਮਨ ਅਵਰੇਖੈ ॥ **੧੫੧**
ਲਛਮਨ ਸੁਨਿ ਰਾਛ ਸਗਨ ਮੇਸੇ ਆਤਿ ਬਡ ਬੈਰ ਬਢਾਯੋ ॥ ਸੀਯ ਭੁਛ ਨ ਹਿਤ ਲਰੇ ਪਗਸਪ
ਰਪਗ ਮਮਗ ਮੈ ਪਾਯੋ ॥ ਮਮ ਉਰ ਕੇ ਪਰੁ ਯੇ ਉਦ ਬੈਧਾ ਵੇਰੇ ਪਗਨ ਨਹਿਤ ਮੈ ਸੋ ॥ ਮਹਾ ਕਲ
ਵਿਕਗਲ ਸਾਲ ਕਰ ਪੁਲੈ ਕਾਲ ਮੇਜੈ ਸੋ ॥ **੧੫੨** ਨੈ ਸਕ ਕਹੂੰ ਪਿਯਾ ਸਾਧਿ ਪਾਵੈ ਪਾਵੈ ਆਰਿ

7
ਗੀਬਨਅਵਧਾਰੀਸੀਯਰਖਵਾਰੀਥਾਥੇ। ਮੋਹਿਨਭਾਏਸੁਨਹੁਸੁਹਾਏਓਠਿਆਏਬਿਨਭਾ
ਥੇ॥ ੪॥ ਤਬਲਛਮਨਕਾਰੀਬਿਨੈਬਿਨੈਨਿਧਿਬਿਨੈਬਚਨਵਰਬੋਲੇ। ਰਘੁਵਰਰੋਚਨ
ਬਚਨਅਰੋਚਨਸੁਨਿਮਨਲੋਚਨਰੋਲੇ॥ ਸੁਨਹੁਸੁਹਾਮਿਅਭਿਰਾਮਧਾਮਗੁਨਮਾਮਕੀਨ
ਨਹਿਦੇਖਾ॥ ਭੁਵਦਿਵਆਰਤਅਸੁਰਵਚਨਸੁਨਿਸਿਯਹਿਯਕਿਯਅਤਿਰੋਖਾ॥ ੫॥ ਰਿ
ਘੁਵਰਰੋਚਨਬਚਨਅਰੋਚਨਸੁਨਿਮਨਲੋਚਨਰੋਲੇ। ਤਬਲਛਮਨਕਾਰੀਬਿਨੈਬਿਨੈਨਿ
ਧਿਬਿਨੈਬਚਨਵਰਬੋਲੇ॥ ਸੁਨਹੁਸੁਹਾਮਿਅਭਿਰਾਮਧਾਮਗੁਨਮਾਮਕੀਨਨਹਿਦੇਖਾ॥ ਭੁ
ਵਦਿਵਆਰਤਅਸੁਰਵਚਨਸੁਨਿਸਿਯਹਿਯਕਿਯਅਤਿਰੋਖਾ॥ ੬॥ ਬਹੁਸਮੁਝਾਈ
ਬਲਰਘੁਗਾਈਤੁਹਿਨਬਿਦਿਤਸੁਨਮਾਈ॥ ਸਕਲਸੁਗਾਸੁਰਜੁਰੈਲਰੈਤਉਕਰੈਨਬਾ
ਲਬੀਕਾਈ॥ ਮੋਹਿਪਰਾਵਨਹਿਤਇਤਬੋਲੀਕਹਿਬਹੁਬਚਨਭਯਾਵਨਾ॥ ਜੇਸੁਨਿਤਿਹਛਿ
ਗਹਹਿਬੋਭਾਵਨਾਤਿਹਹਿਤਕਿਤਇਤਆਵਨਾ॥ ੭॥ ਸੁਨਿਰਘੁਵਰਬੋਲੇਮਨਰੋਲੇ

੨੪
ਗ ਲ
ਗੀ

ਵਿਗਹਿਵਿਬਾਝਕੋਲੋਜਨਕਸੁਤਹਿਤਹਤਾਗਿਗਾਇਕੇਲੀਮੇਲੀਅਨਯਮਜੇਲੇਬਨ
ਤੀਯਸੁਭਾਵਤੇਤੋਹਿਕਹੋਤਿਨਜਦਪਿਬਚਨਤਨੁਤਾਵਨਾਅਮਆਯਸਸਹਤਾਹਿਵਿ
ਗਾਯਨਤਦਪਿਉਚਿਤਹੋਆਵਨਾ॥੬॥ਅਸਿਚਪਚਾਪਰੋਲਛਮਨਤਬਪੁਭਾਵਿ
ਲਾਪਬਹੁਠਾਨਾਸਕੁਨਭਯਾਵਨਜਾਨਿਜਾਕੀਬਿਨੁਆਸੁਮਅਨੁਮਾਨਾਤਦਮਪਿਸ
ਪਦਿਚਲਿਆਏਯਾਏਨਿਜਆਸਨਮਨਭਾਏਭਹਸਬਲਮੇਥਿਲਿਬਿਨਪਾਏ
ਲਖਿਲੇਚਨਜਲਛਾਏ॥੭॥ਅਸਤਵਨਸਤਸਬਆਸਨਬਾਸਨਪਰੇਪਰਮਪ੍ਰਤਿ
ਕੂਲਾਖਗਾਮਿਗਾਮਗਜਗਸੇਗਸਗਬਰੋਲਗੇਨਮਨਅਨੁਕੂਲਾਤਬਪੁਭਰੇਏ
ਦੁਖਭਰਭੇਏਨੈਨੀਰਤਨਪੈਏਜਿਤਤਿਤਜੇਏਅਤਿਗਤਿਖੇਏਸਿਯਬਡਾਵਿਗਹਿਵਿ
ਗੇਏ॥੮॥ਹੈਉਨਮੰਤਪੰਤਾਇਤਰਵਗਾਗਿਰਵਰਸਰਬਰਸਾਰੋਪੁਛਤਾਵਿਗੇਪਿਰੇ
ਨਨੈਕਹੀਚੇਰੇਚੇਪਚਿਤਵਾਗੇਮਿਗਗਨਖਗਗਨਅਗਗਨਜਨਗਨਮਗਗਨਪੁਛਤ

8

9
ਮਾਵੇਲੇਕਅਧਰਮਪਰਮਦੁਖਦਾਈ॥ ਜੇਕਰਿਹੈਮਾਰਿਹੈਜਾਰਿਹੈਨਹਿਕਾਲਕੁਰਾਵੇ
ਖਖਾਈ॥ ਤਜਰਘਗਨੀਮਮਬਚਮਾਨੀਨਕਰਪਾਨਨਿਜਹਾਨੀ॥ ਮੁਹਿਵਿਹਾਇਨ
ਹਿਜਾਨਪਾਇਹੈਧਾਇਅਧਮਅਭਿਮਾਨੀ॥ ੧੮॥ ਨੈਕਠੇਰਹਿਜਾਇਜਾਇਜਿ
ਨਕਾਇਗਇਵਾਦਿਵਭਾਗਾ॥ ਪਰਕੇਤੁਹਿਰਬਤੈਪਥਮੇਮਾਥਿਜਮੇਤਰੁਤੈਫਲਲਾ
ਗਾ॥ ਨਿਪਦਸਰਬਮਮਮੀਤਪੁਤਾਤਿਹਪੁਤਪੁਤਕੀਰਛਾ॥ ਮੁਹਿਕਰਨੀਯਜੀਯਤੇ
ਪਾਗੀਤਿਹਿਅਪਨੀਯਾਵਿਪੰਛਾ॥ ੧੯॥ ਇਮਸੁਨਿਰਾਵਨਖਗਬਚਪਾਵਨਅਮਗਵਿਰਾ
ਵਨਕੇਪਾ॥ ਸਾਵਨਇਵਕਰਸਰਬਰਸਾਵਨਖਗਭਾਵਨਤਨੁਤੇਪਾ॥ ਅਰਿਸਰਫਾਰਿ
ਸਹਾਰਿਬਾਰਿਤਨੁਮਾਰਿਮਾਰਿਕਾਰਿਧਾਯੋ॥ ਚਰਨਚੋਰਸੋਨੋਚਥੋਚਿਤਨੁਗਵਨਭਾਧਿ
ਰਬਹਾਯੋ॥ ੨੦॥ ਨਿਸਿਤਨਖਨਸੋਵਿਸਿਖਪਨੁਖਸਹੁਤੇਨਤੇਰਿਤਤਕਾਲਾ॥ ਧੁਜ
ਬਿਦਾਰਿਖਰਚਾਰਿਮਾਰਿਰਬਸਾਰਸਸਾਰਬਿਸਾਲਾ॥ ਛਤ੍ਰਚਮਰਚਯਪਰਗਛਸ

੨੧
ਗ ਲ
ਗੀ

ਨਸਸੇਤਛੇਤਛਿਤਿਪਾਰੇਗਤਰਬਰਿਕੋਗਗਨਤੈਗਵਨਪਰਨਿਪਰਨਿਜਹਿਧਾਰੇ॥੨੧ ਬਨ
ਗਵਨਗਿਰਨਗੀਪਪਤਿਗੋਰਵਜੇਜਨਜੇਬਨਵਾਰੇ॥ਪਰਨਿਗਗਨਮਨਮਗਨਗੀਧਕੋਧ
ਨਿਧਨਿਧੰਨਪੁਕਾਰੇ॥ਪਰਨਿਪਰਕਿਦਸਕੇਧਰਕੋਪੁਨਿਗੀਪਧੁਰੇਧਰਧੁਯੋ॥ਕਠਿਨਕੁਬ
ਚਨਕੁਰਕੋਕਹਿਕਹਿਚਾਹਤਸੀਯਹਿਛੁਡਾਯੋ॥੨੨॥ਜਬਨਹਿਛਾਡੀਗਾਹੀਸੁਗਾਢੀ
ਪੁਨਤਿਹਤਨੁਲਪਾਯੋ॥ਚੇਚਚਰਨਨਖਬਪੁਖਬਿਦਾਕੋਛਤਜਛਤਨਿਛਬਿਛਾਯੋ
ਤਬਹੁਨਤਜੀਜਨਕਜਾਜਬਤਿਹਦਸੇਭੁਜਾਖਗਕਾਰੀ॥ਕਟਤਫਰਿਤਪੁਨਿਭਈਨਈਜਿ
ਮਾਬਿਲਤੇਅਹਿਪਰਪਾਈ॥੨੩॥ਤਬਅਤਿਕੋਪਓਧਸੇਅਰਿਨੇਗਹਿਪਰਕੋਖਗਧਰ
ਨੀ॥ਪੁਨਿਓਰਿਲਕੋਰਕੋਰਾਮਹਿਤਕਗੀਕਠਿਨਕਲਕਰਨੀ॥ਤਬਦਸਕੇਠਕੋਪਅ
ਤਿਕਰਕੋਕਾਢੋਕਠਿਨਕ੍ਰਿਪਾਨਾਕਾਰੇਪਾਇਯਛਖਗਪਤਿਕੋਖਲਕੁਰਛਨਸਕਾਨਾ॥੨੪
ਗਿਰਜਨੋਗਕੋਗਗਨਤੋਗੋਧਪਾਬਿੰਧਮਿੰਧਕਰਿਬਾਕੋ॥ਸਿਧਪਾਸਿਧਸਮਿੰਧਬਿੰਧਸੁ

१
गल
गी

१॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ अथ श्रीवराहपुराणम् ॥ ॥ रागाकादौ ॥ सुंदर सु
कांडकथा आदि सुंदर सुंदर गणेश वंदन ॥ कलम पहरनी सव सुख करनी वरनी
कवि नयन गी ॥ सौं नैजमानि अनुमत्त वरने ननु मत्त माहि आति जामे ॥ सीय सुषि
लमा वन विपु पुत्र दान ॥ १ ॥ कपि कुल सेव विराम राम अरु
करि पदमा पित्रु पुरा ॥ चंद्रमा पुरा ॥ विराम विराम विराम विराम विराम विराम विराम
परा पुरा सुन गत ॥ २ ॥ विराम विराम विराम विराम विराम विराम विराम विराम
वीर विराम विराम ॥ ३ ॥ विराम विराम विराम विराम विराम विराम विराम विराम
अपरा पुरा विराम विराम विराम विराम विराम विराम विराम विराम
नगर गाम ॥ ४ ॥ विराम विराम विराम विराम विराम विराम विराम विराम
गन नगर गाम ॥ ५ ॥ विराम विराम विराम विराम विराम विराम विराम विराम

Handwritten text in a cursive script, likely a letter or a page from a manuscript. The text is written in a dark ink on aged, yellowed paper. The handwriting is somewhat faded and difficult to decipher, but it appears to be a continuous block of text. There are some red markings or ink bleed-through visible at the bottom of the page.

12

੪
ਗ ਲ
ਗੀ

ਮਾਨਤਿਹਬਚਨਬਾਨਸਮਲਾਗੇ। ਉਲਟੇਕੀਯੋਵਿਰੋਧਕੋਧਕਰਿਕੂਰਕਬੋਧਅਭਾਗੇ॥੨੫॥ ਉ੩
ਚਢੇਭਾਤਕੇਘਾਤਕਰਨਆਗਾਤਿਸਮਾਝਿਮਾਤਿਮੁਢਾ। ਕੁਮਤਿਕੁਮੀਤਿਨਸੋਕੁਮੀਤਕਰਿਕੁਮਤਿ
ਕੁਮਤਅਰੁਨਾ। ਸੁਨਤਪਨੇਸਕਲੇਸਕਲਿਤਪੈਪਰੇਜਛਬਰਬੀਗਾ। ਲਰੇਖਰੇਤੇਜਦਪਿਤ
ਦਪਿਕਿਯੇਦਸਮੁਖਵਿਮੁਖਅਧੀਗਾ॥੨੬॥ ਮਰੇਪਰੇਕੋਉਦਰੇਦਰੇਰਨਲਖਧਨਪਤਿਅ
ਤਿਕੇਪਾ। ਪਰੇਕੋਧਕਿਟਕਅਰਿਕਟਕਸੋਪਿਲਿਕਪਤਿਲੇਪਾ। ਪੁਨਿਪਰਯੋਮਾਨਿਸੰਦੁਭੰਦੁ
ਮਾਤਿਜੇਛਰਛਗਨਹੇਤਾ। ਹਨੇਘਨੇਤਿਨਯਾਤੁਧਾਨਗਨਤਦਪਿਤਗਜੇਭੰਦੁਤਾ॥੨੭॥ ਮ
ਨਿਮਨਿਭੰਦੁਭਯੋਅਭੰਦੁਲਖਿਤਬਸੁਭੰਦੁਪਨਨਾਥਾ। ਕਰਿਧਾਵਨਘਾਵਨਆਰਿਯੋਕਾਰਿ ॥
ਅਨਭਾਵਨਗਾਥਾ। ਅਰੇਦੁਸੁਪਰਪਾਪਪੁੰਸਤੈਰੁੰਸਕੀਯੋਸੁਹਸਿਤਾ। ਤਾਂਕੇਫਲਪੈਰੈਜਬਪੈ
ਹੰਤਬਜਮਾਨਿਰਯਨਿਯੀਤਾ॥੨੮॥ ਯੈਕਹਿਪੈ॥ ਅਤਿਰੁੰਸਦੁਸਾਸਿਰਗਦਾਗਾਰਿੰਸਪੁਰਾ
ਗੀ। ਤਾਂਤੇਤਾਂਕੋਬਾਰਨਬਾਂਕੋਭਯੋਦਯੋਉਰਭਾਗੀ। ਤਬਅਤਿਜੁਧਵਿਰੁੰਧਦੁਹਕੋਭਯੋਅਰੁੰ

14
ਕੋਬਾਹੀਬਾਂਦੀਬੀਬਿਧਬਧਾਈ॥ ਅਤਿਗਨੰਗਮਗੀਧਰਬਰਾਜਸੈਲੁਖਨਾਮਕੀਬੇਰੀ॥ ਸਰ
ਮਾਨਮਕਾਮਕਾਮਨਸੀਭਾਮਾਵਿਭੀਖਵਭੇਰੀ॥ ੨੧॥ ਇਹਬਿਧਬੀਗਨਕੇਭੁਏਬਾਹਮਥਾਹਉ
ਛਾਹਨਛਾਜੇ॥ ਨਿਜਨਿਜਅੰਕਮਯੀਕਮੁਖੀਲੇਲੀਕਸੁਬੀਕਾਬਿਰਾਜੇ॥ ਸਮਯਯਾਇਸੁਦਾਰਿਮੰਦੇਦ
ਰਿਜਨੇਸੁਵਨਸੁਅਨੇਖਾ॥ ਜਨਮਤਰੀਰੇਵਨਕੇਕੀਨੇਸਾਵਨਘਨਇਵਘੇਖਾ॥ ੨੨॥ ॥ ਮੇਘਨ
ਦਸੇਨਾਦਸੁਨਤਧਾਰਿਮੇਘਨਾਦਤਿਹਿਨਾਮਾ॥ ਬਾਧਬੁਲਾਯੇਸਬਨਸੁਹਾਯੇਭੁਯੇਬੀਰਬਰਬਾ
ਮਾਕੁੰਭਕਰਨਭਯੇਨੀਦਾਬਿਬਸਨਹਿਨੀਦਦਸਾਨਨਧਾਵੈ॥ ਬਰਮਦਮਾਤੇਬਲਮਦਮਾਤੇਬਲ
ਮਦਮਾਤੇਧਾਵੈ॥ ੨੩॥ ॥ ਦਾਨਵਦੇਵਜੰਛਗੀਧਰਬਅਖਰਬਗਰਬਨਿਰਵਾਰੈ॥ ਮਾਰਿਬਿਰਾਰੈ
ਓਕਉਤਾਰੈਉਕਉਦਾਨਉਖਾਰੈ॥ ਗਜਾਇਵਨਾਦਿਨਾਦਾਰੈਤੁਰੁਤੇਮਨਿਬੋਮਜਾਇਵਤਾਰੈ॥ ਗੁਰੁ
ਗਿਰਿਗਨਨਗਗਜਿਗਾਜਨਜੇਦਾਰੈਫਾਰੈਦਾਰੈ॥ ੨੪॥ ॥ ਯੋਅਧਰਮਗਤਿਧਰਮਨਸਾਵਨਸੁਰਮੁਖਿ
ਸਿਧਸਤਾਵਨਾਣਾਖਿਧਰੇਸਲਘੁਤਾਤਜਾਨਸੁਭਵਾਨਿਕਿਯੇਸਮੁਣਾਵਨਾ॥ ਮਰਨਸੀਲਭੇਖਜਸ

ਬ੍ਰਹਮਾਤਮਾ

ਬਰਿਆਈ। ਰਘੁਮਨਿ ਸਿੰਗਰਾਮਨ ਹਿਤ ਲਛਮਨ ਨਿਜ ਜਨਨੀ ਪੁਨਿ ਪੁਛੀ। ਪਰਮਪਵਿਤ੍ਰ
ਸੁਮਤਿ ਸੁਮਿਤ੍ਰਾ ਸੁਨਿ ਬੋਲੀ ਛਲ ਛੁਛੀ॥ ੨੩॥ ਸੁਨਹੁ ਤਾਤ ਬਾਲਿ ਜਾਤ ਮਾਤ ਜੋ ਰਾਮ
ਜਾਤ ਬਨ ਮਾਹੀ। ਤੋਤੁ ਮਰੇ ਯਾਰਾ ਜਕਾ ਜਮੇ ਹਹਿ ਨ ਕਾ ਜਕ ਛੁ ਨ ਹੀ। ਤਾਤ ਤਿਹਾਰੇ
ਤਾਤ ਮਾਤ ਰਘੁ ਰਾਤ ਮੇ ਬਲੀ ਮਾਨੀ। ਜਹਾਂ ਰਾਮ ਅਭਿਗਾਮ ਧਾਮ ਤਵ ਤਹਾ ਅਵਧ
ਰਜ ਧਾਨੀ॥ ੨੪॥ ਰਘੁ ਬਰਕਿੰਕਰ ਕਰਨ ਹੇਤੁ ਕਲ ਕੇਤੁ ਜਨਮੇ ਤੋ ਕੋ। ਭੁਜ ਰਘੁ
ਕੇਤ ਸਮੇਤ ਹੇਤ ਹਿਤ ਹੇਤ ਹੇਇ ਗੋਮੇ ਕੋ। ਸੁਨਿ ਸੁਤ ਬਾਦ ਬਿਬਾਦ ਬਿਖੰਦ ਪ੍ਰਮ
ਦ ਸਕਲ ਤਜਿ ਦੀਜੋ। ਰਘੁ ਬਰਚਰਨ ਕਮਲ ਕਿੰਕਰੇ ਕਲ ਕਿੰਕਰ ਕੀਜੋ॥
੨੫॥ ਸਰਬ ਧਰਮ ਮਨਿ ਪਰਮ ਧਰਮ ਯਹ ਸਿਯ ਪਤਿ ਸਾਹਿ ਜਸ ਨੇ ਹਾ। ਸਰ
ਬ ਬਯਸ ਸਬ ਦੇਸ ਬੇਸ ਮੇਤਵ ਹਿਤ ਗਤਿ ਅਤਿ ਏਹਾ। ਭੂਰਿ ਭਾਗ ਭਾਂਜਨ ਭ

ਜੇਕ-੨੩
ਅਨਾਜ

੧੮
ਗ ਲ
ਅ

ਸ੍ਰੀਦਰ

16

ਵੰਨੋਤੋਤਕਿਤਗਵਤੀਭਾਈ॥ ਮੁਹਿਸਮੇਤਕੁਲਕੋਟਿਕਲਿਕਕਦਾਇਕਮਨਗਾਤਿਦਾ
ਈ॥ ੨੬॥ ਇਮਿਦੈਸੁਤਾਹਿਸਿਖਾਵਨਭਾਵਨਪਾਵਨਪਦਰਘਬਰਕੀ॥ ਤਜਿਮਨਭਿਦਾਬਿ
ਦਾਤਬਦੀਨੀਹਿਦਾਨਛਿਦਾਨਧਰਕੀ॥ ਅਵਧਕੀਤਦੁਖਵੇਤਾਆਧਿਕਉਤਸਿਤਸੁਮੰਤਹਿਭਾ
ਖਾ॥ ਰਬਚਢਾਇਲੇਜਾਇਰਾਮਕੋਅਮਉਰਾਅਭਿਲਾਖਾ॥ ੨੭॥ ਸੁਨਿਸੁਮੰਤਮਾਤਿਮੰਤਸਿਤ ਅਸ
ਰਬਸਜਿਤੁਰੰਤਤਹਲਾਏ॥ ਕਾਰਿਬਹੁਬਿਨੈਪ੍ਰਦੰਯਨਯਨਗਾਰਰਬਰਘਚਿਦਚਢਾਏ॥
ਲਖਨਜਨਕਜਾਜੁਤਜਗਬੀਦਨਚਢਿਸਮੰਦਨਕਾਰਿਬੀਦਨ॥ ਚਲੇਭੁਲੇਸੁਰਫਿਦਾਨੀਕੇਦ
ਨਮੁਨਿਗਨਮਨਮਾਨੰਦਨ॥ ੨੮॥ ਰਘੁਮਾਨਿਰਮਨਗਮਨਬਨਲਖਿਸਬਜਨਗਨਮਨਮ
ਕੁਲਾਨੇ॥ ਅਵਧਨਗਰਘਰਡਗਰਬਗਰਕੇਸਭਸੁਖਸੰਘਸਿਰਾਨੇ॥ ਜਹਤਹਲੇਕਸੇਕਸਿ
ਕੁਲਕੁਲਕੋਕਯਥਾਦਿਨਮੁੰਦੇ॥ ਹਯਗਯਗਾਇਗਾਗਨਗੋਚਰਗਾਨਗਾਹਰਤਗਾਰਦੁ
ਖਾਗੁੰਦੇ॥ ੨੯॥ ਲਖਿਸਬਪੁਰੀਪਰਿਪੀਕ੍ਰਿਤਬਾਲਾਬਿਧਯਵਜੇਤੋ॥ ਤਾਜੇਤਜਿਨਗਾਰਡ

ਮਿਲੇ

ਪਰਮ

ἔκ 62
Εἰσαγγ.

੨੨
ਗਲ
ਗੀ

ਕੋਪਾਨਪਾਹੁਨੇਜਾਤੁਪਾਨਕੇਜਾਨੇਤਾਂਤੇਆਵੇਮੁਹਿਲੇਜਾਵੇਬੇਗਬਿਲਬਨਲਾਵੇ॥ਅਬਦ॥ ਸੁ
ਪਛਿਮਨਿਸਮਲਛਮਨਕੋਅਛਮਨਆਯਸਦੀਜੋ॥ਜਾਤੁਪਾਨਗਨਅਹਿਸਮਾਨਗਨਿਪਾਨ
ਹਾਨਿਕਿਨਕੀਜੋ॥੨੭॥॥ਏਕਮਾਸਮਮਾਜਿਯਨਅਵਧਿਅਬਅਵਧਅਧਿਪਅਵਧਾਗੀ
ਤੁਲੇਜੋਅੰਹੋਮੁਹਿਪੋਪੋਹੋਨਕਾਰਿਅਵਾਗੀ॥ਏਸਿਯਕਰੁਨਵਰਨਸੁਕਰਨਕਾਰਿਮੇਸਕਰੁ
ਸਮੁਝਾਈ॥ਪ੍ਰਭੁਪ੍ਰਭਾਵਵਰਬਗਨਿਧਗਨਿਜਾਪਨੁਧਰਧੀਰਧਰਾਈ॥੨੮॥ਤਾਂਤੇਤਮਕਿਤਰ
ਨਿਕੁਲਤਗਨਿਤੁਰਿਤਤਯਾਗੀਕੀਜੋ॥ਤਤਿਖਰਪਰਤੁਰਪਟਮਰਕਟਭੁਟਗਦਨਿਅਟਨਕਹਿਦੀ
ਜੋ॥ਇਮਹਰਿਰਤਨਰਤਨਵਚਸੁਨਿਹਰਿਰਤਨਰਤਨਜਿਮਿਬੋਲੇ॥ਯੁੱਧਕਾਤੁਕੇਅਧਾਦਿਆ
ਦਿਕਵਿਸੇਸੁਭਬਾਦਬਦੇਯੇਲੇ॥੨੯॥॥ਤੁਸੀਰਾਮਲਛਮਗੀਤਹਰਿਰਤਨਗੀਤਰਸਧਾਮ॥
ਸੁੰਦਰਵਰਵਿਸ਼ਾਮਛਰਾਮਪਰਿਪੂਰਨਕਿਯਾਸਿਯਗਾਮ॥੬॥ ॥ਸੁੰਦਰਕਾਂਤੁਸਮਾਪਤੀ॥
੬॥ਰਾਮਗਾਮਸੀਰਾਮਭੁਜਗਾਮਰਾਮਭੁਜਗਾਮ॥ਰਾਮਭੁਜੇਸਭਾਮਪਤਿਜੇਪਾਵੇਮਨਾਬਿਸਾਮ॥

੧੭
ਗਲ
ਗੀ

ਯੋਗਹਿਦੇਯੋਸਤੁੰਨਧਨੁਰਵਗਪਿਯਕਗਨਿਜਕਰਲਜਾਈ। ਲਖਿਪਿਯਸਿਯਜਿਯਅਤਿ ਬਨ
ਉਤਕਿਯਕਿਯਸਜਨਸਸਤੁਸਮੁਦਾਈ॥ ੨੮॥ ਸਿਯਹਿਸੋਪਿਸੋਮਿੰਤੁਸੁਮਾਤਿਪਤਿਸਾਵਧ॥
ਨਸਨਮਾਨੀਅਚਲੇਚੋਪਮਾਯਾਮਿਗਪਾਛੇਆਛੇਅਨੁਗਾਮਨਾਮੀ॥ ਆਵਤੁਧਾਵਤਨਿਗਪਿ
ਗਮਕੋਚਲਯੋਵਾਂਮਾਮਿਗਭਾਗੀ॥ ਦੇਖਤਦੇਵਾਸਿਹਾਤਸਗਾਹਤਅਹੇਅਸੁਰਬੁਭ
ਭਾਗੀ॥ ੨੯॥ ਕਬਹੁਕਦੂਰਅਦੂਰਕਬਹੁਪ੍ਰੇਭਜਤਭੂਰਿਭਹਿਰਾਈ॥ ਕਬਹੁਕਗੋਚ
ਰਕਬਹੁਅਗੋਚਰਕਬਹੁਨਿਪਾਰਿਨਿਅਗਾਈ॥ ਬਹੁਬਿਧਛਲਬਲਕਰਤਹਰਤਮਨ
ਭਰਤਕਬਹੁਤੁਗਭਾਗੀ॥ ਕਬਹੁਹਰਿਤਤਿਨਚਰਤਤੁਰਤਨਹਿਲਗੇਗਾਹਨਿਦਨਜਾਗੀ
੩੦॥ ਤਬਭਾਗਯੋਭਭਗਾਇਧਾਇਹਿਯਆਇਭਯੋਭਯਭਾਗਾ॥ ਗਯੋਦੂਰਿ ਲਖਿ
ਪੂਰਿਧਨੁਖਰਘੁਸੁਰਸੁਖਰਸੁਗਮਾਗਾ॥ ਲਗਯੋਹੀਯਮੇਵਿਕਲਜੀਯਮੇਭਯੋਨੀਚਮਾਗੀ
ਚਾ॥ ਹਾਲਛਮਨਸੀਯਪਯਾਰਿਪਕਾਰਿਸੁਗਾਰਿਗਯੋਗਾਹਿਮੀਚਾ॥ ੩੧॥ ਮਰਤਿਬ੍ਰੇਮਿਗ

ਭੈਪਰੇਸਾਗਰਪੁਭਟਅਸਮਵਿਕਰਨਿਕਟਦਸਕੰਕਉਛਿਪਛਾਯੋ॥ ਬਹੁਬਿਧਾਬਿਨਯਪਲਯ
ਪ੍ਰਸੀਚਕਰਿਨੀਚਮਗੀਚਪਠਾਯੋ॥ ੨੪॥ ਸੋਅਸਮਅਵਧੇਸਬੇਸਮੇਕਰਬਬੇਸਾਸਿਧਾਗਾ॥
ਕਨਕਵਰਣਬਨਿਮਾਨੀਵਿਚਿਤ੍ਰਕ੍ਰਿਤਚਿਤ੍ਰਵਿਚਿਤ੍ਰਸੁਧਾਗਾ॥ ਅਤਿਕਮਨੀਯਕੁਰੰਗਅੰਗਪੁਤ
ਅੰਗਬਨੇਕਹੁਬਾਕੋ॥ ਬੀਨਤਫੁਲਫੁਲਫੁਲਵਾਗੀਰਪੁਪਤਿਪਾਗੀਝਾਂਕੋ॥ ੨੫॥ ਨਿਰਖਮੇਥਿ
ਲੀਮਿਗਮਨਮੇਯਜੇਯਗੋਹਨਲਾਗੀ॥ ਗਲਿਯੇਪੁਕਾਰਿਪਾਰਸੇਰਪਮਾਨੀਲਛਮਨਮਨਅ
ਨੁਗਾਗੀ॥ ਸੁਨਿਸਿਯਰਟਨਆਇਝਟਪਟਪੁਭਾਨਿਪਟਸੁਪਟਮਿਗਦੇਖਾ॥ ਰੂਪਰਿਗਸਬਾਅੰ
ਗਅੰਗਮੇਅਤਿਉਤਿਗਅਵਰੇਖਾ॥ ੨੬॥ ਕਹਿਤਜਾਨਕੀਪਿਯਾਪ੍ਰਾਨਕੀਸੁਨਹੁਪ੍ਰਾਨਕੇਪ੍ਰਾਨੇ
ਯਹਿਮਿਗਮੁਹਿਗਹਿਦੇਹੁਦੇਹੁਸੁਖਸੁਖਅਮੁਖਜਸਬਾਗੇ॥ ਅਦਭੁਤਰੂਪਭੂਪਮਿਗਗਨਕੇ
ਅਮਿਤਅਨੂਪਸੁਗਾਯੋ॥ ਹੈਰੰਮਮਅਵਰੇਧਅਭੂਖਨਾਬੰਨਦੁਖਨਮਨਭਾਯੋ॥ ੨੭॥ ਜੀਵਤਜੇ
ਨਮਿਲੈਮਨਸੋਹਨਤੇਹਨਿਅਜਿਨਬਨਾਵੈ॥ ਹੈਰੰਆਸਨਸਭਸੁਖਬਾਸਨਲੇਹਸਰਾਸਨਲਾਵੈ॥

੫
ਗਲ
ਗੀ

ਵਾਰਬਿਧੀਨਾ ॥ ਕਾਕਕੂਰਕਦਕੂਨਕਰਤਕੁਲਕੋ ॥ ਏਕਤੇ ॥ ਏਕਸੰਗਾ ॥ ਗੀਧਜੁਥਜੁਰਿਉਪਰਿਉਪ ॥ ਯੁ
ਰਿਪੁਰਿਫਿਰਤਪਿਰਤਕਰਿਦੇਗਾ ॥ ॥ ਸਾਂਝਸਵੇਰਦੇਗਤਿਯਾਏਕਰਤਅਤਿਕੁਤਸਿਤਰੁਤਗਸਾ
ਜੀਵਪਲਾਦਅਤੀਵਨਦਕਰਿਬਿਚਰਤਚਯਚਪਾਸਾ ॥ ਏਸਬਹੇਤੁਕਾਲਕੇਕੇਤੁਅਚੇਤਨ
ਇਨਲਖਿਯੁਜੋ ॥ ਇਨਕਰਕਫੁਓਪਚਾਰਚਾਰੁਮਤਿਕੋਚਾਰੁਜੋਸੁਝੇ ॥ ॥ ਮੇਸੋਜੋਬੁਝਿਯਵਿ
ਚਾਰੋਤਸਾਰਸਾਰਸੁਨਿਲੀਜੋ ॥ ਇਨਕਰਿਯਹਿਉਪਚਾਰਚਾਰੁਪਰਨਾਰਿਪਾਰਕਰਿਦੀਜੋ ॥ ਸਬਸੁਖ
ਹਾਨਿਨਿਦਾਨਪਾਨਕੀਪਾਨਕੁਰਨਿਪਰਨਾਗੀ ॥ ਲੇਕਸੋਕਪਰਲੇਕਅਤੇਕਨਕਪਦਓਕਨਿਹਾਰੀ
॥ ਤਾਂਤੇਤੁਰਤਤਾਂਹਿਤਜਿਦੀਜੋਤਨਕਨਤਰਕਨਕੀਜੋ ॥ ਸੁਖਸੋਜੀਜੋਜਗਜਸਲੀਜੋਅਦਲਗਜਰਸੁ
ਖੀਜੋ ॥ ਸਚਿਵਤਿਹਥੇਸਬਹੀਪਨਾਰੇਬਚਨਬਖਾਨਨਹਾਰੇ ॥ ਸੁਨਤਸੁਖਦਪਾਰਿਫਾਮਦਖਦਤੇਨੀਤਿ
ਅਤੀਤਨਿਹਾਰੇ ॥ ॥ ਏਹਾਬਿਧਸਾਂਮਬਚਨਅਭਿਗਮਭੁਬਾਮਾਬਿਭੀਖਨਭਾਖੋ ॥ ਸਭਸਮੇਤਨੇਤ
ਬਸਿਰਾਵਨਨੇਤਿਨੇਤਿਕਹਿਨਾਖੋ ॥ ਬਹੁਰਿਬਿਭੀਖਨਹੋਇਬਿਭੀਖਨਭੀਖਨਬਚਨਬਖਾਨੋ ॥ ਮਰ

ਨਤੁ ਦਸਰਥ ਸੁਤਮੀਤਾ॥ ੩੧॥ ਆਖੈ ਨੈਕ ਕੋ ਕਰ ਜੋ ਰਿਧੇ ਰਯਹਿ ਕਰਮ ਧਰਮ ਵਿਧੀਤਾ॥ ਯਾਂਹਿ ਤ
 ਜੋ ਅਰੁ ਸੇ ਜੇ ਰਾਮ ਸੇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਗੀਤਿ ਦੈ ਸੀਤਾ॥ ਜੇ ਰਕੂਤੁ ਤੁਮ ਤਤੁ ਲਿਤ ਮੁਹਿ ਦਾਨ ਦਯਾ ਕਰਿ ਦੀਜੈ॥
 ਮੇਰੀ ਜਨ ਕ ਜਨੀ ਲੇ ਜਾਂਉ ਜਾਤੇ ਜੁਗ ਜੁਗ ਜੀਜੈ॥ ॥ ਇਸ ਬਹੁ ਬਚਨ ਵਿਭੀਖ ਨਖ ਲਉ ਰਈਖ
 ਨਨਹਿ ਰਾਖੇ॥ ਕ੍ਰਾਤ ਬਾਨਿ ਸੁਨਿ ਯਾਤੁ ਧਾਨ ਗਹਿ ਮੈਂ ਰੀਨ ਗਹਿ ਕੀਨਾ॥ ਕਰਿ ਬਰਖਾ ਸਕਚਹਿ ਰੀਜਹਿ
 ਰੀਆਹਿ ਇਵੇ ਬਿਲਕੀਨਾ॥ ॥ ਰੇਨ ਮੈਂ ਕਰਿ ਮੈਂ ਦੇਨ ਸੋਭੇ ਵਿਭੀਖ ਨ ਆਏ॥ ਲਹਿ ਕ੍ਰਾਤੁ ਹਿਏ
 ਕਾਂਤ ਕ੍ਰਾਂਤ ਬਿਨ ਬਚ ਬਹੁ ਕਾਂਤਿ ਸੁਨਾਏ॥ ਆਰਜੇ ਕਾ ਅਰਜ ਅਚਰਜ ਕੀ ਅਚਰਜ ਕੀ ਸੁਨਿ ਲੀਜੈ॥ ਸੋ
 ਸੁਨਿ ਸੁਮਤਿ ਸੁਮਤਿ ਸਿਮਤ ਸਹਸ ਪਦਿ ਸੁਖ ਦਸੁ ਕਰੀਜੈ॥ ॥ ਜਾਵਿਨ ਤੇ ਜਾਨ ਕੀ ਪਧਾਰੀਤਾ ਦੈ
 ਨਤੇ ਦੁਖ ਕਾਰੀ॥ ਹੋਤੁ ਲੋਕ ਪਰਾਮ ਸੁਭ ਅਸੀ ਕਰਤੂ ਰਿਭ ਯੀ ਕਰਤਾਰੀ॥ ਅਗਨਿ ਅਵਾਸੁ ਨਿਹਵਸ
 ਹਵਨ ਤੇ ਹੋਤੁ ਹੁਤਾਸਨ ਮੰਦਾ॥ ਬ੍ਰਮ ਘੋਖ ਬਲ ਅਮਲ ਨ ਮੇ ਬਲ ਗਨ ਅਹਿ ਗਨ ਬਿਖ ਕੰਦਾ॥
 ਗਾਇਨ ਕੇ ਗਯੇ ਸੁਕਿ ਸੁਕਿ ਪਯਹ ਯਗ ਯਭ ਯਦੁਖ ਦੀਨਾ॥ ਖਰ ਅਰੁ ਉਰ ਅਸੁਤ ਰੇ ਰਵਤੁ ਭਏ ਤਨੁ

ਵੇਦ ਪਾਵਿਤ੍ਰਿਯ ਨ ਪ੍ਰਤਿਭੁਲ ਭਾਖੇ॥ ਦੁਰਈਖ ਨ ਭੀਖ ਨ ਭੀਖ ਨ

ਨਹਾਰਤੁ ਮਝਾਰਿ ਕਰੇ ਕਰਤਾਰ ਸਾਰ ਦਮ ਜਾਨੇ॥ ੪੦॥ ਕਾਲ ਮਧੀ ਨ ਪ੍ਰਬੀਨ ਯਦਾ ਪਿ ਜਾਨਤਾ ਹਿਨ
ਭੈ ਖਜ ਭਾਵੈ॥ ਵੀਯੋ ਜੇ ਰਸੇ ਜੈ ਕਾਹੁ ਨੇਤ ਯਾ ਪਿ ਨਤਾ ਹਿ ਰਿਤਾਵੈ॥ ਇਸ ਬਹੁ ਬਚਨ ਬਿਭੀ ਖਨ ਸਭ ਪ੍ਰ
ਤਿਭ ਨੇ ਬਿਭੀ ਖਨ ਸਾਂਚੇ॥ ਗਾਵਨ ਅਧਾ ਦੇ ਪਲ ਦਸ ਕਲ ਸੁਨਿ ਸਾਨੀ॥ ਵਿਖਾ ਦਊਰ ਅਾਂਚੇ॥ ੪੩
ਬਗਵਨ ਪ੍ਰੈ ਦਸ ਦਸ ਅਤਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਕ ਬਚਨ ਪ੍ਰਹਾਰੇ॥ ਸੁਨਤਾ ਵਿਭੀ ਖਨ ਪ੍ਰਖਰ ਵਿਭੀ ਖਨ ਸਗਇਵ
ਤੇ ਨ ਸਹਾਰੇ॥ ਤਾ ਜਿ ਤਤ ਕਾਲ ਕਰਾਲ ਸਭਾ ਤਿਹ ਕਾਲ ਜਾਲ ਜੋ ਜਾਨੀ॥ ਗਯੋ ਗਗਨ ਚਾਢਿ ਅਤਿ
ਅਲਗ ਰਹੈ ਰਾਮ ਅਲਗ ਨ ਓਰ ਅਾਂਨੀ॥ ੪੪॥ ਸਚਿ ਵਚਤੁਰ ਵਰਚਤੁਰ ਸੀ ਗਜੇ ਰਾਮ ਰੇ ਗਗਨ
ਤੇ॥ ਸਬ ਸੁਖ ਸਾਜ ਸਮਾਜ ਗਜਤਾ ਜਿ ਚਲੇ ਮੇਦਮ ਦਮਾਤੇ॥ ਗਗਨ ਮਗਨ ਪ੍ਰੈ ਕਯੋ ਭ੍ਰਾਤ ਸੋ ਤਾ
ਤ ਭਲੀ ਤਮ ਕੀਨੀ॥ ਹਿਤ ਕੀ ਕਹਤਾ ਮਹਿਤ ਕੀ ਚੀਨੀ ਮਿਤ ਕੀ ਮਤਿ ਗਾਹਿ ਲੀਨੀ॥ ੪੫॥ ਗਮ ਬ
ਨ ਤੇ ਪ੍ਰਾਨ ਹਾਨਤ ਬ੍ਰਾਹਿਮ ਜਾਨ ਨ ਸੁਹਾਨੀ॥ ਤਥੇ ਬਾਨੀ ਕਛੁ ਕਬ ਖਾਨੀ ਧਰਮ ਨੀ ਤਿਨ ਯਸਾਨੀ॥
ਸੋ ਤੁਮ ਨਾਹਿ ਮਾਨੀ ਤਾ ਤੇ ਹਮ ਕਾ ਤਿਨ ਕਾਲ ਗਤਿ ਜਾਨੀ॥ ਅਬ ਕਰੇ ਸਦੇ ਸਨਾਹਿ ਦੀ ਜੇ ਮਾਹਿ ਸਭਾ ਸ

੬
ਗ ਲ
ਗੀ

ਭਾਸਣਾਨੀ॥ ੬੪॥ ਇਸਕਹਿਚਲਯੋਚਪਲਾਚਿਤਚਾਯਨਜਹਭਾਮਾਯਨਦੋਸਾਸਚਿਵਸੁ ਯੁ
 ਚਾਰਸੁਚਾਰਚਾਰਮਾਤਿਸਾਰਸੀਗਸਭਵੇਸਾਜੁਟਪਾਰਿਕਾਮੇਝੁਪਦਮਾਯੋਜਹਕਪਿਭੁਟਗ
 ਟਛਾਯੋਰਘਕੁਲਰਤਨਰਤਨਹਰਿਗਨਜਨਦਰਸਦੁਰੁਪਾਯੋ॥ ੬੫॥ ਇਤਸ੍ਰੀਰਾਮਕਲਾ
 ਮਰੀਤਹਰਿਤਤਨਗੀਤਗਾਧਾਮਾਯੁਧਕਾਂਡਵਿਸ਼ਾਖਧਮਧਰਿਪੁਰਨਕਿਯਸਿਯ
 ਰਾਮਾ॥ ੧॥ ॥ ਲਖਯੋਗਗਨਮੇਸਾਖਮਿਗਗਨਨੇਸਸਤਸਮੁਹਸੁਹਾਵਾਧਾਇਕ
 ਚਾਰਸਹਾਇਕਨਾਇਕਲਾਇਕਬੇਖਬਨਾਵਾਕਹਿਕਪਿਪਾਤਿਕੋਉਜਾਤੁਧਾਨਹਮਹਾਨਹੇਤ
 ਇਤਮਾਯੋਸੁਨਿਸੁਗੀਵਵਚਨਹਨੁਮਨਸਹਹਰਿਮਨਿਗਨਜੁਰਿਧਾਯੋ॥ ੧॥ ਕਯੋਕੋਰੋ
 ਕਾਧੋਰੋਧਾਇਵਾਹਰੋਧਾਨਇਨਕੋਰੋਤੁਬਲੋਨਭੁਤੇਵਿਦੁਖਾਵਿਭੀਖਨਬਚਨਅਭੀਖਨਦੇਰੇ
 ਗਵਨਨਾਮਨਿਸਾਚਰਪਾਤਿਅਤਿਅਧਮਅਨੁਜਮੁਹਿਜਯੋਨਾਮਵਿਭੀਖਨਧਾਮਾਵਿਭੀ
 ਖਨਕਾਮਅਭੀਖਨਮਾਨੋ॥ ੨॥ ਰਾਮਪੂਨਕੀਧ੍ਵਜਾਜਾਨਕੀਜਬਅਜਾਨਕੀਚੇਗੀਮੇਬ

੪੭
ਗਲ
ਅ

26

ਨਿਪਸਾਸਨਤਾਜਿਨਿਜਵਾਸਨਾਅਪਨਾਸਨਤਟਆਏ॥ ੨੭॥ ਨਿਜਨਿਜਨਾਵਚਢਾਇਭਾਇਸੇਭਰ
ਤਸਭਾਇਸਹਾਈ॥ ਸੁਰਸਾਰਿਪਾਰਉਤਰੇਨਰਵਰਨਾਰੇਨਾਰੇਧਾਈ॥ ਸਹਗਜਬਾਜਿਸਾਜਸਕ
ਦਾਦਿਕਬੁਟਪਟਪਾਰਪਠਾਏ॥ ਕੋਸਲਾਦਿਕਮਾਤਭੂਤਸਬਭਾਂਤਿਭਲੀਉਤਰਾਏ॥ ੨੮॥ ਸਭਕੀ
ਸਾਰਸਿਭਾਰਪਾਰੇਭਰਤਭੰਬਾਮਤਿਲੀਨੀ॥ ਸਾਦਰਸਬਾਹਿਚਲਾਇਭਾਇਯੁਤਸੁਮਤਿਗਮ
ਨਹਿਤਕੀਨੀ॥ ਪੁਨਿਪਹੁਚੇਪਯਾਗਪਰਮਾਨੰਦਪਾਇਸਭਾਇਨਹਾਏ॥ ਦੋਬਿਪ੍ਰਨਬਹੁਦਨਮਾਨ
ਮੁਨਿਭਰਦਾਜਢਿਗਆਏ॥ ੨੯॥ ਸੁਗੁਰਬਸਿਸ੍ਰਸਮੇਤਹੇਤਕਰਿਮੁਨਿਵਰਦਰਸਨਪਰਸੇ॥
ਪਾਇਪਰਮਪੁਜਨਮੁਨਿਮਨਿਤੋਮਨਤੇਤਨਤੇਹਰਸੇ॥ ਬਾਭੋਬਿਬਿਧਭਾਂਤਮੁਨਿਵਰਕਰਭਰਤਚਰਿ
ਤੁਲਤਿਪਿਹਰਖੇ॥ ਗਮਚਰਨਅਨੁਸਰਨਹਰਨਮਨਪਰਮਪ੍ਰੇਮਪਨਪਰਖੇ॥ ੩੦॥ ਲਖਿਭਲਭ
ਗਵਤਭੂਭਰਤਕੇਭਰਦਾਜਮੁਨਿਭੀਜੇ॥ ਯਹਿਮਨਿਆਈਅਤਿਸੁਖਦਾਈਪਹੁਨਾਈਕਰਿ
ਜੀਜੇ॥ ਸੋਬਿਧਾਨਮਨਆਨਿਗਆਨਾਨਿਧੈਕਰਿਸਨਮਾਨਘਨੇਰੇ॥ ਕੁਯੇਭਰਤਸੇਚਾਰਚਰਿਤ

੨੭

ਪਸਿ

ਨਿਸੁਰਸੰਤੁਸੁਸੰਤੁਤੰਤੰਜੇਪਾਏ। ਤੇਸਭਖਾਏਅਸਾਇਪਤਾਏਬਚੇਜਿਛਿਪਛਿਪਿਛਾਏ। ਬਹੁਰਿਭੁਅਮੇ
ਭੁਮੰਡਲਮੇਭੁਮੰਡਲੀਕਦੁਖਦਾਈ। ਯੁਧਵਿਭੁੰਧਚਾਹਚਿਤਮੈਧਾਰਿਕੋਭੁੰਨਤਾਂਹਿਸਮੁਹਾਈ॥੩॥ ਜਿੰਤਾ
ਸਮੇਮਹੀਪਤਿਮਾਨੀ। ਬਿਧਿਬਾਨੀਬਰਜਾਨੀ। ਕਹੀਸਭਨਹਮਹਾਰੇਬਾਰੇਅਹੈਅਨੁਗਾਅਭਿਮਾਨੀ। ਕਬਹੁ
ਕਕੋਸਲਪੁਰਪਰਧਾਯੋਨਿਪਅਨਰੇਅਸਤਾਯੋ। ਦੀਯੋਸਾਪਤਿਨਪਾਪਖਾਪਤਵਕਰਿਹੈਮਮਕਲਜਾ
ਯੋ॥੩॥ ਪੁਨਿਕਹੂੰਨਾਕਦਮਿਲੇਵਿਸਾਰਦਸੋਹਾਰਦਸੋਗਵਨਾ। ਕਰਿਪ੍ਰਦਾਮਅਭਿਰਾਮਮੁਨੀਸਹਿਪੁ
ਛੀਕੁਸਲਸੁਹਾਵਨਾ। ਸੁਨਿਮੁਨਿਕਹੂੰਕੁਸਲਸੁਨਕੁਸਲਦਕੁਸਲਬਚਨਾਇਕਮੋਰੇ। ਜਾਮੇਸਭਭਾ
ਤਿਨਤੇਤੇਰੇਕੁਸਲਸੁਮੇਹੀਯਹੋਰੇ॥੪॥ ਪੁਰਬਹਾਰਿਨੇਦਾਨਵਗਨਹਾਨਿਮਮਪ੍ਰਸੰਨਤਾਕੀਨੀ। ਤੈਅ
ਬਸੁਰਗੀਧਰਬਗਰਬਹਾਰਿਸੋਅਖਰਬਮਹਿਦੀਨੀ। ਤਾਂਤੈਹੋਪ੍ਰਸੰਨਦੈਅਬਕਛੁਤੁਹਿਹਿਤਕੀਕ੍ਰਿਤ
ਭਾਖੋ। ਸੋਸੁਖਕੀਕਰਨੀਦੁਖਹਰਨੀਤੁਵਕਰਨੀਅਭਿਲਾਖੋ॥੪॥ ਮਾਨੁਖਜਾਤਿਤੰਛਤਮਤਾਂਹਿਨਜੀਤ
ਨਤੇਜਸਤੋਰੇ। ਯਥਾਸਮਾਸਕੋਸਾਲਕਰਤਨਵਿਸਾਲਸੁਜਸਹਾਰਿਕੋਰੇ। ਦੇਵਅਦੇਵਜੰਛਰੰਛਰ

१
ग ल
गी

कैतुबिजहीनगजहग। तंतेनेननसदाइकलाइकाअरिक्करिजयआहग। ॥ तबपल ॥
चरपतिपुढीअमेक्कैकवैकरुलकका। मुनिमुनिकयेजुजमहिनीतरेपैहैसुजसमुपाकग। से
सभजगकेनीतनवैरामगजगजमुअहारे। तंमुनीतरेतवजसजगैहैजगजगतीनवारे।
॥ येनारदसारदसारदसुनिसारदवारिदनांही॥ बिगसिबिगसिबेलजेपलचरमुनि
वरवरजुजगतिजनाही। अषहीजांउजमहिनीतनविबहुषयषीतनपैहै॥ येकहिचले
चलेमुनि। हनकिमिमनीतनपैहै॥ ॥ गवनआवनतेपहिलेहीमुनिपहुचेजमपुर
पावन। लखजमगजसडाजकयेमुनिगजकीजेकिमआवन। समनबचनसुनिमुनिमननारद
बेलेसुनहुसुहारदा। तुमसेकुंयजुंय। तितआये। गवनबुधिदिसारदा। ॥ ॥ यहिमुपदेनतुमे
मेआयेकरेसुजेनीजजआये। येकहिनरदगयेगगनचरुचहनसुरन मनभाये। तबआये
गवनपावनकरुजेमेरसरसावन। जगजेनुंयजमगननगननसनामनगनमुनिभावन।

ਸੁਤਕਾਦੁਖਜਾਇ॥ ਚਿਤ੍ਰਮੁਖੇ ਹਰੇ॥ ॥ ੨੦॥ ॥
 ਜਲੁ ਲਭੁ ਅਰਥੀ ਸਿਰਾਬਿ ਲੋਧਾਰਸੀ॥ ਜੇਕਰ ਭਿ
 ਸਨੁਰਾ ਲਪਾਇਰ ਖੇਤਾ ਜੁਪਨੇ ਵਿਖੇ ਭੋਨਾ ਹੋਇ॥ ੨੧॥
 ॥
 ਅਰੁ ਤੇ ਭੁਖ ਭ੍ਰਾਹਮਣੀ॥ ਮਾਤਾਇ ਲਹੈ ਅਰੁ ਗ੍ਰਾਸਿ ਦਹੈ॥ ਤ
 ਥੀ ਤਨੁ ਨਰਮ ਕਰੇ॥ ਪੇਦ ਪੀੜਾ ਗੁਰਦ ਪੀੜਾ ਮਜਾਨੇ
 ਤੇ ਪਥਰੀ ਦੀ ਪੀੜਾ ਵਿਨ ਕੇ ਹਰੇ॥ ਪਾਂਤ ਨੂ ਬਿਪੀਕ
 ਗੋਮੁਕਾ ਕਾਇਮ ਹੋ ਬਾ ੧੦॥ ੨੨॥
 ਰਥੀ ਗੋਰੇ ਅਰੁ ਰਧਾਰਸੀ॥ ਚਿੰਟੀ ਕਈ ਦਾਖ ਕਰ ਦੇਹਨ॥
 ਸਰਦੈ ਪਹਲੇ ਦਰਜੇ॥ ਅਸਕਰੈ ਦੂਜੇ॥ ਪਿਤਾ ਨੁ ਹਰੇ॥
 ਅਰੁ ਪੇਦ ਨੂ ਬਿਧੇ॥ ਦਿਖਰ ਗੁਲ ਬੀਦੈ॥ ੨੩॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
 ਜਜ ਪਾਰਸੀ॥ ਸਰਦ ਅਸਕਰੈ ਪਹਲੇ ਦਰਜੇ॥ ਨੇ
 ਰੀ ਜੇਤ ਕਰੇ॥ ਸਿਕਰ ਹੀ ਨੁ ਅਰੁ ਗੁਦਾ ਦੇ ਜਖਮਾ ਨੁ
 ਹਰੇ॥ ੨੪॥
 ਰਸੀ ਚਿੰਟੀ ਮੇਥੇ॥ ਗ੍ਰਾਮ ਅਸਕਰੈ ਦੂਜੇ ਦਰਜੇ॥ ਸੀਨੇ
 ਨੇ ਜਾਣ ਅਰਨਰਮ ਕਰ ਦੇਹਨ॥ ਕੋਤਾ ਦਮੀ ਨੂ ਖਾਸੀ ਨੁ
 ਸੁਦੀ ਬਾਲੀ ਨੁ ਹਰੇ॥ ਪ੍ਰਸਕਰੇ॥ ਜੇਕਰ ਦਸੀਸ

ਸਕਾਲਲੋਕੇਦੇਮਿਸਕਾਲਭਗਾਇਰਮਹੀਏਹਸ
ਨਾਲਪੀਸਕਰਲੇਪਕਰੇਤਾਲਿਫਦੀਸੇਜਨ੍ਹਹੋਹੈ॥
ਜੇਉਸਦੇਕੁਥਾਥਿਚਾਇਸਤੀਥਾਵੇਤਾਰਕਤਨੁਕਲੇ
ਪੀੜਾਧਰਨਦੀਜਾਇ॥੨੫॥ ॥ਹਿਲਤੀਸਅਰਥੀ
ਅੰਗੇਜਪਾਰਸੀ ਹਿੰਦੀਹਿੰਗਅਰੰਮਠਹੈ॥ਗੁਮਰੈ
ਤੀਜੇਦਹਜੇ॥ਯਸਕਰੈਦਜੇ॥ਓਥੇਵਿਚਥਾਇਅ
ਹੁਕਰਨੁਹੋਹੈ॥ਜੇਕਰਉਸਨੁਜਿਰਕੇਸਾਥਪੀਸਕੇ
ਲੇਪਕਰੇਤਾਕੋੜਾਜਾਇ॥ਅਹੁਪੁਸਕਰੇ॥ਮੁੜਨੇ
ਇਸਤੀਈਰਕਤਨੁਚਲਾਵੇ॥ਬਚਾਪੇਟੈਤੰਨਿ
ਕਸੇ॥ਯਹਾਕਾਇਮ॥੨੬॥ ॥ਹਮਸ
ਅਰਥੀਨਕਦਪਾਰਸੀਲੇਲਚਾਖਤਰਕੀ॥
ਹਿੰਦੀਚਹੈਅਰਥੇਲੇਕਹਦੇਹਨ॥ਗੁਮਤਰਹੈ
ਪਹਲੇਯਸਕਰੈਤੀਜੇ॥ਤਈਅਤਨੁਨਰਮਕਰੇ
ਮੁੜਨੁਅਗਰਿਤਨੁਚਲਾਵੇ॥ਧਾਂਤਨੁਪੁਸਕਰੇ॥
ਸੁਰੰਗਅਹੁਪਕਰੀਨੁਹੋ॥ਅਹੁਸਹੀਰਦਾਰੀਗ
ਸੁੰਦਰਤੇਸੁਰਖਕਰੇ॥੨੭॥ ॥ਹਿਮਾਮਅਰਥੀ
ਕਥੁੜਪਾਰਸੀ ਹਿੰਦੀਕਪੇਤਤੇਘੋਵਾਕਹਦੇਹਨ॥

ਮਾਸ ਉਸ ਦਾ ਗੁਮ ਮੁਖ ਸਕਰੈ ਦੂਜੇ ਦਰਜੇ ਆਗਾਹਿ ੩੨
 ਆਨੁ ਪਸਕਰ ਦਾਹੈ ॥ ਧਾਂਤ ਨੂੰ ਬਿਧੀ ਕਰੇ ॥ ਜੇ ਸਦੇ
 ਘਰ ਵੇਚ ਕਬੂਤਰ ਹੋਵਨ ਤਾਂ ਝੁਲਾ ਅਧਰੰਗ ਸਿਨਪ ०
 ਤੇ ਆਦ ਲੈ ਕਰ ਬਾਇਦੋਗ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ
 ॥ ੨੮ ॥ ॥ ਹਿਮਾਰ ਮੁਹਲੀ ਅਰਬੀ ਅਲਸਕਤੁ
 ਰਕੀ ॥ ਖਰ ਅਰਖਾਨੋਂ ਗੀ ਪਾਰਸੀ ॥ ਹਿੰਦੀ ਗਯ ०
 ਤੇ ਗਜ ਬਕਰ ਦੇ ਹਨ ॥ ਮਾਸ ਉਸ ਦਾ ਗੁਮ ਮੁਖ
 ਸਕਰੈ ਦੂਜੇ ਦਰਜੇ ॥ ਜੇ ਕਰ ਛਾਰ ਉਸ ਦੇ ਜਿ
 ਹਰੀ ਨੂੰ ਰੋਗ ਨਜੈਤ ਸਾਥ ਸਾਥ ਰਿਲਾਇਕੇ
 ਲੇਪ ਕਰੇ ਤਾਂ ਜਕਮਾਨੁ ਹੋਗਾ ॥ ਹਜੀਰਾ ਨੂੰ ਬੀ ਹਰੇ
 ॥ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਿਛੁਲ ਤੇ ਉਸ ਕਾ ਮੁਖ ਉਲਟਾ
 ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਮੁਹ ਚੜ੍ਹੇ ਤਾ ਪੀੜਾ ਜਾਇ ॥ ਜੇ ਉਸ
 ਦੇ ਸੁੰਥ ਦੀ ਅਗੂਠੀ ਪੁਖਨ ਛੜ੍ਹ ਮੰਗਲ ਵਾਰ ਨੁਬ
 ਛਵਾਇਕੇ ਹਥ ਮੈਰ ਕੇ ॥ ਤਾ ਬ ਬਾਸੀਰ ਅਗੂਮ
 ਹੀ ਜਾਇ ॥ ੨੯ ॥ ॥ ਹਿਮਾਰ ਅਰਬ ਹਿਸੀ ਅ
 ਰਬੀ ਗੋਰਖ ਪਾਰਸੀ ॥ ਮਾਸ ਉਸ ਦਾ ਗੁਮ ਮੁਖ
 ਕਰੈ ਤੀਜੇ ਦਰਜੇ ॥ ਅਰਧੰਗ ਅਰਲ ਕਵੇ ਨੂੰ ਕੰਧਾ

ਯਧਨਖਥਾਯਤੋਕਫਨੁਪਿਸਧੀੜਪੀੜਗੁਗਦਿਜਾਦੀ
ਇਨਾਨੁਹਰੇਯੋ॥੩੦॥ ॥ਸਹਮਹਿੰਜਲਅਰਬੀਹਦ
ਥਾਣੇਤਲਖਧਾਰਸੀ॥ਹਿੰਨਜਲਤੁਰਕੀ॥ਹਿੰਦੀਤੁਮਾ०
ਹੋ॥ਗੁਮਹੈਤੀਜੋ॥ਅਸਕਹੈਦੁਜੋ॥ਕਫਨੁਤੇਬਾਇ
ਨੁਪਿਤਾਨੁਬਿਰੇਚਨਕਰੇਯੋ॥ਅਗਕਫਿਮ੧੨ਦਖਤ
ਯੋਆਝੰਨੁ॥ਦੇਖਹਰਨਕਤੀਗਾਗੁੰਦਯੋ॥੩੧॥ ॥
॥ਹਿਨਾਅਰਬੀਮਹਿੰਦੀਧਾਰਸੀ॥ਹਿੰਤਾਜਨੀਤੇਅ
ਰਨੀਹਿੰਦੀਯੋ॥ਮਾਤਾਇਲਯੋ॥ਜੇਕਰਆਧਾਮਿਸ
ਕਾਲਲੈਕਰਕੁਆਥਕਰੀਮਸਰੀਧਾਕੇਪੀਵੇਤਾ॥ਅੰ
ੜਮਾਂਝਾਈਤੇਪੀੜਬੀਲੇਈਨੁਹਰੇ॥ਦੁਖਤਯੋਸੰਘ
ਨੁ॥ਦੇਖਹਰਨਕਤੀਗਾਗੁੰਦਯੋ॥੩੨॥ ॥ਹਿਨਤ
ਅਰਬੀਥੇਗਜੀਤੁਰਕੀਗੰਦਮਅਰੁਖਦਸਧਾਰ
ਸੀ॥ਹਿੰਦੀਗੇਹੁਯੋ॥ਗੁਮਹੈਪਹੁਲੇ॥ਮਾਤਾਇਲਯੋ
ਬਿਚਅਸਕੀਅਹਤੁਰੀਯੋ॥ਜੇਕਰਮੁਖਵਿਰਧਾਇ
ਕੇਚਥਕਰਲੇਪਕਰੇਤਾਫੜੇਕਥੇਨੁਪਕਾਇਦੇਵੇ॥
ਸੁਨਦੇਕਦੇਈਪੀੜਾਜਾਇ॥੩੩॥ ॥ਅਥਕੇਯ
ਦੀਰਿਈਫਲਿਖਯਤੋ॥ ॥ਅਥਾਜੀਅਰਬੀ॥

ਨਾਨਕ ਲਾਗ ਪਾਹ ਸੀ ਹਿੰਦੀ ਬੀ ਜਖੀ ਰੇ ਦੇ ਹਨ॥ ੩੩
ਗੁਮਤ ਹੋ ਦੂਜੇ॥ ਸੁਦਤ ਹੋ ਪਹੁਲੇ॥ ਜੇ ਕਰੈ ਤੂੰ ਬੁ
ਦੇ ਕਰੇ ਨੂਲੇ ਪਕਰੇ ਤਾ ਪੀੜਾ ਅਹੁ ਜੇ ਜਨੁ ਹਰੇ॥ ਜੇ ਭੈ
ਸਕਾਵਾ ਬਕਰ ਕੇ ਇਸ ਤੀ ਤਿਸਾ ਬਿਚ ਬੈਠੇ ਤਾ ਸੇਜ
ਧਰਨ ਕੀ ਹਰੇ॥ ਜੇ ਪੀਸ ਕੇ ਲੇ ਪਕਰੇ ਤਾ ਗੰਭੀਰ ਅਹੁ
ਛੇੜਾ ਜਾਇ॥ ੧॥ ॥ ਖੁਬ ਸੁਲਹ ਦੀ ਦਮਰ ਬੀ
ਅਸਖਾਰ ਤੇ ਚਿਰ ਕਾ ਅਹੁ ਨ ਪਾਹ ਸੀ॥ ਹਿੰਦੀ ਲੇ ਹੋ
ਦਾ ਪਰਾਤ ਨ ਮਨੁ ਹਰੇ॥ ਈਹਾ ਤਿਹੁ ਜੇ ਪੁਲਾਈ ਹੋ
ਵੇ॥ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾ ਲੇ ਹੋ ਦਾ ਬੀ ਸਹੀ ਹੈ॥ ਗੁਮ ਅਸਕ ਹੈ
ਦੂਜੇ॥ ਜੇ ਜਾਨੁ ਹਰੇ ਹੈ॥ ਤਰੀ ਨੁ ਅਸਕ ਕਰੇ ਹੈ॥
ਜੇ ਕਰੇ ਤਿਸ ਨੁ ਮੁੰਦੇ ਬਰਕਰ ਕਾਇਤਾ ਮੁੜੇ ਪਨੁ ਮਿ
ਸਾਨੇ ਅਹੁ ਆਪਾ ਦੇ ਜਖਮਾਨੁ ਹਰੇ॥ ਰਕਤ ਦੀ ਬਥਾ
ਸੀਰਨੁ ਅਹੁ ਸਲਸਲ ਬੋਲਨੁ ਗੁਨ ਕਰੇ॥ ਅਹੁ ਪੁਸ
ਦ ਕਰੇ॥ ਲਿਫਾ ਅਹੁ ਸੁਭ ਤਿਹੁ ਬਿਕਾਰਨੁ ਹਰੇ॥ ਇ
ਸ ਤੀ ਕੇ ਅਸਥਨੀ ਦੁਗਧ ਕਰੇ॥ ਖਰਾ ਕਰ ਤੀ ਥਾ
ਵਮਾ ਸਾ ਬੀ ਹੈ॥ ੨॥ ਮੁੰਦੇ ਬਰਕੀ ਥਿਧਾ ਮਨੁ ਹਰੇ ਪ
ਕੇ ਪੀਸ ਕਰ ਤਾ ਰੇ ਵਿਚ ਪਾਵੇ ਸਿਰ ਕੇ ਸਾਖਤ ਰਕਰ ਕੇ

ਰਖਛੇਡਾਇਨ ੨੫ ਟੇਰਛਾਮੇਸੁਕਾਵੇਬਦਾਮਰੋਗਨ
ਸਾਖੰਤੁਨੇਤਾਸੁਧੋਤਾਹੈ॥੩॥ ॥ ਖੁਬਜਅਰਬੀ ਨਾਨ
ਪਾਰਸੀ ਅਤਮਕਤੁਰਕੀ ਹਿੰਦੀ ਰੋਈ ਅਰੁ ਅਸਾਈ ਹੈ
॥ ਓਹੀ ਓਹੀ ਕਣਕ ਸੁਰਖ ਅਰੁ ਸੁਪੈਂਟ ਅਰੁ ਬੇਦਾ
ਗੋਹੇਬਾਜੇਕਰਆਟਾ ਉਸਦਾ ਬਾਗੀਕਰੋਵੇਤਾਏ
ਨਾਲਹਜਮਹੁੰਦੀ ਹੈ॥ ਜੇਆਟਾਮਟਾਹੋਵੇਤਾਸਤਾ
ਬੀਹਜਮਹੁੰਦਾਹੈ॥ ਜੇਕਰਆਧਾਮਿਸਕਾਲਆਟ
ਛਾਣਕੁਟਕੇਚੋਟਓਪਰਲੇਪਕਰੇਤਾਗੁਣਕਗੋਹੋਰ
ਗੁਣਏਹੋਜੋਰੋਈਉਸਕੀਖਾਏਤੋਪੋਟਨੂਨਰਮਕ
ਗੇ॥ ਅਰੁਕੁਲੰਜਨੂਨਟਾਕਗੋਰੋਈਜਮਾਈਗਿਜਾਓ
ਜੀਹੈਈਹੈ॥ ਪੋਟਨੂਬਿਧੋਹੈ॥ ਗੁਣਉਸਕਾਗਜਾਇਚ
ਰਬਅਰੁਤਰੈ॥੪॥ ॥ ਖੁਲਸੁਲਜਤਿਅਰਬੀ॥
ਓਰਕਤਿਲਾਪਾਰਸੀ ਹਿੰਦੀਗੁਰਾਲੀਸੋਨੇਈਹੈ॥
ਗੁਮੀਅਰੁਖੁਸਕੀਬਿਚਮਾਯਲਹੈ॥ ਜੇਕਰਉਸਨੂ
ਸਾੜਕੇ॥ ਮਗਸੁਲਕਰਕੇਨੇੜੀਪਾਵੇਤਾਜੇਤਨੂਬਿ
ਧੀਕਗੇ॥ ਛੋੜਾਨੂਗੁਣਕਗੇ॥ ਅਰੁਨੇੜਾਈਸਰਈਨੂ
ਹਰੇ॥ ਖੁਲਸੁਲਜਹਬਅਰੁਖੁਬਸਲਫਜਗੁਮਗ

ਸੁਲਕਰਨ ਕੀ ਬਿਧਾ ॥ ਗੁਰਾਲੀਆਨੁ ਭੁਕਜੇ ਕਰ ३੪
 ਕੇ ਕੁਜੇ ਪਾਇ ਕਰ ਮੁਖ ਮੰਦ ਕਰ ਸਿਪਟ ਲੇਪ ਕਰ ਕੇ ॥
 ਗਤ ਨੁ ਮਗਨ ਬਿਚਰਖ ਕੇ ਛੂਕ ਦੇਵੇ ॥ ਸੁਬੇਰਨ ਸੀ
 ਤਲ ਕਰ ਕਦੁ ਲੇਵੇ ॥ ਫੇਰ ਪੀਸ ਕਰ ਕਪੜੇ ਦੀ ਥੈਲੀ
 ਵਿਦਧਾਇ ਕੇ ਜਲ ਸਾਥ ਧੋਵੇ ॥ ਧੋਇ ਕੇ ਠਹਰਾਵੇ ॥ ਜੇ
 ਹੜੀ ਭਿਸਨਿ ਤਾਹ ਦੇ ਖਲੇ ਥੈਰੇ ਭਿਸਨੁ ਸੁਕਾਇ ਰਖੇ ॥
 ੫ ॥ ॥ ਖਬ ਸਲਫਲ ਅਰਥੀ ਚਿਰ ਕਨਕਰਧਾਰ
 ਸੀ ਹਿੰਦੀ ਗੁਰਾਲੀ ਚਾਈ ਦੀ ਹੈ ॥ ਸਰਦੀ ਖੁਸਕੀ
 ਬਿਚਮਾਯ ਲਹੈ ॥ ਜੇ ਕਰ ਮਗ ਸੁਲਕਰਨੇ ਤੀਧਾਵੇ
 ਤਾ ਜੇਤ ਬਿਧੀ ਕਰੇ ॥ ਅਹੁ ਜਲ ਨਨੇਰਾ ਕੀ ਹਰੇ ॥ ੬ ॥
 ੧ ॥ ॥ ਖਰੂਰਾ ਅਰਥੀ ਬੇਦ ਅਜੀਰਧਾਰ ਸੀ ਹਿੰਦੀ ਇ
 ਹੋਰ ਹੈ ॥ ਗੁਰਮੁਖ ਸਕਰੈ ਦੁਜੇ ਦਰਜੇ ॥ ਅਰਧੰਗ ਤੇ ਸਕ
 ਵਾਪੀ ਤ੍ਰਿਜੇ ਜਾਈ ਨੁ ਹਰੈ ॥ ਜੇ ਤਿਨ ਦਾਣੇ ਅਥਵਾ ਦ
 ਸ ਦਾਣੇ ਕੀ ਗਿਹੀ ਨੁ ਮਖੀਰ ਸਾਥ ਮਿਲਾਇ ਕੇ ਖਾ
 ਇਤਾ ਕਫਨੁ ਬਿਰੇਚਨ ਕਰੇ ॥ ਜੇ ਇਸੀ ਤ੍ਰਾਇ ਸਤੀ
 ਇਕ ਦਾਣਾ ਖਾਇਤਾ ਇਕ ਸਾਲ ਤੀ ਕਰ ਪ੍ਰਸਤਨਾ
 ਹੋਇ ॥ ਦੁਖ ਤਹੈ ਸੀਨੇ ਨੇ ॥ ਇਕ ਹਰਨ ਗੁਰਦ ਕਤੀ ਗਰੇ

॥७॥ ॥ ਖਿਰਾਤੀਨ ਅਰਬੀ ਕਹੁ ਸਤੇ ਕੇ ਚੁਪਾਹ ਸੀ
ਹਿੰਦੀ ਗੰਡੇ ਏਹ ਨਾਗੁ ਮਹੈ ਦੂਜੇ ਖਾਸ ਕਹੈ ਤੀਜੇ ॥ ਜੇ
ਕਰ ਕਿਸੇ ਮਲਮ ਸਾਥੀ ਮਲਾਇ ਕੇ ਲੇਪ ਕਰੇ ਤਾ ਸੁਬ
ਜਖਮਾਨੁ ਚੰਗੇ ਕਰੇ ॥ ਜੇ ਤਿਨਾਨੁ ਸੁਕਾਇ ਕੇ ਮਿਠੇ ਤੇ
ਲਸਾਖੀ ਸਕੇਇ ਝੀਨੁ ਲੇਪ ਕਰੇ ਤਾ ਸੁਖ ਲਏ ਹੋ ॥

॥੮॥ ॥ ਖਰਨੂਬ ਅਰਬੀ ਖਾਸ ਕਹੈ ਗਲ ਖਾਹੁ
ਰਸੀ ਬਾਗੀ ਨ ਜੋਤ ਅਰੁ ਬਨ ਮਕਰੀ ਸਤੁ ਰਕੀ ਹਿੰ
ਦੀ ॥ ਸੁਦ ਖਾਸ ਕਹੈ ਦੂਜੇ ਖਾਏ ਨੁਬ
ਏਸੁ ਤੇਨੇ ਬਲਾਵੇ ॥ ਖਗਕ ੨ ਬਾ ੩ ਫਿਮ ॥੯॥ ॥

ਖਰਦਲ ਅਰਬੀ ਠਜੀ ਪਾਹ ਸੀ ॥ ਹਿੰਦੀ ਗਾਜ ਕਾ ਤੇ
ਗਈ ਹੈ ॥ ਜੇ ਕਰ ਪੀਸ ਕੇ ਨਸਵਾਰ ਲਵੇ ਤਾ ਛਿਕਾਅ
ਵਨਾ ॥ ਜੇ ਮੁਰਗੀ ਏਅੰਡੇ ਸਾਥ ਪੀਸ ਕੇ ਲੇਪ ਕਰੇ ਤਾ
ਪਗਧੀ ਜ਼ਨੂਰੇ ॥ ਜੇ ਮਖੀਰ ਸਾਥ ਖਾਇ ਤਾ ਕੁਲਮ
ਰਧੀ ॥ ਅਰੁ ਲਕਵੇ ਨੂਰੇ ॥ ਐਰਪੁ ਸੁਕੇ ॥ ਚਰਬੀ
ਕੁਰਕੁਟੀ ਦੀਨਾ ਲਮੁਖ ਨੁਮਲੇ ਤਾ ਛਾਈਆ ਜਾਂਤ
॥ ਜੇ ਲੇਪ ਕਰੇ ਤਾ ਹਜੀਰਾ ਨੁਲਿਫ ਦੀ ਸੇਜ ਨੂਰੇ ॥
ਜੇ ਗਧਕ ਸੇਧੀ ਅਰੁ ਸਕੰਜਬੀ ਸਾਥ ਮਲਾਇ ਕੇ ਲ

ਗਾਵੇਤਾਖਰਸਮਰੁਦੰਦਨੁਹਗੇ। ਜੇਮੁਖਮੈਰਕੇਤਾਈ ॥੨੫॥
 ਦੀਪੀੜਜਾਇ॥ ਖਰਕਦੇਮਿਸਕਾਲਾ॥੨੦॥ ॥
 ਖਰਦੁਲਦੇਗਮਰਬੀ ਸੁਰਗੀਨਖਰੁੰਸਪਾਰਸੀ॥
 ਹਿੰਦੀਕੁਰਕੁਦੀਦੀਬਿਠਰੈ॥ ਗੁਮਖੁਸਕਰੈਪਹਲੇ॥
 ਜੇਕਰਆਧੇਮਿਸਕਾਲਨੂਦਸਮਿਸਕਾਲਮਾਓ
 ਲਅਸਲਅਥਬਾਸਕੀਜਬੀਸਾਥਖਾਏਤਾਕਫ
 ਹਾਂਦੀਨੁਬਸਨਕਰਾਵੇ॥ ਜੇਸੁਆਨਦੇਕਦੇਨੁਲੇਪਕ
 ਰੇਤਾਬਿਖਨੁਹਗੇ॥੨੧॥ ॥ ਖਰਦੁਲਦੁਹਾਜਅਰ
 ਬੀ ਸੁਰਗੀਨਮਾਕੀਆਨਪਾਰਸੀ ਹਿੰਦੀਸੁਰਗੀਦੀ
 ਬਿਠਰੈ॥ ਗੁਮਖੁਸਕਰੈਪਹਲੇ॥ ਜੇਕਰਆਧਾਮਿਸ
 ਕਾਲਮਾਓਲਅਸਲਅਸਲਸਾਥਖਾਏਤਾਪੇਟ
 ਪੀੜਨੁਹਗੇ॥੨੨॥ ॥ ਖਰਦੁਲਪਾਰਮਰਬੀ ਸੁਰ
 ਗੀਨਖੁਸਪਾਰਸੀ ਹਿੰਦੀਦੁਹੇਅਰੁਮੁਸੇਦੀਮੀਗਨਪੈ
 ॥ ਗੁਮਖੁਸਕਰੈਪਹਲੇ॥ ਜੇਪੀਸਕੇਰੋਮੁੜਸਾਥਬ
 ਸਿਰਕੇਕੇਲੇਪਕਰੇਤਾਥੋਹੜੇਨੁਤੇਮੁੜਰੋਧਅਹੁਪਥ
 ਹੀਨੁਕਫੁਗਾਦੀਨੁਹਗੇ॥ ਜੇਨੇਤੀਪਾਵੇਤਾਸੁਪੈਦੀਜ
 ਏ॥ ਜੇਬਾਲਕਾਨੁਦੇਵੇਤਾਪੇਟਨੁਕਲੇ॥੨੩॥ ॥

10
ਖਸਮਰੁਕਤਲਾਮਅਰਬੀ ਬੇਖਕਾਹੁਪਾਰਸੀ ਹਿੰਦੀ ਸ
ਦਾਧੰਨੀਦੀਆਹੈ॥ ਸੁਦਤਰਹੈਤੀਜੇ॥ ਆਪ੍ਰਾਂਨੁਗੁਨ
ਕਰੇ॥ ਅਭਾਨਿਦ੍ਰਾਂਲਿਆਵੇ॥ ਤਾਤਕਾਲਹੀਪਢੇਹੈ॥
ਮੁੜਨੇਚਲਾਵੇਹੈ॥ ਧਾਂਤਨੁਬੀਧੇਹੈ॥ ਜੁਕਾਂਮਤੇਤ੍ਰਿ
ਕਾਨੁਹਰੇਹੈ॥ ਦੁਖਤਹੈਧਾਂਤਨੁ॥ ਏਕਹਰਨਪੁਦਨ
ਬਾਰਹੀਹੈ॥ ੧੪॥ ॥ ਖਸਕਾਸਅਬੀਜਅਰਬੀ
ਤੁਖਮਧੋਸਤਪਾਰਸੀ ਹਿੰਦੀਖਸਖਸਹੈ॥ ਸਹਦ
ਤਰਹੈ॥ ਮਖੀਰਸਾਥਪੀਸਕੇਲੇਪਕਰੇਤਾਪੇਦਨੁਬਿਧੇ॥
ਪੇਸਤਉਸਦਾਦੁਖਤਹੈਫਿਟਰੇਨੁ॥ ਏਕਹਰਨਮਸਤ
ਕੀਭੁਮੀਤੇਗੁਜ਼ਰੇ॥ ੧੫॥ ॥ ਖਸਕਾਸਸੁਦਪਾਰ
ਸੀ ਹਿੰਦੀਖਸਖਸਕਾਲੀਹੈ॥ ਸੁਦਖਸਕਹੈਤੀਜੇ
॥ ਜੇਦਿਕਦ੍ਰਿਮਖਾਇਤਾਸਹਨਤ੍ਰਿਕਾਕੀਰਤੁਥਤ
ਨੁਹਰੇਹੈ॥ ਨਿੰਦਾਉਪਜਾਵੇਹੈ॥ ਦੁਖਤਹੈਫਿਟਰੇਨੁ
ਏਕਹਰਨਸੇਫਹੈ॥ ੧੬॥ ॥ ਖਸੀਜਾਤਸਾਲਕ
॥ ਗੁਮਤਰਹੈਪਹਲੇ॥ ਝੁਲੇਨੁਧਨਖਬਾਇਨੁਹਰੇਹੈ
ਧਾਂਤਨੁਪੁਸ਼ਕਰੇ॥ ਨਿਪੁਸ਼ਕਨੁਮਰਦਕਰੇ॥ ਖੁਗਕਥ
ਗੀਮਸਕਾਲੀਹੈ॥ ੧੭॥ ॥ ਖਤਮੀਅਰਬੀ ਪਾਰ

ਸੀ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਗੁਲ ਖੈਰ ਹੈ। ਸਹਦਤ ਹੈ ਦੂਜੇ ਆਤਮੇ ੩੬
 ਦਿਲੋਂ ਪਹੁੰਚੇ। ਜੇ ਮੁਰਗਾ ਬੀ ਦੀ ਚਰਬੀ ਨਾਲ ਪੀ
 ਸਕੇ ਲੇਪ ਕਰੇ ਤਾਂ ਜੇੜਾ ਦੀ ਪੀੜ ਤੇ ਗੁਰਾ ਦਿਯਾ ਦੀ
 ਸੋਜ ਤੇ ਸਹਾ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਸੋਜ ਨੂੰ ਹੋ। ਜੇ ਜੜ੍ਹ
 ਉਸ ਦੀ ਕੁਆਲ ਕਰ ਕੇ ਪੀਵੇ ਤਾਂ ਜਿਹ ਗੁਰਾ ਦੀ ਸੋਜ ਤੇ
 ਤਿਲੀ ਦੀ ਸੋਜ ਅਰੁ ਦੁਖ ਤੇ ਨੁਆਂਦਾ ਦੀ ਜਖਮ ੦
 ਨੂੰ ਹੋ। ਜੇ ਇਸ ਤੀ ਕੁਆਲ ਦੇ ਘਾਟੀ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਤਾਂ
 ਧਰਨ ਦਾ ਮੁਖ ਖੁਲੇ। ਅਰੁ ਸੇ ਤਦਾ ਗਤੇ ਮੁਖ ਕੀ ਛਾ
 ਣੀ ਆਨੁ ਹੋ। ਜੇ ਇਕ ਮਿਸਕਾਲ ਬੀ ਜਾਅਲ ਬਾਦ
 ਲ ਉਸ ਦੇ ਕੁਆਲ ਕਰ ਕੇ ਮਿਸਰੀ ਪਾ ਕੇ ਪੀਵੇ ਤਾਂ ਖਾ
 ਸੀ ਅਰੁ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਹੋ। ਜੇ ਲੇਪ ਕਰੇ ਤਾਂ ਬਕੀ ਦੀ ਪੀੜ
 ਅਰੁ ਸੋਜ ਨੂੰ ਹੋ। ੧੮) ॥ ਖਬਾਸ ਅਰਬੀ ਮਰਘ ੬
 ਗਧਾਰ ਸੀ ਹਿੰਦੀ ਚਮਰਿ ਦੜ੍ਹ ਹੈ। ਜੇ ਸਿਰ ਤੇ ਲਸਾ
 ਥ ਉਸ ਕੋ ਦਵਾਰ ਪਕਾਵੇ। ਛੋਰ ਤੇ ਲਸਰੀ ਰਨੁ ਮਲੇ। ਤਾਂ
 ਹੀ ਘੁਣ ਬਾਇ। ਜਾਵੇ। ਜੇ ਉਸ ਕੀ ਛਾਹ ਕਰ ਕੇ ਨੇੜੀ
 ਪਾਵੇ ਤਾਂ ਜੇ ਤਾਅਰੁ ਸਿਯਾ ਹੀ ਨੁਬਿਧਾਵੇ। ਜੇ ਰਿਨ ਕੋਰ
 ਸ ਉਸ ਦਾ ਪੀਵੇ ਤਾਂ ਗੋਰੇ ਆਈ ਪੀੜ ਨੂੰ ਹੋ। ਅਰੁ

ਪੇਟਲੁਓਲਾਵੇ॥੧੮॥ ॥ਖਲਾਲਮਾਂਨਮਰਬੀ ਬੇ
ਦੈਪਾਰਸੀ॥ਸਰਦਖਸਕਰੈਪਹਲੇ॥ਜੇਦੁਰਉਸ
ਕੀਸਿਰਕੇਸਾਭਪੀਸਕੇਲੇਪਕਰੇਤਾਟੇੜੇਨੁਅਰੁ
ਟੇੜੇਦੈਕ੍ਰਿਮਾਨੁਹੋ॥ਜੇਉਸਦੇਪੁਤਾਦਾਰਸਪੀਬੇਤੁ
ਬਿਧਾਜਿਹੁਦੇਨੁਖੇਲੇ॥ਖਗਕਾਇਮ੨੦॥ਦੁਖਤੁ
ਓਤੜਾਨੁ॥ਦੇਖਹਰਨਹੁਲਾਬਹੈ॥੧੯॥ਖਰਲ
ਅਰਬੀ ਸਿਰਕਾਘਰਸੀ ਅੰਗੁਰੀਓਗਾਹੁਦਾਹੈ॥ਸ
ਰਦਖਸਕਰੈਦੁਜੇਅਰੁਤੀਜੇਦਰਜੇਆਂਝਾਈਮਲ
ਨੁਗੁਣਕਰੇ॥ਅਭਯਾਚਨਹੈ॥ਜੇਉਸਨੁਗੁਲਾਬਸਾ
ਥਮਿਲਾਇਕੇਤਪਤਕਰਕੇਕੁਰਲੀਆਂਕਰੇਤਾਮੁਖ
ਪਕਾਅਛਾਹੋਵੇ॥ਦੇਵਾਨੁਪੁਸਟੀਕਰੇ॥ਜੇਇਨਾਈ
ਗਾਟਦੇਵੇਤਾਕੰਨਾਈੜੋਤਕ੍ਰਿਮਜਾਨਾ॥ਖਰਸਅਰੁ
ਦੰਦਨਹੋ॥੨੦॥ ॥ਬਲਲਮਾਂਨਸਲਅਰਬੀ
ਸਿਕਆਨਸਿਲਪਾਰਸੀ ਸਿੰਦੀਸਿਰਕਾਰਸਦਾਹੈ
॥ਜੇਦੇਕ੍ਰਿਮਨਿਤਯਾਇਤਾਮੁਖਕੀਦੁਰਗੰਧਨੁਹੋ
ਅਰੁਕੇਤਾਦਮੀਜਾਇ॥ਗੀਘਹੁਬਾਇਜੁਰਕੁੰਗ
ਆਝਾਈਪੀੜਨੁਮਿਹੀਨੁਹੋ॥ਜੇਕੰਨੀਪਾਵੇਤਾ
ਪੀੜਨੁਗੁਣਕਰੇ॥ ॥ਖਲਲਮਾਂਨਸਲਕੀਬਿ
ਧਾ॥ਇਕਸਉਮਿਸਕਾਲਾ॥ਬਸਲਮੁਸਬੀਨੁਅਰੁ

ਸੋਮਿਸਕਾਲਸਿਰਕੇਸਾਥਮਿਲਾਇਕੇਧੁਪਮੈਰਕੇਮਾ ੩੦
 ਸਤਿਨਟੇਰਵਰਤੇ॥੨੧॥ ॥ਕਮਰਅਗੁਰੀਅਰਬੀ
 ਸਿਰਾਬਧਾਰਸੀਤਿਦੀਮਦਰਹੈ॥ਜੇਜਾਪੁਗਣਹੋਵੇਸੇ
 ਗੁਮਤਰਹੈ॥ਦੂਜੇ॥ਧਾਤਨੁਪੁਸ਼ਕਰੇਹੈ॥ਭਧਾਕਰੇਹੈ॥
 ਸੀਰਨੁਮੇਟਾਕਰੇ॥ਜੇਚਾਰਸਾਲਦਾਪੁਗਣਹੋਵੇਸੇਗੁ
 ਮਖਸਕਰੇਤੀਜੀਦਰਜੇ॥ਥਾਇਅਹੁਕਫਨੁਹਰੇ॥
 ਜਠਗਾਰਨਕੇਜਗਾਵੇ॥ਦਿਲਨੁਖਸਕਰੇ॥ਜੇਕਰ
 ਜਲਸਾਬਰਲਾਇਕੇਰੋਗਨਬਨਦੁਸੇਦਾਖਾਇਤਪ
 ਤਕਰਕੇਕੁਰਲੀਆਕਰੇਤਾਹਾਲਅੰਦਰਸੇਜਨੁਹਰੇ॥
 ਦੁਖਤੋਬੁਧੀਨੁ॥ਅੰਮੈਰਕੰਧਥਾਇਤੇਮੁਖਦੁਰਗੰਧਤੇ
 ਮੈਰੀਨੁਪੈਦਾਕਰਦਾਹੈ॥ਦੇਖਹਰਨਬਮਨਅਹੁਰਕ
 ਤਕਛਾਵਨਹੈ॥ਟੇਰਸਰਬਤਅਤਰਜਅਥਬਾਰੈਬ
 ਸਕਾਪਿਲਾਵੇ॥੨੨॥ ॥ਭਲਿਜਾਅਰਬੀਖਿਸਰੇ
 ਦਾਰੂਧਾਰਸੀਤਿਦੀਜੜਪਾਨਦੀਹੈ॥ਗੁਮਖਸਕੇਤੋਤੀ
 ਤੀਜੇ॥ਮਲਾਨੁਪਚਾਵੇ॥ਅਰੁਪੁਸ਼ਟਕਰੇ॥ਮੁਖਨੁਸੰਗ
 ਧਕਰੇ॥ਪੇਦਪੀੜਤੇਸਿਰਪੀੜਨੁਹਰੇ॥ਕਫਨੁਦੁਰਕ
 ਰੇ॥ਦੁਖਤੋਇਲਨੁ॥ਦੇਖਹਰਨਸੇਰਬਾਓਕਨਾਹੈ॥

ਖਰਾਕਫਿਮਦਬਾਰ॥੨੩॥ ॥ਖੁਖਅਰਬੀਸਫਤਾ
ਲੁਪਾਰਸੀਹਿੰਦੀਆੜਕਹਿੰਦੇਤਨ॥ਸਰਦਤਰਹੈਦੂਜੇ
ਤ੍ਰਿਖਾਨੁਹੇ॥ਖਧਾਕਰੇ॥ਜੇਭਿਜਦੇਪਤਾਦਾਰਸਪੀਵੇ
ਤਾਪੇਦੇਫਿਮਜਾਨ॥ਜੇਕੰਨੀਪਾਵੇਤਾਕੰਨਾਦੇਫਿਮ
ਜਾਨ॥੨੪॥ ॥ਖਿਆਰਅਰਬੀਕ੍ਰਿਸਨਪਾਰਸੀ
ਬਾਦਰੰਗਤਰਕੀ॥ਹਿੰਦੀਕੀਰਾਹੈ॥ਸਰਦਤਰਹੈਦੂਜੇ॥
ਖਿਤਜੁਰਨੁਤ੍ਰਿਖਾਨੁਹੇ॥ਮੁੜਨੋਚਲਾਵੇ॥ਮਲਾਨੁਸ
ਮਨਕਰੇ॥ਆਂਝਾਨੁਜਿਗ੍ਰਨੁਗਾਣਕਰੇ॥ਸਰਦਬ
ਹੁਤਹੈ॥ਅਨਧਚਹੈ॥ਦੋਖਹਰਨਮਖੀਰਹੈ॥੨੫॥ ॥
ਖਿਆਰਬਿਜਰੰਗਅਰਬੀਖਿਆਰਾਇਰਾਜਪਾਰਸੀ
ਕਸਾਇਤਰਕੀ॥ਹਿੰਦੀਕੁਕੜੀਤੇਤਰਹੈ॥ਸਰਦਤ
ਰਹੈਦੂਜੇ॥ਮੁੜਨੁਚਲਾਵੇਹੈ॥ਮੁੜਪੀੜਨੁਹਰੇਹੈ॥ਦੁ
ਖਤਹੈ॥ਮਲਨੁ॥ਜੁਰਨੁਪੈਦਾਕਰੇਹੈ॥੨੬॥ ॥ਖਿ
ਆਰਸਬਜਅਰਬੀਅੰਮਲਤਾਸਪਾਰਸੀਹਿੰਦੀ
ਕ੍ਰਿਮਾਲਾਤੇਅਲੀਸਫਲੀਹੈ॥ਮਾਤਾਇਲਹੈ॥ਖਿਤ
ਸੋਭਤੇਕਫਨੁਥਿਰੇਚਨਕਰੇਹੈ॥ਜੇਕਰਧਨੀਏਦੇਰ
ਸਨਾਲਅਰੁਗਲਾਬਤੇਈਸਬਹੋਲਦੇਹਲਾਬਨਾ

ਲਖੀਸ਼ਲਾਇਕੇਤਪਤਕਰਕੇਕੁਰਲੀਆਕਰੇਤਾ ੩੮
 ਖੁਨਾਕਅਰੁਗਲੇਈਸੋਜਨੁਹਰੇ॥ਜੇਕਾਸਨੀਤੇਮ
 ਕੋਇਦੇਜਲਸਾਥਮਿਲਾਇਕੇਕੁਸਕੁਥਦਾਮਰੋਗਨ
 ਪਾਇਪੀਵੇਤਾਕਥਲਬਾਇਜਾਵੇ॥ਜੇਇਸਰੀਗੁਰੁ
 ਬਾਲੀਖਾਇਤਾਥਰੇਚਨਅਛਾਹੋਵੇ॥ਭਗਾਕੀਰਕੁ
 ਹਰੇ॥ਜੇਅੰਮਲੀਜਾਥਖਾਇਤਾਪਿਤਦਗੁਨੁਥਿਰੇ ੫
 ਚਨਕਰੇ॥੨੭॥ ॥ਅਥਦਾਲਕੀਰਿਦੀਠਚਲੀ
 ॥ ॥ਦਾਠੁਠਿਲਾਠਿਲਅਰਬੀ॥ਠਿਲਾਠਿਲਾਇ
 ਗਜਪਾਰਸੀ॥ਦਿਮਘਪਿਪਲਤੇਮਘਹੈ॥ਗੁਮਖੁ
 ਸਕਪੈਦੁਜੇ॥ਮੇਦੇਨੁਕੁਥਤਕਰੇ॥ਅੰਦਗਾਨੁਅਰੁਧ
 ਤਨੁਪੁਸਟਕਰੇ॥ਜਿਗਰਅਗੁਤਿਲੀਏਬਿਧਨੁਖੇਲੇ
 ਖਰਾਕੜਿਮ੧ਦੁਖਤਹੈਸਿਰਨੁ॥ਦੋਖਹਰਨਸਿਮ
 ਗਅਰਬੀਹੈ॥ਤਿੰਦੀਗੁੰਦਕੀਕੀਰੀਹੈ॥ਅਥਥਾਏ ੬
 ਦਨਤੇਗੁਲਾਬਹੈ॥ਥਦਲਮਿਰਚਾਤੇਸੁੰਠਹੈ॥੧॥
 ਦਾਰਚੀਨੀਪਾਰਸੀ॥ਤਿੰਦੀਦਾਲਚੀਨੀਹੈ॥ਗੁਮਖੁਸ
 ਕਹੈਤੀਜੇ॥ਕੋਤਾਦਮੀਹੁਨੁਕਾਮਨੁਸਰਦੀਨੁਪੁਰਾ
 ਲੀਖਾਸੀਤੇਹਿੜਕੀਜਿਗੁਦਾਬਿਧਗੁਰਾਇਜਾਈ

ਪੀੜ ਕੰਧ ਬਾਇ ਮੁੜ ਪੀੜ ਨੂੰ ਹਰੇ। ਨੇੜੀ ਜੋਤ ਕਰੇ। ਰਕਤ
ਇਸ ਤੀ ਦੀ ਨੁਚਲਾਵੇ। ਬੁਧ ਬਿਧੀ ਕਰੇ। ਬਲ ਨੂੰ ਉਪਜਾ ॥
ਹੋ। ਦੁਖ ਤੋਂ ਮਿਸਾਨੇ ਨੂੰ। ਦੋਖ ਹਰਨ ਅਸਾਭੁ ਨਹੀਂ। ਬ
ਦਲ ਖੁਲੰਜ ਹੈ। ਖੁਰਾਕ ੧ ਥਾ੩ ਦਿਸਾ ॥ ੨ ॥ ॥ ਦ
ਹਾਜ ਅਰਬੀ ਮਾਕੀਆਨ ਪਾਰਸੀ। ਤਿੰਦੀ ਕੁਕੜੀ ਹੈ। ਗੁ
ਮਤ ਹੈ ਪਹਲੇ। ਜੇ ਮਾਸ ਉਸ ਦਾ ਖਾਇ ਸਿਰ ਦੇ ਮਗ
ਜ ਨੁਬਧਾਵੇ। ਬੁਧ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰੇ। ਸੁਰਬੰਗ ਨੂੰ ਕੇਲੇ
ਸੁਬੰਗ ਬਾਇ ਦੇ ਜਾਨਾ ॥ ੩ ॥ ॥ ਦੋ ਕ ਅਰਬੀ ਅਰ
ਜਨ ਪਾਰਸੀ ਤਰੀਤੁਰ ਕੀ ਤਿੰਦੀ ਚੀ ਛਾਹੈ। ਸੁਦਖ ਸਕ
ਹੈ ਦੂਜੇ। ਪੇਟ ਨੁਬਧੇ। ਮੁੜ ਨੇ ਚਲਾਵੇ। ਤਾਤ ਕਾਲੀ ਪ
ਦੇ ॥ ੪ ॥ ਦਖਾਨ ਅਰਬੀ ਦੁਦ ਪਾਰਸੀ ਤਿੰਦੀ ਧੂਆਂ ਹੈ
ਨੇੜਾ ਦੇ ਜਖਮਾ ਨੂੰ ਹਰੇ। ਮਾਸ ਨਵੀਨ ਪੈਦਾ ਕਰੇ ॥ ੫ ॥
॥ ਦੁਰਗਾਜ ਅਰਬੀ ਤਿਤਰ ਪਾਰਸੀ। ਮਾਸ ਉਸ ਦਾ ਮਾ
ਤਾ ਦਿਲ ਹੈ। ਪੇਟ ਨੁਬਧੇ। ਬੁਧ ਨੂੰ ਬਿਧੀ ਕਰੇ ॥ ੬ ॥ ॥
ਵੇਦਿਜ ਅਰਬੀ। ਦੋਤਰਾ ਦੀ ਹੈ। ਦੋ ਕੁੰਮੀ ਜੇ ਸਨੁ ਅਕ
ਰਬੀ ਕਰ ਦੇ ਹਨ। ਦੁਜੀ ਪਾਰਸੀ। ਜੇ ਇਸ ਤੀ ਕ ਮਰਸ
ਕ ਥਿਧਰ ਕੇ ਤਾਗੁ ਕੀਰਖ ਆ ਕਰੇ। ਪ੍ਰਸੁਤ ਸੁਖਾਲੀ

ਤੇਵੇਗੁਮਖੁਸਕਰੈਤੀਜੋਥਾਈਪੀੜਧਰਨਈਖਧਕਾਂਨੁ ੩੯
 ਸਰਈਥਿਛੁਈਥਿਖਸਿਨਾਨੂਹਗੋ। ਖੁਰਾਕੁ੧ਥਾਰਤਿ
 ਮਾ। ਦੁਖਤਹੈਸਿਰਨੁਅਹੁਤਿਲੀਨੁ। ਦੋਖਹਰਨਸੈਫਤੇ
 ਖੰਡਹੈ॥੧॥ ॥ਦਲੀਖਅਰਥੀਚਿਨਾਰਧਾਰਸੀਹਿ
 ਟੀਕਚਨਾਰਹੈ। ਸਹਦਖੁਸਕਰੈਪਹਲੇਥਿਚਾ। ਜੇਕਰ
 ਤੁਝਾਉਸਕੀਕੁਟਪੀਸਕੇਜਖਮਾਉਪਰਅਹੁਦਗਪ
 ਉਪਰਥਿਰੁਰੇਤਾਗਨਕਰੇ। ਜੇਨੀਹਸਾਖਪੀਸਕੇਲੇ
 ਪਕਰੇਤਾਜਨਾਉਹਾਕੇਕਟੇਕੀਥਿਖਅਹੁਪੀੜਨੂਹਗੋ॥
 ॥੮॥ ॥ਇਮਾਗਅਰਥੀਮਗਜਪਾਰਸੀਹਿਦੀਮਿੰ
 ਝੁਰੈ। ਇਮਾਗਜੈਹੈਸਰਬਸਹਦਤਹੈ। ਮਲਗੰਦੀਨੂ
 ਪੈਦਾਕਰੇ। ਸਿਰਅਹੁਧਾਂਤਨੁਪੁਸਕਰੇ। ਪੇਟਨੁਨਰਮ
 ਕਰੇ। ਛਰਦਅਹੁਮੂਰਛਾਨੂਉਪਜਾਵੇ। ਦੋਖਹਰਨਪੁ
 ਦਨਾਥਾਗੀਹੈ॥ ਬਦਲਸਿਰਕਾਰੈ॥ ਮਿਰਚਾਤੇਗਈਇ ੦
 ਲਈਨੀਏਭੀਹੈ॥੯॥ ॥ਇਮਾਗਉਦੈਕਥਜਗ
 ਦਅਰਥੀਮਗਜਖਹੁਸਅਹੁਮਾਕੀਆਨਪਾਰਸੀ।
 ਹਿਦੀਮਿੰਝੁਕੁਰਕੁਟਅਹੁਕੁਕੜੀਦੀਹੈ॥ ਜੇਥੇਰਥਿਰ ੦
 ਥਰਚਕੀਦੀਗਰਦਨਾਲਰਿਲਾਇਕੇਖਾਇਨਕਸੀ

ਰਹੇ॥੧੦॥ ॥ਇਸਾਗੁਲਅਥਅਰਥੀਮਰਾਜਸੁਤਰ
 ਪਾਰਸੀਹਿੰਦੀਮਿੰਦ੍ਰੁਦਈਹੈ॥ਜੇਸੁਕਾਇਕੇਸਿਰਕੇਸਾ
 ਬਕਾਇਤਾਮਿਰਗੀਜਾਇ॥੧੧॥ ॥ਇਸਾਗੁਲ
 ਅਥਾਸਅਰਥੀਮਰਾਜਸਿਪਰਪਾਰਸੀਹਿੰਦੀਮਿੰਦ੍ਰੁ
 ਚਾਂਮਚੜ੍ਹਕਈਹੈ॥ਜੇਮਖੀਰਸਾਬਨੇੜੀਪਾਵੇਤਾਮੇ
 ਤੀਆਥੀਦਜਾਇ॥ਅਰੁਪੁੰਦਨੁਨਠਾਕਰੇ॥੧੨॥
 ॥ ॥ਇਸਾਗੁਲਅਥਜਅਰਥੀਮਰਾਜਬਤਪਾ
 ਰਸੀਹਿੰਦੀਮਿੰਦ੍ਰੁਘੋੜੇਈਹੈ॥ਪੁੰਨਕੇਤਾਈਲਾਵੈ
 ਪੇਟਪੀੜਾਨੁਕਰੇ॥੧੩॥ ॥ਇਸਲਅਥੈਨਅਰ
 ਥੀਪੁੰਨਜਾਬਸਾਪਾਰਸੀਸਰਦਪੁਸਕਹੈਦੁਜੇ॥
 ਜੇਕਰਅਧਾਇਮਕੁਰਕੁਈਏਅੰਡੇਨੁਨੀਮਗਰਮ
 ਕਰਕੇਉਸਈਜਰਈਨਾਲਕਾਇਤਾਪੇਟਨੁਥਿਧੇ
 ਅੰਡਾਈਧੀੜਾਅਰੁਜਕਮਾਨੁਹਰੇ॥ਸੁਬਉਦਰਕੀ
 ਰਤਨੁਗਾਣਕਰੇ॥੧੪॥ ॥ਇਸਅਰਥੀਪੁੰਨਪਾਰ
 ਸੀਪਾਂਨਤੁਰਕੀਹਿੰਦੀਲੋਹੁੰਹੈ॥ਗੁਮਤਰੁਹੈਪਹਲੇ॥
 ਸੀਰਨੇਮੇਟਾਕਰੇਅਰੁਰੰਗਮੁਖਏਨੁਰੇਸਨਕੁਰੇ॥ਰ
 ਕਤਰੰਗੀਉਹੈ॥ਜੇਬਕਰਾਚਉਥਰਸਾਦਾਹੋਵੇ॥

ਥਕੇਦਾ

ਅਰੁਪਹਾੜੁ ਏਹੋ ॥ ਜਦ ਉਸਦਾ ਗਲਾ ਕਾਟੇ ਤਾ ਅਧਾਵਿ ੪੦
 ਚਲੀ ਪਾਰ ਏਹ ਤੁਲੈ ਕਰ ਬਰਤਨਾ ਬਿਚ ਪਾਇ ਰਖੇ ॥ ਜ
 ਜਮ ਜਾਵੇ ਤਾ ਉਸ ਦੇ ਦੁਕੜੇ ਕਰ ਰਖੇ ॥ ਜੇ ਏਹਿ ਮਾਇ
 ਕ ਕੋਟੇ ਰੇ ਸਿਰ ਕੇ ਜਾਥਾ ਮਿਲਾਇ ਕੇ ਪੀਵੇ ॥ ਤਾ ਗੁਰੁ
 ਯਾਦੀ ਪੀੜ ਤੇ ਮਸਾਨੇ ਏਹ ਅਰੁਪ ਬਗੀ ਵਿਨਾ ਨੇਹੇ ॥
 ਜੇ ਲਕਰੇ ਤਾ ਸੇ ਜੇ ਜਾਨਾ ॥ ੧੫ ॥ ॥ ਏਹ ਮਲਹੈ ਜਮ
 ਰਬੀ ਖੁੰਨ ਹੈ ਜਦ ਪਾਰਸੀ ਹਿੰਦੀ ਲੋਹੁ ਇਸਤੀ ਦੀ
 ਰਿਤ ਦਾਹੈ ॥ ਜੇ ਕਰਸਨੁ ਮਲੇ ਤਾ ਨ ਫਾਕੇ ॥ ਜੇ ਇਸਤੀ
 ਬਗੀ ਕਬਜ਼ਤੁ ਨ ਲਾਇ ਕੈ ਬਟੀ ਕਰ ਕੇ ਰੁਗਾ ਭੀਤ ਰਖੇ
 ਤਾ ਗੁਰੁ ਨਾਹੇ ॥ ੧੬ ॥ ॥ ਏਹ ਮਲ ਜੇ ਬਮਰ ਬੀ ਖੁੰ
 ਨ ਖਿਰਸ ਪਾਰਸੀ ਹਿੰਦੀ ਲੋਹੁ ਰਿਛੁ ਦਾਹੈ ॥ ਜੇ ਕੋਈ ਖ
 ਵੇ ਸੇਇ ਵਾਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ॥ ੧੭ ॥ ॥ ਏਹ ਮਲ ਤੀਸ ਅਰਬੀ
 ਖੁੰਨ ਤਕ ਪਾਰਸੀ ॥ ਜੇ ਕਰ ਲੇਪ ਕਰੇ ਤਾ ਸੇ ਜਾਨਾ ਨਹੇ ॥
 ॥ ੧੮ ॥ ॥ ਏਹ ਮਲ ਮਗ ਜਮਰ ਬੀ ਖੁੰਨ ਬਜ ਪਾਰਸੀ
 ਹਿੰਦੀ ਲੋਹੁ ਬਕਰੀ ਦਾਹੈ ॥ ਜੇ ਕਰ ਭੁੰਨ ਕੇ ਖਾਇ ਤਾ ਸਮੁਮ
 ਨੁ ਦਫਾ ਕਰੇ ॥ ੧੯ ॥ ॥ ਏਹ ਮਲ ਅਰੁਨ ਬਮਰ ਬੀ ਖੁੰਨ
 ਖੁਰੇ ਸਮਾਰਸੀ ਹਿੰਦੀ ਲੋਹੁ ਸੇ ਦਾਹੈ ॥ ਜੇ ਕਰਸੁ ਪੈ

ਦਾਗਾਨੁ ਮਰੁਣਾਈ ਮਾਨੁ ਲੇਖ ਕਰੇ ਤਾਗਨ ਕਰੇ ॥ ਜੇ ਭੁੱਲੇ
 ਖਾਇ ਤਾਮਤੀ ਜਾਗਨੁ ਹਰੇ ॥ ੨੦ ॥ ॥ ਏ ਮੁਲਈ ਮਾਮਰ
 ਥੀ ਖੁੰਨ ਰਾਬ ਜਨ ਪਾਰਸੀ ਹਿੰਦੀ ਲੋਹੁ ਪਾੜੇ ਦਾਹੇ ॥ ਜੇ
 ਭੁੰਨ ਕੇ ਖਾਇ ਤਾਮਤੀ ਖਾਏ ਜਖਮ ਮਾਨੁ ਮਰ ਕਲੇ ਜੇ ਦਾਮਾ
 ਨੁ ਹਰੇ ॥ ੨੧ ॥ ॥ ਏ ਮੁਲਹਿ ਮਾਮਰ ਥੀ ਖੁੰਨ ਕਬੂਤਰ
 ਦਾ ਪਾਰਸੀ ਹਿੰਦੀ ਲੋਹੁ ਕਪੋਤ ਦਾਹੇ ॥ ਜੇ ਨੇਤੀ ਖਾਏ ਤਾ
 ਜਖਮ ਮਾਨੁ ਹਰੇ ॥ ੨੨ ॥ ॥ ਏ ਮੁਲਸਿਲਹ ਕਾਤ ਮਰ
 ਥੀ ਖੁੰਨ ਕੁੰਮਾ ਪਾਰਸੀ ਹਿੰਦੀ ਲੋਹੁ ਕਛੂਦਾਹੇ ॥ ਜੇ ਕੇ
 ਮਾਨੁ ਲੇਖ ਕਰੇ ਤਾਹੇ ਮਗਿ ਹਟੇ ਹਨਾ ਜਮਨਾ ॥ ੨੩ ॥
 ॥ ਏ ਮੁਲਟਟ ਜਹਿ ਮਰ ਥੀ ਹਿੰਦੀ ਲੋਹੁ ਰੂਹ ਦਾਹੇ
 ॥ ਜੇ ਛਾਰ ਕਰ ਕੇ ਨ ਸਵਾਰ ਲਵੇ ਤਾਨ ਕਸੀਰ ਜਾਇ ॥
 ॥ ੨੪ ॥ ॥ ਏ ਮੁਲਖਟਾਸ ਮਰ ਥੀ ਖੁੰਨ ਸਿਪਰ ਪਾ
 ਰਸੀ ਹਿੰਦੀ ਲੋਹੁ ਚਾਂਮਚ ਕੀਕ ਦਾਹੇ ॥ ਜੇ ਏ ਸਤੀ ਛਾਤੀ
 ਨੁ ਮਲੇ ਤਾ ਕੁਝ ਕਰਨ ਹੋਵਨਾ ॥ ੨੫ ॥ ॥ ਏ ਮੁਲਜਮ
 ਲ ਮਰ ਥੀ ਖੁੰਨ ਜੇ ਮੁਲ ਪਾਰਸੀ ਹਿੰਦੀ ਲੋਹੁ ਲੇਲੇ ਦਾ
 ਹੇ ॥ ਜੇ ਏ ਫਿਮ ਖਾਇ ਤਾ ਮਿਹੀ ਜਾਇ ॥ ੨੬ ॥ ॥ ਏ
 ਮੁਲਟਾਰ ਮਰ ਥੀ ਖੁੰਨ ਮੁਸੇ ਦਾ ਪਾਰਸੀ ॥ ਜੇ ਗੰਭੀ

ਗਨਲੁਛਨਲਗੇਜੁਲੁਛਨਲੁਛਨ॥ ॥ ਭੁਗੇਸਰੇਪੁਨਪਿਯਰੰਛਨਲਖਿਅਰਿਰੰਛਾਵਿਲੁਛ
ਨਾਤਿਨਹਿਨਿਗਖਿਰੰਛਾਵਿਰੰਛਨਚਲੇਕਰਨਰਲਰੰਛਨਾਪਨੁਖਵਿਲੁਛਨਬਾਨਵਿਲੁਛ
ਨਬਾਨਕਬਨੇਵਿਲੁਛਨਾਚਾਲਵਿਲੁਛਨਬਾਨਬਿਲੁਛਨ॥ ॥ ਭੁਗੇਸਰੇਪੁਨਪਿਯਰੰਛਨ
ਭਾਲਵਿਸਾਲਵਿਲੁਛਨ॥ ॥ ਜਟਾਵਿਲੁਛਨਛਟਾਵਿਲੁਛਨਰੂਪਘਟਾਘਟਲੁਛਨ॥
ਸਿਗਸਿਗਸੁਭੁਲੁਛਨਦੁਛਨਸੁਵਨਸੁਮਿਤੁਸੁਛਨਾਕਰਿਹਰਿਗਨਆਸਨਅਰਿਗਨਸਾਸ
ਨਸੰਜਮਸਗਸਨਾਕਿਭੁਕਰਨਰਣਕਰਨਾਵਿਨਾਸਨਜੇਤੁਸਾਸਹਰਿਗਸਨਾ॥ ॥ ਦੇਖਯੋਆਵਤ
ਦੁਸੁਪੁਸੁਅਤਿਰੁੰਸੁਭੁਸੁਸਬਅੰਗਾਰਾਧਿਗਲਿਪਤਅਤਿਰੁੰਧਰਸੁਰਿਸਤਨੁਜਪਿਰਸਰੇਦੁਸੁ
ਰੇਗਾਗਰਜਤਤਰਜਤਕਰਿਕਪਿਕੁਲਲਗਜਿਤਬਰਜਿਤਸੁਤਿਨਾਸਾਬਘੁਭਟਨਿਕਟਬਿਕਟ
ਸਠਝਟਪਟਆਯੋਦੋਰਿਗਸਾ॥ ॥ ਲਾਖਿਗਘੁਸੁਖਧਰਿਧਨੁਖਿਬਿਸਿਖਕਰਿਰੁਖਅਰਿ
ਸਨਸੁਖਆਏਕਰਿਤੀਖਨਈਖਨਅਰਿਪੁਤਿਅਤਿਭੀਖਨਬਚਨਸੁਨਾਏ॥ ਰੇਸਠਕੁਮਾਤਿਕਾ

੩੩

ਗ ਲ
ਗੀ

ਇਤਉਤਪਾਵਤਘਾਵਤਕਪਿਜੇਘਾਮੇਸਨਸਾਨਿਕਹਿਜੁਪਕੁਪਤੁਹਿਕੋਰੰਗੁਪਸਰੇਘਾ॥੫ ਯੁ
ਜੇਤਵਰੰਛਕਪਲਭੰਛਕਪੁਰਖਤੰਛਕਸੇਧੈ॥ ਤਉਤੇਰਤਨੁਤੰਛਨਕਰਮੇਸਰਭੰਛਨਕ
ਰਿਜੇਧੈ॥ ਮੁਹਿਨਿਜਕਾਲਕਾਲਜਾਨਕਪਿਕੁਲਜਾਲਤੁਜਿਦੈਰੇ॥ ਮੇਤੀਰਤਤੂਰਨਤੂਰਨ
ਤਨੁਤਨਿਤਰਨਿਜਭੁਜਲੇਰੇ॥ ॥ ਯੇਸੁਨਿਰਘਮਨਿਬਚਨਕਰਨਕਦਨਾਕਕਰਨਕਦਘਾ
ਯੇ॥ ਬਦਨਪਸਾਰਿਘਹਾਰਦਾਰਸੇਦੁਤਪਚਾਰਅਰਿਆਯੋਗਸਨਮੰਦਰਘਨਿਦਰੰਦ
ਕੇਨਾ॥ ਇਵਿਪ੍ਰਿਤਦਚਾਹਾ॥ ਕਾਨਪਮਾਨਤਾਨਿਗਨਬਾਨਹਨੇਸੁਜਾਨਨਰਨਾਹਾ॥ ॥ ੬
ਰਿਧਾਰਜੇਸਰਪਹਾਰਬਹੁਬੰਜਸਾਰਪਵੀਗਾ॥ ਕਰੇਜਦਮਪਿਬਹੁਬਾਰਬਾਬਿਤਨਹਿ
ਕੁਯੇਸੁਗਾਰਿਸਰੀਗਾ॥ ਤਬਪਲਚਰਰਘਵਰਪਹਰਨਹਿਤਮੁਦਗਹਗਾਰਕਰਕੀਨੇ॥ ਚ
ਹਤਚਲਯੇਪੁਰਸਰਘਾਯੇਭੰਜਿਸਭੁਜਭੁਵਿਦੀਨੇ॥ ॥ ਤਬਖਲਬਾਮਉਖਾਰਿਵਾਮ
ਕਰਅਚਲਬਾਮਪਰਿਧਾਯੋ॥ ਹਨਸਰਬਾਮਰਾਮਾਦੇਨਕਰਅਰਿਬਿਨਕਰਬਾਮਬ

੧੫
ਗ ਲ
ਗੀ

ਰਪਨਾਸਬਉਦਿਤਤਦੁਅੰਤਿਕੀਯੋਮੈਕਰਜੀਤਮਨਾਨਾ ੧੦ ਗਇਮੁਨਿਗਵਨਬਹਿਨਭਯਾਵਨਬ ੩੮
ਚਨਸਤਨਮਨਤਾਵਨਾਬੈਰਬਦਾਵਨਦੁਖਸਰਸਾਵਨਾਜਿਮਜਲਸਾਵਨਸਾਵਨਾਕਰਿਬਰਖਾਸਕਚਹਿ
ਗੀਲਹਿਗੀਜਹਿਗੀਸਰਪਸਮਨਾ ੧੧ ਨਿਜਗਹਿ ੨ ਯੇਤੁਪੋਤਮਤੁਰਨਪੁਰਨਉਰਅਭਿਮਾਨਾ ੧੨ ਸਿ
ਯਸੰਦਰਤਾਸੁਨਿਸੁਖਪਾਯੋਲੋਭੀਏਭੁਭੁਯੋਕਾਲਬਲੀਸਸੀਚਹਿਯੋਅਯੋਤਿਨਇਮਭਰਮ
ਤੁਲਯੋਬੈਠਿਬਿਚਾਰਕੀਯੋਨਿਜਮਨਮੇਰਨਮੇਰਾਮਪਬੀਨਾਜੀਤੁਜਾਤਨਜੇਰਜਤਨਤੋਬੀਰ
ਤਨਪਨਪੀਨਾ ੧੩ ਗਬੈਨਪੁਯਾਸਾਜਿਨਾਨੇਅਨੇਬਰਬੀਰਧੀਰਗਣਮਾਹੀ ੧੪ ਰਦੁਖਨਮਮਸਮਬ
ਲਿਭੁਖਨਕੀਏਸਮਨਛਿਨਮਾਹੀਤਾਂਤੋਤੀਯਤੁਰਦਿਤਿਹਰਿਧੋਕਰੋਹੋਸੁਵਸਜਤਨਹੋ ੧੫ ਤਿਹਵਿਯੋਗ
ਬਡੋਰਗਸੇਗਤੋਮਰੇਗਮਾਬੈਨਗਤੋ ੧੬ ਗਯਹਿਬੈਪਾਨਉਰਿਆਨਜਾਨਚਾਏਆਨਮਾਨਤਜਿ
ਗਮਨਾਗਯੋਜਗਮਾਰੀਚਨੀਚਮਤਿਜਾਸੁਮੀਚਸਮਨਮਨਾਅਧਿਪਆਗਮਨਲਖਿਸਰਾਗਮ
ਨਕਰਿਪੁਜਨਸਨਮਾਨਾਪੁਨਿਪੁਛੀਕੁਲਕੁਸਲਕੁਸਲਕ੍ਰਿਤਕਿਹਹਿਤਕ੍ਰਿਤਇਤਮਾਨਾ ੧੭

4
ਤਾਂ ਮੇਧ ਵਿਸਰ ਜਾ ਲਥਾ ਲਥੇ ਕਾਲ ਕਰਤੁ ਅਰਿਗ ਨ ਕੋ ਮੇ ਚਨ ਧਰਨ ਪੁਰਨ ਸ
ਰਨ ਕੋ ਨਹਿ ਲਿਖਿ ਪਰਤ ਪਰਨ ਕੋ ਚੇਦਹ ਸਹਸ ਸਬ ਲਪਲ ਚਰ ਬਲ ਸਖਰ ਸਦੁ
ਖਨ ਸਾਗਾ ਤੀਨ ਘਰੀ ਸੇ ਅੰਬੁ ਜਣੀ ਖਨ ਤੀ ਖਨ ਸਰਨ ਸਿਧਾਗਾ ॥ ੮ ॥ ਰਿਖਿ ਕੁਲ ਰੰਛ
ਨ ਕਾਰਿ ਮਾਤਿ ਦੰਛਨ ਅਭਯਸੁ ਦੰਛਨ ਦੀਨੀ ਜੁਵਤਿ ਜਾਨਿ ਮੁਹਿ ਪਾਨ ਹਾਨਿ ਬਿਨ ਘਾਨਕ
ਨਾ ਬਿਨ ਕੀਨੀ ਅਨੁਜ ਏਕ ਤਿਹ ਲਛ ਮਨ ਨਾਮਾ ਤੁਲ ਪੁਗੁਟ ਪਾਮਾ ਏਕ ਗਮ ਕੀ
ਭਾਂਸਾ ਸਨਾਨਾ ਭੁਖਾ ਮਾਤਿ ਅਭਿਰਾਮਾ ॥ ੯ ॥ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਕੋ ਨ ਕਵਿ ਕਾਹਿ ਸਕ ਕੋ ਕਿਲ
ਕਾਨਿ ਤਾ ਕਿਸੇ ਗੀ ਜਗਤ ਜਨ ਕਕ ਰਿਜਤ ਨ ਜਨੀਨ ਹਿਜਾ ਸੁਜਗਤ ਮੇਜੇ ਗੀ ਮੇਜੁ ਨਿ
ਹਾਰੀ ਅਦਭੁਤ ਨਾਰੀ ਅਸਿਤ ਰੂਪ ਗਨ ਵਾਰੀ ਤਵ ਲਾਏ ਕਨਿ ਰਧਾਰੀ ਪਮਾਰੀ ਲੇਨ ਚਹੀ
ਮਨ ਹਾਰੀ ॥ ੧੦ ॥ ਕੀਯੋ ਜਤਨ ਤੀਯਰਤਨ ਹਰਨ ਹਿਤਤ ਬਲਛ ਮਨ ਗਹਿਲੀਨੀ ਕੋ ਰਿ
ਬਰ ਜੇਗੀ ਪਰਾ ਕਿਸੇ ਰੇਗੀ ਕੀਨੀ ਬੀਨੀ ਗੀਨੀ ਤਿਹ ਹਿਤ ਲਰੇ ਪਰੇ ਪਰਦੁ ਖਨ ਹਰੇ ਗਾਮੇ

ਸੁਨਿਮਾਰੀਚਬਚਨਗਵਨਨਿਜਆਵਨਭਾਵਸੁਨਾਵਾ। ਬਹਿਨਬਿਦੁਖਨਬਧਖਰਦੁਖਨਰਪੁਕੁਖ
ਨਕਿਤਗਾਵਾ। ਪੁਨਿਰਪੁਮਨਿਕੀਪਿਯਾਹਰਨਕੀਮਨਕੀਬਾਤਬਤਾਈ। ਤਹਕੰਚਨਮਨਹਰਿਨਹਰਨਮ
ਨਬਾਨਿਸੁਨਿਦੋਉਸਹਾਈ। ੧੬॥ ਇਸਸੁਨਿਮੁਨਿਮਾਰੀਚਨੀਚਗਿਰਮਹਾਮੀਰਸੀਮਾਨੀ। ਪੁਨਿਮਨ
ਬੀਚਾਬੀਚਾਗਿਸੁਧਾਸੀਸੀਚਿਬਦੀਬਰਬਾਨੀ। ਸੁਨਗਰੁਨਜਨਜਾਤਜਗਤਐਪਿਯਬਚਬੇਲਨਵ
ਗੇ। ਪ੍ਰਥਮਪਰਖਪਰਿਨਮਪੁਦਪਦਭੂਰਿਨਭਾਖਨਹਾਗੇ। ੧੭॥ ਤਾਂਤੇਤੇਹਿਕੋਹੋਕੋਰੋਰਕਛੋਤੇਰ
ਘੋਰਕੁਯਹਰਨਾਗਮਨਮਅਹਿਸਮਾਂਮਬਾਮਸੋਬੋਗਬੀਕਾਮਨਕਰਨਾ। ਸੀਯਹਰਨਕੀਜੀਯਹਰਨ
ਕੀਕੁਮਾਤਿਕੁਮਾਤਿਕਿਨਿਦੀਨੀ। ਤਵਸੁਖਗਾਨਾਸਕੀਮਨਸਾਕਹੁਕੁਪੁਰਖਾਕਿਨਕੀਨੀ। ੧੮॥ ਯ
ਹਿਦੁਰਬੁਧਿਦਈਦੁਰਜਨਜਿਨਤਿਹਦੁਸਮਨਮਨਿਆਨੇ। ਮਹਾਂਬੀਰਰਣਧੀਰਗਾਮਕੋਪਗਮਪੁ
ਰਖੁਪਹਿਚਨੇ। ਕਾਰਿਬਿਚਾਰਓਰਧਾਰਸਾਗਵਿਤਸਾਰਸਾਰਮਮਬਾਨੀ। ਗਾਮਕੋਪਤੇਂਕਾਲਓ
ਪਤੇਂਕਰਨਲੇਪਰਜਧਾਨੀ। ੧੯॥ ਇਸਬਹੁਬਿਧਓਪਦੇਸਬੇਸਕਾਰਿਕਰਨਕਲੇਸਅਸੇਸਾ।

੧੬
ਗ ਲ
ਗੀ

ਨਿਜ ਅਨੁਭੂਤ ਅਭੂਤ ਗਮ ਬਲ ਬਹੁ ਬਰਨੇ ਬਰ ਬੇਸਾ ਯਦ ਮਪਿ ਮਹੀ ਚ ਕਹੇ ਬਚ ਪਾਵਨ ਦੁਖ ਬਨ
ਦਾਵਨ ਸੁਖ ਭਾਵਨਾ ਤਦ ਪਿਅ ਪਾਵਨ ਗਾਵਨ ਕੇ ਉਰ ਭਏ ਅਤੀਵਾ ਅਭਾਵਨਾ ॥੨੦॥ ਤ ਬ ਕਰਿ ੫
ਕੁ ਬੇਧ ਕੁ ਹੁਚ ਰਪੁ ਖਪੁ ਲਾਪੁ ਹਰੇ ਗਾਮਾ ਹਿ ਨਿਦਾ ਨਿਦ ਮਾਹੀ ਚ ਹਿ ਕੁ ਮੁਖ ਕੁ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ ॥ ਸੁਨ ਮਾ
ਹੀ ਚ ਨੀਚ ਕੁ ਲਕੀ ਚ ਨ ਜੋ ਕਰਿ ਹੋ ਬਚ ਮੇਰੇ ॥ ਕਹਾਇ ਕਹਿ ਨ ਕਰ ਵਾਰ ਪਾਰ ਸੇ ਪਾਰ ਕਰੇ ਸਿਰ ਤੇਰੇ ॥੨੧॥ ਸੁ
ਨ ਮਹੀ ਚ ਮਨ ਬੀਚਾ ਬਿਚਾਰੀ ॥ ਇਹ ਸਿਰ ਮੀ ਚ ਹ ਕਾਰੀ ॥ ਹਿਤ ਹਿ ਆਹਿਤ ਅਹਿਤ ਹਿ ਹਿਤ ਮਾਤੁ ਬਹਿ
ਕ ਬਖਾਨਤ ਗਾਰੀ ॥ ਯਾਹਿ ਜਿਯ ਜਾਨਿ ਸੁਜਾਨ ਧਮਾਨਾ ਕਿਯ ਪ੍ਰਾਨ ਹਾਨ ਦੁਹ ਚਿਹਾ ॥ ਉਤਰ ਘੁਵਰ ਕਰ ਸਰ
ਨ ਮਰਨਾ ਇਤ ਯਹਿ ਬਧ ਕਰ ਬਰ ਜੇਗਾ ॥੨੨॥ ॥ ਅਸੁਰ ਅਧਮ ਕਰ ਅਧਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਵਰ ਘੁਵਰ
ਕਰ ਮਰਨਾ ॥ ਯਾਹਿ ਵਿਚਾਰਿ ਕਰਿ ਕਹੇ ਕੂਹ ਸੇ ਜੋ ਤੁਮ ਕਹੇ ਸੁਕਰਨਾ ॥ ਸੁਨਿ ਗਾਵਨ ਭਾਵਨ ਮਹੀ ਚ ਬਚ
ਨਿਜ ਹੀ ਯਹ ਰਖ ਬਢਾਵਨਾ ॥ ਕੀਯੋ ਤਾ ਸੁਗਾਹਿ ਗੈਰੇ ਲਗਾਵਨ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕਾਰਿ ਅਨ ਭਾਵਨਾ ॥੨੩॥
ਲੀਯੋ ਸੀ ਗ ਕਾਰਿ ਹਰਖ ਰੀਗ ਭਰਿ ਕਰਿ ਕਰੇਗ ਬਰ ਬੇਸਾ ॥ ਜਾਹਿ ਜਾਨ ਕੀ ਜੋ ਇਥੋ ਇਥਾ ਤਿਧੀ ਛੇਪ

੧੪
ਗਲ
ਗੀ

੩੧॥ ਯਹਿਕਰਤੂਤਭੂਤਸੀਧਰਿਪੁਵਪੁਤਰਾਜਕਿਅਰਹਿਹੈ। ਤਵਪਸਦਯਹਿਬਿਨਬਿਬਾਰ ਬਨ
ਸੁਭਸੁਖਸਬਾਰਦਵਿਦਹਿਹੈ। ਖਰਦੁਖਦਤ੍ਰਿਸਹਦਿਪੁਕਲਬਲਾਨਿਨਭੁਜਬਲਦਲਿਡਾਰੇ
ਰਾਮਨਾਮਅਭਿਰਾਮਸਮਾਜਿਨਮੁਨਿਗਨਗਨਗਾਮਗਾਰੇ। ੧॥ ਗਵਿਤੋਅਕਜਸੁਭਯੋਗਜੇਸੇਸਾ
ਜਬਾਜਸਭਦਾਗਾ। ਤੋਹਿਖਬਰਨਹਿਪਰੇਖਰੀਤਬਅੰਧਉਪਸਰਕਾਰਾ। ਯਾਬਿਧਿਕੇਬਹੁਬਚ
ਨਸੁਪਨਖਾਕਹੇਲਹੇਦਸਕੇਧਰਾਸਭਾਸਾਹਿਤਆਉਕੇਪਤਿਪਸੰਬੋਲੇਯੋਅਪਾਪੁਰਿਪਗਕਿਨਗ
ਮਾਕਿਹਕਾਮਪਾਮਾਮਧੁਮਪਾਮਕਰਾਯੋਕੇਕਲਕੇਦਲਕੇਆਪੁਪਤਿਹਸਬਲਸਬਲਖਰ
ਘਾਯੋ। ਤੁੰਕਹੁਕਲਹਾਰਿਨਕਿਹਕਾਰਨਨਾਕਕਾਨਤਵਕਾਰੇ। ਯੇਸੁਨਿਸੁਪਨਖਾਬਚਬੋ
ਰੇਲੇਖੇਲੇਕਪਰਕਪਾਰੇ। ੨॥ ਗਾਮਨਾਮਦਸਰਬੁਨਰਪਤਿਸੁਤਗਤਿਪਤਿਅਮਿਤਅਨੁਪਾ।
ਬਾਹੀਬਿਸਾਲੀਬਿਸਾਲੀਬਿਲੇਚਨਲੇਚਨੇਚਨਰੂਪਾ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਜਿਨਬਲਕਲਾਮੰ
ਬਰਜਰਤੁੰਬਰਕੇਬਰਜੇਹਾ। ਸਕੁਚਾਪਸਮਚਾਪਦਾਪਹਰਕਲਕਲਾਪੁਤਜੇਹਾ। ੭

ਨੀ॥ ਬੇਦਨ ਬਰਨੀ ਦਰਦੁਖ ਦਰਨੀ ਸਭਾ ਬਿਪਸਤੁ ਸੁਭ ਕਰਨੀ॥ ਭਗਵਤ ਭੁਕਿ ਭਾਕਿ ਉਰਭ
ਰਨੀ ਸੁਧਾ ਸਰਸਰ ਸਪਰਨੀ॥ ੬੮॥ ਇਤਮੀਰਾ ਲਲਾ ਮਗੀਤ ਰਹਿ ਰਤਨ ਗੀਤ ਰਸਧ
੬੯॥ ਵਿਪਾਕਾ ਕੁੰਦੇ ਸ੍ਰਾਮ ਦੁਰੀਖ ਪਾਇ ਪੁਰਲਾ ਕਯਾ ਸਿਖਰਾਮ॥ ਇਮ ਜਬ ਖਰਦੁਖਨ
ਜਗਦੁਖਨ ਰਘੂ ਖਰਦੁਖਨ ਮਾਰੇ॥ ਸੁਪਨ ਖਾਤ ਬਲਖਨ ਸਖਾ ਬਲਲ ਖਾ ਵਿਖਾਦ ਵਿਥਾ ਰਸਿ
ਰੇ॥ ਗਈ ਲਿਕ ਪੁਰਾ ਅਤਿ ਅਤਿ ਕਉ ਰੁਕੁ ਲਕਲਿ ਕਕਲ ਹਾਰੀ॥ ਗਵਨ ਸਭਾ ਪਭਾਹਤ ਪਾਵਿਸੀ
ਬਿਬਸੇ ਰੇ ਇਪਕਾਰੀ॥ ੭੦॥ ਸੁਨਤ ਅਸਭਾ ਸਭਾ ਸਦ ਸਗਰੇ ਉਠੈ ਭੂਲੁ ਰਤ ਉਗਈ॥ ਪੁ
ਛਤ ਸਕਲਾ ਵਿਕਲ ਕਹੁ ਕੋਨੇ ਕਰੀ ਕੁਭਾਂਤ ਕੁਭਾਈ॥ ਸੁਨੈ ਬੋਲੀ ਅਪਦੇ ਲੀਲੇ ਲੀਯੋ ਲੀਕੁ ਅਤਿ
ਪਿਦਾਰੀ॥ ਕੁੰਦਿਲ ਕੁਨਾਰੀ ਦੇ ਬਹੁ ਗਾਰੀ ਲੀਕਾ ਪਤਿ ਹਿਪਤਾਰੀ॥ ੭੧॥ ਨੀਭਿ ਬਿਹੀਨਾ ਲੀਨ ਮਹਾਂ
ਮਨਧਰ ਮਹੀਨਾ ਤਿਹੀਨਾ ਦੇ ਸਕੇ ਸਕੀਏ ਸਹੀਨ ਨਿਤ ਵਿਸਯ ਦੇ ਸਲਯ ਲੀਨਾ॥ ਸਿਰਪਰਸੰ
ਤੁਸਮਨ ਸੇਆਯੋਤ ਵਬਲ ਸਮਗ ਸਿਗਯੋ॥ ਤਾਸੁ ਉਦਿਤਾ ਮੀਭਾ ਕ੍ਰਿਤ ਭਨ ਸੇ ਸੇਨਤਨ ਕੋਤੋ ਪਾਯੋ

੧੩
ਗ ਲ
ਗੀ

ਏ॥ ਚਕੇਛਕੇਲਾਖਿਪੁਰਸਾਰਥਾਨਿਜਸ੍ਵਰਥਅਨੁਕੁਲਾ॥ ਤੀਨਦੰਡਮੇਚੰਡਚਤੁਰਦਸਸਹਸਰਨੇਪੁਤਿ ੬੪
ਕੁਲਾ॥ ੬੪ ॥ ਅਮੋਮਮਾਨੁਖਕਰਮਨਰਮਾਨੀਧਿਧਰਮਵਰਮਰਪੁਬੀਗਾ॥ ਗੁਨਗਨਗਰਮਹਰਮਪ
ਰਸੇਤਮਸਰਮਸਰਨਰਣਧੀਗਾ॥ ਇਮਬਹੁਬਿਨਯਪੁਦਯਯੁਤਬਾਨੀਕਹਿਸੁਰਮਾਨਿਗੁਨਗਮਾਨੀ॥
ਗਮਨੇਨਿਜਨਿਜਧਾਨੀਮਾਨੀਤਬਹਿਲਖਨਾਸਿਯਅਨੀ॥ ੬੫॥ ਅਪੁਯਤਮਾਨਿਗਖਿਹੋਯਤੀਨੀ ਹਰਖਿ
ਦੇਹਨਿਛਾਵਰਕੀਨੀ॥ ਲਖਿਮਨਿਮਹੀਮਹਾਅਰਿਹੀਨੀਭੁਈਪੀਤਅਤਿਪੀਨੀ॥ ਅੰਗਅੰਗਪੁ
ਤਿਅੰਗਾਨਿਹਾਰੇਲਖੇਅਭੁਤਅਨਿਅਾਰੇ॥ ਕੇਮਲਕਰਸਹਿਗਾਇਭਾਇਸੇਵਿਗਹਿਵਿਖਾਦਵਿ
ਦਾਰੇ॥ ੬੬॥ ਯਜਹਿਪੁਰੁਪੁਥਮਸਮਰਸੁਭਕੀ॥ ਗਤਿਪੁਰਮਾਤਿਮਾਨਿਗਨਗਾਈ॥ ਰਤਨਹਰੀਅਤਿ
ਰੰਕਰਿਕਤੇਕਿਹਾਬਿਧਬਨੈਬਨਾਈ॥ ਤਦੀਪਜਥਾਅਤਿਨਿਜਮਤਿਪਾਵਨਹਿਤਹਿਤਕਰਕਛੁਛੁ
ਰਨੀ॥ ਅਘਗਨਹਰਨੀਹਿਯਤਮਤਰਨੀਸੇਸੇਅਧਮਏਧਰਨੀ॥ ੬੭॥ ਸਭੁਸਖਦੈਨੀਮਨ
ਹਰਿਲੈਨੀ॥ ਹਰਿਨਿਜਨਿਲਯਨਿਸੇਨੀ॥ ਸੁਰਮਾਨਿਗਾਈਸਬਨਿਸੁਹਾਈ॥ ਨਿਰਯੋਨਿਰਯਨਸੇ

ਸਮੇਤ ਪਰੇਤ ਨਿਕੇਤ ਪਧਾਰੇ ॥ ਤਿਸਿ ਗਵਿੰਦੀ ਨ ਵਿਲੋਕਤਿ ਸਿਰਖਰ ਸੇਕ ਅਤੇ ਕਸਮ ਨਾਗ ਰਾਮ ਤਾਸਤੇ
ਜਿਯਨ ਅਸਤੇ ਭੁਯੋ ਨਿਰਾਸਾ ਨਿਵਾਨਾ ॥ ੬੦ ॥ ॥ ਰਾਂ ਨਿਮਰਨ ਮਨਚਲੇ ਲਰਨ ਰਨਰ ਪੁਮ ਨਸਨ ਅ
ਕੁਮਾਨੀ ॥ ਨਮਾਚਿਨਕ ਪਤਿ ਨਾਇਯਾਇ ਤਿਨਗਾਰਿ ਰਾਮ ਸੇਠਾਂਗੀ ॥ ਬੀਬਿਧ ਬਾਨ ਧਨੁ ਤਾਨਿ ਕਾਨ
ਲੋਹਨੇ ਗਨੇਨ ਹਿਜਾਂਗੀ ॥ ਬੀਨ ਅਵਕਾਸਾ ਕੋ ਸਕਿਯੋ ਸਰ ਰਾਮ ਦੇਸ ਦੇਸੀ ॥ ੬੧ ॥ ਲਖਤਿ
ਹਜਤ ਨਰਤਨ ਰਪੁ ਕੁਲ ਪੁਤ੍ਰ ਪਤਨ ਅਤਨ ਸਰਕੀਨੇ ॥ ਅਰਿਸਰ ਗੰਦ ਅਪੰਦਰ ਪਰ ਕੰਟਕੰਟ ਸੁ
ਦੀਨੇ ॥ ਪੁਨਿ ਪੁਰਾਰਿ ਸਰਸਾਰ ਮਾਰਿ ਸਤੁ ਰਬ ਪਰਵਾਰ ਬਿਦਾਰਾ ॥ ਰਾਮ ਬਾਨ ਦੁਖਦਾਨ ਲਗਤ ਅਭਿ
ਮਾਨ ਮਹਾਹੀਯਹਾਰਾ ॥ ੬੨ ॥ ॥ ਪੁਨਿ ਗਾਰਿ ਗਦਾ ਪਦਾਉ ਠਿਧਾਯੋ ਅਯੋ ਰਪੁ ਪਸਮੀਧਾ ॥ ਤਬਰ
ਪੁਨਿ ਦਨਕਾਰਿ ਬਹੁ ਨੀਦਨ ਹਨੇ ਅਮਗਾ ਰਿਦੀਧਾ ॥ ਗੀਕੋ ਪਗਨਿ ਧਨੁ ਪਰਸਰ ਪਗ ਖਿਤ ਕਰ
ਖਿਤ ਮਤਿ ਗਤਿ ਪਾਨਾ ॥ ਲਖ ਸੁਰਮੁ ਨਿਗਿਧਰ ਬਸਰ ਬਸੁ ਅਖਰ ਬਹਰ ਖਹੀਯਾਨਾ ॥ ੬੩ ॥ ਬੈ
ਠਿ ਬੀਮਾਨ ਨਿਅਾਏ ਪਾਏ ਸੁਰਤ ਰਸਮਨ ਸੁਹਾਏ ॥ ਬਰਖਾਏ ਪੁਤ੍ਰ ਗਨ ਗਨ ਗਾਏ ॥ ਬੀਸਦ ਬੀਰ ਰਸੁ ਭਾ

੧੨
ਗ ਲ
ਗੀ

ਰਸਰੋਰੇਪੋ॥੫੫॥ਕਰੇਝੁਰੇਕੋਊਮਰੇਪਰੇਪਰਗੇਸਰੇਸਤੁਕੁਗੇ॥੫੬॥ਕੁਲਤੁਏਤੁਏਰਪੁਵਰਸਰਗਏਖ ਬਨ
ਸਮਖਰਆਗੇ॥ਤਿਨਕਰਸਮਾਧਨਕਰਿਦੁਪਦਖਲਕੁਖਦਖਰਕੁਡਾ॥ਚੜ੍ਹੇਤਿਨਹਿਲੇਸਿਰਜਿਗਹਿਤਰਮ
ਸਿਗਰਿਸਗਤਾ॥੫੭॥ਆਯੁਧਬਹੁਬਿਧਅਵਧਅਧਿਪੁਪਰਪੁਨਿਪਲਚਰਨਨਿਪਚਾਗੇ॥ਤਜਖਦਪਦ
ਰਪੁਕੁਰਝੁਰਕੁਰਸਰਤੁਕਾਰਕਟਿਕਟਿਡਾਗੇ॥੫੮॥ਵਰਕੁਰਵਰਬਰਕਦੇਪਦੇਲਖਿਦੁਖਨਅਰਿਅਰਿਰਾਏ॥ਤਬ
ਪੁਖਨਕੁਲਪੁਖਨਦੁਖਨਸਿਰਸਰਤੁਖਨਰਾਏ॥੫੯॥ਜਯਜਯਜੀਵਜੀਵਥਾਥਿਥੇਲੇਲਖਿਰਪੁਪੀਵਕ
ਲੇਲੇ॥ਸੁਰਗਨਮੁਨਿਗਨਗੁਨਿਗਨਰੇਲੇਪਨਧਨਪੁਨਿਧਨਖੇਲੇ॥ਦੁਖਨਨਿਧਨਵਿਥੇਕਸੇਕਸਨਿ
ਖਰਖਰਖਰਤਰਕੇਪੋ॥੬੦॥ਤਿਸਿਰਸਾਤਿਗਹਿਤਿਤਿਤਗਨਰਪੁਅਨਿਸਨਰਨਰੇ॥੬੧॥ਤਿਨਿਵਾਰਿ
ਸਾਰਸਰਧਨੁਧਰਿਖੁਖਮਾਤਿਸਿਰਬਰਬੀਗਾ॥ਚਲੋਰਾਮਸੇਬੀਰਬਾਮਸੇਲਰਨਮਰਨਰਨਧੀਗਾ॥
ਆਇਨਿਕਟਰਪੁਵਰਮਾਰਿਹਰਿਕੋਤਿਸਿਗਤਿਸਗਸਿਰਕੁਰੇ॥ਚਲੇਸੁਲਸੇਮਲੇਫੁਲਸੇਗਮਪੁ
ਲਕਰਡਾਗੇ॥੬੨॥ਪੁਨਿਪਚਾਰਪੁਕੁਧਨੁਸੁਧਾਰਿਸਰਸਾਹੁਰਸਿਰਝਾਹੋ॥ਹਨੇਤੁਰਗਰਥਸੇਨੇ

ਹਿਤ

ਦੇਵਰਾਜਰਿਖਿਸਗਰੇਸਿੰਧੁਸੁਰੇਸੁਜਾਨਾ। ਦੇਖਤਕੇਲਕੋਤੁਕਾਕ੍ਰਿਪਾਲਕੋਬੈ। ਠਿਥਿਸਾਲਾਬਿਮਾ
49 ਨਾ। ਤਿਹਅਵਸਰਰਪੁਭੂਪੁਭੂਪਕੁਭੂਅਤਿਅਨੂਪਅਵਿਲੇਕਾ। ਭੂਰਿਭੁਯਾਵਨਗੀਲਡਰਾਵਨਡਰੇ
ਅਖਿਲਲਾਖਿਲੇਕਾ। ਤਾਂਹੀਸਮੇਅਨੀਅਧਮਨਕੀਬਨੀਤਨੀਚਲਿਆਈ। ਕੋਪਸਨੀਨਹਿਜਾ
ਤਭਨੀਘਟਘਨੀਮਨਹੁਧੀਮਡਾਈ। 42। ਸਿੰਘਨਾਦਧਨੁਨਾਦਦੰਦਤੀਨਾਦਘਨੇਘਹਿਗਏ। ਸੇ
ਨਸੇਰਕਾਹਲਕੋਰੁਰਵਘੋਰਘੋਰਬਨਛਾਏ। ਅਰਿਅਨੀਕਿਨੀਅਤਿਅਲੀਕਿਨੀਖਰਸਮੇਤਖਰ
ਧਾਈ। ਏਕਹਿਵਾਰਨਿਹਾਰਾਮਪਰਸਾਰਧਾਰਬਰਖਾਈ। 43। ਪੁਭੂਸੇਭਾਰਧਨੁਸਰਸੁਧਾਰਿਅਰਿਭੂ
ਰਿਸੰਸਤਸਭਟਾਰੇ। ਪੁਨਿਸਰਸਾਰਅਪਾਰਪਹਾਰਸੁਗਾਰਿਸਰੀਗਬੀਦਾਰੇ। ਰਾਮਬਾਨਅਰਿਪਾਨਹ
ਨਿਕਰਉਡਿਅਸਮਾਨਵਿਰਾਜੇ। ਮਨਹੁਨਿਸਾਚਗਨਿਖਿਲਨਿਧਨਕੋਹੇਤੁਕੇਤੁਨਭਭਾਜੇ। 44। ਰਘੁਵ
ਰਸਰਸਿੰਘਨਅਸੁਰਨਕੇਅਸੁਰਨਮੰਡਲਮੇਖੇ। ਜੇਪੁਲਭੁੰਛਿਪੰਛਿਪਸੁਬਨਕੇਪਲਚਰਪਲਚਰਿਪੇਖੇ
ਹੋਦਲਗੋਦਲਪੈਦਲਸੀਦਨਸਬਨਿਪਨੀਦਨਲੇਪੇ। ਸੁਰਨਰਾਮਸੁਰਾਮਮਰਾਮਰਕੋਤਹੰਜਹਰਘੁਵ

ਪਿਕਾਲਵਾਸਿਅਸੁਰਜਾਣਤਿਹਕਾਲਨਉਹਮੇਅੰਨੋਚਲੇਸਕਲਬਾਲਿਗਰਜਤਤਰਜਤਬ ਬਨ
 ਗਜਿਤਭੁਏਨਬੀਗਾਗਮਹਨਨਤਿਤਚਿਤਦੈਦੈਰੇਬੇਰੇਅਬੁਧਅਧੀਗਾ॥ ੪੭ ॥ ਸੁਨਿਅਤਿਸੋਰਘੋਰ
 ਨਿਸਚਰਦਲਰਘਕਿਸੋਰਅਨੁਸਾਨਾਕਯੋਸੁਅਨੁਜਹਿਲੋਇਜਨਕਜਹਿਜਾਹਤਨਕਰਹਥਾਨਾਅਵਾ
 ਨਿਸਚਰਕਟਕਭੁਯੀਕਰਹੋਇਨਕਰਪੁਲਯੀਕਰਾਬੇਗਬੁਲਾਇਤਮਹਿਅਭੁਯੀਕਰਦੈਹੋਸਭਾਬਿਧਸੀ
 ਕਰਾ॥ ੪੮ ॥ ਸੁਨਿਰਘਬੀਰਅਭੀਰਬਚਨਲਘੁਬੀਰਪੀਰਸਨਮਾਨਾਗਏਖਏਕਰਾਇਖੁਧਿਸਗਸਾਲੇ
 ਸੀਯਸੀਗਸੁਜਾਨਾਤਬਸੀਯਵਰਹੀਯਹਗਖਿਪਗਖਿਅਹਿਸੇਗਰਸਾਜਸਜਾਵਾਕਨਕਕਵਚਤਨੁ
 ਕਰਸੁਰਗਧਨੁਕਟਿਨਿਖੰਗਛਾਬਿਛਾਵਾ॥ ੪੯ ॥ ਚਾਪਚਢਾਇਨਾਪਿਕਾਨਨਲੇਜਾਕਨਕਾਨਨਪੁਰੇਜੁ
 ਰੇਸਿੰਧਰੀਧਰਬਸਰਬਸੁਰਖੇਅਖਰਬਪਰਿਪੁਰੇਆਏਅਜਅਚਰਜਅਵਲੇਕਨਸਜਿਸਜਿਮਾਨਿ
 ਮਾਨਿਸੇਲੋਅਵਧਆਧਿਪਾਇਹਅਹੈਅਕੇਲੇਅਹਿਉਰੇਲੇਕੁਲੇ॥ ੫੦ ॥ ਦੇਤਰਿਖੀਸਅਸੀਸ
 ਈਸਾਇਹਅਵਧਈਸਜਯਜੀਵੇਹਨਿਜਮਾਤਸਬਜਾਤਧਾਨਕੀਅਧਰਜਾਨਕੀਪੀਵੇ॥ ੫੧ ॥ ਇਹਵਿਧ

14
ਗੋਇਧੋਇ ਤਨੁਤੀ ਤਿਭੇ ਇਸਨੇ ਗਈ ਪੀਰਤ ਸਿਰਪਾਨੀ ॥ ੪੨ ॥ ਜਾਇ ਪੁਕਾਰੀ ਖਰਦੁ ਖਨ ਪੈ ਪੁਨਿ ਦਰਦੁ ਖ
ਨਦਾਰੀ ॥ ਅਤਿ ਵੇਲਖਾਤੀ ਪੀਰਤ ਛਾਤੀ ਗਈ ਕਹਿ ਕਿਲਕਾਰੀ ॥ ਸੁਨਿ ਖਰਕ ਹੋਯੇ ਕਾਤੇ ਕੋ ਗਯੇ ਗਮਾਨ
ਗਾਇਤੇ ਰੋ ॥ ਅਬਹੀ ਸੁਭਰ ਸਿਗਤ ਵਦੀਨੇ ਦੇ ਸਕਹਾ ਕਹੁ ਮੇਰੇ ॥ ੪੩ ॥ ਜਾਨਿ ਬੋਲੀ ਆਵਗੁਨ ਅਘੋਲੀ
ਜਨੁ ਗੋਸੀ ਸੀਮਾਰੀ ॥ ਤੈਂ ਜਾਇਯੇ ਮਮ ਸਿਗਤ ਤੇ ਝੁਟਿ ਕਰੇ ਪੁਨ ਪਾਰੀ ॥ ਯੈ ਕਹਿ ਬਹੁ ਰਿਪੁਕਾਰੀ ਭਾਰੀ
ਦੋਇ ਖਰਕ ਖਰਗਾਰੀ ॥ ਮੂਢਨ ਮੇਰਕਹਾ ਸਿਰਖ ਵਹੀ ਰਣ ਚਾਹੀ ਗਮਹਿ ਮਾਰੀ ॥ ੪੪ ॥ ਜਾਨਿ ਖਰਖਰ
ਤਰ ਬਚਨੇ ਕਪਭਰ ਜਰਿ ਬਿਬੇਲੇ ਬਾਨੀ ॥ ਕਹਿ ਰਖੁ ਭਰਪਿਠੇ ਜਮ ਪਾਨੀ ਤੋ ਖਰਵਰਾ ਭਿਖਨੀ ॥
ਰੇਦਨੇ ਤੇਦਨ ਤਜਿਭੁ ਜਮੇਦਨ ਚਿਦਨ ਇਵ ਆਰਿ ਜਾਨਾ ॥ ਮਮਾ ਸਿਧਰ ਉਤਾਰਿਤਾ ਸੁ ਸਿਰਕੁ ਧਿਰ ਪਾਰਕ
ਰਪਾਨਾ ॥ ੪੫ ॥ ਯੈ ਕਹਿ ਰਹੇ ਜੇ ਪਰਚਤੁ ਰੇ ਗਨਿ ਚਮ੍ਹੰ ਚਹੁੰ ਚਕ ਘੇਰੀ ॥ ਬਜੀ ਬਿਬਿਧਾ ਧਿਧੀ ਯਦੀ ਹੁਦੈ ਦ
ਭੀ ਭੀ ਰੁਭ ਪਾਵਨ ਭੇਰੀ ॥ ਸਹਸ ਚਤੁਰਦਸ ਸੂਰਸੂਰ ਸੇ ਸੁਭਰ ਸਿਗਤਿ ਹੋਸੇ ॥ ਤੇ ਮਰਪਰ ਸੁਪਰੰ ਸੁਧਪੈ
ਦਿਸ ਪਾਰਿ ਆਦਿ ਕਜੁ ਤਜੇ ॥ ੪੬ ॥ ਚਲਤ ਭੁਏ ਬਹੁ ਅਸੁਭੁ ਭੁਯੰ ਕਰ ਜਨੁ ਜਮਾ ਕੀ ਕਰ ਜਾਨੇ ॥ ਤਦ

੧੦
ਗ ਲ
ਗੀ

ਬਨਾਏ ॥ ਅਸਨ ਮੂਲ ਫਲ ਕੰਦ ਅਮੰਦ ਸੁਛੰਦਾ ਫਿਰਤ ਛਾ ਬੀ ਛਾਏ ॥ ਦਸਰਬ ਜਨਮ ਮੇਲੇ ਸੁਵਨ ਸੁਹਾਵਨ ਮ ਬਨ
ਨਤਾਵਨ ਸਬ ਯੀਕੇ ॥ ਸਿਗਏ ਕਤੀ ਯਮੰਗ ਸੁਰੰਗ ਸੁਅੰਗ ਅੰਗ ਜਿਹਨੀ ਕੇ ॥ ੨੮ ॥ ਭਿਨ ਮਿਲਿ ਮੋਰੀ ਅੰਦ
ਗਤਿ ਕੀਨੀ ਬੀਨੀ ਸੁਵਨਾ ਬੀਨੀ ॥ ਰਾਧਿ ਰਧਾਗਿ ਤਿਨ ਤਨ ਕੀ ਪੀਨੀ ਮਿਮਨ ਮਨ ਸਾਕੀਨੀ ॥ ਮੇਰ ਮਨੇ ਰਬ
ਪੂਰਨ ਕਰਖਰ ਤੂਰਨ ਤੂਰਨ ਮਾਂਹੀ ॥ ਕਰਿ ਪੂਰਨ ਪੂਰਨ ਆਰਿ ਕੀ ਪਰਤੂਰਨ ਮਿਟੈ ਮਹਾਂਹੀ ॥ ੨੯ ॥ ਸੁਨਿਖਰ
ਪਠਏ ਪਲਚਰੰਦੇ ਦਾਹਿ ਚੈ ਦਾਹਿ ਸਹਸ ਸਮਾਨ ॥ ਮਮਭਗਨੀ ਕੇ ਸੀਗਿ ਸਿਧਾਰੇ ਮਾਂਹੀ ॥ ਅਰਿਜੁ ਬਖਾਨਾ ਸੁ
ਪਨਖਾ ਸਬ ਸਖਾ ਸੀਗਿ ਲੋ ਸਿਧਵਰ ਸਦਨ ਸਿਧਾਰੀ ॥ ਆਵਤਿ ਰਪੁ ਕਲ ਸੂਰਵੁ ਰਤੇ ਕੂਹ ਸਕੂਹ ਨਿਹਾਰੀ ॥
੩੦ ॥ ਲਖਨਹਿ ਕਹੇ ਸੁਭਾਇ ਸੁਮਾਤਿ ਤੁਮ ਸੀਯ ਸਹਾਇ ਸਿਧਾਰੇ ॥ ਏਕ ਮਹੁਰਤ ਚਿਟ ਮਾਂਖ ਕੀ ਮੈ ਯਹਿ ਮੇਰ
ਉਤਾਰੇ ॥ ਸੁਨਿ ਸੀਮਾਂਤਿ ਸੁਮਿ ਸੁੰਦਰ ਬਚ ਗਏ ॥ ਗਿਰਿ ਰੰਗ ਅੰਦਗ ॥ ਰਪੁ ਭੁਟ ਭੁਟ ਪਟ ਚਾਪ ਚਢਾਏ ਕਟਨ
ਸੁਭਟ ਕਟਿ ਕੰਧਰਾ ॥ ੩੧ ॥ ਲਖਿ ਰਪੁ ਗਾਇਯਾਇ ਅਰਿ ਆਇਯਾਇ ਸੁਰ ਸੁਨ ਸੇਵਰਖੇ ॥ ਨਿਜ ਨਗਰ
ਨਿਕਾਟਿ ਪਿਸਾਚ ਨਿਪੁਨ ਪਰਾਚਿਨ ਕਰਖੇ ॥ ਛਿਨ ਮੇਰੇ ਪਰੇ ਪਰਨਿ ਸਚਰੰ ਲਖਿ ਸੁਪਨਖਾ ਵਿਲਖਾਨੀ ॥

16
ਹਿਨਾ ਬਿਦੁਖਨ ਲਾਖਿ ਖਰਦੁਖਨ ਖਰਦੁਖਨ ਜਿਨ ਜਾਨਾ। ਦੁਪਹਰ ਬਿਖਪੁ ਖਨ ਜੇਤ ਪਿਰੁ ਖਦੁਖਨ ਭਿ
ਰੇ ਅਤਿ ਆਨਾ। ਪੁਛੀ ਬਹਿਨ ਕਹਿਨ ਕੇ ਕਾਰਨ ਕਿਨਿ ਕੁਕਰਮ ਯਹਿ ਕੀਨਾ। ਕਾਲ ਕੁਪਾਸ ਕੀਨਿ
ਕੀਨੀ ਕਾਲ ਕੁਦ ਕਿਨ ਪੀਨਾ। ੩੪॥ ਕਿਨਿ ਕਰ ਕਾਰਿ ਕੇ ਕੇਚਰ ਖਰਤ ਰਗ ਰਧੁੰਗ ਰਧਰਿ ਲੀਨੇ। ਕਹੁ ਬੁ
ਟਪਰ ਖਰਪਰ ਤਜਿ ਕਾਰਨ ਨਾ ਕੇ ਕਾਰਨ ਕਿਨ ਕੀਨੇ। ਤੁਝ ਆਤਿ ਬਲੀ ਚਲੀ ਨਹਲੀ ਕੰਦੁ ਦਿਵਚ ਰਪਲਚ
ਰਗਨ ਤੇ। ਤਾਂ ਤੇ ਕੁਠਿ ਨ ਕੇ ਨ ਜਗ ਜਏ ਜਾ ਜਿਨ ਤੁਝਿ ਤੀ ਜਤਨ ਤੇ॥ ੩੫॥ ਭਲੀ ਭਈ ਜੁ ਭਈ ਸੁ ਭਈ ਅਬ
ਮਮ ਬਲ ਦੇਖਾ ਦੇਖਾਉਂ। ਸੁਰ ਅਰੁ ਅਸੁਰ ਸੁ ਸੁਰ ਪੈ ਲਾਗੇ ਜਿਹ ਨਹਿ ਆਜ ਭਿਤਾਉਂ। ਕਰਉ ਤੁਰਤ ਤਿ
ਹਜਮ ਕੇ ਬਾਂਟੇ ਜਿਹ ਤਵ ਨ ਸੁ ਸਵ ਕਾਰੇ। ਤੁਸੁ ਸਢੇ ਨਹਿ ਧਿਰ ਧਰ ਪੀਵੇ ਮਮਾ ਸਿਤ ਸਗ ਸਿਰ ਕਾਰੇ।
੩੬॥ ਯੋਨਿ ਜਭਾਤ ਬਾਤ ਬਹੁ ਸੁਨਿ ਕੈ ਜਮ ਜਮਾਤ ਜੇ ਬੇਲੀ। ਨਿਸਚਰ ਬਾਤ ਪਾਤ ਕੀ ਕਾਰਨ
ਦਾਰੁ ਨ ਦੁਖਨ ਦੇਲੀ। ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਅਨੂਪ ਜੁ ਗਲ ਸੁਕੁ ਮਾਰ ਮਾਰ ਮਨ ਮੇਹਨ। ਬਨ ਜਾ ਬੀਸ ਲਨੇ
ਨਗਨ ਮਾਲ ਰਸਾਲ ਜਲ ਜਿਯੇ ਜੇਹਨ। ੩੭॥ ਬਲੀ ਵਿਸੇਖ ਵੇਖ ਵਰਤਾਪ ਸਬਲ ਕਲ ਬਸਨ

੯
ਗਲ
ਗੀ

ਚਿਹੀ

ਨੀ। ੨੯॥ ਸੁਨਤ ਸੁਮਿਤੁ ਨਿਦਬਚਨਰਖੁ ਨਿਕਰਿਪੁ ਨਿਆਈ॥ ਬੋਲੀਬਹੁਰਿਕੋਪਕਛੁਕਰਿਕੋ ਬਾ
ਧਾਰਿਕੋਗਰਬਗਾਈ॥ ਸੁਨਿਰੇਕਾਰੇਕਪਟੀਮੇਸੋਕਰਤਕਪਟਕਿਹਿਕਾਰਨਾਜਾਕੁਰੁਪਕਾਮਾਨਿਸੋ
ਕਰਹਿਤਕਰਤਮੇਰਨਿਰਵਾਰਨਾ॥ ੩੦॥ ਤਾਂਹਿਤਤੱਛ ਨਕਰਿਹੋਭੁੱਛਤਵਚੱਛ ਨਕੇਆਗੇ॥ ਤਬ
ਤੇਸੀਗਾਮੀਨੰਗਾਮੀਗਰਸਕੋਰੇਭੰਗਾਭੁਯਤੁਆਗੇ॥ ਇਮਕਹਿਨਿਜਵਧੁਬਿਕਟਪਕਟਕਰ
ਕਟਕਟਗਟਿਝਟਪਾਈ॥ ਹੋਭੈਭੀਤਭਭਾਰਿਭਾਗੀ॥ ਸਿਯਪਿਯਨਿਜਓਦੁਗਈ॥ ੩੧॥ ਤਾਂ
ਹਿਤਰਜਿਲਾਪਲਖਨਬੁਲਾਏਧਾਇਗਾਰਜਿਤਯਆਏ॥ ਕਰਹੁਕਰੁਪਕੁਪਕਾਇਮਲਕੇ
ਕਾਹਿਰਪੁਭੂਪਸੁਝਾਏ॥ ਝਟਪਟਕਾਢਿਕ੍ਰਿਪਾਮਾਨਤੋਘਾਟਕਾਨਾਬਿਨਕੀਨੀ॥ ਜਨੁਤਿਹਕ
ਚਦੇਸਗਰਕੋਨਰਵਰਚਤਰਚਿਤੀਦੀਨੀ॥ ੩੨॥ ਤਬਨਿਸਰਗੀਖਰੀਜੁਭਰੀਦੁਖਜਗੀਬ
ਗੀਰਿਸੀਧੀ॥ ਕਲਪਕਲਪਕੋਟਿਕਟਕਟਕਕੁਕੋਨਪਦੋਗੀ॥ ਪਰਦੁਖਨਖਰਦੁਖਨੇਤ੍ਰੇ
ਸਿਰਭੂਖਨਭੁਵਨਮੰਝਾਗੀ॥ ਜਾਇਪਰੀਭੁਸਭਰੀਭੀਤਲੋਭੀਤਭੀਤਭਈਭਾਗੀ॥ ੩੩॥ ਬ

ਹੈ॥ ਬਹੁਪਕਾਰਸਿੰਗਾਰਸਾਰਸਵਾਰਧਾਰਨਹਿਪੈ॥ ੨੫॥ ਭੂਮਸਜੇਗਸੁਜੇਕੋਭਗਮੇਮੇਤ
 ਵਜੇਗਜੁਜਾਯਾ॥ ਯਹਿਅਨੁਖੀਨਕਛੁਕਾਮਕੀਕੁਮੁਖਿਕੁਰੁਪਕੁਕਾਯਾ॥ ਯਿਸੁਨਿਗਮਨਿਕਾ
 ਮਕਾਮਸਰਗਾਮਹਨੀਜਿਯਜਾਨੀ॥ ਬੀਬਿਧਾਬਿਲਾਸਹਿਸਰਸਗਾਸਾਬੀਹਸਬੇਲੇਬਰਬਾਨੀ॥
 ੨੬॥ ਸੁਨਿਸੁੰਦਰੀਖਰੀਤੈਭਾਖੀਜੋਨਿਜਭਿਰਿਅਭਿਲਾਖੀ॥ ਤਹਾਂਪਰਿਤੁਏਕਰਿਨਾਈਆਈ॥
 ਠਿਹਰਿਨਾਖੀ॥ ਚਿਤੋਹੀਠਿਤਦਾਰਸਾਰਸੁਨਸੋਭਿਰਸੋਰਨਆਵੇ॥ ਤੈਹੂੰਸੋਤਸੋਚਤੈਸੁੰਦਰਿਨਹਿ
 ਸਾਦਰਸੁਖਪਾਵੇ॥ ੨੭॥ ਤਾਂਤੇਸੁਤਨੁਅਨੁਜਵਹਿਸੇਰੇਸੁੰਦਰਸੁਪਰਸੁਜਨਾ॥ ਤੀਯਵਿਹੀਨਦੁ
 ਖਦੀਨਹੀਨਸੁਖਸੇਵਰਵਰਵਰਵਾਨਾ॥ ਸੁਨਿਰਖੁਰੰਛਕਰਾਵਰਾਛਸੀਰਵਕਿਲਖਤਤਨਆਈ
 ਬੇਲੀਬਿਹਸਿਬਿਲੇਕਬੀਰਬਰਮੁਹਿਵਰਕਰਮਨਭਾਈ॥ ੨੮॥ ਸੁਨਿਬੇਲੇਲਛਮਨਅਛਮ
 ਨਕਛਮਨਕਰਿਹਾਸਾਬਿਲਾਸੀ॥ ਮੁਹਿਵਰਿਹੈਕਰਿਹੈਕਾਸੁੰਦਰਿਹੈਹੈਦਾਸਨਦਾਸੀ॥ ਪਰਾਧੀਨ
 ਤਾਦੁਸਹਦੀਨਤਾਹਰਖਹੀਨਤਾਕਰਨੀ॥ ਤਾਂਤੇਮਹਿਤਜਕੁਜਕਜਨੈਨਜੁਅਜਕੁਲਕਜਕਜਬਰ

੫੬
ਗ ਲਗੀ

ਦੇਖਿ ਰਾਮ ਘਨ ਸਮ ਅਸਮ ਘਨ ਸਰਿ ਸਭਾ ਮ ਅਰਿ ਆਯੋ ਸੁਰ ਪਤਿ ਸੁਤ ਪੁਤ ਪਤਿ ਰਾਪੁ ਪੁਰੁ ਤੁ
ਤੁ ਸੁਕੁਤ ਸੁਨਾਯੋ ਸੁਨੈ ਸੁਤ ਜਮ ਦੂਤ ਕੂਤ ਸੋ ਆਰਿ ਅਤਿ ਸੁਤਾ ਕੋਰੈ ਆਜ ਮੇਯਾ ਹਿ ਆਜਿ ਮੇਸਹ ਸ
ਮਾਜ ਸਹਿ ਸੁਤਾ ॥ ਤਾਂ ਤੇ ਰਬ ਪਥ ਮੇਰ ਬਸ ਮਰ ਬਸਾਵ ਪਾਨ ਹੈ ਹਾਂ ਕੋ ਜੇ ਮੇ ਮਸਰ ਸਿ ਘਨ ਰੇ ਘ
ਨ ਤੇ ਮਰੈ ਬੀਰ ਬਰ ਬਾਂ ਕੋ ਸੁਨਿ ਪੁਰਹੁਤ ਸੁਤ ਸੁਖ ਦਾ ਸੀਰ ਘੁ ਸੁਪੁਤ ਵਰ ਬਾਨੀ ਦਿੱਬ ਮਪੁ ਕਰ ਸਾਗ ਯ
ਹਾਂ ਕੋ ਹੋਇ ਜਥਾ ਅਰਿ ਹਾਨੀ ॥ ਸੁਰ ਸਮੰਦ ਨ ਧੁਰ ਨ ਸੋ ਅਰਿ ਰਬ ਤੁਰ ਨ ਪੁਰ ਨ ਕੀਨੋ ਲਖਿ ਰਾਵ ਨ
ਰਿਸ ਰਾਮ ਬਦਾਵ ਨ ਕਰਿ ਤਨੁ ਤਾਵ ਨ ਪੀਨੋ ਪੈ ਅਧੀਰ ਖਰਤੀਰ ਖੀਰ ਪਦ ਤਨੁ ਰਾਪੁ ਵੀਰ ਪਹਾਰੇ ਰਾਪੁ
ਵਰ ਅਪਿ ਰਿਪੁ ਸਰ ਪਹਿ ਹਾਰਿ ਨਿਜ ਸਖ ਰਾ ਅਰਿ ਉਰ ਆਗੇ ॥ ਜੁ ਕਲ ਜੁੰਧ ਹਿਤ ਜੁਰੇ ਜੇ ਰਸੇ ਜਾਤ ਧ
ਨ ਜਗ ਦੀਸਾ ॥ ਕਰਤ ਘਾਵੁ ਘਰ ਘੋਰ ਘਨੇ ਨਹਿ ਗਨੇ ਮਨੇ ਕਵਿਣੀ ਸਾ ॥ ਦ੍ਰਿਦ ਜੁੰਧ ਜੁਰਿ ਕੁਧ ਵਿਰੁੰਧ ਨਿ
ਰੁੰਧ ਕਰੀ ਜਬ ਆਸਾ ॥ ਦੇਖ ਤਰੇ ਵ ਅਦੇਵ ਸਿੰਧ ਉਪ ਦੇਵ ਕੁ ਦੇਵ ਅਕਾਸਾ ॥ ਤਬ ਨਿਮਿਤ ਬਹੁ
ਭਾਤਿ ਭਏ ਸਿਪੰਤਾ ਵਿਪੰਤਿ ਪ੍ਰਦਾਈ ॥ ਕ੍ਰਮ ਤੇ ਰਾਪੁ ਪਤਿ ਪਲ ਚਰ ਪਤਿ ਪਤਿ ਬਿਜਯ ਆ ਬਿਜਯ ਆਖੇ

ਰਾਪੁਪਤਿਪਤਿਸਦਯਾਦਿਦਯਾਅਦਿਤਾਦਿਦਯਾਉਪਦੇਸਾਯਾਹਿਜਪਤਹਰਿਰਤਨਜਤਨਬਿ
 ਹਤਨਕੋਰੇਲੀਕੇਸਾ। ੩੫॥ **ਉਤਿਸ੍ਰੀਰਾਮਲਲਾਅਹਤਨਹਰਿਰਤਨਗੀਤਰਸਧਾਮਾਯੁੱਧਕਾਂ**
ਤੁਹਿਸਾਮਹੱਦਪਾਥਪੁਰਵਕਿਤਾਸਿਯਗਾਯਾ॥ ੧੧॥ ਗਾਗੁਮਾਰੂ ਦੇਉਪਦੇਸਸ੍ਰਦੇਸਸਿਯੇਸ
 ਹਿਸਪਾਦਿਸ੍ਰਦੇਸਮੁਨੀਸਾਗਏਤੁਰਾਪਤਿਪੁਸ਼ੀਨਕਹਿਧੀਨਮੁਨੀਸਾਮਧੀਸਾ। ਲਗੇਨਿ
 ਹਾਰਨਗਵਨਾਵਨਹਨਿਹਿਯਸਿਯਸਿਯਗਵਨਾਸੁਰਨਰਮੁਨਿਮਨਭਾਵਨਪਾਵਨਪੁਣਤ
 ਪੁਭਾਵਪੁਭਾਵਨਾ॥ ੧॥ ਉਤਮਨੁਜਾਦਪੁਮਾਦਮੁਰਛਾਮੁਚਿਤਦ੍ਰੋਤਬਜਾਗਯੋ। ਤਬਸਾਗਥਿਹਿਦਿ
 ਲੋਕਿਮਹਾਰਥਅਕਬਕੇਪਪਿਥੁਪਾਗਯੋ। ਤਿਰਸਕਾਰਬਹੁਕਹਿਸੁਗਾਰਿਸਾਰਥੀਕੁਬਚਸਰ
 ਘਾਯੋ। ਅਮਬੀਰਤਾਬਿਥਾਕਹਿਦੁਰਜਨਰਨਤੇਕਨੇਕਦੁਆਯੋ॥ ੨॥ ਅਥਸਾਗਥਿਕਾਥਿਧਰ
 ਮਾਪਨੇਨੀਤਿਰੀਤਿਸਮੁਣਾਈ। ਤਬਕਹਿਕੋਪਲੇਪਰੇਗਾਨਿਚਿਤਚੰਪਚਿਤ੍ਰਿਆਈ। ਸਮ
 ਰਸਮਾਜਸੁਸਾਜਸੈਗਨੇਸਾਜਿਗਾਜਿਘਨਘੇਗਾ। ਸਰਨਧਾਰਵਰਖਤਾਯੋਖਗਾਰਿਕੀਓਗਾ॥ ਅਪਾਰ

ਤਰਾਛੁਸਨੈਪੁਨਿਪੁਤੁਧੁਪਰਧਾਯੋ ॥ ਕੋਰਿਕੋਰਿਕਰਕੋਰਕਸੇਕਕੋਦਰਹੈਸਰਧਾਏਗ ॥
 ਰੁੜਅੰਸਤੁਗਾਰਗਧਿਰਪੁਨਿਪਨਿਗਨਿਗਨਿਗਨਗਿਗਾਏਅੰਸਤੁਨਿਰੰਸਤੁਨਿਰਖਿਨਿ
 ਸਰਰਵਰਰਪੁਵਰਪਰਕਰਿਕੋਪਾਸਰਸਹੰਸੁਅਜੰਸੁਵਰਖਿਅਤਿਧਰਖਿਰਾਮਰਥਲੇ
 ਪਾ ॥ ॥ ਕੋਤੁਕਾਰਿਪਟਕਮੋਰਖਪਰਸਹਸਪਤਿਸਾਰਥੀਸਾਲਾਰਪੁਕੁਲਵਰਬਾਕੁ
 ਲਾਵਿਲੋਕਵਖਾਕੁਲਸੁਗਮਨਿਸਾਲਾਤਬਅਪਸਰਗੀਧਰਬਸਰਬਜੇਸਿੰਧਪਸਿੰਧਮੁ
 ਨੀਸਾ ॥ ਜਜਜਜਰਪੁਕੁਲਕੋਤਸਮੇਤਲਖਨਕਹਿਦੋਤਅਸੀਸਾ ॥ ੨੯ ॥ ਸੁਗਮਨਿਵਿਕੁ
 ਲਾਵਿਲੋਕਲੋਕਪਤਿਰਪੁਪਤਿਕ੍ਰਿਤਾਅਤਿਕੋਪਾਸਰਖਰਪੁਕਰਪੁਹਾਰਿਪੁਚਾਰਿਸੁਗਾਰਿ
 ਸਾਰਤਨਤੋਪਾਤਬਕਰਿਕੋਪਅਤੁਲਸੂਲਲੇਸੁਲਿਸੂਲਸੇਧਾਯੋ ॥ ਕਹਿਦੁਰਬਚਨਨਿ
 ਕਾਮਰਾਮਪੁਤਿਬਾਮਸੁਬਾਮਚਲਾਯੋ ॥ ॥ ਲਾਖਿਰਪੁਨਾਥਪੁਮਾਥਿਪਰਮਾਥਰਬਾ
 ਨਾਮਮਾਨਪੁਹਾਰੇਲਗਤਸੂਲਸੇਜਹੇਤੁਲਜੇਲਾਖਿਅਚਰਜਭੁਏਭਾਰੇ ॥ ਤਬਰਪੁਇ

੫੪
ਗ ਲ
ਗੀ

ਪਾਈ ਲੀਨੇ ਲਖਨਜਗਾਈ॥ ॥ ਜਸ ਜਸ ਬਦਸੁ ਨੀਸ ਬਸੇਨ ਲਖ ਮਨ ਲਖੇ ਸਚੇ ॥
 ਨਾ ਸਬਨ ਬਧਾਈ ਦਈ ਸੁਹਾਈ॥ ਬਿਗਸੇ ਬਾਹਿਜੇ ਨੇਨਾ॥ ਸੁਨਿਗਾਵਨ ਉਰੇ ਉਰ ਪਾਵਨ ਲਖ
 ਨ ਸੁਲਖਨ ਜਾਵਨਾ॥ ਪੁਨਿ ਰਨ ਆਵਨ ਕਰਿ ਜਾਵਨ ਜੋ ਲਾਗੇ ਸਰਬਰਸਾਵਨਾ॥ ਫਿਰ
 ਅਗਿਆਵਨ ਲਖਿਰ ਪੁਭਾਵਨ ਨਿਜਾ ਮਨੁ ਵਰ ਸਰਧਾਰੇ॥ ਸਰਗਾਵਨ ਸੁਰਗਾਵਨ ਕੇ ਸਿਤ ਸਗਨਿ
 ਪੁਰਿ ਪਰਧਾਰੇ॥ ਗਾਵਨ ਰਬ ਆਰੂ ਮੁਦਾ ਮੈ ਬੀਨ ਸੁਜੀਦਨ ਰਪੁ ਨੀਦਨਾ॥ ਦੇਖਿ ਦਿਖਿ ਤੇਰੇ ਦਿਵਪ
 ਰਿਰ ਪੁਪਤਿ ਪੁਤਿ ਪਠਯੋ ਪਿਯ ਸੁਜੀਦਨਾ॥ ॥ ਸੁਰਪਤਿ ਆਇ ਸਪਾਇ ਸੁਮਤੁ ਲਿਧਾਇ ਛਮ
 ਤੁਲ ਆਇ॥ ਸੁਰਵਗ ਬਿਨੈ ਸੁਨਾਇਨਾਇ ਸਿਰਬਰ ਪੁਨਾ ਬਚ ਛਾਇ॥ ਚੜ੍ਹ ਸੁਰਸੁ ਜੀਦਨ ਦਸ
 ਰਬ ਨੀਦਨ ਕਰਿ ਗਰਵੁ ਪਗ ਬੀਦਨਾ॥ ਹਰਿ ਬੀਦਨ ਛੀਦਨ ਕਰਿ ਪਾਇਨਿ ਸਚਰ ਨੀਦਨਿ ਕੀਦਨਾ॥
 ॥ ਤਬ ਗਾਵਨ ਸੇਰ ਪੁਭਾਵਨ ਕੇ ਜੁਧ ਭਯਾਵਨ ਭਾਗੀ॥ ਭਯੋ ਭੂਰਿ ਭਰ ਅੰਸੜ ਸੰਸੜ ਕੀਪਗੀ
 ਪਰਸ ਪਗਮਾਰੀ॥ ਅਰਿਗੀ ਪਰਬ ਅੰਸੜ ਰਪੁ ਵਰਗੀ ਪਰਬ ਅੰਸੜ ਸੇਟਾ ਕੋ॥ ਗਛੁ ਸਨਾਮ ਅੰਸ

ਸਮੇਸਮਾਇਪੁਨਿਪਲਚਰਪਰਕਰੇਪਾਕਪਿਨਸਾਂਪਿਸੇਮਿੰਦਿਸੁਤਨਤਬਰਾਵਨਸਨ
ਨਰੇਪਾਕਰੇਮੇਹਰਿਨਸੇਹਰੁਸਮਰਸੁਸਤੁਮਸਭੇਇਕਠੇਗਾਅਮਰਾਵਨਕੇਸਮਰਸੁਹ
ਵਨਲਖੇਸੁਰਸਿਰਮੋਰਾ॥ ॥ਆਜਗਅਕੇਗਾਮਪਨੇਸੁਤਸਨੇਅਨੇਲਖਿਲੀਜੋ॥ १०
ਵਨਕੇਆਵਨਕੀਭਾਵਨਮੋਹਿਬਧਾਈਦੀਜੋ॥ਯੋਕਹਿਰਖਵਰਖਰਤਰਸਰਨਿਨਿ
ਸਾਚਰਵਰਵਪਛਾਯੋਜੋਸਾਵਨਪਨਪਰਾਪੁੰਮੀਤ੍ਰਿਕੈਅਹਾਂਮੇਹਝਰਲਾਯੋ॥ ११
ਮਰਾਵਨਹਿਰਾਵਨਗਾਮਹਿਰਨਤਗਨਤਨਾਹਿਪਾਵਨਾਰਖਵਰਗਾਵਨਸਮਰਸੁਹਾਵਨ
ਭੁਯੋਬਿਬੁਧਾਬਿਸਮਾਵਨਾਜਬਰਖੁਸਰਖਰਤਰਪਾਵਨਸਹਿਨਸਕੇਰਨਗਾਵ
ਨਾਵਰਦੁਖਪਾਗਿਭਾਗਿਪੁਰਖੈਯੋਅਧਮਅਭਾਗਿਅਪਾਵਨਾ॥ ॥ਭਬਰਖੁਰਾ
ਇਆਇਲਖਸੇਲਖਿਗਾਇਹਾਇਕਹਿਰੇਏ॥ਏਕਰੀਤਿਤੋਸੇਕਓਕਹੈਆਤਿਅਤੇਕ
ਦੁਖਭੇਏ॥ਨਲਿਨਨੈਨਬੇਚੈਨਬਿਲੋਕਿਸੁਖੇਨਸੇਨਸੁਖਦਾਈ॥ਜਰੀਮੰਗਾਈਸਮਾਤਿਸੁ

ਪ੍ਰ
 ਕ੍ਰ
 ਅੰਸਤੁਨਪ੍ਰਤਿਪ੍ਰਤਿਅਸਤੁਪ੍ਰਹਾਰਨਸੰਸਤੁਨਸੰਸਤੁਸਿਰਾਵਨਾਰਿਵਅੰਸਤੁਤੰਅਮੋਘਅ ਯ
 ਨੇਕਅਗਤਿਪ੍ਰਹਾਰੇਰਘੁਮਨਿਨਿਜਸਰਗਰਹਨਿਰਨਿਖਨਅਨਿਲਨਮਾਇਨਿਰਵਾਰੇ॥
 ॥ਤਬਖਿਸਿਅਗਇਰਿਸਗਇਧਾਇਰਘੁਗਾਇਭੁਗਾਇਸਨਜੁਭਾਹਨੇਲਖਨਤਨਪ
 ਨੇਵਿਸਿਖਵਿਖਸਨੇਗਨੇਨਅਬੁਭਾਤਬਸੋਮਿਤਿਵਿਚਿਤ੍ਰਬਾਨਹਨਿਹਾਨਕਰੇਸਰਮ
 ਰਿਕੋਪੁਨਿਅਰਿਧਨਧੁਜਸਾਰਥਿਸਾਲੇਸਿਤਸਰਸਾਰਪ੍ਰਹਰਕੇ॥ ॥ਤਬਹਿਵਿਭੀਖਣ
 ਅਰਿਭੀਖਣਕੇਮਥਿਰਥਬਾਜੇਬਿਦਾਰੇ॥ਵਿਰਥਭੁਯੇਸਰਸਪਥਾਸਿਰਾਵਨਗਵਨਸੁਰ
 ਨਰਸਾਰੇ॥ਤਬਰਿਸਰਤੁਨਕੁਚਰੇਪੈਨਿਜਅਨੁਜਹਿਸਕਤਪਹਾਰੀ॥ਕਾਲਦੇਤੁਸੀਚੇਤੁਲ
 ਖਨਲਖਿਖੰਡਿਖੰਡਕਹਿਡਾਰੀ॥ ॥ਲਖਿਨਿਜਸਕ੍ਰਿਮੋਘਅਪਓਘਅਮੋਘਅਪਰ
 ਕਰਕੀਨੀ॥ਭ੍ਰਾਤਘਾਤਕੇਰਖਨਲਖਨਕੇਗਾਤਪਾਤਕਰਿਦੀਨੀ॥ਲਗਤਸਕ੍ਰਿਭੂਸਕ੍ਰੁਅਨੁਰਕੁ ਤਏ
 ਗਾਪ੍ਰਿਯਭ੍ਰਾਤਾਸੋਲਖਿਸੋਕਅਤੇਕਸਨੇਸਬਸੋਕਸਮਨਸੁਖਦਾਤਾ॥ ॥ਨਾਹਿਸੋਕਕੇ

ਕਰਿਸਰਵਰਖਨਪਰਮਪ੍ਰਕਾਸਪ੍ਰਭੂਪ੍ਰਕਾਸਪ੍ਰਭੂਯੋਤਬਗਵਨਰਾਖੁਭਾਵਨਕੇਭਯੋਸਮਰ
 ਅਮਰਮਨਭਾਵਨਾਧਾਵਨਚਾਵਨਕਰਤਪਰਸਪਰਘਾਵਨਘਾਵਬਚਾਵਨ॥ ੧੨॥ ਜੁਗਲ
 ਜੁਧਅਤਿਕੁਰਤਕੁਪਲਖਿਕੁਪਭਏਨਦਨਾਰੋਭੇਕੁਚਲਅਕਾਲਪੁਲਯਾਇਵਛਾਭਿਤ
 ਸਿੰਧੁਸਰਸਾਰੋਤਾਮਸਅਸਤਚਲਾਇਨਿਸਾਰਬਨਚਰਨਿਚਯਚਲਾਏਚਲੇਭਾਗਿਦੁ
 ਖਪਰਮਪਾਗਿਜੇਲਖਿਦਵਾਗਬਨਜਾਏ॥ ॥ ਸਭਭਾਜੇਰਾਖੁਭਰਨਰਾਜੇਸਾਨੁਜਸੁਰ
 ਸਭਾਜੇ॥ ਧਨੁਵਰਧਾਰੀਸਮਗਬਿਹਾਰੀਪ੍ਰਮਾਗੀਰਣਛਾਬਿਛਾਜੇ॥ ਬਾਹੁਬਿਸਾਲਬਿਸਾਲਬਿ
 ਲੋਚਨਰੋਚਨਸੁਰਮੁਨਿਮਨਕੋ॥ ਰੂਪਅਪਾਰਮਾਗਮਦੋਚਨਸੋਚਨਸਮਨਸੁਜਨਕੋ॥ ਕਰਿਗ
 ਰਜਨਤਰਜਨਦਰਜਨਪਰਸਰਜਨਸਰਸਮਦਾਯਾ॥ ਕਰੇਕੋਪਿਧਰਿਧੀਰਥਿਪਾਰਿਲੇਪਕਰ
 ਨਮਨਭਾਯਾ॥ ਰਾਖੁਵਰਬਾਨਪ੍ਰਾਨਰਕਜਾਨਿਸੁਜਾਨਸਹਨਿਹਨਿਕਾਟੇ॥ ਪੁਨਿਸਰਬਾਰਿਸੁਗਾਰਿਪ੍ਰ
 ਹਾਰਕਰੇਖਰਾਚਿਤੇਭਾਟੇ॥ ੧੫॥ ਰਾਖੁਵਰਗਵਨਸਰਬਰਸਾਵਨਕਰਤਪਰਸਪਰਘਾਵਨ॥

ਪ੍ਰ
ਰ ਲ
ਗੀ

ਈਜਿਨਜਨਕਜਾਦੁਰਾਈ ॥ ੭ ॥ ਯਾਹਿਮ ਰਿਦਖਪਾਰਪਾਇਹੋਪਿਯਪਰਵਾਸਮੇਤਾਯੋਕਰਿਧਰ ਯੁ
 ਧਨੁਬਾਨਕਾਨਲੋਤਾਨਿਸੁਜਨਸਚੇਤਾ ॥ ਆਰਿਤਨੁਤਾਯੋਭੂਰਕਰਿਤਾਯੋਤਿਨਤੁਯਭੁਲਪਹਾਰੀ ॥ ਘੁਤੁ
 ਸਰਨਾਸਨਲਖਿਅਰਿਤਾਸਨਲਖਨਸਰਾਸਨਧਾਰੀ ॥ ॥ ਕਰਿਦੀਕਾਰਸੁਗਰਿਤਾਰਿਤਯਕਾਰੀ ॥
 ਪਾਰਗਿਰਾਏ ॥ ਲਖਿਰਾਵਨਹਿਯੋਏਬਿਸਮਾਵਨਲਖਨਹਿਬਚਨਸੁਨਾਏ ॥ ਸੁਨਿਸੋਮਿਤਿਮਿਤਿ
 ਸੋਮਿਤੁਸਪੁੰਰੁਸੋਰਤੀਮਾਰੇ ॥ ਤਿਨਕਰਤੁਰਪਾਨਕਰਿਯਨਕਰਿਹੋਤਵਤਨੁਹੁਪਿਰਸੁਧਾਰੇ ॥ ਯਹਿਮ
 ਮਬਾਨਪਾਨਤਵਲੋਹੋਜੀਵਤਜਾਨਦੈ ॥ ਲਖਨਕਹੋਖਲਸੁਜਸਬਕਨਤੋਤੁਰਨਸੁਜਸਨਪੈ ॥
 ਜੋਤੋਮੇਕਛੁਬਲਖਲਪਲਚਰਸੋਦਿਖਾਇਦੁਤਦੈਗੇ ॥ ਬਕਬਾਦਨਪੁਤਿਪਾਦਨਮੇਮਨੁਜਾਦਨਸੁਦਨ
 ਹੋਗੇ ॥ ੧੦ ॥ ਸੁਨਿਸੋਮਿਤਿਬਚਨਾਮਿਤਾਬੁਖਮਿਤਤਹਿਤਨੁਤਾਯੋ ॥ ਹਨਯੋਲੁਕਸੋਸਰਲਛਮਨ
 ਕਰਿਦੁਕਾਮਚੁਕਉਤਾਯੋ ॥ ਤਬਮਤਿਲੋਪਕੋਪਕਟਕਰਿਕੈਬਾਨਾਮਾਨਚਲਾਏ ॥ ਲਖਨਾਵਿਭੀਖ
 ਨਸਰਸਾਖਾਮਿਗਮਨਿਗਨਤਨੁਪਾਏ ॥ ॥ ਸਬਨਤਾਸਦੈਰੰਘਗਸਦੈਖਾਸਰਾਮਾਢਿਗਾਮਾਯੋ ॥

49
ਗੁਰ
ਗੀ

ਯਕਾਰਜਗੇਜਗਸੁਰੇਸੁਜਸਰਪੀਸਉਜਗਗੇ॥ਨਿਸਚਰਅਪਰਹਰਿਨਧਾਰਿਗਰੇਦੇਰਿ ॥ ੪੧ ॥
ਦਸੇਦਿਸਬਗੇ॥ਤਬਅਰਿਹਰਿਹਰਿਰਤਨਬੀਰਰਪੁਰਤਨਤੀਰਚਾਲਿਆਯੋ॥ਕ੍ਰਿਪਾ
ਦਿੱਸੁਕਰਿਬਿੰਦੁਵਿੰਦੁਸੁਕਿਤਸੁਕਿਰਲਗਾਯੋ॥ ੪੨ ॥ਇਤਿਸੀਰਾਮਲਲਾਮਗੀਤਹਰਿਗੁ
ਨਗੀਤਰਸਪਾਮਾ॥ਜੁੱਧਕਾਂਡਾਵਿਸੁਆਰਾਮਪਾਰਿਪੁਰਣਾਕਿਯਸਿਯਗਾਮਾ॥੧੦॥ਗਾਗੁਮ
ਗੁ॥ ॥ਮਿਧਉਨਮੰਤਮਰਨਨਲਖਿਰਨਮੰਤਮੰਤਤਬਧਾਯੋ॥ਮਿਤਮੰਤਪੈਕਪਿਪਮੰ
ਤਬਲਜੰਤੁਤੰਤੁਤਿਨਧਾਯੋ॥ਬਨਚਰਤੁਲਾਬਿਹਾਲਾਬਿਲੋਕਤਬਾਲਿਬਾਲਬਾਲਿਵਾਨਾ॥
ਗਯੋਧਾਇਬਲਬੇਗਬਾਇਸੇਪਰਪਉਠਾਇਮਹਾਨਾ॥ ੧॥ਸੋਸੁਗਾਰਿਉਗਮਾਰਿਸਾਰਸੋਕ
ਰਿਮੁਗਛਿਤਛਿਤਪਾਯੋ॥ਰਿਛੁਰਾਜਪੁਨਿਗਯੋਗਾਜਿਅਰਿਰਬਸਤਬਾਜਿਬਿਦਾਰੋ॥
ਏਕਮੁਹੁਰਤਮੁਗਛਿਮੰਤਪੁਨਿਅਪੁਮੰਤਪੈਆਯੋ॥ਅੰਗਦਅੰਗਦਏਦਸਸਰਅਗੁਤਿਸਗਰਿ
ਛਪਤਿਧਾਯੋ॥੨॥ਤਬਅੰਗਦਅਤਿਕੋਪਓਪਤੋਪਾਰਿਪਰੋਪਿਕਰਮਾਰੋ॥ਤਾਂਹਿਬਚਾਇ

ਰੁਸਾਰਪੁਰਅਪਾਰਕੁਰਤਨਰੁਰਤਰਨਬਾਂਕੋ। ਤਬਤਿਨਿਹਰਿਗਿਰਿਤਰਨਿਜਸਰਹਰਿ
 ਹਰਹਰਹਰਿਪੁਨਿਪਾਏ। ਬਨਚਰਗਨਅਰਿਸਰਨਿਦੁਰਨਿਸੁਗੀਵਸਰਨਸਬਆਏ।
 ਤਬਕਪਿਪਤਿਕਪਿਕਪਨਹਰਿਅਰਿਕਪਨਸਿਲਾਸਿਭਾਰੀ। ਜੁਧਮੰਤਉਨਮੰਤਜੁਧ
 ਧਰਨੁਪਵਿਰੁੱਧਪੁਹਾਰੀ। ਤਿਨਨਿਜਬਾਨਅਮੋਘਭਘਤੇਕਾਦਿਮੋਘਕਰਿਦੀਨੀ। ਕਪਿਛਿਤ
 ਪਤਿਛਿਤਪਤਿਤਪਰਿਘਗਹਿਰਬਹਯਤਤਿਹਤਕੀਨੀ। ੩੯। ਅਥਰਬਮਥਿਤਨਿਗਖਿਆ
 ਹਵਉਨਮੰਤਗਦਾਗਹਿਧਾਯੋ। ਕਪਿਪਤਿਕੁਸਲਮੁਸਲਅਯਸਲੇਲਾਇਸੁਆਰਿਉਰਘਾਯੋ
 ਅਰਿਕਾਰਿਕੋਸਲਸੋਸਲਸੋਸਲਗੁਰਵਿਗਦਾਪੈਲੀਨੋ। ਮੁਸਲਗਦਾਭਯਾਬਿਦਾਪਰਸਪਰ
 ਦੁਕਦੁਕਨਿਜਕੀਨੋ। ॥ ਤਬਗਹਿਚਰਮਖਰੁਗਖਲਧਾਯੋਹਰਿਵਰਵੇਰੋਉਠਾਯੋ। ਘਾਵ
 ਤਉਭੈਬਚਾਵਤਧਾਵਤਭਾਵਤਦੁਹੁਨਦੁਗਾਯੋ। ਤਬਹਰਿਵਰਕਾਰਿਕਰਲਾਘਵਅਰਿਉਰਗ
 ਘਵਧਾਰਿਧਾਨਾ। ਅਸਿਪੁਹਾਰਿਅਰਿਸਿਰਉਤਰਉਰਾਤਿਅਪਾਰਹਰਖਾਨਾ। ॥ ਜਯਜ

ਰਿਗਗਨਤੁ ਪ੍ਰਥਮ ਪਾਠ ਤੇ ਪੰਜੇ ਪੜ੍ਹਾਓ ਪ੍ਰਥਮ ਸਰਬਸ ਪ੍ਰਿਸਾਰਥੀ ਸਮਾਨਤੁ ਏਕੁ ਯੇ ਸੁ
ਤੁ ਗਿਅ ਵਿਰੂਪਾਕਾ ॥ ਐਰਥੀ ਸਨਦੀ ਨਿਸਾਚਰ ਖਰਨਾ ਗਾਂਚ ਪ੍ਰਹਾਰੇ ਅੰਗ ਬੇਸ
ਸੁਨਾਓ ਵੇ ਸਕੇ ਸੁਧ ਕਲੇ ਸਕ ਰਿਭੂ ਰੇ ਵਿਰਥ ਵਿਲੋਕ ਵਿਰੂਪ ਲੋਚਨ ਹਿ ਲੋਕ ਰੂਪ ਸੁਰਿ
ਸਾਨਾ ਸੁਰੀ ਵਿਰਿਭਿ ਵਾਕ ਪਠਯੋ ਵਾਰਨ ਮੰਤੁ ਮਹਾਨਾ ॥ ਚਰਿ ਵਿਰੂਪ ਲੋਚਨ
ਬਰਬਾਰਨ ਹਰਿ ਵਰਬਾਰਨ ਪਾਯੋ ਕਪਿਵਰਤੁ ਵਰਹਾਨਿ ਗਿਰਿਗਾਰਿ ਗਿਰਿਗਾਰਿ ਗਿਰਿਗਾਰਿ
ਜਿਗਿਰਾਯੋ ਤੁਥਾ ਮਿਰਿਤੁ ਚਰਾਗਾ ਹਿ ਨਿਸਚਰ ਹਰਿ ਹਨਾ ਹਿ ਤੇਰਾ ਤੁਲਮਾਨੁ ਹਰਿ
ਪਾਵਿਸਾਨਾ ਹਨਿ ਕੀਯੋ ਪਾਨਾ ਬਿਨ ਬੈਰਾ ॥ ਲਖਿ ਵਿਰੂਪਾ ਵਿਗਾ ਕਦਨ ਦਸ ਬਰਨ ਮਦ
ਨਾਮੁ ਜਬ ਸਦੈ ਕੈ ਪਠਯੋ ਜੁਧਿਨ ਮੰਤੁ ਜੁਧਿਤ ਮੰਤੁ ਬਿਧਿ ਪਲਦੈ ਕੈ ਅਗਵਿਸਧਾ ਵਿ
ਸੁਰੰਦੁਰਾ ਵਿਕੀਧਾ ਵਿਜਾ ਵਿਰਲਾ ਆਹੀ ਲਗਯੋ ਦਲਨ ਹਰਿ ਦਲਨ ਮਲਿਨ ਸਿਤ ਸਰਨ ਜਹਾ
ਜਹ ਜਾਹੀ ॥ ਹਰਿਗੁਨ ਅਪਿਅਨ ਗਾਤ ਹਨ ਤਤਿ ਹਿਗਨਤਨ ਸਰਗਾਨਤਾ ਕੇ ਗਿਰਿਤ

ਵਨਾ ਯਾਦੇ ਗਾਨਾ ਪਾਇ ਕੀਏ ਰਸਾਇਣ ਗਾਇਕਾ ਰਿਤੁ ਅਰਿਦਾ ਵਨਾ ਲਖੇ ਲਿਖ ਪਤਿ ਬਾਨ ਬੀਕ
ਹਤਿ ਅਤਿ ਅਤਿ ਕਰੁਣਾ ਕੀਤਾ ਤਬ ਫੁਲ ਪਾਇ ਤੁਹੇ ਗਾਵਨ ਸਰਬ ਗੋਰਾ ਪਿਰਤੁ ਰਭੀਨੇ ॥ ੩੦ ॥ ਹਨੁ ਮਤ
ਅੰਗਦ ਸੇਰਨ ਰਹਾਵ ਤੇ ਸਿੰਗਾ ਦਿਖਾਇ ਰਹੇ ਰਹਿ ਰਹਿ ਗਾ ਸਰ ਸਿੰਘ ਨਿਹਨਿ ਸਬ ਕੇ ਸਬ ਅੰਗ ਬਿਦਾਗੇ ਅਤਿ
ਬੰਸਾ ਕੁਲ ਸਬ ਕਾ ਪਿਰਤੁ ਕਰਿ ਰਹੇ ਹਸੇ ਹਰਖ ਹਿਯੁ ਰਹਿ ਰਹੇ ਕਿਉ ਨ ਬਲੀ ਮੁਖ ਦਸ ਮੁਖ ਕੇਤ ਬਸਨੁ
ਪਤੁ ਯੋ ਸਿਤ ਰਹੇ ॥ ੩੧ ॥ ਦਿਖਾਇ ਰਹਿ ਰਹੀ ਰਸਮ ਰਸਨੀ ਕਾ ਪਿਥਾ ਤਿਰੁ ਪਿਤ ਕ ਗਲਾ ਪਾਯੇ ਬੀਰ ਬੀਕ ਲਿ
ਕਾ ਪੈ ਅਤਿ ਅਸਿਕ ਗਾਹਿ ਸਾਲਾ ਸਿੰਗਾ ਜੂਥ ਪਤਿ ਜੂਥ ਗੁਥਾ ਬਾਗਿ ਰਿਤੁ ਰਵਰ ਪਰਿ ਪਰਿ ਪਾਏ ਏਕ
ਹਿ ਬੇਰ ਅਪਾਵਨ ਗਾਵਨ ਪਾਵਨ ਰਿਤੁ ਰਸਾਏ ॥ ਅਪਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੇ ਜਾਤੁ ਪਾਨ ਗਨ ਗਾਨਿ ਗਾਨਿ
ਨਿਹਨਿ ਰਹੇ ਅਗੇ ਰਿਹੇ ਬ੍ਰਹਮ ਰੋਸ ਰਹਿ ਕੇਉ ਹਰਿ ਨੇਹਿ ਰਿਹਿ ਰਹੇ ਗਾਨਿ ਸਰਗ ਨਿਕਰ ਨਿਧਨ ਨਿਰਖਤ
ਇਕ ਨੇਹਿ ਰਿਤੁ ਰਸਾਏ ਜੇ ਰਸਾ ਫਿਰੁ ਪਾਵੈ ਗਾਵਨ ਜੇ ਗਾਵਨ ਸਾਨਿ ਮਨਿ ਮਨ ਮਾਨਾ ॥ ਅਤਿ ਰਸਾ ॥
ਇਹ ਲਾਇ ਸਗਲ ਰਿਹਾਇ ਛਾਇ ਤੁਹੀ ਨਾ ਰਹੇ ਸਰਸ ਗਾਹਿ ਰਿਹਾ ਰਿਸਾਰ ਅਪਾਰ ਕੇ ਪਉਰ ਕੀਨਾ ਉਛ

४८
गल
की

ਅਲਗਜੇਤ ਅਰਜਿਤ ਸੰਸਾਰ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਸਿਧ ਰਿਖ ਸੁਖ ਮੂਲ ਹਵਾ ਦਿਆ ਮਲ ਅਸਿਨੁ
ਹਾਂ ਕਾਲ ਦੇ ਚੰਦ੍ਰੀਕਾ ਤਿਉ ਪ੍ਰਚੈ ਬਰਚੈ ਰੂਪ ਵਰਜਨੁ ਸੋਹਾ ਚਲਤ ਚਹੇ ਅਪਸਕ ਨ ਸਕ
ਨ ਉਨਭਾਦ ਅਭਾਦ ਪੁਕਾਰੇ ਪੁਤਾ ਸੂਰਕੀ ਦੂਰ ਭੁਈ ਭੁਇਕੁ ਰਕੀ ਪਾਵ ਪਾਰੇ ਬਰਖਤ ਗੁਧਿਰ ਕੁਧਿ
ਸੇਜ ਲਪਟ ਜਿਧਰ ਕਿਪਰ ਪੁਰਿਯੋਗ ਰਬ ਧੁਜ ਪਰਗਰਗੀ ਧਾਗਿ ਰੇਨ ਹਿਅ ਸਿਵ ਸਿਵਾਰ ਵੇਥੇਗਾ।
ਵਾਅ ਵਿਲੋਚਨ ਬਹੁ ਫੁੱਟੇ ਦਸ ਬਦਨ ਬਿਬਰਨ ਬਿਲੋਕੇ ਪੁਨਿ ਸਿਰ ਪਾਤੁੰਗਾਰ ਉਲਕਾ ਪਾਤੁ ਬਾਤ ਅਵਲੇ
ਕੇ॥ ੨੭॥ ਅੰਗ ਅਖਿਲ ਬਰਬਰ ਕਰਿ ਕੀਪਤ ਪਰ ਪਰ ਸੁਰਗ ਰਮਾਂਹੀ ਅਸੁਭ ਜਾਲ ਬਹੁਤ ਕਰਾਸਤ
ਉਗਨੇ ਕਾਲਵ ਸਿਨਹੀ ਗਵਨ ਆਵਨ ਘਨ ਸਾਵਨ ਲੋਲਾਖਿ ਕੇ ਪੇਕ ਪਿਸੇ ਪਾਗ ਰਿਗਿ ਰਿਵਰਤ ਰਵਰ ਧਰਿਧ
ਰਿਧਾਏ ਪਾਏ ਅਰਿਨ ਸਰੇ ਪਾ॥ ੨੮॥ ਨਿਸਚਰ ਬਨ ਚਰ ਪਿਲੇ ਪਰ ਸਪਰ ਅਨੁਚਰ ਅਰਿ ਰਘੁ ਵਰਕੇ ਡਿਰੇ ਭੁ
ਯਾਨ ਕੁਭਾਰ ਭਾਂਤਿ ਸੋਂ ਭੁਤ ਕਿਭੁੱਭ ਯਹ ਰਕੇ ਤੇ ਮਰ ਮੁਦਗਾਰ ਸਕੁ ਸੁਲਹ ਦਰਕੁ ਨ ਕੂਚਰ ਬਰਖੇ ਸਿਲਾ ਸੈਲ
ਤੁਰਸਾਲ ਤਾਲਾ ਬਿਕਰਾਲ ਭੁਲੁਕ ਪਿਕਰਖੇ॥ ੨੯॥ ਗਵਨ ਸਾਵਨ ਘਨ ਇਵਾਧਾਵਨ ਹਿਤ ਕਰਿ ਸਰਵਰਸ०

ਭਾਵਿ

五

५

ਪਤਿਸੋਕਸੰਕੁਨਿਜਉ ਰਾਮਤਿਬੰਕ ਬਢਾਏਉ ਸਨਉਜਾਸੁਹਤਾਸ ਰਾਸਸੇਲੇਦੁਰਾਸਦੁਖਹਗਿ॥
 ਲੇਚਨਲਲਕਰਾਲਕਾਲਸੇਕਰਿਕਪੋਕਲਨਾਸੀ॥ ੨੧ ॥ ਨਿਜਸਾਮੀਪਨਿਸਚਰਮਹੀਪਜੇਦੀ
 ਪਦੀਪਜਯਕਾਰੀ॥ ਸੰਤਜੁਧਉਨਸੰਤਅਭਉਨਸੰਤਜੁਧਰਸਭਾਈ॥ ਤਿਨੈਕਯੋਮਮਸੇਨਸਪ
 ਦਿਸਭੁਸੰਜਸਮਗੰਤਕੀਜੋਜੋਪ੍ਰਤਨਾਪ੍ਰਤਨਾਪ੍ਰਤਿਪਤਿਤਿਨਪ੍ਰਤਿਮਤਮਾਯਸਦੀਜੋ॥
 ਸੁਨਤਸਕਲਸੇਨਾਪਤਿਪ੍ਰਤਿਤਿਨਿਕਯੋਸੋਜੋਸਬਸਾਜਾ॥ ਸੁਨਿਤਿਨਿਤੁਰਤੁਤਯਾਹਕੀਏਸਬੀ
 ਜੁਗਸਾਜਸਾਜਾ॥ ਨਰਬਾਨਰਬਚਾਫਿਸਨਭਾਵਨਕਹੇਬਜਾਵਨਬਾਜਾ॥ ਏਦਭਿਏਲਮੁਦੇਗ
 ਅਭਿਅਤਿਰਗਬੀਗਰਵਗਜਾ॥ ਅੰਤਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਪਲਚਰਪ੍ਰਸੰਤਜੇਸੰਤਬੀਰਸਬੀਗਾ॥ ਤਿਨੈਕ
 ਯੋਤੁਮਹੇਨਹਰਿਨਹਤਿਹੋਹਨਿਹੋਦੇਉਬੀਗਾ॥ ਅਜਗਮਲਭਮਨਦੁਰਮਨਹਨਿਹਰਿਮਨਿਗਨਗਨਿਗ॥
 ਰੋ॥ ਅਮਸੁਤਭੁਤਭਾਤਬੀਰਨਕੀਰਿਨਕੀਰੇਨਉਤਰੇ॥ ਯੋਕਹਿਚਲੋਚਪਰਿਚਪਿਪਲਚਰ
 ਪਤਿਬਨਾਏਬਰਬਾਨੋ॥ ਸਿਗਬਨਬਨੈਤਬੀਰਬਹੁਬਰਬਸੰਤਬਨਮਾਨੋ॥ ਗਰਜਤਤਰਜਤਚਲੇ

੪੮
ਗ ਲ
ਗੀ

ਯਾਹਿਪੁਰੁਦਪੁਰੁਕੋਪੇਖਤਹਹਿਚਕਿਤਚਤੁਰਜਯੋਏਯੋਅਹਿਉਰਧਰਖੇਹਰਿਗਨਹਰਖੇਪਗਯੇ ॥
ਮਪਰਿਯੋਏਸਤੁਜੁਰਵਰਤਪਵਰਮਸਤੁਤਿਕਰਿਕਰਿਘਰਘਰਸੁਖਸੇਏਮਗਮਪੁਸਾਦਪਲਾਦ
ਗਨਨਕ੍ਰਿਤਬਤੁਵਿਖਾਦਦੁਖੋਏ॥ ਅਤਿਅਤਿਕਦੁਖਲਸੇਲੋਕਸੇਬੀਰਬੀਕਬਹੁਜੁਏਸਤੁਨਿ
ਸਚਗੀਖਗੀਦੁਖਸਾਨੀਖਾਨਪਾਨੀਜੁਏ॥ ਵਿਵਿਧਵਿਲਾਪਕਰਤਘਰਘਰਦਹਦਹਗੁਰਿਵਾਰਿਬਿਲੋਚ
ਨਾ'ਭਾਤਭਾਤਹਾਪੁਤਪੁਕਾਹਤਫਾਰਤਬਸਨਾਬਿਰੋਚਨ॥ ॥ਸਗੀਉਗੀਦੁਖਿਤਦਰਸਾਤੀਦੁਗੀ
ਪੁਰਾਸੁਪਭਾਤੀ॥ ਘਰਨਬਜਾਰਨਬਰਤਨਬਾਤੀਅੰਧਪ੍ਰੀਤਦਿਨਗਤੀ॥ ਅਬਘਰਬਾਰਉਜਾਗਪਰੇ
ਸੇਸਾਰਸੁਸਾਰਿਬਿਹੀਨੇ॥ ਨਰਅਰੁਨਾਰਿਬਾਰਿਦੁਖਭਾਰੁਰੇਅਪਾਰਭੁਯਭੀਨੇ॥ ॥ਸੁਪਨ
ਖਾਅਤਿਨਿਦਤਨਾਹੀਇਨਪ੍ਰਿਯਪੁਰੀਉਜਾਹੀ॥ ਪੁਨਿਗਵਨਅਤਿਅਧਮਅਪਾਵਨਾਨਿਖਿਲਨਸਾਵ
ਕਾਰੀ॥ ਇਹਾਬਿਧਿਘਰਘਰਤੁਗਰਬਗਰਸਭਨਗਰਰੁਦਨਗਵਿਘੋਗ॥ ਸੁਨਿਗਵਨਮਨਦੁਖਸਰਸ
ਵਨਭੋਭਯਭਾਵਨਭੋਗ॥ ॥ਸੁਤਸਮੇਤਸਕਲਸਮੁਦਾਇਸਹਾਇਸਭਾਇਸਮਾਏ॥ ਨਿਗਖਿਲੋਕ

36
ਰਬਹਯਦਲਗਯਦਲਪਯਦਲਦਲਮਲੇਸਲੇਸਰਸੀਘਾ॥ ॥੫੬੫
ਗਸਿਜਮੋਬਗਤਨਦੀਸਤਸਰਤਿਸਦਾਸਬਰਾਂਈ॥ ਤਮੋਰਿਪੁਹਨਨਗੀਤਿਰਾਘਵ
ਕੀਮੁਨਿਲਾਘਵਤਾਗਾਈ॥ ਆਰਿਗਨਅਨਗਨਹਨਨਕਰਨਕਰਨਰਨਵਿਗਨ
ਨਦੁਮਨਨਦੇਖਾ॥ ਚਾਹਿਚਾਕਿਤਚਿਤਰਹੇਚਹੂਚਕਚਤੁਰਚਹਿਤਾਵਿਸੇਖਾ॥
ਪੁਨਿਨਿਜਧਨੁਮਨਮੋਹਨਮੋਹਨਅੰਸਤਕੀਯੋਆਰੇਹਨ॥ ਹਨਮੋਆਰਿਨਕੇਗਨਨ
ਮਾਝੀਤਿਨਿਕਮੋਸਘਨਮਨਮੋਹਨ॥ ਆਤਿਅਦਭੁਤਤਹਰੁਏਨਏਤਿਨਿਲਹੋਯੋ
ਸਬਨਸਬਰਾਮਾ॥ ਲਰੇਖਰੇਨਹਿਦਰੇਪਰਸਪਰਮਰੇਅਖਿਲਆਰਿਧਾਂਮਾ॥
॥ਕਾਲਚੰਕ੍ਰਜਮੋਚੰਕ੍ਰਆਰਿਨਕੇਚੰਕ੍ਰਪਰਨਸੀਘਾਗੇ॥ ਦੇਵਸਿੰਧਰੀਧਰਬ
ਸਰਬਜੁਰਿਜਯਜਯਜਯਤਪੁਕਾਰੇ॥ ਤੇਗਹਿਸਪਤਕੋਰਿਰਬਗਜਦਸਕੋ
ਇਬਾਜਵਰਵਾਲੋ॥ ਪਦਮਨਪਦਚਰਪਦਚਰਪਦਵਰਚਤੁਰਘਰੀਮੇਘਾਲੇ

ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਿਪੀਤੁ ਸਾਧੂ॥ ੧੩॥ ॥ ਕਬਹੁ ਕਧਨ ਪਾਵਿ ਭੂਤਿ ਬੀਲਖਿ ਦਸਮੁਖ ਅਭੂਤ ਦੁਖ ਪਾ
ਗਾ॥ ਤਾਲਾਲ ਚਲਾ ਗਿ ਗਯੇ ਕਰਨ ਤਪਸਾ ਨੁਜ ਆਤਿ ਅਨੁਗਾਗਾ॥ ਤਪ ਕਰ ਕਰੇ ਪਸਿਨ ਪਰੇਸ ਮਹੇ
ਸਤਾਤੁ ਬਾਏ॥ ਕਹੇ ਦਸਾਨ ਸੋਚਤੁ ਰਾਨ ਮਾਂਗ ਜੁ ਵਰਮਨ ਭਾਏ॥ ੧੪॥ ॥ ਤਬ ਦਸਸੀ ਸਾਨਿ
ਵਾਇ ਸੀਸ ਕਹਿ ਈਸਾ ਮਰਤਾ ਪਾਉ॥ ਤਬ ਬਿਧਿ ਬਦੀ ਅਮਰਤਾ ਕਹੂੰ ਤੁਹਿ ਕਿੰ ਧਿ ਬਿਧਿ
ਜਾਂਉ॥ ਕਛੁ ਕਬਾਜ ਜੋਨੈ॥ ਇਬਰਤ ਬਰਸੁ ਨਿਪਲ ਚਰਨ ਰਵਾਰੇ॥ ਤਬ ਤਿਹ ਦੇਵਰ ਚਰਨਾ ਵਿਭੀਖ
ਟਸੁ ਭਈ ਪਲਾਢਿ ਗਧਾਰੇ॥ ਬਦ ਜਤਾਂਹਿ ਬਿਧਿ ਬਰਦ ਬੋਰ ਬਰ ਬਕਸੁ ਜੋ ਜਿਯੁ ਭਾਵੈ॥ ਤਿਨਿ ਮਾਂ
ਗਯੇ ਮਮਾਤਿ ਭਗਵਤ ਤਜਿ ਅਪਦੁਹੁ ਅਨਤਨ॥ ਵੈ॥ ਵਿਧਿ ਭਗਵਾਨ ਭਏ ਪਸਿਨ ਸੁਨਿ ਬਾਨਿ ਵਿਭੀ
ਖਨ ਕੇਰੀ॥ ਕਹੇ ਧੰਮਤ ਵੁਧਿ ਸੁਧੀ ਨਵਿ ਰੁਪੁ ਭਈ ਹਮ ਹੇਰੀ॥ ੧੫॥ ॥ ਰਾਂਤੇ ਤੋਹਿ ਅਮਰਤਾ ਉਤਮ
ਬਿਨ ਹਿਵਰੇ ਮੇਰੀ ਨੀ॥ ਜਾਂਤੇ ਜਾਤੁ ਪਾਨਤਨ ਮੇਰੈ॥ ਮਾਤਿ ਭਗਵਤ ਰਤ ਕੀ ਨੀ॥ ਜੋ ਬਿਭੀ ਪਨ ਹਿਦੈ ਬਿ
ਰੀਚੇ ਵਰ ਕੁੰਭ ਕਰਨ ਢਿਗਾ ਆਏ॥ ਯਾਹਿਨ ਕਛੁ ਬਰਦ ਬਰਦੀ ਜੋ ਯੋ ਕਹਿ ਸੁਰਨ ਸੁਣਾਏ॥ ੧੬॥

੩
ਗ ਲ
ਗੀ

ਯਹਿਸਿਸਾਰਉਜਾਰਸਕਲਕਰਿਹੈਅਪਾਰਦੁਖਦਾਈ॥ ਸੁਰਬਚਸਾਰਵਿਚਾਰਸਾਰਮਾਤਿਤਬ ਓੜ
ਸਾਰਦਾਪਰਾਈ॥ ਤਬਤਿਨਜਾਇਤਾਸੁਮਾਤਿਫੇਰੀਬਰਬਰਆਸਨਿਬੇਗੀ॥ ਅੰਗੀਨੀਦਮਾਸ
ਖਟਕੇਰੀਹਰਖੇਸਾਬਸੁਰਹੇਗੀ॥ ੧੭ ॥ ਯੈਬਰਪਾਇਭਾਇਤਯਗਮਨੇਜਾਇਬਸੇਪਿਤੁਪਾਸ॥
ਏਕਨਿਦਗਤਿਏਕਨੀਦਰਤਏਕਅਨਿਦਓਪਾਸਾਸੁਨਿਗਵਨਬਰਦਾਨਮਹਾਨਸੁਜਾਤਧਾਂਜੁਰਿ
ਆਏ॥ ਜੇਪੁਰਬਪਰਮੇਸਪਰੁਖਤਾਕਰਪਾਤਾਲਪਠਾਏ॥ ੧੮ ॥ ਨਾਮਸੁਮਾਲੀਗਵਨਨਾਨਾਸੇਸਭ
ਸੰਧਮਹਾਨਾ॥ ਮਿਲੇਸਕਲਦੈਵੈਅਸੀਸਦਸਸੀਸਈਸਕਰਆਨਾ॥ ਕਹੇਸਬਨਨਾਨਾਦੁਖਯੋ
ਕੁਏਪਾਤਾਸਪਰਾਇਨਾ॥ ਅਬਸੁਖਲਹੇਗੇਹਤਵਪਦਕਜਦਹੇਦੀਹਦੁਖਦਾਇਨਾ॥ ੧੯ ॥ ਯੈਕਹਿ
ਦਸਮੁਖਨਿਕਟਾਬਿਕਟਬਹੁਰਹੇਲਹੇਸੁਖਬੀਕਾ॥ ਤਿਨਕੀਕੁਮਾਤਿਪਾਇਧਨਪਾਤਿਤੇਲੀਯਛਤ
ਇਪੁਰਲੇਕਾ॥ ਸੇਰਸਕੰਠਕਰੀਕਜਧਾਨੀ॥ ਅਤਿਅਗੀਮਗਨੁਜਾਨੀ॥ ਪੁਨਮੰਦੇਹਰਿਬਰੀਸੁ
ਨੀਮਯਤਨਯਾਮਨਮਾਨੀ॥ ੨੦ ॥ ਬੰਜਨੁਲਾਨਾਮਬਾਮਜੇਵੈਰੋਚਨਕੀਜਾਈ॥ ਸੋਲੇਕੁਕਰਨ

35

੪
ਗੀ

ਬਦੇਬਿਨੈਭਰਭੀਜੇ ॥ ੧੮ ॥ ਧਿਨਾਜਨਮਮਮਧੀਨਾਧਾਮਧਨਧੀਨਾਸੁਰਾਜਸਮਾਜਾਕਰਨਾਕ
ਰਕਰਨਾਕਰਨਾਏਆਪਹਿਜਹਾਨਿਗਜਾਅਬਕਰਕ੍ਰਿਪਾਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਿਸਕਾਥਿਪਆਇਸਦੀ
ਜਿਯਦੇਵਾਜਾਂਹਿਤਆਵਨਭਯੋਸੁਹਾਵਨਮਨਭਾਵਨਸੋਸੇਵਾ ॥ ੧੯ ॥ ਸੁਨਿਨਿਪਕਚਨਸ
ਪ੍ਰਮਨੇਮਨਿਪਿਥੇਲੇਬ੍ਰਹਮਿਗਸਾਈਕਸਨਕੋਅਸਬਚਪ੍ਰਸਿਸਤਵਬੀਸਹੀਤਿਚਲਿਆਈ।
ਮੋਮਨਕੀਮਨਸਾਮਹੀਪਮਨਿਸੁਨੇਸੁਜਾਂਹਿਤਆਯੋਬਨਬਸਿਬੇਦਾਬਿਹਿਤਹਿਤਹਿਤਕ
ਛੁਕਰਮਕੋਭੁਲਭਯੋ ॥ ੨੦ ॥ ਭਾਸਾਦਿਸਾਂਚਰਨਿਡਹੀਸਾਂਚਰਨਿਵਪ੍ਰਨਨਿਕਰਨਿਤਕਰਹੀ ਵਿਖੇ
ਖਲਮਬ੍ਰਹਮਾਰੀਚਮੀਚਸੇਨੀਚਨਿਪਟਭੁੰਦਧਰਹੀ ॥ ਤਿਨਕੇਵਾਰਨਹਿਤਮਹਿਦੈਆਰਿਥੀ
ਰਨਗਰਨਿਜਨੀਦਾਜਾਂਤੇਹੋਇਮੇਦਮਾਰਿਪਰਿਮੁਹਿਮਿਦੈਮਹਾਮਲਮਦਾ ॥ ੨੧ ॥ ਯੈਨੀ
ਪਸੁਨਿਮਨਿਬੈਨਭਏਬਿਨਚੈਨਨੈਨਸਕਚਨੇਅਖਮਲੀਨਮਨਮਹਾਮੇਦਮਿਦਗਯੋਸੋਹਮ

੧੦
 ਖਲਮਾਰੀਚਸੁਬਾਹੁਗਾਹੁਸੇਕਰੈਵਿਘਨਘਨਆਈਅਨਮਨਭਏਮਹਾਂਸੁਨਿਮਨਿਮਨ
 ਏਦਰਜਨਦਖਦਾਈ॥ ੧੬॥ ਇਨਕੀਹਨਿਅਨਾਬੈਧਬਨੈਨਬਿਨਾਬਾਨਰਪਬੀਗਾਤੁ
 ਤੇਅਵਧਨਾਬਨਾਬਨਕਰਿਹਰੈਪ੍ਰਮਾਥਿਨਪੀਗਾਇਮਨਿਜਮਨਅਨੁਮਾਨਿਗਮਨਾਨਿਧਿਕਿ
 ਯਪਯਾਨਪਿਯਪਾਹੀ॥ ਰਾਮਲਾਲਕੀ ਦਰਸ ਲਾਲ ਸਾਲਗਨਮਗਨਮਨਮਾਂਹੀ॥ ੧੭॥ ਪਹੁ
 ਰੇਆਇਅਵਧਪਤਿਪੋਗੀਪਗਖਿਪੋਰਿਆਪਾਏਕਹਿਜਯਜਯਤਿਜਗਤਿਪਤਿਪਤਿਕ
 ਹੀਕੋਸਿਕਮੁਨਿਮਾਨਿਆਏਸੁਨਿਨਿਪਪਗਮਨੀਦਮਗਨਮਗਮਨੇਸੁਜਨਸਮੇਤਾਕਹਿ
 ਬੈਦਨਪੁਜਨਕਲਕੁੰਜਨਾਨੇਨਵਲਾਨਿਕੇਤਾ॥ ੧੮॥ ਪੁਨਿਵਿਧਿਸੁੰਦਰਾਅਗਦਿਮਨਿਮਨਿ
 ਗਨਮਿਲੇਮਾਦਿਤਮਾਨਿਗਜਾਹੀਕਾਰਿਪਣਅਪਰਪੇਅਪਰਸਪਰਸਰਸੇਸਾਹਿਤਸਮਾਜਾਹਿ
 ਬਾਨੀਬਦੀਬਹੁਰਿਬਹੁਬੈਧਜਹਬਰਨਬਰਨਸਈਜੇਸੁਨਿਅਜਨੇਦਮੁਨਿਛੈਦੰਬਰ
 ਜੁਕ

ਦਮੁਰੇ
 ਬਿਸੁ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਬੈਰਾਗੀ ਤਪ ਰਜ ਤ ਸੰਤ ਕੋ ਕੋਈ ਸੰਤ ਸੁ ਤਿਸੀ ਖਨਾ ॥ ੩੨ ॥ ਯਾ ਤੂੰ ਯਾ ਕੋ ਅੰਤ ਭਰੇ ਭੈ
ਵੈਰ ਅੰਤ ਭਯੋ ਜੇ ਰੋ ॥ ਅਬ ਯਾ ਕੀ ਫਿਤਿ ਚਿਤੁ ਸੁ ਚਿਤੁ ਭਯੋ ਭੁਤ ਸੁ ਮਤਿ ਜਿ ਮਿਤਿ ਰੋ ॥ ਯਹ ਰਖੁ ਰਖੁ
ਨ ਬਚਨ ਸੁ ਨਿਸਬ ਸੁ ਰੁੱਤੁ ਨ ਰਤੁ ਨ ਹਰਿ ਹਰਖੇ ॥ ਪ੍ਰਭੁ ਸੁ ਸੀਲ ਤਾ ਸਾਰਾ ਮਪਾਰ ਨਿਯਾਰਿ ਬਾਰਿ ਵਿਗ
ਬਰਖੇ ॥ ੩੩ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜਾ ਜੀਤ ਹਰਿ ਰਤ ਨ ਕੀਤ ਰਸ ਪਾਮਾ ॥ ਯੁੱਧ ਕਾਂਡ ਵਿਸਾ
ਮੁਸੁਰ ਪੁਰਿ ਪੁਰਨ ਕਿਯਾ ਸਿਯਰਾ ਮਾ ॥ ੧੨ ॥ ਗੁਰੂ ਕਲਮ ਨਿਪੁ ਬਚਨ ਵਿਭੀਖਨ ਤਾ ਜਿਨਿ
ਜਭਾਤ ਵਿਭੀਖਨ ਦੇਖਾ ॥ ਕਰੀਤਾ ਸੁ ਮਿਤ ਕ੍ਰਿਤ ਸੁ ਤਿਸਿ ਮਤ ਵਿਧਿ ਵਤ ਅਤਿ ਨਿਰਦੇਖਾ ॥ ਕਰਿਤਿ ਹਰਿ
ਆਤਿ ਅਸੁ ਮੁਝਾਈ ਸਭ ਨਿਜ ਸਦਨ ਸਿਧਾਈ ॥ ਰਖੁ ਕੁਲਦੀਪ ਸਮੀਪ ਵਿਭੀਖਨ ਆਇ ਬਹੁ ਗਿਬਿ
ਤਿਪਾਈ ॥ ॥ ਤਬ ਅਨਿਦ ਕੇ ਦਰਖੁ ਨਿਦ ਅਮੰਦ ਸੁ ਫਿਰ ਬਿਰਜੇ ॥ ਸਬ ਕਪਿ ਕਰਕ ਕਰਿ ਨ ਕੇਨ ਪਪਤਿ ਸ
ਕਟਕਤਿ ਅਤਿ ਗਾਜੇ ॥ ਤਬ ਸਰਪਤਿ ਸਾਰਾ ਬਿਦ ਸਰਬ ਸੁਤ ਅਤਿ ਰਬ ਸਰਬ ਸਭਾ ਜਾ ॥ ਕੇਯੋ ਬਿਦਾ ਕਰਿ

੬੦
ਗ ਲ
ਗੀ

ਭਿਦਾ ਭਿਦਾ ਬਿਨਹਿਦਾ ਹਰਖਿ ਰਖੁ ਰਾਜਾ ॥ ॥ ਧੁਨਿ ਰਖੁ ਪਤਿ ਹੈ ਅਤਿ ਉਤਕੰਠ ਤਕੰਠ ਸੁਕੰਠ ਲ ੨
ਗਾਏ ॥ ਕਾਰਿ ਪਰਯੋਮ ਪਰਸੁ ਪਰਬੁ ਪੁਰਹਿ ਰਹਿਯਹ ਰਖਾਏ ॥ ਪਰਮਾਨੰਦ ਪਾਇ ਪਰਿਪੂਰਨ ਸੁਹਰ
ਸਹਸੁਖ ਸਾਨੇ ॥ ਤਬ ਰਖੁ ਮਨਿ ਲਛਮਨ ਸਨਕ ਭੁਮਨ ਭਾਵਨ ਬਚਨ ਬਖਾਨੇ ॥ ॥ ਜਾਹੁ ਲਖਨ
ਅਕਲਿ ਕਰੁ ਕਪੁਰ ਬੀਕ ਵਿਭੀ ਖਟ ਸਿੰਗਾ ॥ ਕਰੋ ਰਾਜ ਅਭਿਖੇਕ ਅਜ ਸਜਿ ਸਜਿ ਸਮਾਜ ਸੁਰਗ ॥
ਸੁਨਿ ਸੋ ਮਿੱਤ੍ਰਿ ਮਿੱਤ੍ਰਿ ਕੁਲ ਮਿੱਤ੍ਰਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਰਮਨ ਕੀ ਬਾਨੀ ॥ ਮਿੱਤ੍ਰ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਕਾ ਜਹਿਤ ਗਮਨ ਗਾਹਿ ਬਿਚਿੰਤ੍ਰ
ਧਨੁ ਪਾਨੀ ॥ ॥ ਝੁਟ ਪਰਜਾਇ ਸੁਭਟਤ ਜਿਖਟ ਪਰਮ ਰਕਟ ਸੁਭਟ ਪਰਾਏ ॥ ਸਪਤ ਸਿੰਧੁ ਸੁਭਟ ਲਿ
ਲਸਪਦਿ ਸਬ ਸੁਘਟ ਸੁਘਟ ਭੁਗਿਲਾਏ ॥ ਤਾ ਸੁਅੰਭੁ ਤੋਹਿਤ ਅਦਿਭੁ ਕਰਿ ਕਿਯਾ ਅਭਿਖੇਕ ਅਨੂ
ਪਾ ॥ ਸਬਾ ਬਿਧਾਨ ਕਰਿ ਬੀਕਲਿ ਕੋਕੇ ਕੀਯੋ ਵਿਭੀ ਖਨ ਭੂਪਾ ॥ ॥ ਤਬ ਪਸਿਨ ਜਨ ਭੁਏ ਪਸਿਨ
ਕਹਿਯੋ ਨਾਧੀ ਨਾਧੀ ਰਖੁ ਨਾਥਾ ॥ ਬਿਬੁਧ ਬਧਾਏ ਬਜੇ ਸੁਹਾਏ ਗਾਏ ਗਨ ਗਨ ਗਾਥਾ ॥ ਬਹੁ ਗਿਵਿਕੁ

43
ਧਰਾਰਥੇਰਾਏਸੁਠਸੁਬਿਦੁਜੋਏਸਥੀਧਿਮਨੀਕੇਨੀਰਨਵਾਏ॥੨੩॥ਬਹੁਰਿਬਸਨਭੂਖਨ
ਬਿਨਦੁਖਨਪੁਖਨਸੇਖਹਿਗਏ॥ਭੀਯਮਨੇਗਮਦਭਿਗਕਰਨਨਵਅੰਗਅੰਗਛਾਬਿਛਾਏ॥ਸਬ
ਬਿਧਸਤੁਸਿੰਗਾਰਸਾਰਸੁਸਵਾਰਿਸੁਨਾਰਿਸੁਧਾਰੇ॥ਐਦਮਾਲਕੀਪਾਲਪਾਲਕੀਵਲਕਲਾਲਕੀ
ਧਾਰੇ॥੨੪॥ਭਾਂਪਗਸਿਯਹਿਚਛਾਇਚਲੇਲੇਭੁਲੇਵਿਭੀਖਨਭੂਪਾਆਗੇਪਾਛੇਸਿੰਗਸਿੰਗ
ਬਹੁਨਿਸਚਰਵਰਵਰੁਪਾਆਇਵਿਭੀਖਨਪੁਤਹਿਜਨਾਈਜਨਕਜਨੀਜਨੇਆਈ॥ਸੁਨਿ
ਰਘਵਰਭਿਰਹਰਖਦੀਤਤਕੋਪਚਿਪਮਿਲਿਛਾਂਈ॥੨੫॥ਤਬਜਾਨਕਿਜੇਦੁਨਹਿਤਜੁਰਿਜੁਰਿ
ਬਹੁਖਨਚਰਗਨਧਾਏ॥ਬੇਤਪਾਨਿਰੰਛਕਰੰਛਸਗਨਤਿਨਿਹਠਿਹਰਕਿਹਰਾਏ॥ਲਖਰਘਵ
ਰਕਾਰਿਕੋਪਕਰੇਰੇਕਹਾਕੁਨੀਤਕਮਾਏ॥ਹਰਿਗਨਦਰਸਨਦਾਇਨਕਰਿਸਿਯਪਾਇਨਪਾਇ
ਨਲਮਾਏ॥੨੬॥ਸੁਨਿਪੁਭੂਭੀਖਨਬਚਨਵਿਭੀਖਨਅਤਿਭੀਖਨਗਤਿਧਾਯੋ॥ਸਬਨਹਰਾਇਰ
ਨਆਇਸਅਨੁਭਾਇਭੁਰਿਲਾਯੋ॥ਜਨਅਪਵਾਦਾਵਿਖਾਦਾਬਿਦਾਰਨਕਾਰਨਤਬਕਰਨੇਸਾ॥

੬੨
ਗ ਲ
ਗੀ

ਕੋਕਛੁਕਕਟਕਾਨਜਨਕਿਹਿਧੈਅਜਨਨਰਵੇਸਾ॥੨੭॥ਮੇਂਜਗਮੇਨਿਜਅਜਸਸਿਰਾਵਨਹਿਤਰਾਵ ਯ
ਨਰਨਘਾਯੋ॥ਤੇਸੋਆਜਨਕਾਜਕਛੁਮਮਜਾਹਿਜਹਾਜਿਯਜਾਯੋ॥ਪਰਪਰਗਹੀਸਹੀਨਪਰਤ
ਮੁਹਿਭੁਲੀਅਨਭੁਲੀਕਯੋਭੂ॥ਤਿਯਤਨੁਕੋਵਿਸ਼੍ਵਾਸਨਤਨਕੋਤੰਤੇਤੁਹਿਤਜਿਯੋਭੂ॥੨੮॥ਪੀਯ
ਬਚਨਸੁਨਿਤੀਯਸਿਰੇਮਨਿਸੀਯਹੀਯਅਤਿਕਾਂਪੀ॥ਰੇਦਨਕਾਰਿਬੇਦਨਮਾਹਿਲਾਗੀਅਤਿ
ਤੇਦਨਚਯਚਾਪੀ॥ਮਨਦੁਖਪਾਵਤਵਚਨਨਆਵਤਭਾਵਤਭੇਵਿਪਰੀਤਾ॥ਨੀਰਨੀਰਅਤਿ
ਚੀਰਚੀਰਪੈਕਯੋਲਖਨਸਨਸੀਤਾ॥ਲਖਨਸੁਜਾਨਸੁਜਾਨਪਾਨਪਾਤਿਬਿਨਨਆਨਮਾਹਿ
ਠੰਗਾ॥ਤੰਤੇਚਿਤਾਚਿਤਾਇਕਾਇਅਮਕਾਰਿਕਿਸਾਨਕੋਕੋਗਾ॥੨੯॥ਸੁਨਿਸਿਯਮੁਖਬਚਰਘੁਮੁ
ਖਰੁਖਲਾਖਿਲਖਨਸੁਖਰੁਖਧਾਏ॥ਚਿਤਾਚਿਤਾਇਬੀਰਨਾਦਿਕਲੇਲਾਇਲਗਾਇਜਗਾਏ॥
ਪਾਵਰੁਪੁਬਲਪਗਖਿਪਾਤਿਦੈਵਤਮੁਖਦੈਵਤਆਗਧਾ॥ਜੇਨਰਮਾਬਿਨਕਾਮਆਨਸੋਤੇਬਾਧੋਅਮ
ਬਾਧਾ॥੩੦॥ਯੋਕਹਿਕਿਯੋਪਵੇਸਮੁਬੇਸਨਲੇਸਲਾਇਲਪਦਨੀ॥ਮਿਲੀਜੋਤਿਮੇਜੋਤਿਜੋਤਿਸੀਓ

੫੫

२८
गल
१

ਸੁਤਾਏ। ਸੁੰਦਰ ਦੇਵ ਦੇ ਸੁਦਾ। ਨਕਾਰੇ ਸੁੰਦਰ ਦੇ ਸੁਦਾ। ॥ ਆਰਿ ਪ੍ਰਤਿ ਅਰਿਗਤੁ ॥
ਯੇਲਹੇ ਸੇਹਨ ਮਨੁ ਮਨਜਾਨਾ। ਭਾਉ ਸੁਰਖੁ ਦੇ ਬੁਝੁ। ਤਿਤੇ ਜੁਕਾ ਅਸੁਰ ਬਖਸਾ। ਭਾਉ ਸੁਰਖਿ
ਭਗਵੰਤ ਦੇਹ ਕੀ। ਪੁਨਿ ਦਿੱਖਾਤਾ। ਦਿਖਾਈ। ਧਾਪੁ ਸੰਗ ਸੇ ਬੰਗ ਦੇ ਗਤੇ ਬਾਲਮੀ ਕਮਨਿ ਗਾਈ।
ਪ੍ਰਭੁ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੇ ਭੁਏਲਖਨ ਪੁੰਦਰਿਕਾ ਵਿਸੰਲਾ। ਵਿਸੇ ਕਾ। ਗਈ ਸੁਕਿ ਨਿਜ ਸਕ੍ਰਿਤ ਅਕੁੰਦ ਪੁਨਿ ਪ
ਲਚਰ ਰਬਧੇਖਾ। ਪੁਨਿ ਗਵਨ ਰਨ ਭੂਰਿਤ ਯਾਵਨ ਹਰਿਗਨ ਪਾਵਨ ਪਾਯੋ। ਤਬ ਰਪੁਨਿ ਦਨ ਮਾਰੁ ਤਨਿ ਦਨ
ਤਨ ਸਮੰਦਨ ਮਨ ਭਯੋ। ॥ ਚਾਇ ਪਾਏ ਸੁਦਾ ਆਰਿਗਤਿ ਆਏ ਕਹਿ ਕਟ ਕ੍ਰਾਨ ਸੁਨਾਏ। ਸੁਨਿ ਗਵਨ
ਕਾਰਿ ਕਰਮ ਅਪਾਵਨ ਤੈਂ ਸੁਹਸਿਤ ਸੀਤਾਏ। ਸੇਅ ਬਕਸਰ ਕਾ। ਫਿਸ ਬਲੈਂ ਤੇ ਕਾਲ ਦਾਫੁਤ ਹਿਦੈਂ ਤੇ। ਸਬ
ਸੁਰ ਅਸੁਰ ਸਰਨ ਅਨੁਸਾਰਿ ਤੈਂ ਤੁਸਰਨ ਤਨੁ ਤੈਂ। ॥ ਸੁਨਿ ਰਪੁਨਿ ਦ ਬਚਨ ਮਤਿ ਮੰਦ ਅਮੰਦ ਸਰਨ
ਧਨੁ ਸਾਰਿ ਕੈ। ਧਰੇ ਹੇਰਨ ਮਾਨ ਹਰਿ ਹਿੰਦਿ। ਪੁਰਬ ਵੈਰ ਸੀਤਾ ਰਿਕੈ। ਜੇ ਜੇ ਅਹਿ ਸਰਲ ਗਤ ਜਗਤ
ਤਨੁ ਤੇ ਤੇ ਤੇ ਜਾਪਾਰਾ। ਆਰਿ ਸਿਤ ਜਾਯ ਕਹਰਿ ਤਨੁ ਪਾਏ। ਕਾ ਸਿਯਨਾ ਯਕ ਨ ਸੁਹਾਰਾ। ॥

ਵਨ ਪੁਤ੍ਰ ਪੁਤ੍ਰਿ ਕੇ ਲਾਗ ਮੁਖ ਪਾਈ ਸਿਖ ਸੁਹਾਵੀ ਲਖੇ ਅਹਿ ਰਾਖੇ ਲਾ ॥ ਸੁਨਿ ਕੇ ਲੇ
 ਲਛਮਨ ਤਿਹ ਤਛਮਨ ਮਛਮਨ ਗਰਬੁ ਨ ਧਰੀ ॥ ਪੀਰ ਦੀਰ ਕੁਕਬਾਦਨ ਕਰਹੀ ਕਾਦਰ ਬਕਿ ਬਕਿ
 ਮਰਹੀ ॥ ਏ ਮਰਘ ਬਾਲ ਬਚਨ ਸੁਖਿ ਕੁਟਿਲ ਕਹਾ ਲਵਾ ਲਜਿ ਮਿਟੇ ਪਾਗਾਰਿ ਸਿਧਾ ਬਾਬੁ
 ਬਾਨ ਮਹਾ ਸਰਾਸਨ ਰੇ ਪਾ ॥ ॥ ਕਰਿ ਸਰਵ ਰਖਨ ਲਖਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਰਖਨ ਕਰਨ ਅਮਰਖ ਨ ਚਾਹ ॥
 ਲਖਨ ਅਖਿਲ ਅਗਿ ਵਿਸਿਖਾ ਕੀਯੋ ਨਿਜ ਵਿਜਧ ਦਵਾਗ ਸਿਦਾਹਾ ॥ ਅਰਿ ਸਰਖੀ ਤਿਤ ਕਾਰਿ ਰਖੀ
 ਤਿਤ ਨਿਜ ਸਰਚੰਤਰ ਲਾਏ ॥ ਅਤਿ ਲਾਘਵ ਗਾਘਵ ਗਾਵਨ ਤਨੁ ਕਰਿ ਮੁਗਛਿਤ ਹਰਖਾਏ ॥ ਕੁਈ
 ਚੇਤ ਅਖ ਖੇਤ ਜਗੇ ਜਬ ਪੇਤ ਅਚੇਤ ਅਨਾਹੀ ॥ ਅਤਿ ਨਿਸਰ ਕੁਨ ਕੁਚਰਤ ਬਵਿ ਪਿਦਤੁ ਸਕਿ ਦੈ ਮਾਹੀ ॥
 ਕੁਏ ਮੁਗਛਿਤ ਗਿਰੇ ਮੁਗਛਿਤ ਲਖਨ ਭੁਗਿਤ ਭਾਵਨਾ ਤੁਧ ਨਿਰਭਯਾ ਅਰਿ ਕਹਿ ਦੇਹਾ ਅਵਨ ਲ
 ਗੇ ਉਰਾਵਨ ਰਾਵਨਾ ॥ ॥ ਭੁਯੋ ਨਯੋ ਕੋਤ ਕਾਏ ਕੁਛ ਪਤਾਖਿ ਲਯੋ ਸੁਰਨਰ ਮਾਹੀ ॥ ਸਾਰਿ ਸਾਰਿ ਸਮੇਤ
 ਗਿਰ ਸਾਗਿ ਰਿਪ ਰਤੇ ਹਲਯੋ ਲਖਨ ਪਰਨਾਹੀ ॥ ਚਕਿਤ ਥਾਕੇਤ ਮਾਛੇ ਯੋ ਨਿਰਿਤਿ ਪਤਿਤੁ ਰਤ ਮਰਤ

46

+

੨੭
ਗ ਲ
ਗੀ

੫

੫੭

ਹਰਬਗਾਇਤਹਰਗਯੋਧਾਇਸਰਪਾਇਕਰੇਬਰਪਾਰਾ ॥ ਅੰਤਪੀਲੋਲੋਪਿਲੋਨੀਲ
ਤਬਗਾਹਿਗਿਗਿਗੁਰਤਰੁਭਯੋ ॥ ਤਜਖਦਪਰਬੁਧਪਦਕੇਤੁਰਵਿਕਰਵੈਰਸਿਰਸਾਰੇ ॥ ਤੇਤਿਸਿਕ
ਇਨਿਵਰੇਪੁਨਿਸਰਾਨਿਕਰਨੀਲਤਨੁਤਾਰੇ ॥ ਤਬਕਪਿਭੂਦਚਰੁਯੋਕਰਕੈਤਕਅਗਿਸਿਰਕਰਨਾਬਿ
ਦਾਰੇ ॥ ॥ ਅਤਿਲਾਪਵਕਰਗਾਪਵਕਿੰਕਰਕਰਿਅਗਿਸਿਗਨਿਬਿਹਾਗਾ ॥ ਨੀਰਜਨੀਲਵਿਪਿਨ
ਬਿਚਨੀਲਕੁਮਤਜਨਕੁਮਗਨਿਹਾਰਾ ॥ ਬਨਚਰਚੀਕਚਿਚਲਤਾਰਾ ॥ ਹਿਚਕਿਤਚਿਤਰਾਵਨਾ ॥
ਤਾਹਿਗਹਨਭਿਤਦਰਪਦਹਨਹਿਤਕਰਿਬਕਕੋਇਉਪਾਵਨਾ ॥ ॥ ਤਬਅਗਿਅਗਨਅਸਤਸਰ
ਸਾਂਧਯੋਤਾਂਤੇਤਿਹਤਨਬਾਂਧਯੋ ॥ ਪਯੋਪੁਹਮਿਨਜਿਰੇਤਦਅਪਿਤਨਤਾਤਤਨੁਜਸੁਖਸਾਂਧਯੋ
ਤਿਹਅਹਿਪਾਰਅਪਾਰਪੁਬਲਅਗਿਆਵਤਲਖਨਨਿਹਾਰੇ ॥ ॥ ਆਯੋਤੁਰਤਤੀਗਤਿਨਕੋਜਿ
ਨਕੋਜਸਜਗਉਜਾਗੇ ॥ ॥ ਆਵਤਅਗਿਪਿਬਿਲੋਕਿਬਾਲਪੁਤੁਵਿਹਸਬਚਨਬਰਬੋਲੇ
ਮਹਿਜਾਨਤਬੁਪਾਨਹਾਨਕਰਜਾਇਜਨਕਜਾਜੋਲੇ ॥ ਸੁਨਿਰਾਵਨਸੁਰਗਾਵਨਨਿਜਾ ॥ ॥ ਤਿਯਰ ॥

ਨਦਯਾਲਾ ਸਰਪਤੁ ਪਾਠੇ ਅਪਾਰਕੋ ਪਕਾਰਿ ਚਲੈ ਕਰਨ ਅਰਿਕਾਲਾ ਲਖਿ ਲਛਮਨ ਅਛਮੂ ਪਿਯ
ਪਛਮਨ ਬਿਨਯਾ ਬਿਨਤੈ ਕੀਨੀ ਦੁਮਨਦਮਨ ਹਰਿਗਮਨ ਅਵਨਹਿਤ ਪੁਤ੍ਰ ਅਨੁਮਤਿ ਲੈਲੀਨੀ ॥ ੩੫
ਇਤਿ ਸੀਰਾਮ ਲਲਾ ਮਗੀਤ ਹਰਿਰਤ ਨਗੀਤ ਰਸਧਾਂਮਾ ਯੁਧਰਭੁ ਬਿਸਾਮ ਪੰਚ ਪਰਿਪੂਰਨ
ਕਿਯਾ ਸਿਯਰਾਮਾ ॥ ੫ ॥ ਉਤਹਨੁ ਮਾਨੋ ਰਿਹਾ ਰਿਹਾ ਨ ਕੁਜਾਤ ਧਾਨ ਸਨਜੁ ਭੈ ਤਲ ਪ੍ਰਹਾਰ ਕਾਰਿ
ਪਵਿ ਪ੍ਰਹਾਰ ਸੇ ਸੁਭਰਸਮ ਰਰਸ ਭੁਭੈ ਵੈਰਿ ਪ੍ਰਹਾਰ ਸਹਾਰਿ ਮਾਰੁ ਤੀਨਿ ਜਤ ਲਤ ਉਰਤਾ ਗਾਲਗ
ਤਖੇ ਮਖਲਖਿ ਜੋ ਪਗਨਿਤ ਲਾਮ ਚਲਾ ਅਸਨਾਇਵ ਮਾਰਾ ਯਹਿ ਕਪਿਕ ਰੋਕ ਰਸਕਲ ਨਕ ਰਿਗਿ
ਰਵਾਨ ਨਿਗਨ ਗਾਏ ਪਵਨ ਕੁਮਾਰ ਅਪਾਰ ਸਾਰ ਬਲ ਬਾਰ ਬਾਰ ਲਖਿ ਪਾਏ ਮੁਰਛਾ ਤੇਜਗਿ
ਯਾਤੁ ਧਾਨ ਹਨੁ ਮਾਨ ਬਿਪੁਲ ਬਲ ਗਾਯਾ ਕਹਿ ਕਪਿ ਧਿਰਾਮ ਮਬਲ ਖਲ ਮਲ ਰਤ ਤੂਜ ਬਜੀਵਤ
ਪਾਯੋ ॥ ੨ ॥ ਸੁਨਿ ਵਿਰੁੱਧ ਬਚਕੁ ਮਤਿ ਕੁਧੈ ਹਨੁ ਹਨ ਮਤਤ ਨਮੁਕਾ ਅਤਿ ਬਲ ਪੁਰਿਤ ਏਕ
ਮਹੁਰਤ ਕੀਯੋ ਮੁਗਛਿਤ ਮੁਕਾ ਸਚ ਰਨਿ ਕਰੀਨਿ ਨਿਪਨ ਕਰਤ ਨਿਸਚਰ ਪੁਨਿ ਨੀਲ ਨਿਹਾਰਾ

48

ਤਭਾਤ ਕੋਭਾਤ ਸੁਮਾਤ ਸਮੇਤਾ ਪੁਰਜਨ ਗਨ ਸੇਜਨ ਪਦਜਨ ਸੇਹੋ ਭ੍ਰਿਕੁ ਸਲਕੁਲ
ਕੇਤਾ ਸੁਨਿਲਛਮਨ ਮਨਮਨਾਵਿਲਖਾ ^{ਜੰਘਪਾਵ} ॥ ਰਸੁ ਬਚ ਬਖਾਨੇ ॥ ਨਹਿ ਜਿਯ
ਕੀਜਾਨਿ ਕੀਹਿ ਜਨਾਈ ਭਏ ਸੁਜਾਨ ਅਜਾਨੇ ॥ ੨ ॥ ਏਕ ਗਤੁ ਗਹਿ ਗੋਮਾਤਿ ਤੀਹ ਸੁ
ਪ੍ਰਾਤੁ ਭਗੀਰਥ ਨਾਏ ॥ ਨਾਉ ਮੰਗਾ ਏਚ ਦੁਆਇ ਸਿਯਾਹਿ ਸੁਰਸਾਰਿ ਪਰਪਾਰ ਪਗਏ
ਤਹਾਂ ਜਾਇ ਦੁਖ ਭੁਗਤ ਦੁਹਤਾਵਿ ਗਭਏ ਭੁਗਤ ਲਖ ਭਾਈ ॥ ਗਾਖੀ ਪਥ ਮਦਰਾ
ਇਸੁ ਪਰਸੇਈ ਬਾਤੁ ਚਿਘਾਰਿ ਅਬ ਆਈ ॥ ੩ ॥ ਲਖਿ ਜਨ ਕਜਾਜ ਕੀ ਸੀਰਹੀ
ਨਲਹੀ ਲਖਨ ਮਨ ਪੀਨਾ ॥ ਬੋਲੀ ਬਿਲਖ ਦਾਖਿ ਤਦੇ ਵਰਸੇ ਕਹੁ ਨਿਜ ਦੁਖ ਤਾਤਿ
ਬੀਨਾ ॥ ਸੁਨਿ ਸੋਮਿ ਤਾਵਿ ਚਿੰਤਾ ਬਿਥਾ ਪੂਰ ਪੁਭ ਚਹਿ ਤਕਹਿ ਦੀਨਾ ॥ ਜਨ ਅਪਵਾ
ਦ ਅਭਾਦ ਸੁਨਤ ਸਾਵਿਖਾਦ ਤੁਮੇ ਬਨ ਦੀਨਾ ॥ ੪ ॥ ਦੋਮਾਹਿ ਸਪਥ ਅਪਥ ਮੋਰੇ ਮੋਕੁ

੨੨
ਗ ਲ
ਗੀ

ਪਥਕਰਮਕਰਵਾਯੋ। ਤਾਂਤੇਦੈਆਹਿਦੇਸਰੇਸਤੇਕਰਿਹੁਨਕ੍ਰੇਸਕੁਭਾਯੋ॥ ਮੁਨਿਮਾਨਿ ੬੨
ਆਸੁਮਾਨਿਕਰਸੁਪਾਰਥਲਕਯੋਸਭਰਤਵਤਾਗਾ॥ ਸੇਯਾਹਿਥਲਆਵਿਲੀਕਜ
ਗੰਮੁਨਿਬਾਲਮੀਕਮ ਨਗਾਗਾ॥ ੧੫॥ ਸੁਰਸਾਰਿਤੀਰਾਮਭੀਰੁਭੇਰਤਜਿਭੇਗਇਹਾਰ
ਮਿਰਹੀਯੋ॥ ਪਤਿਬ੍ਰਤਧਰਮਆਚਰਨਕਰਿਉਰਗਮਚਰਨਵੈਦਗਹੀਯੋ॥ ਹਮਰੇ
ਪਿਤਕੇਮਿੰਤਮਹਾਮਾਨਿਪ੍ਰਾਚੇਤਸਪਹਿਚਾਨੇ॥ ਤਿਨਕੀਚਰਨ^{ਸਰਨ}ਦਾਰੁਨਦੁਖਦਾਰਨਕ
ਰਨਮਾਨੇ॥ ੧੬॥ ਯੋਲਛਮਨਬਚਸੁਨਤਜਾਨਕੀਗਾਮਪ੍ਰਾਨਕੀਪਆਗੀ॥ ਬੀਗਹਿ
ਬ੍ਰਿਹਾਲਾਬ੍ਰਿਸਾਲਭੁਈਉਰਸਾਲਕਰਾਲਾਵਿਦਾਗੀ॥ ਵਿਲਖਿਲਖਨਹੁਵਿਲ
ਖਾਵਿਲਖਭੁਏਬੋਲਨਬੋਲਨਆਯੋ॥ ਮਨਹੀਮਨਕਰਿਨਾਮਨਗਾਮਨਾਕਿਯਨੰਮਨੰਮਨਨ
ਪੁਨਿਪਾਯੋ॥ ੧੭॥ ਚਾਢਿਜਲਜਾਨਸੁਜਾਨਪਾਰਭੁਏਪ੍ਰਾਨਜਾਨਕੀਆਂਗੀ॥ ਟਾਗਿਢਿਰਿ

ਹੇਰਿਹੇਰਿਸੁਨਿਸੀਯਕੀਵਿਗਹਿਰੇਗਵਿਲਖਾਹੀ। ਲਖਨਅਲਖਨਵਿਲੇਕਸੇਕਸਨਿ
ਸੀਯਅਤੇਕਰਵੇਰੇਈ॥ ਬ੍ਰਿਨੁਰਘਸਾਲਕਗਲਕਾਲਵਸਜਾਲਸਾਲਹੀਯਪੋਈ॥ ੧੦
ਸੁਨਿਸੀਅਰੇਦਨਅਗਜਗਤੇਦਨਤੇਕਤਪੋਧਨਧਾਏ। ਲਖਿਸੀਤਾਸੁਖਗੀਤਾਭੀਤਾ
ਭੁਜਿਮੁਨਿਆਸੁਮਆਏ॥ ਮੁਨਿਪਤਿਭਾਖੀਕੇਉਹਰਿਨਾਖੀਮਨਹੁਰਮਾਹਰਿਨਾਖੀ
ਬਨਗਨਰੇਵਤਬਸਨਭਿਜੇਵਤਿਜੇਵਤਿਸੇਵਤਸਾਖੀ॥ ੧੧॥ ਬਨਪਲਭੁੰਡਕਜੀਵ
ਨਤੇਨਿਜਜੀਵਨਹੰਛਕਚਾਰੈ॥ ਕੇਉਆਪੋਸੁਨਿਦਯਾਲਤਿਹਲਾਭਿਪਾਭਿਨਿ
ਰਬਾਹੈ॥ ਐਸੁਨਿਬਾਲਅਨੀਕਬਚਨਮੁਨਿਬਾਲਮੀਕਉਠਿਧਾਏ॥ ਨਿਜਮਹਾਂਤ
ਪਬਲਸੁਜਨਸਬਜਾਨਿਜਾਨਕਿਹਲਆਏ॥ ੨੦॥ ਮੁਨਿਮੁਨਿਵਿਸਬਹਾਦਰਲਖਿ
ਜਗਮਾਦਰਸਾਦਰਪੁਜੀ॥ ਕਹਿਸਬਦਿਧਸਨਮਾਨਮਾਨਿਨਿਜਮਾਨਸਮਨਸਾਪੁਜੀ॥ ਨਿ

੨੩
ਗ ਲ
ਗੀ

ਜਾਅਸਮਸੁਸਮੀਪਤਪਸੀਆਸੁਮਏਕਮਨੂਪਾਤਹਾਂਸੁਜਨਕੀਗਖੀਜਾਨਿਸਮਾਨਸ ਉ੩
 ਰੂਪਾਤਗਕਿਤਪਸੀਤੇਮਬੋਮਜੋਬਿਮਲਬਸੁਮਤੀ ^{ਜੋਸ} ਕੰਦੀਲਗਨਲਪੇਦੀ ਨਿਜਬੇ
 ਟੀਜੋਧਾਰਿਧਾਰਿਉਗਭਰਿਭੇਦੀਅਤਿਹਿਤਸਾਹਿਤਸੀਯਾਤਹਗਖੀਲਾਖੀਮਨਅ
 ਭਿਲਾਖੀਅਦਿਨਾਦਿਨਦੁਗਨਸਨੇਹਅਬੋਹਸੁਦੇਹਗੋਹਗਤਿਨਾਖੀ॥੨੨॥ਉਤਲਛਮਨ
 ਮਗਜਾਤਜਾਤਦੁਖਾਵੇਗਜਲਜਾਤਬਹਾਏਸੀਯਸੀਯਪਤਿਬਤੁਬਿਪਤਿਸੂਤਪਤਿ
 ਬਗਨਿਬਗਨਿਬਿਲਖਾਏਲਖਨਾਵਿਲਖਨਾਵੇਲੋਕੇਸੂਤਮਾਤਿਪੁਤਭੂਤਕਛਗਾਥਾ
 ਭਨੀਭੁਨੀਦੁਰਬਾਸਮੁਨੀਜੋਸੁਨੀਅਵਧਆਪਿਨਾਥਾ॥੨੩॥ਕਬਹੁਕਮਾਨਕਾਸਿਧਨਿ
 ਜਇੰਸੁਭਵਨਗਮਨੇਨਰਗਈਤਹਹੀਦੈਵਦਯਾਤੋਂਦਿਜਦੁਰਬਾਸਾਦਈਦਿਖਾ
 ਈਕਾਰਿਬੰਦਅਜਨੀਦਨਪੁਛੀਅੰਤਿਨੀਦਨਹਿਬਾਤਾਮਮਸੁਤਕੋਸਲੇਯਆਦੇਕਕੀ

52

੨੧
ਜਾ ਲ
ਗੀ

੮॥ ਭੇਰਭੁਏ ਕਹਿ ਸੀਤ ਸੁਮੰਤਾ ਹਿ ਸਭ ਸੁਭਿਦਿਤ ਸੁਭਾਯੋ ਸੁਨਿ ਸਿਯ ਬਨ ਬਨ ਉੜ
ਮੁਨਿ ਜਨਗਨ ਦਰਸਨਾ ਹਿਤ ਸੁਰਥ ਸਜਾਯੋ ਸੀਯ ਸਮੀਪ ਸਿਮਿਤੁ ਸਿਧਾਏ ਮਿਤੁ
ਉਦੈ ਤੇ ਆਗੇ। ਕਯੋ ਚਲਹੁ ਮੁਨਿ ਮਨਿ ਗਨ ਦਰਸਨ ਬਨ ਜਹ ਮਨ ਅਨੁਗੇ॥
੯॥ ਸੁਨਿ ਸੁਮੰਤੁ ਬਚਨਾ ਵਿਗਾਠੁ ਲੇ ਮਿਤੁ ਉਦੈ ਜਮੋ ਕੰਜਾ ਲੇ ਪਟ ਭੂਖਣ ਵਸਤੁ
ਅਦੁਖਣ ਮੁਨਿ ਭੂਖਣ ਮਨ ਰੰਜਾ। ਰਥ ਚੜ੍ਹ ਚਲੀ ਅਮਲੀ ਮੋਥੀ ਲੀ ਅਲੀ ਨਲੀ
ਕੋਊ ਸੀਗਾ ਲਖਨ ਸੁਮੰਤ ਸਮੇਤ ਹੇਤ ਬਨਤ ਜਿਸਾ ਕੇਤ ਸੁਰਗਾ॥ ੧੦॥ ਚਲਤ ਚ
ਲਤ ਮਗਮੇ ਅਗਜਗਮੇ ਮਗਨ ਅਪਸਗਨ ਪਾਏ ਤਬ ਸੀਤਾ ਅਤਿ ਭਈ ਸਭੀ
ਤੁਲਖਨ ਹਿ ਲਖਨ ਲਖਾਏ। ਬੋਲੀ ਬੀਰ ਅਧੀਰ ਭੀ ਰੋਹੁ ਭਈ ਪੀਰ ਪਰਪਾਈ॥
ਅੰਗ ਅਬ ਮਫੁਰਤ ਸਬ ਮੇਰੇ ਹੋਰੇ ਅਸੁਭਾ ਅਧਾਈ॥ ੧੧॥ ਕੁਸਲ ਹੋਇ ਤਵਤਾ

ਵਰ

ਤਬਰਪੁਵਰਨੀਅਪਹਰਨੀਕਰਨੀਜਗਮਰਜਾਦਾ॥ ੫॥ ਜਦਪਿਸੁੰਧਤਾ
ਸੀਅਸੁਸੀਲਕੀਸਬਸੁਗਸਿਰਨਸਰਾਹੀਤਦਾਪਿਲੋਕਅਪਵਾਦਆਧਿਤੇ
ਮੁਹਿਬਿਖਾਦਾਅਤਿਆਹੀਤਾਂਤੇਤਾਹਿਤਜੋਤਤਾਛਿਨਲਛਮਨਲੇਜਾਵਨਬਨ
ਮੋਬਾਲਸੀਕਮੁਨਿਮਾਨਿਨੀਕਨਅਲੀਕਜਾਨਾਨਿਜਮਨਮੋ॥ ੬॥ ਜੇਯਾਹਿਬਤ
ਬਿਘਾਤਕਰੋਸੁਨਿਭੂਤਸੁਭੂਤਨਮੋਗਹਿਤਿਨਜੋਤਨਤਜੋਤਨਕਮੋਜਬਅਪਜਸ
ਅਪਹੋਗੋਤਾਂਤੇਤੁਮੋਸਪਥਹੋਮੋਰੀਕਰੋਜੁਫੇਗਫੇਗੀਹੋਤਪਾਤਰਥਸਾਤਕੁੰਭਚਾਏ
ਤਾਤਨਕਰਹੁਅਵੇਗੀ॥ ੭॥ ਥਮਾਹਿਸੋਤੇਮੋਥਿਲਿਮਾਂਗਯੋਹੋਰਬਨਬਨਜਾਨਾਏ
ਵਨੇਤਤੇਯਾਸੀਕੇਤਮੋਬਨੋਬਨੈਤਬਹਾਨਾਯੋਪਭੁਆਯਸਪਾਏਲਖਨਹੀਯ
ਹਾਯਹਾਯਕਹਿਮਾਨੀ॥ ੮॥ ਪਿਯਮਰਜੀਕਰੀਨਅਰਜੀਬਰਜੀਬਰਜਸੁਬਜੀ

54

ਸੁਨੇ ਸੁਮਾਤਿ ਸਬਦੁ ਜਾ ਸਨ ਬਨਾਤਿ ਬਨਾਈ ॥ ਪੂਛਾ ਕਬਹੂ ਕਰਮ ਭੁੰਦਾ ਨਿਜ ਸਖਾ ਭੁੰਦ ਬਰ ਉਤ
 ਬਾਨੀ ॥ ਕਹੁ ਕੋ ਸੀ ਸੁਨਿਯਤ ਸੁਭੰਦੁ ਮਮ ਭੁੰਦੁ ਅਭੁੰਦੁ ਕਹਾਨੀ ॥ ੨ ॥ ਭਰਤ ਲਖਨਾ ਸਿਯ
 ਸਾਹਿਤ ਕਹਿਤ ਮਾਹਿਕ ਸਨ ਰਨਾਰਿਨ ਗਾਰਕੇ ॥ ਸਕਲ ਉਦੇਤ ਸੁਨਾ ਉਸੀਤ ਮੁਹਿਘਰ ਘਰਤ
 ਗਾਰ ਬਗਾਰਕੇ ॥ ਇਮਰ ਪੁਭੰਦੁ ਸਭੰਦੁ ਬਚਨ ਸੁਨਿ ਕਹ ਸੁਭੰਦੁ ਕਰ ਜੇਰੇ ॥ ਮਗਾ ਮਗਡਗਡ
 ਗਾਰੇ ਸਜਗ ਜਗਿਅਗਾ ਜਗਜਗਜ ਸੋਤੇਰੇ ॥ ੩ ॥ ॥ ਯੋ ਸੁਨਿ ਪੁਨਿ ਰਖੁ ਮਨ ਕਹੀ ਕਹੁ ਸ
 ਚ ਸਾਚ ਸਹੁ ਮੋਰੀ ॥ ਪੁਰਜਨ ਜਨ ਪਦ ਜਨ ਗਨ ਭਾਖਨ ਮਾਖਨ ਗਾਖਨ ਚੋਰੀ ॥ ਸੁਨਿ ਸੁਭੰ
 ਦੁ ਪੁਨਿ ਕਯੋ ਸਦਾ ਮਿਸਭੁ ਭਾਂਤ ਸੁਜ ਸਜਗ ਤੇਰਾ ॥ ਏਕ ਸੀਯਾ ਕੋ ਰਹਨ ਸੰਤੁ ਗਹਿਗਹਨ ਅ
 ਜਸ ਚਹੂੰ ਓਰਾ ॥ ੪ ॥ ॥ ਭੁੰਦੁ ਭਾਨਿਤ ਸੁਨਿ ਗਮ ਭੁੰਦਾ ਨਿਜ ਆਤਿ ਅਭੁੰਦੁ ਅਬਧਾਰੀ ॥ ਹੈ ਏਕਾਂਤ ਭੁ
 ਤ ਭਰਤਾ ਦਿਬੁ ਲਾਇ ਬਾਤ ਸੁਓਚਾਰੀ ॥ ਸੋ ਕਾਵਿਖਾਦ ਅਤੇ ਕਸਨੇ ਸੁਨਿ ਲੋਕ ਪਵਾਦ ਅਭਾਦਾ ॥

55

ਬੇਲੇ ਬਰਬਰ ਸਾਧੁ ਸਾਧੁ ਕਹਿ ਸਿਖ ਵਰਹਿ ਯਹ ਰਖਾਏ ॥ ਏਹ ਅਵਸਰ ਭਾਮਿ ਨਿਮਨ ॥
ਵਨ ਭੂਖਨਾਦਿ ਜੇਭੇਗਾ ॥ ਤੇਤੁ ਮਕੋਹਿ ਨਹੀਂ ਅਹੋ ਸੁਭ ਦੇ ਹਰ ਸੁਖ ਦਸੁ ਜੇਗਾ ॥ ੩੨ ॥ ਸੁਨਿ ਸਿ
ਯਾਪੀ ਪ੍ਰਿਯ ਬਾਨਿ ਬਿਹਸਿ ਬੇਲੀ ਸੁਜਾਨ ਸੁਨਿ ਕੀਜੈ ॥ ਮੇਮਨ ਮਨ ਸਾਮੁ ਨਿਮਨਿ ਗਨ ਕੇ ਬਨ ਬ
ਨ ਦਰਸਨ ਕੀਜੈ ॥ ਏਮਿ ਸੀਯ ਬਾਨੀ ਸੁਨਿ ਸੀਯ ਜਾਨੀ ਮਨ ਮਾਨੀ ਸਨਮਾਨੀ ॥ ਗਮਨੇ ਪਾਨਿ ਨਿਜ
ਸਭਾ ਸੁਹਾਨੀ ਰਤਨ ਸਿੰਘਾਸਨ ਜਾਨੀ ॥ ੩੩ ॥ ਏਤੁ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਲਲਾ ਮਹਾਰਿ ਰਤਨ ਗੀਤ
ਰਸਮਾਮਾ ॥ ਓਤੁ ਗਤਾਵੇ ਸੁਮਥੈ ਦਪਾਰਿ ਪੂਰਨ ਕੇ ਪਾਇਓ ਮੂਰਾ ॥ ੪ ॥ ਬੈਠੇ ਤਹਾਮਹਾ
ਮੁਦਮਾਤੇ ਜਹਾਹਾ ਸਰਸਰਾਤੇ ॥ ਮੰਗਲ ਐਸਾ ਮੁਖੰਤੁ ਭਵ ਸੁਖ ਹਾਸਕ ਸੁਖ ਸੁਹਾਤੇ ॥ ਹਾਸ
ਬਿਲਾਸ ਹੁਲਾਸ ਨਿਕਰ ਕਰਿ ਤੇ ਨਰ ਵਰਹਿ ਰਿਝਾਵੈ ॥ ਨਿਤ ਪਾਤਿਆਵੈ ਪੁਰੁ ਮਨ ਭਾਵੈ ਸੋ
ਖ ॥ ਸੁਰਸ ਸੁਰਸਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਹਾਸ ਹੁਲਾਸ ਕਥਾ ਮੇਕ ਬਹੁ ਕਥਾ ਕੇ ਉਕਾਢਿ ਆਈ ॥ ਸੋਸਮਾਸ ਸੋ

56

੧੯
ਗ ਲ
ਗੀ

ਰਬਲਾਲਨਕਰਹੀਂ ॥ ਨਿਜਪਤਿਉ ਵਿਤਮੁ ਵਿਤਮਾਤਿ ਹਿਤਕ੍ਰਿਤਨਿਪਤਿਨੀਤਿਅਨੁਸਰਹੀਂ ॥ ੨੮ ॥ ਜੇ
ਮਿਥਿਲਾਪਤਿਅਦਿਨਿਪਤਿਲਕਸੁਨਿਪਤਿਲਕਹਿਤਮਾਏਤਿਕਰਿਬਿਨਯਾਬਿਨਯਾਨਿਧਿਬਿਬਿਧ
ਬਿਧਾਨਨਾਬਿਦਾਕਰਾਏ ॥ ਨਿਜਨਿਜਗੇਗਾਏਗੁਨਗਾਵਤਭਾਵਤਰਘਪਤਿਪਾਰੇ ॥ ਬੋਲਨਚਲਨਮਿ
ਲਨਮਨਭਾਵਨਗਾਵਨਾਰਿਪੁਮਨਹਾਰੇ ॥ ੨੯ ॥ ਤਬਰਘਰਾਜਾਬਿਗਾਜਿਅਵਧਪੁਰਗਾਜਸਮਾਜਸਮੇਤਾ ॥
ਕਹੇਗਾਜਸੁਖਸਬਹਿਸਾਜਸੁਰਗਾਜਅਧਿਕਮਰਿਜੇਤਾ ॥ ਬੀਬੀਧਾਬਿਲਾਸਹਾਸਰਸਗਾਸਸੁਬਾ
ਸਸੁਬਾਸਸਜੀਲੇ ॥ ਰਮੇਗਾਮਬਰਬਾਮਸਹਿਤਬਰਬਾਮਸਹਿਤਮਨਮੀਲੇ ॥ ੩੦ ॥ ਪ੍ਰਥਮਭਾਗ
ਦਿਨਧਰਮਗਾਗਪੁਨਿਧਰਤਧਰਮਪੁਰਧਾਰੀ ॥ ਅਪਰਭਾਗਾਮਨੁਗਾਗਰਾਗਰਸਰਮਾਅਨੰਗ
ਵਿਹਾਰੀ ॥ ਯਗਾਹੀਬੀਧਿਬੁਧਜਨਕਜਨੀਰਘਮਨੀਧਨੀਅਨੁਸਾਰੀ ॥ ਦੇਵਸੇਵਕਾਰਿਕਰਤਸਾਸੁ
ਗਨਸੇਵਸਮੁਤ੍ਰਿਸਮਸਾਰੀ ॥ ੩੧ ॥ ॥ ਕਬਹੁਕਾਸਿਯਸੁਭਤਨੁਸੁਜਨਸੰਤਨਲਖਨਲਾਖਿਪਾਏ

ਉਤ

57

ਲਤੇ ਸੇਨ ਨਿਪਾਲ ਨਿਹਾਰੇ ॥ ੨੫ ॥ ਸ਼ੀਕੀ ਗਤਿ ਕੀ ਗਤਿ ਨ ਵਤਨੁ ਮੇ ਮਨ ਮੇ ਧਨ ਮੇ ਪਨ ਮੇ ॥ ਤਵ ਪਿ
 ਯ ਜਨ ਮੇ ਸੁਗਮ ਨਿਗਨ ਮੇ ਨੇਤ ਜਗ ਮਗ ਤਿਭੁ ਵਨ ਮੇ ॥ ਇਮਿ ਬਹੁ ਬੀਦਿ ਬੀਦ ਮਿਲਿ ਮਾਂਗ
 ਪਸੁਤ ਪੁਤ ਗਨ ਗਾਏ ॥ ਰਪੁ ਸਪੁਤ ਸੁਨਿ ਨਿਸਾ ਵਿਧੁਤ ਗਾਨੇ ਜਗਿ ਜਲ ਪੁਤ ਨਹਾਏ ॥ ੨੬ ॥ ਨਿ
 ਤਮ ਕ੍ਰਿਤ ਅਕਰਿ ਵੈ ਸੁਚਿਤ ਅਕੁਲ ਦੇਵ ਸੇਵਿ ਸੁਖ ਲੀਨੇ ॥ ਪੁਨਿ ਦ੍ਰਿ ਜਦੇ ਵਪਿਤ ਰਪੁ ਜਨ ਕਰ ਅਤਿ ਥਸੁ ਅ
 ਵਿਤ ਥਕੀਨੇ ॥ ਬਹੁ ਰਿਸਾ ਜਿਸਿ ਗਾਰਚਾਰ ਦਰ ਬਾਹਸਾਰ ਪਗਧਾਰੇ ॥ ਸੁਨਿ ਸਬ ਸਿਕਰੇ ਸਾਚੇ ਵਪੁ ਰੇਖਿਤ
 ਹਿਤ ਕ੍ਰਿਤਾ ਛਿਤ ਪਾਤਿ ਪਾਰੇ ॥ ੨੭ ॥ ॥ ਭਰਤ ਲਖਨ ਰਿਪੁ ਹਨ ਪੁਨਿ ਪਾਵਨ ਭਾਵਨ ਆਵਨ ਕੀਨੇ ॥ ਪੁਰਜ
 ਨ ਪਾਰਿ ਜਨ ਪਿਯ ਜਨ ਪਦ ਜਨ ਪਦ ਪੁਜਿਤ ਜੁਅਹੀਨੇ ॥ ਤੇ ਸਬ ਆਏ ਪੁਰ ਮਨ ਭਾਏ ਨਿਜ ਨਿਜ ਥਲ ਬੈਠ
 ਏ ॥ ਸਕਲ ਸੁਹਾਏ ਪੁਰੁ ਫਿਗ ਭਾਏ ਸੁਰਵਰ ਸੁਰਗ ਨ ਆਏ ॥ ਇਮਿ ਸੁਭ ਸਭਾ ਸਭਾ ਸਦ ਸਿਜੁਤ ਸਿਜੁਤ ਰਪੁ
 ਪਤਿਗਜੇ ॥ ਕਥਾ ਪੁਰਾਨ ਕਹਤ ਪੁਰਾਨ ਬਿਤ ਸੁਨਤ ਪੁਰਾਨ ਸਭਾ ਜੇ ॥ ਪੁਨਿ ਪਿਯ ਪੁਜਾ ਪੁਪਾਲਨ ਨਾਮ ਨ ਦਸ

੧੮
ਗ ਲ
ਗੀ

ਨਾਅਤਿਕਰਨਮੇਅਤਿਕਰਨਤੇਪੈਹਨੁਮਾਨਮਹਾਂਨਾਸਬਸੁਰਮਾਧਿਕਾਮਾਧਿਕਮਾਰੁਤ ਤਤੇਮਾਰੁਤਸੁਤਕੀ ਉ੩
ਸਾਸੋਹੈਦਾਸਜਾਸੁਜਗਦੀਸਾਤਾਂਤੇਤਮਜਗਦੀਸਾਅਸੇਈਸਬਸੁਗੀਵਾਅਦਿਸੁਗੀਵਸੁਦਾਸ
ਤਿਹਾਰੇ। ਭਵਹਿਤਕਾਰਨ ਸੁਰਵਰਜਾਗਨਿਸਿਰਜਿਸ ਸਾਰਸਵਾਰੇ। ॥ ਇਮਾਅਗਾਂਸੁਮੁਨਿਮਾਨਿਪ੍ਰਸੰਸਤ
ਰਖੁਵਤਸਾਹਿਕਥਾਸੁਨਾਈ। ਗਏਸੁਅਸੁਮਭਏਬਿਨਾਸਮਦੇਅਸਿਖਸੁਖਦਾਈ। ॥ ੨੨ ॥ ਭਉਕੈਨ
ਸੁਖਦੈਨਦੈਨਸੋਨਾਨਿਨਨੈਨਸੁਖਸੇਏ। ਘਰਘਰਮੰਗਲਚਰਚਾਰੁਪੁਨਿਸਾਰਸਾਰਸੁਖਭੋਏ। ਬੀਤੀਨੀ
ਸਾਦਿਸਾਪੁਰਬਜਬਾਅਰੁਫਦਸਾਦਿਵਦਸੀ। ਤਬਬੋਲੇਬੀਦੀਜਗਬੀਦੀਬੀਦਨੀਯਗੁਨਦਰਸੀ। ॥ ੨੩ ॥
ਗਾਘੁੰਰੁ ॥ ਲਗੇਕਰਨਗੁਨਗਾਵਨਕਰਨਸੁਹਾਵਨਕਰਨਸੁਹਾਵਨਾ। ਜਾਗਿਯਜਨਜਮਾਵਨਜਨਨੀ
ਕੈਸੱਲਾਸੱਲਾਸਿਰਾਵਨਾ। ਵਿਕ੍ਰਮਰੁਪਾਮਨੂਪਰੁਪਦਰਮਾਰਮਨਸੇਪਾਏ। ਬੁੱਧਿਵਿਸੁੱਧਵਿਬੁੱਧਿਰ
ਵਰੀਵਿਬੁਧਵਿਬੁਧਬੀਰਾਏ। ॥ ੨੪ ॥ ਛਮਾਛਮਾਸੀਰਮਾਨਿਰਮਾਸੀਤੇਜਤਗੁਨਿਤੇਤਾਤੇ। ਵੇਗਵਾਯੁਸੇਬ
ਰਿਗਯਸੇਰੀਭੀਰੰਦੁਸੁਹਾਤੇ। ਚੰਦਚਾਂਦਨੀਚਾਰਚਰਿਤੁੰਦਿਚਿੰਤੁਪਵਿੰਤੁਤਿਹਾਰੇ। ਤੀਨਕਾਲਦਸਰਬਲਾ

59

ਨਚੈਨਮੈਕਰਨਨਕਵਾਨੀ॥ ੧੬॥ ਮਾਤਤਾਤਬਰਜੇਬਹੁਭਾਂਤਨਬਾਤਨਏਕਉਮਾਨੈ॥ ਪਲਪਲਘਰੀਘਰੀ
 ਗੀਘਰਘਰਅਰਬਰੀਅਚਗਰੀਰੰਨੈ॥ ਤਬਮੁਨਿਮਨਗਨਿਕਰਿਵਿਚਾਰਯਹਿਚਾਰੁਸਾਰਉਗਆਂਨਾਂ
 ਦੀਯੋਸਾਪਕਪਿਤੋਹਿਆਪਨਿਜਬਲਪੁਤਾਪਅੰਗਮਾਨਾ॥ ੧੭॥ ਤਾਦਿਨਤੋਤਿਨਤਜੀਤਰਲਤਾਹੀ
 ਯਸਰਲਤਾਸਮਾਨੀ॥ ਤਬਸਬਰਿਖੀਸੁਖੀਭਏਦੁਖੀਨਕਬਹੁੰਕੀਏਕਪਿਗਮਾਨੀ॥ ਭਈਬਲਪੁਤਾਪਨ
 ਹੀਤੋਪਵਨਜਬਾਲਿਅਚਰਜਮਿਤਾਈ॥ ਰਹੇਸਦਾਸੀਗੀਰਸਰਿਗੀਅੰਗੀਅੰਗਨਮਾਂਈ॥ ੧੮॥ ਜਬ
 ਸੁਗੀਵੁਬਾਲਿਬਰੁਬੈਰਬਫੋਜਨਬੀਰਬਲਵਾਨਾ॥ ਲਖੋਆਪਤੋਬਲਪੁਤਾਪਨਿਜਤਾਪਸਸਾਪਪੁ॥
 ਨਾ॥ ਤਾਂਤੇਭਗੇਰਗੇਸੇਰੇਲੇਲਗੇਸਿਗਸੁਗੀਵਾ॥ ਤਵਪਦਪਦਾਪਰਸਿਰਘੁਨੰਦਭੁਏਅਮੰਦਬਲ
 ਸੀਵਾ॥ ੧੯॥ ਯਾਹਿਹਨੁਮਾਨਮਹਾਰਗਿਤਨਿਜਮਤਿਪੁਮਾਨੇਮੇਗਾਏ॥ ਕਪਿਗੁਨਸਾਰਅਪਾਰਵ
 ਰਕੂਪਾਰਪਾਰਕਿਨਪਾਏ॥ ਜਿਨਦਿਨਕਰਤੇਪਰੇਬਾਕਰਨਚਰਨਵਿੱਖੀਤਾ॥ ਸਬਾਵਿਦਯਾਬੇਦਨ
 ਬਿਨਖੇਦਨਮੇਸੁਗੁਰੁਗੁਰਗੀਤਾ॥ ੨੦॥ ਜਗਜਾਲਨਮੇਜਲਨਜਲੀਪਾਤਿਪੁਲਯਪੁਯੇਧਪੁਧ॥

ਚਰਨ

੧੭
ਗ ਲ
ਗੀ

ਜਦਪਿਜਾਲਜੁਗਜਾਂਹੀ। ਕਯੋਕੁਵੇਰਕਦਾਪਿਗਦਾਮਮਹਰਿਤਨਗਦਾਨਹੈਹੈ। ਸੇਕਰਪੁਲਯੀਕਰਹੈ ਉਤ
ਭਾਖੋਮਮਆਯੁਧਨਧਮੇਹੈ। ੧੫। ਵਿਸੁਕਰਮਕਹਿਵਿਸੁਮਾਂਹਿਜੇਸੱਸਤਵਿਸੁਕ੍ਰਿਤਮੇਹੈ। ਤੇਕਰਿਹੈ
ਹਰਿਤਨੁਨਪਾਇਜਿਯਪਾਇਆਗਿਨਿਰਨਪੇਹੈ। ਦੀਯੋਚਾਰਮੁਖਵਗਵਿਚਾਰਪੁਨਿਅਯੁਪ੍ਰਚਾਰਮਪਾ
ਰਾਬੁਮਦਿਡਗਨਤੋਂਅਦਿਡਤਾਜੇਜਗਦਿਡਦਗਾਰਾਇਹਵਿਧਿਸੁਭਸੁਰਵਰਨਵਰਨਲਖਿਬਗਬਿਰ
ਚਿਬਿਗਸਾਏ। ਹਨੁਮਾਤਿਪਿਤਪੁਤਿਹਨੁਮਤਕੇਗੁਨਅਨਮਿਤਸੁਮਤਿਸੁਨਾਏ। ਪਰਮਪ੍ਰਸੰਨਪਵਨਭੇਸੁ
ਨਿਨਿਜਸੁਵਨਰਮਨਗੁਨਹੈਨੇ। ਕਾਰਿਸੁਰਵਰਨਿਪੁਨਾਮਗਯੋਨਿਜਧਾਂਮਸਬਾਂਮਸਲੇਨੇ। ੧੬। ਸਬਸੁ
ਰਵਰਜਗਰਜਕਰਿਅਪਨੀਗਏਗਗਜਿਨਰਨੇਤਾ। ਪ੍ਰੇਸੁਪਾਨਸੁਖਖਾਨਰਮੇਲਹਿਨਿਜਨਿਜਨਵਲਨਿ
ਕੇਤਾ। ਲਹਿਹਨੁਮਾਨਵਿਮਾਨਜਾਨਵਰਭਏਬਲਵਾਨਮਹਾਂਨਾ। ਲਗੇਕਰਨਉਤਪਾਤਜਾਤਆਪਾਤ
ਸਰਿਸਜਗਜਾਨਾ। ੧੭। ਮਾਨਿਗਨਾਮਸੁਮਜਾਇਮਹਾਸੁਮਕਰਤਅਨਾਮਜੈਸੇ। ਆਗ੍ਰਿਹੇਤੁਬਲ
ਬੰਜਕੋਤਜਮੇਹੇਤਅਹੇਤਅਨੇਸੇ। ਤੁਹਨਉਖਾਰਤਬਲਕਲਫਾਰਤਫਾਰਤਪਾਤਨਪਾਨੀ। ਹਰਤਮੁਨੀਸਨੇ।

61

ਰਨਸੇਜੋਜੋਜਿਨਬਰਦੀਨੋ॥ ਪਥਮਾਬਿਬੁਧਾਬਿਧਿਬਿਬੁਧਬਰਨਸੇਬਦੋਬਿਬਧਕਲਕਾਜ
ਕਾਰਿਹੈਯਹਸਿਸੁਸਬਲਾਤਿਹਾਰੇਹੈਹੈਹਰਿਵਰਗਾਜਾ॥ ੧੧॥ ਤਾਹਿਤਯਾਂਹਿਬਿਬਿਧਾਬਿਧ
ਬਰਦੈਬਲਬੀਰਤਾਬਢਾਵੈ॥ ਯਾਹਰਿਕੀਕਿਕਰਤਾਕਰਿਹਰਿਹਰਕਿਕਰਤਾਪਾਵੈ॥ ਸੁਨਿਬਿ
ਧਿਬਚਨਾਬਿਬਿਧਬਰਹਰਖੇਪਰਖੇਪ੍ਰੰਮਮਹਾਂਨਾ॥ ਲਗੇਦੈਨਬਰਮਾਰੁਤਸੁਤਪ੍ਰਤਿਮਾਰੁਤਪ੍ਰ
ਤਿਪਰਧਾਨਾ॥ ੧੨॥ ਤਬਸੁਰਵਰਜਸੁਵਰਨਸਰੇਜਨਸਿਜੀਸੁਸੁਜਾਪਾਹਿਗਈ॥ ਬ
ਹਰਿਬਦੇਨਿਜਬੰਜਬਧਨਤੇਬਪੁਬਧਾਬਿਨਦੈਜਾਈ॥ ਪਾਵਿਪ੍ਰਹਰਨਤੇਹਰਿਹਰਨਾਨਿਭਈ
ਸੁਜਾਨਜਿਯਜਾਨੀ॥ ਤਾਹਿਤਤਾਹਰਿਕੋਹਨਮਾਨਾਭਿਧਾਨਧਰੇਪਾਵਿਪਾਨੀ॥ ੧੩॥ ਪੁਨਿਹਰਿ
ਕੋਦਿਨਕਰਬਰਦੀਨੋਸੁਕਸੁਤੇਜਸਤਅੰਸਾ॥ ਵਿਦਾਦਿਬਦਾਨਦੈਹੈਪੁਨਿਪੈਹੈਪਰਮਪ੍ਰਸੰਸਾ॥
ਭੁਏਬੋਹਰਿਵਰੁਨਬਰਦਾਨੀਦਈਅਮਰਤਾਪਾਨੀ॥ ਬਹੁਰਿਸੁਪਾਸਤਾਸਦਾਲਿਦੀਨੋਪੁਨਿਜਸ
ਬੋਲੇਬਾਨੀ॥ ੧੪॥ ਜੇਅਮਦੈਰੁਪਚਿਰੁਖੰਡੁਬਹੰਡੁਕਰੈਫਿਨਮਾਹੀ॥ ਤਕੋਭਯਯਾਂਕੋਨਹਿਹੈਹੈ

62

੧੬
ਗ ਲ
ਗੀ

ਗਹਿਲਾਗੋ। ਸੁਨਿ ਸੁਰਪਾਤਿ ਆਤਿ ਬਿਸਮਿਤ ਹੈ ਲਖਿ ਬਨ ਚਰਪ ਰਪਾ ਵਿਪਾਕੋ। ਲਗ ਉ
ਤ ਬੰਜ ਗਿਰਿ ਪਗਿਰ ਪਗਿਰਿ ਮਾਰਿ ਹਨੁ ਬਾਮ ਵਿਦਾਕੋ। ੪॥ ਲਖਿ ਮਾਰੁ ਤ ਮਾਰੁ ਤਿ ਮਾ
ਰਤਿ ਗਤਿ ਮਾਰੁ ਤ ਪਤਿ ਪਤਿ ਕੋ ਪੋ। ਲੇ ਸੁਤ ਗੇਦ ਗਾਗਿ ਗਿਰਿ ਗੇਪੋ ਪੁਜਾ ਪੁਚਾਰ ਪੁਲੇ ਪੋ। ਪਾ
ਨ ਰੁਕੇ ਜਬ ਪੁਜਾ ਸਕਲ ਕੇ ਭਏ ਵਿਕਲ ਕੁਲ ਜੀਵਾ। ਖਾਨ ਪਾਨ ਮਲ ਮੂਤ ਹਾਨਿ ਸਬ ਭਏ ਬਿਧਾ
ਨ ਅਤੀਵਾ। ੫॥ ਪਾਨ ਵਿਹੀਨ ਪਾਨਿ ਗਨ ਬਾਕੁਲ ਭਏ ਗਏ ਬਿਧਿ ਸਰਨਾ। ਕਹੇ ਪੁਕਾਰਿ ਬ
ਯਾ ਵਿਚਾਰ ਬਿਨੇਤ ਹਮਾਰ ਜੁ ਮਰਨਾ। ਸੁਨਤ ਪੁਜਾ ਪਤਿ ਪੁਜਾ ਪੁਕਾਰਨ ਕਾਰਨ ਕਹੇ ਜਨਾਈ।
ਹਨੇ ਮਰੁਤ ਪਤਿ ਤੁਨ ਯਤੁ ਨ ਕੇਤਾ। ਰਿਸਹ ਕੇ ਰੁਕਾਈ। ਤਾਂ ਤੇ ਸਬ ਸੁਰ ਸਿਮਟ ਸਜਹੁ ਸੁਭ ਜੋ
ਸਭ ਰਿਸਮਿਟਿ ਜੈ ਹੈ। ਵੈ ਹੈ ਤਾ ਸੁ ਸਵਨ ਸਜੀਵ ਜਬ ਜਗ ਸਜੀਵ ਜਵ ਹੈ ਹੈ। ਯਾਹਿ ਵਿਚਾਰੁ
ਖਚਾਰ ਗਏ ਸੁਰ ਸਾਰ ਸਾਰ ਸੰਗ ਲੇ ਕੈ। ਜਗ ਜੀਵਨ ਜਗ ਜੀਵਨ ਸੁਤ ਜਾਯੇ ਜੀਵਨ ਸੁ
ਖ ਦੈ ਕੈ। ੬॥ ਤਬ ਪੁਸਿ ਨ ਹੈ ਸਦਾ ਗਮਨ ਨੇ ਸਦਾ ਗਮਨ ਜਗ ਕੀਨੇ। ਅਬ ਸੇ ਸੁਨੇ ਸੁਰ ਨਿਸੁਸੁ

63

ਨਹੂਮਤਮਾਨੋ॥ ੩੧॥ ਇਤਸ੍ਰੀਗਮਲਲਸਮਗੀਤਹਿਰਿਤਰਗੀਤਰਸਪਾਮਾਓਤ੍ਰਗਤਵਿਸ਼ਾਮਰਾਮਪ
 ਰਿਖੁਰਨਕਿਅਸਿਯਰਾਮਾ॥ ੩॥ ਕਨਗਾ॥ ਤਾਕੀਕਥਾਜਥਾਮਤਿਬਰੇਜੇਜੇਸੁਮਨਮਨਲਾਈਪੁ
 ਰਨਬਰਨਨਮੇਭੂਰਨਬਿਧਿਬੁਧਿਭੂਰਨਏਜਾਈ॥ ਯਾਕੋਚਾਰਿਤਬਾਲਪਨਕੋਕਵਿਵਰਨਿਬਾ
 ਲਪਨਪਾਵੈ॥ ਤੁਰਨਾਈਕੋਤੇਜਤਰਨਤਰਤਗਨਿਹਤਨਕਨਗਾਵੈ॥ ੧॥ ਸੂਰਜਬਰਤੇਸੂਰਜ
 ਸੋਗਿਰਿਮੇਰੁਸਾਵਰਨਨਾਮਾ॥ ਤਹਕਰਗਜਸਮਾਜਸਾਹਿਤਕਪਿਕੇਸਾਰਿਬਾਮਾ॥ ਨਾਮਅੰਜਨ ਕੋਮਾਰਿ
 ਰੂਪਰਿਜਨਾਤਾਕੀਤਿਯਤਿਯਰਤਨਾ॥ ਤਾਂਕੇਤਨੁਤੇਤਨੁਜਜਨਾਜੁਵਜਵਨਪਵਨਕਰਿਜਤਨ ੨
 ਤਿਹਤਨੁਜਹਿਤਜਿਤਿਹਿਤਲਤਰੁਨੀਗਈਲੇਨਫਲਮੂਲਾ॥ ਭੂਖੇਬਾਲਬਾਲਗਵਿਲਾਲਲ
 ਖੇਜਨੁਫਲਅਨੁਕੂਲਾ॥ ਓਡੇਅਕਾਸਗਾਸਾਹਿਤਤਾਸੁਸੁਤਤਬਤਾਸਗਤਿਗਮਨਾ॥
 ਤਾਹੀਦਿਵਸਾਦਿਵਸਪਤਿਗਾਸਰਹੇਤੁਰਾਹੁਆਗਮਨਾ॥ ੩॥ ਲਖਿਕਪਿਤੇਜਤਰੁਣਤਮ
 ਤਤਾਛਿਨਤਾਸਿਤਤਰਲਤਮਭਾਗਯੋ॥ ਕਯੋਧਾਏਸੁਰਪਤਿਹਿਦਿਨਪਤਿਹਿਦਾਤਿਯਗਹੁ

੧੫
ਕ ਲ
ਗੀ

ਖਿਝਾਯੋ ਕਛੁ ਨ ਚਲੇ ਜਬੋ ਜੇ ਰਘੋ ਰਕੇਤ ਬਸਬ ਸੇਗ ਸਿਰਾਯੋ ॥੩੩॥ ॥ ਸਬ ਤੇ ਬੰਡੇ ਬਾਲਿਬਲ ॥੩੩॥
ਵਾਨ ਸੁਏ ਕਬਾਨ ਤੁਮ ਮਾਰੇ ॥ ਤਾਂ ਤੇ ਸਭ ਤੇ ਬੰਡੇ ਵਿਸਾਲ ਜਸ ਦਸ ਰਥ ਲਾਲਾ ਤਿਹਾਰੇ ॥ ਸੁਨਿ ਅਗੰਸੂ
ਮੁਨਿ ਵਚ ਪਸੰਸੂ ਮੁਦ ਮਸੂ ਭਏ ਭਗਵਾਨ ॥ ਭੁਕਿ ਵਛ ਲਤਾ ਸਾਨਿ ਬਚੀ ਪੁਨਿ ਬਾਨ ਮਹਾਨ ਮਹਾਂਨਾ ॥
੩੪॥ ॥ ਰਾਵ ਨਗਵ ਨਿ ਬਾਲਿਬਡੇ ਬਾਲਿਜੇ ਮੁਨਿ ਬਰਜ ਬਤਾਏ ॥ ਤੇ ਹਨ ਮਾਨ ਮਹਾਨ ਸੁਜਾਨ ਬਲੀ
ਬਲਤੁ ਲਨਤੁ ਲਾਏ ॥ ਵੀਰ ਵੀਰਤਾ ਪੀਰ ਪੀਰਤਾ ਬਾਧਿ ਵੈਰ ਵਿਸਾਲਾ ॥ ਹਨ ਮਤ ਸੇਨਾ ਹਿਅਨਤ
ਨਿਹਾਰੇ ਭਨਤਿ ਭੁਕਿ ਗੁਨ ਜਾਲਾ ॥ ਪਯਾਨਿ ਪਿਧਾਰ ਪਰੇ ਜੁ ਪਲਕ ਮੈ ਪਲਚਰ ਪੁਰ ਪਗਧਾਰੇ ॥
ਪਰ ਪੁਰ ਪਰ ਪਲਕ ਰਿਸੀ ਯ ਪਰ ਪਨ ਹਰ ਪਨ ਹੀ ਏਹ ਮਾਰੇ ॥ ਯਾ ਵੇਧੇ ਕੇ ਬਲ ਸਾਲਿ ਬਾਲਿ ਸੁਗੀ
ਵਥੈ ਰਕੇ ਮਾਂਹੀ ॥ ਕਨੇ ਨ ਬਾਲਿਬ ਪਕਿਯ ਮੁਨਿ ਮਨਿ ਯਹ ਸਿਸਯ ਮਮ ਮਨ ਮਾਂਹੀ ॥੩੫॥ ॥ ਸੁਨਿ ਦੇ
ਛਨ ਦਿਗਣੀ ਸਮੁਨੀ ਸਮਧੀ ਸਗਮ ਬਰਬਾਨੀ ॥ ਪਵਨ ਜਪੁਰ ਬਕਥਾ ਅਪੁਰ ਬਗੁਨ ਗਨ ਪੁਰਬ
ਖਾਨੀ ॥ ਪਵਨ ਪੁਤਤ ਬਦੁਤ ਪੁਤ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਕਹਾਂ ਬਖਸੇ ॥ ਜੇ ਸਬਾਨਿ ਪਤਿਰਤਨ ਤੁਮ ਜੇ ਹਰਿਗਤ

ਗਜਯਜਤਜਾਤੁਪਾਨਕੋਆਂਸਮਰਸਮੁਹਾਏ॥ ੨੯॥ ਗਮਬਚਨਸੁਨਿਮੁਨਿਮੁਸਕਜਾਨੇਪੁਨਿ
ਬਚਨਬਖਾਨੇ॥ ਸੁਨੇਗਮਪਨਸਮਾਂਬਖਾਜੇਨਹਿਨਿਸਚਰਬਾਸਿਆਨੇ॥ ਮਾਹਿਖਮਤੀਨ
ਮਨਗਰੀਅਭਿਗਮਰਾਮਮਹਿਮਾਨੀ॥ ਜਾਮੇਸਹਸਬਾਹਨਰਨਾਹੁਤੇਅਰਜਨਅਭਿਧਾਨੀ॥
੩੦॥ ਗਯੋਤਹਾਰਾਵਨਜਗਾਰਾਵਨਤਾਂਸੋਨਿਜਜਯਪਾਵਨ॥ ਕੀਯੋਜੁੱਧਅਤਿਘੋਰਤਦਪਿਤਿਨ
ਗਯੋਘੋਰਕਾਰਿਘਾਵਨ॥ ਰਾਖੋਬਾਂਧਮਦਾਧਸੀਗਕੇਸਗਰੇਸਰਨਿਸੰਘਾਰੇ॥ ਸੁਨਿਸੁਤਸੁਤ
ਸਿਤਸੁਤਦਸਭੁਜਕੇਸਰਨਪੁਲੱਸਤਿਪਧਾਰੇ॥ ੩੧॥ ਲਖਿਨਿਪਅਰਜੁਨਅਤਿਮਤਿਅਰਜਨਜ
ਗਸਰਜਨਸੁਤਅਏ॥ ਨਿਜਬਤੁਭਾਗਸਮੁਣਿਅਨੁਗਾਗਸਾਹਿਤਸਭੁਜਿਸੁਸਿਗਏ॥ ਨ੍ਰਿਪਬ
ਲਾਵਿਪੁਲਬਖਾਨਿਮਹਾਂਨਸੁਜਾਨਮਹਾਂਨਮੁਨੀਸਾ॥ ਦੋਅਸੀਸਮਾਹਿਖਮਤੀਸਸੋਲੀਯਛੁਡਾ
ਇਦਸਸੀਸਾ॥ ੩੨॥ ਪੁਨਿਗਵਨਨਰਕੋਧਾਵਨਤੰਜਦਪਿਪਗਵਨਪਾਯੋ॥ ਕਿਸਕਿਧਾਮੇ
ਗਿਰਿਬਿਧਾਸੇਛਾਲਿਬਿਜਯਹਿਤਧਾਯੋ॥ ਤਹਉਪਗਭਵਪਾਯੋਜਮੇਗਾਹਿਆਹਿਖਗਰਾਜ

੧੪
ਗ ਲ
ਗੀ

ੳੜ

ਤੋਂਦੋਅਨਪਰਿਸਿਭਰਿਕੋ ਕਯੋਨਾਰਿਸੋਸਾਰੂਪਤਜਿਹੁਕੂਰੂਪਕਟਕਰਿਕੋ ॥ ੨੫ ॥ ਤਬਤੀਅ
ਕਯੋਰੂਪਤਵਧਰਿਕੋਧਰਿਕੋਧਰਖਨਕੀਨੀ ॥ ਮੋਹਰੇਖਦੇਖਤਾਜਿਤਾਂਤੇਕਰੋਅਦੇਖਅਹੀਨੀ ॥ ਸੁ
ਨਿਮਾਨਕਯੋਗਮਰਘੁਨੰਦਨਜਗਬੀਰਨਜਬਐਹੈ ॥ ਤੇਅਘਨਿਖਿਲਨਿਕੰਦਨਕਰਿਤੁਹਿਕਾਰਿ
ਨਿਰਦੰਦਨੀਦੈਹੈ ॥ ੨੬ ॥ ਯੋਕਹਿਮੁਨਿਗਮਨੇਨਿਜਆਸਨਪਤਨਿਹਿਕਰਿਬਨਬਾਸਨ ॥ ਤਾਤੁਦ
ਪਾਪਸਾਧਫਲਪ੍ਰਕਯੋਸਬਸੁਪ੍ਰਤਾਧਾਬਿਨਾਸਨ ॥ ਅਬਤੁਨਾਰਾਯਨਅਘਚਾਯਨਕੋਕਰਸੰਤ
ਸਰਗਾ ॥ ਪਾਪਸਾਧਸਿਤਾਧਾਸਿਰੈਰੈਰੈਰੈਸਪਦਿਸਤਗਾ ॥ ੨੭ ॥ ਸੁਨਿਸੁਰੇਸਾਬਿਬਧੇਸਨਵੇਸ
ਪਰੇਸਧਾਇਪ੍ਰਿਯਪੁਜੇ ॥ ਦਰਿਪਾਪਨਆਪਨਪਦਾਯੋਪਰਮਪ੍ਰਯੋਜਨਪੁਜੇ ॥ ਏਮਅਗੰਸਤ
ਮੁਨਿਪਰਮਪ੍ਰਸੰਸਤਸਮੰਸਤਕਥਾਕਹਿਗਾਈ ॥ ਏਵਜੀਤਰਨਜੀਤਗੀਤਸੁਨਿਭਏਸਪ੍ਰੀਤਿ
ਰਘੁਗਾਈ ॥ ੨੮ ॥ ਪੁਨਿਸੁਸਮਿਤਸਸਮਿਤਪੈਪੁਛੀਪ੍ਰਭੁਦਸਕੰਠਕਹਾਨੀ ॥ ਕਹੀਮਨੀਸਸੀਸਦ
ਸਕੀਤਮਸਤਜਗਜੀਤਨਬਾਨੀ ॥ ਪ੍ਰਭੁਤਾਸਮਯਸਮਰਸਮਰਥਕੋਉਸੁਹਨਪੂਰਨਪਾਏ ॥ ਜੇਜ

ਤਮਹਕਹੁਪੁਤਕੋਮਮਪਾਪਪੁਰਾਨਾ ਸੁਨਿਬਿਗਿਚਿਬੋਲੇਪੁਪਚਯਹਿਮੇਪੁਰਬਜੁਬਨਾਯੋ॥ਸ
 ਬਜਨਕੋਸਸਦੇਸਨਿਗਖਿਨਿਰਦੇਸਰਚਨਮਨਭਾਯੋ॥ ੨੧॥ ਤਬਕਾਰਿਸਤਨਸੁਤਨੁਇਕਬਿਰ
 ਚੀਸੁਤਨੁਰਤਨਾਬਿਨਦੇਸਾਹਿਲਾਨਾਮਾਐਗੁਨਕੋਸਜਾਤਨੁਮੇਤਨਕਨਹੋਈ॥ਤਾਂਤੇਤਿਹਿ
 ਅਭਿਧਾਨਅਹਿਲਾਧੋਰੇਖਰੇਜਿਯਜੇਈ॥ ੨੨॥ ਸੋਮੇਦਈਗੋਤਮਾਹਿਅਦਕੁਤਤਾਸੁਤਪੰ
 ਸਮਾਹੋਗੀ॥ਬਹੁਤਬਰਸਬਰਤਨੁਤਿਹਿਤੀਰਰਹੀਨਾਬਿਤਨੁਮਾਤਿਘੇਗੀ॥ਤਾਂਹਿਤਾਕਤੀਤਚੇਅ
 ਤਨੁਤਪਅਚੇਅਤਨਰਸਚੇਗੀ॥ਤਿਹਪਤਿਤਰਕਿਤਰਲਤਾਤੇਰੀਗਦੀਗਿਗਾਰਚੇਗੀ॥ ੨੩
 ਅਰੇਕੁਕਰਮਿਕੁਕਰਮਕਰਮੇਤੰਮਮਕਾਮਿਨਕਰਕਰਿਕੋ॥ਐਸੇਈਤੁਪਰਕੇਕਰਿਪਰਿਹੰਪਰ
 ਪਿਯਪੁਰਪਰਿਹਰਿਕੋ॥ਪੁਨੰਪਰਬਾਮਰਮਨਅਘਧਾਂਮਜੁਤੇਜਗਬਾਮਚਲਾਯੋ॥ਕਰਿਹੰਜੇ
 ਜਗਮੇਜਨਤਿਨਕੋਅਰਧਪਾਪਤੋਪਾਯੋ॥ ੨੪॥ ਅਪਗਇੰਦ੍ਰਅਭਿਧਾਨਆਜਤੇਜੇਜਹਾਂ
 ਮੇਹੂੰ॥ਨਿਜਮਹਾਂਨਸੁਖਖਾਨਬਾਨਮੋਥਿਰਤਾਪਰਮਨਪੈਰੋ॥ਇਮਿਸੁਰਪਤਿਪ੍ਰਤਿਸਾਪਪਾਪ

ਸੁਰਗੇਸਦੀਬਿਤਨਤੀਰਤੀਜਗਦੀਗਰਤੀਅਨੇਸਾ॥

+

੨੩
ਗ ਲ
ਗੀ

ਹਨਿਸਤਾਨਿਸਚਰਗਿ। ਰਿਤੁਰੁਪਰਪਰਚਤੁਕੀਸਾ। ਉਰੀਪੁਰਿਪਰਗਰਨਪੁਰਿਤਮ। ਭੂਰਿਨਨਿਜਪਰਦੀਸਾ।
੧੫। ਤਬਨਲਕੁਮਦਮਯੇਦਮਾਦਿਹਰਿਵਰਕਚਿਹਰਿਵਰਪਾਏ। ਨਿਸਚਰਵਰਦਲਦਲਿਮਲਿ
ਖਲਪਲਚਰਚਯਚਰਨਚਲਏ। ਨਿਜਬਲਵਿਚਲਵਿਲੋਕਅਕੰਪਨਨਿਜਸਿਰਕੰਪਨਕਰ
ਕੋ। ਪਾਯੇਕੁਪਿਤਕਗਲਕਾਲੋਕਠਿਨਕਾਰਮੁਕੁਧਇਕੋ। ੧੬। ਸਿਤਸਰਸਾਰਪ੍ਰਹਾਰਝਾਰਿ
ਹਰਿਧਾਰਿਮਾਰਿਵਿਚਲਾਈ। ਸੋਨਿਹਾਰਧਾਏਵਯਾਰਿਸੁਤਅਤਿਸੁਰਾਰਿਦੁਖਦਾਈ। ਲਿਪਕੋ
ਸਿਰਸੈਲਸੰਤ੍ਰਕੇਸਪਦਪਰੰਤਪਰਾਯੋ। ਤਾਸੁਨਾਸਲਖਿਅਸੁਤਾਸੁਬਲਤਾਸਬਤਾਸਉਤਾ
ਯੋ। ੧੭। ਅਰਨਾਅਕੰਪਨਸੁਨਸੁਰਕੰਪਨਲੋਕਪਉਗਅਤਿਕੰਪਨ। ਭੁਯੇਭੂਰਿਭੁਯਭਾਏਗਾਏ
ਕਹਿਕਿਯਾਚਿਤਾਚਿਤਦੇਪਨਾ। ਪ੍ਰੇਅਤਿਅਨਮਨਸੇਲਮੀਤ੍ਰੰਗਨਿਤਿਨਿਸਨਮਨਮਨਾ। ਪਰਮ
ਪ੍ਰਸਸਤਸਮਸਤਸੇਨਪਤਿਪਰਨਪ੍ਰਸਤਪ੍ਰਮਾਨਾ। ੧੮। ਹਿਬੁਲਾਇਸੁਤਾਇਸਗਾਹਿ
ਸੁਜਾਇਸਮਰਸਭਸਾਜਾ। ਪਰਯੋਪਨਵਦੀਦਭੀਆਦੇਬਜਾਇਬਿਬਿਧਾਬਿਧਬਾਜਾ। ੧੯

ਯੁ

69

ਪਰਿਵਾਰਿ ਰਿਰਾਮ ਸੁਗੀਵਾ ॥ ਭੁਵਰਾਸੈ ਯੋਭਟਕਮਿਦੈ ਯੋਭਟਕਪਿਭਟਗਦਰੀਵਾ ॥ ਸੁਨਿ ਬਚਰਾਵਨਹਰਿਗ
ਨਘਾਵਨਹਿਤੁਆਵਨਤਿਨਕੀਨਾਦੈਫਿਨਦੈਰਿਜੁਬਪਾਲਜਹਾਨਿਬਾਲਿਬਾਲਬਲਿਬੀਨਾ ॥ ਆਵਤ
ਹੇਰਿਹਰਿਨਕਿਯਹੱਲਾਦਿਯੇਸਦਲਵਲਸੱਲਾ ॥ ਕਰੋਜੁੰਧਬਤੁਕੁੰਧਕਪਿਨਸੇਤਦਪਿਬਾਲਿਸੁਤਸੱਲਾ ॥
ਬੰਜਦਸੁਸੁਨਿਨਸੁਲਿਕਪਤਿਕਹਿਹਾਕਸਟਕਲੇਸਾ ॥ ਪਯੋਅਕੰਪਨਕਪਿਨਲਕੰਪਨਹਿਤਦੁਰਦਮਦੁਰਬੇਸਾ ॥
੧੨ ॥ ਸੇਨਸੰਗਢੁਤੁਰਿਗਬਨੀਸਭੁਅੰਗਉਤੰਗਅਨੇਖੀ ॥ ਸੀਖਿਤਸੰਸਰੁਸੰਸਰੁਗਹਿਗਮਨੀ
ਚਾਰਚਮੁਪਾਤਿਚੋਖੀ ॥ ਕੰਪਨਕੀਦਿਨਕਬਹੁਕਕਹੁਨਾਮਅਕੰਪਨਤਾਟੇ ॥ ਚਲੇਸੁਕੰਪਨਯਤਯਤ
ਅਕੰਪਨਕੰਪਤਿਸੇਤਪਤਾਟੇ ॥ ਕੋਨਪਕਾਨਿਤੁਕਾਨਕਹਿਯਾਏਕਹਿਜੁਲਕੇਪਕੰਪਾਏ ॥ ਗ
ਹਿਦੁਮਦਾਰੁਨਪੁਸੁਪਹਾਰਨਦੁਸੁਪਹਾਰਨਧਾਏ ॥ ਨਾਪਰਪਰਮਪਰਮਪਰਮਦਿਵਲ
ਰਗਰਜਨਧੋਗਾ ॥ ਪਲਚਰਪਲਵੰਗਮੱਲਖਿਜਨਜੰਗਮਭੁਯੇਕੁਰਾ ॥ ॥ ਉਭਰਾਮਰਤਮਤਿਲਰਤ
ਮਰਤਮਹਿਪਰਤਟਰਤਨਹਿਰਾਗੇ ॥ ^{ਸੰਗਮ}ਉਭਰਾਭਰਿਰਾਪੁਭਾਵਨਗਵਨਜਯਜਯਜਤਿਪੁਕਾਰੇ ॥ ਸੰਸਰੁਸਮੁ

੨੯
ਗਲ
ਗੀ

ਦੇਸਮਅਵਪਾਰੀ ਸਤੁਤੈਅਤੁਯਨੁਦਯੋਦੇਵ ਬਰਕਤਰਤੈਤਯਨੁਪਾਸੇਯਹਿਰਾਮਨਾਮਨਿਪਾਸਾ ॥
ਯੇਸਿਗਗਾਮਮਿਗਾਸਾਖਾ ॥ ॥ਤਾਂਤੋਯਾਤੁਪਾਨਜੋਪਾਨੁਜਿਜਤਨਜਿਯਨਕੇਕੀਜੈ ॥ਪੁਰਿਗੰਢਨਕਰਿਕੰਭ
ਕਰਨਕੇਜਵਜਗਾਇਜਗਜੀਜੈ ॥ਸੇਮਾਭਾਤੁਪਾਤੁਕਰਿਲੈਪੈ ॥ਤੁਤਕਾਲਅਰਿਗਨਕੋ ॥ਗਰਗਜਕੁਖਉ
ਖਇਵਖੈ ॥ਸਦਲਗਮਲਛਮਕੋ ॥ ॥ਤਾਂਤੋਤਾਕੀਨੀਦਨਿਵਾਰਨਕਾਰਨਵਾਰਨਲਾਵੇ ॥ਹਿਗੀਜੀਗੀ
ਜੋਪਾਨੁਜਿਜੁਰਿਜੋਜਕੁਜਕੋਜਗਾਵੇ ॥ਸੁਨਿਗਵਨਅਪਮਅਪਾਵਨਤਾਂਤੋਜਗਾਵਨਪਾਏ ॥ਲੇਲੇ
ਸਰਸਸੁਗੰਧਸੁਹਾਵਨਖਾਤਪਾਤਮਨਤਾਵੇ ॥ਹਿਗੀਜਾਇਗਫਾਤਿਹਕੇਹੀਚਹੁਚਕੋਜੋਜਨਘੋਰੀ ॥
ਬਿਬਿਧਸੁਗੰਧਸਨੀਪੁਬਨੀਬਦਮਨੀਸੁਵਰਨਸਕੇਰੀ ॥ਤਾਸਉਸਾਸਬਤਾਸਨਿਸਾਰਹਉਤੇਸੀਰਤੁਟਿ
ਪੈਰੇ ॥ਜੇਯੋਜਾਇਸੇਲਸੇ ॥ਸੋਧੇਤਨਮਨਨੀਦਮਮੈਨੇ ॥ ॥ਲਗੇਜਗਵਿਨਜਾਤੁਪਾਨਗਨਜਤਨਅ
ਤਨਬਹੁਕਰਿਕੈ ॥ਪੁਲੈਜਲਦਜੋਗਰਜੇਤਰਜੇਤਾਸੁਕਾਨਾਢੇਗਢਰਿਕੈ ॥ਸੇਖਾਮਸੇਖਕੁਯਾਨਕਭੇ
ਗੀਢੇਲਟੇਲਟੇਕਾਗੇ ॥ਸੇਖਾਨਾਰਸਾਵਿਖਾਰਪਲਾਦਪਮਾਦਿਕੋਟਿਕਾਰਿਹਾਗੇ ॥ ॥ਤਉਨਜਗੇ

੨੯

੨੧

੨੨

ਰਿਅਤਿਕੋਪੋਪਧਨੁਸਭਵਰਪੁਵਰਮਰਿਉਰਮਾਰੇ। ਸੁਰਬਸਮਾਜਸਬਾਜਿਸਾਰਬੀਸਦਲਸੁਦਾਲਿਮਹਿ
ਪਾਰੇ। ਬੰਨ੍ਹਪਾਤਤੇਘਾਤਨਭੋਜਿਹਜਭੁਪਾਤਬਲਵਾਨਾ। ਰਾਮਬਾਤਤੇਵਿਕਲਪਾਤਤੇਭਯੋਮਹਾਮਹਾਂਨਾ।

॥ਪੁਨਿਪ੍ਰਭੁਕਾਇਕਿਰੀਟਕੀਟੋਨਿਬਲਭਯੋਜਬਜਾਨੋ। ਤਬਕਰਣਾਕਰਕਰਣਾਕਰਿਆਰੇਵਤ
ਸਲਬਚਨਬਖਾਨੋ। ਅਹੋਲੋਕਪਤਿਬੰਕਰਮਕਰਿਤੁਮਭੁਮਿਬਹੁਸਮਪਾਯੋ। ਤਾਂਤੇਮੇਤਵਪਾਨਹਾਨਿਹਰ
ਵਿਖਮਬਾਨਨਚਲਾਯੋ। ॥ਅਬਨਿਜਧਾਂਮਜਾਇਬਿਸਾਮਾਨਿਕਾਮਬਾਮਕਰਿਲੀਜੋ। ਭੋਰਭੁਏ

ਅਤਿਪ੍ਰਬਲਸਬਲੇਸਬਲਸਮਰਮਹਿਦੀਜੋ। ਸੁਨਿਰਘੁਬੀਰਬਚਨਗੀਭੀਰਅਪੀਰਭੀਰੇਰੇਰਾਵਨਾ।

ਅਤਿਸੁਕਚਾਇਸਹਾਇਹੀਨਰੇਕੀਯੋਧਾਂਮਾਨਿਜਧਾਵਨਾ। ॥ਨਿਜਗਹਿਗਯੋਭਯੋਅਤਿਕੀਪ

ਤਸਬਸਿਪਤਵਿਖਲਗੀ। ਰਾਮਬਾਤਤੇਪਾਨਹਾਨਿਪਹਿਚਾਨਿਭਯੋਭਯਭਾਗੀ। ਰਘੁਕਲਮਾਨਿਅਨ

ਰੰਨਾਨਿਪਤਿਕੀਕਪਿਤਸਾਪਸੁਪਿਆਈ। ਅਮਕੁਲਾਮੇਕੋਉਪਰਖਪ੍ਰਕਟੇਰੇਹਨਿਹੈਤੁਹਿਸਸੁਹਾਈ।

ਵੇਦਵਤੀਅਤਿਸਤੀਸਾਪਦਿਯਪਰਖਪ੍ਰਾਇਮਮਭਾਗੀ। ਸੋਈਜਾਨਕੀਲੇਨਿਜਾਨਕੀਅਬਾਮ

42

ਅਰਬਰੀਮਰੀਪਿਯਦੇਹਨਿਹਰੀਅਨਿਜਪਤਿਪਾਇਨਪਰੀਹਰੀਮਤਿਬਰੀਬਿਰਹਦਾਵਾਰੀ। ਧ੍ਵੇਅਤਿਦੀ
 ਨਮਲੀਨਲੀਨਦੁਖਬਹੁਬਿਧਿਬਚਨਬਖਾਨੇ। ਸੁਨੇਸੁਮਿਸਮਰਬਸੁਰਪਤਿਸੇਤੁਹਿਨਸਮਰਸਮੁਹਾ
 ਨੇ॥ ॥ ਮਨੁਜਰਾਮਨੇਬਾਮਕਾਮਕਰਤੁੰਜਮਧਾਂਮਪਠਾਯੋ। ਸੁਨਤਬਾਤਯਹਿਜਾਤੁਧਾਨਪਤਿਮੁਹਿਅ
 ਚਰਜਅਤਿਅਯੋ। ਅਥਵਾਇਵਾਦਿਕਸੁਰਸਗਰੇਰਪਵਰਵਪੁਧਾਰਿਆਏ॥ ਤੇਤੋਤੁਵਆਗੇਸੁਭੁ०
 ਗੇਜਾਤੁਨਜੇਰਜਨਾਏ॥ ॥ ਤਾਂਤੇਜਾਨਪਰਤਜੇਗੀਸ੍ਵਰਜਗਤਜਨਕਜਗਦੀਸਾ॥ ਅਯੁ
 ਅੰਤਤੇਹੀਨਦੀਨਦੁਖਦਾਰੁਨਦਾਰਨਦੀਸਾ॥ ਸ੍ਰੀਨਿਵਾਸਸੁਖਰਾਸਜਾਸੁਜਸਵਰਨਤਵੇਦ
 ਪੁਰਾਨਾ॥ ਸੇਸੁਰਲੇਕਲੇਕਹਿਤਕਰਆਯੋਧਰਿਨਰਵਰਬਾਨਾ॥ ॥ ਵਿਦੁਪਵ੍ਰਜੂਹਬਨ
 ਰਰਬਨਾਇਸੁਲਿਵਾਇਧਾਇਇਤੁਆਯੋ। ਤੁਹਿਸੁਗਾਰਿਪਰਵਰਸਾਹਿਤਸਿੰਘਾਰਿਸਾਰ
 ਰਖਪਾਯੋ। ਮੇਤੁਹਿਬਰਜਿਰਹੀਬਹੁਤੇਰੀਅਰਜਨਮਾਨੀਸੇਰੀ। ਤਾਂਕੋਫਲਅਬਪਾਇਹਾਇ

੫੯
ਗ ਲ
ਗੀ

ਤੈਜਾਇਜਮਪੁਰੀਹੋਗੀ॥ ॥ਪਤਿਦੇਵਤਾਦੇਵਤਾਮਾਨੀਉਮਾਰਮਾਅਧਿਕਾਈ॥ਸੋਸੀਤਾਸੀਤੈ॥ ੯
ਹਰਿਆਨੀਤਿਨਤਵਯਹਿਗਤਿਠਾਂਨੀ॥ਅਵਸਤਾਸੁਫਲਲੋਹੰਦੋਂਦੁਤਦੁੱਸੁਕਰਮਜੇਕਰਈ॥੫॥
ਤਕਕਰਿਪਾਤਨਫਲਪਾਵਤਪੁੰਨਕਰਤਪਿਅਵਰਈ॥ ॥ਕਰਮੇਸੁਕਰਮਵਿਭੀਖਨਸੀਖਨ
ਅੰਬੁਜਈਖਨਪਾਯੋ॥ਭੈਂਤਾਕੀਹਿਤਬਾਤਨਮਾਨੀਗਤਨਪਾਤਨਪਾਯੋ॥ਇਹਵਿਧਿਵਿਵਿਧਵਿਲ
ਪਕਲਾਪਕਰਤਿਲਾਖਿਰਾਵਨਰਾਨੀ॥ਕਹੀਵਿਭੀਖਨਪਤਿਸੁਭਈਖਨਰਾਮਅਭੀਖਨਬਾਨੀ॥
ਜਾਇਤਿਯਨਸਮੁਝਾਇਆਇਪੁਨਿਭਾਇਮਿਤਕਕ੍ਰਿਤਕੀਜੋ॥ਤਾਕੀਕ੍ਰਿਆਕਰਨਕੇਕਾਰਨਕੇ
ਊਨਤੋਬਿਨਬੀਜੋ॥ਸੁਨਤਵਿਭੀਖਨਕਯੋਅੰਹਵਹਿਤੀਖਨਅਧਮਅਭੀਖਨ॥ਰਾਮਵਿਰੋਧੀ
ਕਾਮੀਕ੍ਰਿਯੀਰੋਧੀਸੁਗਮਤਿਭੀਖਨ॥ ॥ਤਾਸੁਪਾਤਕੀਮਿਤਕ੍ਰਿਤਕਾਰਿਹੋਂਅਤਿਪਾਤਕਪੈਹੋਂ॥
ਦੁਸ਼ਸੰਗਤੋਂਸੁਜਸਰਗਅਪਨੇਨਭੰਗਕਰਿਲੋਹੰ॥ਇਹਵਿਧਵਚਨਵਿਭੀਖਨਭੀਖਨਸਨਿ

ਜਗਤ ਜਗਤਿ ਪਤਿ ਜੀਤ ਜੀਤ ਜਵਾ ਆਯੋ ॥ ੩੯ ॥ ॥ ਕਬਹੂ ਕਹਿ ਮਾਗਿ ਰਿਸੇ ਵਿਹਰਤ ਇਕਹਿ
ਤਾਂ ਬਿਪਨ ਬਰਦੇਖਾ ॥ ਤਹਾਇ ਕਰੇ ਨਾਧੀ ਨਾ ਜਾ ਸਮਰੂਪ ਅਨੂਪ ਨਪੇਖਾ ॥ ਸਮਾਮ ਹਰਿ ਨ ਕੇਚੰ ਮ ਬਾਂਮ
ਪਟ ਸਮਾਮ ਹਰਿ ਨ ਵੇਨੇ ਨੀ ॥ ਸੀ ਸਜਣ ਜਨੁ ਪਦਾਰੂ ਪਕੀ ॥ ਚਿਤੈ ਚਰਪਦਾ ਦੈ ਨੀ ॥ ੪੦ ॥ ਲਖਰ
ਵਨ ਮਨ ਭਾਵਨ ਮਾਨੀ ਬਦੀ ਵਹਾਹਿ ਵਰਬਾਨੀ ॥ ਕੋਤੈ ਅਹੈ ਕੋਨ ਕੀ ਕਾਮਿ ਨ ਕੋਨ ਕਾਮਿ ਨਾਠਾਨੀ ॥ ਯਹਿਤ
ਪਬਰਬ ਪੁਤੁ ਹਿਨ ਉਚਿਤ ਸੁਚਿਤੈ ਨੀ ਮੇ ਨੀ ਨੈ ਨੀ ॥ ਸੁਨਿ ਗਵਨ ਬਚ ਸੇ ਪਾਵਨ ਬਚ ਬੋਲੀ ਪਿਕ ਬ
ਰਬੈ ਨੀ ॥ ੪੦ ॥ ਨਾਮ ਕੁ ਸੰਧੁ ਜ ਬਾਗਿ ਖਿਧੰ ਜ ਸੇ ਮਸਜਨ ਕ ਸੁਜਾਨਾ ॥ ਬੇਦ ਪਾਠ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟੁ ਈਹੈ
ਬੇਦ ਵਤੀ ਅਭਿਪਾਸਾਹਿ ਜਨਮੀ ਜ ਬਤ ਬ ਸਤ ਦੇਵ ਅ ਦੇਵ ਵਰਨ ਮੁਹਿ ਆਣਾ ਮਾਪਿ ਤੁ ਬਰਨੇ ਬ ਬਰ
ਨਵਾਗੀ ਸੁਨਿ ਸਭ ਸਪਾਦਿ ਸਿਧਾਏ ॥ ੪੧ ॥ ॥ ਪੁਨਿ ਪਿਤੁ ਮਾਤ ਪਰਮ ਪੁਰੁਚੈ ਹੋਗਿ ਹਿਤਤ ਪਪਾਗੀ ॥
ਯਹਿ ਮਮ ਕਥਾ ਯਥਾ ਵਤ ਤੇ ਪਤਿ ਮੇ ਬਰਨੀ ਬਡੁ ਭਾਗੀ ॥ ਬੇਦ ਵਤੀ ਬਚ ਪਾਵਨ ਸੁਨਤ ਅਪਾਵਨ
ਗਵਨ ਬੋਲੇ ॥ ਸੁਨਿ ਸੁੰਦਰਤ ਵ ਸੁੰਦਰਤ ਲਖਿ ਸੇ ਮਨ ਮਾਤਿ ਤੁ ਗੋਲੇ ॥ ੪੨ ॥ ਕਹੰ ਕਰੰ ਗੀਹ ਰਿਕੇਵ

੬
ਗੀ
ਲ

ਫੁਕੈ ਨੈ ਸਰਵਰਨਾ ਹਿਕੋ ਉ। ਭਪਪ੍ਰਯੋਗ ਮੇਰੂ ਰੋਭੇ ਗਮੇ ਤੇ ਆਧਿਕਨ ਕੋ ਉ। ਇਹ ਵਿਧ ਕੇ ਸੁਨ ਬਚਨ ਦੁੱਸਰੇ ੳ੨
ਉਂਝੁ ਭੁਈ ਤਪਗਾ ਸੀ। ਬੋਲੀ ਅਰੇ ਅਧਮ ਚੁਪਕਰਹਿ ਗਿ ਨੈ ਦਰਨ ਰਕਨੈ ਵਾਸੀ। ੪੪॥ ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਕੋ ਪਗਹੀ
ਤਿਹ ਚੋਟੀ ਖਲ ਖੋਟੀ ਮਾਤਿ ਵਾਰੇ। ਤਬ ਤਿਨ ਅਸਿਜ ਮਕਰ ਕਾਰਿ ਕਾਟਿ ਕਚ ਛੂਟਿ ਬਚ ਕਟਕ ਉਚਾਰੇ। ਤਵ ਪਰ
ਖਣ ਖਲ ਕੋਰੋਨ ਮਰਖਣ ਜੋਰੋ ਪਧਰਖ ਨਮਾਹੀ। ਪੁਨਿ ਤਨ ਪਾਰਿ ਛਾਰਤੁ ਹਿਕਰਿ ਹੋ ਸਹ ਪਰਵਾਰ ਮਹਾਰੀ।
੪੫॥ ਜੋ ਕਹਿ ਜੁਲਤ ਜਤ ਬੇਦ ਸਮੇਜ ਗੀ ਬੇਦ ਵਤਿ ਦੇਵੀ। ਸੋਯ ਹਿਜਨ ਕਜਨ ਪਾਗਿ ਹਜਨ ਮੀਤ ਵਪਦ
ਪੰਕਜ ਸੇਵੀ। ਤਾਂ ਤੇਤੁ ਮਭਗਵਾਨ ਸਨਾਤਨ ਸਕੁ ਸਨਾਤਨ ਸੀਤਾ। ਆਕੇ ਮੀਸਿ ਗਵਨ ਜਗਾ ਵਨ ਕਰਿਹ
ਰਿਰਤਨ ਅਭੀਤਾ। ੪੬॥ ਇਤਮੀ ਗਮਲ ਲਮਕੀ ਤਹ ਹਿਰਤਨ ਗੀਤ ਗਯਾਨਾ। ਉਤਗਤਾ ਵਿਸ਼ਾਮ
ਪ੍ਰਥਮ ਕਿਯਾ ਪਾਰੇ ਪੁਰਨ ਸਿਯ ਗਮਾ। ਗਾਗੁ ਕਾਨਗਾ। ਵੇਦ ਵਤੀ ਗਤਿ ਦੇਖਦ ਸਾਨਨ ਦੁਖਿਤ ਅਨਤ ਕਹੂੰ
ਗਮਨਾ। ਮਰਤਨਾ ਮਨ ਰਪਤਿ ਸੁਭਗਾ ਤਿਜਹ ਕਰਮ ਖਕਲ ਮਖਰਨਾ। ਗਵਨ ਆਵਨ ਪਗਿ ਪਗਾ ਵਨ
ਭੁਏ ਸੁਰਾਵਨ ਸਗਾਰੇ। ਨਿਪਤਿ ਰਗ ਲਖਿ ਲੇਨ ਭਾਗ ਮਖ ਜੁਗੇ ਤਿਓ ਪਉਜ ਗਾਰੇ। ੪੭॥ ਆਯੋ ਸੰਤ ਅਵ

१
गाल
ग

१६ श्रीगामर्चं दायनमः ॥ अथ कुपकांडाचारितुः ॥ गामललामर्चिपुत्री य
तमके कुपकांडा अथ आये ॥ तसुमासकारि दसवत नगरि आसुपयसुठिठये ॥ आसितुं नहि
तु अरितुं नहि लं न जके जने ॥ सरदागतपालन अरि सालन दसर बलाल न थोने ॥ १ ॥ सुनिह नम
त बचन सिअके त अनंत पीति उरपायी ॥ बेले बचन अमानमान पद करि नुमान बडाही ॥ किं जे काम
जे बामपवन सुत अवनिक वन पे होयी ॥ देव अदेव जं न मेक बह न कर सक के ही ॥ २ ॥ हरि ब्राह्मण
निपवन पवन सुदृष्टि न विना मान न मे सो ॥ जे अति बिक बागिनि पिनां पिनि सि कलिक पुर पे सो ॥ पुर
दसक पुर पवि सपुरि पुर के ले क पुर आवे ॥ जद पि पुरि दस बबल मंद गनी वन जी वन पावे ॥ ३ ॥ बिक
रपन कपि पति के अति हि तनु मत्त विपवत कीने ॥ उत मत्तिं अत्तिं अत्तिं सी मत्त सी मत्तिं से कारि लीने ॥
॥ सिअ सिंदे सदे कपि मनि लल म न सगुहि नी वन दीने ॥ मे जा कपि उय कार सार के पाति उय कार न चीने ॥
४ ॥ जहि उरपागि विचारि सार मत्ति सार अपर न हि पाये ॥ सी सर बस सी अंग अलि गन दे पल वी गारि

लिखावट
११ पत्रे

੧੯
ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਮਨ ਮਨ ਭਾਖੈ ਸਾਧੁ ਸਾਧੁ ॥

ਦੁਖ ਮਾਲੀ ਛਲ ਬਲ ਸਾਲੀ ਸੋਖੇ ਸਨ ਸਨ ਸਾਲੀ ॥ ਅਸਿ ਨਿਕੇਤੁ ਦਰ ਧਰਖ ਰਸ ਮਿਧੁ ਜਜਗ ਮਕੋ ਪਸੁਪ ॥ ਯੁ
ਤ ਘਨਾ ॥ ਇਨ ਪਾਂਚਨ ਸੋਲ ਰੇਗ ਅਰਣ ਬਾਮਨਿ ਕਾਮ ਅਘ ਘਨਾ ॥ ਅਪਰ ਜਿ ਬਨ ਚਰ ਵਰ ਨਿਸ ਚਰ ਵਰੁ
ਰੇਜੁ ਧਰਿਤ ਸਗਰੇ ॥ ਰਘੁ ਵਰ ਪਛਿਨ ਪਲ ਚਰ ਪੱਛੀ ਅੱਛੀ ਵਿਧਾ ਸਬੁ ਰਗਰੇ ॥ ॥ ਕਰਿ ਵਰ ਜੁ ਪਵਿਰੁੰਧ
ਬਿਡਾਰੇ ਬਹੁ ਮਾਰੇ ਬਹੁ ਹਾਰੇ ॥ ਜੀਤ ਨਿਸਾ ਚਰ ਗਨ ਬਨ ਚਰ ਵਰ ਜਯ ਰਘੁ ਵਰ ਜੁ ਪਕਾਰੇ ॥ ਭੁਯੋ ਸੋਗ ਅਤਿ
ਘੋਰ ਲਿਕ ਮੇਧੰਕ ਰੁਧਿਰ ਧਰ ਸਗਰੀ ॥ ਭਈ ਭਯਾਵਨ ਨਿਸ ਚਰ ਗਵ ਨਿਭੇ ਗਵਨ ਦੁਖ ਨ ਗਰੀ ॥ ॥ ਦਿਨ
ਮੇਹਾਰੇ ਹਰਿ ਨ ਬਿਡਾਰੇ ਜਾਤੁ ਪਾਨ ਜੇਭਾਰੇ ॥ ਨਿਸਾ ਅੰਧੀ ਆਰੀ ਜਬੈ ਨਿਹਾਰੀ ॥ ਪੁਨਿ ਬਲ ਪਾਇ ਪਚਾਰੇ ॥ ਰਜ ਨਿਜੁ
ਧਰਿਤ ਕੂਰ ਕੂਧ ਅਤਿ ਬੰਧ ਬੈਰ ਜੁ ਰਿਆਏ ॥ ਲਖਿ ਬਨ ਚਰ ਸਨੰਧ ਬੰਧ ਪੈ ਬੰਧ ਬੰਧ ਮਿਲਿ ਪਾਏ ॥ ॥ ਤ
ਬਦੇ ਉਛਿਰ ਘੋਰ ਤਮ ਸੀਗਰ ਭੁਯੋ ਘੋਰ ਤਮ ਮਾਂਹੀ ॥ ਜਾਤੁ ਪਾਨ ਬਲ ਵਾਨ ਧਰੀ ਧਰ ਧਾਰਿ ਧਰਿ ਬੀਦਰ ਖਾਂਹੀ
ਜੇ ਅਤਿ ਬਲੀ ਬਲੀ ਮੁਖ ਤੇ ਨਿਸ ਚਰ ਨਿ ਚਰ ਨ ਗਹਿ ਪਦ ਕੋ ॥ ਮੁੰਡ ਮੋਰੇ ਰਿਜੇ ਰਸੋਂ ਭਾਰੇ ਪਰੇ ਕਬੀਧ ਨ
ਲਦ ਕੋ ॥ ॥ ਨਖ ਨ ਢਾਰਿ ਦਾਂਤ ਨ ਬਿਦਾਰਿ ਅਰਿ ਝਾਰਿ ਝਾਰਿ ਧਰਿ ਸਾਰੇ ॥ ਰਬ ਗਜ ਬਾਜਿ ਸਮਾਜ ਸਾ

ਭੇਰੀ ਭੇਰ ਵਡੂ ਰਿਬਜੀ ਬਹੁ ਸਿਖ ਅਸਿਖ ਅਤੇ ਦਾਦੀ ਹੁੰਦੀ ਧਮਕ ਧਮੀ ਪੁਰਗ ਗਨ ਅਗਨ ਚਹੁ ਕੋ ਦਾ
ਚਲੀ ਰਜ ਨਿਚਰ ਚਮੁੰ ਚੋ ਪਚਤਰੀ ਗਰਿ ਗਰਨ ਗਤੀ। ਸਿੰਘ ਨਾਦ ਗਰਜਤ ਪਲਾਦ ਗਨਤ ਜਿਵਿਖਾ ਦਬਤ
ਗਾਂਤੀ। ॥ ਤਿਨੈ ਨਿਗੀਖ ਹਰਿ ਗਨ ਹਰਖਾ ਏਦੁ ਗਨ ਨਾਦ ਕਰਿ ਧਾਏ। ਲਗੇ ਕਰਨ ਅਤਿ ਜੁਧ ਧੁੰਧੈ ਬਹੁ
ਬਿਰੁਧ ਅਰਿ ਧਾਏ। ਮਚੇ ਬਾਮਸੀ ਗਾਮ ਗਮ ਰਾਵ ਨ ਜਯ ਜਯ ਤਿਪੁਕਾਰੀ। ਜਥਾ ਸੁਗਾ ਸੁਰ ਲਹੇ ਪੁਰਾ
ਜੋ ਪਰੀ ਪਰਸ ਪਰਮਾਰੀ। ॥ ਸਾਕਿ ਸੁਖ ਪਾਤਿ ਕੁਲ ਪੁਰਾਰਤ ਰਜਨੀ ਚਰਵਰ ਜੇਗਾ। ਮੇਲਾ ਸਿਲਤ
ਰੁਤੇ ਮਟਸ ਨਖ ਕਰਤ ਘਾਭਿ ਕਪਿ ਧੋਗਾ। ਨਿਸਚਰ ਬੰਦਰ ਜਨੁ ਗਿਰਿ ਸੰਦਰਜੁ ਰੇ ਜੇਗਾ ਜਯ ਜੇਧਾ।
ਦੰਦ ਜੁਪ ਜਟਿ ਜਟੇ ਕੁੰਧੈ ਅਤਿ ਪੁੰਧੁ ਪਬਲ ਬੋਧਾ। ॥ ਅੰਗਦ ਅੰਬੁ ਦਨਾਦ ਜੁਰੇ ਜੁਗ ਜਿਮ ਅੰਧਿ
ਕਤਿ ਪੁਰਾਰੀ। ਜੀ ਬੁਧਾਲਿ ਬਲ ਸਾਲਿ ਸੰਗ ਹਨੁ ਮਾਨ ਪ੍ਰਾਨ ਪਰਹਾਰੀ। ਜੁਰੇ ਮਿੱਤ੍ਰ ਹਨੁ ਨਾਮ ਸੰਤੁ ਸਨ
ਲੋਕ ਛੰਡ ਪਰਧੀ ਗਾਅਰਿ ਪੁਰਸਤ ਪਾਤਿ ਹਰਿ ਪੁਸਤ ਪਾਤਿ ਪਿਲੇ ਮਸਤ ਰਨ ਵੀਗਾ। ॥ ਪਤ ਪਨਾ
ਗੁਨਿ ਕੁੰਭ ਸਿਸ ਚਰਵਰ ਤੇ ਨਲ ਨੀਲ ਨਿਧਾਰੇ। ਅਸਨੀ ਪਭ ਪਵਸਾ ਸਿੰਦੁ ਮੁਦੇ ਉਦਿ ਦਮਯੀ ਦਸਿ ਭਾਰੇ। ਵਿ

ਕੰਠ ਲਗਾਏ ਨੀਰਦਨੈ ਨ ਨਹਾਏ ॥੫॥ ਪੁਨਿ ਬੋਲ ਬਾਲਿ ਤੋ ਬਿਨ ਮੋਹਿ ਨ ਭੁਯੇ ਸੁਰਗ ਸੁਖ ਦਾਈ
 ਕੋ ਕੋਈ ਕੇ ਕੂਰ ਕੂਨਿਤ ॥ ਅਤਿ ਅਹਿਤ ਪਰ੍ਵੇ ਉਰ ਆਈ ॥ ਅਬ ਤਵ ਤਨੁ ਬਿਨੁ ਬਣਵਿ ਲੋਕ ਬ
 ਲਿ ਮਮ ਸਬ ਸੋਕ ਸਿਰਾਏ ॥ ਯੋ ਕਹਿ ਲਖ ਨ ਸੀ ਯਸ ਹਸਿ ਖਾਅ ਸਿਖ ਦੇ ਸੁਰਗ ਸਿਧਾਏ ॥੬॥ ਤ
 ਬ ਸੁਰ ਪਾਤਿ ਰਘੁ ਪਾਤਿ ਅਸਤੁ ਤਿ ਕਾਰਿ ਕਰੀ ॥ ਬਿਨੈ ਬਹੁ ਭਾਂਤੀ ॥ ਤੁਮ ਸਬ ਕਾਮ ਹਮਾਰੇ ਸਾਰੇ ਮਾਰੇ ਅਖਿ
 ਲ ਅੰਗਤੀ ॥ ਅਬ ਮਾਹਿ ਅਭਾਏ ਸਦੇ ਹੁਦ ਯਾਲੁ ਦਯਾ ਕਰਿ ਜੇ ਕਰਨੀ ਯਾ ॥ ਸੁਨਿ ਸੁਰ ਵਰ ਵਗ ਬਿਨੈ ਬਿਨੈ
 ਨਿਧਿ ਬੋਲੇ ਬਰ ਬਰਨੀ ਯਾ ॥੭॥ ਜੋ ਮਾਹਿ ਦੇਹੁ ਬਰਦ ਬਰਦਾਨ ਸੁਜਾਨ ਕਾਨ ਸੁਨਿ ਲੀਜੈ ॥ ਮਰੇ ਜੁ ਬੰਦ ਰਹਣ
 ਅੰਦਰ ਸੁਜਿ ਵਾਇ ਪੁਰੰਦਰ ਦੀਜੈ ॥ ਪੁਰ ਬਰ ਪਗਿ ਪਗਿ ਸੁਰਨਾ ਯਕ ਬਰਖ ਸੁਧਾ ਕਾਰਿ ਦੀਨੀ ॥ ਸਕਲ
 ਸੈਨ ਸੁਖ ਦੇਨ ਰਾਮ ਕੀ ਭੁੰਮਿ ਸੈਨਾ ਬਿਨ ਕੀਨੀ ॥੮॥ ਤਬ ਬਹੁ ਮਾਹਿ ਦੇਵ ਦੇਵ ਸਕਲ ਕਾਰਿ ਦੇਵ ਦੇਵ ਕੀ ਸੇਵਾ ॥
 ਆਇ ਸਪਾਹਿ ਗਏ ਨਿਜ ਨਿਜ ਗਹਿ ਗਾਇ ਪਾਹਿ ਰਾਇ ਵਾ ॥ ਅਬ ਅੰਬੁਜ ਈਖਨ ਪਾਤਿ ਬਿਨੈ
 ਬਿਭੀਖਨ ਬਹੁ ਬਿਸਤਾਰੀ ॥ ਸੰਜਨ ਸਿਧ ਸੰਹਿਤ ਸੰਜਨ ਕਾਰਿ ਯਸ ਮਰਸ ਮਹਾਰੀ ॥੯॥ ਭੁਖਨ ਬਸਨ ਸੁ

ਗੰਧਸੁਮਨਸਨਸੁਭਤਨੁਦਰਸਨਦੀਜੈ॥ ਸਬਸਿੰਗਾਰਸਜੇਸੇਦਰਬ॥ ਪੁਨਿਗੰਧਸੁਜਨਮਨਭੀਜੈ॥ ਯਿ ਯੁ
 ਸੁਨਿਬਚਨਬਿਭੀਖਨਕੇਰਪੁਵਰਣੀਖਨਭਰਿਲੀਨੇ॥ ਕਯੋਨਸੰਜਨਸੁਖਸੰਜਨਮੁਹਿਸਜਨਭੁਚ
 ਤਬਿਯੀਨੇ॥ ੧੦॥ ਬਲਕਲਬਸਨਮੁਲਦਲਅਸਨਸੁਰਸੁਨਸੁਦਬਿਨਜਾਕੇ॥ ਰੇਨਨੀਦਿਚੇਨ
 ਬਾਸਰਨਹਿਭੂਮਿਸੇਨਬੁਤਬਕੇ॥ ਅਤਿਦਰਦਸਾਦੇਹਕੀਸੁਧਿਕਰਿਮਾਸੁਧਿਬੁਧਿਬਿਨਸਾਵੈ
 ਤਾਂਬਿਨਭੂਖਨਬਸਨਆਗਸੇਤੇਤਨੁਲਾਗਿਜਗਾਵੈ॥ ੧੧॥ ਤਤੇਤਾਕੇਦਰਸਪਰਸਬਿਨਮੁਹਿਨਅੰਗਅ
 ਬਭਾਵੈ॥ ਤਵਸੇਵਾਸਰਬਸੁਮੀਤਮੁਹਿਸਪਦਸੁਮੀਤਮਿਲਾਵੈ॥ ਅਵਾਧਿਬਿਹਾਇਹਾਇਜੀਜੈਰੋ
 ਭਾਇਨਜੀਵਤਪੈਰੋ॥ ਤਾਂਸੁਦਰਸਬਿਨਦਸਹਦਾਹਦਾਹਿਦੁਤਯਹਿਦੇਹਦੁਰੈਰੋ॥ ੧੨॥ ਏਪ੍ਰਭੁਬ
 ਚਨਸੁਨਤਲਿਕਾਪਤਿਸਹਬਨਚਰਬਰਬੇਏ॥ ਯੇਅਮਗਨਮਨਸੂਨਗਗਨਸੇਭੁਏਲਗਨਭਰਭੇ
 ਏ॥ ਪੁਨਿਸਚੇਤਹੈਲਿਕਕੇਤੁਰਪੁਵੈਸਕੇਤਹਿਤਧਾਏ॥ ਪੁਕਪਕਨਾਮ
 ਵਿਮਾਨਬਾਮਸੁਦਰਾਮਨਿਕਲੇਆਏ॥ ੧੩

ੴ
ਗੁਰ
ਗੀ

ਸਿੰਗਾਲ ਸਿੰਗਾਰਾ ਜਭਾਰ ਜਹਿ ਚਹੈ ਲਹੈ ਫਲ ਜੇਈ ਤੇਰੇ ਰਾਖਾ ਜਭਾਰ ਜਹਿ ਭੀਸਿ ਬਨ
ਭਖਨ ਭਾਜਿਹੈ ਭਯੋ ਸੇਈ ਛਾਧਿਤ ਸਿੰਘ ਕੀ ਤਾ ਢਾਨਿ ਕਾ ਢਾਨਿ ਜਾਇ ਜਥਾ ਜਨ ਜੇਈ
ਨ੍ਰਾ ਕਾ ਲਕੂਰ ਗੁਰ ਗਰਲਾ ਰਿਲੈ ਜੇ ਤਥਾ ਕਾ ਭਵ ਜੇਈ ਆਇਹਾ ਵਿਧ ਬੇਧ ਨਹੀ ਯਕੇਸੀ
ਯਕੇ ਬਚਨਾ ਬੀਬਿਧ ਸੁਨਿ ਗਵਨਾ ਕਾਰਿ ਨ ਕੋਧ ਕਾਰਿ ਕੂਰ ਕੁਮਾਤਿ ਨੇਪ ਕਰ ਜੇ ਕਵਧ ਭ
ਯਾਵਨਾ ਕਾਲ ਰੁਪਾ ਬਿਕਰਾਲਾ ਬਿਲੋਚਨ ਲਾਲ ਭਾਲ ਦਸਦੀ ਹਾ ਬੀਸਾ ਬਿਸਾਲ ਭੁ
ਜਾ ਕਰਾਲ ਆਤਿ **ਲਾਲ ਲਾਲ** ਦਸ ਜੀ ਹਾ ॥ ਬਹੁ ਦੁਰ ਬਚਨ ਬਖਾਨਿ ਜਾਨ ਕੀਆ
ਨਿਪਾਨਿ ਗਾਹਿ ਲੀਨੀ ਹਾਰ ਘਨੰਦ ਨ ਲਖਨ ਪੁਕਾਰਤ ਨਹਿ ਨਿਜ ਸਰੰਦ ਨ ਦੀਨੀ ਸੋਖ
ਰਵਾਹਨ ਰਖਨ ਭਗਾਹਨ ਨਾਹਿ ਅਵਾਨਿ ਅਵਗਾਹਨ ਤਿਹ ਚ ਢਾਇ ਸੁਖ ਪਾਇਆ
ਇਕੋ ਚਲੇ ਜਾਇ ਕੁਲ ਦਾਹਨਾ ॥ ਤਬ ਗਛ ਸਵਾਸਿ ਪਰੀ ਨ ਰਵਰੀ ਦੁਰੀਖ ਗੀ ਅਕੁਲ
ਨੀ ॥ **ਗਮ ਗਮ** ਹਾਰਾ ਮਪੁਕਾਰਤ ਹਾ **ਗਮ ਗਮ** ਧਨੁ ਪਾਨੀ ॥ ਹਾ ਸੇਆ ਤਿਤੇ ਰਨਹਿ ਦੇਸਾਢ

ਸੁਨਿਸੀਯਬਚੋਬੋਲੋਕਪਟੇਧਗੇਦਸਕੰਧਗਸੀਤਾ॥ ਗਵਨਨਾਮਰਵਾਵਨਸੁਰਵ
 ਰਕਗਤਿਭੁਵਨਭਯਕੀਤਾ॥ ੩॥ ਤਵਗੁਨਰੂਪਾਵਿਸਾਲਾਨਿਹਾਲਾਬਿਹਾਲਭਯੋਮਨਮੇ
 ਰੋ॥ ਭੁਵਨਚਤੁਰਦਸਨਾਯਕਲਾਯਕਭੋਧਗਪਾਯਕਤੇਰੋ॥ ਲਲਨਾਲਲਿਤਲਲਾ
 ਮਧਾਂਮਬਹੁਜਿਤਤਿਤਤੇਬਹੁਆਂਨੀ॥ ਤਿਨਮੇਮਮਗਤਿਵਿਰਤਭਈਅਬਤੂਮੇਰੇਮਨ
 ਮਾਨੀ॥ ਤਾਂਤੇਭਾਮਿਨਿਵੈਮਮਭਾਮਿਨਿਸਭਭਾਮਿਨਿਮਾਨਿਗਾਨੀ॥ ੪॥ ਅਬਿਤਨੁਬਿਲਾ
 ਸਹਾਸਰਸਸੀਪਾਤਿਲਹੁਸਭਸੀਪਾਤਿਸਾਨੀ॥ ਵਿਪਿਨਕਲੇਸਕਾਲਿਤਕਿਹਕਾਰਨਤੀ
 ਬਰਬਾਰਨਗਮਨੀ॥ ਕਾਰਿਬਰਬੇਸਸੁਦੇਸਦੇਸਵਸਾਬਿਨਕਲੇਸਗਤਿਰਮਨੀ॥ ੫॥
 ਇਮਾਨਿਸਚਰਬਚਸੁਨਤਜਨਕਜਾਕੁਪਿਤਭਈਅਤਿਭਾਰੀ॥ ਤਾਜਿਆਦਰਬਾਦਰ
 ਜੋਗਰਜੀਲਗਜੀਨਹਿਨਿਪਬਾਰੀ॥ ਸੁਨਿਰੇਅਧਮਅਧਮਮਾਤਿਅਧਗਤਿਕਹਾਂ
 ਕਰਤਬਕਬਾਦਾ॥ ਕਪਟੀਕਪਟਰੂਪਕਰਿਆਯੋਮੰਦਮਾਲਿਨਮਨੁਜਾਦਾ॥ ੬॥ ਜੇ

ਸਦਰਨਿ ਸੇਂਤੀ ॥ ਮਮਨਿ ਵਾਸਨਿ ਕਰਨਿ ਪਦਸਬਦਿ ਪਸਬਸੁਖਦਸੁਹਾਈ ॥ ਤਹ ਸਿਯਭੁ
 ਇਸਹਾਇ ਜਾਇ ਛਾਕਿ ਛਾਇ ਰਹੇ ਰਘੁਰਾਈ ॥ ਸੁਨਿ ਮੁਨਿ ਬੈਠੇ ਨਚਿਤ ਚੇ ਗੁਨ ਚਲੇ ਚੇ ਪਰਘੁ
 ਚੇਦਾ ॥ ਕਰਿ ਰਿਖ ਪਾਂਇ ਪੁਲਾਸ ਪਾਂਇ ਸੁਭ ਸਿਖ ਮਾਂ ਸਿਖ ਸੁਖ ਕੰਦਾ ॥ ੧੦ ॥ ਕਰਤਾ ਬਿਬਿ
 ਧ ਬਰਗਨ ਅਵਗਾਰਨ ਬਿਨ ਬਾਰਨ ਬਲ ਬਾਰਨ ॥ ਨਿਰਖਯੋ ਇਕ ਬਨ ਬਿਧਾਰਿ ਧਮਾਧਿ ਗਿ
 ਧਾ ਬੈਧ ਦੁਖ ਦਾਹਨ ॥ ਤਾਹਿ ਕੋ ਪਕਰਿ ਕਯੋ ਕੋ ਨਤੁ ਕਹੁ ਕੋ ਨ ਪਵੁ ਪਾਹੀ ॥ ਸੇ ਬੇਲਯੋ ਬਰਬਰ
 ਬਿਨੀਤੈ ਸੁਨਹੁ ਬਿਨ ਯਬਨ ਵਾਹੀ ॥ ੧੧ ॥ ਅਹਿ ਜਾਨਹੁ ਨਿਜ ਜਨਕ ਜਨ ਪਸਬ ਜਨਕ ਜਨੀ ਪਾਤਿ
 ਪਆਰੇ ॥ ਬੰਦਿ ਦੇ ਲੋਕਤਰਯੋ ਤਿਹਾਰੀ ਬਾਲੇ ਹਾਰੀ ਪਗਧਾਰੇ ॥ ਸੁਨਤਗਮ ਸੁਖ ਧਾਂਸ ਨਾਮਾ ਪਿ
 ਤੁਮਿੰਤੁ ਚਿੰਤੁ ਅਤਿ ਪ੍ਰੇਮੈ ॥ ਕਰਿ ਪੁਲਾਸਾਤਿ ਹਨਾਮ ਸਨਾਂ ਮਘਨ ਪੁਛੇ ਪੁਨਿ ਮਨ ਦੇ ਕੈ ॥ ੧੨ ॥ ਸੁਨਿ ਰ
 ਘੁ ਬਰਬਰ ਬਰਨਗੀ ਪਬਰ ਕਰਨ ਰਵਹਿ ਪੁਲਾਸਾ ॥ ਕਯੋ ਚੇ ਗਯੁ ਜਰਾਯੁ ਨਾਮਾਂ ਆਯੁ ਅਧਿ ਮਮ
 ਕਾ ਅਭਿਰਾਮਾ ॥ ਤੁਮ ਮਮ ਮਿੰਤੁ ਸੁਵਨ ਸੁਚਰਿਤੁ ਵਿਚਿੰਤੁ ਰੂਪ ਗੁਨ ਗਾਯੋ ॥ ਤਿਹਾ ਹਿਤ ਕਲਕਿੰਕਰ

ਗੁ
ਲ
ਗੀ

ਤਾਕਰਿਹੈਚਲਿਬਾਲਿਜਗਾਂਬਿਗਜੇ॥ ੧੩॥ ਗਇਮਖਗਗਜਬਚਨਅਹਿਗਜਸੁਨਤਸੁਖਪਾ ਬਨ
ਇਪਧਰੇ॥ ਕੰਠਲਗਾਇਸੁਭਾਇਭਾਇਭੁਰਿਲੇਨਿਜਸੰਗਸਿਧਾਰੇ॥ ਪਹੁਚੇਪੰਚਬਰੀਪ੍ਰਭਪਾ
ਵਨਪਾਵਨਸੁਖਲਸੁਹਾਵਨਾ॥ ਮਨਿਮਨਹਰਖਚਢਾਵਨਭਾਵਨਗਿਪਦਲਦੀਧਦਗਾਵਨਾ॥ ਪ੍ਰਭੁ
ਪ੍ਰਿਅਆਇਸਪਾਇਭਾਇਲਪਕਲਦਲਸਾਲਸੁਹਾਈ॥ ਸਕਲਕਾਲਸੁਖਜਾਲਵਿਸਾਲਰ
ਸਾਲਉਤਾਲਬਨਾਈ॥ ਸਬਪ੍ਰਕਾਰਮਤਿਸਾਰਸੁਧਾਰਿਉਦਾਰਪ੍ਰਭਾਹਿਦੇਖਗਈ॥ ਦੇਖਿਦੇਖਿ
ਬਿਗਸੇਬਿਸੇਖਪ੍ਰਭੁਨੈਨਾਨਿਮੇਖਨਲਾਈ॥ ੧੪॥ ਅਤਿਸੁਖਪਾਇਭਾਇਭਾਰਿਧਾਇਸੁਭਾ
ਇਲਾਇਉਰਿਲੀਨੇ॥ ਕਹਾਐਐਗਵਾਦੇਉਤਮਾਹਿਮੇਨਿਜਸਰਬਸਬਸੁਰੀਨੇ॥ ਗਇਮਕਹਿਕੇ
ਯੋਪਵੇਸਬੇਸਬਰਕਾਰਿਮੰਗਲਭੁਲਭਾਏ॥ ਰਮੇਗਮਅਭਿਗਮਸਮਾਂਮਘਨਤਹਸਬਸੁਖ
ਸਰਸਾਏ॥ ੧੫॥ ਪੰਚਬਰੀਸੁਭਤਰੀਜਰੀਗੁਨਪਦੀਨਸੁਭਸੁਭਸੇਭਾ॥ ਲਖਤਲਗਤਚਿਤ
ਚਤੁਰਘਰਪਦੀਕਦੀਖਦਪਦੀਧੇਭਾ॥ ਬਨਘਰਘਦੀਲਦੀਨਨੈਕਹੁਸਰਸਰਿਤਰੀਸੁਹਾਈ॥ ਸੁ

२९
वा
आ

[illegible]

ਸੁਨਿਗਵਨਸਨਭਾਵਨਸਬਦਸੁਹਵਨਸੁਤਗਲਲਯੋ। ਪੁਛੋ ਕਿਹ ਬਿਧਭਯੋ ਸੁਨਿਹ ਬਿਧਿਸ
 ਪਦਿਸੁਸੁਖਦਸੁਨਯੋ। ਤਬਲਿਕੇ ਸਬੇ ਸਉਤਸਵਕਰਲੇ ਸਨਦੁਖਉਰਗਾਖਾ। ਰਾਮਜਾਨਕੀਗੰਨੀ
 ਜਾਨਕੀਹਿਦਿਖਰਾਵਹੁਇਮਭਾਖਾ। ॥ ਸੁਨਿਗਵਨਬਚਧਾਵਨਿਧਾਈਜਹੰਜਨਕਨਿਪਜੰ
 ਈ। ਪੁਹਪਕਜਸਚਛਾਇਧਰਨਿਜਾਹੇ ਸਮਰਧਗਨਿਲੇਆਈ। ਆਇਅਵਨਿਜਾਸਮਰਅ
 ਵਨਿਮੇਰਪੁਕੁਲਅਵਨਨਿਹਾਰੇ। ਸਰਚਜਾਚਿਤੇਚਾਰੁਚੇਦਾਸੇਅੰਗਅੰਗਸੁਭਸਾਰੇ। ॥ ਸੁਧੀ
 ਨਤਨਕਤਨੁਕੀਮਨਕੀਮਤਿਕੀਗਤਿਬਿਗਤਬਿਲੇਕੀ। ਦੇਖਿਦੁਹਨਕੀਦਸਾਦਹੀਦੁਖਜਿਮਿਦਿ
 ਨਕਰਾਬਿਨਕੇਕੀ। ਕੀਏਬਿਲਾਪਕਲਾਪਅਨਾਪਅਲਾਪਕੀਏਜਨਜਾਂਹੀ। ਬਕਿਤਚਕਿਤਕਵਿ
 ਕੀਮਤਿਹੀਜਹੰਕਹਿਕਵਕੀਮਤਤਾਂਹੀ। ॥ ਮਰਨਮਾਨਿਸਹਜਾਨਸੁਪਤਿਕੇਤਜਤਪਾਨਜਬਜੰ
 ਨੀ। ਤਬਾਇਜਟਬਰਬੁਧਜਟਜਬਜੀਵਨਜੁਕਿਬਖਾਨੀ। ਨਿਧਨਨਿਮਿਤਜਿਤੇਜਗਮੇਤੇਇਹੰ
 ਨਨੈਕਨਿਹਾਰੇ। ਤੇਮੇਰਪੁਮਾਨਿਲਛਮਨਤਮੇਹਰਿਗਨਮੇਨੇਰਧਾਰੇ। ॥ ਤਬਤਨੁਜੇਸੁਭਲੱਛਨਦੱਛ

੨੨
ਗਲ
ਗੀ

ਵਿਸਰਦਨਹਰਿਅਰਦਨਹਿਤਧਾਯੋ। ਲਖਿਤਿਹਆਵਨਕਪਿਗਨਧਾਵਨਕਰਿਅਰਿਉਪਰਆ ਯੁ ॥
ਏਅਚੇਮਹਾਮਿਧਧੇਰਸੇਰਕਰਿਧੇਰਧੇਰਅਰਿਧਾਏ॥ ॥ਹਰਿਨਿਸਚਰਬਲਲਰਤਪਰਸਪਰ
ਮਰਤਦਰਤਨਹਿਕੋਊ। ਪਾਦਪਪਰਬਤਸਿਖਰਸਸ੍ਰਖਰਪ੍ਰਹਰਤਪ੍ਰਹਰਤੇਊ। ਬਹੁਬਨਚਰਨਿਸਚਰਨਿਨਿਹਾਰੇ
ਤਿਨਨਿਸਚਰਬਹੁਮਾਰੇ। ਉਭੈਓਰਅਤਿਸੇਰਜੇਗੈਗਾਵਨਗਮਪੁਕਾਰੇ॥ ॥ਹਰਿਗਨਹਨੇਘਨੇਅਰਿਭਾਜੇਤਬਪੁ
ਮਰਾਛਰਿਸਾਨਾ। ਬਹੁਸਿਤਸੰਸਤਪ੍ਰਹਾਰਿਸਾਰਸਰਬੰਬਨਚਰ। ਬਲਬਿਕਲਾਨੀਤਬਹੁਮਾਨਮਹਾਨਮਰਤਸੁਤਪਿ
ਤਵਤਬਲਿਧਾਗੀ। ਸੈਲਸਿਲਾਲੇਸੈਲਸਰਸਅਰਿਸਿਰਸਿਸਰਿਸਦੈਸਾਰੀ॥ ॥ਲਖਿਰਬਤਜਿਅਥਾਪ
ਦਿਵਿਰਬਹੇਹਯਰਥਸਾਰਥਿਥੇਏ। ਤਬਹੁਨਮੰਤਅਨੰਤਅਰਿਨਕੇਸਿਧਸੁਰੇਧਾਵਿਗੇਏ। ਲਖਿਹਰਿਗਿਰਦ
ਗਦਾਗੁਰਗਾਹਿਗਾਰਜੇਗਿਰਗਾਜਗੀਭੀਗਾ। ਲਖਹਨੁਮਤਗਿਰਿਸਿਗਤਿਗਗਾਹਿਕਿਯੇਭੰਗਬੁਖੀਗਾ॥
ਚੁਰਨਭਯੋਤਾਸੁਤਨੁਤੁਰਨਪੁਰਨਪੁਰਪਰਾਯੋ। ਹਰਿਪਦਪੁਰਨਕਰਨਮਰਨਤੇਹਰਿਪਦਪੁਰਨਪਾਯੋ। ਸੁਨਿਸੁਮਗਛੁਧ
ਮਨਹਨੁਮਨੁਤੇਗਵਨਰੇਵਨਰਾਨਾ। ਲੇਅਤਿਸਰਿਸਉਸਾਸਤਾਸਹਿਤਬਜ੍ਜਦੇਸਦਹਕਰਾਨਾ॥ ॥ਕਹੋਤਾਹਿਤੁਜਾਹਿਜੁ

ਰਾਖੁਚੰਦਸਰੀਰਾ॥ ॥ ਬਹੁਰਿਗਰੁਗਰਗਰਿਗਦਗਦਗਲਲੇਜੁਗਲਲਗਾਏ॥ ਪਿਯਬ
ਪੁਪਰਸਤਪਰਮਪ੍ਰੇਮਪਰਿਪਰਮਪ੍ਰਮੁਦਪਯਯਾਏ॥ ਪੁਨਿਪੰਛਿਨਕੇਪਤਿਮਤਿਦੰਡਿਨਕਰਿਪਲਾਮਪ
ਵਿਦੰਡੁਨਗਮਨੇਆਇਸਪਾਇਉਤਾਇਸੇਲਾਪਰਪੁਗਾਇਸੁਲੰਛਨ॥ ॥ ਤਬਹਰਿਗਨਅਨਗਨਮਨਹਰਖੇ
ਵਿਰੁਜਪਾਨਪਤਿਪਰਖੇ॥ ਗਗਨਿਗਗਜੇਅਰਿਗਨਪਰਖੇ॥ ਅਤਿਸਮਰਸਰਨਮਨਤਰਖੇ॥ ਸੰਖਅਸਿਖਬ
ਜਾਇਯਾਇਗਿਰਿਤਰੁਭਿਯਾਇਰਨਗਜੇ॥ ਸੁਨੇਸੇਰਅਤਿਘੋਰਲੀਕਅਕਲੀਕਬੰਕਕਪਿਗਾਜੇ॥ ॥ ਭੂਰਿਭੁਯ
ਵਨਹਰਿਗਨਗਵਨਸੁਨਿਗਵਨਸਕਮਾਨੀ॥ ਚਾਰਪਠਾਏਸਤੁਸੁਪਲਾਏਜਾਏਜਾਨਕੀਜਾਨੀ॥ ਵਚਨੁਭੁਯ॥
ਵਨਸੁਨਿਭਿਰਗਵਨਭੁਯੇਸੇਕਸਰਸਾਵਨ॥ ਸੁਕਿਗਏਦਸਬਦਨਰਦਨਛਦਬਦਨਬਦਨਮੇਆਵਨ॥ ॥
ਤਦਪਿਅਨਵਸਰਸਮਾਇਧੀਰਧਰਿਬੀਰਾਮਭੀਰਪਠਾਯੋ॥ ਪ੍ਰਿਯਗਛਜਿਹਨਾਮਬਾਮਸਿਗਾਮਕਰਨਰਨ
ਧਾਯੋ॥ ਸਿਗਬਨੀਬਾਨੇਤਬੀਰਬਹੁਬਿਦਿਤਬਾਹਿਨੀਬਾਮਾ॥ ਪੰਦਿਸਪਰਿਘਪਰੰਦੁਧਾਇਧਰਿਸੰਸਤੁਅੰਸਤੁ
ਆਸਿਬਾਮਾ॥ ॥ ਪੰਛਿਮਦਾਰਅਪਾਰਪ੍ਰਬਲਤਹਸਬਲਸਬਲਚਲਿਆਯੋ॥ ਹਨਮਦਾਰਿਮਨਜਾਦ

੨੪
ਗਲ
ਗੀ

ਸੁਨਾਵੈ॥ ਬਜਨਾਦਿਗਉਪੰਗਰੀਗਰਸਰੀਗਰੀਗਬਰਸਾਵੈ॥ ਸਭਜਨਗਨਮਨਮੇਦਮਗਨਕਰਿਰਘੁ ਤੁ
ਵਰਨਿਜਘਰਾਏ॥ ਕੋਸਲਾਦਿਕਮਾਇਨਕੇਪਰਿਪਾਇਨਭਾਇਨਭਾਏ॥ ੨॥ ਮਾਦਿਤਮਾਤਗਨਕਰਤ
ਆਰਤੀਭੁੱਬਜਭਾਰਤੀਭਾਖੇ॥ ਸੁਮਨਫਾਰਤੀਸੁਮਨਵਾਰਤੀਸੁਮਨਆਰਤੀਨਾਖੇ॥ ਮਗਨਭਈਸੁਖਸਿ
ਧੁਸੁਵਨਲਾਖਿਸਬਨਿਸੁਮਨਤੈਆਏ॥ ਕਰਿਬਹੁਮੰਗਲਗਾਇਸੁਮੰਗਲਮੰਗਲਮੰਗਲਲਾਏ
੩॥ ਤਬਰਘੁਮਨਿਪਿਤੁਭੁਵਨਗਮਨਕਰਿਭਾਵਨਭਰਤਪਠਾਏ॥ ਸੁਗੀਵਾਦਿਕਹਰਿਵਰਘੁਵਰਨਿ
ਜਘਰਵਰਪਧਰਾਏ॥ ਨਰਵਰਰੂਪਅਖਿਲਹਰਿਧਰਿਰਘੁਭੂਪਸਰੂਪਸੁਗਾਜੇ॥ ਬ੍ਰਿਬਧਅਸਨਰਸ
ਬਸਨਅਸਨਸਮਭੂਸਨਬਸਨਬਿਰਾਜੇ॥ ੪॥ ਤਬਕਪਿਪਤਿਪ੍ਰਤਿਭਰਤਸੁਮਤਿਕਹਿਹਿਤ
ਰਘੁਪਤਿਅਭਿਖੇਕਾ॥ ਸਿਧਸੁਸਰਿਤਸਾਲਿਲਹਿਤਪਠਵੇਦੁਤਪੁਤਸਵਿਵੇਕਾ॥ ਸੁਨਿਸੁਗੀਵ
ਅਤੀਵਬੇਗਬਾਲਿਮੀਵਸੁਘਰਹਰਿਧੇਰੇ॥ ਲਾਏਸਬਜਲਝਟਪਟਵਰਭਰਭਰਪਟਕੈਚਨ
ਕੇਰੇ॥ ੫॥ ਲਖਿਆਵਨਜਲਪਾਵਨਰਿਪੁਹਨਭਾਵਨਗੁਰਹਿਜਨਾਯੋ॥ ਤਬਬਸਿੰਸਟਕਰਿਇੰ

ਨੈਨਨਿਸੇਖੈਨਿਜਨਿਜਭਾਭਾਭੁਲਭੁਲਲੇਖੈ॥੩੭॥ਮੰਗਲਮੇਦਬਿਨੇਦਗੋਦਭੁਰਿਦੂਲਦੂਲਿ
ਬਰਸਾਵੈ॥ਛਾਬਿਵਿਸਾਲਕਪੂਲਲਲਲਲਲਖਿਲਲਨਾਬਾਲਿਬਲਿਜਾਵੈ॥ਮੰਗਲਵਸ
ਤੁਪ੍ਰਸੰਤਹਸਤਲੇਲੇਸੰਸਤਜਨਜੁਥਾ॥ਆਵਤਧਾਵਤਲਖਿਸੁਖਧਾਵਤਰਘਰਾਵਤਗ
ਨਗੁਥਾ॥ਪਰਮਪ੍ਰਭਾਵਪਵਨਸੁਤਕੇਸੁਚਿਸੰਖਮਸੁਮਤਿਸੁਗੀਵਾ॥ਕਪਿਕਲਕਲਕਰਨੀਬਰਨੀਪੁ
ਭੁਮੀਵੈਨਪਤਿਮਤਿਸੀਵਾ॥ਸੁਨਿਸਬਾਬਿਸਮਿਤਭਏਹਰਿਨਪਤਿਰਾਮਰਤਨਹਰਿਬਾਨੀ॥ਇਮ
ਸੁਖਸੇਤਦੇਤਸੁਖਸਬਰਪਾਵੈਸੋਨਿਜਰਜਧਾਰੀ॥੩੮॥ਇਤਿਸ੍ਰੀਰਾਮਲਲਾਮਰਤਨਹਰਿਰਤ
ਨਗੀਤਸੁਖਧੰਮਾ॥ਜੁਧਕਾਂਡਵਿਸਾਖਸੁਤਿਬਿਪਾਰਿਪੂਰਣਾਕੇਆਸਿਯਰਾਮਾ॥੧੫॥ਗਾਗਾ
ਕਲਆਨਾ॥ਤੁਆਵਸਰਨਰਵਰਰਘੁਵਰਲਖਿਭੁਏਜੁਸੁਖਸਮੁਦਾਈ॥ਸਹਸਸੇਸਸਾਰਦਹੁ
ਸੇਕਵਿਸੇਕਬਬਰਨੀਸਿਰਾਈ॥ਹਿੰਦੁਪੁੰਸੁਨਗੀਖਲਨਿਹਾਰੇਦੁਸੁਕਸੁਨਿਰਵਾਰੇ॥ਘਰਘਰ
ਭੁਜਪਤਕਮਨਾਕਾਬਿਤਾਨਤਾਨਿਸੁਖਸਾਰੇ॥੧॥ਜਹਤਹਮੰਗਲਗਾਨਤਾਨਰਸੁਖਸੰਸੁਜਾਨ

ਖਹਿਰਿਹਰਖਨਾ ॥ ਪੂਰਨਗਗਨਮਗਨਸਰਗਨਹਨਿਕਿਯਮਵਕਾਸਾਵਿਹੀਨ
 ਅਰਿਅਵਿਸਤਨਬਨਾਬਿਸਤੋਛੇਦਭੇਦਦੁਤਦੀਨਾ ॥ ਤਬਤਜਿਰਣਦਰਜਨਰਜਨੀ
 ਚਰਮਨਿਨੰਦਨਪੁਰਜਾਈ ॥ ਆਯਾਮਈਬਨਾਯਲਯਾਇਸੀਯਹਨੀਹਰਿਨਾਦਿਖਗ
 ਈ ॥ ॥ ਸੋਹੇਰਤਹਨੁਮਾਨਹਰਿਨਸਹਹਾਕਾਰਿਹਰਾਏ ॥ ਦਾਰੁਣਦੇਖਦੁੱਸੁਦ
 ਰਜਨਪੁਤਿਅਤਿਦੁਰਬਚਨਸੁਨਾਏ ॥ ਤਬਹਨੁਮਾਨਮਹਾਂਗਾਨਿਸੋਆਨਿਪੁਭੂਪੁਤਿ
 ਭਾਖੀ ॥ ਸੁਨਿਸੁਜਾਨਦਖਖਾਨਿਭਏਜਿਮਹਾਨਿਭਏਮਧੁਮਾਖੀ ॥ ॥ ਬਹੁਸਿਤ
 ਸੋਕਸੁਮਿੰਤਾਸੁਤਸਹਸਨੇਘਨੇਜਬਜਾਨੇ ॥ ਤਬਹਿਵਿਭੀਖਨਆਇਧਾਇਦੁਖ
 ਘਾਇਕਬੈਨਬਖਾਨੇ ॥ ਯਾਹਿਗਛਸਕੀਆਯਾਛਾਯਾਜਿਹਿਲਖਿਭਯਭੁਮਛਾ
 ਯਾ ॥ ਤਜਹੁਸੋਚਯਾਪੋਚਬਾਤਕੇਸੁਨਿਪੁਭੁਸੋਚਸਿਰਾਯਾ ॥ ॥ ਯਾਹਿਮਾਯਾਛ
 ਲਬਲਿਕਾਰਿਕਾਪਿਬਲਕਾਰਿਬਾਕੁਲਖਲਧਾਯੋ ॥ ਬਲਨਿਕੁੰਭਲਾਜਾਇਜਵਨ

ਖੁ

੪੪
ਗ ਲ
ਗੀ

ਜੁਧਿਜਯਹਿਤਜੰਗਰਚਾਯੋ ਜੈਵਹਿਹਵਨਹਇਹੋਪੁਰਨਤੇਤੂਰਨਹਿਮਰਿਹੋਂ।ਹਰਿ
ਗਨਹਨਿਹੋਂਕਾਹਨਗਨਿਹੋਂਕਾਜਾਨੈਕਾਕਰਿਹੋਂ॥ ਤਾਂਤੇਬਹੁਬਾਲਿਬੀਰਬਾਲਿਤਲਘ
ਵੀਰਸੀਗਮਮਦੀਜੋ।ਜਾਇਧਾਇਸਮੁਦਾਇਆਰੇਨਕੇਘਾਇਵਿਘਨਕੁਤਕੀਜੋ।ਹਵਨਹ
ਨਿਜਿਯਜਾਨਿਹਾਨਿਹਿਤਜਾਤੁਧਾਨਇਤਿਅੰਧੋਂ।ਲਖਨਲਾਖਕੇਵਿਸਿਖਜਾਲਤੇਕਾਲਗਲ
ਪਾਰਿਜੈਹੋਂ॥ ਸੁਨਿਰਘਮਨਿਲਛਮਨਰਿਪੁਮਨਿਹਨਪਰਏਹਰਿਗਨਸੀਗਾ।ਹਨੁਮਾਨਬ
ਲਵਾਨਗਮਾਨਨਿਧਿਜਾਮਵਾਨਰਨਰੇਗਾ।ਪ੍ਰੇਸਨੰਧਸੁਮਿਤ੍ਰਾਨੰਦਨਰਘੁਨੰਦਨਪਗਬੰਦਨ
ਕਰਿਗਮਨੇਹਰਿਗਨਆਨੰਦਨਨਿਸਚਰਨਿਕਰਨਿਕੰਦਨ॥ ਜਾਇਨਿਕੂਨਿਕੂਤਲਾਹੇਰੀ
ਨਿਸਚਰਨਿਕਰਨਿਘੇਰੀ।ਰਥਗਜਬਾਜਿਬਿਰਾਜਿਬੀਸਬਸੰਜੁਗਸਾਜਸਕੇਰੀ।ਸੋਅਤਿ
ਭੀਖਨਸੇਨਵਿਭੀਖਨਲਖਿਲਖਮਨਹਿਜਨਾਈ।ਯਾਕੀਹਾਨਿਸੁਜਾਨਕਰੋਤਬਜਾਤੁਧਾਨਦ
ਸਾਈ॥ ਚਹੂੰਓਰਖਵਾਰਵਾਰਕਰਿਤਹਸੁਰਾਰਿਮਖਟਾਨਾ।ਤਾਂਤੇਤਿਹਤੇਰੀਤੀਰਨਤੇਬਧ

੨੫
ਗ ਲ
ਗੀ

ਸਬਸੁਮਤਸੁਦਾਸਾ ਤਾਸੁਤਨਯਉਪਜੇਅਘਧਾਮਅਧਮਾਨਿਕਾਮਾਨਿਕਾਮਾ ॥ ੩੩ ॥
ਸੋਪਾਤਿਕੁਲਾਤ੍ਰਿਸੂਲਸੂਲਲਹਿਕਰਤਸੂਲਸਬਕਾਹੁ ॥ ਸਾਧੁਸੁਦੇਸਾਵਿਸੇਸਕਲੇਸਦਲੇ
ਸਨਹੋਤਾਨਿਬਾਹੁ ॥ ੩੪ ॥ ਤਾਹਿਰਗਵਨਗਾਰਾਓਰਨਾਹਿਹੋਰਹੋਰਹਮਹਾਰੇ ॥ ਤੰਤੇਤਵਪਦਪੰਕਜ
ਪਰਖੇਪਾਪਪ੍ਰਤਾਪਪ੍ਰਹਾਰੇ ॥ ਸੁਨਿਰਘਨਾਥਅਨਾਥਾਰਿਖਿਨਕੀਅਤਿਅਕਾਬੁਗਦਗਾਥਾ ॥ ਕਰ
ਲਾਸੀਲਸੁਲੀਲਨੀਲਘਨਾਇਵਘਹਿਰੇਨਰਨਾਥਾ ॥ ੩੫ ॥ ਅਭਯੋਹੇਹੁਸੁਨਿਸਭੈਸਭੈਕ
ਰਸਤਯਅਭਯਮਮਬਾਨਾ ॥ ਅਬਲੇਹਯੋਬਿਹੋਸਜੁਤਮਤੈਸੋਮਾਦੇਸਮਹਾਨਾ ॥ ਛੁਮਾਕਰੈ
ਅਬਦੇਸਹਮਾਰੇਕ੍ਰਿਪਾਕੇਸਮਾਹਿਦੇਵਾ ॥ ਅਬਨਹਿਟਹਿਹੋਪਗਨਪਕਰਿਹੋਕਰਿਹੋਸਭਾਬਿ
ਧਸੇਵਾ ॥ ੩੬ ॥ ਸੁਨਿਰਘਬਰਜਬਰਜਮੁਨਿਬਰਜਮਚਰਜਬਲਿਤਰੈਬੋਲੋਪਨਤਵਿ
ਵਸੋਤੇਬਿਨਕੇਬਦਾਮਸਬਰਜਬਛਲਰਸਘੋਲੋ ॥ ਤਬਰਘਪਾਤਿਭ੍ਰਾਤਨਪਾਤਿਭਾਖੋਲਵਦਨਿ
ਆਭਿਲਾਖੋ ॥ ਕਹੋਕੈਨਕਾਰਿਹੋਯਹਿਕਾਮਾਨਿਕਾਮਬਾਮਸੁਨਿਤਾਖੋ ॥ ੩੭ ॥ ਸੁਨਿਭਵ

18
ਤਬਹੀਆਇਸਮਿਤਕਯੋਪ੍ਰਭੁਦ੍ਵਰੇਸਿਤਪਧਾਰੇ॥ ੩੧॥ ਚਾਵਨਆਦਿਤਪਤੇ
ਜਤਗਨਿਸੇਤੀਰਤਗਨਿਜਾਵਾਸੀ॥ ਸੁਨਿਬੁਰਪਰਪੁਸੁਤਰਬੁਲਾਏਨਿਪਰਾਵਿ
ਕਰਤਪਰਾਸੀ॥ ਨਿਗਖਿਗਮਉਠਿਕਰਿਪਦਮਬਗਬੈਖੀਰਿਖੀਬੈਰਾਏ॥
ਤੀਰਬਜਲਫਲਦੂਲਮੂਲਅਨੁਕੂਲਦੂਲਿਬਹੁਲਾਏ॥ ੩੨॥ ॥ ਲੀਏਰਾਮ
ਅਭਿਰਾਮਸਕਲਸੁਖਧਾਮਨਿਕਾਮਸਰਾਗੇ॥ ਕਰਿਜੁਗਜੋਰਿਬਹੋਰਬਦੇਬਰਬ
ਚਨਘੋਰਦੁਖਦਾਹੇ॥ ਮਧੁਬਨਬਾਸੀਗਨਗਨਰਾਸੀਕਰਿਕਰੁਨਾਕਰੁਨੇਸਾ॥ ਕਿ
ਹਕਾਰਨਧਾਰਨਪਗਕੀਨੇਕੋਰੋਜੁਕੋਰਿਨਿਦੇਸਾ॥ ੩੩॥ ॥ ਸੁਨਿਮੁਨਿਗਨਮਨਮਗ
ਨਭਏਰਘਰਮਨਰਮਨਮੁਖਬੈਨਾ॥ ਕਯੋਕਹੈਅਸਕਵਨਕਮਨਬਚਤੁਮਾਬਿਨ
ਗਜਿਵੈਨੇਨਾ॥ ਤਾਂਤੇਸੁਨੇਗੁਨੇਹਮਰੇਬਲਿਕਾਰਜਕਾਰਜਜੇਈ॥ ਮਧੁਬਨਮੇਮ
ਧੁਸੁਬਲਬਨਾਸੁਰਦੁਸ਼ਦੇਤਦੁਖਸੇਈ॥ ੩੪॥ ॥ ਪੁਰਬਭਯੋਅਸੁਰਮਧੁਨਾਮਾਸੇ

ਪਦਾਰਥਨੂੰ ਸਹ ਦੁਸ਼ਨਿਦਿਨਦਿਨਦੀਨੇ। ਮੇਤਰੁਪੰਲਵਓਰਖੇਟਇਨਕੇਅਟੇਟਲਖਿਲੀਨੇਤਬ
ਕੀਕੋਪਓਪਓਰਮੇਮੇਲੋਪਿਆਜਲੋਰਾਖੀ। ਆਜਕੋਗੋਇਨਕੇਤਨਕੇਕਟਿਟੁਕਟੁਕਲਖਲਖੀ॥੧
੫॥ ਕਰਿਬਧਚਿੰਤਾਮਿੰਤਗਨਨਕੋਨਿਜਚਰਿੰਤਾਦਿਖਗਾਉ। ਬਹੁਤਕਾਲਕੋਬਠਬਿਹਾਲਹੋਮਮ
ਹਿਯਹਾਲਸਿਰਾਉ। ਏਬਚਸੁਨਤਸੁਮਤਿਹਨਮਤਿਕੇਅਤਿਕੇਕਰਨਕਰੇਗਾ। ਕਰਨਾਖਾਨਿਸੁਜਾ
ਨਜਾਨਕੀਬੋਲੀਬਚਨਅਘੋਰਾ॥੧੬॥ ਸੁਨਿਹਨਮਾਨਅਜਾਨਭਯੋਤ੍ਰਿਕੋਸੁਜਾਨਗਨਰਾਸੀ। ਇ
ਨਕਰਦੇਸਨਕਛੁਪਬੀਨਏਪਗਾਧੀਨਦਿਨਦਾਸੀ। ਸੁਖਦੁਖਜੋਗਾਵਿਜੋਗਕਰਮਾਕ੍ਰਿਤਭੋਗਜੋਗਜਨ
ਜਾਨੈ। ਦਰਦੁਖਦਾਤਿਆਨਕੋਮਾਨਿਅਜਾਨਮਨਮਨਮਾਨੈ॥੧੭॥ ਤਾਂਤੇਮੇਰਾਅਭਾਗਜਾਰਿਜਗਹੋ
ਦੁਖਆਗਿਅਗਾਈ। ਇਨਕੇਦੋਖਰੇਖਤੋਦੈਕਾਪਿਤੈਕਾਕੁਮਤਿਕਮਾਈ। ਪਰਦੁਖਨਭੂਖਨਕਰਿਮੈ
ਨਗਨਿਰਦੁਖਨਤੇਈ। ਪਾਪਿਨਅਪਗਾਧੀਨਪਰਕਰਨਾਕਰੈਸੁਜਨਜਗਜੇਈ॥੧੮॥ ਬਿਨਅਪਗਾਧ
ਜੀਵਜਗਮਗਕੋਊਜਗਮਗਮੇਨਹਿਲਹਿਯੋ। ਤਾਂਤੇਸਜਨਮਨਦਰਜਨਮੇਛਮਾਛਮਾਸੀਚੀਯੈ

19

੬੨
ਗਲ
ਗੀ

ਯਾਤ੍ਰੇਂ ਅਪਗਾਧਿਨਿਗਿਨਿ ਇਨਕੋ ਬਾਰਨ ਬਾਕੋ ਕਰਨੇ। ਸਤਪੁਰਖ ਨਕੋ ਯਾਹਿ ਮਤ ਸੀ ਮਤ ਸੀ ਮਤੋ ਧ੍ਰੇਹੀਯ ਯੁ
ਧਰਨੇ। ੧੯॥ ਏ ਬਚ ਕਰੁਣਾ ਸਹਿਤ ਸੀਪਕੇ ਸੁਨਿ ਸਮੀਰ ਸੁਤ ਹਰਖਯੋ। ਕਹੇ ਰਾਮ ਕੀ ਸਹਿ ਸਭਾ ਮਤੁ ਮ
ਮੇਨਿ ਕਾਮ ਪਨ ਪਰਖਯੋ। ਯੋ ਸੁਨਿ ਸਿਯ ਸਮੀਰ ਸੁਤ ਬਾਨੀ ਸਨ ਮਾਨੀ ਸਨ ਮਾਨੀ। ਬਹੁ ਰਿਕਯੋ ਕਾਪਿ
ਜਾਇ ਪਾਇ ਦਰਸਾਇ ਲਾਇ ਪਨੁ ਪਾਨੀ॥ ੨੦॥ ਯੋ ਸੁਨਿ ਪਵਨ ਕੁਮਾਰ ਧਾਰਿ ਮਨ ਰਾਵਣਾ ਰਿਪੇਗ
ਮਨਾ। ਆਇ ਕਹੀ ਜਯ ਜਯ ਜਗਜੀਵਨ ਜਯ ਜਯ ਜਨ ਕੀ ਰਮਨਾ। ਜਾ ਸੁਹੇਤ ਅਭਿਰਾਮ ਸਮਾਂ ਮਤੁ
ਮਕਾਮ ਬਾਮ ਬਹੁ ਕੀਨੇ। ਸੋ ਸਕਾਮ ਸੁਖ ਧਾਮ ਦਰਸ ਕੀ ਬਨੈ ਬਾਮ ਦੁਤ ਦੀਨੇ॥ ੨੧॥ ਸੁਨਿ ਰਘੁ ਬੀਰ
ਧੀਰਤ ਜਿਭੀ ਰੁਭਏ ਅਧੀਰ ਅਭਿਰਾਮਾ। ਧਾਨ ਮਗਨ ਪਿਯਲ ਗਨ ਜਗਨ ਮਨਾ ਦਿਗਨ ਬਾਰਿ ਬਹਿ
ਬਾਮਾ ਬੋਲੇ ਬਹੁ ਰਿਬਿਭੀ ਖਨ ਸਨ ਸਨ ਮਾਨੇ ਸਿਯ ਹਿ ਸੁਭ ਲਾਵੇ। ਸੁਨਤ ਵਿਭੀ ਖਨ ਗਯੋ ਕਹੇ
ਨਿਜ ਭਿਯਹਿ ਸਿਯਹਿ ਅਨੁਵਾਵੇ॥ ੨੨॥ ਸੁਮਿ ਸੁਆਇ ਸਪਾਇ ਸਭਾਇ ਸੁਪਾਇ ਸਸੀ ਕਰਮਾਨੀ
ਬੁਟ ਪਦ ਉਬਟ ਸੁਘਟਾ ਸਿਯਤ ਨੁਪਟੁ ਸੁਘਟ ਸੁਗਭਿ ਭੁਰਿ ਪਾਨੀ। ਅਲਿਸ ਸਨੇਹ ਸਨੇਹ ਸੁਗੀਧ ਸੁਬੰ

20

ਕੋਤਾ ਜਿਕੈ ਦੁਖ ਸਜਿਕੈ ਕੋਤਾ ਜਿਕੈ ਕਹਾਂ ਪਧਾਰੇ ॥ ਹਮ ਅਬ ਮਾਰਿ ਹੈ ਨੈ ਕੁਨ ਦਰਿ ਹੈ ਕਰਿ ਹੈ ਕ
 ਹਾ ਅਭਾਰੇ ॥ ਰਾਮ ਬਿਹੀ ਨ ਮੀਨ ਅੰਬ ਜੇ ਅਬ ਕੋ ਜੀਵੈ ਦੁਖ ਦਾਰੇ ॥ ੮ ॥ ਅਵਧ ਜਜੇ
 ਹੈ ਕਾਲੇ ਜੈ ਹੈ ਪੁਛੇ ਕਹਾਂ ਬੁਝੈ ਹੈ ॥ ਰਾਮ ਹਿ ਬਨ ਪਹੁਚਾਇ ਜਾਇ ਘਰਹਾਇ ਕਹਾਂ ਅਬ
 ਲੈ ਹੈ ॥ ਹਾ ਹਾ ਕਾਰਹ ਜਾਰਹ ਹੈ ਹੋਗੇ ਪੁਰਹ ਮਾਰ ਮੁਖ ਦੇਖੇ ॥ ਰਾਮ ਬਰ ਛਿਗਤਾ ਜਿਧਿ
 ਗਘਰ ਜਾਵਨਾ ਧਿਗਾ ਧਿਗਾ ਜੀਵਨ ਲੇਖੇ ॥ ੯ ॥ ਇਹ ਬਿਪ ਬਿਬ ਪਬਿ ਲਪਕ ਰਤ
 ਪਰਿਤਾਪ ਜਰਤ ਪੁਰਾਮਾਏ ॥ ਅਗਾਂਹ ਬਗਰ ਸਗਰੇ ਕੁਮ ਦੇਖੇ ਰਾਮ ਬਰ ਤੁਗਰਨ ਪਾਏ ॥
 ਨਗਰੀ ਨਿਪਟ ਬਿਹਾਲ ਬਿਲੇ ਕੀ ॥ ਬਿਨ ਦਿਨ ਕਰ ਜਿਮਿ ਕੋ ਕੀ ॥ ਨਰ ਅਰਨਾ ਰਿਨਿ ਸਾਰ
 ਝਾਰ ਭਯਭਾਰ ਭਰੇ ਸਬ ਸੇ ਕੀ ॥ ੧੦ ॥ ਸਬ ਦੁਖ ਚਾਪ ਛਿਪਾਇ ਆਪ ਅਤਿ ਪਾਪ ਸਾਪ
 ਹਤ ਜੈ ਸੇ ॥ ਤੀਯ ਸੁਤ ਸੁਤ ਹੁਤਾ ਸੁਹੁਤੇ ਸੇ ਲਹਿਉ ਦਾਸ ਗਾਹਿ ਪੇਸੇ ॥ ਸਬ ਘਰ ਬਾਰ
 ਭੰਡਾਰ ਜਦ ਪਿਸੁਖ ਸਾਰ ਸਿਪ ਦਾਸੇ ਹੋ ॥ ਰਾਮ ਬਿਓਗਾਰੇ ਗਲ ਹਿਭੇ ਗਨ ਤੋਭੇ ਗਿਨ ਜਿ

ਸੁਲਹੇ ਹੁਏ

ਚਾਤੇਤਰ

ਸਾਰ ਸੇ ਬਿਨ

ਕਰਕੇ

ਸਰਪੇ

ਨਿਮਾਨਤ ਜਿਖਾਨ ਪਾਨ ਮਨ ਭਾਏ ਚਲੇ ਪਲੇ ਪਰਧੇ ਮਪਰਸਾ ਪਰਭੁ ਲੇਭੁ ਲੇਕਹਿ ਧਾਏ॥
 ਬਿਬਿਧ ਜਤਨ ਕਰਿ ਬਹੁ ਨ ਰਟੇ ਰੇ ਰਖੁ ਬਰ ਫਿਰੇ ਨ ਫੇਰੇ ਸਬ ਹਿਤ ਘਟ ਨੀਤ ਮਾਸ ਤਰਿ
 ਨੀਮਨ ਹੁਸਮ ਮਘ ਨ ਘੋਰੇ॥ ੪॥ ਤਮ ਸਾਭੁ ਮਸਾਤੁ ਰਖੁ ਭੁਰ ਭੁਰੇ ਕਰੇ ਜੇ ਸਮਤ ਮਸਾ
 ਜਨਗਨ ਤਨ ਮਨ ਮਗਨ ਭਏ ਸਬ ਬਿਤੋ ਬਿਰਹ ਦੁਖ ਤਮ ਸਾ ਪੁਨਿ ਰਖੁ ਬੀਰਧੀ ਰਾਮ
 ਗਨ ਬਿਧ ਜਨ ਗਨ ਸਬ ਸਮੁਝਾਏ ਏਕ ਨਮਾਨੀ ਰਖੁ ਬਰ ਬਾਨੀ ਬਿਰਹ ਬਿਬਸ ਬੇਰਾਏ॥
 ੫॥ ਤਬ ਰਖੁ ਨਾਯਕ ਸਚਿ ਵਸਹਾਯਕ ਲਾਯਕ ਬਾਤ ਬਿਚਾਰੀ ਜਬ ਸਬ ਸੇਏ ਅਤਿ
 ਸੁਮਭੇਏ ਤਬ ਰਖ ਚਨ੍ਦ ਅਸੁਹਾਰੀ ਖੋਜ ਮਾਰਿ ਰਖ ਸਚਿ ਵਨਿ ਪਨਿ ਦਨ ਮਨ ਭਾਯੋ ਲਖ
 ਜਗਤਿ ਜਾਨੁਗਤ ਜਗਤ ਪਤਿ ਜਿਤੁ ਰਿਤਿ ਤਿਤ ਪਹੁ ਚਾਯੋ॥ ੬॥ ਬੀਤੀ ਰਤ ਪ੍ਰਭਾਤ ਭਯੋ
 ਜਬ ਜਾਤ ਜਾਤ ਜਨ ਜਾਗੇ ਅਤਿ ਅਨੁਰਾਗੇ ਚੂਢਨ ਲਾਗੇ ਨਾਥ ਹਾਥ ਨਹਿ ਲਾਗੇ ਦੁਖ
 ਦਵਦਗੇ ਡਗ ਮਗੇ ਡੋਲਤ ਬੇਲਤ ਬਿਹ ਬਲ ਬਾਨੀ ਹਾਇਨ ਜਗੇ ਡਗੇ ਰਖੁ ਨਿਦਨ ਪਗੇ
 ਨੀਦ ਦੁਖ ਦਾਨੀ॥ ੭॥ ਪਾਲਨ ਲਾਲ ਨ ਕਰਨ ਹਮਾਰੇ ਦਸਰਥ ਲਾਲਨ ਪਯਾਰੇ ਅਬ ਹਮ

ਗੁਰ

ਅਲੇਖੁ

ਕਾਕਲ

ਨਦੀ

ਅਸਿਧ

ਅਲੇਖੁ ਤਮ ਸਾਮ੍ਹ
 ਰੁਕੇ ਜੇ ਰੁਸਾਈ
 ਗੁਰੇ ਸੇਵਕੀਆ
 ਤਮ ਸਾਹਬਾ

ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਚਿਤ
 ਹੋਸੀ

ਨਿਜਮਾਤ ਤਾਤਕੇਕੁਲਾਦਰਸਨਭਾਯੋ ਤਬਨਰਨਾਥਮਹਾਨਾਥਜੇਮਾਥਹਾਥ
 ਪਾਰੇਰੇਏਕੋਰਘਨਾਥਮਨਾਥਨਾਥਮੇਹਾਇਹਾਥਤੈਖੇਏ॥ ੩॥ ਰਥਬਿਲੇਕਰ
 ਥਪੁਰਿਬਿਲੇਕੀਰਥਪਥਬਹੁਰਿਨਿਹਾਰੇ॥ ਤਹਗਿਰਪਰੇਖਰੇਅਤੁਰੇਪ੍ਰੇਤੁਰੇਪੁਰਿਤਨੁਭਾ
 ਰੇ॥ ਲਿਝੇਭੁਭਾਇਯਾਇਨਰਨਾਰਿਨਹਾਇਦਈਕਾਕੀਨੇ॥ ਸੁਖਾਅਵਸਰਬਰਬਸਨਰੇ
 ਸਕੇਦੁਸਹਦਾਹਦਹਿਦੀਨੇ॥ ੪॥ ਪੁਨਿਫੇਰੇਨਿਜਸਦਨਸਚਿਵਗਨਕਹਿਨਯਬ
 ਯਨਘਨੇਰੇ॥ ਰਾਜਸਮਾਜਸਬੈਫਿਰਿਅਯੋਪੁਰਜਨਫਿਰੇਨਫੇਰੇ॥ ਨਰਵਰਘਰਪ੍ਰਵੇ
 ਸਜਬਕੀਨਾਭਏਦੁਗਨਦੁਖਦੀਨਾ॥ ਸੁਵਨਬਿਹੀਨਾਸਿਯਸਖਛੀਨਲਖਿਮਨਲ
 ਖਮਨਹੀਨਾ॥ ੫॥ ਬਿਰਹਬਿਸਾਲਾਬਿਹਾਲਭਏਪੁਨਿਨਏਨੀਰਨਦਨੈਨਾ॥ ਨਿਪਤੇ
 ਨਿਪਟਕੁਢਬਕੇਸਲਾਕਹਿਬਰਨੈਕਿਮਬੈਨਾ॥ ਬਿਰਹਿਬਿਥਾਬਜਾਕੁਲਤਾਬਹੁਬਿ
 ਧਬਾਲਮੀਕਮੁਨਿਬਰਨੀ॥ ਬਕਿਤਚਕਿਤਤਕਿਹਹੇਰਤਨਹਰਿਕਿਹੂਨਬਨੀਬਿਬੰਗੀ

ਵਿਸੇਖਕਹੇ

੪॥ ਇ ਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ॥ ਅਨਿਕ ਮਾਮੁ ਅਵਧ ਕਰਹਿ

ਸੁਖ ਬੇਦ ਪਰਿਪੂਰਨ ਕਿਯਾ ਨਿਰਮਲਾ ॥ ੫॥ ਗੁਰਮਤਿ ਗੁਰਮਤਿ ॥ ਅਬਲ ਬਲੁ ਨਹ

ਸੁਖਾਤਿ ਗਤਿ ਉਤਕੀ ਜਿਤ ਗਤਿ ਕਿਤ ਰਘੁ ਗਈ ॥ ਪਗੀ ਪੂਰਨ ਪੁਰਕੀ ਸਬ ਪੀਛੇ ਲ

ਗੀਲੁ ਕਾਈ ॥ ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਰਿ ਕਰਿ ਸੁਖ ਹਰਿ ਪਰੇ ਪੁਰ ਲੇਗਾ ॥ ਰਘੁ ਬਰਭ ਏਨ ਠਾਂਢੇ

ਬਢੇ

ਬਾਂਢੇ ਗਾਢੇ ਬਿਖਮਾ ਬਿਚਿਰਾ ॥ ੧॥ ਤਿਨ ਮੇਜੇ ਜੇ ਬਲ ਵਤ ਤੇ ਤੇ ਮਿਲੇ ਧਾਇਰ ਟਪੀ

ਗਹਿ ॥ ਕਰੀ ਬਿਨੈ ਤਿਨ ਹੋ ਬਿਨੈ ਤਕ ਰਿਪੀ ਤਿਰੀ ਤਿਰਘੁ ਬੀਰਹਿ ॥ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕ੍ਰਿਪ

ਕਾਰਿ ਤੇ ਸਬ ਸਹ ਸਭਾ ਤਿ ਸਨਮਾਨੇ ॥ ਗਹਿ ਸੁਜਾਨ ਹਿਤ ਪ੍ਰਭੁ ਸੁਜਾਨ ਤਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਬਖਾਨ

ਪਯਾਣਾ ਸੇ

ਸੁਬਖਾਨੇ ॥ ੨॥ ਅਤਿ ਸਨੇਹ ਸਾਨੇ ਨਹਿ ਮਾਨੇ ਗਾਮ ਬਿਰਹ ਬੀਰਾਨੇ ॥ ਫਿਰਿ ਪਰਜਾਨੇ ਨਹਿ

ਮਨ ਭਾਨੇ ਬਨ ਜਾਨੇ ਮਨਮਾਨੇ ॥ ਸਭੁ ਜਨ ਗਨ ਰਘੁ ਮਾਨਿ ਗਨ ਗਨ ਗਨ ਬੀਧੋ ਬਿਬ ਸਬਨ ਜ

ਹੀ ॥ ਜਹਾ ਰਾਮ ਸੁਖ ਧਾਮ ॥ ਸਾਮ ਧਾਨ ਸਭੁ ਸੁਖ ਸਾਮਤ ਹੀ ॥ ੩॥ ਯਹ ਬਿਰਾਮ ਨਾਮ

ਦੀ॥ ਤਰਪੁਮ ਨਸੇ ਮਨ ਭਾਏ॥ ਜਿਨ ਕਰ ਫਲ ਕਲ ਅਹਿ ਦਲੈਂ ਲਿਲਾ ਹਿ ਭੁਲ ਫਲਾ ਫਿ ਰਿਆਏ॥੧੪॥
ਲਖਨ ਬਚਨ ਸੁਨਿ ਰਪੁ ਮਨਿ ਹਰਿਗਨ ਮਨਿ ਅਨ ਗਨ ਮਨ ਦੂਲੇ॥ ਪਰਮਾਨੰਦ ਪਾਇ ਅਨੁਕੂਲੇ ਹਰਖ ਹਿਰਿ
ਗਨਿ ਬੂਲੇ॥ ਇਹ ਬਿਧ ਚਲਤ ਲਾਲਿਤ ਗਤਿ ਰਪੁ ਪਤਿ ਕਪਿ ਬਲ ਬਲਿਤ ਬਿਲਾਸੀ॥ ਅਨ ਗਨ ਗਿਰਿਗ
ਨਾ ਬਿਪਨ ਸਪਨ ਪਨ ਨਿਰਖਤ ਹਰਿਤ ਪਲਾਸੀ॥ ॥ ਪਹੁਚੇ ਪ੍ਰਭੁ ਪਯੋ ਪਾਰਿ ਸਰਜ ਹ ਸੁਰਵਰ ਗਿਰ ਵਰ
~~ਜਾ~~ ਜਾਨਾ ਮਮ ਹਿੰਦੁ ਇੰਦੁਆ ਦੇ ਕਮ ਮਹਿੰਦੁ ਮਨਿੰਦੁ ਵਿਗਾਜਾ॥ ਤਾਂ ਪਰਚ ਰਿਰਪੁ ਵਰਜਾ ਬਿਗਾਜੇ ਜਿਸ ਸਾ
ਵਨ ਪਨ ਰਾਜੇ॥ ਅਨੁਜ ਸੁਜਾਨ ਸਮੇਤ ਸੁਖ ਦਸੁਖ ਖਾਨ ਸਿਲਾ ਸੁਖ ਸਾਜੇ॥ ॥ ਤੁਹਾਂ ਨੀ ਗਨਿ ਧਿਤੀ ਰਤੀ
ਰਾਕਿ ਪਿਠੀਰ ਅਭੀਰ ਉਤਾਰੀ॥ ਬਿਬਿਧਾ ਬਿਲਾਸ ਹੁਲਾਸ ਹਾਸ ਰਸ ਕਰਨ ਲਗੇ ਕਪਿ ਝਾਰੀ॥ ਤਬ ਰਪੁ
ਮਨਿ ਲਛਮਨ ਸਨ ਬੇਲੇ ਸਿਯ ਸਨੇਹ ਭਰ ਭੀਨੇ॥ ਨੇਰ ਖਿਵਾਗਿ ਨਿਧਿ ਕਰੁਨ ਵਾਗਿ ਨਿਧਿ ਨੈਨ ਵਾਗਿ ਨਿਧਿ
ਕੀਨੇ॥ ॥ ਵੇਗ ਹਿ ਵਾਗਿ ਨਿਧਿ ਬੁਡਿ ਬਹੁਰਿ ਬਹੁ ਬਾਇ ਬਿਖਾ ਦਬ ਖਾਨੇ॥ ਜਨਕ ਸੁਤਾ ਸੁਖ ਹੀਨ ਦੀਨਤਮ
ਸਮਾਇ ਸਹਾਸਿ ਸਕੁ ਚਾਨੇ॥ ਨਿਜ ਪ੍ਰੀਤ ਜਨ ਮਨ ਪ੍ਰਸਿਨ ਲਾਹਿ ਪ੍ਰਭੁ ਪ੍ਰਸਿਨ ਹੋ ਜਾਂਹੀ॥ ਅਪ੍ਰਸਿਨ ਤੁਲਾ ਬਿ

३
ਗਲ
ਗੀ

ਪ੍ਰਧੀਨ ਕੀਨਿ ਜਪਸਿਨਤਾਨੀ॥ ॥ ਯਹ ਸੁਭਾਵ ਸਨਾਤਨ ਹਾਤਿਨ ਬਾਤ ਨ ਦੂਸਰ ਭਾਵੈ॥ ਜੇ ਮੁਹਿ
ਜਾਵਿਧਤ ਜੈਭੁ ਜੈਮੇਤਾਵਿਧਤਾਹਿ ਬਤਾਵੈ॥ ਜਾਤੇ ਜਨਕ ਜਨੀ ਜਿਯ ਜਾਤੁ ਜਗਾਤਿਨ ਜਨਕ ਜਮਾਤੈ॥ ਤਥਾ
ਤੁਹਾਨਿ ਕੁਲਤਰਨਿਤਰਨ ਮਨਤ ਜਤਤਾਹਿ ਨਹਿਤਾਤੈ॥ ॥ ਯਾਤੇ ਵਿਗਹਿ ਵਿਬਾਜੁ ਪਰਸਪਰ ਹੋਇ
ਬ੍ਰਿਥਾ ਕਹੁ ਕੋਸੇ॥ ਜੋਲੈ ਜੁਗਲ ਜੁਗਲ ਨਮਿਲੈ ਜਬ ਜਲ ਦਦਾ ਮਿਨੀ ਜੈਸੇ॥ ਬਹੁ ਬਿਹਾਲ ਰਘੁ ਲਾਲ
ਭੁਏ ਜਬ ਲਖ ਨ ਲਾਲ ਸਮੁਝਾਏ॥ ਦੋਵਿ ਵੇਕ ਬਚ ਸਲਿਲ ਸੇਕ ਵਿਗਹਾਨਿ ਸੇਕਾ ਸਿਰਾਏ॥ ॥ ਇ
ਤਯਾਹਿ ਕਥਾ ਕਹੀ ਰਘੁ ਵਰਕੀ ਅਬ ਆਰਿਕੀ ਸੁਨਿਲੀਜੈ॥ ਹਨੁ ਮਤ ਪੋਰਖ ਲਾਖਿ ਲਿਕਾ ਪਤਿਕਯੋ
ਕਹਾ ਅਬ ਕੀਜੈ॥ ਸੁਨਿਮੰਤੀ ਗਾਨਿ ਅਤਿ ਅਨਖਾਨੇ ਸੂਰਮਹਾਂ ਮਦਸਾਨੇ॥ ਸਬ ਨਿਬਖਾਨੇ ਬੀਰ ਨਰਹਮ
ਖਾਨ ਪਾਨ ਪਾਹਿ ਚਾਨੇ॥ ॥ ਕੋਨ ਬੀਰ ਬਤ ਬਲੀ ਬੀਰੋ ਪੀਜਾ ਪਰਮੰਤਾ ਬਿਚਾਰੈ॥ ਰਾਮ ਲਖਨ ਕਾਪਿ
ਸਖਨ ਸਹਿਤ ਹਮਲ ਖੂਭ ਖਨ ਕਰਿ ਰਾਏ॥ ਸਬ ਹੀ ਸਚਿ ਵਸੁਰ ਆਰਿਘਰ ਕੇ ਕੂਰ ਭੂਰਿ ਅਤਿ ਮਾਨੀ॥ ਦੁ
ਸਾਰੈ ਰੁੰ ਸੁਬਖਾਨਤ ਅਤਿ ਅਨਿਸੁਕ੍ਰਿਤ ਬਾਨੀ॥ ॥ ਸੁਨਾ ਸੀਰਧਨ ਪਰਨ ਪੀਰ ਜਮ ਬਰਨ ਬੀਰ

ੴ

੮
ਕ ਲ
ਗੀ

ਉੜ

ਪੰਚਨਠਾਨਾਯਾਤੁਧਾਨਕੀਕਾਨਮਾਨਭਏਅੰਤਕਅੰਤਰਧਾਨਾਤਬਗਵਨਾਨਿਜਾਬਿਜਯਨਿਸਾ
 ਨਬਜਾਇਸੁਨਾਇਸੁਨਾਆਪਾਵਿਸੇਪੁਨਿਪਾਤਾਲਵਜਾਲਦਨਜਾਲਿਜਾਲਜਯਕਾਮਾ॥੧੫॥
 ਭੋਗਵਤੀਬਹੁਭੋਗਵਤੀਪੁਰਿਭੋਗਿਪਤੀਪੁਤਿਪਾਲੀ॥ਤਹਾਂਜਾਇਬਰਜੇਰਬਾਸਿਕਰੀਘੋਰਘੋ
 ਰਸਰਪਾਲੀ॥ਪੁਨਿਮਨਿਮਈਪੁਰੀਮੇਪਹੁਚੋਜਹਾਂਅਸੁਰਬਹੁਘੋਰਾਨਾਮਨਿਵਾਂਤਕਵਚਜੁਅ
 ਭੀਤੇਤੇਉਜੀਭੇਬਰਜੇਗਾ॥੧੬॥ਤਿਨਪੁਨਿਭ੍ਰਾਤਭਾਵਭਾਵਨਕਰਿਭੂਰਿਭੋਗਭੰਜਾਏ॥ਜੋਨਿਜਪੁ
 ਰਅਰੁਸੁਰਗਾਰਪੁਰਮੇਕਿਚਿਤਕਬਹੁਨਪਾਏ॥ਅਸਮਨਗਰਪੁਨਿਗਯੇਅਸੁਰਜਹੰਕਾਲਕੇਯ
 ਆਭਿਧਾਨਾ॥ਤਿਨੈਭੀਤਦੈਜੀਤਤਨਕਮੇਹੈਅਭੀਤਹਰਖਾਨਾ॥੧੭॥ਬਹੁਦਲੇਕਪੁਨਿਗਯੇਸਕ
 ਲਸੁਖਚਿਕਵਿਸੇਕਾਬਿਲੇਕੀ॥ਵਦੋਬਰਨਕੇਨਰਨਬਦੋਤਿਹਦੈਮਹਿਸਮਰਸੁਲੇਕੀ॥ਕਿੰਬਾ
 ਕਹੁਹੋਹਾਰੋਤੋਛੁਟਕਾਰੋਹੋਇਤਿਹਾਰੋ॥ਸੁਨਿਆਗਾਤਿਕੁਬਚਨਬਰਨਕੇਸੁਤਨਾਤਿਨੈਸਹਾਰੋ॥
 ੧੮॥ਹੈਅਤਿਕੁੰਧਾਵਿਕੁੰਧਜੁੰਧਹਿਤਾਬਿਬਿਧਾਯਧਾਰਿਧਾਏ॥ਬਿਬੁਧਬੀਰਬਾਨੈਤਾਬਿਰ

१०॥ मूसलसूलपरिपुडिबुलपुसपुहनेपुनेगे। गदासुसिरोतेमरासिखरपुसडा
सकिउपेगे। बहजबहनेपुनेपु। ईलैबैडैजमदुतपराइला॥ निजबलबिकलबिलेक
लेकपडिजमडबआपुहिआइला॥ ११॥ लाधिजमराजतेजरावनकेसरिवडु। जिभज
डीता। गऐनडुऐसमरस नमुखरनमुखजेहुतेअडीता। डुकेनलेकपबीकबीगनिहसिकस
मुयेपाये। सबजगसमनसमनकेसमनकरनरनमेमनडुये। १२॥ गवनसमनसमर
अविलेकनलेकनपाडिसबआऐ। जुगलनुंयहिउनुरेपुनेपुनजजेसरखरबरा
ऐ। बहपुहारवरससडासारकरिगारिपरेजमराजा। तबनिजदेडुपरेडुकीयेकरचिज
अखंडाबिराजा॥ १३॥ तबसडुवडुवडुयेडुयकेपिडादेवदेपाडिदुखदीना। लाधिविपि।
ऐसमनहटाऐकहिदरवचनपुबीना। जहिजमदेडाअमोपुअखंडपुचेडुपुहारनकीजे। मम
बरदानसुजाजानि नहिजातुपानहनिदीजे। १४॥ सुनिपुपंच सीचकविरीचबचरीच

ਗਨ ਪਾਵੇ ॥ ਬਿਨ ਸੁਧਿ ਪਾਏ ਕਾ ਅਨਖਾਏ ਬਾਏ ਬਿਧਿ ਜਹ ਜਾਵੇ ॥ ਏ ਮ ਬਹੁ ਬਿਧ ਬਤ
 ਰਾਤ ਕੁਤ ਸੇਤਾਤ ਤਾਤ ਕੋ ਮੀਤਾ ॥ ਗੀਧ ਜਟਾਯੁ ਬਟਾਯੁ ਪਰਮਾਥ ਪਰਖੇ ਪਥਿ ਵਿਪ
 ਰੀਤਾ ॥ **੧੧** ਲਖਿ ਬਿਲਖਾਏ ਅਤਿ ਦੁਖ ਪਾਏ ਸੀਯ ਦੁਖ ਦਾਹ ਦੁਰਾਏ ॥ ਪੁਛੀਤਾ ਸੇ
 ਬਤਾ ਬਿਪਤਾ ਸੇ ਕਾ ਸੇ ਅਸ ਦੁਖ ਪਾਏ ॥ ਤਬ ਖਗ ਬੇਲ ਜੇ ਮਤਿ ਗਤਿ ਤੋ ਲਯੋ ਬੇਲ ਜੇ ਅਖਿ
 ਲਉ ਦਿਤਾ ॥ ਮੁਹਿ ਏ ਮ ਕਰਿ ਗੇ ਸੀਤ ਹਿਰਿ ਗੇ ਗਵਨ ਅਧਮ ਅਸੀਤਾ ॥ **੧੨** ਏ ਮੁਸੁਨਿ
 ਸੀਯ ਵਰ ਅਤਿ ਹਿਤ ਹੀਯ ਭੁਰਿ ਖਗ ਵਰ ਨਿਜ ਗਰਲਯੋ ॥ ਲਖ ਨ ਸਹਿਤ ਅਤਿ ਦੁਖਿਤ
 ਦੁਖਿਤਾ ਵਿਗ ਬਰ ਸੇ ਬਰ ਬਰ ਜਾਯੋ ॥ ਬਹੁ ਬਿਲਾਪ ਸੀਤਾ ਪਤ ਪਿਤਾ ਨਿਜ ਪਾਪ ਕ ਲਪਿ
 ਪ ਛੁਤਾਏ ॥ ਗੀਧ ਗਜ ਦੁਖ ਭਾਜ ਨਿਗਖਿ ਰਘੁ ਗਜ ਦੁਗਨ ਦੁਖ ਪਾਏ ॥ **੧੩** ਕਛੁ ਕਬਾ
 ਤ ਰਘੁ ਪਾਤਿ ਸੇ ਕਰਖ ਗਪਤਿ ਪਦ ਪਰਮਾਧਾਗਾ ॥ ਪਿਤੁ ਜੇ ਜਾਨਿ ਸੁਜਾਨ ਜਾਨ ਕੀਜਾ
 ਨਿਤਾ ਸੁਤ ਨੁਜਾਗਾ ॥ ਸਕ ਲਕ੍ਸ਼ਿਯਾ ਖਗ ਵਰ ਜਗ ਵਰ ਕੀ ਰਘੁ ਵਰ ਕੀ ਅਤਿ ਪੀਤਾ ॥ ਅ

੨੬
ਗ ਲ
ਗੀ

ਸਪ੍ਰਭੁਜਾਨਿਕਰੇਂਨਗਾਂਨਗਾਤਿਨਾਨਿਜਨਮਨਜੀਤਾ ॥ ੨੭ ॥ ਗਿੰਧਾਬਿਧਕੋਂਸਿੰਧਾਬਿੰ ਬਨ
ਧਪਦਦੈਰਪਾਬਿੰਧਪਧਾਰੇ ॥ ਭੁਕ੍ਧਸਿੰਧਗਿੰਧਗਾਨਗਾਵਤਇੰਧਵਛਲਤਾਵਾਰੇ
ਸੀਯਸੁਧਿਹੇਤਸਮੇਤਲਖਨਬਨਬਨਬਿਹਰਤਬਨਮਾਲੀ ॥ ਬਹੁਤਰਜਾਲਾਵੇਸਾਲ
ਵਿਲੋਕਤਸੁਅਗਸਿੰਗਾਲਮਿਗਾਲੀ ॥ ੨੮ ॥ ਕਹੁੰਕਘੋਗਵਿਪਨਸੇਧਾਈਘੋਰਗਛ
ਸੀਆਈ ॥ ਬੋਲੀਮਾਰਮਾਰਝਕਝੋਲੀਲਖਨਹਿਕੰਠਲਗਾਈ ॥ ਤੂੰਮਮਪਮਾਰੇਪਾਤਿ
ਆਨਿਯਾਰੇਮੇਤਵਨਾਰੇਨਵੇਲੀ ॥ ਕਰਿਹੋਂਕਾਨਨਕਾਨਨਮੇਮਿਲਿਕਾਮਕਾਲਿਤਕਲ
ਕੋਲੀ ॥ ੨੯ ॥ ਐਮਸੁਨਿਕਵਰਕੇਪਕਵਕਰਿਕੋਕਾਢੇ ਕਗਲਾਕ੍ਰਿਪਾਨਾ ॥ ਝਟਪਟਪਟਾਕਿੰ
ਇਕਝਟਕੇਕਟੇਨਕਕੁਚਕਾਨਾ ॥ ਤਬਾਚਿਝੁਏਏਏਏਕਾਰਿਦੋਰੀਭਈਬਿਥਾਬਾਸਿੰਬੋਰੀ
ਹਪੁਵਰਲਖਨਕਠਿਨਕਾਨਨਤਾਜਿਗਏਸੁਕਾਨਨਐਰੀ ॥ ੩੦ ॥ ਤਹੰਅਪਿਲਖੋਕ
ਬੰਧਮਸੁਗਮਦਮੰਧਕੁਕੰਧਕੁਕਾਂਯਾ ॥ ਗਰਜਨਘੋਰਕਠੋਰਸੇਹਜਿਹਚਹੁੰਓਗਛਿ

30

ਪੁਰਮਿ

ਰਦੀਨੇ॥੨੯॥ ਤਬਹਾਸਿਬੋਲੇਕਰਨਕਲੇਲੇਕਰਿਲੇਜੇਜਿਯਭਾਈ॥ਬੋਗਿ
ਉਤਾਰਪਾਰਸੁਰਸਰਿਨਹਿਕਰਅਵਾਰਾਅਧਿਕਾਈ॥ਆਇਸਪਾਇ
ਗਇਰਘੁਵਰਕੀਘਰਕੀਘਰਨਿਹਕਾਰੀ॥ਸਬਪਰਵਾਰਪਾਰ
ਸੇ ਭੁਵਪਾਰਨਲੋਨਿਜਲਾਰਪਧਾਰੀ॥੪੦॥ ਪ੍ਰਭੁਪਦਪਦ ਸਾਬ
ਪਾਰਕਰਨੇਰੇ ਮਪਧਾਰਿਸਾਰੰਬਿਤਬਾਰਬਾਰਕਾਰਿਪਾਨਾ॥ਕੋਰਿਕੇ
ਰਿਕੁਲਕਾਲਿਤਲੁਲਿਤਗਾਤਿਕੀਯਪਦਪ
ਦਮਪਯਾਨਾ॥ਬੋਮੰਬਿਮੰਨਜਨਜ ਵਿਆਲੋਨਿਸੇਜਸ
ਪਸਿਨੇਕਰ ਸਗਾਵਤਦੁਲਿਫੁਲਬਰ ਰੰਮੇਦੇਵਤਾ
ਸਾਵਤਾਮੁਨਿਮਸਿਜਾਤ ਸੰਬੁ
ਸਿਹਤਰਾਤਦਿ
ਚਾਤੇ ਨ

੨੬
ਗ ਲ
ਅ

ਨਹਿ ਕਿਰਾਂਤ ਗਾਤਿ ਪਾਵਤਾ ॥ ੨ ॥ ਪਾਵਨ ਪਤਿਤ ਪਰਮਰ ਪੁਪਤਿ ਪਨ ਬਿਦ

ਤ ਬੇਦ ਜੁ ਬਤਾਯੋ ਸੇ

ਪ੍ਰਭੁ ਇਹਾ ਦਿਖਾਯੋ ਭਾਯੋ ਮਨਿ

ਮਨਿ ਗਨ ਗਾਨਿ ਗਾਯੋ ॥ ਇਹੋ ਆਸ

ਭਵ ਪਾਸ ਤਾਸ ਹਰਿ ਦਾਸ ਰਤ ਨਹ ਰਿਕੀਨੀ

ਕਰਮ ਉਪਾਸ ਨਗਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸ ਨਸ

ਬਸੁਤਿ ਸਾਸ ਨਹੀਨੀ ॥ ੩ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ

ਗੁਰਗ੍ਰੰਥ

ਗੁਰਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ॥ ਅਵਤਾਰ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ॥ ਪੰਚ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ॥ ਪੁਰਖ ਕੀ ਭਾਸਿ ॥ ਅਟਕਲ ॥

੧੬
ਗਲ
ਗੀ

ਤੁਮ ਸਤ ਨਾਨਕ ਲਾਜ ਕਾਮ ਨ ਏਹਾ ॥ ਕਹਿ ਜੁ ਵਰਾਜ ਜੋ ਨਹੈ ਜਾਉ ਸਿਯ ਸੁਧਿ ਕਿਹ ਬਿਧ ਪਾਉ ॥ ਕਿ
ਤਬ ਕਾ ਪਿਰਾਜਾ ਮਕਾਜ ਕਰਨ ਤੇ ਕਿਮ ਨਿਜ ਮਰਨ ਮਿਦਾਉ ॥ ੧੬ ॥ ਸੁਨਿ ਅੰਗ ਦਬ ਚਯਾ ਮਵੇ
ਤਹੁ ਮੰਤਾਇ ਕੰਤ ਨਿਹਾਰੇ ॥ ਗਮ ਧਨ ਨ ਜਲ ਲੀਨ ਮੀਨ ਮਨ ਨਿਤ ਨ ਵੀਨ ਨਿਰਧਾਰੇ ॥ ਜਾਇਨਿ
ਕੁੰਸੁ ਭਾਇ ਛੋੜਿ ਛੋੜਿ ਪਤਿ ਬਿਬੁਧ ਬਿਛੋੜਿ ਜੋ ਜਾਨੇ ॥ ਰਖੁ ਕੁਲ ਕੰਜ ਮੰਜ ਮਧੁ ਕਰ ਕੇ ਗੁਨ ਗਨ ਧੰਜ
ਵਖਾਨੇ ॥ ੧੭ ॥ ਕਾਪਿ ਕੁਲ ਕਾਠਿ ਨ ਕਲੇਸ ਕਾਲਿਤ ਸਬ ਪਯਨਿ ਧਿ ਪਰਖਿ ਪਰਾਏ ॥ ਤੁਮ ਸੇ
ਪ੍ਰਭੁ ਕਲ ਕਾਜ ਕਰਨ ਕੇ ਕਾਰਨ ਕੋ ਓਨ ਪਾਏ ॥ ਤਾਂ ਤੇ ਤਾਜਿ ਆਲੁ ਬਾਲਿ ਸਮਤਿ ਕੋਰੇ ਕਾਜਰ
ਘੁਮਨਿ ਕੋ ਨਾਘੇ ਸਿਧੁ ਬਿਧੁ ਗਵਿਧ ਦਜੇ ਕੋਰੈ ਫੈਧ ਕਾਪਿ ਗਨ ਕੋ ॥ ੧੮ ॥ ਜਾਮਵੇ ਤਵ ਚ
ਸੁਨਿਹ ਨ ਮੰਤਾ ਅਸਿਤ ਸਮਨ ਨਿਜ ਰੁਪਾ ॥ ਪ੍ਰਗਟੇ ਪਾਨ ਸਹਿਤ ਸੁਮੇਰੁ ਗਿਰਿ ਗਰਬੇ ਤੇ ਆਧਿ
ਕਾ ਅਨੁਪਾ ॥ ਗਰਜਿ ਗਾਜ ਜੋ ਗਮ ਕਾਜ ਹਿਤ ਹਰਿ ਸਮਾਜ ਹਰ ਖਾਯੋ ॥ ਨਿਜ ਬਲ ਚੰਡ ਪ੍ਰ
ਚੰਡ ਅਖੰਡ ਬਗਨਿ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਰਾਯੋ ॥ ੧੯ ॥ ਬਾਵਨ ਜੋ ਬਾਢਿ ਗਵਨ ਪੁਰ ਪਤਿ ਪਾਵਨ ਹਿ

33

ਭਈ ਪੁਆਨੀ ਸੁਭ ਸਾਂਨੀ ਬਿਨਖੇਦਾ ਜੋਹੁ ਭਯੋ ਸੁਪਰਨਲਖੋ ਸਬਦੁ ਪੁਸਪਰਨ ਸੇਖਾਯੋ ਜ
 ਨਕਜੀ ਜਗਜੀਵਨ ਜੀਵਨ ਜੇਵਤਿ ਜੀਯ ਜਿਵਯੇ ॥ ੨੬ ॥ ਗਵਨ ਭਵਨ ਭੁਵਨ ਪਾਤਿ ਭਾਮਿ
 ਨੀ ਬਿਨਘਨਦਾ ਮਿਨਹੀ ਸੀ ॥ ਗੀਪ ਸੁਭਾ ਵਿਕਦੁ ਗਵਿ ਸੁਤੇ ਅਤਿ ਅਦੁਰ ਸੀ ਵੀ ਸੀ ॥ ਤਿਹਰਿ
 ਤੁਹਰਿ ਵਰਤਨ ਜਤਨ ਜਬ ਜਲਾਇਤ ਰਨ ਕੇ ਰਾਨੋ ॥ ਪਾਰਿ ਪਾਰ ਪਨਾਰ ਭਾਰ ਜਾ ਸਾਹਿ ਮਿਲ
 ਨ ਮਨ ਮਾਨੋ ॥ ੨੭ ॥ ਇਸ ਕਹਿ ਗੀਧ ਗਯੋ ਨਿਕੇ ਤਨਿ ਜਹਰਿ ਨਹੇ ਤੁਹਿ ਤਪਯੋ ॥ ਉਦਧਿਅ
 ਪਾਰ ਪਾਰ ਪਾਰਨ ਕੇ ਕਾਰਨ ਚਹਤ ਬਨਾਯੋ ॥ ਅੰਗਦ ਕਯੋ ਕਾਪਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਕੇ ਕਾਪਿ ਕੀਪਤਿ ਕੂਦਨ
 ਕਰਤਾ ॥ ਪਾਇ ਪਾਰ ਪਰ ਅਪਾ ਅਪਾਰ ਤੇ ਕਾਪਿ ਪਰਵਾਰ ਉਧਰਤਾ ॥ ਸੁਨਿ ਚੁਪਚਾਪ ਕਲਾਪਕ
 ਪਿਨ ਕੇ ਰਹੇ ਚਹੇ ਜਵਗਾਜਾ ॥ ਬਹਰਿ ਕਯੋ ਸਬ ਕਹੇ ਰਹੇ ਜਿਨ ਨਿਜ ਨਿਜ ਬਲ ਕ੍ਰਿਤ ਕਾਜਾ ॥ ਸੁ
 ਨਿਪੁਨਿ ਸਬ ਨਿਅਪਨ ਬਲ ਬਰਨੇ ਇਕ ਤੋਂ ਇਕ ਆਧਿਕਾਈ ॥ ਸਤ ਜੇ ਜਨ ਲਿਖਤ ਰੇਖਨ ਕੀਕਾ
 ਹੁਨ ਸਕਿ ਸੁਨਾਈ ॥ ੨੮ ॥ ਅੰਗਦ ਕਯੋ ਪਾਰ ਪਰ ਪਾਵਨ ਪੁਨਿ ਆਵਨ ਸੀ ਦੇਹਾ ॥ ਜਾਮ ਵਿਤ ਕਹਿ

ਰੀਧਰਾਜਤਨੁ ਗਯੋ ਗਿਰਜਾਗੰਧੀ ॥ ੨੨ ॥ ਅੰਗਦ ਕਲਕਥਨ ਕਰਨ ਕਰਨ ਕਰਨ ਕਲਿਤਖਗ ਕਿ
 ਬੋਲਾ ॥ ਅਹੋ ਕੈ ਨਾਮ ਬਤਭ੍ਰਾਤ ਕੀਤਨ ਤਸੁ ਨਤਮਾਤਿ ਭੋਲਾ ॥ ੨੨ ॥ ਤਬ ਅੰਗਦ ਤਿਹਾਨਿ ਕਰਜੰ
 ਇਜਿਹਤਾ ਇਭੁਈ ਸੁਸੁਨਾਈ ॥ ਸੁਨਿਸੁ ਬੀਤਿ ਅਭੀਤ ਕਪਿਨ ਦੇ ਬੋਲ ਜੋ ਬਿਨਯ ਬਿਧਾਈ
 ਮੋਹਿਨੀ ਗਨਿ ਪਿਤੀ ਹਲੇ ਚਲੇ ਦੇਉ ਬੀਰ ਕੋ ਪਾਨੀ ॥ ਬਹੁ ਬਿਜਨ ਕਜਾ ਜੇ ਵਨ ਕੀ ਕਛੁ ਕਹਿਹੋ ਕਮ
 ਨ ਕਹਾਨੀ ॥ ੨੩ ॥ ਸੁਨਿ ਖਗ ਬਾਨੀ ਕਪਿਗਨ ਮਾਨੀ ਸਨਮਾਨੀ ਮਨ ਭਾਈ ॥ ਗਏ ਤਹਾ ਲੇਲ ਵਲ
 ਸਿੰਘ ਤਰਕੀ ਕ੍ਰਿਯਾ ਕੁਲ ਗਾਈ ॥ ਪੁਨਿ ਇਕੋ ਰੋ ਰਧੋ ਰਿਪਰਬਤ ਕੀ ਲੈ ਬੈਠੇ ਕਪਿ ਬੀਰਨਾ ॥
 ਜੁਵਾਜਰਾ ਯਸਹਿ ਤਸਬਾ ਅਪਨੀ ਕਹੀ ਕਥਾ ਵਿਸਤੀਰਨਾ ॥ ੨੪ ॥ ਅਨੁ ਜਸਹਾਇ ਵਿਹਾਇ ਸਗ
 ਤ ਕੇ ਸਬਾਇ ਤਹਾ ਸੁਨਾਯੋ ॥ ਤਰਨਿ ਤਰਨ ਕੇ ਤਰੁਣ ਤੇਜਤੇ ਨਿਜ ਪਰਜਰਨ ਜਨਾਯੋ ॥ ਪੁਨਿ ਮੁਨਿ
 ਨਾਮਾਨਿ ਸਾਕਰ ਗਮਾਨਾ ਦੇਵਾ ਕਰ ਕਰ ਉਪ ਦੇਸਾ ॥ ਦਸ ਰਬਤ ਨੈਤਿ ਯਹ ਰੋਕੇ ਅਰਿ ਕੋ ਹਰਨਾਸੀ ਤਹੁਨ
 ਦੇਸਾ ॥ ੨੫ ॥ ॥ ਪੁਨਿ ਨਿਜ ਪਰਨ ਤਹੁਨ ਉਦਭਾਵਨ ਗਵਨ ਭਵਨ ਵਿਭੇਦਾ ॥ ਯਹਿ ਮੁਨਿ ਬਾਨੀ

ਗਦਸੁਮਤਸੁਨਤਸਬਕਪਿਗਨਸੁਮਾਤਿ। ਇਹੈਉਰਧਾਰੀ। ਲੀਯੋਪਾਇਉਪਵੇਸਅਸੇ
ਸਨਿਕਰਿਤਨੁਤਾਗਤਯਾਗੀ॥ ੧੮॥ ਬੈਠੇਸਬਜਬਪਾਨਹਾਨਹਿਤਕਰਨਲਗੇਗਾਨ
ਗਾਨਾ। ਗਾਮਕਥਾਕਲਕਰਤਕੀਰਤਨਕਰਿਬਹੁਬਿਧਬਖਾਖਾਨਾ। ਹੁਤੇਤਹਾਇਕਗੀਧਗ
ਰੁਆਗਾਰਿਕੇਰਗਵਾਸੀ। ਨਾਮਤਾਸੁਸਿਪਾਤਿਸੁਜਾਤਜਟਾਯੁਭਾਤਭਯਨਾਸੀ॥ ੧੯॥ ਸੋਸੁ
ਨਿਬੰਦਗਬੰਦ। ਗਿਗਗਿਗਾਰਿਕੇਰਗਤੇਕਢਿਆਯੋ। ਕਪਿਕਲਾਪਸਿਤਾਪਸਨੇਲਾਖਿ
ਹਗਖਿਹੀਏਹੁਲਸਾਯੋ। ਬੇਲੇਮੁਹਿਅਹਾਰਪਭੁਦੀਨੋਬਨਚਗਨਿਚਯਨਵੀਨੋ। ਅਪਨੇ
ਦਿਨਨਤੇਛੁਪਾਛੁਪਾਮਹੋਕਾਮਬਾਅਬਿਧਕੀਨੋ॥ ੨੦॥ ਯੋਸਨਿਕਪਿਤਤਮਾਤਿਅਫਲਾਨੀਇ
ਹਬਿਧਕਾਬਿਧਤਾਨੀ। ਯਾਵਿਧਕੀਨਹਿਗਿਰਭਲੀਉਰਬੀਚਭੀਤਾਇਮਾਨੀ। ਤਬਅੰ
ਗਦਹਨੁਮੰਤਸਿਤਪਤਿਯਹਿਉਦੇਤਭਲਭਾਖਾ। ਸੁਨੇਜਟਾਯੁਗੀਧਕੀਸਾਖਾਜਿਨਪਛੁਹਿ
ਤਤਨੁਨਾਖਾ॥ ੨੧॥ ਸਿਪਾਹਿਤਅਯੋਲਕੇਗਵਨੇਸੋਮਯੋਮਾਰਿਨਰਨਮਾਹੀ। ਗਾਮਕਾਜਤਜਿ

ਅੰਦਰ

੧੪
ਗੁਲ
ਗੀ

ਤਕਪਿਗਜਮਵਧਿਅਵਸਰਤੇਅਵਸਰਆਧਿਕਾਥਿਤਾਯੋ॥੧੪॥ਤਬਬਖਾਕੁਲਦੋਬੀਲ ਕੀ
ਬਾਸਿਨਸਨਾਬੈਨੈਬਹੁਤਾਬਿਧਕੀਨੀ॥ਨਿਜਪਾਤਿਪਨਕੀ॥ਵਿਥਾਜਮਨਕੀਤਨਕੀਸਭਕਹਿ
ਦੀਨੀ॥ਸੁਨਿਬੋਲੀਪਰਦੁਖਆਤਿਰੋਲੀਸੋਤਾਪਸੀਅਤੇਲੀ॥ਮੁੰਦਹੁਨੈਨਵਿਵਰਤਜਿਜੈਹੋ
ਪੈਹੋਸਿਯਅਨਮੇਲੀ॥੧੫॥ਇਮਸੁਨਿਸਬਹਰਿਗੀਯਹਰਖਾਨੇਤਬਛਾਨੇਨਿਜਨੈਨਾ॥ਬਿ
ਲਤੋਨਿਕਸਾਨਿਮਿਖਮੋਨਿਰਖੀਨੀਰਧਾਨਿਕਦਸੁਸੈਨਾ॥ਵੇਖਿਸਿੰਧੁਸਬਸਹਮਿਸੁਖਾਨੇ
ਅਵਧਆਧਿਕਾਦਿਨਜਾਨੇ॥ਹਿਯਹਰਗਨੇਭਯਭਹਿਗਨੇਮਨਾਸਿਮਰਨਅਨੁਮਾਨੇ॥੧੬
ਸਬਬਨਚਰਕਰਸੋਚਸੋਕੇਚਨਿਸੋਚਨਲੇਚਨਬਾਰੀ॥ਲਖਜੁਵਰਾਜਸੁਰਾਜਸੁਵਰਕਹਿਸੁ
ਵਅਵਸਰਅਨੁਸਾਰੀ॥ਸੁਨੈਸਕਲਕਪਿਕੁਲਮਮਕਲਵਚਾਬਿਤੋਅਵਧਿਕ੍ਰਿਤਕਾਲਾ
ਹਰਿਪੈਹਰਿਗਨਗੀਵਗਏਸੁਗੀਵਅਤੀਵਕਗਲਾ॥੧੭॥ਇਤਿਛਿਤਿਸੁਤਾਸੁਗਤਿਨਾਹਿ
ਪਾਈਉਤਹਤਾਕ੍ਰਿਤਹਰਿਗਾਈ॥ਤਾਂਤੇਇਤਹਿਪਤਨੈਆਤਿਹਿਤਸਾਰਿਤਾਪਾਤਿਗਾਤਿਦਾਈ॥ਅੰ
ਤਨੁ

37

ਗੀਤੁ ਏਕ ਕਿਤਾ ਅਤਿ ਭਾਗੀ ॥ ੧੦ ॥ ਤਬ ਹੁਨ ਮਾਨ ਗਮਾਨ ਨਿਧਿ ਖੁਛੀ ਕੋਤੁ ਮਾ ਕਿੰਗਾ ਏਹ ਸਦਨਾ ॥ ਸੁਨਿ
 ਹੁਨ ਮਾ ਤੇ ਪਤਿ ਪਗਮ ਸੁਮਤਿ ਸੋ ਬੋਲੀ ਬਚ ਬਰ ਬਦਨਾ ॥ ਜਾਹੁ ਮਧੁਰ ਫਲ ਖਾਹੁ ਸੁਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸ
 ਹਿਤ ਸੁਖ ਸਾਥਾ ॥ ਧ੍ਵੇਂ ਜਬ ਸੁਚਿਤ ਉਚਿਤਾ ਏਤ ਮੇਂ ਹੋਤੁ ਬਗੈ ਹੋਂ ਨੇ ਜਗਾ ਬਾ ॥ ਇਸ ਸੁਨਿ ਸਬ ਹਰਿ
 ਵਰ ਹਰ ਖਾਨੇ ਵਚਨ ਸੁਧਾ ਸਰਸਾਨੇ ॥ ਪਵਿਸ ਬਾਗ ਅਨੁਗਾਗ ਸਾਹਿਤ ਸਬ ਫਲ ਜਲ ਦਲਨ
 ਅਪਾਨੇ ॥ ਭੂਖ ਪਿਆਸ ਦਾ ਬਿਧੇਂ ਸੁਪਾਸ ਸਬ ਤਾ ਸੁਪਾਸ ਪੁਨਿ ਆਏ ॥ ਤਾ ਸੁਕ ਬਾਨਿ ਜਕ ਬਾਯ
 ਬਾਵਤ ਭਨਿਤੁ ਸੁਨਤ ਸੁਖ ਪਾਏ ॥ ੧੧ ॥ ਸਦ੍ਯੰ ਪ੍ਰਭਾਨਿ ਜਨਾ ਮਕਯੋ ਤਿਨ ਮਯਾ ਕਿਤਾ ਵਿਵਰ ਬਨ ॥
 ਯੋ ਕੰਚਨ ਮਾਨਿ ਮਯਾ ਵਿਦਿਪ ਵੇਲ ਵਰਵਾਸ ਬਿਲਾਸ ਬਨ੍ਹੋ ॥ ਸੁਨਿ ਕਪਿ ਖੁੰਗ ਪਗਮ ਪ੍ਰਸੁਦਿ
 ਤੇ ਪ੍ਰੇਪ ਬਗਾਤਿ ਵਿਪਤ ਵਿਸਾਗੀ ॥ ਬਿਲਾ ਵਿਚਿ ਤ੍ਰੇਕੇ ਚਿੰਤ੍ਰ ਚਿੰਤ੍ਰ ਸੁਖ ਚਾਹਿ ਚਿੰਤ੍ਰ ਭਏ ਭਾਗੀ ॥
 ੧੨ ॥ ਮਯਾ ਮਯਾ ਵਿਲਸਿਤ ਬਗ ਬਿਲਸੇ ॥ ਬਿਲਸੇ ਬਾਨ ਰਵੀਗਾ ॥ ਸੁਧਾ ਸਾਹਿਸ ਫਲ ਫੁਲ ਸੁ
 ਲਮਧਾ ਅਚ ਵਤ ਭਏ ਅਧੀਗਾ ॥ ਬਿਲ ਤੇ ਬਾਹਗ ਨਿਸਰ ਜਲ ਕੋਨ ਹਿ ਮਾਰਗ ਪਾਨਿ ਪਾਯੋ ॥ ਕਿ

੧੩
ਗ ਲ
ਗੀ

ਸਕੀਸਕੁਲਤਬਹਰੀਸਹਨੁਮਾਨਾਕਿਰਿਅਨੁਮਾਨਾਨਿਜਜਿਯਜਾਨਾਤੁਹਤਤਜਤੋਪੰਧਾਨਾ ਕਿ
ਤਬਉਚੇਚਾਇਚਹੇਚਹੁਚਕਚਹੇਚਿਨਚਿਤਚੀਤਾਹਿਰਤਤਾਹਿਰਰਖਹਿਯਹਰਿਵਰ
ਕੁਹਿਕੁਭੁਏਅਭੀਤਾ ੧॥ ਕਹੁਕਬਸੁਮਤਿਵਿਵਰਵਿਹਗਬਹੁਕਰਤਾਵਿਹਗਵਿਲੋਕੇ॥
ਉਤਰਸੈਲਤੇਚਲੇਗੇਲਲਕਪਿਕੁਲਛੁਤਤ੍ਰਿਖਰੇਕੇ॥ ਵਿਵਰਪ੍ਰਵੇਸਪਵਨਕੁਲਪਾਵਨ
ਕਪਿਜਮਾਵਨਹਿਤਕੀਨੋ॥ ਆਧਿਕਅੰਧਾਰੋਭਾਰੋਲਖਿਤਹਹਰਿਗਨਮਨਭਯਭੀਨੋ॥
੨॥ ਬਹੁਰਿਉਜਮਾਰੋਲਖਿਤਹਰਾਰੋਕਛੁਧੀਰਜਉਰਧਾਰੋ॥ ਆਗੇਅਚਰਜਨਿਪਟਨਿਹ
ਰੋਭਯੋਜੁਜੀਯਜਿਅਰੋ॥ ਪਰਮਗੰਮਾਅਗਮਬਾਅਬਹੁਤਰਵਰਸਰਵਰਸੇਯੋ॥ ਕਨਕਬ
ਰਨਸਬਸੋਜਸਜੀਜਹਨਿਰਖਿਨੈਨਮਨਸੇਯੋ॥ ੩॥ ਤਹਤਪਨੀਪਗਚਿਤਮਾਨਿਖਚਤਸੁ
ਮੰਦਰਸਿੰਦਰਸਾਜੋ॥ ਬਹੁਫਲਫੂਲਨਿਅਤਿਅਨੁਕੁਲਨਿਬਾਲਿਤਲਾਲਿਤਤੁਰਗਜੋ॥ ਤ
ਹਾਇਕਨਾਰੀਨਵਲਨਿਹਾਰੀਜਨਤਪਸੁਗਤਿਧਾਰੀ॥ ਲਖਿਕਪਿਝਾਗੀਵਿਗਤਵਿਚਾ

39

ਮਨੋ॥ ਤਿਨ ਕੀ ਸੁਨ ਦੁਕਹਾਨੀ ਮਾਨੀ ਜੋ ਸੁਨਿ ਮਨ ਗਾਸ ਗਮਨੋ॥ ਪਵਨ ਕੁਮਾਰ ਤਾਰਾ ਅੰਗਰ
 ਸੈ ਸਾਰ ਸਾਰ ਕਾ ਪਿਸੀ ਗਾ॥ ਜਾਤ ਦਲੇ ਸੁਖ ਸਾਥ ਭਲੇ ਮਗ ਕਰਤ ਕੇਲ ਕਈ ਰੰਗਾ॥ ੩॥ ਕੁਦ
 ਤਰਾਂ ਦਤ ਗਾਰ ਜਤਤ ਰਜਤ ਮਰਦ ਤੁਆਰਿ ਬਰਜੇ ਗਾ॥ ਦਲ ਦਲ ਦੂਲਾ ਲੁੱਛਤ ਗੰਛਤ ਗਿ ਭਲ
 ਰਿਬਲ ਪੋਗਾ॥ ਹਰਥ ਲਹੇ ਰਿਹੇ ਰਿਹ ਰਿਹਾ ਰੇ ਸਿਯ ਸੁਧ ਸੁਧਾਨੇ ਗੀ॥ ਕ੍ਰਮਿਤ ਕ੍ਰਮਿਤ ਸਬ ਭ
 ਏਅਮਿਤ ਗਾਹਿ ਆਵਨ ਆਸਨਿ ਬੇਗੀ॥ ੪॥ ਤਬ ਅੰਗਰ ਬੇਲੋ ਮਾਤਿ ਅੰਗਰ ਸੁਨੇ ਸਕਲ
 ਬਾਲਿ ਸੀਵਾ॥ ਹਮੇ ਬਹੁਤ ਬਾ ਸਰਬੀਤੇ ਇਤਉਤ ਅਤਿ ਸਿਤ ਸੁਗੀਵਾ॥ ਤਾਂ ਤੇ ਜਤਨ ਅਤਨੁ
 ਮਿਲਿ ਕੀਜੈ ਜਾਂਤੇ ਸੁਤਨੁ ਨ ਛੀਜੈ॥ ਜਿਤ ਤਿਤ ਜਾ॥ ਇਜ ਵਨ ਗਾਤਿ ਜੀਵਤ ਹਿਤਾ ਛਿਤਿ ਜਾਸੁ
 ਧਿਲੀਜੈ॥ ੫॥ ਇਮ ਅੰਗਰ ਸੁਵ ਸੁਨਤ ਸਬਨ ਸੋਸਹ ਜਸੁ ਮਾਤਿ ਸਨ ਮਾਨਾ॥ ਲਗੇ ਮਾਦਿਤ ਮਿ
 ਲਿਮਹਤ ਜਤਨ ਜੁਤ ਪੇਜਨ ਬਨ ਗਨ ਨਾਨਾ॥ ਦੂਦਤ ਦੂਛਤ ਗਏ ਗਹਨ ਬਨ ਜਹਨ ਦੂਲ ਦਲ
 ਪਾਨੀ॥ ਜੀਵ ਜੀਤ ਪਗਾ ਮਿਗਾਨ ਸਿਤ ਜਹ ਜਨ ਅੰਤ ਕਰ ਜਧਾਨੀ॥ ੬॥ ਭੂਖਾ ਪਿਆਸ ਦੀਏ ਪੀ

੧੨
ਗਲ
ਗੀ

ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੇਸਰੀ ਸੁਤ ਕਰ ਸੁਕਰ ਮੁੰਦਿ ਕਾ ਦੀਨੀ । ਰਹਸ ਸੀ ਦੇਸ ਸੁਰੇਸ ਦੇਸ ਦੇ ਦਈ ਨਿ ਦੇਸ ਨਹੀ ਕਿ
ਨੀ । ਪ੍ਰਭੁ ਬੀਰਨ ਕਰ ਕੇਸਰੀ ਨਿਰਨ ਗਵਿ ਨਿਰਨ ਸਨ ਮਾਨੇ । ਹਰਿ ਵਰਿ ਦਉ ਤੁ ਬਿੰਦ ਮਧ
ਮਨੇ ਪੁਰਨ ਇੰਦੁ ਮਾਨੇ ॥੪੧॥ ਇਤ ਸੀ ਗਾਮ ਲਲਾਸ ਗੀਤ ਹਰਿ ਰਤ ਨ ਗੀਤ ਰਸ ਪਾਸ ।
ਕਿਸ ਕਿੰਧਾ ਵਿਸਾਸ ਯੁਗਮ ਪਰਿ ਪੁਰਣ ਕਿਯਾ ਸਿਯ ਰਾਮ ॥੨॥ ॥ ਗਾਗਾ ਤਿਲਿਗ
ਏਕ ਮਾਸ ਕੀ ਅਵਾਧਿ ਕਪਨ ਕੇ ਕਰਿ ਦੀਨੀ ਕਪਿਨਾਥਾ । ਬੀਨ ਸੁਧਿ ਅਵਾਧਿ ਆਧਿ ਕੇਜੇ ਮੇ
ਹੰਤਿ ਹਰ ਨਿਹੰਤਿ ਜਹਾਥਾ । ਇਸ ਬਾਦਿ ਬਿਵਾ ਕਿਯੇ ਬਨ ਚਰਚ ਪਚਲੇ ਚਹੂੰ ਚਕਚਾਇਨ
ਨਿਜ ਸੁਖ ਸੇਨ ਹੋਨ ਦਿਨ ਤਜਿਤ ਜਿਭੁ ਏ ਪ੍ਰਭੁ ਪਤਨਿ ਪਗਾਇਨ ॥੧॥ ਦਿਸਾ ਦਿਸ ਦੇਸ ਦੇਸ
ਪ੍ਰਭੁ ਦੇਖੇ ਗਿਰੀ ਵਰ ਸਰਵਰ ਸਾਗੇ । ਬਨ ਉਪ ਬਨ ਬਾਧਿ ਕਾ ਬਗ ਹੋ ਬਰਡੁ ਗਰਸਨ ਗਗਨਿਹ ।
ਗੇ । ਸਿਯ ਸਾਧਿ ਪੇਂਡੁ ਨ ਪਾਈ ਪੁਰ ਬਉਂਤ ਰਘੁ ਮਮਾ ਹੀ । ਭੁਟਾ ਕਿ ਅਵਾਧਿ ਭੁਗਤੁ ਰਿਭੁ ਰਨ
ਪੁਨਿ ਆਇ ਭਨੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਹੀ ॥੨॥ ਅਬ ਜੇ ਦਾਛਿ ਨਾ ਦਿਗਾ ਦਿਗੰਜ ਸੇ ਦਿੱਬ ਦੀਹ ਭੁਟਗ

੫੧

ਰਿਬਦੇਬਰਬੈਨਾ। ਸੁਨੇਮੀਤਯਹਿਗੀਭਿਪ੍ਰਬਮਾਸਿਯਜੀਵਨਕੀਸੁਪਿਲੀਜੈ। ੫
 ਨਿਜਾਅਰਿਕੇਵਾਸਾਨਿਵਾਸਤਲਾਸਤਾਸੁਕੀਕੀਜੈ। ਤਾਪਾਛੇਜੇਜੇਗਜੇਗਉਦਯੋਗ
 ਤਾਸੁਤਬਦੇਪੈ। ਤਬਜੇਜਨ੍ਹਜਾਨਕੀਨਦੈਹੈਗਾਨਿਜਾਨਕੀਲੈਹੈ। ੨੭
 ਨਤਸੁਗੀਵਅਤੀਵਬਲੀਜੇਬੰਦਗਾਤੇਬੁਲਾਇਸਮੁਝਾਇਚਲਾਏਚਤੁਰਚਹੈਚਕ
 ਅੰਦਗ। ੩੮॥ ਬਿਨਤਨਾਮਪਠਯੇਪੁਰਬਾਰਿਸਸਤਸਹੰਸਸਹਸੇਨਾ। ਉਤਰਪੁੰ
 ਛਿੰਮਕ੍ਰਮਕਰਿਪਠਏਸਤਬਲਿਸੁਮਾਤਿਸੁਖੇਨਾ। ਦੰਛਨਾਦਿਗਦੰਛਨਮਾਤਿਪਠਏ
 ਹਨੁਮਦਾਦਿਬਹਬੀਗਾ। ਜਾਮਵੰਤਬਲਵੰਤਸੰਗਦੈਅੰਗਦਾਅਤਿਮਾਤਿਧੀਗਾ।
 ੩੯॥ ਸਬਾਰਿਕਯੇਜੇਰਘੁਪਾਤਿਹਿਤਕ੍ਰਿਤਸੇਮਾਹਿਤਕ੍ਰਿਤਜਾਨੈ। ਤਾਂਤੇਜੇਜੇਯੋ
 ਜੇਰਜਤਨਤੇਜਨਕਜਨੀਸੁਪਿਆਨੈ। ਪੁਨਿਮਾਰੁਤਸੁਤਮਾਹਿਮਾਮਹਤਿਸੁਕੇਰਸੁਕੇਰ
 ਬਖਾਨੀ। ਤਰੁਮਿਗਮਾਨਿਕੀਭਾਨਿਤਭਾਰਤੀ। ਸੁਨਿਰਘਮਾਨਿਮਾਨੀ। ੪੦॥ ਪ੍ਰਭੁਕਰਿ

ਮਨ

੧੧
ਗ ਲ
ਗੀ

ਤਬ ਬੀਦਰ ਬਹੁ ਮੰਦਗਿ ਰਸੈ ਵਿਸੁਪਰੇਰ ਪੁਵਰ ਕੋ ॥ ੨੨ ॥ ਲਖਿ ਰਖੁ ਈਸਕ ਪੀ ਕਿ
ਸਪਹਰ ਖੇਪਰ ਖੇਬਨ ਚਰ ਬੀਗਾ ॥ ਆਇਯਾਇ ਪਗ ਪਰਿਕਪਿ ਵਰ ਕੇ ਪੁਨਿ ਪੁਲਸੇਰ
ਪੁਬੀਗਾ ॥ ਦੈਅ ਸੀਸ ਅਵਧੀ ਸਕ ਪੀਸਨ ਹਗਿ ਹਗਿ ਹਸ ਹੋਗੇ ॥ ਰਾਮ ਰੂਪ ਰਸ ਧਾਮ
ਨਿਗਖਿ ਸਬ ਭਏ ਦਾਮਾ ਬਿਨ ਚੇਰੇ ॥ ੨੩ ॥ ਕੋਟ ਨ ਕੋਟ ਕੋਟ ਕਟ ਕਾਨਿ ਲੋਕੋਟਿ ਕਟ ਕਪਾਤਿ
ਆਇਆ ਤਿਨ ਕਰ ਕਲਨ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਕੁਲ ਕਾਰਨ ਹੂੰ ਨ ਬਨਾਏ ॥ ਦੇਸ ਦੇਸ ਤੋਂ ਬਨ ਚਰ ਬ
ਹਨ ਬਿਬਿਧ ਬੇਸ ਬਾਨਿ ਆਈ ॥ ਦੇਖਤ ਦੇਖਤਾ ਦਿਨ ਮਾਨਿ ਜਨਿ ਕੋਛਿ ਨ ਮੇਛੇ ਨੀਛਾਈ ॥
੨੪ ॥ ਤਬ ਸੁਗੀਵ ਅਤੀਵ ਤੁਖਿ ਤਪੈ ਪੁਤੁ ਅਨਮੀਵ ਨਿਹੇਗੇ ॥ ਏਸ ਬਸੁਰ ਵਗਨਿ ਸਚਰ
ਅਰਿਵਰ ਬਨ ਚਰ ਅਨੁ ਚਰ ਤੇਗੇ ॥ ਇਨ੍ਹੇ ਜੁਆਇ ਸਾਜਾ ਪਕੀ ਕਾਰਿ ਹੈਂ ਸੋਈ ਸਿ
ਰ ਧਾਰਿ ਕੈ ॥ ਲਰਿ ਹੈਂ ਆਰਿ ਹੈਂ ਹਰਿ ਹੈਂ ਅਰਿਨ ਨ ਤੁਰਿ ਹੈਂ ਦਾਰਿ ਹੈਂ ਆਰਿ ਕੈ ॥ ੨੫ ॥ ਸੁਨਿ
ਨਿਪਨੰਦਨ ਕਪਿਨੰਦਨ ਬਚ ਕ੍ਰਿਤ ਚਿਤ ਚੇਦਨ ਚੈ ਨਾ ॥ ਲੇਸੁ ਕੀਠ ਕਲ ਕੀਠ ਲਗਾਏ ਬਹੁ

43

ਬਕਪਿਮਨਿਲਛਮਨਹਰਿਅਨਿਨਿਯਤਿਗਮਨੇਰਪੁਮਨਿਓਗਾ। ਸਿਗਿਲਗੋਕਪਿਸਿ
 ਘਸਿਘਆਤਿਰਿਘਜਿਘਬਰਜੇਗਾ। ਪਹੁਚੇਆਇਯਾਇਤਿਹਰਾਇਜਹਾਂਹਪੁਗਾਇ
 ਵਿਗਜੇ। ਤੁਜਿਬਾਨਜਨਦਾਹਨਪ੍ਰਭੁਕੇਪਰੇਪਗਨਸਸਮਾਜੇ॥ ੨੦॥ ਉਤਿਰਪੁ
 ਗਾਇਭੁਗਾਇਭੁਰਭੇਦੇਭੁਰਿਭੁਰਮਭੁਰਮੇਰੇ॥ ਪ੍ਰੇਮਲਪੇਰੇਸੁਜਨਸਮੇਰੇਜੇਸਪ੍ਰੇਮਆਹਿ
 ਲੇਰੇ॥ ਰਪੁਕਲਦੀਪਮਹੀਪਕਪਿਨਕੇਅਤਿਸਮੀਪਬੈਠਾਯੋ॥ ਕੁਸਲਪੁਛਿਪਰਿ
 ਪ੍ਰੀਤਿਗੀਤਿਸੇਨੀਤਿਸੁਨੀਤਿਸੁਝਾਯੋ॥ ੨੧॥ ਪੁਨਿਸਪ੍ਰੇਮਬਹੁਬਚਨਪਰਸਪਰਕਹੇਲ
 ਹੇਸੁਖਭਾਰੇ॥ ਦੁਹਨਦੁਹਨਕੇਗਨਗਨਬਰਨੇਕਰਨੇਕਾਮਉਚਾਰੇ॥ ਬਾਤੈਂਕਰਤਓਂਪਚੁ
 ਘਾਤੈਂਚਰੀਪੂਰਿਅਤਿਘੋਗਾ। ਤਬਰਪੁਚੰਦਚਾਕਿਤਪ੍ਰੇਚਿਤਏਚਾਰੁਰਖਨਿਚਹੁਓਗਾ॥
 ੨੨॥ ਸੁਨੇਸੇਰਪੁਨਿਘੋਰਘੰਦਨਿਜੇਲੰਗੋਘਰਨਪ੍ਰਭੁਓਹਾ॥ ਲਖਿਸੁਕੀਰਉਤਕੀਰਿ
 ਤਪ੍ਰੇਕਹਿਅਏਬਾਨਰਛੁਹਾ॥ ਸੁਨਿਰਪੁਨਾਬਸਨਾਬਭਏਹਾਸਿਗਹੇਹਾਬਕਪਿਵਰਕੇ

੧੦
ਗ ਲ
ਗੀ

ਕੀਪੇਕਪਿਮਾਨੀ। ਕਯੋਪਨੁਖਸਰਧਾਗਧਨਿਜਯਜਾਰਿਕਰੋਪੁਰਛਾਗਾ। ਨਗਰਸਸੇਕ ਕਿ
ਵਿਲੋਕਵਿਕੀਪਤਮਾਯੋਕਪਿਪਕੁਮਾਰਾ॥ ੨੬॥ ਕਰਿਬੰਦਨਾਬੰਨੀਤਪੈਬਹੁਬਿਧਿਬਰ
ਨੀਬੰਨੈਬਨਾਈ॥ ਅਤਿਸਨਮਾਨੀਆਨੀਆਸਨਦੈਬੰਨਾਏਸੁਰਗਾਈ॥ ਦੈਅੰਗਦੈਅ
ਭਯਭਯਨਾਸਨਪੁਨਿਦੀਨੀਅਨੁਸਾਸਨਾ। ਜਾਏਸੁਨਾਏਗਾਏਬਨਚਰਸੈਮਮਆਵ
ਨਪ੍ਰਭੁਸਾਸਨਾ॥ ੨੭॥ ਤਬਯੁਵਗਾਏਪਾਏਪ੍ਰਿਯਆਏਸਮਾਏਗਾਏਪ੍ਰਤਿਬਰਨੀ
ਛੋਭਛਮਾਪਨਹਿਤਪਨਈਤਿਹਿਤਹਤਾਗਾਬਰਬਰੀ॥ ਤਬਤਾਹਤਾਗਾਪਤਿਤਿਯਸੀ
ਤੁਗਤਿਤਹਾਂਚਾਲਿਆਈ॥ ਭਾਂਤਿਭਾਂਤਿਭਾਲਿਬਾਤਭੁਨੀਰਘੁਤਾਤਭੁਤਮਨਭਾਈ॥
੨੮॥ ਲਿਯੋਰਿਝਾਏਲਖਨਤਿਨਝਟਪਟਖਟਪਟਖਟਕਮਿਦਾਈ॥ ਲਦਪਦਿਬਾਤ
ਬਨਾਏਦੋਊਦੇਸਭਟਭੁਦਾਦੇਯੋਮਿਲਾਈ॥ ਮਿਲੇਊਭਯਭੁਗਿਅੰਕਸੀਕਬਿਨਬਸ
ਅਤਿਈਸਕਪੀਸਾ॥ ਵਿਗਤਾਅਤਿਕਕਲਿਕਬੀਕਗਾਤਿਕੂਦੇਕਿਲਕਤਕੀਸਾ॥ ੨੯॥ ਤ

45

ਦੇਸਪਤਿਪਰਵੇਅਨੁਗਅਨੇਤਾ। ੨੨ ॥ ਉਤਅਰਿਸਰਦਸਰਦਰਿਤੁਦੇਖਤਬਰਦਬਰਦਬਿਰ
ਦੇਸਾ। ਸੀਯਸੁਧਿਕਰਿਨਰਵਰਧਰਹਾਰਿਤਜਧਾਰਿਉਰਅਧਿਕਅੰਦੇਸਾ। ਸੋਚਸਕੇ
ਚਕਾਲਿਤਕਮਲਾਪਤਿਵਲਿਤਵਿਗਹਿਵਿਲਖਨੇ। ਆਇਵਿਲੇਕਸੇਕਸਾਨਿਲਛ
ਮਨਦੁਖਹਤਬਚਨਬਖਾਨੇ। ੨੩ ॥ ਸੁਨਿਰਘਮਨਿਲਛਮਨਸਨਬੇਲੇਵਿਗਹਿਵਿਬਾ
ਝਕਝੇਲੇ। ਲਖਿਰਿਤਸਰਦਸਰਦਸਾਸਿਖਿਬਿਨਮਮਨਮਤਿਆਤਿਰੋਲੇ। ਸਰ
ਸੁਕੰਠਮਮਸੁਧਸੁਵਿਸਾਗੀਲਗਿਸੁਕੰਠਨਵਨਾਗੀ। ਲਗੀਸਰਦਰਿਤੁਰੂਨਾਨੇਗਾਰੀਕ
ਗੀਨਕਛੁਤਯਾਗੀ। ੨੪ ॥ ਬੈਰੀਬਾਲਿਬਯੋਜਿਹਤਾਨਿਸੁਵਿਖਮਬਾਨਜੇਸੇਗੇ। ਤ
ਕੋਧਾਨਅਜਾਨਭਾਲਿਭੋਵਿਖਮਬਾਨਕੋਚੇਗੇ। ਤਾਂਤੇਜਾਇਭਾਇਭਾਇਭਾਇਦੇਖਾਇ
ਤਾਂਹਿਸਮਝਾਵੇ। ਝਰਪਰਜਾਵੇਭਰਕਮਿਟਾਵੇਕਪਿਭਰਾਇਤਲੇਆਵੇ। ੨੫ ॥ ਸੁਨਿ
ਰਘਮਿੰਤਵਚਨਸੇਮਿੰਤਗਏਮਿੰਤਜਗਜਧਾਨੀ। ਧਨਅਰੋਪਆਤਿਕੋਪਓਪਸੇਲਖਿ

ਦੀ
ਗਲ
ਰੀ

ਸਾਮਾਗਜਿਮਮਜਨਮਮਭਜਨਭਾਰਤੋਂਧਰਤੁਪਿਆਨਵਿਦਧਾਮ॥ ੧੮॥ ਇਮਪਭੁਮਖਵਰਖਾਰਿਤੁ ਕੀ
ਵਰਿਗਨਸੁਨਲਵਖੰਨਮਨਤੋਖੋ॥ ਲਖਰਿਤੁਸਰਦਸੁਕੇਰਸਮੀਪਗਏਸਮੀਰਸੁਰੇਖੋ॥ ਕਹੀਸਕ
ਲਸਮਝਾਇਸੁਮਤਿਸਾਤਿਨੀਤਿਪ੍ਰੀਤਿਰਸਗੀਤੀ॥ ਵਿਖਯਲਗਨਮਾਨਿਮਗਨਕਰੀਰਪਲਲਨਲ
ਗਨਰਸਗੀਤੀ॥ ੧੯॥ ਵਰਖਾਵਿਗਤਸਰਦਰਿਤੁਆਈਤਉਨਸਿਯਸੁਧਿਪਾਈ॥ ਇਮਜਬਕੋਪਕੋ
ਰਪੁਗਈਤਬਕਾਬਨੋਬਨਾਈ॥ ਯਹਿਬਿਚਾਰਉਰਧਾਰਿਸਾਰਉਪਚਾਰਕਛੁਕਕਲਕੀਜੋ॥ ਪ੍ਰੀਤ
ਗੀਤਿਨ੍ਰਿਪਨੀਤਿਜੀਤਿਕੀਭੀਤਿਨਜੋਛਨਛੀਜੋ॥ ੨੦॥ ਸਾਨਿਮਾਰਤਸੁਤਸੁਮਰਸੁਮਤਿਕਪਿਪਤਿਅਤਿ
ਹਿਤਾਕ੍ਰਿਤਜਾਨਾ॥ ਅੰਗਦਨੀਲਬੁਲਾਇਸੁਸੀਲਅਕੀਲਸੁਬਰਨਬਖਾਨਾ॥ ਪਰਵਹੁਬੀਦਰਸਬ
ਦਿਗਅੰਦਰਗਿਰਿਗਨਕੰਦਰਮਾਂਹੀ॥ ਜਹਾਂਜਹਾਂਕਪਿਕਰਕਕਰਕਪਤਿਅਟਕੈਂਆਇਉਹਾਂਹੀ॥
੨੧॥ ਆਵੈਂਬੁਟਪਟਕਰੈਂਨਖਟਪਟਖਟਖਟਦਿਨਗੁਨਮਾਨਾ॥ ਜੋਯਾਅਵਧਿਅਵਧਾਬਿਨਆਵੈ
ਸੋਨਅਵਧਮਮਾਨਾ॥ ਸਾਨਿਸੁਗੀਵਵਚਨਕਰਿਸੀਵਅਤੀਵਬੀਰਬਖਵੇਤਾ॥ ਦੋਨੀਦੇਸਸਭਦੇਸ

ਨਨੁਸਮਾਵੈ॥ ੧੪॥ ਕਬੁਹਕਗਗਨਸਘਨਘਨਤਮਜੁਤਕਬੁਹਕਪਕਦਪਕਾਸਾ॥
 ਜਿਮਅਭੁਸਾਉਦਾਸਗਾਨਮੇਬੁਹਮਅੰਭੁਸਾਬਿਭਾਸਾ॥ ਗਿਰਤੋਗਿਰਿਜਲਬੁਹ
 ਤਬਹਤਰਵਮਿਲਿਕੇਕੀਰਵਿਕੈਸੇ॥ ਮਮਗੁਨਗਾਨਤਰੀਗਤਾਨਯੁਤਕਰਮਹਾਨਜਨੈ
 ਸੇ॥ ੧੫॥ ॥ ਪ੍ਰੇਰਿਤਪਵਨਪਰਤਪੁਹਮੀਪਿਯਫਲਰਸਾਲਹਸਗਾਸਾ॥ ਜਿਬੁਫਲ
 ਭਲਭੁਮਰਪੁੰਜਸੇਭੰਜਤਜਨਅਨਾਮਾਸਾ॥ ਮਮਅਨੁਰਕੁਭਕ੍ਰਿਜਨਜੈਸੇਪੈਵਿਰਕੁ
 ਜਗਜਾਨਾ॥ ਮਮਕਲਾਕ੍ਰਿਪਾਕਲਿਤਆਗਿਲਤਫਲਲਲਤਲਹਤਤਤਕਲਾ॥
 ੧੬॥ ਗਿਰਿਸਮਦੀਹਦੇਹਦਾਮਨਿਯੁਜਗਲਬਲਾਕਮਨਿਮਾਲਾ॥ ਗਰਜਤਘਨਜਨਮੰਤਮਤੀਗਜਗਨਗਨ
 ਅਵਨਿਵਿਸਾਲਾ॥ ਜਿਮਮਮਭਕ੍ਰਿਬੈਦਾਬਿਤਬੈਦਾਬਿਰੁੱਪਨਜੁਧਨਆਹੀ॥ ਗਰਜਤਤਰਜਤਤਨਕਨਲ
 ਰਜਤਪ੍ਰਤਿਭੁਟਮਰਦਿਮਹਾਹੀ॥ ੧੭॥ ਬਨਗਾਨਹਰਿਤਹਰਿਤਆਤਿਹਰਖਦਬਰਖਿਬਾਦਰਨਕੀਨੇ॥ ਜਿ
 ਮਮਮਜਨਮਮਾਵਿਸਾਪਿਸਤੋਪਸਪਸਹਸਭੀਨੇ॥ ਆਤਿਜਲਭਾਰਸਾਰਿਧਰਧਰਖਿਤਕਗਗਿਰਿਵਗਵਿ

੮
ਗ ਲ
ਗੀ

ਗਗਨਸੇਮਗਨਗਗਨਬਹੁਰੇਗਾ॥ਜਿਮਮਗਨਗਨਗਾਬਿਤਭੁਕ੍ਰਿਹਿਯਨਭਨਿਕਾ
ਮਨਿਹਸੰਗਾ॥੧੧॥ਬਾਰਿਧਿਬਾਰਿਖਾਰਿਲੇਬਾਰਿਦਕਰਸੁਮਧੁਰਬਰਸਾਵੈ॥ਜਿ
ਮਮਮਸਿੰਗਸਿਤਕੇਸੰਗਮਸਿਤਸਿਤਦਰਸਾਵੈ॥ਧਰਨਿਤਗਨਿਤਪਤਪੀਪਰਤਜ
ਲਲੇਤਮਸੀਸਉਸਾਸਾ॥ਜਿਮਸੀਤਮਮਾਵਿਗਹਿਵਿਭੀਤਾਨੀਤਾਨੀਤਾਨਿਗ
ਸਾ॥੧੨॥ਧੁਰਿਪੁਰਿਦਾਬੀਗਏਭਏਦਰਿਦੁਰਦਾਹਕ੍ਰਿਤਦੇਖਾ॥ਜਿਮਮਮਜਨਮ
ਘਹੀਨਦੀਨਪਰਛੀਨਪਾਇਪਾਰਿਤੇਖਾ॥ਤਾਜਿਪਵਾਸਪੁਰਪਾਵਿਸਪਾਥਿਕਜਨ
ਜਿਨਨਿਜਾਨਿਲਯਾਨਿਹਾਰੇ॥ਜਿਮਮਸੀਸਿਤਸੀਸਿਤਤਾਜਿਸ੍ਰਾਤਿਸੀਸਿਤਸਦਨਾਸਿ
ਧਾਰੇ॥੧੩॥ਤਾਜਿਸ੍ਰਾਰਿਸਾਰਿਤਚਕ੍ਰਚਕਈਲੇਭੇਮਾਨਸਸੁਰਬਾਸੀ॥ਜਯੋਮਮ
ਮੰਜਨਾਨਮਮਾਕ੍ਰਿਪਾਪਾਇਜਗਮਗਤੇਹੇਤਉਦਾਸੀ॥ਪਾਵਸਪਯਕ੍ਰਿਤਪੁਹਮਿ
ਪੰਕਮੇਪਾਥਿਰਖਪਾਥਿਕਨਪਾਵੈ॥ਜਿਮਕਾਮਾਦਿਪਕਜੁਤਤਨਮਨਮਮਗਨਗ

ਕਿੰ

੫੭

੨ ॥ ਸੈਲ ਸੁਹਾਵਨ ਬਨ ਮਨ ਭਾਵਨ ਅਲਿਗਨ ਗਾਵਨ ਰੇ ਗਾ ॥ ਮ੍ਰਿਗ ਚ ਯ ਚਾਰੀ ਬਾਘ ਬਿ
 ਹਾਰੀ ਸਾਰਿ ਅਭਿਸਾਰੀ ਅੰਗਾ ਅਸ ਬਲ ਸਾਰਨਿ ਹਾਰਿ ਸਾਰਾ ਬਿਤ ਸੁਮੁਖਿ ਖਰਾਰਿ ਸਰ
 ਹਾ ॥ ਕਾਰਿ ਲਛਮਨ ਸਨ ਸੰਮਤ ਸੰਮਤਿ ਰਹੇਤ ਹਨ ਰਨਾਹਾ ॥ ੯ ॥ ਗਗਨ ਸਘਨ ਘਨ ਘਨ
 ਸੁਛਾ ਵਿਲੇ ਕਸੀ ਆਸੁ ਧਿਆਈ ॥ ਨੈਨ ਨੀਰ ਭਰੇ ਮੇਨ ਰੇ ਨਾ ਬੀਨ ਸੈਨ ਬਿਚੈ ਨਾ ਬਿਤਾਈ ॥
 ਸਮੁਦ੍ਰਖ ਸੁਖੀ ਸੁਮਿਤਾ ਸੁਤ ਭਬ ਅਜ ਸੁਤ ਸੁਤ ਸੁਮੁਖਾਈ ॥ ਸੋਚ ਕਰਨਿ ਯਹਿ ਯੋਚ
 ਨ ਰਨ ਕੀ ਕੁਮਤਿ ਸੁਮਤਿ ਕਿਨ ਲਾਈ ॥ ੧੦ ॥ ਸੋਚ ਯੋਚ ਸੀ ਕੋਚ ਸੁਮਤਿ ਤੇ ਸਬ ਕਲ
 ਕਾਜਨ ਸਾਹੀ ॥ ਸਿਯ ਆਲੇ ਚ ਰੇ ਚ ਜੇ ਰਾਖੇ ਕਰੇ ਸੋਚ ਤੇ ਨਾਹੀ ॥ ਸੁਨਿ ਸੋ ਮਿਤ੍ਰ ਬਚਨ
 ਸੁਮਿਤ੍ਰ ਸੇਖਿ ਲੇ ਮਿਤ੍ਰ ਕੁਲ ਕੇਜਾ ॥ ਧਾਰਿ ਉਰ ਧੀਰ ਬੀਰ ਵਰ ਰਘੁ ਵਰ ਵਿਗਾਹਿ ਵਿਖਾਦ
 ਵਿਭੇਜਾ ॥ ੧੧ ॥ ਲਗੇ ਬਹੁ ਰਿ ਵਰ ਖਾਰਿਤ ਵਰਨ ਨ ਕਰਨ ਲਖਨ ਪਿਯ ਪਾਸਾ ॥ ਵਰ ਖਾ
 ਵਰਨ ਨ ॥ ਜਬਾ ਜਬ ਖਾਨਤ ਵੇਦ ਵੀ ਗਬੁ ਗਾਸਾ ॥ ਲਖਹੁ ਲਖਨ ਘਨ ਸਘਨ

१
का ल

ਏ। ਕਹਿ। ਵਿਵੇਕਵਚਸੁਧਾਸੇਕਸੇਸੇਕਨਿਸੇਖਨਸਾਏ। ਪੁਨਿਆਨੀਰਘਨਾਬਨਿਕਟਿਕਿ ॥੧॥
ਪਿਗਨੀਆਤਿਅਕੁਲਾਨੀ। ਬਹੁਬਿਧਬਾਨੀਸੇਕਨਸਾਨੀਬਾਦਿਬਾਦਿਬਹੁਬਿਲਲਾਨੀ
॥੨॥ ਤਬਪ੍ਰਭਬਹੁਬਰਬਰਨਬਖਾਨਿਸੁਜਾਨਗਯਾਨਗੁਨਰਾਸੀ। ਬਹੁਸਮੁਤਾਈਧੀਰ
ਧਰਾਈਨਿਜਬਲਬੁਧੀਬਿਕਾਸੀ। ਤਬਪ੍ਰਭੁਸਿਮਤਸਮਾਇਸੁਮਿਤਾਸੁਵਨਸੁਕੋਰਹਿ
ਭਾਖੀ। ਕਹਹੁਸੋਦਰਦੇਹਦਾਹਦੁਤਦੇਰਕਹਾਂਕਾਰਿਰਾਖੀ। ॥੩॥ ਸੁਨਿਸੁਗੀਵਅਜੀਵਭ੍ਰਾ
ਤਕੀਬਨਤਅਤੀਵਬਨਾਈ। ਸਿਵਕਾਸੁਭਗਚਢਾਇਚਾਰੁਚਯਚੇਦਨਾਚੇਤਾਬਨਾਈ।
ਤਹਤਿਹਦੇਹਦਿਬਾਬਾਧਿਸੇਦੈਰਹਨਵੇਦਦਿਧੀਕੀਨਾ। ਦੀਨਨਦਾਨਦਸਗੁਨੇਦੈਦੈ
ਦਰਦਾਰਿੰਦੁਦਾਲਿਦੀਨਾ। ॥੪॥ ਇਹਵਿਧਬਾਭਿਹਦੈਗਤਿਰਘੁਪਾਤਿਅਤਿਪ੍ਰਮਾਦਿਤਹਤਿ
ਬੇਤਾ। ਦੈਸੁਗੀਵਹਿਰਾਜਰਾਜਵਰਸਾਜਸਮਾਜਸਮੇਤਾ। ਲਖਿਾਰਿਤੁਵਰਖਨਾਮਚ
ਲਪਵਰਖਨਸਬਾਰਿਤੁਹਰਖਨਹੇਗਾ। ਤਹਾਂਬਿਗਜੇਸਾਨੁਜਗਜੇਗਾਜੇਘਨਕਾਰਿਘੇਗਾ

ਮਲ ਲਾਮਗੀਤਹਰਿਰਤਨਗੀਤਰਸਪਾਮਾ॥ ਕਿਜਕਿਧਾਵੇਜਾਮੁਬਮਪਭਿਪੁ
 ਰਸਕਿਆਸਿਯਰਾਮਾ॥ ਇਮਬਾਲਿਹਨਿਜਧਾਂਮਰਾਮਦੈਅਤਿਅਭਿਰਾਮਾਵਿਗਜੇ॥
 ਦੇਖਿਦੇਵਗਨਗਗਨਮਗਨਮਨਭਏਬਜੇਬਹੁਬਾਜੇ॥ ਸੁਨਿਤਾਰਾਨਿਜਪਿਅਭਰਤਾ
 ਰਾਪੁਤਾਰਾਪਤਿਤਾਰਾ॥ ਭਯੋਦੁਖਾਰਾਹੀਯਅਤਿਭਾਰਾਦੇਉਕਰਉਗਸਿਰਤਾਰਾ॥ ੧॥
 ਚਲੀਪੁਕਾਰਤਿਆਗਤਿਭਾਗਤਿਦਾਗਤਿਨੈਨਨੀਗਾਅੰਗਦਸਾਹਿਤਸੋਤਗਨਸੰਗਤ
 ਗਈਪਰਗਤਤੀਗਾ॥ ਪੁਹਮਿਪਤਿਤਪਤਿਪਗਧਿਪਤਿਤਭਈਤਦਮਪਿਤਰਿਤਜੋਤਹ
 ਵਾ॥ ਲੁਗੀਧਗਨਿਪੁਨਿਉਠੀਕਰਨਕੂਨਕਹਤਗਏਪੀਯਕੰਧਵਾ॥ ੨॥ ਬਿਬਿਧਬਿਲਾਪ
 ਕਲਾਪਕੀਏਹਤਿਹੀਏਪਾਨਿਅਤਿਗਾਢੇ॥ ਦੇਖਤਾਸੁਦੁਖਦੁਖਿਤਭਏਰਪੁਵਰਹਰਿਜੇ
 ਰਾਢੇ॥ ਤਬਰਪੁਪਤਿਮਾਰੁਤਸੁਤਪਰਏਜਾਏਤਹਿਸਮੁਝਾਵੇ॥ ਸੋਕਨਸਾਏਉਪਾਏ
 ਦਾਏਸੋਅਹੋਈਗਲੇਆਵੇ॥ ੩॥ ਜੁਨਿਆਏਸਰਪਗਏਭਾਏਸੋਧਾਏਵਾਏਸੁਤਅ ॥

੬
ਗ ਲ
ਗੀ

ਅਤਿਕ

ਧਨੁਟਿਕਾਰਕਗਲਕੁਨਸੁਨਿਸਕਲਾਵਿਕਲਬਨਜੀਵਾਡਗੇਮਗੇਖਗਮਿਗਅਗ ਕਿ
ਜਗਗਨਮਗਨਅਤੀਵਾ॥ ੩੫॥ ਪਰੋਪੁਹਮਿਪਰਬਾਲਿਬੀਰਬਰਬਪੁਵਰਸਿਤ
ਸਰਛੇਦਾਕੁਸਮਕਲਿਤਕਿਸੁਕਤਰਵਰਸਰਸੇਨਿਤਸਵਤਸਖੇਦਾ॥ ਤਬਤਿਹਨਿਕ
ਟਪ੍ਰਕਟਚਲਿਆਏਰਪੁਕੁਟਮੁਨਿਪਟਧਾਰੀ॥ ਨਿਗਖਿਮਪੁਰਮੁਗਤਿਰਪੁਰਕੀਉਰਕੀ
ਵਿਜਥਾਵਿਸਾਰੀ॥ ੩੬॥ ਅੰਤਰਪੀਤਿਗੀਤਿਬਾਹਰਬਹੁਬਚਬਿਪ੍ਰੀਤਿਬਖਾਨੇਧਰ
ਮਧੀਰਬਰਬੀਗਵਿਦਤੁਮਜਗਰਪੁਵੀਰਬਖਾਨੇ॥ ਅਬਜਾਨੇਅਧਰਮਅਪਸਾਨੇ
ਮਮਜੁਬਿਮੁਖਬਧਕੀਨਾਧਰਮਅਚਾਰਵਿਚਾਰਸਾਰਤਜਿਅਜਸਮਪਾਰਸੁਲੀਨਾ॥
੪੦॥ ਇਹਬਿਧਕੇਬਹੁਬਚਨਬਾਲਿਕੇਸੁਨਿਮਨਗਾਨਿਅਵਿਨੀਸਾਧਰਮਅਧਰਮਅਕੁ
ਤਬਚਨਕਹਿਕੀਯੇਕੁੰਠਮਤਿਕੀਸਾਤਬਕਾਪਿਅਪਅਪਰਾਧਛਮਾਪਨਰਾਮਛਮਾਪ
ਤਿਜਾਚੇ॥ ਦੇਖਿਦੀਨਾਦਿਨਦਾਨਿਦਯਾਨੀਧੀਦਿਯੇਦਾਨਜਿਅਜਾਚੇ॥ ੪੧॥ ਇਤਸ੍ਰੀ

53

ਸਾਡਾ ਸਨੰਧ ਬੰਧ ਸੁਗੀਵ ਅਤੀਵ ਬਿੰਧ ਬਲ ਦੀ ਸਾ॥ ੩੪॥ ਗਯੋ ਨਿਕਰ ਭਟਾਵਿ ਕਰ
ਕੋਪ ਸੇਕ ਯੋਲੇ ਪਤੁਹਿ ਕਰਿ ਹੋ॥ ਦੁਸੁ ਸੁਕੰਠ ਗਾਰਿ ਸੁਕੰਠ ਤਵ ਮੁੰਦਿ ਪੁਸਿ ਪੁਰਿ ਹਰਿ ਹੋ॥ ਤਬ
ਸੁਕੰਠ ਕਾਹਿ ਅਰੇ ਸੰਠ ਤਵ ਗੀਠ ਗੀਠ ਕਾਰਿ ਨਾਗੀ॥ ਮੇਰਿ ਮੁੰਦੁ ਤਵ ਦੁੰਦੁ ਪੁੰਦੁ ਸੁਕੰਠ ਨਿਕ
ਰਵਾਰੀ॥ ੩੫॥ ਇਸ ਦੇ ਉਬੀਗ ਬਿਰਦ ਬਰ ਬਦ ਕੇ ਲਗੇ ਲਗ ਨਿਰਨ ਪੀਗਾ॥ ਮੁੰਦੁ ਪੁੰਦੁ ਪੁਰਿ
ਹਾਰਨ ਸੇਤ ਰੁਤਾਗ ਨਿਸੇਕ ਰਿਪੀਗਾ॥ ਪੁਰਗ ਨਿਪੁਰਿ ਭੁਟਾਭਿ ਰਤ ਭੁਜਨ ਸੇਨ ਖਰਖਗ ਨਿਰ
ਨਗਾਤੇ॥ ਪਦ ਪੁਰਾ ਬਹੁ ਪਵਿ ਪਹਾਰ ਜਯੋ ਕਾਰਿ ਕਾਪਿ ਪਾਤਿ ਅਤਿ ਮਾਤੇ॥ ੩੬॥ ਉਰੁ ਪ
ਮਿਤ੍ਰ ਜਯੋ ਸੁਰ ਪਾਬਿਤ੍ਰ ਜਯੋ ਅਤਿ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਰਦਰਿਗਾ॥ ਉਭੈ ਸੁਪਰਨ ਸੁਪਰਨ ਲਰਤ ਜਯੋ ਕ
ਰਤ ਪਰਸ ਪਰ ਭਿਗਾ॥ ਇਸ ਜਬ ਜੁੰਧ ਸੁਕੰਠ ਕੁੰਧ ਪੈ ਕੀਯੋ ਬਹੁਤ ਬਲ ਸਾਲੀ॥ ਭੁਯੋ ਹੀਨ ਕੁ
ਛੁਰੀ ਨ ਛੀਨ ਸੇ ਬਢੇ ਪੁਬਲ ਬਲਿ ਬਾਲੀ॥ ੩੭॥ ਤਿਹਾ ਅਵਸਰ ਰਪੁ ਵਰ ਪਨੁ ਵਰ ਪਾਰਿ
ਵਿਖ ਪਰਸ ਮਸਰਤਾਰਾ॥ ਲਗਯੋ ਗਗਨਿ ਉਰ ਅਜਰ ਬੰਧ ਜਯੋ ਗੀਯੋ ਪਗਨਿ ਪਵਤਾਰਾ॥

੫
ਗ ਲ
ਗੀ

ਗਮਾਰਿਨਕੈ ਕਰਨਹਾਰਮਹਿਲੁ ॥ ੨੬ ॥ ਦਸਰਬਰਾਜਕੁਮਾਰਸਾਰਗੁਨਗਨਅਗਾਰਮ ਕਿ
ਭਿਰਮਾ ॥ ਰੂਪਅਪਾਰਮਾਰਮਦਮੋਚਨਲੋਚਨਲਾਲਿਤਲਲਾਮਾ ॥ ਲਛਮਨਰਾਮਨਾਮਸੁਖ
ਧਾਮਨਿਕਾਮਬਾਮਬਰਬੀਰਾ ॥ ਅਰਿਗਨਗੀਜਨਸੁਹਮਾਨਿਰੇਜਨਾਨਿਜਨਭੇਜਨਭੀਰਾ ॥
੨੭ ॥ ਸੁਨੈਸਿਖਾਵਨਮੋਗੀਬੋਗੀਭੋਗੀਕਗਜਿਨਜਾਨੈ ॥ ਸੁਖਸੰਪਦਾਸਦਾਜੁਰਘਾਪਿਯ
ਤੰਮਮਮਤਿਹੀਯਮਾਨੈ ॥ ਕਰਿਸੁਗੀਵਮੀਤਸੇਪੀ ॥ ਤਿਅਨੀਤਿਗੀਤਿਤਜਿਦੀਜੈ ॥ ਲਾਲਨੀ
ਯਲਘਕੁਤਸੁਕੰਹਸੁਕੰਹਲਾ ॥ ਏਨਿਜਲੀਜੈ ॥ ੨੮ ॥ ਦੈਯੁਵਰਾਜਸੁਰਾਜਤਾਰਿਸਭਰਾਜਸਾਜ
ਕਲਕਾਜਾ ॥ ਨਿਜਸਮਾਨਸਨਮਾਨਦਾਨਕਰਿਕਰੈ ॥ ਜੁਗਲਮਿਲਿਗਜਾ ॥ ਯਹਿਮਮਤਾਹਿਤ
ਕ੍ਰਿਤਮਾਤਿਜਾਨੈ ॥ ਰੇਖਦੇਖਨਹਿਆਨੈ ॥ ਮੇਕਰਿਜੋਗਿਨਿਰੇਖਿਕਰੈ ॥ ਯਹਭਿਨਯਮੋਗਪਿਯਮਾ
ਨੈ ॥ ੨੯ ॥ ਇਮਬਹੁਬਿਧਿਬਰਬਰਨਰਚਨਾਹਿਤਕਹੇਯਦਾਪਾਤਿਹਤਾਰਾ ॥ ਭੁਦਯਪਿਨਰਮੋ
ਜੁਕਕਯੋਕਾਲੇਨਮਤਵਾਗਮਤਵਾਰਾ ॥ ਗਯੋਜੁਧਹਿਤਾਬਿਕ੍ਰਿਤਬੁਧਿਕ੍ਰਿਤਕੁਧਵਿਰੁਧਹੀ

55

॥ ਅਬਤਵਤਨੁਕਫੁਚਿੰਨਬਨਾਇਲਿਵਾਇਤੇਹਿਤਹਜੈਹੋ॥ ਏਕਹਿਤੀਰਬੀਰਤ
ਵਾਅਤਿਅਰਿਹਤਿਤਤਤੀਰਪਠੈਹੋ॥ ॥ ਇਮਕਹਿਫੂਲੀਲਤਾਕਤਾਕਰਿਸੁਗਲਸੁਗਲ
ਪਾਰਿਗਈ॥ ਤਨੁਕਰਫੇਰਿਨਿਬੇਰਿਦਰਦਰਦਿਯਪਠਾਇਰਘੁਗਈ॥ २੩॥ ਬਹੁਰਿ
ਜਾਇਗਰਜਯੋਸੁਗਾਜਯੋਭਾਜਿਗਏਬਨਜੀਵਾ॥ ਸੁਨਿਬਾਲੀਬੇਲੋਪਾਨਿਬੇਲੋਵੇ
ਗਤਗੀਵਸੁਗੀਵਾ॥ ਅਬਹੀਮਾਰਿਬਿਡਾਰਿਕੂਰਕੇਦੂਰਦੇਸਤੋਕਾਢੇ॥ ਬਡਬੇਲਾਜਲਾ
ਜਤਜਿਅਾਜਜੁਗਾਜਿਗਾਜਿਜਿਮਠਾਢੇ॥ २੪॥ ॥ ਅਬਅਸਕਾਰਿਹੋਨੈਕਨਦਾਰਿਹੋਤਿਹ
ਮਾਰਿਹੋਜਬਜਾਈ॥ ਇਮਕਹਿਬਾਲੀਅਤਿਬਲਸਾਲੀਹਾਲੀਕਰੀਚਕਾਈ॥ ਤਬਤਿਹਦਾਰ
ਨਾਮਸੁਤਾਗਤਾਗਧਿਪਬਕਬਦਨੀ॥ ਸਭਸੁਭਸਦਨੀਮਧੁਕਛਦਨੀਕੰਦਸੁਕਲਕਲਹਦਨੀ
२੫॥ ਸੋਬੇਲੀਬਰਬਾਮਬਾਲਿਪਤਿਸੁਨਹਸਾਮਸੁਕੁਬਾਤਾ॥ ਤੁਮਹੋਜਨਜੁਧਹਿਤਜੇਗਨਲੇ
ਗਨਮੇਵਿਖਾਤਾ॥ ਮੀਤਮਹਾਂਬਲਿਕੀਏਸੁਕੰਠਾਅਦਭੁਤਭਿਜਅਕਠਾ॥ ਮਹਾਂਬੀਰਰਣਧੀ

੪
ਗ ਲ
ਗੀ

ਬਾਅਨਾਬਾ ॥ ੧੯ ॥ ਪੁਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਬਾਲਿ ਬੈਰਬ ਲਪੁਛੇ ਵਰਨੇ ਬਾਨਰ ਵਰਨੇ ॥ ਸੁਨਿ ਕਪਿ ਪਤਿ ਕਿ
ਪਤੀਤ ਹਿਤਰੁ ਪਪਾਤਿ ਕਰੇ ਕਹੇ ਜੇ ਕਰਨੇ ॥ ਦੇਹਾਭਿ ਅਸਿਉ ਭਾਇ ਪਾਇ ਸੋ ਤੀਰਤਾਲ ਤਰਤਾ
ਰੇ ॥ ਦੇ ਪਤੀਤ ਪਰਪ੍ਰੀਤਿ ਭੀਤਿ ਸੋ ਲੇਖ ਪੁਰੀ ਪਧਾਰੇ ॥ ੨੦ ॥ ॥ ਗਾਮਰਹੇ ਤਰੁ ਓਰ ਕੋਟ ਦਿਗ
ਗਯੋ ਸੁਗਰਗਰਜੀਤਾ ॥ ਪੁਲਕਨ ਲਵਜੋ ਜਾਸੁ ਗਰਜਨਾ ॥ ਸੁਨਿ ਬਾਲੀ ਬਲਵੇਤਾ ॥ ਆਯੋ
ਗਰਜਿਤ ਗਜਿਤਾ ਤ੍ਰਿਤਾ ਜੋ ਲਰਜ ਲੀਕ ਪਤਿ ਜਾਸੇ ॥ ਭਿਰੇ ਜੁਗਲ ਘਨ ਸਾਂਝੁ ਜੁਗਲ ਜੋ ਸੁ
ਗਲ ਵਿਕਲੋਤਾਸੇ ॥ ੨੧ ॥ ॥ ਦੇਉ ਸਰੂਪ ਕਪਿ ਭੂਪ ਨਿਗਾਰਿ ਨ ਸਰਪਹਾਰ ਪੁਰੁ ਕੀਨਾ ॥ ਤਬ ਸੁ
ਗੀਵ ਜੀਵ ਲੇਭਾ ਗਯੋ ॥ ਅਜੀਵ ਦੁਖ ਦੀਨਾ ॥ ਪੁਨਿ ਆਏ ਰੁਪੁ ਗਇ ਦੇਖਿ ਕਪਿ ਗਇ ਹਾਇ ਕ
ਹਿ ਬੋਲਾ ॥ ਕਹੇ ਗਾਮਯ ਹਿ ਕਹਾਂ ਕਾਮਤੁ ਮਕੀਯੋ ਕਵਾਮ ਕੋਲੇਲਾ ॥ ੨੨ ॥ ॥ ਸੁਨਿ ਸੁਗੀਵ ਵ
ਚਨ ਸੁਭ ਸੀਵ ਅਤੀਵ ਤਾਸੁ ਕਰਿ ਤੇਖਾ ॥ ਬੋਲੇ ਭਾਤ ਭਾਤਾਇ ਕਸੇ ਦੇਉ ਦੇਖਿ ਭਯੋ ਮੁਹਿ ਧੋਖਾ
ਤਾਂਤੇ ਪਾਨਹਾਨ ਕਰ ਬਾਨ ਨਤਾਨ ਤਾਂਹਿ ਮੇਆਰਾ ॥ ਜੈ ਕਹੂੰ ਲਗਤੋ ਹਿ ਕਹੂੰ ਕੈਸੇ ਹੋਤੇ ਗਲਹਮਾਰ ॥

54

ਰਜਾਨਾਨਿਜਹੋਰੋ॥ ੧੫॥ ਬੇਗਬਤਉ ਬਿਨਾਸਤਾਸੁਕੇਆਸੁਸਾਹਿਤਪਰਵਾਰਾਕਰੋਨਟੋਰੋਨ
 ਕੋਰੋਦੇਰਸੁਨਿਬੇਰਬੈਰਨਿਜਸਾਹਾਸੁਨਿਸੁਗੀਵਅਤੀਵਗੀਵਨਿਜਨੀਚੀਕਰਿਹਰਿਬੋਲੋ
 ਸੁਨੇਰਾਮਸੁਖਧਾਮਜਾਸੁਕ੍ਰਿਤਚਿਤਤੁਮਾਰਅਤਿਡੋਲੋ॥ ੧੬॥ ਤਾਤਵਅਰਿਅਘਕਗਨਿਸਚ
 ਕੇਘਰਕੇਮਰਮਨਜਾਨੇਅਮਾਵਿਫੁਪਨਜੀਯਜਾਨੇਕਰਿਹੋਤਬਮੋਥਿਲੀਮਿਲਾਨੇਸਕਲ
 ਸੋਚਤਜਿਭਾਜਿਧੀਰਜਉਰਿਬੀਰਅਧੀਰਨਹੁਜੇ॥ ਬਿਗਰੋਕਾਜਅਧੀਰਭੀਰੁਕੋਧੀਰਮਨੋਰ
 ਬਪੁਜੇ॥ ੧੭॥ ਐਮਕਹਿਕਹਿਬਹੁਬਚਬਨਚਰਵਰਘਵਰਧੀਰਧਰਾਏ॥ ਧੈਪਸੀਨਤਬ
 ਨਹਵਰਧਰਵਰਕੰਠਸੁਕੰਠਲਗਾਏ॥ ਤਬਸੁਗੀਵਅਮੀਵਵਿਵਗਜਿਤਅਗਜਿਤਪੁਨਅਪੁ
 ਧਾਨਾ॥ ਨਿਜਬਡੁਭਾਗਸਰਾਹੇਪਾਏਰਘਮਨਿਮੀਤਮਹਾਨਾ॥ ੧੮॥ ਪੁਨਿਰਘਨਾਬਅਨਾਬ
 ਨਾਬਕਪਿਨਾਬਗਾਬਗਾਹਿਗਾਬਾ॥ ਬੋਲੇਬਚਨਬੀਰਸਮਰਬਸਜਨਪਰਵਸਜਨਾਬਾ॥
 ਅਨਾਬ ਤੁਹਿਕਪਿਨਾਬਕੀਯੋਜਿਨਿਧੈਨਾਬਕਪਿਨਾਬਾ॥ ਕਾਰੋਹੋਹੋਬਿਧੀਤਿਗੀਤਿਤਹਤੁਵਹਿਨਾ

ਅਨਾਬ

੩
ਗ ਲ
ਗੀ

ਲਯੋ ਬਚ ਕਾਰਿ ਬੀਦਨ ॥ ੧੨ ॥ ਸੁਨਹੁ ਚਮਤ ਵਪਾਨ ਪਿਆ ਅਨੁਮਾਨ ਮਾਨ ਮੇਜਾਨੀ ॥ ਅੰ ਕਿ
ਕਲਿ ਕਪਾਤਿ ਅਤਿ ਅਤਿ ਕਜੁਖ ਗਮਗਾਮ ਮੁਖ ਬਾਨੀ ॥ ਜਾਤ ਭਲੀ ਖਲ ਬਲੀ ਵਿਵਸਖ
ਮਤੇ ਹਮਓਗਿ ਨਿਹਾਗੀ ॥ ਫਿ ਸਿ ਬਚਾਇ ਦੁਸੁ ਪਟ ਭੂਖਨ ਗਈ ਪਟ ਭੂਖਣ ਭਾਗੀ ॥ ੧੩ ॥ ਸੇ
ਹਮਧਰਮ ਪੁਰੀ ਪੁਗਰੀ ਰਿਵਰ ਕੰਦਰ ਅੰਦਰ ਰਾਖੇ ॥ ਸੁਨਿ ਬੀਦਰ ਬਚ ਅਵਧ ਪੁਰੰਦਰ ਉਰ
ਅੰਦਰ ਆਭਿਲਾਖੇ ॥ ਪੁਤੁ ਉਤ ਕੰਠ ਅਕੰਠ ਵਿਲੋਕਿ ਸੁਕੰਠ ਗੀਠ ਲੇ ਆਯੋ ॥ ਲਾਖਿ ਰਖ ਬੀ
ਹ ਅਧੀਰ ਭੀ ਹੁੰਦੈ ਨ ਨੀਰ ਬਹਾਯੋ ॥ ੧੪ ॥ ਵਸਨਾ ਵਿਭੂਖਨ ਲਖਿ ਬਿਨ ਦੁਖਨ ਭਵ ਭੂਖਨ
ਭੁਗਵਿਤਾ ॥ ਲੇਗਲ ਲਾਏ ਬਹੁ ਬੀਲ ਲਾਏ ਜਨ ਦੁਖ ਦੁਖੀ ਦੁਰੀਤਾ ॥ ਗੋਇਯੋ ਇਤਨੁ ਵਸਨਾ ਭਿ
ਜੇ, ਇ ਬਹੁ ਰਿਲਛ ਮਨ ਸਨ ਬੇਲੇ ॥ ਸਿਯਾ ਸਿਯ ਭੂਖਨ ਲਖੇ ਅਦੁਖਨ ਸੇਵੇ ਲੇ ਕਰ ਸੇਲੇ ॥ ੧੫ ॥
ਨਹਿ ਜਾਨੇ ਕੇ ਯੁਰ ਪੁਰਛਾ ਬਿਨ ਹਿਕੰਤ ਲਕਲ ਕਾਨੇ ॥ ਨਿਤ ਪ੍ਰਤਪਗਾਨਿ ਪ੍ਰਨਾਮ ਤੋ ਪਗਨੁ ਪਰਪ
ਹਿ ਚਾਨੇ ॥ ਤਬ ਰਖੁ ਵਰਹਾਰਿ ਵਰਤੇ ਪੁਛੀ ਕਹਾ ਸੁ ਅਰਿ ਵਰ ਮੇਰੇ ॥ ਜਿਨ ਅਜਾਨ ਬੀਹ ਗੀ ਨਹਿ ਜਾਨ ॥ ਜਾਨ
ਪ੍ਰਤਿ

੬੭

੫੩

ਨਮਸਾਧੀਗਾ॥ ਤਾਸੁਤਲਾਸਕਰਨਅਨਗਨਬਨਗਮਨਵਿਮਨਪੈਕੀਨਾ॥ ਮਗਸੇਮ
 ਹਾਂਅਸੁਗਇਕਸਾਰੋ॥ ਤਿਹਗਤਿਲਹਿਕਹਿਦੀਨਾ॥ ੮॥ ॥ ਹੋਸੁਗੀਵਨਾਮਬਨਚਰਵ
 ਗਤਿਹਨਰਵਰਕਰਮੀਤਾ॥ ਸੋਕਪਿਰਾਇਉਪਾਇਦਾਇਕਾਰਿਦੈਮਿਲਾਇਤਾਹੋਸੀਤਾ॥
 ਸੋਕਬੀਧਾਗਿਰਿਸੁਨਿਸੁਬੀਸੁਵਰਵਰਨਹਰਿਹਿੰਮਆਏ॥ ਲਖਨਈਰਬਚਸੁਨਿ
 ਬਸੀਰਵਰਜੁਗਾਨਿਜਪੀਰਦਢਾਏ॥ ੯॥ ॥ ਲਖਾਏਮਰੁਤਸੁਤਆਤਿਉਤਕੀਠੀਤਕੀ
 ਰਸੁਕੀਠਮਿਲਾਏ॥ ਕਾਰਿਪਾਵਕਪਦਪਰਸਪਰਸਪਰਪ੍ਰੇਮਪੀਤਿਪਤਿਆਏ॥ ਪੁਨਿ
 ਨਿਜਨਿਜਦੁਖਦੁਸਹਸੁਨਾਏ॥ ਜਿਹਵਿਧਜਬਜਹੰਪਾਏ॥ ਬਹੁਰਿਦੁਹੁਨਿਦੁਖਦਹਨ
 ਦੁਹਨਕੇਦਹਨਦੁਹਨਵਿਧਿਗਾਏ॥ ੧੦॥ ॥ ਪੁਨਿਦੋਹੁਨਮਿਲਿਭੋਜਨਭਾਵਨਮਧੁਰਮੁ
 ਲਛਲਕੀਦਾ॥ ਕਿਯੇਦਿਯੇਅਗੁਲਿਯੇਪਰਸਪਰਪਾਏਪਰਮਾਨੀਦਾ॥ ਕਬਹੁਕਵਿਰ
 ਹਿਵਿਕਲਰਾਖੁਵਰਕੋਨਿਗਖਿਪਗਖਿਹਰਿਨੀਦਨਾ॥ ਸੋਚਸਕੋਚਅਧੋਚਪ੍ਰੇਮਪਾਰਿਬੋ

२
गं ल
गी

हुट्टासेहुट्टाअट्टासुखनको॥ उरविमाल उरमालासिगदनामनतावनसब
अंग॥ कलकरवदालमुदालदालमरजालसुरीगातिथीगा॥ इकसुगीवनम
बीदरगिावि कीदरअंदरवदामी॥ सेहरिगजसमाजसाजहरिकीजेडातुडयरा
सी॥ १॥ ॥ तामुसचिवहनुमाननामजगापानसुवनमुहिमाने॥ तिनहिपठये
कुजेतुमसनसयसुखसुखसाने॥ सुनिरयुवरकपिबरकविबरबचअति
हरयेगीजकरये॥ सादरसेदरसाहितसरगोसुवनमुपासेबरये॥ २॥ ॥ तब
पुत्रकयेलखनसनसनमतिसनमतिहनुमतिमाने॥ जेपुडतपिययेअयेमसे
सेसबबीरबधाने॥ सुनिरयुबीरबचनलपुबीरअपीरपीरउरियारिके॥
निजउदीतसबआदिअंतलेककेकषनकलकारिके॥ बहारिकयेजहरयु
कलनंदनजगाबीदनबरबीगा॥ पिजाजानकीजानजा॥ निजिजुडेअजा

कि

61

ਰਖਿਧੀਰਤਾਭਾਗੀ॥ ਬਾਲਿਪਠਾਏਆਏਜਾਨਿਅਜਾਨਭਯੋਭਯਭਾਗੀ॥ ਨਿਜ
 ਮੀਰਿਨਸਨਮੀਰਿਮੀਰਿਵਰਬਾਨਿਠੀਕਰਹਿਗਈ॥ ਹਨੁਮਤਸੁਮਤਿਮੁਨੀਸਬੇਸਬ
 ਨਿਲਖੇਂਤਿਨੈਤਹਜਾਈ॥ ੪॥ ਤਬਸੁਕੰਠਆਇਸਾਅਕੁੰਠਮਤਿਮਾਰਤਸੁਤਾਇਤਆ
 ਏ॥ ਵਪੁਅਤਿਬਾਮਾਬਿਲੇਕਰਅਕੇਕਾਮਧਾਮਾਬਿਸਰਾਏ॥ ਕਰਿਪੁਲਾਮਪੁਜਨਪਿ
 ਯਪਾਗੇਪੁਨਿਪੁਛਨਅਨੁਗਾਗੇ॥ ਅਹੇਦੇਵਨਰਦੇਵਸਭਾਗੇ॥ ਕਿਮਕਟਕਨਨਗੇ
 ਗੇ॥ ੫॥ ਕੋਨਕਹਾਂਕੇਕਹਾਂਪਧਾਰੇਬਨਗਨਾਕਿਯਉਜੀਆਰੇ॥ ਰੂਪਾਤਿਹਾਰੇਲੁਖਿ
 ਸਤਵਾਰੇ॥ ਤਮਹਾਂਮਤਿਵਾਰੇ॥ ਸੋਕਛਾਪਕੇਦਾਪਹਰਨਕਲਕਗਨਿਸਰਾਸਨਸੋਹੇ
 ਚਾਲਵਿਲੇਕਸੰਤਗਜਸੋਹੇ॥ ਜਿਨਜਿਨਜੇਹੇ॥ ੬॥ ਕਾਰਿਕਰਸਾਰਿਸੁਸੁਭਗ
 ਰੁਜਦੰਤੁਅਖੰਡੁਅਦੰਤੁਵਿਗਜੇ॥ ਰੂਖਨਰੂਖਨਅੰਗਾਵਿਰੂਖਨਾਬਿਨਰੂਖਨਭਲ
 ਭੁੰਜੇ॥ ਬਨਜਾਬਿਸਾਲਾਬਿਸਾਲਵਿਲੇਚਨਰੋਚਨਜਨਗਨਮਨਕੇ॥ ਜਦਾਜੁਰਛਾਬਿ

63
ਤਛਾਯਾ॥ ਬਿਨਾ ਸਿਰਗੀਵ ਅਤੀਵ ਭਯੋ ਕਰ ਭੂਰਿ ਜੀਵ ਗਤ ਭੱਛੀ॥ ਉਦਰ ਬਦਨ ਜੇ
ਜਨ ਜੇ ਜਨ ਭੁਜ ਕਰਨ ਕਰਨ ਪਸੁ ਪਛੀ॥ ੨੪॥ ਭੁਜਾ ਪਸਾਰਿ ਗਹਿਰ ਪੁਵਰ ਦੇ ਉਕਰੇ ਕੁ
ਵਚਨ ਕਰੇ ਗਾ॥ ਤਬ ਰਖੁ ਭੁਟ ਨਿਕਟਿ ਤਕਟਿ ਪਦਕੀ ਅਸੁਰ ਭੁਜਾ ਅਸਿਧੇ ਗਾ॥ ਭੁਜਾ
ਭੰਗ ਤੇ ਕੁਮਾਰਿ ਭੰਗ ਭਈ ਅਸੁਰ ਅੰਗ ਮੇਢੁ ਲਾ॥ ਰਾਮ ਨਾਮ ਅਭਿਰਾਮ ਸੁਨਤ ਅਰਿ ਬਾ
ਮਭਯੋ ਅਨੁਕੂਲਾ॥ ੨੫॥ ਪੁਰਬ ਪਾਪ ਦਾਪ ਕੀ ਕਰਨੀ ਸਾਪ ਸਮੇਤ ਸੁਨਾਈ॥ ਦਾਸ ਗਬਿਲੇ
ਦੀ ਨਦੀ ਨਦੈ ਦਾਨ ਵਦੇ ਹਦਹਾਈ॥ ਸੀਅ ਪਾਵਨ ਹਿਤ ਪੁਭੁ ਪਾਵਨ ਪ੍ਰਤਿ ਕਹਿ ਸੁਗੀਵ
ਮਿਤਾਈ॥ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਪਾ ਪਾਵਨ ਮਨ ਭਾਵਨਿ ਪਾਵਨ ਨਿਜ ਗਾਤਿ ਪਾਈ॥ ੨੬॥ ਦੀਨ ਬੀ
ਧੁ ਗਤਿ ਦੇ ਕਬੀਧ ਕੇ ਸਹਿਤ ਸੁਬੀਧਾ ਸਿਧਾਰੇ॥ ਧੰਪਾ ਨਾਮ ਪਰਮ ਪਾਵਨ ਸਰਤ ਹੰ ਪਾਵਨ ਪ
ਗਧਾਰੇ॥ ਜਗ ਵਿਚਿ ਤ੍ਰਿਪਾਵਿਤ੍ਰ ਵਿਪਿਨ ਬਹੁ ਸੁਭ ਚਰਿਤ੍ਰ ਮੁਨਿ ਵਾਸਾ॥ ਮੁਨਿ ਮਤਿ ਗਾਅ
ਸਮ ਹਰਤਾ ਸਮ ਜਹ ਸੁਰ ਸਮ ਨਸੁ ਬਾਸਾ॥ ੨੭॥ ਤਹ ਸਵਰੀ ਸਬਰੀ ਤਿਪ੍ਰੀਤਿ ਸੋ ਸੀ

੨੭
ਗ ਲ
ਗੀ

ਯਗਗੀਅਨੁਗਗੀ॥ ਰਾਮਹਿਨਿਗਖਿਹਰਖਹਿਯਪਾਗੀਬਡੁਭਾਗੀਪਗਲਾਗੀ॥ ਪਰ ਬਨ
ਮਧੇਮਪਾਰਿਪੁਰਨਦੈਪੁਨਿਪੁਭੁਪਦਪੁਜਨਕੀਨੇ॥ ਕੁਸਲਪੁਸਨਪੁਭੁਕੀਨੇਜੇਤਿਨਿਉਤੰ
ਹਉਤੰਕਦੀਨੇ॥ ੨੯॥ ਪੁਨਿਜੇਬਨਬਨਚੁਨਿਚੁਨਿਚਾਖੇਮਧੁਰਮਧੁਰਧਾਰਿਰਾਖੇ॥ ਤੇਫਲ
ਪੁਭੁਹਿਖਵਾਏਭਾਏਪਾਏਫਲਆਭਿਲਾਖੇ॥ ਇਮਸਵਗੀਪਰਕਰਿਅਨੁਕੰਪਾਪੁਭੁਪੰਪਾ
ਸਰਵਰਕੇ॥ ਤੀਰਤੀਰਦੈਚਲੇਬੀਰਬਰਉਰਾਅਪੀਰਤਾਧਾਰਿਕੇ॥ ੩੦॥ ਜਨਕਕੁੰਵਰਿਵਰ
ਸੁਧਿਕਰਿਨਰਵਰਧਰਹਰਧਾਰਿਹਰਿਤੋਲੇ॥ ਬਰਬਨਬਾਰਿਵਿਹਾਰਵਿਲੋਕਤਵਿਗਰਿ
ਵਚਨਬਹੁਬੋਲੇ॥ ਕਾਨਨਕਾਂਡੁਕਥਾਰਪੁਸਾਸਿਕੀਰਸਨਤਾਂਡੁਵਿਤਕੀਨੀ॥ ਨਿਜਪ੍ਰਿਯ
ਪ੍ਰੀਤਿਹੋਤਰਪੁਰਤਨਸੁਰਤਨਹਰੀਹੀਯਦੀਨੀ॥ ੩੧॥ ਇਤੰਸ੍ਰੀਰਾਮਲਾਲਾਮਗੀਤਹਰਿ
ਰਤਨਗੀਤਰਸਧਾਂਮਾ॥ ਵਿਪਿਨਕਾਂਡੁਵਿਸਾਖਕਾਮਸਰਪੁਰਨਾਕਿਯਾਸਿਯਰਾਮਾ॥ ੪
ਆਰਿਨਜਕਾਂਡੁਸਮਪਤਿ ਮਸਤਸੁਭਮਸਤੁ॥ ਸ੍ਰੀਰਾਮਚੰਦ੍ਰਾਯਨਮਃ ਸ੍ਰੀਹਨੁਮਤੇਨਮਃ

64

65

ਬਨਕਾ

੨੭੫੩

66

ਕਿਸਕਿਧਾ
੧੭ ਖੇ

67

੧
ਗਲ
ਗੀ

੧ ਓ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰਾ ਯਨਮਃ ॥ ਅਥ ਕਿਧਃ ਕਾਂਤੁ ਮਾਰਿਤੁਃ ॥ ਅਥ ਕਿਸ ਕਿਧਾ ਕਾਂ
ਤੁ ਕਥਾ ਕਲਿ ਕਲੁ ਖਕਟਨ ਕਿਲ ਕਰਨੀ ॥ ਕਰਕ ਸਕਰ ਕੁਲ ਕਮਲ ਕੇਵਰ ਕੀ ਕਹੋ
ਕ੍ਰਿਪਾ ਕ੍ਰਿਤ ਕਰਨੀ ॥ ਕਹੀ ਕਬੀਧ ਕੁਲ ਸਕੀਰ ਕੀਰ ਲਾਗਿ ॥ ਸਿਯੁ ਸੁਕੀਰ ਲਾਗਿ ਜੈ ਹੋ
ਤਾ ਸੁਕਾਜ ਕਾਰਿ ਰਾਜ ਰਾਜਾ ਨਿਜ ਕਾਜ ਬਾਜ ਕਾਰਿ ਲੈ ਹੋ ॥ ੧ ॥ ਸੋ ਓ ਰਧਾ ਗਿਵਿਚਾ
ਰਿਸਾਰ ਪ੍ਰਭ ਪੀਪਾ ਪਾਰ ਪਧਾਰੇ ॥ ਤਹਾਂ ਜਾਇ ਭੁਰਿ ਭੁਰਾਇ ਭੁਰਾਇ ਸੋ ਬਚਰ ਪ੍ਰਗਾਇ ਓਰੁ
ਰੇ ॥ ਰਵੰਖ ਮੁਕੁਯਾ ਗਿਗਿ ਰਿਵਰਨ ਰਵਰ ਜਹਹ ਰਿਵਰ ਸੁਗੀਵਾ ॥ ਚਲੇ ਸੁਮਾਤਿ ਤਹੁ
ਲੇ ਸੁਮਤ ਯਾਹਿ ਤਾ ਸੁਸੁਮਤਿ ਸੁਖ ਸੰਦੀਵਾ ॥ ੨ ॥ ਸੁਨਿਲ ਛਮਨ ਰਧੁ ਮਾਨਿ ਮਾਨਿ ਬਾਜੀ ਸਨ
ਮਾਨੀ ਮਨ ਮਾਨੀ ॥ ਚਲੇ ਜੁਗਲ ਮਿਲਿ ਹਿਲ ਮਿਲਾਇ ਬਾਮਿਲ ਪੁਲਕਤ ਧਨੁ ਸਰ
ਪਾਨੀ ॥ ਗੀਰਿਤ ਰਧੁ ਰਗਾਇ ਨਏ ਨਰ ਜੁਗਲ ਸੁਗਲ ਲਖਿ ਪਾਏ ॥ ਦੇਖਿ ਦੇਖਿ ਆਨਿ
ਮੇਖ ਮੇਖ ਗਹਿ ਗਯੇ ਵੇਖ ਵਿਸੇਖ ਬਨਾਏ ॥ ੩ ॥ ਪਰਖਿ ਬੀਰ ਬਰਧੀਰ ਧਨੁ ਰਧ ਰਧ

70

Handwritten text, possibly a signature or date, located in the center of the page.

੬
ਗ ਲ
ਗੀ

ਬੇਲੋ ਬਹੁਰਿ ਵਿਚੰਡ ਨ ਮਨਿ ਪ੍ਰਤਿ ਆਇ ਰਖੁ ਕੁਲ ਰੰਛਨਾ ॥ ੫ ॥ ਸੁਨਤ ਸੁਤੀ ਛਨ ਵਚ ਸੁਤਈ ਛਨ ਬਨ
ਮੁਨਿ ਸਰਬੀ ਛਨ ਤੇ ਖੋ ਬਦ ਬੁਲਾਇ ਰਖੁ ਭਰ ਸਭਾਇ ਸੀਯ ਘਟ ਜਾ ਅਘਟ ਪਾਰਿ ਪੋਖੋ ॥ ੬ ॥ ਪਾਪਾਹੁ
ਨ ਪਹਿਰਾਨ ਪਾਪਾਤਿ ਪ੍ਰਾਜਿ ਪੋਖੋ ਪਾਰਿ ਪਾਲੋ ॥ ਪਰਮ ਪ੍ਰੇਮ ਪਨ ਪਗੇ ਪਰਸ ਪਗੇ ਪਿਯੋ ਮਨ ਹੁਮਦ ਪਾ
ਲੋ ॥ ਸਭਾ ਵਿਪਸ ਬਸੁ ਖਦੀ ਏ ਮਹਾ ਮੁਨਿ ਕੀ ਏ ਮਹਾਂ ਮਨ ਭਾਏ ॥ ਧਨੁ ਵਰ ਸਰ ਵਰ ਮਾਸਿ ਮਾਸੇ ਘਵਰ ਦੇ
ਰਖੁ ਵਰ ਜਲ ਭਾਏ ॥ ਬਹੁ ਬਿਪ ਬਹੁ ਰਿਸ ਗਹਿ ਸਿਯ ਹਿ ਸੁਤੁ ਲਖਨ ਲਖਨ ਸਨ ਮਾਨੋ ॥ ਕਛੁ ਕਕਾਲ
ਰਖੁ ਲਾਲ ਕੋਤ ਗਹਿ ਖਿਰਸਾਲ ਰਸ ਸਾਨੋ ॥ ੭ ॥ ਪੁਨਿ ਮੁਨਿ ਮਨਿ ਸਨ ਰਖੁ ਮਨਿ ਇਕਾ ਦਿਨ ਬਿਨ ਯਬ
ਨਾਇ ਸੁਨਾਈ ॥ ਕੋਊ ਬਨ ਥਲੀ ਭਲੀ ਸੁਰਲੀ ਹਿਤ ਕੋਰੋ ਮੋਹਿ ਮਨਿ ਗਈ ॥ ਜਹਾਂ ਕੋਰੋ ਕਛੁ ਦਿਨ ਨਿਵਾਸੁ
ਖਰਾਸ ਸਬਾਸ ਬਨਾਈ ॥ ਬਨ ਮਨ ਭਵਨ ਸਾਲਿਲ ਸੁਹਾਵਨ ਅਲਿਗ ਨਗਾਵਨ ਗਾਈ ॥ ਰਖੁ ਵਰ
ਬਾਨਿ ਮੁਨਿ ਸੁਖ ਸਾਨੀ ਮੁਨਿ ਗਯਾਨੀ ਮਨ ਮਾਨੀ ॥ ਛਿਨ ਇਕ ਧਮਾਨੀ ਰੋਰ ਸਖਾਨੀ ਬਾਨੀ ਵਿਮਲ ਬਖਾ
ਨੀ ॥ ਸੁਨਹੁ ਗਾਅ ਭਿਗਮ ਤੁਮੇ ਸਹ ਬਾਮ ਬਾਮ ਸੁਖ ਦੇਨੀ ॥ ਪੰਚ ਬਰੀ ਮਨ ਰਈ ਜਰੀ ਸੁਖ ਜਨ ਸੁਰ

ਨਿਪਗਧਾਕੇ ਕਛਕਾਦਿਵਸਤਹਰੇਲੇਸੁਖਗਹੇਬਹੁਗਿਆਨਿਚਰਨਾ ਨਾਥਜਾਉਤਵਗੁਰਪਰਸਪਰ
ਸਨਦਰਸਨਹਰਸਨਕਰਨਾ ॥ ੧ ॥ ਨਾਮਅਗੰਸਤਪ੍ਰਸੰਸਤਜਸੁਜਸਉਦਯਅਸਤਲੇਜਾਨਾਤਾਸੁ
ਨਿਵਾਸਾਨਿਵਾਸਕਾਲਕਛੁਕੇਰੇਮੋਹਮਨਮਾਨਾ ਸੁਨਤਸੁਤੀਛਨਸਰਸਿਜਈਛਨਵਚਨਬਹੁਤਬਿਗ
ਸਾਨੇਕਯੋਅਹੋਰਘਕੁਲਉਤਮਤਮਮਹਿਤਬਚਨਬਖਾਨੇ ॥ ੨ ॥ ਚਲਹੁਸੁਖੇਨੰਮਨਮੋਹਨਲਿਨ
ਨੈਨੰਖਿਅਪਾਨਾਹੋਹੁਚਲਿਹੋਸਿਗਸਿਗਰਸਰੀਗਰੀਗਸਰਸਾਨਾ ਸੁਨਤਸੁਤੀਛਨ^{ਮਨ}ਬਚਨਸੁਈਛ
ਨਕੁਏਉਦੀਛਨਗਮਾਪੇਮਪਵਾਹਅਗਾਹਬਹੋਜੇਅਹੇਅਥਾਹੰਨਿਕਾਮਾ ॥ ੩ ॥ ਰਾਮਦਰਸਰਸ
ਸਰਸਰਸਮਸੇਛਸੇਕਸੇਛਬਿਜਾਲਾਚਲੇਸੁਤੀਛਨਸਿਗਸਿਗਹੀਲੇਈਛਨਵਲਾਮਾਲਾ ਵਿਵ
ਧਾਵਿਪਿਨਾਦਿਖਗਵਤਭਾਵਤਗਾਵਤਗੁਨਰਘਮਤਿਕੋ ਚਲੇਜਾਤਜਲਜਾਤਜਾਤਜੁਤਜੇਵਤਜਲ
ਸਰਗਨਕੋ ॥ ੪ ॥ ਏਕਰਾਤਪ੍ਰਯਾਤਕ੍ਰਾਤਫਿਗਵਾਸਿਪ੍ਰਾਨਿਪ੍ਰਾਤਪਧਾਗੇ ਭੁੰਤਭੁੰਤਬਨਬ੍ਰਾਤਵਿ
ਲੋਕਤਓਕਅਗੰਸਤਸਿਧਾਗੇ ਪ੍ਰਥਮਗਾਯੇਗੁਰਸਵਿਧਸੁਤੀਛਨਕਾਰਿਪਰਦਾਮਪਦਛਨਾ

स्नानवि०

॥ ६ ॥

स्तृप्यन्तु ॥ २३ ॥ इति गोष्ठेऽङ्गमात्रं जलमुद्धृत्य देवतीर्थेन एकैकमञ्जलिं जले प्राङ्मुखः क्षिपेत् ॥ येन तीर्थेनाञ्ज-
लिपूरणं तेनैव प्रक्षेपः सर्वत्र । अथोदङ्मुखनीवीत्यूर्ध्वजुषः तिरश्चोदक्षिणाग्रान्कुशान्कृत्वोदगग्रान्वा प्राजापत्येन ती-
र्थेन सनकादींस्तर्पयेत् । सनकादयो मनुष्यास्तृप्यन्तु । द्वावञ्जली । ततोपसव्यं ॥ तानेव कुशान्मूलाग्राभ्यां द्विगुणी-
कृत्यदक्षिणामुखः पितृतीर्थेन कव्यवाङ्मूलादींस्तर्पयेत् । कव्यवाङ्मूलादयो देवपितरस्तर्प्यन्तु ॥ त्रयोञ्जलयः अस्म-
त्पितृपितामह प्रपितामहास्तृप्यन्तु । मातामह प्रमातामह दृढप्रमातामहास्तृप्यन्तु । आत्रह्मस्तम्बपर्यन्तं जगत्तृप्यन्तु ।
अत्र पराशरः । शुक्लैस्तुतर्पयेद्देवान्मनुष्यां धवलैस्त्रिलैः ॥ पितृन् सन्तर्पयेत् कृष्णैस्तर्पणे सर्वदाद्विज इति ॥ आश्व-
लायनः ॥ स्नानाङ्गतर्पणं कृत्वा यक्ष्यणे जलमाहरेत् ॥ यन्मयादूषितं तोतं मलैः शारीरसम्भवैः ॥ तस्य पापस्य
शुद्ध्यर्थं यक्ष्यैतत्तेतिलोदकं ॥ ततस्तीरमागत्य ॥ अग्निदग्ध्वाश्च ये जीवा येष्यदग्धाः कुले मम ॥ भूमौदत्तेन तृप्यन्तु तृप्त्वा
यान्तु परांगतिं ॥ इति जलाञ्जलिं तटे निक्षिपेदिति स्नानाङ्गतर्पणं ॥ एवमुक्तविधिना स्नानाङ्गतर्पणं कृत्वा जला-

राम

॥ ६ ॥

पठेत् ॥ ॐ भूः ॐ भुवः ॐ स्वः ॐ महः ॐ जनः ॐ तपः ॐ सत्यं ॐ तत्सवितु० खरोम् । ॐ इति वा त्रिःपठेत् ।
 यद्वा परमात्मानं ॥ विष्णुं शेषशायिनं सायुधं सश्रीकंध्यायेत् । ततः स्नानाहुतर्पणं । विष्णुः । स्नातश्चाद्र्द्रवासा
 देवर्षिपितृतर्पणमग्न्यस्य एव कुर्वीतेति ॥ पराशरोपि ॥ नित्यं नैमित्तिकं कार्यं त्रिविधं स्नानमुच्यते ॥ तर्पणन्तु
 भवेत्तस्य तदङ्गत्वेन कीर्तितं ॥ बाहुभ्यूर्णतिलैः कृत्वा जलस्य स्तर्पयेत्पितृन् । स्थलस्थेन न कर्त्तव्यं पितृणां तृप्तिमिच्छ
 ता । रोमस्थैस्तिलैर्जतर्पयेदिति तु ब्रह्मयज्ञोत्तरतर्पण एव ॥ ॐ मोदस्तृष्यतु ॥ १ ॥ प्रमोदस्तृष्यतु ॥ २ ॥ सुमुख
 स्तृष्यतु ॥ ३ ॥ दुर्मुखस्तृष्यतु ॥ ४ ॥ अविबुधस्तृष्यतु ॥ ५ ॥ विघ्नकर्त्ता तृष्यतु ॥ ६ ॥ ब्रह्मादयो देवास्तृष्यंतु ॥ ७ ॥
 गोतमस्तृष्यतु ॥ ८ ॥ भरद्वाजस्तृष्यतु ॥ ९ ॥ विश्वामित्रस्तृष्यतु ॥ १० ॥ जमदग्निस्तृष्यतु ॥ ११ ॥ वसिष्ठस्तृ०
 ॥ १२ ॥ कश्यपस्तृ० ॥ १३ ॥ अत्रिस्तृ० ॥ १४ ॥ दक्षस्तृ० ॥ १५ ॥ भरीचिस्तृ० ॥ १६ ॥ अङ्गिरास्तृ० ॥ १७ ॥
 पुलहस्तृ० ॥ १८ ॥ पुलस्त्यस्तृ० ॥ १९ ॥ क्रतुस्तृ० ॥ २० ॥ प्रचेतास्तृ० ॥ २१ ॥ ऋगुस्तृ० ॥ २२ ॥ मनव

स्ना० वि०

॥ ८ ॥

र्वास्त्रिभिस्त्रिभिर्मार्जयेत् ॥ काण्डात्काण्डादित्यस्याग्निकृत्प्रिदूर्वेष्टका देवता अनुष्टुप् छन्दः मार्जने विनियोगः ॥
ॐ काण्डात्काण्डात्प्रोहन्तीप्रहसःप्रहस्यती ॥ एवानेदूर्वेष्टतनुसहस्रेणशुतेनच ॥ ४२ ॥ ततो वक्ष्यमाण षट्प
क्षाणामन्यतमेना त्तर्जलेमग्नौ नुच्छसन्नवमर्षयेत् ॥ ऋतञ्च सत्यञ्चैत्यस्याधमर्षणकृषिः भावयितुं दैवतं अनुष्टुप् छन्दः
अधमर्षणे वि० । ऋतञ्च सत्यञ्चाभीष्टा तप्तसोऽध्यजायत । ततो रात्र्यजायत । ततः समुद्रो अर्णवः समुद्रादण
वा दधिसम्बत्सरो अजायत । अहोरात्राणि विदधद्विष्वस्यमिषतोवशीसूर्याचन्द्रमसौधातायथापूर्वमकल्पयत् । दिवं
च पृथिवीं चान्तरिक्षमथोखः । तिरावर्तयेत् ॥ द्रुपदेत्यस्य ऋष्यादीनां स्मरणं पूर्ववत् । अधमर्षणे विनियोगः ।
ॐ द्रुपदादिवसुमुचानःस्विन्नःस्नातोमलादिव ॥ पूतम्प्रविनेणेवाज्यमापःशुश्रून्तुमैनसः । इतिवालिःपठेत् ॥ आथं
गौरित्येषां त्रयाणां प्रजापतिकृत्प्रिरग्निःपरावररूपो देवता गायत्री छन्दः अधमर्षणे विनियोगः ॥ ॐ आयङ्गौः
पश्चिरज्जमीदसदन्मातरस्पुःपितरञ्चप्रयन्तस्वः ॥ ३ ॥ इति वाक्चन्तिरावर्तयेत् ॥ सशिरसंप्राणायामं वा त्रिः

3

राम

॥ ८ ॥

ॐ देवो मा सविता पुनात्वच्छिद्रेण प्रवितेण सुख्यं स्वरुशिभिः ॥ तस्य ते प्रवित्प्रपते प्रवित्प्रपूतस्य यत्कामः पुनेतच्छेयम् ।
 पुनः समुच्चयेन सर्वाणां वावयेत् ॥ २८ ॥ ततः पूर्वोक्त प्रकारेण ॥ ॐ पुनातु ॥ १ ॥ ॐ भूः पुनातु ॥ २ ॥
 ॐ भुवः पुनातु ॥ ३ ॥ ॐ स्वः पुनातु ॥ ४ ॥ ॐ तत्सवितु० पुनातु । तत् सन्तक्रमः ॥ इमस्मे ॥ तत्त्वा० त्वन्नः ४ । सत्व
 न्नः ० ॥ ॐ मादो मोषधीर्हिर्दं श्रीर्द्वान्नो धाम्नो राजंस्तते । वरुण नो मुञ्च ॥ यदा हुरध्याऽदिति वरुणेति श्रुतामहेतते । वरुण
 नो मुञ्च ॥ उदुत्तुमं वरुणपाशं मुञ्च दवाधुमं विमथ्य म० १ अथाय अथाव्ययमादित्यव्रुते तवानागसोऽदितये स्याम ॥ मुञ्च
 न्तु माशप्रत्थ्यादयो वरुण्यादुत ॥ अथेयमस्य पृथ्वी शात्सर्वं स्नाहेव किल्लिषात् ॥ २२ ॥ अवभृथ निचुस्पृण निचेरु रसि निचु
 स्पृणः । अवदेवैर्देवैस्तमेनेयासि प्रमवमर्त्यैर्मर्त्यैस्तस्म्युरावो देव रिख स्याहि ॥ ततः अपाघमित्यनेनापामार्गेस्त्रिभि
 र्मार्जयेत् ॥ अपाघमित्यस्य शुनः शेष ऋषिर्लिङ्गोक्ता देवता अनुष्टुप् छन्दः अपामार्जनविनियोगः ॥ ॐ अपाघम
 प्रकिल्विप्रमपकृत्यामपोरपः ॥ अपामार्गं त्वमस्मदपदुःष्वप्यर्धं सुव । पुनातु ॥ ततः काण्डात्काण्डादिति मन्त्रेण दू

स्वा० वि०
॥ ७ ॥

उभाभ्यां देवेत्यस्य प्रजापति ऋषिः सविता देवता गायत्री छन्दः पावने विनियोगः । ॐ उभाभ्यां देवसवितः प्रवित्रेण
सवेन च । मां पुनो हि विप्रतः ॥ पुनातु ॥ २५ ॥ वैश्वदेवी पुनतीत्यस्य प्रजापति ऋषिः विश्वेदेवा देवता त्रिष्टुप् छन्दः
पावने विनियोगः । ॐ वैश्वदेवी पुनती देव्या गाढ्या मिमावह्वरस्तन्वो वीतष्टाः । तयामदन्तः सधमादेः पुष्य १७ स्यामप
तयोरयीणाम् । पुनातु ॥ उदकं स्पृशेत् ॥ २६ ॥ अग्निष्टोमकर्मणि दीक्षितकर्तृकपावनवत्पावनमत्र कुशप्रविलैश्चित्य
तिर्मेति पावयतीति सूत्रदर्शनात् ॥ चित्यतिर्मेति त्रयाणां प्रजापति ऋषिः चित्यतिर्मावाक्पतिर्मेत्युभयोः प्रजापतिर्देवता
देवो मा इत्यस्य सविता देवता यजुः पावने विनियोगः ॥ ॐ चित्यतिर्मा पुनात्वच्छिद्रेण प्रवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः ॥ तस्य ते प
विलपते प्रविलपूतस्य यत्कामः पुनेतच्छकेयम् ॥ पुनातु ॥ २७ ॥ एवं नाभेरूर्ध्वं स्थापयित्वा वाक्पतिर्मा पुनात्वच्छिद्रेणेत्यारभ्य
तच्छकेयमित्यन्तेन नाभेर्मध्यं पावयेत् । ॐ वाक्पतिर्मा पुनात्वच्छिद्रेण प्रवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः ॥ तस्य ते पविलपते प्रविलपू
तस्य यत्कामः पुनेतच्छकेयम् इत्यनेन मध्यं देवो मा सविता पुनात्वच्छिद्रेणेत्यारभ्य तच्छकेयमित्यन्तेन नाभेरधः पावयेत् ॥

राम०
॥ ७ ॥

पुनन्तुमेत्यस्य प्रजापतिकृषिः पितरो देवता अनुष्टुप् छन्दः पावने विनियोगः ॥ ॐ पुनन्तुमापितामहाः पुनन्तुप्रपिता
महाः । पवित्रेणशुतायुषाव्विश्वमायुर्व्यश्वै ॥ पुनातु ॥ १९ ॥ अग्नइत्यस्य वैश्वानर कृषिरग्निर्देवता अनुष्टुप् छन्दः
पावने विनियोगः ॥ ॐ अग्नऽत्रायूँषिपवसुऽआसुवोज्जुमिषञ्चनः ॥ आरेवाधस्वदुच्छुनाम् ॥ पुनातु ॥ २० ॥ पुन
न्तुमेत्यस्य प्रजापतिकृषिः लिङ्गोक्ता देवता अनुष्टुप् छन्दः पावने विनियोगः ॥ ॐ पुनन्तुमादेवजनाः पुनन्तुमनसाधि
यः ॥ पुनन्तुविश्वाभूतानिजातवेदः पुनीहिमा ॥ पुनातु ॥ २१ ॥ पवित्रेणपुनीहिमेत्यस्य प्रजापति कृषिर्देवता
गायत्री छन्दः पावने विनियोगः ॥ ॐ पवित्रेणपुनीहिमाशुक्रेणदेवदीद्यत् ॥ अग्नेक्रत्वाक्रतूँरनु ॥ पुनातु ॥ २२ ॥
यत्तइति प्रजापतिकृषिरग्निर्देवता तृतीयपादस्य ब्रह्मा देवता गायत्री छन्दः पावने विनियोगः । ॐ यत्ते पवित्रमर्चि
स्यग्नेविततमन्तरा ॥ ब्रह्मतेनपुनातुमा । पुनातु ॥ २३ ॥ पवमान इत्यस्य प्रजापति कृषिः सोमो देवता गायत्री
छन्दः पावने विनियोगः ॥ ॐ पवमानः सोऽअद्यनः पवित्रेणव्विचर्षणिः ॥ यः प्रोतासपुनातुमा ॥ पुनातु ॥ २४ ॥

स्ना ० वि०

॥६॥

दिवेत्यस्य प्रजापत्यश्चि सरस्वत्यऋषयः आपो देवता अनुष्टुप् छन्दः पावने विनियोगः । ॐ इपाददिवमुमुचानः स्वि
न्नः स्नातोमलादिव ॥ पुतंप्रवित्नेणैवाज्जमापः शुन्धन्तुमैनसः ॥ पुनातु ॥ १४ ॥ शन्नोदेवीत्यस्य सिन्धुदीप ऋषिः
गायत्री छन्दः आपो देवता पावने विनियोगः ॥ ॐ शन्नोदेवीरुभिष्टयऽआपोभवन्तुपीतये ॥ शंयोरुभिस्त्वन्तुनः ॥
पुनातु ॥ १५ ॥ अपा० रसमित्यस्य बृहस्पतिऋषिः रसोदेवता अनुष्टुप् छन्दः पावने विनियोगः । ॐ अपा
० रसमुद्वयसुठं सुर्ध्वे सन्तठं समाहितम् ॥ अपा० रसस्ययोरसस्तम्बो गृह्णात्युत्तमम् पयामगृहोतोसीन्द्रायत्वा जुष्टं गृ
ह्णात्येषते योनिरिन्द्रायत्वा जुष्टं तमम् पुनातु ॥ १६ ॥ अपो देवीरित्यस्य सिन्धुदीप ऋषिरापो देवता न्यकुसारि
णी बृहती छन्दः पावने विनियोगः । ॐ अपोदेवीरुपसृजमधुमतीरयुक्ष्मायप्रजाभ्यः । तासामास्यानादुज्जिहतामो
षधयः सुपिप्पलाः ॥ पुनातु ॥ १७ ॥ पुनन्तु मेत्यस्य प्रजापतिऋषिः पितरो देवता अनुष्टुप् छन्दः पावने विनि
योगः ॥ ॐ पुनन्तुमापितरः सोम्यासः पुनन्तुमापितामहाः पुनन्तुप्रपितामहाः ॥ प्रवित्नेणशुतायुषा ॥ पुनातु ॥ १८

राम

॥६॥

सापः प्रवहतावद्यञ्चमलञ्चयत् ॥ यच्चाभिदुहोहान्तंयच्चशेषेऽअभीरुणम् ॥ आपोऽमातस्मादेनसुः पमवमानश्चमुञ्चतु ॥
 पुनातु ॥ ६ ॥ हविष्मतीरित्यस्य प्रजापतिऋषिर्लिङ्गोक्ता देवता अनुष्टुप् छन्दः पावने विनियोगः ॥ ॐ हविष्मतीरि
 माऽआपोऽहविष्मा २ ॥ आविवासति ॥ हविष्मा देवोऽअहरोहविष्मा २ ॥ अस्तु सूर्यः ॥ पुनातु ॥ १० ॥ देवीराप इत्यस्य प्रजा
 पति ऋषिरापो देवता पंक्तिश्छन्दः पावने विनियोगः ॥ ॐ देवीरापोऽअपान्नपाद्योवऽऊर्ध्विह विष्टुऽइन्द्रियावान्मदि
 न्तमः ॥ तन्देवेभ्यो देवतादत्तशुक्रप्रेभ्योयेषांस्मागस्य स्वाहा ॥ पुनातु ॥ ११ ॥ कार्ष्णि रसीत्यादीनां त्रयाणां प्रजापति
 ऋषिः । कार्ष्णि रसीत्यस्याक्षरचतुष्टयस्याज्यं देवता समुद्रस्य समाप इत्यस्य चापो देवता त्रयाणामनुष्टुप् छन्दः पावने
 विनियोगः । ॐ कार्ष्णि रसिसमुद्रस्य त्वा क्षित्याऽउन्नयामि ॥ समापोऽअद्विरग्मतसमोषधीभिरोषधीः ॥ पुनातु ॥
 १२ ॥ अपोदेवा इत्यस्य वरुण ऋषिरापो देवता त्रिष्टुप् छन्दः पावने विनियोगः । ॐ अपो देवामधुमतीरगृभ्ण
 नूजस्वतीराजस्वश्चितानाः । जाभिर्मिवावरुणावभ्यस्विञ्चन्ताभिरिन्द्रिमनयन्नत्यरातीः ॥ पुनातु ॥ १३ ॥ इमदा

स्ना० वि० स्तूषणीं निमज्ज्योन्मज्ज्याचामेत् ॥ ततो वक्ष्यमाणैरोङ्कारादिभिर्मन्त्रैः प्रतिमन्त्रं कुशत्रयेण सजलेन नाभिदक्षिणपार्श्वं
॥ ५ ॥ मारभ्यपार्णिं शिरोपरि नीत्वा नाभिवामपार्श्वपर्यन्तं प्रदक्षिणमात्मानं पावयेत् ॥ मन्त्रा यथा ॥ ॐ कारस्य ब्रह्मा ऋषिः
परमात्मा देवता गायत्री छन्दः पावने विनियोगः ॥ ॐ पुनातु । महाव्याहृतीनां प्रजापति ऋषिरग्निवायुसूर्या
देवता गायत्र्युष्णिगनुष्टुभश्छन्दांसि पावने विनियोगः । ॐ भूः पुनातु ॥ २ ॥ ॐ भुवः पुनातु ॥ ३ ॥ ॐ स्वः पुनातु
॥ ४ ॥ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो नः प्रचोदयात् ॥ ॐ पुनातु ॥ ५ ॥ आपो हि षेति तिसृणां सिन्धुद्वीप ऋषिरापो देव
ता गायत्री छन्दः पावने विनियोगः ॥ ॐ आपो हि ष्ठा मयो भुवस्तान ऽर्जुर्जेदधातन ॥ महे रणाय चक्षसे ॥ ६ ॥ यो वः
शिवतमोरसस्तस्य भाजयते हनः ॥ उग्रतीरिव मातरः ॥ ७ ॥ तस्मा ऽग्रं रङ्गमा मवो यस्य क्षयाय जिन्वथ ॥ आपो जुन
यथाचनः ॥ पुनातु ॥ ८ ॥ इदमित्यस्य प्रजापति ऋषिरापो देवता महापंक्तिश्छन्दः पावने विनियोगः ॥ ॐ इदं

राम०
॥५॥

द्वेपा०७ सिप्रमुमुग्ध्यस्तत् ॥ ३ ॥ सत्वन्न इति मन्त्रस्य वामदेवं ऋषिः अग्नीवरुणौ देवते त्रिष्टुप् छन्दः अभिषे ० ।
ॐ सत्वन्नोऽअनेवमोभवोतीनेदिष्ठोऽअस्याऽउषसो व्युष्टौ । अवयक्ष्णो वरुणं रराणोवीहि नृडीकठं सुवो न
ऽएधि ॥ ४ ॥ माप इति प्रजापति ऋषिर्हृदयशूलं देवता यजुः अभिषे ० । ॐ मापोमौषधीर्हिठं सीङ्गान्नोधान्नो
राजं स्ततो वरुणोमुञ्च । यदाहुरध्या इति वरुणेतिशपामहे ततो वरुणो मुञ्च ॥ ५ ॥ उदुत्तममिति मन्त्रस्य
शुनःशेषऋषिर्वरुणोदेवता त्रिष्टुप् छन्दः अभिषेके विनियोगः । ॐ उदुत्तमं वरुणपाशमस्मदवाधमन्विमृष्टम०७ अथाय ।
अथावयमादित्यवृतेतवानागसोऽअदितयेस्याम ॥ ६ ॥ मुञ्चन्विति मन्त्रस्य आथर्वणोभिषक् वन्धुऋषिरोषधयो दे
वता अनुष्टुप् छन्दः अभिषेके विनियोगः । ॐ मुञ्चन्तुमाशपुष्यादथोवरुण्यादुत । अथोयमस्यपड्वीशात्सर्वस्माद्देव
किल्लिषात् ॥ ७ ॥ अवमृथेत्यस्य प्रजापति ऋषिर्यज्ञो देवता अनुष्टुप् छन्दः अभिषेके विनियोगः । ॐ अवमृथ
निचुम्पुणनिचेरुरसिनिचुम्पुणः ॥ अवदेवैर्देवकृतमेनोयासिखमवमर्त्यैर्मर्त्यकृतंपरुरावणोदेवरिषस्याहि ॥ ८ ॥ तत

स्ना० वि०

॥४॥

दतलप्रथ्यन्ताङ्गान्यनुलिम्बेत् । मानस्तोक इति मन्त्रस्य कृतसकृदिः रुद्रो देवता जगती छन्दः अङ्गानुलेपने विनि
योगः । ॐ मानस्तोके तनये मानुऽत्रायुषि मानो गोषु मानोऽश्वेषु रीरिषिः । मानोऽवीरान् रुद्रभामिनोऽवधीर्हविष्मन्तुः
सदुमित्वाह वा महे । उदकं स्पृशेत् । ततो गोमयलिप्त एव वक्ष्यमाणैरष्टभिर्मन्त्रैः प्रतिमन्त्रं कुम्भमुद्रया दक्षिणचुल
केन वा शिरोभिषिञ्चेत् ॥ दक्षाङ्गुष्ठं पराङ्गुष्ठं लिप्ता हस्तद्वयेन तु । सावकाशमेकमुष्टिं कुर्यात् सा कुम्भमुद्रिकेति
मन्त्रा यथा । इमं वरुणेति मन्त्रस्य शुनःशेष कृषिर्वरुणो देवता गायत्री छन्दः । अभिषेके विनियोगः । ॐ इमं
वरुण शुधीहवमद्या च ऋडय । त्वामवस्युराचके ॥ १ ॥ तत्त्वायामीति मन्त्रस्य शुनःशेष कृषिर्वरुणो देवता
त्रिष्टुप् छन्दः । अभिषेके विनियोगः ॥ ॐ तत्त्वायामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदा शास्ते यजमानो हविर्भिः । अहेडमानो
वरुणे हवोऽध्यरुगठं समानुऽत्रायुः प्रमोषीः ॥ २ ॥ त्वन्न इति मन्त्रस्य वामदेव कृषिः अग्नीवरुणौ देवते त्रिष्टुप्
छन्दः अभि० । ॐ त्वन्नोऽग्ने वरुणस्य विद्वान् देवस्य हेडोऽवयासिसीठाः ॥ यजिष्ठो वह्नितमः शोशुचानो विश्वा

राम०

॥४॥

हस्तस्थया नाभेरधः पादपर्यन्तानि ॥ इदं विष्णुरिति० मेधातिथिकृषिर्विष्णुर्दे० गाव० । अनुलेपने० । ॐ इदं विष्णुर्विचक्र
 मेलेधानिदधेपदं समूढमस्यपा० सुरेखाहा । स्नानं कर्मणिकंडिकान्तोमन्त्रः सर्वत्र ॥ तथा चरेणुः । गृह्यकर्मसुयेम
 न्वाज्ञेया स्वाध्यायपाठतः ॥ किञ्च मध्यमवृत्त्यास्तेनद्रुता न विलंबिता इति ॥ तडागादिषु तोयेषु प्रत्यर्कं स्नानमाचरे
 दिति । नद्यादौ तु प्रवाहाभिमुखो वा स्नानमाचरेत् । तथाच नरसिंह पुराणे । नद्यां स्नवत्सु च स्नायात् प्रतिस्नोतः स्थि
 तो द्विजः । यायाससमुद्रगानद्यास्तासु स्नानं तु यश्मुखं । सर्वेप्रिशाखिनः कुर्युर्विना वाजसनेयिनां इति विशेष वाक्यान्महा
 नद्यां सूर्याभिमुखं स्नानं युक्तं वाजसनेयिनां । ततः सूर्याभिमुखः स्थित्वाऽऽपौ अस्नानित्यादि देवीरित्यंतेन निमज्जेत् ॥
 आपो अस्नानिति मन्त्रस्य प्रजापति कृषिरापोदे० । अत्यष्टिकंदः मज्जनोन्मज्जनेवि० । ॐ आपो अस्मान्मातरः शुभयन्तु
 घृतेन नो घृतप्रः पुनन्तु ॥ विश्वं हि हि प्रस्पृहन्ति देवीः । तत उदिदाभ्यऽइत्यादि पूतएमीत्यंतेनोन्मज्जेत् ॥ ॐ उदि
 दाभ्यः शुचिरापूतऽएभिः । पुनस्तूष्णीं निमज्ज्यो न्मज्ज्या चामेत् । ततः पाणिभ्यांगो मयदाय पूर्व मृल्लेपनव ललाटादिपा

स्तो० वि०

॥३॥

सहस्रं यज्ञियाः पाशाविततामहीतः । तेभिर्नो अद्य सवितो तद्विष्णुर्विश्वे मुं चंतु मरुतः स्वर्काः स्वाहा ॥ २ ॥ इति मन्त्रेण
जलं दक्षिण हस्तेन दक्षिणावर्त्तमा लोटयेत् । ततः सुमित्रियेत्यनेन पूर्णं जलिना पोष्टुहीत्वा दुर्भित्रियेत्यनेन यस्यां दि
शि द्वेष्टास्ति तस्यां दिशि द्वौ विक्रमावुदङ्गत्वा द्वेष्टारं मनसा विचिंत्य तटे जलं प्रक्षिपेत् । द्वेष्टु रभावे कामादीन्
स्मृत्वा जलं प्रक्षिपेत् ॥ सुमित्रियान इति मन्त्रस्य प्रजापति ऋषिरापोदे० । यजुर्ग्रहणे वि० । ॐ सुमित्रियानु
आप् ओषधयः सन्तु । दुर्भित्रियेत्यस्य प्रजापति ऋषिरापोदे० । यजु अञ्जलिप्रक्षेपे वि० । दुर्भित्रियास्तस्मै
सन्तु योऽस्मान् द्वेष्टियञ्च व्ययिन्द्राः । अभिचारकेऽपस्मृशेत् । द्वितीयभागेन कश्यादीनामनुलेपनं । मृदं वामकरेणा
दायोभयकटिमनुलिप्याक्षिः प्रक्षाल्य तथैव पुनर्द्विलेपनं प्रक्षालने कुर्यात् । तथैव वस्त्रं जरूजङ्घे । चरणौ करौ च
मृदा प्रत्येकं तूष्णीं निस्तिः प्रक्षाल्या च म्यतीर्थो दकायनम इति कायवाङ्मनोभि स्तीर्थो दकं नमस्कुर्यात् । ततस्तृतीय
भागेन मृदा इदं विष्णु इति मन्त्रेण दक्षिणपाणि गृहीतया मृदाललाटादिनाभि पर्यंतानि गात्राण्यनुलिपे । वाम

राम०

॥३॥

14
पिवेत् ॥ ततो गुष्ठ मूले न मुखं द्विः प्रसृज्यां गुष्ठमूलं प्रक्षाल्य खानिसंस्पृशेत् ॥ तद्यथा ॥ तर्जनी मध्यमाना मिका
भिरास्यं ॥ अंगुष्ठ तर्जनीभ्यां नासारन्ध्रद्वयं ॥ आदौ दक्षिणं ॥ ततो वामं ॥ अनामिकांगुष्ठाभ्यां चक्षुषी ताभ्या
मेव शोले ॥ अंगुष्ठ कनिष्ठिकाभ्यां नाभिं ॥ पाणितलेन हृदयं ॥ संकुचितकराग्रेण स्कन्धद्वयं ॥ एवं शीघ्रं ॥
एवं स्नात्तां च मनं विधाय सङ्कल्प्यं कुर्वीत् देशकालौ सङ्कोत्योत्सर्गाख्ये कर्मणि स्नानविधिना ॥ स्नानं कुर्वे ॥
अत्र प्रणवपूर्वका मन्त्राः पठनीयाः ॥ तदुक्तं दाल्भ्यपरिशिष्टे ॥ ब्रह्मयज्ञो जपो होमो देवर्षि पितृकर्म च ॥
अनोक्त्युक्तं सर्वन्त भवेत्सिद्धिकारकं ॥ १ ॥ तत उरुठं ही त्यस्य शुनः शेष ऋषिर्वरुणो देवता त्रिष्टु० ॥ जला-
भिमन्त्रणे विनियोगः ॥ ॐ उरुठं हि राजा वरुणश्चकार सूर्याय प्रणम्य न्वेत वा उ ॥ अपदेपादाप्रति धातवे करुताप-
वक्ता हृदया विधश्चित् । नमो वरुणायामिष्ठितो वरुणस्य पाशः । १ । इति मन्त्रेण तोयमा मन्त्रयेत् । ततो येतेशत
मिति मन्त्रस्य वामदेव ऋषिर्वरुणसवित्रविष्णुविश्वमरुत्स्वर्का देवताः । त्रिष्टु० । तोयावर्तने वि० । ॐ येतेशतं वरुणये

स्ना० वि० तानां यातया मत्वनिष्टत्तिद्वारा श्रीपरमेश्वरप्रीत्यर्थं सशिष्योहमुत्सर्जनाख्यं कर्मकरिष्ये ॥ तदं गत्वेन गणपति
 ॥२॥ पूजन साहकापूजनाभ्युदयिकश्राद्धानि करिष्ये ॥ तत्सर्वं गणप्रत्यादिपूजनं यद्योक्तविधिना सम्पादयेत् ॥ ततः
 स्नानतर्पणपूजोपकरणानि श्रद्धादीनि गृहीत्वा ग्रामात्प्राग्वोदग्वादिशि शिष्यैः सह नद्यादिरम्यं जलाशयंप्रति
 गच्छेत् ॥ देवखाता लाभेचतुरः पिण्डानुद्धृत्य पारक्येपि जलाशये स्नानमाचरेदित्य पिवोद्वयं ॥ ततस्तीरं
 प्रक्षाल्य शुभांशुदं आर्द्रं गोमयं कुशान् तिलानक्षतान् सुरभीणि पुष्पाणि दूर्वामपामर्गं ऋषिस्थापनार्थं पीठं ऋषि
 पूजनार्थं गन्ध धूपार्थमुगन्धिद्रव्यं घृतदीप नानाविधनैवेद्यानि वर्षोद्भवानि फलानि पूगोफलानि यज्ञोपवीतानि
 पृथक् स्थापयेत् ॥ प्रथमभागेन श्रद्धापाणिपादानुलेपनं ॥ ततः प्रक्षालितपाणिपादः सप्रवित्करः वद्वत्रिकच्छ
 शिखः घृत वामस्कन्धं वक्ष्यन् तत स्थले जले चैकैकंपादं कृत्वोप विश्य बाहूजान् तराकृत्वा मुक्तां गुष्ठकनिष्टिकेन
 दक्षिणहस्तेन फेनवुद्धवर्जं स्वकृष्णमज्जनं परिमितं जलमादायां गुष्ठमूलस्य ब्राह्मेण तीर्थेन शब्दमकुर्वन्तिः

रामः

॥२॥

स्नातव्यं विधिवत्तत्वे त्वत्वा
 कर्षण विधिः ॥ नतु कर्षणं
 न मध्याह्ने दैवकर्म त्वात्
 यथोक्तं कुर्वीत ॥ आहं
 माधवस्याद्यतियौ तत्र पूर्वार्ह
 आहं कृत्वा गुरुःसहेति ॥
 वारि कुसुम यव कुंकुमो देश
 कंथनासिक्य ॥ तालव्यनासि
 दन्त्योष्ठ ॥ जिह्वामूलीयोपध
 त्वा द्वाविधि स्नानप्रयोगो निरूप्यते ॥ तत्रायं प्रकारः ॥ अयं नित्यस्नानस्य कालाप
 र्णवे त्वेन विधानं ॥ ततश्च तस्मिन्दिने प्रात्यहिकं माध्याह्निकं स्नानं प्रातरेव कर्त्तव्यं ॥
 ॥ प्रथमं सन्निध्याचार्यः प्रथम प्रयोगे गणपति पूजनपूर्वकं मातृकार्चनमाभ्युदयिकआहं
 प्रातरेव ॥ तथा च रेणुक दीक्षितः ॥ पौष मासस्य रोहिण्यां कृष्णाष्टम्यामथापिवा ॥
 फाल्गुणस्य वा ॥ उत्सर्गं विधिवत्कुर्वीज्जलान्ते कंदसांवहिः ॥ नाङ्गानां मातृपूजादि
 गुडं वाससी परिधाय कृतकुशोपग्रहः ॥ कृत प्राणायामो दक्षिण पाणिना गृहीत
 कालौ संकीर्त्य ॥ उरस्य ॥ कंथ ॥ तालव्य ॥ मूर्धन्य दन्त्य ॥ ओष्ठ ॥ नासिक्य ॥
 कंथनासिक्य ॥ तालव्यनासि ॥ मूर्धन्यनासिक्य ॥ दन्त्यनासिक्य ॥ ओष्ठनासिक्य ॥ कंथतालव्य ॥ कंथोष्ठ ॥
 गानीय ॥ ह्रस्वदीर्घमुत स्वरद्विर्भावपरसवर्णविस्तिष्ठानां कंदसा मधीतानामध्यायि

17
कालौ संकोर्य उत्सर्गाङ्गभूतं ऋषिश्चाङ्गमहङ्करिष्ये ॥ ॐ इदं विष्णुरिति दिग्बन्धः ॥ ऋषिश्चाङ्गोपहराः शुचयो भवन्वि-
त्युपहारप्रोक्षणं ॥ देशकालपात्रद्रव्यश्रधासम्पदस्तु ॥ गोतमादिसप्तऋषीणामिदमासनं यथायथाविभागंवः स्वाहा ॥
गोतमादयः सप्तऋषयो यथादत्तं गन्धाद्यर्चनं यथाविभागंवः स्वाहा ॥ गन्धादिदानं ॥ ऋषिश्चाङ्गसाङ्गतासिद्ध्यर्थं सप्त
संख्यकान् ब्राह्मणान् यथाकाले यथा सम्पन्नान् तेन तर्पयिष्ये ॥ तेन गोतमादयः सप्तऋषयः प्रीयन्तां ॥ ऋषिश्चाङ्गसांगता
सिद्ध्यर्थं हिरण्यनिष्कयभूतां दक्षिणां मनसो हिष्टामाचार्याय सम्प्रददे ॥ आचार्यः कोदादिति कामस्तुतिं पठेत् ॥ ॐ
कोदात्कस्व' ॥ अदात्कामे' ॥ दात्कामायदात् ॥ कामे' ॥ दाता कामः' ॥ प्रतिग्रहीता कामैतत्ते' ॥ १ ॥ उपविष्टेषु ब्राह्मणेषूदका-
दिदानं ॥ तद्यथा ॐ शिवा आपः सन्तु ॥ ॐ सौमनस्यमस्तु ॥ अक्षतञ्चारिष्टं चास्तु ॥ अघोराऋषयः सन्तु ॥
सर्वत्र सन्ति विप्राः प्रतिवचनं दद्युः ॥ उत्सर्गकर्मणो न्यूनातिरिक्तदोषपरिहारार्थं नानागोत्रेभ्यो नानाशर्मभ्यो
विप्रेभ्यो भूयसीं दक्षिणां सम्प्रददे ॥ अद्येत्यादिगुणविशिष्टे काले देशे च ॥ छन्दसामुत्सर्गाङ्गभूतं ऋषिश्चाङ्गं परि

सर्जयेत् ॥ एवमुत्सर्गं विधाय त्रिरात्रं गुरुगृहे सर्वे शिष्या निवसेयुः ॥ तत्र सूत्रं ॥ त्रिरात्रं ठं सहोष्यविप्रतिष्ठेरन्ति
ति । सूत्रार्थः ॥ ततः सर्वे गुरुगृहं त्रिरात्रमुपित्वा स्वस्वगृहं गच्छेयुः ॥ अन्यच्च ० त्रिरात्रं नाधीयीरं लोमनखानामनिक
न्तनञ्च ॥ सूत्रार्थः ॥ उत्सर्गोत्तरं त्रिरात्रमध्ययनं न कुर्युः ॥ तथानखलोम्नानिकतनञ्च ॥ एके प्रागुत्सर्गात् । एवं प्रका रेणे
दमुत्सर्गाख्यं कर्म प्रतिवर्षमनुष्ठेयं ॥ नित्यत्वात् । तथाच कात्यायनः । प्रत्यब्दं यदुपाकर्मसोत्सर्गं विधिवद्विजैः ॥ क्रियते छ
न्दसां तेन पुनराध्यायनं भवेत् ॥ १ ॥ अस्थानोच्छ्वासविच्छेदबोषणाध्यापनादिकं ॥ ग्रामादिकं श्रुतोयत्याद्यातयामत्वका
रितत् ॥ २ ॥ अयातयामैश्छन्दोभिर्यत्कर्म क्रियते द्विजैः ॥ क्रोडमानैरपि सदात्तत्तेषां सिद्धिकारकमिति ॥ ३ ॥ उत्स
र्गोत्तरं पुनरुपाकरणं यावद्वृत्तकृष्णव्यवस्थायामन्त्र ब्राह्मणयोरध्ययनं ॥ अङ्गानां च ॥ तदुक्तं मिताक्षरायां ॥ यथा
शास्त्रन्तु कृत्वेव मुत्सर्गं छन्दसां वहिः ॥ विरमेत्यक्षिणीं रात्रीं यद्वाप्येकमहर्निशमिति ॥ अत ऊर्ध्वं तु छन्दांसि शुक्लेषु
नियतः पठेत् ॥ वेदांगानि तु सर्वाणि कृष्णपक्षेषु सम्पठेदिति ॥ तत्र शुक्लेषु छन्दांसि कृष्णपक्षेष्वङ्गानीति विवेकः

ऋ० प० पूर्णमस्तु ॥ अस्तु परिपूर्णमिति विप्राः ॥ प्रतिवचनं दद्युः ॥ ततः सहनोस्तु सहनोवतु सहन इदंवीर्यवदस्तु
 ॥ १७ ॥ ब्रह्मा ॥ इन्द्रस्तद्देवयेनयथान विद्विषामह इति ॥ उभाकवीलस्य प्रजापनिऋषिः ॥ अश्विनौ देवते जपेविनि
 योगः ॥ उभाकवीषुवायो नो धर्मः परापतत् ॥ परिसख्यस्य धर्मिणो विसख्यानि विसृजामह इति च ॥ सर्वे जपे
 युः ॥ विरतास्तेति प्रब्रूयुः ॥ ततो ऋषीन् विसर्जयेत् ॥ तत्र रेणुकारिका ॥ ततो विसर्जनं कुर्युर्ऋत्तिष्ठ ब्रह्मणस्यत
 इति ॥ उत्तिष्ठेति घोरकण्वऋषिर्वृहती छन्दः ॥ ब्रह्मणस्यतिर्देवता ॥ सप्तर्षिविसर्जने विनियोगः ॥ ॐ उत्तिष्ठ ब्रह्म
 णस्यते देवयन्तस्त्वेमहे ॥ उपप्रयन्तु मरुतः सुदानव इन्द्रं प्राशुर्भवासचा ॥ १ ॥ ततः समाचारात्समुद्रं गच्छेति सप्तर्षीन्
 जलाशये स्नावयेत् ॥ ॐ समुद्रं क्छु स्वाहान्तरिक्षं क्छु स्वाहा देवर्षेण सवितारं क्छु स्वाहामित्रावरुणौ गच्छु स्वाहा हो
 रावे गच्छु स्वाहा छन्दः ०७ सिगच्छु स्वाहा द्यावापृथिवी गच्छु स्वाहा यज्ञं क्छु स्वाहा सोमं क्छु स्वाहा दिव्यन्मभौ गच्छु स्वा
 हाग्निं वैश्वानरं क्छु स्वाहा मनो मेहाहि यच्छु दिवन्ते धूमो गच्छु त्वस्रज्योतिः पृथिवीम्भस्मानाष्टं क्छु स्वाहा स्वस्वप्रवरान्वि

20
 राम
 ॥ १७ ॥

स्ना० वि० मालरूपं नारायणं स्मृत्वा मध्याह्नसन्ध्योपासनमारभेत् ॥ तत्रैवं क्रमः ॥ अथ मध्याह्नसन्ध्या । तत्र विशेषः ॥

॥ १० ॥ उपात्तदुरितक्षयद्वारा रुद्रावाप्तौ मध्याह्नसन्ध्योपासनमहं करिष्ये ॥ आगच्छ वरदे देवी चक्षरे रुद्रवादिनि ॥ सा

विली छन्दसांमातः रुद्रयो ने नमोस्तुते ॥ १ ॥ पूर्वं मध्याह्नसन्ध्यास्वरूपं विभावयेत् ॥ तदित्यं ॥ मध्याह्नसन्ध्याश्वेत

पदाश्वेतासनस्या श्वेतांवरा श्वेतवर्णाश्वेतमाल्यानुलेपना पञ्चमुखीदशभुजा त्रिनेत्रा त्रिशूलाक्षमाला कमण्डलुकपाल

धारिणी सर्वाभरणभूषिता सावित्री युवती वृषभवाहिनी यजुर्वेदसहिता रुद्रदैवत्यालिपदाषट्कुक्षिः पञ्चशीर्षाग्नि

मुखारुद्रशिखा विष्णुहृदया ब्रह्माकवचासांख्यायन सगोत्रा शुक्लवर्णाकर्मज्ञाने विनियोगः ॥ ततः प्राणायामं कुर्यात् ॥

सयथा ॥ ॐकारस्य ब्रह्माकृष्टप्रिर्गागती छन्दः । परमात्मा देवता प्राणायामे विनियोगः ॥ सप्तव्याहृतीनां प्रजा

पति विश्वामित्र जमदग्नि भगद्वाज गोतमानि वशिष्ठ कश्यपाकृषयः अग्निवायुसूर्यवृहस्पति वरुणेन्द्र विश्वेदेवा देवता

गायत्र्युष्णिगनुष्टुप् वृहती पंक्ति त्रिष्टुप् जगत्यश्चन्द्रांसि प्राणायामे विनियोगः ॥ तत्सवितुरिति विश्वामित्र ऋषिः

21

राम

॥ १० ॥

22
 इहिनिष्क्रस्य वक्ष्यमाणलक्षणे वाससीपरिधाय वक्ष्यमाणलक्षणासने प्रागास्योवोदगास्य उपविशेत् ॥ ततो गङ्गादि
 तीर्थमृत्तिकयागार्हपत्योपासनाग्निभस्मना वा गोपीचन्दनेन वा यथाधिकारी भालेलिपुण्ड्रमूर्धपुण्ड्र वा तिलकं कुर्यात्
 वक्ष्याण्डपुराणे ॥ ऊर्ध्वपुण्ड्रं द्विजः कुर्यात् क्षत्रियस्तु त्रिपुण्ड्रकं ॥ अर्धचन्द्रं तु वैश्यस्य वर्तुलं शूद्रजातिषु ॥ १ ॥
 दग्धं जीर्णञ्च मलिनं मूषकापहतं तथा ॥ खादितं गोमहिष्याद्यैस्तथाज्यं सर्वथाद्विजैः ॥ २ ॥ परिधानवस्त्रल
 क्षणं ॥ अरजकप्रक्षालिते सदशेषुष्के अनग्निदग्धे अस्त्रिद्रे अस्यूते गैरिकादिरागेनाविकृते शुक्ले कार्पासनिर्मिते
 परिधानीयोत्तरीये धारयेत् ॥ ततो द्विराचामेत् ॥ जीवत्पितृकेनोत्तरीयं न धार्यं ॥ उत्तरीयं योगपट्टन्तर्जन्यां
 रजतं तथा । न जीवत्पितृकैर्धार्यं ज्येष्ठो वा विद्यते यदीति वचनात् ॥ ततः कटेरधस्ताजादानूरुमृदानुलिप्य प्रक्षा
 ल्यदनन्तरं मणिवन्धादङ्गुल्यग्रपर्यन्तौ पाणीमृदानुलिप्य प्रक्षालयेत् ॥ आसनलक्षणं ॥ श्रीपर्ण्यादिप्रशस्तदारुनि
 र्मितं कुशत्रयाकृन्तं निधापयेत् ॥ ततः कुशपवित्रोपग्रहपाणिः पादौ जलेस्थले कृत्वा पूर्ववत् द्विराचस्य भगवन्तं पर

ज्ञा० वि०

॥ ११ ॥

तिसृणां सिन्धुद्वीप ऋषिरापो देवता गायत्री छन्दः मार्ज्जने विनियोगः ॥ ॐ आपोहिष्ठामयो भुवः शिरसि ॥ १ ॥ ॐ
 तानऽजर्जे दधातन ॥ पादयो ॐ महेरणाय चक्षुसे हृदये ॥ ३ ॥ ॐ योवः शिवतमोरसः हृदये ॥ ४ ॥ ॐ तस्य भाज
 यतेहनः पादयोः ॥ ५ ॥ ॐ उग्रतीरिव मातरः शिरसि ॥ ६ ॥ ॐ तस्माऽअरुङ्गमामवः शिरसि ॥ ७ ॥ ॐ यस्य
 क्षयाय जिह्वयहृदये ॥ ८ ॥ ॐ आपो जनयथाचनः पादयोः ॥ ९ ॥ तथाच स्मृतिः ॥ आपोहिष्ठेत्यृचैः कुर्यान्मार्ज
 नन्तु कुशोदकैः ॥ प्रणवेन तु संयुक्तं क्षिपेद्धारिपदेपद इति ॥ ततश्चुलकेन जलमादाय तस्मिन्नासिकाग्रं निधाय
 द्रुपदादिवेति ऋचं पठित्वा तज्जलं भूमावुत्सृज्य पुष्पाणि पत्राणि चां वुमिश्राण्यञ्जलिनादायोत्याय प्रणवव्याहृति
 पूर्विकया गायत्र्येकाञ्जलिं सूर्याभिसुखमुत्क्षिपेत् ॥ ततश्चतुर्ध्वचाहुः सूर्यमुदीक्षमाणो वक्ष्यमाणैर्मन्त्रैः सूर्योपस्थानं
 कुर्यात् ॥ तत्र मन्त्रा यथा ॥ उदयमिति प्रस्फण ऋषिः सूर्यो देवता अनष्टप् छन्दः सूर्योपस्थाने विनियोगः ॥
 ॐ उदयन्तमसस्परिस्वः पश्यन्तऽउत्तरम् ॥ देवं देवता सूर्यमगन्तुज्योतिरुत्तमम् ॥ १ ॥ उदयमिति प्रस्फण ऋषिः

राम

॥ ११ ॥

सविता देवता गायत्री छन्दः प्राणायामे विनियोगः ॥ आपोज्योतिरिति प्रजापति ऋषिः ब्रह्माग्निवायुसूर्या देवता
 द्विपदागायत्री छन्दः प्राणायामे विनियोगः एवं ऋष्यादिकं स्मृत्वा ब्रह्मासनोमौनीसम्मिलितनयनो दक्षिणप्राण्यङ्गु
 ष्ठेन दक्षिणनासिकां पीडयन्तथा कनिष्ठिकानामिकाभ्यामुत्तरनासिकां पीडयन्मध्यमातर्जन्यौ मुञ्चन् सव्याहृतिकां
 सग्रण्वां सशिरसां गायत्रीं पूरककुम्भकरेचकक्रमेण त्रिःपठेत् ॥ ॐ भूः । ॐ भुवः । ॐ स्वः । ॐ महः । ॐ जनः
 ॐ तपः ॥ ॐ सत्यं ॥ ॐ तत्सवितु ० रोम् ॥ इति मन्त्रान्नवधाट्यमनसा पठेत् ॥ तत आपः पुनन्वित्याचमनं
 कुर्यात् ॥ आपः पुनन्विति मन्त्रस्य कथ्यपञ्चपरिणामो देवता अनुष्टुप् छन्दः आचमने विनियोगः ॥ ॐ आपः पुन
 न्तु पृथिवीं पृथ्वीपूतापुनातु मां ॥ पुनन्तु ब्रह्माणस्यतिर्वह्यपूता पुनातु मां ॥ यदुच्छिष्टमभोज्यं च यद्वा दुश्चरितं
 मम ॥ सर्वं पुनन्तु मामापोऽसतां च प्रतिग्रहं स्वाहेति मन्त्रेण सकृदपि आचम्य स्नानार्ताचमनं कृत्वा साग्रान् कुशा
 न्दक्षिणप्राणौ धृत्वापोहिष्ठेत्यादित्वेन नवभिः पादैः प्रतिपादं शिरो हृदयपादयुगलानि मार्जयेत् ॥ आपोहिष्ठेति

स्त्वष्टादेवता त्रिष्टुप् छन्दः मुखमार्जने वि० ॥ ॐ संवच्च^१ साप्रय^२ सासन्त^३ नूभिर्गन्महिमन^४ सासु^५ ठं शिवेन^६ ॥ त्वष्टासुद
 वोविद^७ धातुरायोन^८ माष्टु^९ तन्वोजद्विलिष्टम् ॥ देवागात्विति मन्त्रस्य वाचस्पति ऋषिर्वातो देवता विराट् छन्दः कर्माङ्ग
 देवता विस० ॥ ॐ देवागातुविदोगातुं द्वित्वागातुमित ॥ मन^१ सस्यतऽइमन्दे^२ वयञ्ज^३ ७ स्वाहावाते^४ धाः ॥ एवंविधिनाजी
 वत्पितृकेनापि ब्रह्मादिचित्रगुप्तपर्यन्तं तर्पणं कृत्वा स्वपित्रादितर्पणं वस्त्रनिष्पीडनञ्च वर्जयित्वा ब्रह्मार्चनादिस्नाना
 दिकर्माङ्गभूतदेवता विसर्जनपर्यन्तं तर्पणविधिः विधेयः । न जीवत्पितृकः कुर्याद्वस्त्रनिष्पीडनं बुध इति । न जीवत्
 पितृकः कुर्यात् कृष्णैस्तिलैश्च तर्तणमितिलौगाच्चिवचनात् ॥ वस्त्रनिष्पीडनं पर्वदौ न भवति । द्वादश्यां पञ्चदश्यां
 च संक्रान्तौ श्राद्धवासरे ॥ वस्त्रनिष्पीडयेन्नैव न च क्षारेण योजयेदिति स्मृतेः ॥ केचित्तूत्तर ऋषितर्पणविधानात्
 स्नानोत्तरतर्पणमध्ये वस्त्रनिष्पीडनं नेच्छन्ति ॥ योगीयान्नवलक्यवचनात् । यावद्देवानृषींश्चैव पितृंश्चैव न तर्पयेत् ॥
 तावन्नपीडयेद्वस्त्रं येन स्नातो नवोदके ॥ निष्पीडयति यः पूर्वं स्नानवस्त्रमतर्पिते ॥ निराशाः पितरो यान्ति शापं

स्ना० वि० दत्त्वा सुदारुणमिति निषेधवचनात्तदनुचितं । वस्त्रनिष्पीडनविषये यन्निषेधवचनं तत्तद्विधिशेषतातद्विषयमेवेति
॥२४॥ प्रतीतत्वाद्वस्त्रनिष्पीडनं स्नानोत्तरतर्पणमध्ये एव कुर्यादिति श्रीदीक्षितकामदेवकृतोत्सर्गकारिकाटिप्पणे प्रोतपादितं ॥
केचित् स्नानकर्माङ्गभूतदेवताविसर्जनमन्त्रनेच्छन्ति तदप्युक्तं ॥ युक्तं तु स्नानविधेः कर्मान्तरत्वाद्विसर्जनस्य तद्देवता
विषयत्वात्सविसर्गं स्नानविधिं समापयेदित्यपि कामदेवदीक्षितकारिकाटिप्पणे प्रतिपादितं ॥ एवमुक्तविधिनानित्य
स्नानमध्याह्निकसन्ध्यातर्पणानि समाप्य वक्ष्यमाणप्रकारेणारुन्धतीसहितान् गोतमादीन् सप्तर्षीन् स्वप्रवरान् स्थापयेत् ॥
इति श्रीद्विवेदीगुणदेवात्मजवेदशास्त्रविद्विवेदिकान्हदेवविरचिता त्रिकण्डीकास्त्रोक्तानित्यस्नानप्रवृत्तिः समाप्तिमगात्
श्रीरस्तु ॥

शहर कलकत्ता महल्ला निमतलामे श्रीभुवनचन्द्र वसाकके ज्ञानरत्नाकर यन्त्रालयमे
सम्बत् १९२३ मिति आवण वदि ३ तृतीया सोमवारको यन्त्रित ऊआ ॥

26

राम

॥२४॥

ज्ञा० वि० ब्रह्माऋषिः परमात्मा देवता गायत्री छन्दः व्याहृतीनां प्रजापति ऋषिरग्निवायुसूर्या देवता गायत्र्युष्णिगनुष्टुभ
 ॥१२॥ ऋन्दांसि । तत्सवितुरिति विश्वामित्र ऋषिः सविता देवता गायत्री छन्दः गायत्री जपे विनियोगः । ॐ भूर्भुवः
 स्वः । तत्सवितु० ॥ ५ ॥ इति दशावरांशतमध्यां सहस्रपरमां वा जपेत् । ततो विभ्राडित्यनुवाकपुरुषसूक्त
 शिवसंकल्पमण्डलब्राह्मणैः सूर्यमुपतिष्ठेत् ॥ तथा विभ्राडित्यस्य विभ्राट् सौर्य ऋषिः सूर्योदेवता त्रिष्टुप् छन्दः
 उदुत्यमिति तिसृणां प्रस्कर्ण ऋषिः सूर्योदेवता गायत्री छन्दः । तं प्रत्नथेत्यस्य काश्यपावत्सा वृषी सोमो
 देवता त्रिष्टुप् छन्दः । अयं वेनइत्यस्य वेन ऋषिः सोमो देवता त्रिष्टुप् छन्दः चित्रमित्यस्य कुत्साङ्गिरस ऋषिः
 सूर्यो देवता त्रिष्टुप् छन्दः ॥ आन इत्यस्य अगस्त्य ऋषिः सूर्यो देवता त्रिष्टुप् छन्दः ॥ यदद्येत्यस्य श्रुतकक्ष
 सुतकक्षावृषी सूर्यो देवता गायत्री तरणिरित्यस्य प्रस्कर्ण ऋषिः सूर्यो देवता गायत्री छन्दः ॥ तत् सूर्यस्येतिद्वयोः
 कुत्स ऋषिः सूर्यो देवता त्रिष्टुप् छन्दः ॥ वण्महानिति द्वयोर्जमदग्निऋषिः सूर्यो देवता त्रिष्टुप् छन्दः आद्यस्य

सूर्यो देवता गायत्री छन्दः सूर्योपस्थाने विनियोगः ॥ ॐ उदुत्यञ्जातवे दसन् देवं हन्ति केतवः ॥ दृशे विश्वायसू
 र्यम् ॥ २ ॥ चित्रं देवानामिति कुत्साङ्गिरस ऋषिः सूर्यो देवता विष्टुप् छन्दः सूर्योपस्थाने विनियोगः ॥ ॐ चित्रं
 देवानामुद्गादनी कुञ्चक्षुर्मिदस्य वरुणस्य स्थाने ॥ आप्राद्यावाष्टयिवीऽञ्चन्तरिक्षं सूर्योऽप्रात्मा जगत्सु स्थिष्व ॥ ३ ॥
 तच्चक्षुरिति दध्यङ्गाथर्वण ऋषिः सूर्यो देवता ब्राह्मी विष्टुप् छन्दः सूर्योपस्थाने विनियोगः ॥ ॐ तच्चक्षुर्देवहितं
 पुरस्ताच्छुक्रमुच्चरत् ॥ पश्ये मशुरदः शतजीवे मशुरदः शतठं षट्शु यामशुरदः शतम्ब्रु वामशुरदः शतमदीनाः स्यामशु
 रदः शतम्बूयश्चशुरदः शतात् ॥ ४ ॥ अथ ध्यानं ॥ ॐ तरुणार्कमण्डलमध्यस्थां युवतीं सर्वशुक्लां पञ्चवक्त्रामग्निनेत्रामिन्दु
 कलाविभूषणां विशूलखड्गखट्वाङ्गडमवं कुशचतुर्भुजां वृषभासनस्थां रुद्रदैवत्यां यजुर्वेदमुदाहरन्तीं भूर्लोकाधिष्ठा
 त्रीं सावित्री नाम देवतां ॥ ध्यात्वा यथाशक्तिर्जपेत् । तेजोसीति परमेष्ठी प्रजापतिर्यजुराज्यं देवता गायत्र्यावा
 हने विनियोगः । ॐ तेजोऽसि शुक्रमस्य मृतमसि धामनामासि प्रियं देवानामनाष्टुष्टं देवयजनमसि ॥ १ ॥ प्रणवस्य व

स्ता० वि० स्युष० ॥ ७ ॥ आनः आनऽइडाभिर्विदधे सुशस्तिविश्वानरः सविता देवऽएतु ॥ अप्रियथायुवानो मत्सथानो विश्वज्जगदभि
 ॥ १३ ॥ पितृमेनीषा ॥ ८ ॥ यदुद्यकञ्च वृत्तहन्तुदगाऽअभिसूर्य ॥ सर्वन्तदिन्द्रतेवशे ॥ ९ ॥ तरणिर्विश्वदर्शतः तरणिर्विश्वदर्श
 तो ज्योतिष्कृदसि सूर्य ॥ विश्वमाभासिरोचनम् ॥ १० ॥ तत्सूर्यस्य देवत्वन्तन्महित्वन्मध्याकर्त्ता विंशतुं सञ्जभार ॥ यदेद
 युक्ता हरितः सुधस्यादाद्रात्रो वासस्तनुते सिमस्मै ॥ ११ ॥ तन्मित्रस्य ॥ तन्मित्रस्य वरुणस्याभिचेत्ते सूर्ये रूपं कणुते द्यौ
 रूपस्ये ॥ अनुन्तमन्यद्रुशदस्य पाज कुशमन्त्रा हरितः सन्मरन्ती ॥ १२ ॥ वरुणमहान् ॥ वरुणमहाऽअसि सूर्यवडादित्यमहार ॥
 असि ॥ महस्ते सुतोमहिमापनस्यते द्वादेवमहार ॥ असि ॥ १३ ॥ बट्सूर्ययवसामहार ॥ असि सुवादेवमहार ॥ असि
 महादेवानामसूर्यः पुरोहितो विभुज्योतिरदाभ्यम् ॥ १४ ॥ आयन्तऽइव सूर्यम् आयन्तऽइव सूर्यं विश्वेदिन्द्रस्य भक्षत ॥
 वसूनि जाते जनमानऽउजसा प्रतिभागन्त दीधिम ॥ १५ ॥ अद्यादेवाः अद्यादेवाऽउदिता सूर्यस्य निरठं हंसः पिष्टतानि
 रवद्यात् ॥ तन्नेमिबोवरुणो मामहन्ता मदितिः सिन्धुः पृथिवीऽउत द्यौः ॥ १६ ॥ आरुष्णे नरजसा वत्तमानो निवेशयन्तु

२७

राम
॥ १३ ॥

दृहती कृन्दः द्वितीयस्य सतो दृहती कृन्दः आयन्त इवेत्यस्य नृमेधा ऋषिः सूर्यो देवता दृहती कृन्दः अद्यादेवा
 इत्यस्य कुत्सऋषिः सूर्यो देवता त्रिष्टुप् कृन्दः ॥ आकृष्णेनेत्यस्य हिरण्यस्तूपांगिरसा दृषी सूर्यो देवता त्रिष्टुप्
 कृन्दः सूर्योपस्थाने विनियोगः ॥ ॐ विष्वाङ्दृहत् विष्वाङ्दृहत्पिबतुसोम्यमध्वायुर्दधद्यज्ञपतावविह्वतम् ॥ वात
 जूतोयोऽभिरक्षितित्मनाप्ताजाः पुपोषपुरुधाविराजति ॥ १ ॥ उदुत्यम् उदुत्यञ्जातवेदसं देवम्बहन्तिकेतवः दृशे
 विश्वायसूर्यम् ॥ २ ॥ येनापावकचक्षसाभरुण्यन्तञ्जनां ॥ २ ॥ अनु ॥ त्वम्बरुणपश्यसि ॥ ३ ॥ दैव्यावध्वर्यू दैव्यावध्वर्यू
 आगतु ठं रथे नसूर्य त्वचा मद्वायुज्ञं ठं समञ्जाथे ॥ तस्मत्त्रयायम्बेनश्चित्तन्देवानाम् ॥ ४ ॥ तस्मत्क्रथा ॥ तस्मत्क्रथापूर्वथा
 विश्वथेमथाज्येष्ठतातिस्वर्हिषद १७ स्वर्विदम् ॥ प्रतीचीनम्बुजनन्दोहसेधुनिमाशुञ्जयन्तमनुयामुवर्द्धसे ॥ ५ ॥ अयम्बे
 नश्चोदयत्पृश्निगर्भाज्जगोतिर्जरायूरजसोविमाने ॥ इममपा१७ सङ्गमेसूर्यस्सशिशुन्नविप्रामतिभीरिहन्ति ॥ ६ ॥ चित्त
 न्देवानाम् चित्तन्देवानामुदगादनी कञ्चक्षुर्मित्तस्यव्वरुणस्याग्नेः ॥ आप्राद्यावापृथिवीऽन्तरिक्षं सूर्योऽत्रात्माजगतस्तु

स्ना०वि० षष्ठ्यां ॥ पौर्णमास्यं ताभिप्रायेणमात्रं कृष्णाष्टम्यामित्यर्थः ॥ वेदस्येति ॥ वेद शब्देन मन्त्र ब्राह्मणयोरेवोत्सर्गः ॥
 ॥ १ ॥ नाङ्गानां ॥ छन्दोवत्सूत्राणीत्यादिना भेदावगमात् ॥ अत्र सूत्रोक्तकाले उत्सर्गाख्यं कर्मकर्तुं मशक्तश्चेत् स्मृत्युक्त
 कालेपि कुर्वीत् ॥ तदमनुः ॥ पुष्ये तु छंदसां कुर्याद्वहिरुत्सर्जनं द्विजः ॥ माघ शुक्लस्य वा प्राप्ते पूर्वार्द्धे प्रथमे
 हनि ॥ १ ॥ कात्यायनः ॥ उत्सर्गश्च तदातिथ्ये कुर्यात्पौष्टपदेथवा ॥ तथा खादिरगृह्ये विशेषः ॥ पुष्ये तु उत्सर्जनं
 कुर्यादुपाकर्मादिनेथवेति ॥ पुष्ये पुष्यमासे इति मदन रत्नकारेण व्याख्यातं ॥ उपाकर्मकालस्तु सूत्रकारेणोक्तः ॥
 अथातोऽध्यायोपाकर्मौषधीनां प्रादुर्भावे श्रवणेन श्रावण्यां पौर्णमास्यां ७ श्रावणस्य पञ्चमी ७ हस्तेनवेति ॥ सूत्रार्थ
 स्तुप्रयोगेऽस्फुटी भविष्यति ॥ क्वचिन्निषेधोऽप्युक्तः ॥ संक्रान्तौ ग्रहणेचैव सूतकेऽतकेऽपि वा ॥ गणस्नानं न कुर्वीत
 नारदस्य वचोयथा ॥ गणस्नानं शब्देनोत्सर्गाख्यं कर्म ॥ अतएव स्मृत्यर्थसारे उक्तं ॥ कस्मिंश्चिद्दिने ग्रहण-
 संक्रान्तिवर्जिते कार्यं ॥ कर्मणो न लोपः ॥ नोत्कर्ष इति ॥ इत्यमुत्सर्ग कालं निर्णय यथा विधिप्रयोगं कुर्वीत

श्रीगणेशाय नमः ॥ कृष्णमूर्ति पदद्वन्द्वं निधाय हृदि मङ्गलं ॥ स्फुटं स्नानप्रयोगोऽयं यथामतिवितन्यते
 तत्रोत्सर्गकालो निर्णीयते ॥ अत्र गृह्यसूत्रं ॥ पौषस्य रोहिण्यां मध्यमायां वाष्टकाया मध्यायानुत्सृजेयुर्दकान्तः ॥
 इत्येति ॥ सूत्रार्थः ॥ पौषमासस्य रोहिणी नक्षत्रयुक्ते ॥ अथवा मध्यमाष्टकायां ॥ पौषपूर्वाष्टम्या मध्या
 यानुत्सृजेयु राचार्यशिष्या उत्सृष्टानां कृन्द सांपुनरुपा करणं यावत्तावन्न पठेयुरित्यर्थः ॥ अत्र कालांतर मप्युक्तं
 गृह्यकारेण ॥ तथा च सूत्रं ॥ अर्द्धषष्ठान्मासान धीत्योत्सृजे युरर्द्धं सप्तमान्वेति ॥ सूत्रार्थः ॥ अर्द्धषष्ठान्मासान् ॥
 अर्द्धः षष्ठोमासोयेषु तेर्द्धं षष्ठास्तान्साद्धं पञ्च मासानिति यावत् ॥ आवण्यामुपाकृतानि कृन्दांसि माघ कृष्णामा
 वास्या पर्यन्तमधीत्योत्सृजेयुः ॥ अर्द्धसप्तमान्वा ॥ अर्द्धः सप्तमो मासोयेषु तेर्द्धं सप्तमास्तान्साद्धं षण्मासा निति
 यावत् फाल्गुण कृष्णामावास्या पर्यन्त मधीत्योत्सृजेयुरित्यर्थः ॥ तथा च सूत्रार्थकारिका ॥ पौष मासस्य
 रोहिण्यां कृष्णाष्टम्यामथापिवा ॥ उदकान्तं समासद्य वेदस्योत्सर्जनं वहिरिति ॥ दर्शान्ताभिप्रायेण पौषकृष्णा

33

इदानीं बहुत लोग आवणी कर्त्ते हैं जिन पद्धति योंके अनुसार कर्त्ते हैं उनका प्रमाण मिलता नहीं और वेदके मन्त्रादि कवीप्रायः शुद्ध नहीं होते इसवास्ते लल्लीमिश्र राजन मिश्रने खूब कारिकाके अनुसार पद्धतीको बहुत शोधन करके कालिकापुरमे छपवाया है जो कुछ इसके उपयोगी मन्त्रादि कहैं सो सब लिखे हैं इसके लेने वालेको बाहरसे कुछ अपेक्षा नहीं रहेगी जिसको लेना होवे उसे कलकत्ता बड़ीबाजार सङ्गतगलीमे लल्लीमिश्र अथवा राजनमिश्रके पासमिलेगी ।

शहर कलकत्ता महल्ला नीमतलामे श्रीभुवनचन्द्र वैशाखके ज्ञानरत्नाकर यन्त्रालयमे

सम्बत् १९२३ मिति आषाढ सुदी ५ पञ्चमी सोमवार को यन्त्रित हुआ ।

स्तना० वि०
॥२३॥

गोजाऽऽकृतजाऽऽद्रिजाऽऽकृतवृहत् ॥ ततः सूर्यं पूर्ववत्प्रदक्षिणीकृत्यादित्याय नम इति नमस्कृत्य वक्ष्यमाणैश्चतुर्थ्यन्तै
र्नाममन्त्रैः प्राच्यादिदिशस्तद्दिग्देवताश्च नमस्कुर्यात् ॥ ॐ प्राच्यैदिशेनमः ॥ ॐ इन्द्रायनमः ॥ ॐ आग्नेय्यैदि
शेनमः । अग्नयेनमः ॥ ॐ दक्षिणायैदिशेनमः । यमायनमः ॥ ॐ निर्वृत्त्यैदिशेनमः ॥ निर्वृत्तयेनमः ॥ ॐ
प्रतीच्यैदिशे ० ॥ वरुणायनमः ॥ ॐ वायव्यैदिशे ० । वायवेनमः ॥ ॐ उदीच्यैदिशे ० ॥ सोमायनमः ॥ ॐ
ईशान्यैदिशे ० ॥ ईशानायनमः ॥ ॐ ऊर्ध्वायैदिशे ० ॥ ब्रह्मणेनमः । ॐ अवाच्यैदिशे ० ॥ अनन्तायनमः ॥ इति
दिशो देवताश्च प्रणम्योपविशेत् ॥ ततो ब्रह्मादिवरुणपर्यन्तेभ्य एकैकस्मै नमस्कुर्यात् ॥ अथवा योगीयाञ्च वल्क्यमतेन
उदकाञ्जलिं दद्यात् ॥ सयथा ॥ ॐ ब्रह्मणेनमः ॥ अग्नये ० पृथिव्यै ० । ॐ उषधीभ्यो ० । वाचे ० । वाचस्पतये ०
विष्णवे ० ॥ महद्भगो ० ॥ आपांपतये ० । ॐ वरुणायनमः । एवं नमस्कारं कृत्वोदकं दत्वाञ्जलिनाजलमादाय सं
वर्चसेति मन्त्रेण मुखं संशोध्य देवागात्विति मन्त्रेण स्नानादिकर्माङ्गभूतदेवताविसर्जयेत् ॥ संवर्चसेति परमेष्ठी ऋषि

राम
॥२३॥

३ ॥ ॐ रुद्राय नमः ॥ अपास्पर्शः ॥ तत्सवितुरिति विश्वामित्र ऋषिः सविता देवता गायत्री छन्दः पूजने विनि० ॥
 ॐ तत्सवितु० ॥ ४ ॥ ॐ सविते नमः ॥ मित्रस्येत्यस्य विश्वामित्र ऋषिः मित्रो देवता गायत्री छन्दः पूजने विनियोगः ॥
 ॐ मित्रस्य चर्षणीधृतो वेदे देवस्य सानुसि ॥ द्युन्मन्त्रित्वं यवस्तमम् ॥ ५ ॥ ॐ मित्राय नमः ॥ इममेत्यस्य शुनः शेष ऋषिः
 वरुणो देवता गायत्री छन्दः पूजने विनियोगः ॥ ॐ इममेव वरुणश्रुधो हवमद्याचमृडय ॥ त्वामवस्युराचके ॥ ६ ॥
 ॐ वरुणाय नमः ॥ एवं ब्रह्मादिदेवानर्चयित्वा याद्यादृश्यमस्य हठं सः शुचिषदित्येताभ्यां सूर्यमुपतिष्ठेत् ॥ अदृश्यमे
 त्यस्य प्रस्तरु ऋषिः सविता देवता गायत्री छन्दः सूर्योपस्थाने वि० ॥ ॐ अदृश्यमस्य केतवो विरुषस्यो जना २ ॥ ॐ अन्नं ॥
 भ्राजन्तोऽग्नेयं यथा ॥ उपयामगृहीतोसि सूर्याय त्वाभ्राजयैष ते योनिः सूर्याय त्वाभ्राजय ॥ सूर्यं भ्राजिष्ठु भ्राजिष्ठु
 स्वन्दे वेष्णुसि भ्राजिष्ठो हस्मनुष्येषु भूयासम् ॥ हठं सद्रत्यस्य वामदेव ऋषिः सविता देवता अतिजगती छन्दः सूर्यो
 पस्थाने विनियोगः ॥ ॐ हठं सः शुचिषदसु रन्तरिक्षसद्भोता वेदिषदतिथिर्दुरोणसत् ॥ नृषद्वरसद्वतसद्भो मसद्वजा

स्ना० वि०
॥२२॥

37

तिलमुदकं दद्यात् ॥ इत्यवसानाञ्जलिं दद्यात् । योगियाक्षतक्यः ॥ वस्त्रनिष्पीडितं तोयं स्नातस्थोच्छिष्टभागिनां ॥
भागधेयं श्रुतिः प्राह तस्मान्निष्पीडयेज्जले ॥ ततः स्नानवस्त्रप्रान्तं निष्पीडयेत् ॥ येके चास्त्रकुले जाता अपुत्रा गोत्रि
णोऽमृताः ॥ ते गृह्णन्तु मया दत्तं वस्त्रनिष्पीडनोदकं ॥ एवं स्नानवस्त्रं निष्पीड्य प्रागुदग्वा तर्पणार्थं कुशान् परित्यज्य
यज्ञोपवीतीभूत्वा च मयि जले ब्रह्मादिदेवानावाह्य वक्ष्यमाणैस्तत्तल्लिङ्गमन्त्रैर्यथासम्भवोपचारैश्चन्दनाक्षतपुष्पादिभिर्वह्ना
दिवरुणान्तानर्चयेत् ॥ ते मन्वा यथा ॥ ब्रह्मयज्ञानमिति प्रजापतिर्ऋषिरादित्यो देवता त्रिष्टुप् छन्दः पूजने
वि० ॥ ॐ ब्रह्मयज्ञानमथ मम्युरस्तादिसीमतः सुरुचो ब्रुवेऽश्रावः ॥ सबुध्नाऽऽपमाऽअस्य विष्टाः सुतश्च योनिमसं तश्च
ध्रुवः ॥ १ ॥ ॐ ब्रह्मणे नमः । इदं विष्णुरिति मेधातिथिर्ऋषिर्विष्णुर्देवता गायत्री छन्दः पूजने वि० । ॐ इदं
विष्णुर्विचक्रमेले धानिदधेपदम् ॥ समूढमस्य पादौ सुरेखाहा ॥ २ ॥ ॐ विष्णवे नमः ॥ नमस्त इत्यस्य परमेष्ठी
ऋषिः रुद्रो देवता गायत्री छन्दः पूजने वि० ॥ ॐ नमस्ते रुद्रमन्त्रावऽउतोतऽइषवे नमः ॥ बाहुभ्यामुतते नमः ॥

राम

॥२२॥

दद्यात् ॥ अदकोगोलास्त्रमातामही अदकः शर्माट० धा इति प्रमातामहायाञ्जलितयं दद्यात् ॥ अदकोगोलास्त्र
 दृष्टप्रमातामही अदकः० स्वधा इति दृष्टप्रमा० दद्यात् ॥ ततः अदकोगोलास्त्रमातामही अमुकीदेवी तृष्य० धा ॥ इति
 मातामह्यै० अदकोगोलास्त्रमातामही अमु० धा इति प्रमाता० ॥ अदकोगोलास्त्रदृष्टप्रमातामही अमु० स्वधा इति
 दृष्टप्रमातामह्यै० एकैकमञ्जलिं दद्यात् ॥ ततः आचार्यादीन्नामगोल स्वधाकारैस्तर्पयेत् ॥ आचार्यतत्पत्नीभार्यापुत्र
 पितृव्यतत्पत्नीमातुलतत्पत्नीसुहृद्विष्यान्स्तर्पयेत् ॥ अदकोगोलास्त्रजुगरदकः शर्मा तृष्यतामिदं जलं तस्मै स्वधा ॥
 अदकोगोलास्त्रजुगपत्नी अमुकीदेवी तृष्यतामिदं जलं तस्मै स्वधेत्यादि ॥ ततो ये बान्धवा बान्धवा वा येन्यजन्मनि
 बान्धवाः ॥ ते सर्वे तृप्तिमायान्तु येचास्त्रतोयकांक्षिणः ॥ ये मे कुले लुप्तपिण्डाः पुत्रदारविवर्जिताः ॥ तेषां हि
 दत्तमक्षय्यमिदमस्तु तिलोदकं ॥ आब्रह्मस्तम्बपर्यन्तं देवर्षि पितृमानवाः । तृष्यन्तु पितरः सर्वे मातृमातामहा
 दयः । अतीतकुलकोटीनां सप्तद्वीपनिवासिनां ॥ आब्रह्मभुवनाल्लोकादिदमस्तु तिलोदकं । इति मन्त्रैः पृथक्पृथक्

वि० देवा देवता गायत्री छन्दः सर्वेषां मन्त्राणां प्रसेकाख्ये कर्मणि वि० ॥ ॐ उदी॑रतामवरु॑ऽउत्परा॑सऽउन्म॑द्यमाः पि
 तरः॑ सोम्यासः॑ ॥ आशु॑यर्द्ध॑युरवृ॒काऽवृ॒तज्ञा॑ स्तेनोवन्तु॑ पितरो॒ हवे॑षु ॥ १ ॥ ॐ अङ्गि॑रसोनः॒ पित॑तो नव॒ग्वाऽअथ॑र्वाणो भृग॑
 वः सोम्यासः॑ ॥ तेषा॑वय॒ठं सु॑म॒तौ यज्ञि॑यानामपि॒ भूदे॑सौ मन॒से स्या॑म ॥ २ ॥ ॐ आय॑न्तु नः॒ पितरः॑ सोम्यासो॒ ग्निष्वा॑त्ताः पृथि
 मि॒र्दे॑वयानैः॑ ॥ अस्मि॑त्यज्ञे॒ स्वय॑यामदन्तो॒ धिब्रु॑वन्तु॒ ते वन्त्व॑स्मान् ॥ ३ ॥ ॐ ऊ॒र्जं ह॑न्तीरु॒ह्य त॑द्भु॒तम्य॑यः की॒लाल॑म्यरि॒ सुत॑म्
 सु॒धास्य॑तु॒र्पय॑त मे॒ पित॑रन् ॥ ४ ॥ ॐ पि॒त्र्यः स्व॑धा॒यिभ्यः॑ स्व॒धानमः॑ पिताम॒हेभ्यः॑ स्व॒धा॒यिभ्यः॑ स्व॒धानमः॑ प्र॒पिता॑महे॒भ्यः स्व॑धा
 यिभ्यः॑ स्व॒धानमः॑ ॥ अ॒क्षन्पि॑तरो॒मी॑ मदन्त॒ पित॑रोती॒ तप॑न्त॒ पित॑रुः॒ पित॑रुः शु॒न्ध॑ इ॒म् ॥ ५ ॥ ये॒चे॒हपि॑तरो॒ ये च॑ने॒ हया॑र॒श्च
 वि॒द्मया॑र॒श्च॑ च॒नप्र॑वि॒द्म ॥ त्वं वे॑त्य॒यति॑ते जा॒तवे॑दः स्व॒धाभि॑र्यु॒ज्जठं॑ सु॒क्तं तं॑ जुष॒स्व ॥ ६ ॥ मधु॑वाताऽवृ॒ताय॑ते मधु॒ चर॑न्ति
 सि॒न्धवः॑ । मा॒ध्वीर्नः॑ स॒त्वोष॑धीः ॥ ७ ॥ मधु॑न॒क्तम॑तो॒ष सो॑मधु॒ मत्पा॑रि॒ वृ॒ठं रजः॑ ॥ मधु॑द्यौर॒स्तु नः॑ पिता ॥ ८ ॥ मधु॑
 मान्नो॒ वन॑स॒तिर्मा॑धुमा॒श्च सु॑ख्यः ॥ मा॒ध्वीर्गा॑वे॒ भव॑न्तु नः ॥ ९ ॥ ततः॑ त॒प्यद्भू॑तः ॥ ३ ॥ इत्य॑ञ्जलि॒त्रयं॑ पि॒तादि॑

स्ना० वि० दर्भेण तिलमिश्रितेन जलेन पित्रादिभ्य स्त्रींस्त्रीनञ्जलीन् दद्यात् ॥ अञ्जलि नियममाहव्यासः ॥ एकैकमञ्जलिं देवा
 ॥२०॥ द्वौ द्वौ तु सनकादयः ॥ अश्रन्तिपितर स्त्रींस्त्रीं स्त्रियस्त्वेकैकमञ्जलिमिति ॥ अदकोगोलोस्मत्पिता अदकः शर्माट
 ष्यतामिदं जलं तस्मै स्वधा इत्येकाञ्जलिं दत्त्वैवमपरमञ्जलिद्वयं पित्रे दद्यात् ॥ ततश्च अदकोगोलोस्मत्पितामह अदकः
 शर्माट्ष्यतामिदं जलं तस्मै स्वधा ॥ एवमपरमञ्जलिद्वयं पितामहाय दत्त्वा अदकोगोलोस्मत्पितामह अदकः शर्मा
 ट्ष्यतामिदं जलं तस्मै स्वधा ॥ एवमपरमञ्जलिद्वयं प्रपितामहाय दत्त्वा ॥ ततः प्रसेकाख्यं कर्मकुर्यात् ॥ तद्यथा ।
 उदीरतामित्यादिषडर्चपर्यन्तं मधुवाता इति तृच पर्यन्तं यथाक्रमं मन्त्रानुपांश्चान्नायस्वरेण पठन्मञ्जलिकृतापोजला
 धिकरणे प्रक्षिपेत् ॥ उदीरतामङ्गिरस आयन्तुन इति तिसृणां शङ्खः प्रजापतिर्ऋषिः पितरो देवता लिष्टुप् छन्दः
 ऊर्जमित्यस्य प्रजापति ऋषिरापो देवता विराट् छन्दः पितृभ्य इत्यस्य प्रजापत्यश्वि सरस्वत्य ऋषयः पितरो देवता
 यजूंषियेचेहेत्यस्य प्रजापत्यश्विसरस्वत्य ऋषयः पितरो देवता लिष्टुप् छन्दः मधुवाता इति तिसृणां गोतम ऋषि

५१

राम

॥२०॥

पाणौ गृहीत्वा तानेव कुशान्दक्षिणमूलान् कृत्वोशंतस्वेत्यनया कव्यवाडनलादीना वाह्यायन्तु न इति जपित्वा कव्यवाड
 लनलादींस्तर्पयेत् ॥ तद्यथा । उशन्तस्वेति प्रजापतिर्ऋषिः पितरो देवता अनुष्टुप् छन्दः आवाहने वि० ॥
 ॐ उशन्तस्वानिधीमह्युशन्तःसमिधीमहि ॥ उशन्तु शतऽआवहपितृन् हविषेऽअत्तवे ॥ आयन्तुन इत्यस्य शङ्खकृषिः पि
 तरो देवया लिष्टुप् छन्दः जपे वि० ॥ ॐ आयन्तुनः पितरः सोम्यासोऽग्निष्वात्ताः पृथिभिर्देवयानैः । अस्मिन्यज्ञे स्वध
 यामदन्तोधिब्रुवन्तु ते वन्तु स्नान् ॥ ततोऽग्निरञ्जलिं प्रपूर्य पितृतीर्थेनाञ्जलिं क्षिपेत् ॥ ॐ कव्यवाडनलस्तृ० ॥ ॐ
 सोमस्तृ० ॥ ॐ यमस्तृ० ॥ ॐ अग्निष्वात्ताः पितरस्तृप्यन्तां ॥ ॐ सोमपाः पितरस्तृ० ॥ बर्हिषदः पितर
 स्तृ० ॥ ॐ यमाय नमः ॥ ॐ धर्मराजाय ० । ॐ मृत्यवे ० । ॐ अन्तकाय ० ॥ ॐ वैवस्वताय ० । ॐ काला
 य ० । ॐ सर्वभूतक्षयाय ० ॥ ॐ औदुम्बराय ० ॥ ॐ दध्नाय ० ॥ ॐ नीलाय ० ॥ ॐ परमेष्ठिने ० ॥ ॐ वृकोद
 राय ० ॥ ॐ चित्राय नमः ॥ ॐ चित्रगुप्ताय ० । गोत्रनामपूर्वकं सव्यं ज्ञात्वा च पितृतीर्थेन दक्षिणामुखेन द्विगुण

स्ना० वि० काञ्चात्रचोपदुधातिरुक्मएवतस्याआयतनमथयांयजुषापुरुषणवतस्याआयतनमथया ॐ साम्नापुष्करपर्णमेवतस्याआ
 ॥ १७ ॥ यतनमेवंतीष्टकः ॥ २१ ॥ तेवाऽएते तेवाएतेउभेएषचरुक्मएतच्चपुष्करवर्णमेतंपुरुषमपीतउभेहृक्सामेयजुरुपीतए
 वस्वेकेष्टकः ॥ २२ ॥ सुएषएवमृत्युः । सुऽएषएवमृत्युर्यएषएतस्मिन्मण्डलेपुरुषोयथायंदक्षिणेक्षन्पुरुषः सुएषएवंव्यि
 दआत्माभवतिसयदैवम्विदस्माल्लोकात्प्रैत्यैतमेवात्मानमभिसुम्भवतिसोमृतोभवतिमृत्युर्ह्यस्यात्माभवति ॥ २३ ॥ स
 माप्तंमण्डलब्राह्मणं ॥ एवंकायवाङ्मनोभिर्नमस्कृत्यासनोपर्युपविशेत् ॥ अथ ब्रह्मयज्ञः ॥ ॥ तस्य च कालः कुर्यो
 गपरिशिष्टेऽभिहितः ॥ सचार्वाक्तर्पणात्कार्यः पश्चाद्वाप्रातराहुतेः ॥ वैश्वदेवावसानेवानान्यत्वेतिनिमित्तकात् ॥
 ततः ब्रह्मयज्ञात्पूर्वंस्वशरीरेसर्वानुक्रमस्त्वोक्तन्यासान्कुर्यात् ॥ तेयथा ॥ मुखे ॥ ॐ तिर्यग्विलायचमसायो
 ध्वं बुधाय नमः । चक्षुषोः ॥ ॐ गोतमभरद्वाजाभ्यां नमः । कर्णयोः ॥ ॐ विश्वामित्रजमदग्निभ्यां । ना राम
 सापुटयोः ॥ ॐ वसिष्ठ कश्यपाभ्यां । वाचि ॥ ॐ अत्रये नमः शिरसि ॥ ॐ गायत्र्यै नमोग्नये । ग्रीवायां ॥ १७ ॥

बहुवश्चेति ह ब्रूयाद्यदुहासावमुलतेनैकोययदिहप्रजासुवज्जधाव्याविष्टस्तेनोवहवः ॥ १६ ॥ तदाज्जः तदाज्जरन्तिकेष्ट्यु
 दूरा ३ इत्यन्तिकेचदूरेचेति ह ब्रूयाद्यदुहायमिहाध्यात्मन्तेनान्तिकेययदसावमुलतेनोदूरे ॥ १७ ॥ तदेषस्लोकोभव
 ति तदेषस्लोकोभवत्यन्तेभात्यश्रितोरसाना ७ संक्षुरेष्टतइतियदेतन्मण्डलंतपतितदन्नमथयएषएतस्मिन्मण्डलेपुरुषः सो
 त्तासुएतस्मिन्नन्तेपश्रितोभातीत्यधिदेवतं ॥ १८ ॥ अथाध्यात्मं अथाध्यात्ममिदमेवशरीरमन्नमथयोयंदक्षिणेक्षन्पु
 रुषः सोत्तासुएतस्मिन्नन्तेपश्रितोभाति ॥ १९ ॥ तमेतमग्निरित्यध्वर्यवउपासते ॥ यजुरित्येषहीदठं सर्वंयुनक्तिसामेति
 च्छन्दोगाऽएतस्मिन्हीदठं सर्वठं समानमुक्थमितिबह्वृचाएषहीदठं सर्वमुत्थाप्रयति यातुरितियातुविदएतेनहीद
 ठं सर्वंयतंविषमिति सर्पाः सर्पइतिसर्पविदजर्गितिदेवारयिरितिमनुष्यामायेत्यसुराः स्वधेतिपितरौदेवजनइतिदेवजन
 विदोखूपमितिगन्धर्वागन्धइत्यश्वरुसस्तंयथायथोपासतेतदेवभवतितद्वैनान्भुत्वावतितस्मादेनमेवंवित्सर्वैरेवैतैरुपासीतसु
 र्वठं हैतद्भवतिसर्वठं हैनमेतद्भुत्वावति ॥ २० ॥ सुएष्वीष्टकाग्निः ॥ सुऽएष्वीष्टकोग्निर्ऋगेकायजुरेकासामैकातद्यां

स्ना० वि०

॥१६॥

व० ह्येतन्मिथुनं परमो ह्येष आनन्दः ॥ ११ ॥ तस्मादेवं वित्स्वयात् । तस्मादेवं वित्स्वया ल्लोक्यर्थां हैते एव तद्देवते मि
थुनेन प्रियेण धाम्ना समर्द्धयति तस्मादुहस्वपतं धुरे वनबोधयेन्नेदेते देवते मिथुनी भवन्त्यौ हि न सानीति तस्मादुहैतत्सुषुप्सुः श्ले
ष्मणमिव मुखं भवत्येते एव तद्देवते ऐतः सिञ्चतस्तस्माद्देतसद्दृढं सर्वं संभवति यदिदं किञ्च ॥ १२ ॥ सुषुप्सु एव मृत्युः सु
षुप्सु एव मृत्युर्येषु एतस्मिन्मण्डले पुरुषो यश्चायं दक्षिणे च न पुरुषस्तस्य हैतस्य हृदये प्रादावतिहतौ तौ हैतदाच्छिद्योत्क्राम
तिसु यदोत्क्रामत्यथ हैतत्पुरुषो म्रियते तस्मादुहैतत्प्रेतमाज्जराच्छेद्यस्येति ॥ १३ ॥ एष उ एव प्राणः सुषुप्सु हीमाः सर्वाः प्रजाः प्रणय
तितस्यैते प्राणाः स्वाः सुयदास्वपित्यथैनमेते प्राणाः स्वा अप्रियन्ति तस्मात्स्वाप्ययः स्वाप्ययो ह वै त ० स्वप्न इत्याचक्षते परोक्षं परो
क्षकामाहि देवाः ॥ १४ ॥ सु एतैः सुप्तः । सु एतैः सुप्तो न कस्यचन वेदनमनसा सुक्कल्पयति न वा चान्नस्य रसं विजानाति न प्रा
णेन गन्धं विजानाति न चक्षुषा पश्यति न श्रोत्रेण शृणोत्येत ० ह्येते तदापीता भवन्ति सुषुप्सु एकः सुग्रजा सुवज्रधा व्याविष्टस्तस्मा
देका सती लोकं पृणारुर्वमग्निमनु विभवत्यथ यदेक एव तस्मादेका ॥ १५ ॥ तदाज्जः तदज्जरे को मृत्युर्वहवा ३ इत्येकश्च

५५

राम

॥१६॥

प्रतदाभवतीत्येवाधियज्ञं ॥ ६ ॥ अथाध्यात्मं ॥ यदेतन्मण्डलं तपतियस्यैषरुक्मदंतच्छुक्लमक्षं नथयदेतदर्चिर्दीप्यते
 यच्चैतत्पुष्करपर्णमिदंतत्कृष्णमक्षं नथयएषएतस्मिन्मण्डलेपुरुषोयस्यैषहिरण्मयःपुरुषोयमेवसुयोयंदक्षिणेक्षन्पुरुषः ॥
 ७ ॥ सएषएवलोकंष्टणातामेषसर्वोऽग्निरभिसम्पद्यतेतस्यैतन्मिथुनंयोयर्ठं सव्येक्षन्पुरुषोर्द्ध्वमहैतदात्मनोयन्मिथुनंयदा
 वैसहमिथुनेनायसर्वोयकृत्स्नःकृत्स्नतायैतद्यत्तेद्वेभवतोद्वन्द्वं हिमिथुनंप्रजननन्तस्माद्वेदे लोकंष्टणे उपधीयेतेतस्मादुवा
 म्यांद्वाभ्यांचितिंप्रणयन्ति ॥ ८ ॥ सऽएषऽएवेन्द्रः । सएषएवेन्द्रोयोयंदक्षिणेक्षन्पुरुषोथेयमिन्द्राणीताभ्यां देवा एतां
 विधृतिमकुर्वन्नासिकांतस्माज्जायायाश्चन्तेनाग्नीयाद्वीर्यवान्हास्माज्जायतेव्वीर्यवन्तमुहसाजनयतियस्या अन्तेनाश्नाति ॥
 ९ ॥ तदेतद्देवव्रतम् । तदेतद्देवव्रतं राजन्यवन्धवोभनुष्याणामनुतमांगोपायन्ति तस्मादुतेषुवीर्यवांजायतेऽतवाका
 व्रयसां साक्षिप्रश्येनंजनयति ॥ १० ॥ तौहृदयस्याकाशंप्रत्यवेति । तौहृदयस्याकाशंप्रत्यवेत्यमिथुनीभवतस्तौयदामिथु
 नस्यान्तंगच्छतोयहैतत्पुरुषःस्वपितितद्यथाहैवेदंमानुषस्यमिथुनस्यान्तंगत्वासम्विद्द्वभवत्येवर्ठं हैवैतदसंविद्द्वभवतिहै

४
 ५६

संज्ञा वि०

॥१५॥

मृत्युः सऽएष एव मृत्युर्य एऽएतस्मिन्मण्डले पुरुषो यैतदमृतं यदेतदर्चिर्दीयते तस्मान्मृत्युर्न म्रियते मृते ह्यन्तस्तस्मादु न दृश्य
ते मृते ह्यन्तः ॥ ३ ॥ तदेष लोको भवति ॥ तदेष लोको भवत्यं तरं मृत्योरमृतमित्यवर ९७ ह्येतन्मृत्योरमृतं मृत्यावमृत
माहितमित्येतस्मिन् हि पुरुष एतन्मण्डलं प्रतिष्ठितं पतिमृत्युर्विवस्वन्तं वस्तु इत्यसौ वा ॥ ५ ॥ आदित्यो विवस्वाने पृथ्वी होरा ले
विवस्वते तु भेषवस्ते सर्वतो ह्येनेन परिहृतो मृत्योरात्मा विवस्वतीत्येतस्मिन् हि मण्डले ॥ ६ ॥ एतस्य पुरुषस्यात्मैतदेष लोको भवति
॥ ४ ॥ तयोर्वा एतयोरुभयोरेतस्य चार्चिषऽएतस्य च पुरुषस्यैतन्मण्डलं प्रतिष्ठातस्मान्महदुक्थम्परस्मै न शठं सेने देतां प्र
तिष्ठां छिन्ददा ॥ ७ ॥ इत्येता ९७ हस प्रतिष्ठां छिन्ते यो महदुक्थं पपस्मै शठं स तितस्मादुक्थं संभूयिष्ठं परिचक्षते प्रतिष्ठां छिन्नो
हि भवतीत्यधिदेवतम् ॥ ५ ॥ अथाधियज्ञं ॥ यदेतन्मण्डलं पत्ययठं सरुक्मो ययदेतदर्चिर्दीयते ॥ ६ ॥ इदन्तत्पु
ष्करपर्णं माप्रो ह्येता आपः पुष्करपर्णमथ य एष एतस्मिन्मण्डले पुरुषो यमेव स यो यठं हिरण्मयः पुरुषस्तदेतदेवैतन्नय ॥ ७ ॥
संस्कृत्य होपधत्ते तद्यज्ञस्यैवानुस ९७ स्थामूर्ध्वमुत्क्रामति तदेतमध्ये तिय एष तपति तस्मादग्निना द्वियेत परिहन्तु ममुबह्ये

राम

॥१५॥

तिरेकन्तन्मेमनः शिवसं कल्पमस्तु ॥ १ ॥ येनकर्माणि ॥ येनकर्माण्यपसेमनीषिणेयज्ञे कृण्वन्ति विदधे धुवीराः यदे
पूर्वं व्यक्तमन्तः प्रजानान्तन्मेमनः शिवसं कल्पमस्तु ॥ २ ॥ यत्प्रज्ञानम् यत्प्रज्ञानमुतचेतो धृतिश्च यज्योतिरुत्तरुद्धतस्मजा
सु यस्मान्न कृते किञ्चन कर्मा क्रियते तन्मेमनः शिवसं कल्पमस्तु ॥ ३ ॥ येनेदम् ॥ येनेदम्भूतम्भुवनम्भविष्यत्परिगृहीतमस्य ते
न सर्वम् ॥ येन यज्ञस्तु यते सप्तहेतातन्मेमनः शिवसं कल्पमस्तु ॥ ४ ॥ यस्मिन्नृचः सामयजू ७७ पियस्मिन् प्रतिष्ठितार
यनाभाविवाराः यस्मिन् चित्तं सर्वमोतं प्रजानान्तन्मेमनः शिवसं कल्पमस्तु ॥ ५ ॥ सुषारथिरश्वानिव यन्मनुष्या
न्नेनीयते भीशुभिर्वाजिन इव हृत्प्रतिष्ठं यदेजिरञ्जविष्ठन्तन्मेमनः शिवसं कल्पमस्तु ॥ ६ ॥ अथमण्डलब्राह्मणं ॥
मण्डलब्राह्मणस्य विवस्वानृषिर्वायुर्दे० सूर्योप० ॥ यदेतन्मण्डलं तपतितन्महदुक्थन्ता कृचः सकृच्चांलोकोथयदेतदस्मिर्दी
प्यतेतन् महाव्रतं तानि सामानि ससांस्नांलोकोथयऽएषऽएतस्मिन्मण्डले पुरुषः सोमिस्तानियजू ७७ पिसयजुषां लोकः ॥ १ ॥
सैषात्रय्येव विद्या तपति ॥ तद्वै तदथ विद्वा ७७ स आहुस्त्वयीवाऽएषा विद्या तपतीति व्याग्धैव तत्प्रशन्तीव दति ॥ २ ॥ सुएष एव

स्ना० वि० तंयुज्जम् तंयुज्जं बर्हिषि प्रौक्षन् पुरुषं जातमग्रतः तेन देवाऽअयजन्त साध्याऽऽवृषयश्च ये ॥ ६ ॥ यत्पुरुषं ॥ यत्पुरुषं व्यद-
 ॥ १४ ॥ धुः कति धाव्य कल्पयन् मुखं किमस्यासीत् किम्बाहू किमूर्ध्वा पादाऽउचेरते ॥ १० ॥ ब्राह्मणोऽस्य ॥ ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद्वा-
 हूरा जंयुः कृतः ऊरु तदस्य वद्वैश्वः पङ्गवा १७ शुद्रोऽजायत ॥ ११ ॥ चन्द्रमामनसः ॥ चन्द्रमामनसो जातश्चक्षुः सूर्योऽअ-
 जायत ॥ श्रोत्राद्वायुश्च प्राणश्च मुखादग्निरजायत ॥ १२ ॥ नाभ्याऽआसीत् ॥ नाभ्याऽआसीदन्तरिक्षं ठं शीर्ष्णो द्यौः
 समवर्त्तत पङ्गवा भूमिर्दिशः श्रोत्रात्तथा लोका २ ॥ अकल्पयन् ॥ १३ ॥ यत्पुरुषेण ॥ यत्पुरुषेण हविषा देवा यजुमतन्वत-
 वसन्तोऽस्यासीदाज्यं ग्रीष्मऽदध्मः शरद्भुविः ॥ १४ ॥ सुप्तास्य ॥ सुप्तास्यामनपरिधयस्त्रिः सुप्तसमिधः कृताः देवा यद्यजन्त-
 न्वानाऽअवधुन् पुरुषं पशुम् ॥ १५ ॥ यज्ञेन यज्जम् ॥ यज्ञेन यज्जमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ॥ ते हुना कस्माहि-
 मानः स चन्त यत्पूर्वं साध्याः सन्ति देवाः ॥ १६ ॥ अथ शिवसंकल्पः ॥ यज्जाग्रत इति षडृचस्य शिवसंकल्पः ऋषिर्मनो देवता राम
 त्रिष्टु० सूर्योपस्थाने विनियोगः ॥ यज्जाग्रतः यज्जाग्रतो दूरमुदैति दैवन्तदु सुप्तस्य तथैवेति ॥ दूरं द्रुमञ्जरोतिषाञ्जरो ॥ १४ ॥

षट्सहस्रं ॥ हिरण्यये न सवितारथेनादेवोयातिभुवनानिपश्यन् ॥ १७ ॥ अथ पुरुष सूक्तं ॥ सहस्रं शीर्षेति षोडशानां
 नारायण पुरुषश्च षिः पञ्चदशानामनुष्टुप् छन्दः । षोडश्यास्त्रिष्टुप् छन्दः । पुरुषो देवता । सूर्यापस्थाने विनियोगः ॥
 ॐः सहस्रं शीर्षं पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् ॥ सभूमिं ठं सर्वतस्तृत्वात्यतिष्ठद्दशंगुलम् ॥ १ ॥ पुरुषऽएवेदं सर्वं
 यद्गतं यच्च भाव्यम् ॥ उता नृत्तत्त्वस्थेऽनो यदन्ते नातिरोहति ॥ २ ॥ एतावानस्य । एतावानस्य महिमा तोज्यायं । अ
 पुरुषः पादेऽस्य विश्वं भूतानि त्रिपादस्यामृतं दिवि ॥ ३ ॥ त्रिपादूर्ध्वः । त्रिपादूर्ध्वं उदैत् पुरुषः पादेऽस्येहाभवत्पुनः । ततो
 विश्वं व्यक्रामत्साशनानशनेऽग्नि ॥ ४ ॥ ततोऽविराड् ततोऽविराड् जायतविराजोऽग्निपुरुषः स जातोऽग्निर्त्तरिच्यतप
 चाद्भूमिमथेऽपुनः ॥ ५ ॥ तस्माद्यज्ञात् ॥ तस्माद्यज्ञात् सर्वं हुतः सन्नृतं षड्राज्यम् पशून् स्तांश्चक्रैवायव्या नारुण्याग्रा
 म्नाश्च ये ॥ ६ ॥ तस्माद्यज्ञात् ॥ तस्माद्यज्ञात् सर्वं हुतः सन्नृतं षड्राज्यम् सामानि जज्ञिरे कृन्दा १७ सितजज्ञिरे तस्माद्यजुस्तस्माद्
 जायत ॥ ७ ॥ तस्मादश्वाः ॥ तस्मादश्वाऽज्जायन्तयेके चैवाभयादतः गावोऽहं जज्ञिरे तस्मात्तस्माज्जाताश्च जावयः ॥ ८ ॥

अथ हेमाद्रि प्रयोगः ॥ सुमुखश्चैकदन्तश्च
 कपिलोगजकर्णकः लम्बोदरश्चविकटोवघ्नना
 शोविनायकः धूम्रकेतुर्गणाध्यक्षो भालचन्द्रोग
 जाननः द्वादशैतानिनामानि यःपठेच्छृणुया
 दपि विद्यारम्भेविवाहेच प्रवेशेनिर्गमेतथा
 संश्रामेसङ्कटेचैव विघ्नस्त्यज्यजायते कुक्कुटभरध
 रंविष्णुं शशिवर्णञ्चतुर्भुजं प्रसन्नवदनंध्यायेत्सर्व
 विघ्नोपशान्तये ४ अभीक्षितार्थसिद्ध्यर्थं पूजितो
 यःसुरासुरैः सर्वविघ्नहरेतस्मै श्रीगणाधिपत
 येनमः वक्त्रतुण्डमहाकाय सूर्यकोटिसमप्रभ
 अविघ्नं कुरुमेदेव सर्वकार्येषुसर्वदा ॥ ६ ॥ वागी
 शाद्यासुमनसः सर्वाधर्मासुपक्रमे ॥ यन्नत्वाकृत
 क्षत्यास्य स्तन्नामामिगजाननं ॥ ७ ॥ गणनाथं न
 मस्कृत्य नमस्कृत्यपितामहं ॥ विष्णुरुद्रंश्चयंदे
 वीं वन्देभक्त्यासरस्वतीं ॥ ८ ॥ स्थानक्षेत्रंनमस्कृत्य
 दिननाथंनिशाकरं ॥ धरणीगर्भसम्भूतं शशिपुत्रं
 वृहस्पतिं ॥ ९ ॥ दैत्याचार्यंनमस्कृत्य सूर्यपुत्रं
 शनैश्वरं ॥ राज्ञंकेतुंनमस्कृत्य यज्ञारम्भेविशेष
 तः ॥ १० ॥ शक्रादिदेवताःसर्वांश्चृषींश्चैवतपोधनान्
 गर्गं मुनिंनमस्कृत्य नारदंपर्वतंतथा ॥ ११ ॥ वसि
 ष्ठंमुनिशार्दूलं विश्वामित्रञ्चगोभिलं ॥ अगस्त्यञ्च
 पुलस्त्यञ्च दक्षमित्थंपराशरं ॥ भरद्वाजञ्चमाण्ड
 व्यं याज्ञवल्क्यञ्चगालवं ॥ १२ ॥ अन्येविष्णोस्तपो
 युक्ता वेदशास्त्रविचक्षणा ॥ १३ ॥ तान्सर्वान्
 प्रणिपत्याहं शुभङ्कर्मसमारभे ॥ लाभस्तेषां
 जयस्तेषां कुतस्तेषांपराजयः ॥ येषामिन्दीवरः
 श्यामो हृदयस्थोजनार्दनः ॥ अग्रतःश्रीनृसिंह

अष्टतोदेवकीमुतः ॥ रक्षतांपाश्वर्योर्देवौ भ्रा
 तरौरामलक्ष्मणौ ॥ १५ ॥ ओम् स्वस्तिश्रीमुकु
 न्दसच्चिदानन्दस्य ब्रह्मणोऽनिर्वाच्यमायाशक्ति
 विजृम्भितअविद्यायोगात्कालकर्म्मस्वभावाविर्भूत
 महत्त्वोदिताहङ्कारतृतीयोद्भूतवेदादिपञ्चके
 न्द्रियदेवतानिर्मितोडुकटाहेचतुर्दशलोकात्मके
 लीलयातन्मध्यवर्तिभगवतः श्रीनारायणस्यनाभि
 कमलोद्भूतसकलोकपितामहस्य ब्रह्मणः सृष्टिंकु
 र्वतस्तदुद्धारणाय प्रजापतिप्रार्थितस्य समस्तजगदु
 त्पत्तिः स्थितिलयकारणस्यरक्षाशिक्षाविचक्षण
 स्यप्रणतपारिजातस्य अच्युतानन्तवीर्यस्य श्रीम
 द्भवगतो महापुरुषस्य श्रीमदादि नारायणस्य
 अचिन्त्या परिमितशक्त्याध्येयमानस्य महाजलौ
 घमध्ये परिभ्रममाणानामनेककोटिब्रह्मांडानो
 मेकतमेरव्यक्तमहदंकारव्यव्यक्तेजोवाग्वाकाशा
 द्यकरणैरावृते अस्मिन्महति ब्रह्माण्डखण्डयो
 र्मध्ये आधारशक्ति श्रीमदादिवाराहदंष्ट्राग्रवि
 राजिते कूर्मानन्तवासुकि तक्षक कुलिककर्कोट
 क पद्ममहापद्मशंखाद्यष्टमहानागैः ॥ संधियमा
 णे ऐरावत पुण्डरीक वामन कुमुदोजन पुष्प
 दन्त सार्वभौम सुप्रतीकाष्टदिग्गज परिप्रतिष्ठि
 तस्य अतल वितल सुतल तलातल रसातल
 महातल पाताल लोकस्योपरिभागे भूर्लोक
 भुवर्लोक स्वर्लोक महर्लोक जनलोक तपलोक
 सत्यलोकादि सप्तलोकस्याधोभागे चक्रवालशैल
 महावलय नगमध्यवर्तिनो महाकाल महाफणि
 राजशेषस्य सहस्र फणानांमणिमण्डल मण्डिते

दिग्दन्ति शुण्डोत्तंभिते अमरावती भोगवती
 सिद्धवती गान्धर्ववती कांच्यवन्यलकावती यशो
 वतीति पुण्यपुरीप्रविष्ठिते इन्द्राग्नियमनिर्घृति
 वरुण वायु कुबेरे शानेतिदिक्पालप्रतिष्ठितेलो
 कालोकाचलवलियते लवणेक्षुसुरासर्पिर्दधिक्षी
 रोदकेतिसप्तार्णवपरिवृते जम्बुलक्ष्मशाल्मलिकु
 शक्रौञ्चशाकपुष्कराख्य सप्तद्वीपयुते इन्द्रकांस्य
 ताम्रगभस्तिनागसौम्यगन्धर्वचारुणभारतेति न
 वखण्ड मण्डिते सुवर्णगिरि कर्णिकोपेत महा
 सरोरुहाकार पञ्चाशत कोटि योजन विस्तीर्ण
 भूमण्डले अयोध्या मथुरा साया काशीकांच्य
 वन्तिका द्वारावतीतिसप्तपुरीप्रतिष्ठिते शालग्रा
 म शम्भल नन्दिग्रामेति ग्रामत्रयविराजिते चम्प
 कारण्य वदरिकारण्य दण्डकारण्या वुंदारण्य
 धर्मारण्य पद्मारण्य गुह्यारण्य जम्बुकारण्या
 दीनांमध्ये नैमिषारण्ये सुमेर निषद रजत
 कूट शुम्भकूट श्रीकूट हिमाचलानां हरिवर्षकिं
 पुरुषवर्षयोश्च दक्षिणी नवसहस्रसहस्र योजन
 विस्तीर्णे भरतखण्डे मलयाचल सहाचल विं
 ध्याचलानामुत्तरेण स्वर्णप्रस्थ चण्डप्रस्थ सूक्तिक
 आवर्तक रमणक महारमणक पाञ्चजन्य सिंह
 ल लङ्केति नवखण्डोपद्वीपमण्डिते दक्षिणाव
 स्थितरेणुकाद्वयसूकरः काशी काञ्ची कालि
 काल वटेश्वर कालञ्जर महाकालेति नवोत्तर
 युते द्वादशज्योतिलिङ्ग गङ्गा यमुना सरस्वतीन
 र्मदा ताप्ती प्रयोष्णी कावेरी त्यादिपुण्यनदी
 विलसिते हिमवन्मेरुगोवर्द्धनक्रौञ्च श्रीशैलकचि

लकूट हेमकूट महेन्द्र मलय सद्य विंध्य पा
 रिपालाद्यनेकपर्वत समन्विते मतङ्ग माल्यव
 किष्कन्ध ऋष्यशृङ्गेति पञ्चमहानगरयुते को
 कन्त हिरण्यशृङ्गकुजार्बुद मणिकर्णौ वट शा
 लग्राम सूकर मथुरा गया निष्कामण लोहा
 र्गल पोतस्वामी प्रभास वदरीतिचतुर्दशगु
 ह्यविलसिते जंबुद्वीपे कर्मभूमौ स्वाय्यवती स्व
 र्गस्थितामराद्यासितावतारे गङ्गादिसरिद्धिः
 प्रावितेभारतेवर्षे निखिलजनपावनपरम भाग
 वतोत्तमशौनकाद निवासिते नैमिषारण्ये
 आर्यावर्तान्तरगत ब्रह्मावर्तकदेशे जनपदे कुरु
 क्षेत्रादिमध्यरेखायाः अमुकदिग्भागे गङ्गायाः
 अमुकतटे अमुकक्षेत्रान्तरवर्तिसोम सूर्या
 न्वयमभृत्प्रतिष्ठिते श्रीमन्नारायणनाभि कम
 लोद्भूतसकलजगत्स्रष्टुः परार्द्धद्वयजीविनोब्रह्म
 णोद्वितीयपरार्द्धे पञ्चाशदधिकेवर्षे प्रथममासे
 प्रथमपक्षे प्रथमदिवसे अहोद्वितीयेयामे तृतीये
 मुहूर्ते रथन्तरादिद्वाविंशत्कल्पानांमध्ये अष्टमे
 स्वेतवराहकल्पे स्वायंभुवादिसन्वन्तराणांमध्येस
 प्तमेवैवस्वतमन्वन्तरे सदुगादिचतुर्युगानांमध्ये
 अष्टाविंशतिमेकलियुगे तत्प्रथमविभागे संवत्स
 राणां व्यतिक्रान्तानां धनुसाहस्रासप्तत्यधिकायांत
 दुपरिवर्तमाने श्रीमन्नृपविक्रमार्कसमयातीतसं
 वत्सप्तदशशताधिक यथासंख्यागमे चान्द्र सावन
 सौरनक्षत्रादि भ्रमित प्रभवादि षष्टिसंवत्सरा
 णां अमुक नान्निसंवत्सरे उत्तरगोलावलंबिनिश्ची
 मार्तण्डमण्डले अमुक ऋतौ अमुक मासे अमु

अनेकविकारे इति लिंगं नामर्थतः पठति अन्ववाधे इति अन्वस्यवाधे कार्यप्राप्तौ अर्थादनेकानंत्यस्य
प्राप्तावित्यर्थः अन्यथा रणेन इत्यादौ नेतेत्यादावेव स्थान्तुं न मतीत्यादाविति भाष्ये स्पष्टं अत्रो
पो नोचः सांतेत्यादावनेकक्रियकल्पनापेक्षयेयं न्याय्या किंच भसंज्ञायां कार्यकाले प्रह्लादप्रय
णमराकं परत्वेन पदसंज्ञावाधात्वा न उपपत्तेः राज्ञ इत्यादौ न लोपस्या सिद्धत्वात् पूर्वमल्लोपो न
इति न लोपे पश्चात्प्राप्तनलोपैकवाक्यतापन्नपदत्वस्यैतदेकवाक्यतापन्नमत्वेन बाधायो
गत्रलोपापत्तेः न तस्मादाकडारस्य संज्ञासु यथोद्देशाश्रयणमेवावप्रपकमिति यजादिस्वा
अन्ववाधेत्यस्य देशस्येति परिभाषाभाषित्यपरस्यैव मुत्वं अस्मु यडः
दिपरो यो नित्यर्थस्य न तत्र लोभः व्यडः संप्रसारणमिति सूत्रस्य कार्यकाले संज्ञापरिभाषं भा
स्येत्तु पस्थितमिदं भवति यच्चिभमिति तत्र यजादिपरतया कारं विशेषयिष्यामः अनाकारमिति
भाष्यं त्वकदत्र पुक्तिः यजादिप्रत्ययस्यांगांशो उत्थिताकादतया तेनानो विशेषणयोगाच्च
अनरावसर्वकलानामन्यथा सिद्धिप्रदत्रे न तस्माद्यान्येतान्यस्याः परिभाषायाः प्रयोजनानि
तदर्थमेवाकर्तव्येति उपसंहृतं भाष्ये इति भावः अन्यस्य देशस्येति अन्त्येन समानो देशो
यस्येति ध्यः तत्त्वचायवर्णतद्वर्णवोरितराव्यवधाने भवति चलील्लुपता इत्यादौ रुकारात्
भावादिनिवृत्तावः परस्यैवेति दशाब्दस्यैवेत्यर्थः ॥

सि० कौ० अ० ३०
१७३

नलोपाभावादिनि नोपधात्वबोधनद्वारेणार्थः स्पष्टेदं परेश्वदेति सूत्रे भाष्ये अपि नात्र समवधा।
ने चोः कुरिति कुत्वाभावो निरूपयदात् किन्निति च विपात्यत इति बोध्यम् सङ्गीतिवचनाद्वाह
त्वाभावः यत्वं स्कोरितीति सलोपेयत्वस्यानि द्रव्यात्सलोपेकृतेष्वत्वं वृत्तेः किं पिग्रहित्येति सप्र
सारणे सर्वत्र युक्त्या सिद्धत्वात्सलोपः सुवृद्धसु इति चत्वं स्यात्सिद्धत्वाद्ः सीति बोधुत् नि

नलोपाभावादकारलोपो न प्राञ्च्य प्राङ्भ्यां प्राङ्क्षु प्राङ्ख्य प्राङ्क्षु एवं पूजा
र्थप्रत्ययस्यः कुंचकोरित्वात्मीभावयोः अप्रत्यक्षत्वादिना नलोपाभावो नि
पात्यते कुङ् कुञ्चो कुञ्चः कुङ्भ्यामित्यादि चोः कुः पयोमुक पयोमुग पयो
मुचो पयोमुचः इत्यादि वृत्तेति यत्वं स्कोरिति सलोपः जवत्त्वत्वं सुवृद्ध सुवृद्ध
सुवृद्धो सुवृद्धसु सुवृद्धसु महसजायां वर्तमानेष्ट्यन्महद्दृष्टगच्छतवच्च
एते निपात्यन्ते शतवच्चैषां कार्यस्यात् ७ उगित्वान्त्रुम् सातमहत्त इति दीर्घः ८
महत्तेष्ट्यन्ते इति महान् महानो महानेः हम्हन् महतः महतो महद्गामित्या

पात्यत इति प्रतिप्रत्ययाना इति शेषः नत्रष्ट्यहन्तो गृणाभावश्च गमेर्जगादेः च महः कर्मणि
प्रत्ययश्च निपातनात् शतत्वादिति प्रत्ययग्रहणे परिभाषया शतप्रत्ययान्त्वदित्यर्थः शते
१ सुमशतसूत्रे हृन्महतोरुपसंख्यानमिति नृष्ट्यदादिव्यावृत्तये नियमार्थमिति बोध्यम् ॥

५०
१७३

एतन्मूलकमेवोभयस्यासर्वविभक्तिवैतद्विज्ञेतिरुद्रेकैयदेनोक्तं तदाह कैयदेति रुद
तद्विज्ञेति अत्राह विज्ञेतिं प्रागुक्तभाष्याविरोधः भाष्येन उभयशब्दपाठः प्रत्याख्यातः कप्रत्ययाः
ज्ञाताद्येयविज्ञेतिरुत्सार्थविधानेन द्वित्वसंख्याप्रकारकसंख्येयविशेष्यकबोधविषयार्थानुवा
दकत्वव्यपदिवचनत्वेन वार्तिके द्विवचनशब्देन तस्यापि ग्रहणमुभयशब्दग्रहणवत् अत्र
बोभयोरुभात्रुभीभावित्वादेनायच्च तदुक्तं भाष्ये कैयतरेण वचनं द्विवचनपरोभविष्यति
उभयशब्दस्य द्विवचनं नास्तीति कैयदः अस्तीति रुदतः तस्यास्य जादेनास्य
स्यानिवद्रावेन तय प्रत्ययात्ततया प्रथमचरमेति विकल्पे प्राप्ते विभक्तिनि
रपेदात्वेनांतरंगत्वान्नित्यैव संज्ञाभवति उभये ॥
कथं स्वार्थिकाः प्रत्ययाः प्रकृतितोऽविज्ञेयमवन्तीति प्रकृतिग्रहणेन स्वार्थिकानामपि ग्रहणं
भवतीति इति हेतोः प्रकृतैः कादिप्रकृतैरुभयशब्दस्य ग्राहकेणाद्विवचनशब्देन स्वार्थिकस्या
पि ग्रहणवित्तिरदृश्यं अतस्त्वैतौ विभक्त्यतस्त्वर्थविहिताविति तत्तत्कारकशक्तिप्रधाना
नवेवेति तयो रूक्तद्विवचनत्वमिति तस्मात् उभयशब्दान् ज्ञेयानि अवयववद्वयारद्वयसमूहा
भयवद्वत्त्वविवक्षायामित्यर्थः अंतरंगत्वादिति स्वार्थबोधकत्वाद्येयार्थस्योभयत्रापि निमित्त

सि० कौ० श्र०
१०२

परंतु अस्यापक्षेऽभावबोधकतया नियेधाच्च नीत्यां स इत्यनेनास्याप्राप्तिः किंच नांतरंगं व
 नीय इत्यस्याप्रतिषेधो युगपत्प्राप्त्यभावात् संज्ञानां बाध्यबाधकभावाभावेन प्राप्ति
 पदिकसंज्ञासंज्ञकालमेव सर्वनामसंज्ञाप्रवृत्तेः अतएवोभय इत्यत्र सर्वनामो विहि
 तत्वेन जीभावसिद्धिः पूर्वपरेत्यादितु पक्षे तदभावमात्रबोधकं असिद्धं वहिरंगमि
 त्यपि नांतरंगोत्तरं वहिरंगप्राप्तेः अंतरंगैकत्वमेव वहिरंगासिद्धत्वेऽपि तत्प्रवृत्त्युत्तरं व
 हिरंगप्रवृत्तेरनयावारयितुमशक्यत्वात् वरुणास्तथादृष्टत्वात् तदुत्तरमप्येतत्प्र
 वृत्त्या पूर्वादिष्विव पक्षे तदभावविशिष्टे साधुत्वबोधनस्य शक्यत्वात् जमीविषय नि
 सप्तमीति पक्षेऽपि प्रातिपदिकादिसंज्ञोत्तरमेवास्याः प्रवृत्तिस्तदुत्तरमेव तद्विषया
 त् स्यानिवदन्ति देशप्रापितायानिरवकाशत्वाच्च प्रत्यक्षस्य स्यानिवदावस्यानुमा
 निरूपानया बाधायोगाच्च सर्वनामसंज्ञायामुक्तयुक्त्या यथोद्देशपक्षस्यैव चित्ता
 त् अतएव तया देशोऽभयप्रतिषेधः तथयोग्यरूपेण ग्रहणाज्ज्ञेयविभाषाप्राप्ता
 तीति स्यानिवत्सूत्रस्य वास्तविकमयव्युत्पत्त्यांतरमिति संज्ञाशायप्रदर्शनेन भाष्ये
 प्रत्याख्यातं नांतरंगन्यायवत्त्वेन उभयौ न्यत्र जीपुटिट्टितिसूत्रमात्रशब्दादारभ्याय

ननु प्रत्ययांतराभ्युपगमे उभयौ इत्यत्र
 जीप्रभवेऽपि न्याशं कर्तुं उभयौ न्यादि

५०१
१०२

वाश्रकारात्प्रत्याहाराश्रयणेन सिद्धः अतश्च अनुवृत्त्या चकतीत्यादेनातिप्रसंगः तथैवा
 हणानुसृजेवपुत्यानुवादः द्विविशदप्रकृतिकायजनस्य जनसः शीविषयेनभिधानमेव
 पुंस्येववानभिधानमिति तदाशय इति वदन्ति तथापीदृशेति प्रत्ययग्रहणे तदन्तग्रहण
 मिति प्रयोजननामाव्ययसंज्ञायामिति च तदन्तविधिद्वयेन इतरांतांतेत्याद्यर्थपरम
 कतरस्य व्यपदेशिवद्भावेन कतरस्य च संज्ञा सिद्धे रिति भावः तत्र मानमाह केवल्यो

उत्तरतमो प्रत्ययो यद्यपि संज्ञाविधौ प्रत्ययग्रहणे तदन्तग्रहणानां सि
 सुप्तिजनमिति ज्ञापकान् तथापीह तदन्तग्रहणं केवल्योः संज्ञायाः
 प्रयोजनाभावात् अन्यतरान्यतमशब्दावकाशेन नोत्पत्त्यात् तद्वि
 रुद्धेयये निर्धारणे प्रवर्तते तत्रान्यतमशब्दस्य गलेषां भावान् संज्ञा
 रिति प्रयोजनाभावात् कलाभावादित्यर्थः अदन्तादंगात्परस्य सर्वनाम्नो विहि
 तस्यैव वज्रसः शीत्यादेरर्थोदिति भावः ननु उत्तरग्रहणेनैव सिद्धे रस्यतरशब्दो
 षो व्यर्थो न ग्राह्य अन्यतर इति कियत्तद्व्यवहृतयोर्विधानादिति भावः ॥ ६४ ॥

सि० कौ० रा०
१०३

अपुरीति एः शब्दस्य विशेष्यत्वेनेत्यर्थः तद्वन्त्यास्त्रिधा मुदा हरति अंतरायां पुरीति
एकोन्यार्थे प्रधानं च प्रथमं केवलं न च साधारणं समानं न्ये संख्यायां च प्रयुज्यते
इति केचित् केवलं सहाये तत्र संख्या न्यार्थं सहाय्याची स्मृता वट् वृद्धवृद्ध
वचनमैकादशकिञ्चित्वादिह तेषु भाष्ये स्पष्टमुक्तः एको गोत्रे इति सूत्रे शेषे भा

त्वरत्वं इति द्वावप्यदन्तावन्यपर्यायो राकउ दत्तोऽपरो नुदात्त इत्येके राक
स्मात् इत्यपरे नेन इत्युच्चे समः सर्वपर्यायसुलभपर्यायसुलभपर्यायसुल
नेह गृह्यते यथा संख्यमनुदेनाः समाना मिति ज्ञापकात् अंतरं वहियो
नेति गणसूत्रे अपुरीति वक्तव्यं अंतरायां पुरि पूर्वपरावरदक्षिणोत्तरा
पराधराणां व्यवस्थायामसंज्ञायाम् एतेषां व्यवस्थायामसंज्ञायां सर्व
नामसंज्ञागणपाठात् सर्वत्र प्राप्ता सा ज्ञातिवास्यात् पूर्वपूर्वीः

व्येप्रथमार्थोऽप्युक्तः साधारणसमानार्थयोः संख्यावाचिनो वाच्यतः पर्यवसानम्
यथा तेनैकदिकं चैत्रमैत्रयोरेका मातेत्यादौ सर्वस्पष्टे इति सूत्रे एकैकश इति भाष्य
मुपादाय केचिदोक्तं न्यार्थोपेकशब्दोऽस्तीति वदता केयटेन केचिदित्युत्पत्त्यात्तदर्थं

कममवोश्चनित एव शब्दं नमः ॥ ७

उर्गा
१०३

स्वाभिधेयापेक्षावधीति समस्तः पाठः नियमेनावधिसापेक्षेर्धेवर्तमानपूर्वादीनामि
त्यर्थः दक्षिणागाथका इति उक्तमस्यावधिसापेक्षत्वादत्र व्यवस्थास्तीत्याशयहेतु उ
त्तरे प्रत्युत्तरे च शक्त इति प्रत्युदाहरणं बोध्यं उत्तराः कुरव इति सुमेर्ववधिक यमदेशत्वव
योपाधिविशिष्टकुरुयूत्तरशब्दः इदं प्रवृत्तिनिमित्तीकृत्य वर्तत इति व्यवस्था विषयत्वं

स्वाभिधेयापेक्षावधिनियमो व्यवस्था व्यवस्थायां किं दक्षिणागाथकाः कु
शला इत्यर्थः असंज्ञायां किं उत्तराः कुरवः स्वमज्ञातिधनाख्यायां ता
तिधनान्यवाचिनः स्वशब्दस्य प्राप्तासंज्ञातसिवास्यात् स्वे स्वाः प्राप्तीयाः
प्राप्ता न इति वा सातिधनबोस्तु स्वाः ज्ञातयोर्ध्यावा ॥ ४९ ॥

बोध्यं दिग्वाचकपूर्वादिशब्दानां मध्याह्नसूर्यसंयोगिदेशावधिकोदया चलास्ताव
त्सन्निहितदेशतत्कालिकसूर्यसंमुखयावद्देशतत्कालिकतत्पृष्ठयावद्देश
रूपोपाधिविशिष्टदिशिततत्प्रवृत्तिनिमित्तीकृत्य प्रवृत्तिरिति उपाध्यन्तर्गत
या व्यवस्था स्यात्तेव मध्याह्नसूर्यस्योदयवत्त्वात् देशप्रभृतीनां तत्तदवधिकोदयाच

न सन्निहितत्वादिप्रवृत्तिरिति निमित्ति
न सन्निहितत्वादिप्रवृत्तिरिति निमित्ति

सि० को० रे०
२०४

अंतरमवकाशावधिपरिधानात्तद्विभेदनादर्थे शिष्टात्मीयविनावहिरवसरमध्येनरा
न्मनिवेति कोशोक्तायां नरायणसहायमाहांतरं बहिर्योगेति ग्रंथं त्रिसूत्रा क्रियमाणः
संज्ञाविकल्पो जसाधादेरीभावरचना कवचोदात्तत्वादाविति बोध्यं नवरु व्रीहो विकी
अंतरंबहिर्योगीपसंख्यानयोः बाह्यपरिधानीयेवार्थे अंतरं शब्दस्य प्राप्तासं
ज्ञाजसिवास्यात् अंतरे अंतयावागृहाः बाह्या इत्यर्थः अंतरे अंतं तं
बाह्यादिकाः परिधानीया इत्यर्थः पूर्वादिभ्यो नवभ्यो वा राभ्यो ऽसि
शोः स्मात्स्मिन्नौ वास्तः पूर्वस्मात् पूर्वस्मिन् पूर्व एवं परा दीनाम
पि शेषं सर्ववत् एकशब्दः संख्यायान्तिन्येकवचनान्तः नवरु व्रीहो व
रु व्रीहो विकीर्षिते सर्वनामसंज्ञानस्यात् त्वकंपिताय स्यात्त्वत्कंपित कः
अहंकंपिताय स्यात्त्वत्कंपित कः

यत इत्यध्याहारत्वात् प्राचीनवृत्तिकुद्रीत्येदेव्याख्याने नंदसु त्रंवरु व्रीहेस्त
त्वनियेधकं उपसर्जनप्रतिषेधेन सिद्धेः ॥ ७ ॥ ७ ॥ ॥

पुर्गा
२०४

अथ प्रक्रियावाक्येति अलौकिक इत्यर्थः न च लौकिके समासप्रवृत्तौ कार्थीभावस्यापि तत्रैव कल्पना उपसर्जनत्वादेव समासप्रवृत्तत्वापि निषेधः सिद्ध इति वाच्यं तत्रैव कार्थीभावस्यारोपेपि स्वार्थविशिष्टार्थान्तरबोधकत्वं ह्युपापमर्जनत्वाभावेनातिभवानित्यत्रैव प्राप्स्यकचोऽभावाद्यं संज्ञानिषेध इत्यत्र तात्पर्यात् न लौकिकैर्ना समासप्रवृत्तिस्तत्र समासस्य चिकीर्षेण तत्त्वाभावात् अतिक्रान्त्यादिना पूर्वोक्तस्य लौकिकवाक्यस्य समासस्य च ह्येतद्वयमुच्यते अकृतमूर्हपरिभा

इह समासात्प्रागेव प्रक्रियावाक्ये सर्वनामसंज्ञानिधिष्यते अन्यथा लौकिके विगृह्यवाक्ये इव तत्राप्यकचवर्तेन स च समासेपि श्रूयते अतिक्रान्ते भवकं नमति भवकानि निवत् भाष्यकारस्तु त्वकल्पितकोर्मकल्पितक इति द्वयं दृष्टापत्तिरुत्वेन सूत्रप्रत्याचरण्यो यद्यो तत्र मुनीनां प्रामाण्यम् ॥ ७ ॥
 धानुनास्तेवेति भावः भाष्यकारस्तिति अकचवरोक्तकर्तव्यो प्रत्येगमुक्तसंज्ञायमिति भाष्यो
 केहेति कृद्विभक्त्या व्यानमयुक्तमिति भावः ननु स्मृतिद्वयप्रामाण्यादिकल्पो सुकथप्रत्या
 ख्यानमतग्राहयद्योतरमिति एतच्च धिक्कण्योरवैतिसूत्रे भाष्यध्वनित एवं च वृत्तिकृदुक्ता
 रथं संज्ञाया अन्वर्थमपि भाष्यरूढहितमव न सत्ररूढहितमिति विभाषादिगिति सूत्रे केय

प्रक्रियावाक्येति अलौकिक इत्यर्थः न च लौकिके समासप्रवृत्तौ कार्थीभावस्यापि तत्रैव कल्पना उपसर्जनत्वादेव समासप्रवृत्तत्वापि निषेधः सिद्ध इति वाच्यं तत्रैव कार्थीभावस्यारोपेपि स्वार्थविशिष्टार्थान्तरबोधकत्वं ह्युपापमर्जनत्वाभावेनातिभवानित्यत्रैव प्राप्स्यकचोऽभावाद्यं संज्ञानिषेध इत्यत्र तात्पर्यात् न लौकिकैर्ना समासप्रवृत्तिस्तत्र समासस्य चिकीर्षेण तत्त्वाभावात् अतिक्रान्त्यादिना पूर्वोक्तस्य लौकिकवाक्यस्य समासस्य च ह्येतद्वयमुच्यते अकृतमूर्हपरिभा

सि. कौ. या. शै.

202

उपसर्जन = ५

० तदनुगुणमिति चेति प्रथमोक्तौ पक्षौ विवक्ष्यते सिद्धौ च सर्वार्थवाचकत्वसमानाधिकरण
सर्वनामपदवन्तीति तत्र प्राप्ता प्राप्ताविवेकन्याये
रेवामनुकरणाभावात् ननु पदस्यारसेन प्राधान्येनेत्यस्येति नः उच्यते सर्वज्ञं हीतं विज्ञेय
यानुयोज्योपपत्त्यवकमिति तन्नोपपत्तिः इति दिसंग्रहाय चोद्यसर्वार्थेति संज्ञावाहकतयेभि
त्येकैति न्यायसूत्रकमसिद्धमिति भावः सर्वदिसंग्रहस्य चायमर्थः सर्वोद्दिनितदन्तानि चो
क्तसर्वार्थवाचकत्वं सर्वनामाधिकरणसर्वनामपदवन्तीति तत्र प्राप्ता प्राप्ताविवेकन्याये

सर्वोपरस्त्तानीभूतास्तुनसर्वाद्यः महासंज्ञाकवरेन ननु गुणानामेव

न सर्वनामपद्वत्त्वांशोऽप्यविधिः सर्वार्थवाचकत्वस्य लोकतः सिद्धेः एतेनान्वयसंज्ञोपस्थि
तिसर्वार्थवाचकस्याविशेषतया सर्वादीनीत्यस्य तद्विशेषणत्वात्तदन्तविधिरित्यपास्तम्
एकपदोपस्थाप्य योरर्थयोः परस्परमुद्देश्यविधेयभावेनान्वयस्याप्युत्पन्नत्वात् न ह्यर्थ
योगार्थयोरन्यतरावयोगेनान्वयान्वयायोगाच्च तदन्ते सर्वार्थवाचकत्वं त्ववयवद्वारा बो
ध्यं एतेन न दाक्षिण्यस्य विशेष्यतेत्यपास्तं तद्विनानुपपत्त्यभावेनाहोवायोगादाक्षिप्रस्य
शाब्देन व्यमानाभावोच्च केचित्प्राकृत्येकस्योद्देश्यताऽपरस्यविधेयतेति वदन्ति परं त्वाद्य

सर्वनामानि ३२

ब्र=४

पदः इति मन्त्र इति निर्विग्रहम् ॥

तयोर्मध्ये प्राप्ते
स्वेकग्रहणं ६-

सर्वदीनि =

५०५

सन्निवेशादिति तदनुमानादित्यर्थः अत्रोपसर्जनमिति निशेधेनान्वयेनार्थोपस्थापकत्वं तयोः
 सति सत्त्वेऽप्युक्तं सत्त्वं नान्यस्येति नियमोदीयतेरप्रत्ययेऽप्युक्तिप्राप्तातिस्तद्विचिष्यते य
 धालक्षणाप्रयुक्तं इति भाष्यं प्रकृतसूत्रेण नान्यस्येति स्थानेनैकभाष्यविशेधादेकदेश्यु
 क्तिरिति न तद्विशेधः तृतीयासमासे द्वंद्वेति सूत्रस्याकरोक्तरीत्या च प्रथमार्थसत्त्व
 गणे सन्निवेशात् अतः संज्ञाकार्यमंतर्गणकार्यं च तेषां न भवति सर्वेना
 मकश्चित्तस्मै सर्वा यदेहि अतिं क्रान्तः सर्वमति सर्वस्मै अति सर्वा य अति
 कनरंकुलं अति न त तृतीयासमासे अत्र सर्वनामतानस्यात् मासपूर्वा य
 तृतीयासमासार्थवाक्येऽपि न मासेन पूर्वा य द्वंद्वे च द्वंद्वेऽज्ञासंज्ञाने वर्णाश्र
 मेतराणां समुदायस्यायं निषेधो न त्ववयवानां ॥ ७ ॥
 यमपि सभासस्येव निषेधो नावयवानां समुदायस्येति अकवचरोनुकर्तव्यो प्रत्यंगं
 मुक्तसंज्ञाय इति भाष्याक्तया प्रकरणाविशिष्टस्मृत्या एतत्प्रकरणस्य सप्रमीनिर्देशा
 नां प्रथमार्थकमिति तस्याप्यवयवसंज्ञानिषेधकत्वाभावउचितः किंचावयवमात्रस्य

नाकमिति ननु मुद्राय निबुक्तत्वा बोधको कञ्चैत्यर्थः प्रथमचरम अत्र सूत्रेनेति न संव
ध्यते प्रथमादिष्वसंभवात् जसोत्यनुवृत्तेरर्थाधिकारादयमपिश्रीभाव एव विकल्पस्त
दाह जसः कार्यप्रतीति नयः संख्याया अप्रवयवेनयविति तदन्ता इत्यत्र हेतुरुक्तः द्वितीय

नचैवं तदन्तविधिना मुद्रप्रसंगः सर्वनाम्नो विहितस्यामः सुडिति व्याख्यात
त्वात् विभाषाज्ञप्ति जसोधारं यत्कार्यं श्रीभावाख्यातत्रकर्तव्ये द्वंद्वे उक्तासं
ज्ञावास्यात् वर्णाश्रमेतरे वर्णाश्रमेतराः श्रीभावं प्रत्येव विभाषेत्युक्तं अ
तो नाकचू किनुकप्रत्ययराव वर्णाश्रमेतरकाः प्रथमचरमतया यदुल्ल्या
ईकतिपयनेमाश्रु एते जसकार्यप्रत्युक्तसंज्ञाश्रुः प्रथमे प्रथमाः इत्यादि
शेषं रामवन् तयप्रत्ययः ततस्तदन्तायास्याः द्वितये द्वितयाः नेमे नेमाः
विभाषाप्रकरणे तृतीयस्य द्वित्सुपसंख्याने द्वितीयस्मै द्वितीयाय इत्यादि
एवं तृतीयः अर्थवद्गुहणान्नैह परजानीयाय ॥ ७ ॥

तृतीयौ द्वितीयस्त्रेः संप्रसारणे चेति साधु अर्थवदिति प्रतिपदोक्तस्यैव बोध्यं तेना
नेने आद्युदात्तस्य द्वितीयाय भागायैव नानाभावेन नैव भवत्येव ॥ ७ ॥

तीयादन्-

अत्र रुद्रिमुपस्थितत्वं प्रतिपदोक्तत्वं
विलेखेनोपस्थितत्वं नाक्षरिकत्वं २८

मि० कौ० श० १०७

जरायाः अथ नो इत्यतो विभक्त्या विरह्यतो बौत्यनुवर्तते नददिविधिः प्रत्याह जादाविति जरसा
 विन्यासेन मपदेशिबद्धेन विभक्तौ किं जराया इदं जारं प्रतिपत्तिलाघवाय जराया अस्मिन् कृतः
 अ पदांगाधिकारे इति पदमंगं च विज्ञेयं विज्ञेयत्वेन नदन्तविधिरिति भावः पदत्रादेनोत्तरपदाधि
 कारः केवलपदाधिकारश्च गृह्यत इति येन विधिरित्यत्राकरे स्पष्टं निर्दिष्टमानस्येति यथीस्थाने
 योगेति सूत्रमावर्तते ग्राह्यते स्यायमर्थः बस्यं न मुञ्चार्थमाणा मेव स्थानेन युज्यते न प्रतीयमा
 निर्जरः जराया जरास्यनरस्यं जराशब्दस्य जरस्य वा स्यात् अजादौ विभक्तौ
 परतः पदांगाधिकारे तस्य तदन्तस्य च अने काल्वात्सर्वादेशो प्राप्ते निर्दिष्ट
 मानस्यादेशाभवन्ते एकदेशाविकृतस्यानन्पत्वात्तरशब्दस्य जरस्य निर्जरस्य
 निर्जरसः इनादीन्वाधत्वा परत्वात्जरस्य निर्जरसा निर्जरसे निर्जरसः ॥ ७ ॥
 नमिति नेनेदं सिद्धमिति भावः न च यजराशब्दान् जराशब्दोत्तराह एकदेशेति स्थानिवत्
 त्रेति भावः जरा इत्युक्तपरिमाणस्य गृह्यते अनेन स्थानिवत्त्वैव कार्यप्रवृत्त्या निर्दिष्टमान
 स्येति परिभाषा बाधो भो बोधः येन विधिस्तदन्तस्येत्यस्येति संज्ञा सूत्रत्वात्सूत्रस्य जराश
 षो बो जराशब्दात्पर इति नदन्ते ग्राह्ये प्रवृत्तौ परिभाषा विरोधः स्पष्टरावेति दिक् निर्जरसेति

अत्र सादृष्ट्येति पदत्वेन सूत्रेण पदत्ववाधान् सूत्रेण सूत्रकर्म

निर्जर ४=

नमपदेशाभिसंज्ञाचोद्भूतं कर्म
 मुञ्चते किमर्थं पश्यं वेधः अतः
 प्राह सूत्रेण ८=

५३
 १०७

नचन्निधित्वा कथं स्थानिवत्त्वमिपाह जरा इत्युक्तं ३= निर्दिष्टमान इत्यनपाह ८=
 नयोरेकार्थप्रतिष्ठः परिमितं ३=
 पादकत्वादिभिभावः २=

केयप्रः

पक्षइति जरसादेशाभावपक्षइतिभावः इदमर्वाचामनुरोधेन परेण विभक्त्यादेशेभ्यः परत्वाज्जर
 सित्यसंगतं विभक्त्यादेशानामेव पूर्वविप्रतिषेधेनेष्टत्वात् अतएव जरसादेशसूत्रेऽजरसीत्यत्र
 नुमुरसोः प्राप्तायोर्विप्रतिषेधेन जरसिति भाव्योक्तसंगच्छते अन्यथा त्वद्रीत्याशिभावात्सर्व
 मेव जरसः प्रवृत्ते तदा सर्वनामस्यानत्वाभावात् ननु माविप्रतिषेधविचारा संगतिः स्पष्टैव मम
 नु पूर्वविप्रतिषेधेन जरसः पूर्वशिभावे प्रवृत्ते तत्संगतिः स्पष्टैव अतएव वटाङ्सीतिसूत्रे के
 पक्षे हत्नादौ च रामवत् ॥ ६७ ॥

नुमुरसोऽस्मिन्
 विषयस्य मसीसी
 कारनदोषः ४७

यरेनोक्तं भाष्यकारः सन्निपातपरिभाषया जरसादेशमभ्युपयन्ति जरसादि
 ति भाव्यं नत्वतिजरसि नातिजरसादिति गौरवमुद्रावितवानिति भवद्रीत्या पूर्वजर
 सादेशेऽनाद्यप्राप्त्या तदभावपक्षे च तस्याप्राप्त्या सन्निपातपरिभाषया जरसादेशम
 भ्युपयन्ति तस्यासंगतिः स्पष्टैव वृत्तिकारोप्याह अतिजरसिन अतिजरसादिति
 केचिदिच्छन्ति यथानुभाष्यतयानैतदिष्यते लक्ष्यतइति ननु सकृद्वितीयकवच

सि० कौ० शो०
१०८

नेपि तु गूढाधेना तोमित्यसि सन्निपातपरिभाषया ज्ञरसभावः न च तत्र नाकारांतसंनिपात
कृत रावात्तादिः किंतु तदभावेऽपि एवातुसन्निपातलक्षणविधिं विना न यस्य प्रवृत्तिर्यो
ग्यता तत्रैवेति अत्र भवत्येव ज्ञरसिति वाच्यं मानाभावात् हाऽसीति सूत्रस्येनातिज
रेणेत्येतद्विषयकैयद्विरोधाच्च ध्वनितं चेदं जराया इति सूत्रे भाष्ये तत्र हि पूर्वपक्षि
णा ज्ञरसं पश्येत्पत्रलुक्स्मान्नेति पूर्व परेण प्रथमैकवचनेऽपि तत्र संतिष्ठती
त्यत्रापि कुतोऽनुगतांशकत इति पूर्व पूर्वपक्षिणा प्रथमैकवचने भावो ज्ञरमेव ज
रस् तत्र ज्ञरसिकृते सन्निपातपरिभाषयानलुक् इति विशेष उक्तः यद्वा भावे कृते सन्नि
पातपरिभाषयान ज्ञरसिति पाठभेदेन विशेष उक्तस्ततः परेण यद्येवमतिज्ञरसम
तिज्ञरसैरित्यत्र न प्राप्नोति ज्ञरसिति द्वितीयैकवचनादौ शक्तिरिति नाऽयमेवेतद
तिज्ञरसमतिज्ञरैरिति भवितव्यमिति अत्र विशेषोपपादने न्यपाठ एव युक्तः अन्यथा
लुक् एव च ननेतेनाभावे उपपादिते द्वितीयैकवचनेऽपि तेन न्यायेन लुकोपपादो विशेषो
वाक्तिरसंगतेति बोध्यं एवं स्थितौ ज्ञरसादेशे कृते याऽप्यस्यादीनामाकारप्रश्लेषेन वा

रणं विकलमेव तेषां परत्वात् अनित्यदृशदे तेषां बारणायतु प्रश्लेषावश्यक इत्याहुः प
रेण जरसादेशात् विभक्ति संबंधका र्थमात्रे पूर्वविप्रतिषेधेन तेन जरणा मित्यादावा
मि पूर्वतु नुति जरसोभा न एव एवं च ह्रस्वनद्याप इत्यत्राकार प्रश्लेषेण फलेनापि मान
अतएव घ्रापग्रहणे दीर्घ इति वत् जरसादेशस्य स्या निवत्त्वप्रतिषेधो बार्तिककृतानार

वृत्तिकृतानु पूर्वविप्रतिषेधेनेनातोः कृतयोः सन्निपातपरिभाषाया इ
अनित्यत्वमाश्रित्य जरसि कृते निर्जरसि न निर्जरसादिति ह्यपं न
नु निर्जरसा निर्जरस इति कैश्चिदुक्तं नद्याभिमिति निर्जरसैरिति ह्यपान
रमुक्तं नदनुसारिभिश्च व्येकवचने निर्जरस्येत्येव ह्यपमिति स्वीकृ
अइत्याहुः परिभाषाया अनित्यत्वमिति इनातोरिकारदीर्घोच्चारणं एस्कर्त्तव्यं एस्करां चतद
नित्यत्वेन मिति नदभिमानः व्येकवचने इत्येकस्त्रोपात्तत्वात्स्योदेशविषयोपि पूर्व
विप्रतिषेध इति न द्रावः एतच्च भाष्येति इनातोरिकारदीर्घोच्चारणप्रत्याख्यानपरभाष्येत्
र्थः इष्टमेवेतत्संगृहीतमतिजरमतिजरैरिति भावितव्यमिति जरया इति सूत्रस्य भाष्ये चार्थ

॥ ३१ ॥ विस्तरः ॥ ३१ ॥

सि० कौ० श०
१०८

पदत्रो० आदेशैः समुद्रमाः स्यान्ति न हि कते न ह ह वाददंतेति अनुदातस्य च दुपधस्येत्यतो न्यत
रस्योमित्यनुवर्तते अतएव तन्नास्यस्य आदेशोऽप्येव न्यः पादेनोपहतं भासेन पूर्वार्थेत्यादि
प्रयोगाः हृदयस्य क्रिय इति सोत्रप्रयोगोऽप्यप्यन्ताभवन्ति ये चतद्वित इति सूत्रस्यैवाकेशोऽप्यिति।
नार्तिके वाग्रहणं तत्र सूत्रे वाग्रहणसंबंधवोधकं यद्यपि निशाशब्दस्य निशादप्रकृतिक
त्वेन भाग्यदिमनसि हतवाचैकत्विकत्वेन च वाग्वाचे सुभयवन्निशा निशयोः सूत्रे निशाग्रहणं वि
पदत्रोमासह निशासन्त्यधनूषोषन्त्यकन्धकन्नुदनासन्त्रास्यभूतिषु पाददंत
नासिकाभासहृदयनिशाग्रसज्जदूषदोषपकृतशकृतउदकग्राम्यराषांपदादय
आदेशाः स्युः शसादौ वा यतु आसन्नशब्दस्य आसन्नादेशा इति कात्रिकाया मुक्तं
तन्नामादिकं पादः पादो पादाः पाद पादो पदः पादान् पदा पादेनेत्यादि ॥
नापिसिद्धिस्तथापि मुट्टिहलंतस्यासाधातुत्वबोधनायात्राग्रहणमिति हृत्यनुसारिणः परे तु
अनुदातस्येति सूत्रे न्यतरस्यामित्यस्य स्वरितत्वं नास्ति अतएव शीर्षेण धृदसीति सूत्रे शीर्षमिति
प्रकृत्यंतरं द्रष्टव्यं आदेशवत्त्वे हि धृदसीति शब्दादस्य प्रयोगो न स्यादित्युक्तं भाष्ये अन्यथा वि
कल्पानुवृत्त्या देशात्पि दोषाभावेन तदसंगतिः स्पष्टं च ये चतद्वित इत्यत्र च देशत्वाय शिरसोऽग्र

दुर्गी
१०८

१. हलं कर्तव्यमित्युक्तं वाक्येनोचितं च कथं नित्यं तस्माच्छादिविषयाणि प्रकृत्यन्तराण्येव
 २. चयदादयः एवमास्तु त्वोपि अतएव न स्यात् स्थानिवद्वादावन्तत्त्वमादाय न सा एतामि
 ३. त्यादौ ननुडादि नासिकाया न स यन्नसस्तु प्रवृत्तिवार्तिके आदेशात्त्वमेव नासिकाया इ
 ४. त्युक्तेः अतएव तद्विषये नासिकास्तु प्रत्ययदिन अतएव यदादिषु मांस्तु ननु यत्सं
 ५. स्थानमिति वार्तिके स्यान्निर्देशो न कृत इत्युक्तं प्रत्याहार इति व्याख्यानादौटव्यकारेण

मुञ्जपुंसकस्य सुडिति प्रत्याहारः स्वादिपञ्चवचनानि सर्वनामसंज्ञानि
 सुरक्तीवस्य स्वादिष्वसर्वनामस्थानेषु कप्पुत्ययावधिषु स्वादिष्वस
 र्वनामस्थानेषु परतः पूर्वपदसंज्ञे स्यात् यच्चिभं यकारादिष्वज्जदिषु रा

निभावः अक्तीवस्येति पर्युदासपरतया सर्वनामस्थानेषु पूर्वमसंज्ञे स्यात् ॥
 भाष्ये व्याख्यानात् लघुत्वान्निभावः प्रसज्यप्रतिषेधेन व्याख्यानेऽतएव ज्ञायकात्केषां
 चिदसमर्थसमासानां साधुत्वबोधं स्वादिषु सुरत्रप्रथमैकवचनं आदिग्रहणेन कवं
 नानाग्रहणव्याख्यानात्तदा ह कप्पुत्ययावधाति तदन्ते खित्यर्थः यच्चिभं समाहारद्वंद्वसौ
 ६. त्रत्वात् नटव यचीत्यनेन स्वादेर्विशेषणतदादिबोधः असर्वनामेति तेन सुपादावित्या

कप्पुत्ययोनेयेवामिति मङ्गलसंविज्ञानो ब्रवीति २-

१
२
३
४
५
६
७
८
९
१०
११
१२
१३
१४
१५
१६
१७
१८
१९
२०
२१
२२
२३
२४
२५
२६
२७
२८
२९
३०
३१
३२
३३
३४
३५
३६
३७
३८
३९
४०
४१
४२
४३
४४
४५
४६
४७
४८
४९
५०
५१
५२
५३
५४
५५
५६
५७
५८
५९
६०
६१
६२
६३
६४
६५
६६
६७
६८
६९
७०
७१
७२
७३
७४
७५
७६
७७
७८
७९
८०
८१
८२
८३
८४
८५
८६
८७
८८
८९
९०
९१
९२
९३
९४
९५
९६
९७
९८
९९
१००

१
२
३
४
५
६
७
८
९
१०
११
१२
१३
१४
१५
१६
१७
१८
१९
२०
२१
२२
२३
२४
२५
२६
२७
२८
२९
३०
३१
३२
३३
३४
३५
३६
३७
३८
३९
४०
४१
४२
४३
४४
४५
४६
४७
४८
४९
५०
५१
५२
५३
५४
५५
५६
५७
५८
५९
६०
६१
६२
६३
६४
६५
६६
६७
६८
६९
७०
७१
७२
७३
७४
७५
७६
७७
७८
७९
८०
८१
८२
८३
८४
८५
८६
८७
८८
८९
९०
९१
९२
९३
९४
९५
९६
९७
९८
९९
१००

सि० कौ० श०
११०

संज्ञाभ्यां-

शक्राचार्यः शक्राचार्य इति नाम धिः तत्पुरुषो द्विगुञ्जेति लिङ्गात्समावेशार्थं हितदिन्याह
कडारा इत्यादि व्याप्यर्थकाः शक्राचार्य इति वक्तव्यं एकैवेति संख्यावाच्ये कडारादौ पा
दानादवधारणं संपद्यत इति भावः यापरेति द्वयोः सावकाशयोः परानिरवकाशात्वे सैवेत्य
र्थः शक्राचार्यमेव बाधकमिदं न अन्यत्र न व्युदादौ कृतं कृत्यप्रत्ययसंज्ञादीनां समावेशदर्श
नेन विरोधाभावात् विप्रतियेधाप्रवृत्तेः लौकिकस्य तत्र कौटिल्यन्यायस्यापि लोके सं

शक्राचार्यदेकासंज्ञा इत ऊर्द्धकडाराः कर्मधारय इत्यतः प्रागेकस्यैकै
व संज्ञाज्ञेयाः यापरा नवकाशाच्च तेन शास्त्रादावचिभ संज्ञैव न पद
त्वं अतो ज्ञत्वं न दत्तः दत्ता ज्ञत्वं दद्यामित्यादि ॥ ७ ॥ ७॥

रामसंज्ञायाः शक्रा
धि संज्ञायाः बाधोप
ध्या नदृश्यते तथा
शास्त्रेऽपि ५-

साविषयेऽदर्शनेन शास्त्रेऽपि संज्ञा विषयेऽप्रवृत्तेः अतः तेनेति अनवकाशात्वेनेत्यर्थः परोदा
हरणं त्वपादानं मुत्तराणि बाधत इत्याद्याकरे स्पष्टं विरोधाद्यभावेन विप्रतियेधस्त
त्राद्यप्रवृत्तावपि परत्वादेरन्यत्र वत्नवत्त्वेन दृश्यतयात्रापि तेन व्यवस्था अपादा
नादि संज्ञानां समावेशो तत्तत्कार्ययोः पर्यायापत्तिर्दोषः भयदसंज्ञयोः समावेशो न
राज्ञ इत्यादीनां लोपस्यापत्तिर्बोधा न च राजन्य इत्यादौ सुविदंते मिति पदत्वं उर्वारं

धनुर्बाविधायक इत्युदाहरणं अपादानं संज्ञा बाधकाकरणं संज्ञा ४-
संज्ञातिरिक्तस्य ३-

दुर्गा
११०

विशेषपदेन सूचितं
इत्येवमस्ति नरः

ननु अंगसंज्ञया सप्तपदसं
ज्ञायां संज्ञायाः प्रसंगमात्रे
नैव संज्ञायाः प्रसंगमात्रे

कार्यकालपदेन पदसंज्ञाया
नलोपकृतस्य नया गतस्य
नपरत्वान्नलोपः स्यात् नरः

परयाभसंज्ञया ननु बाधसंज्ञा अंतरंगत्वादि निवाच्यं समानाधिकरण्या अंतरंगत्वात् ननु
पनया बाध्यं सामान्यचितयापवादे नैव बाधादित्याहुः अत्राकारस्य संज्ञासु च यथाह
रापक्षे वेत्यदृष्टं शब्दे निरूपयिष्यते भंपदसंज्ञाविधा वंगप्रकरणे भस्मैत्यस्य पाठे नो
गमित्यनुवृत्त्या गंसत्पदं भवति भंभवतीत्यर्थे न ताभ्यां ताभ्याः समावेशे रावने पर्याय
इति बोध्यं पुरुषसंज्ञा परस्मैपदसंज्ञयोरपि संलुप्तमोवेति ज्ञापकात्ममावेशः गुरु
मासः माभ्यामित्यत्र रुत्वे यत्वे च यत्नोपः माभ्यां माभिरित्यादि भस्य
अधिकारोऽयं अह्नोपोनः अंगवयवौः सर्वनामस्यानयजादि स्वा
दिपरो योऽननस्याकारस्य लोपः स्यात् ॥
ननु संज्ञे वर्णस्य नदीधिसंज्ञे न दंतस्येति भिन्नाधिकत्वात् समाविशत उभे अपि वर्णस्य
निपक्षे प्राकरे उपलभ्यमानौ एकदेशिन एव समावेशानुपपादादिति दिक् यत्नोपः
ति हलि सर्वेषामित्यनेनेत्यर्थः अह्नोपोनः तत्परकरणं किमनितेः किप्यान् इत्याहुः

यदा परस्मैपद
संज्ञातत्वात्
नो नमसंज्ञात
राशि नरः ५=

20

जा (=

117

१११

शेखरीप्रभु
धृपतीतिनस्यात् २२ रुचिः २२

सि० को० श०
११२

प्रकारार्थत्वेप्रमाणमाह भाष्येति ननहिवास्प्रभृतिवित्युच्यतेऽत्रास्प्रभृतिव्यपिदृश्यते शान्तादो
षणी ककुदोषणीयाचतेमहादेवइत्युक्तं प्राद्यस्याधिगुप्रेषेपच्यमानस्यशान्ताकाकारेदोष
णीइत्यर्थः धादसः कादिनोषः एतेनदोषइत्यकांशतस्यदुषणवाचिनोदोषनादेशइत्यपा
सं तेनपदं धिरिति नचकोशस्यपदानां पादाद्यादेशत्वेपादादिभ्यः पृथक्पादादिवचनंतत्र
यर्थं नहिस्यान्पादशयोः दृष्टगुपादानेप्रयोजनमस्ति स्यान्पादानेनेवतदर्थोभिधानसम
ग्रोदेशस्याप्यर्थबोधनात् अतएवनसाद्यादेशानां कोशः नुपन्यासइतिवाच्यम् पदादी

कोशः

ओऽः श्यामपिदोषनादेशो भाष्येककुदोषणीइत्युदाहृतः तेनपदं धिश्चरः
णोस्त्रियां स्त्रीतं हन्मानसमनइत्यादिसंगच्छते अमन्यप्राणमचुरिति

प्रादेशस्यवि

नांभाष्यरीत्यानादेशत्वात् तत्त्वेपितृत्वक्रोधरितिवद्यवस्थार्थमस्यावर्षकत्वेनसोपर
नोहदादीनांप्रयोगार्थं प्रकारार्थत्वस्यावर्षकत्वात् स्पष्टं चेदं वाशोकेतिसूत्रेमूलं को
शोशब्दोपराएव शक्तिग्रहस्तु पदत्वहेतुका नुमानेनसामान्यतरावरावचविस्मृतीरा
यणइत्यादौविष्णुपदार्थोभिन्नोनारायणपदार्थइतिक्रमेणबोधइत्यादिमंजुषायांना
मार्थवादेविस्तरेणनिवृत्तं एतत्पदममुकवाचकमिति शक्तिग्रहस्तुस्वत्वप्रसिद्धिमादा

सूत्रस्य ५-
मूलभाष्ये ४-

विष्णुपदं कृचिच्छकं पदत्वात् ३-

५गी
११२

੨੦
ਗਲ
ਗੀ

ਸੁਧਦੀਜੋਰਘਪਤਿਪਤਿਜਿਨਾਜਿਨਪਤਿਮੇਭੁਖੀ॥੧੬॥ਕਿਲਕਲਾਨਕਹਤਹੀਮਮਪਤਿ ਬਨ
ਬਤਸਤਸਾਖੀ॥੧੭॥ਇਹਵਿਧਾਵਿਲਪਤਜਾਤਜਾਨਕੀਰਾਮਪਾਨਕੀਪਮਾਰੀ॥ਨਿਰਖਮੇ
ਕਹੁੰਜਟਾਯੁਜਾਇਤਾਹਿਤਾਤਿਹਪਤਿਪਰਮਪੁਕਾਰੀ॥ਦੇਖਜਟਾਯੁਬਟਾਯੁਕਰੀਪੈਹਰੀਅ
ਧਮਅਪਗਾਸੀ॥ਯਾਅਰੇਸੋਨਹਿਜੁਧੋਜਗਤੂਹਿਧਾਇਪਬਨਬਾਸੀ॥੧੮॥ਤਾਂ
ਤੇਤੇਮਮਹਰਨਤਗਨਿਕੁਲਤਗਨਿਹਿਸਕਲਸੁਨਈਯੋ॥ਨਾਮਧਾਂਮਯਾਦੁੰਸੁਖੰਸਕੋਕ
ਗਿਉਹੰਨੰਸਕਰਈਯੋ॥ਸੁਨਿਜਾਨਕੀਪਕਾਰਜਟਾਯੁਉਪਾਰਿਨੈਨਜਾਨਿਹਾਕੋ॥ਲਖਮੇ
ਦਸਾਨਨਸੀਯਸਾਹਿਤੁਤੁਬਾਅਹਿਤੁਆਹਿਤਅਵਧਾਰਯੋ॥੧੯॥ਬੋਲੋਸੁਨਰੇਰਾ
ਵਨਤੈਕਹੁਕੁਰਮਅਪਾਵਨਕੀਨੋ॥ਮੁਨਿਪੁਲੰਸੂਕੁਲਅਤਿਪਸੰਸਤਮੇਧਰਮਅੰ
ਸੁਕਾਰਿਦੀਨੋ॥ਪਰਮਧੀਰਰਘੁਬੀਸਬੀਰਕੀਪਤਾਨਿਪਾਨਤੇਪਮਾਰੀ॥ਸੋਹਰਲੇ
ਘਰਚਲਯੋਪੋਤਾਨਿਜਪਤਨਹੇਤੁਨਾਬਿਚਾਰੀ॥੨੦॥ਤਜਕੁਕਰਮਕੁਲਧਰ

ਲਗੇ ਮੇਰੇ ਮੇਰੇ ਸਾਧਾ ਅਬ ~~ਅਬ ਅਬ ਅਬ ਅਬ ਅਬ~~ ਹਰ ਦੇ ਵਰ ਦੇ ਰੇ ਸਾ ॥ ੧੦ ॥ ਹ
ਰਖ ਵਰਤੁ ਮਧਰ ਮਹਿ ਤ ਸਫ ਸਰ ਮਤ ਜੇ ਕਿ ਦਲਾਂ ਈ ॥ ਅਬ ਅਬ ਰਮ ਅਬ ਬਹੀ ਜਾਤ ਹੋਂ ਕ
ਦੁਤ ਕਸਨ ਗੁ ਸਾਂ ਈ ॥ ਗਵਨ ਦੇ ਸੁ ਪੁੰ ਸੁ ਪਾਤ ਕੁ ਤੁ ਰੁੰ ਸੁ ਕੁੰ ਸੁ ਲਗਾ ॥ ਕਰਿ ਹੋ ਰਖ ਪਾਤਿ ਨਿ
ਜਾ ਕੁ ਤਤੇ ਗੀਤੀ ਗਤਿ ਰਸਾ ਕੁ ਤ ਜਾਗਾ ॥ ੧੧ ॥ ਬੈਨੈ ਕਰੇ ਵਗ ਵਿਖ ਨਤ ਰੁ ਵਗ ਨਿ ਪੁ ਭਾ ਹਿਤ
ਨ ਕੁਤੁ ਮਕੁ ਪੁੰ ॥ ਗਵਨ ਹਰੀ ਤਿਹਾ ਗੀਤੁ ਮਾ ਗੀਤਿ ਹਸਰ ਦਵਦੁਤ ਦਹੀ ਯੋ ॥ ਸਾਰ ਸਹੈ ਸਪ
ਸੀ ਸੀ ਹੀ ਸੀ ਸਹੀ ਸੁ ਮਨ ਅਵਤੀ ਸੀ ॥ ਗੋਦਾ ਵਹੀ ਸੀ ਸਰਾ ਮਹਿ ਸਿਯ ਹਰੀ ਦਸਕ ਅਵਤੀ ਸੀ
੧੨ ॥ ਜੇ ਬਨ ਦੇ ਵਬ ਸਤ ਬਨ ਬਨ ਮੇ ਸਬਨ ਕੋ ਹੋ ਕਰੇ ਗੀ ॥ ਕੋ ਹੋ ਰਮ ਸੇ ਬਾ ਅਬ ਮਤ
ਵਲੇ ਗਯੇ ਗਵਨ ਰੇ ਗੀ ॥ ਜੇ ਜੇ ਜੀਵ ਜਾਤ ਜਾ ਬਨ ਮੇ ਜਨੂ ਜੀ ਗਮ ਬਹੁ ਵਰਨਾ ॥ ਕੋ ਹੋ ਸਕ
ਲ ਸੁਭ ਮਤਿ ਮਮ ਪਾਤਿ ਸੇ ਗਵਨਾ ਕੁ ਤਮ ਮਹਰਨਾ ॥ ੧੩ ॥ ਗਵਨ ਹਰੀ ਜਾ ਨੈ ਹੋ ਜਬ ਹੀ ਜ
ਗਜ ਸਜਿਤ ਜਯ ਸੀ ਲਾ ॥ ਅਮਾ ਹਿਤ ਕਾਰਨ ਕਾਰਿ ਹੋ ਦਾਰੁ ਨਵੇ ਗਵਿ ਦਾਰਨ ਲੀ ਲਾ ॥ ਤਾਂ ਤੇ

[illegible]

੧੧
ਰਾ ਲ
ਗੀ

ਪਰਮਪਦੁਦਪਦਪੈਧੈ। ਗੀਧੁ ਬਗਨਤਰੰਗਤਨਕੇਰੰਗਰੰਗਬਰਸੈਧੈ। ਤਬ ਸ੍ਰੀਰਾਮ ਕਾਮਆਭਿਰਾ ਕਿ
ਮਸੁਬਾਮਬਾਮਲੇਸਿਗਾ। ਜੈਧੈ ਨਿਜਨਵਨਗਰਿਅਵਧਗਨਅਵਧਿਅਵਬਧਰਸਰੰਗਾ। ੩੮
ਇਮਬਚਜਾਮਵਨਹਨੁਮਾਨਸੁਜਾਨਸੁਨਤਸੁਖਪਾਯੋ। ਕਰਿਪਦਾਮਕਾਪਗਾਮਬਾਮਕੋਨਾਮਾਦ੍ਰਿ
ਦੈਧਰਿਧਾਯੋ। ਯਾਹਿਕਿਸਕਿੰਧਾਕਾਂਡੁਕਥਾਕਲਿਮਥਾਜਥਾਮਤਿਬਰਨੀ। ਸਿਯਹਿਯਰਤਨ
ਹਰੀਕਰੁਣਤੇਰਤਨਹਰੀਯਿਯਧਰਨੀ। ੩੯॥ ਇਤਿਸ੍ਰੀਰਾਮਲਲਾਮਗੀਤਹਾਰਿਰਤਨਗੀਤਰ
ਸਧੰਮਾ॥ ਕਿਸਕਿੰਧਾਵਿਸ੍ਰਾਮਰਾਮਪਰਿਪੁਰਨਕਿਯਮਿਯਰਾਮਾ॥ ੩॥ ਇਤਕਿਸਕਿੰਧਾਚਤੁ
ਰਥੇਕਾਂਡੁਸਮਾਪਤੰਮਸਤੁਸੁਭਮਸਤਾ॥ ੪॥ ਸ੍ਰੀਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰਜਨਕਜਾਯਾਯੋਨਮਃ॥ ਸ੍ਰੀ
ਸੀਮੰਤਾਂਨੰਦਨਾਯਨਮਃ॥ ਸ੍ਰੀਭਰਬਸੰਤੁਪਨਾਯਨਮਃ॥ ਸ੍ਰੀਹਨੁਮਤਾਯਨਮਃ॥ ਹਾਰੇ ੫
ਸੰਨਤ੧੯੧

ਤਚਿਤਦੀਨਾ ॥ ਕੁਲਕਕਪਿਨਸੋਕਯੋਕਹਤਹਕੋਰੋਕੋਸੁਕੁਲੀਨਾ ॥ ਕੋਸਫਿਕਲੀਕਪਤਿ
ਨਿ ਰਕਪਯਯਪੰਕਮੇਬੋਰੋ ॥ ਅਥਵਾਦਸੇਬਦਨਦਸਧਾਕਾਰਿਦਸਦਿਸਦੇਹਨਿਰੋਰੋ ॥ ੩੪ ॥
ਯਦਵਾਦਸਮੁਖਮੰਦਰਅੰਦਰਸੁੰਦਰਿਤਿਯਜੇਪਾਵੋ ॥ ਹਨਿਅਰਿਬਿਕਮਯੀਕਮੁਖੀਸਿਯ
ਸਹਿਤਅੰਕਭੁਰਿਲਾਵੋ ॥ ਅੰਗਜੁਕਛਕਪਿਕੁਲਕਲਕਾਮਕੋਸੁਸਕਲਕਾਰਿਅੰਗੋ
ਤੁਮਸਮੇਤਹਘੁਨੰਦਚੰਦਕੋਚਰਨਬੀਦਿਜਸਲੈਹੋ ॥ ੩੫ ॥ ॥ ਯੋਜਬਸੁਨੀਪਵਨਸੁਤਬਾਨੀ
ਹਰਿਬਾਹਨਿਹਰਖਾਨੀ ॥ ਭਯੋਕਾਜਰਘੁਗਜਕੁਵਰੋਕੋਕਪਿਗਨਮਨਅਨੁਮਾਨੀ ॥ ਤਬਹਨੁ
ਮੰਤਸਿਤਪਤਿਬੋਲੇਜਾਮਵਿਤਮਤਿਮੰਤਾ ॥ ਹਿਹਨੁਮਾਨਮਹਾਨਧਾਰਿਗੁਨਤਦਪਿਆਨਮਮ
ਮੰਤਾ ॥ ੩੬ ॥ ॥ ਜਾਏਜਨਕਜਾਸੁਪਿਸਿਦੇਸਅਸੇਸਾਇਹਾਲੇਆਵੋ ॥ ਅੰਗਨਕਛਲੀਕੇਸਦੇ
ਸਮੇਬਲਬਿਸੇਸਦਰਸਾਵੋ ॥ ਤਬਹਘੁਗਜਸਾਮਾਜਿਸਾਜੇਕਪਿਗਜਸਹਿਤਾਇਤੋਅੰਗੋ ॥
ਲੋਕਗਦਬਡੁਰਜਾਵਿਗਾਟਕੋਕੀਲਕਾਰਿਸਿਯਲੈਹੋ ॥ ੩੭ ॥ ॥ ਤਬਸੁਰਨਰਮੁਨੀਗਨਗੁਨਗੋਹੋ

੧੭
ਗਲ
ਗੀ

ਆਇਕਾਰਿਅਸਿਕਘਨਘੋਗਾਰਘੁਵਰਾਸਾਇਸਪਾਇਪਿਘੋਘਹਿਗਾਇਘੋਰਚਹੁਘਿਗਾਘਾਘਾਘੁ ਯੁ
ਅਰਗਾਇਆਇਸਬੋਕੇਵੁਤਦਰਵਾਜਾਗਰਜਿਤਗਜਿਕਰਿਲਗਜਿਲਕਬਹੁਬੀਕਬਜਾਇਬਾਜਾਚ੦
ਰਦਾਰੋਕਨਪਚਾਰਜੇਚਾਰਚਸੁਪਤਿਭਾਖੇਤਿਨਿਤਿਨਿਤੇਨਿਜਸੇਨਜਹਿਤਸਬੋਕਕਿਲੀਏਮਨਮਾਖੇ
੪੧॥ਉਤਰਦਾਰਅਪਾਰਸਾਰਜਹਆਪਸੁਗਾਰਿਬਿਰਾਜਾਸੋਰੋਕਯੋਪਭੁਆਪਚਾਪਗਹਿਦਾਪਦਮਨਅਰਿ
ਗਜਾਗਘੁਵਰਦੰਛੁਨਓਰਲੰਛਮਨਪੰਛਿਅਰਿਛੁਕਪੀਸਾਉਭੈਉਦਿਤਸਹਸੈਨਚੈਨਹਿਤਨਲਿਨੋਨ
ਅਵਧੀਸਾ॥੫॥ਕਪਿਬਲਬੀਕਾਘੇਰੀਲਿਕਾਬਜੇਬਿਜੇਭੰਕਾਲਖਨਿਸਚਰਗਨਭੁਏਸਸੀਕਾਹੁ
ਤੇਜਿਆਧਿਕਅਸੀਕਾਤਿਹਅਵਸਰਗਘੁਵਰਕਰਦਾਕਰਪਰਯੋਬਾਲਿਬਰਬੇਰਾਅਜਹੂੰਜੇਸਮੁਝੇ
ਸੁਗਾਰਿਬਿਪਰੀਤਅਨੀਤਲਪੇਰਾ॥੬॥ਨੀਤਗੀਤਅਰੁਤੀਤਜੀਤਕੇਪੁਭੁਭੁਬਚਨਬਖਾਨੇਕਯੋ
ਜਾਇਅੰਗਦਤਿਹਸੰਗਦਜੇਸੰਗਦਅਰਿਮਾਨੇਸੁਨਿਪੁਭੁਬਚਨਸਪੀਤਿਗੀਤਿਸੋਹੂੰਅਭੀਤਤਹਗਮਨ੦
ਅਤਿਹੁਲਾਸਜਾਇਚਲਯੋਤਾਸੁਤਹਜਿਹਿਕੋਲਾਸਉਦਮਨਾ॥੭॥ਗਯੋਗਗਨਮਾਰਗਮਾਤਿਪਾਰਗ

ਸੁਦੁਸਤਾਛਾਯਾਤੁਤਿਹਸੀਸਚਰਨਕੀਛਾਯਾ॥ ੪੩॥ ਸੁਨਿਰਘੁਪੰਨਾਪ੍ਰ
 ਸੈਨਾਤੁਏਕਹਿਧੰਨਾਧੰਨਾਸੁਖਰਾਸਾਕਿਰੀਪਾਤਿਛੇਦਨਜਗਬੰਦਨਰਘੁਨੰਦਨਹਿਯਹਰਖੇ॥
 ਹਨੁਮਦਾਵਿਹਰਿਰਤੁਨਜਤਨਜੁਤਜੁੱਪਜਤਨਹਿਰਤਰਖੇ॥ ੪੪॥ ਇਤਸੀਗਲਲਾਅਗੀਤੁਤਿ
 ਰਤੁਨਗੀਤਰਸਾਨਾਜੁੱਪਕਤਾਵਿਸੁਗਰਾਮਪਰਿਪੂਰਨਾਕਿਪਾਧਿਯਰਮਾ॥ ੪੫॥ ਰਾਮਚੁ
 ਤਬਰਘਵਰਚੁਹੁਘੋਰਘੋਰਚਹੁਓਗਨਿਮਿਤਨਿਹਾਰੇ॥ ਤਿਨਕੇਪੁਨਿਪਾਰਿਨਾਮਬਾਅਜਨਗਾਅਥਿਨਾਸਾਥਿ
 ਚਾਹੇ॥ ਤਿਸਬਥੰਛਨਲਖਿਸੁਭਲੰਛਨਲਖਨਲਨਪ੍ਰਤਿਭਾਖੇ॥ ਨਿਜਜਯਕਾਰਨਅਰਿਪਰਿਹਾਰ
 ਨਲਖਿਲਛਮਨਮਨਗਾਖੇ॥ ੪੬॥ ਤਬਧੁਭੁਓਤਰਿਸੁਵੇਲਸੇਲਤੇਗੋਲਗੋਲਬਰਬੀਰਾਚਲੇਘ
 ਗੀਸੁਤਸਾਧਬਯਾਧਵਿਵਰਾਵਨੀਮ੍ਰਗਰਘੁਬੀਰਾਪਾਛੇਪਾਛੇਹਰਿਬਲਾਛੇਕਾਂਛੇਬਹੁਬਿਪਵੇਖਾ
 ਚਲੇਭੁਲੇਸੁਭਹਿਲੇਮਿਲੇਅਭਿਪਿਲੇਸਮਰਾਨਿਮੇਖਾ॥ ੪੭॥ ਬਾਨਗਥੰਛਲੰਛਲੰਛਨਛਬਿਸਬਛੇ
 ਨੀਛਿਪਿਛਾਥੀਗਿਰਿਤਰੁਨਖਰਸੁਖਰਾਘੁਪਧਰਿਸਜੇਸੁਰਸਮੁਦਾਈ॥ ਲੋਕਬੀਕਗਛਾਦਿਛੁਛਿ

8

੧੬

ਗ ਲ
ਗੀ

ਰਿਪੁਰਿਜੁਰਿਜੁਰਿਜਤਨਾਮ ਅੰਤਰਿਜਿਹਿਦੁਗਿਰਿਦੁਲਰਤੁਜਗਜੈਸੇਸੋਮਇਮਅਤਿਜੁਧੇ ਯੁ
 ਭੁੰਧਧੈਕੀਨੋਭੁਏਨਧੁੰਧਅਨੇਸੇ। ੪੦ ॥ ਜਬ ਕਪਿਭੁਵਨਭੋਗਵਨਕੋਗਵਨਤਬਸਠਗਵਨਾਲਗੇ
 ਕਰਨਅਨਭਾਵਨਾਨਿਜਮਾਯਕਿਤਕਰਮਅਪਵਨਾਤਬਲਖਿਕਪਿਵਰਭੁਰਛੁਰਿਝਰਪਰਨਰ
 ਇਵਨਭਪਥਗਮਨਾਦੁਖਿਅੰਚਿਤਬੇਚਿਤਕਰਿਅਰਿਕੋਅਯੋਜਹਰਪੁਰਮਨਾ। ੪੧ ॥ ਸਮਰ
 ਚਿੰਨਲਖਿਖਿੰਨਭਏਪੁਤੁਕਯੋਕਿਨਯਹਿਕੀਨਾਥਿਨਮਮਬੁਝਨਅਰਿਸਨਜੁਤਨਕਾਮਅਬੁਝਨਚੀਨ
 ਸਾਹਸਾਮਤਿਕਰਿਕਰਿਸਬਕਰਚਿਤਹਿਤਦੁਚਿਤਾਅੇਸੇਕਾਮਕਬਹਨਹਿਕਰੋਨਕਯੋਕਾਨਕਰਉਚਿਤਾ। ੪੨
 ਇਮਵਤਸਲਗਸਬਲਿਤਲਲਿਤਕਲਕਲਿਤਬਚਨਰਪੁਪਤਿਕੋਸੁਨਿਬਾਨਰਬਰੇਸਬਚਬੇਲਯੋਬੀ
 ਨੈਬੀਬਿਧੁਬਿਧਕਰਕੇਤਵਪਰਪਾਨਪ੍ਰਯਾਪਾਰਿਹਾਰੀਦਾਰੁਦਦੁਸੁਦਿਜਾਗੀਲਖਿਸਨਮਖਮੁਹਿ
 ਗਈਨਸਹਾਰੀਤਾਸੁਹਸਕਿਅਤਿਭੁਗੀ। ੪੩ ॥ ਤਾਂਤੇਗਯੋਲਯੋਗਹਿਦੁਰਜਨਭਯੋਭਿਰਨਸੁਬਿਸੇ
 ਖਾਹਾਥਨਿਲਤਨਿਦਾਂਤੁਨਿਦਲਿਖਲਕੀਯੋਪਾਨਅਵਿਸੇਖਾ। ਲਗਯੋਕਰਨਤਬਮਾਯਾਛਾਯਾਦੁ

9)

੨੫ ॥ ਤਹ ਇਕ ਅਚਰਜ ਭਯੋ ਨੇਕੇ ਸੋ ਸੁਨੈ ਤ ਸੁਰਸਾਨਾ ॥ ਰਖੁ ਵਗਨਿ ਕਪਿ ਰਾਨਾ ਤਿ ਨਿਕੋਤਕ
 ਇਕ ਠਾਂਨਾ ॥ ਦਸ ਦਿਸਦੀ ਖਿਦੇ ਖਿਦੇ ਖੋਪੁ ਨਿਦਰ ਸਿਰ ਪੁਰ ਸੁਰਸਾਲਾ ॥ ਤਾਂ ਕੋਗੇ ਪੁਰ ਉਪਰ ਦਗਸੇ
 ਦਸ ਮੁਖ ਬਖਸਿਸਾਲਾ ॥ ੨੬ ॥ ਚਲਤ ਚਮਰ ਚੰਨ ਚਾਰ ਚੇ ਦਸੇ ਆਤ ਪੰਤ ਸਿਤ ਸੇਹਾ ॥ ਰਾਜਸ
 ਮਾਜਸਾ ਜਸ ਬਸੰਦਰ ਮਾਨਿ ਸੁਵਰਨ ਮਨ ਸੇਹਾ ॥ ਤਾ ਕਤ ਤਾਂ ਹਿਤ ਹਾਤੇ ਤਰਕੇ ਤਹ ਨਿਤ ਨਯਤ ਤਕਾਲਾ ॥
 ਗਯੋ ਸਮੀਪ ਮਹੀ ਪਲਿ ਕਕੇ ਦੀਪ ਤੋ ਕੋਪ ਕਰਾਲਾ ॥ ੨੭ ॥ ਕਰਿ ਤਿਨ ਤੂਲਤਾਂ ਹਿਪ ਤਿਨੁ ਲਸੁਲਸ
 ਮਬ ਚਨ ਬਖਾਨਾ ॥ ਲੋਕ ਨਾਥ ਰਖੁ ਨਾਥ ਦਾਸ ਹੋ ਤੇਰ ਨਾਸ ਮਨ ਮਾਨਾ ॥ ਯੇ ਕਹਿ ਕੂਦ ਪਰੇ ਤਿਹ ਉਪਰ
 ਪਟਕ ਮੁਕਟ ਝਰੂਪਗ ॥ ਤਬ ਦਸ ਕੰਠ ਸਕੰਠ ਗਯੋ ਕਟੂਰ ਉਡੇ ਨਭ ਉਪਰਾ ॥ ੨੮ ॥ ਬਹੁ ਰਿਪਰਸਪ
 ਗਭਿਰੇ ਘਿਰੇ ਨਹਿ ਰੇਲੇ ਬਹੁ ਭਾਂਤੀ ॥ ਸੋਟਿਤ ਸਵਤ ਸਗੀ ਗਸ ਜੇ ਦੇ ਉਂ ਸੇਂ ਮਗੀ ਕਿਸੁ ਕਕਾਂਤੀ ॥ ਮੁਸਾਮੁ
 ਸਰੀ ਤਲਾ ਤਲੀ ਲਾ ਰਿਲਾ ਤਲਾ ਤੀ ਦੇ ਉਂ ॥ ਬੀਰ ਬਰਦ ਸਕੀ ਧਰ ਧਗਿ ਰਿਲੁ ਰਤ ਉਠਤ ਜਯ ਜੇ ਉਂ
 ੨੯ ॥ ਨਿਪਰ ਨਿਯੰਧਾ ਨਿਪੁ ਨਧਨ ਪਾਰਨ ਪੁਨਿ ਪੁਨਿ ਪਾਤਨ ਪਤਨਾ ॥ ਕਰਤ ਪਰਸਪਰ ਜੇ ਰਘੋ ਰਤੇ ਪੁ
 ਜੇ ॥

੧੫
ਗ ਲ
ਗੀ

ਨਮਤਿਅੰਗਦਪਾਤਿਮਸਵਨੁਸਾਧਾ॥ ॥ਉਤਰਦੁਰਿਗਰਿਗਾਛਸਾਅਰਿਸੋਅਪਾਰੋਕ੍ਰਿਰਿ॥ ਲੁ
ਸਬਜਗਾਰਵਨਭਵਨਕੋਤਿਸਰਵਨਸਾਰਿਪਾਰਿਹਿਰਿਓਅੰਰਏਕਸੀਕੇਤਹੇਤੁਸੁਖਮੋਖੁਖਤੇਸੁਨਿ
ਲੀਜੈਅਬੈਦਰਬਪੁਸੀਗਾਰਮੇਕਤਿਹਰਿਤੋਹੋਨਨਰਬਪੁਕੀਜੈ॥ ॥ਹਨੁਮਨੁਜਾਤੁਰੁਪਦੋਉਕ੍ਰਾਂਤ
ਵਿਭੀਖਨਸਤਸਮਾਨਾਨਰਬੈਦਰਹਮਹੀਤੁਮਹੀਰਨਸੇਨਿਸਦਿਨਪਹਿਚਾਨਾ॥ਇਮਕਰਿਸੁਭਸੀਕੇ
ਤਸੇਤੁਜਗਰਪੁਪਤਿਅਤਿਅਨੁਗਾਗੇ॥ਚਛਸੁਵੇਲਗਿਾਰੇਬੈਕਬੈਕਗੜਲੀਕਲਖਨਮਨਪਾਗੇ॥
॥ਲੇਨਿਜਸੀਗਸੁਕੀਰਵਿਭੀਖਨਅੰਗਅੰਗਪਲਵੰਗਾਚਛੇਸੁਵੇਲਸੁਵੇਲਵਲਿਤਜਹ
ਲਾਲਿਉਵਿਪਨਬਹੁਰੇਗਾ॥ਤੁਹਚਛੇਲੀਕਾਗਛਅਤਿਬੈਕਾਲਖੋਨਿਪਟਨਿਹਸੀਕਾਕੋਦਿਕੋਦਿ
ਨਿਸਚਗਨਿਕਰਨਿਕਿਯਦੁਤਿਜਕੇਰਜਨੁਬੈਕਾ॥ ॥ਤਿਨੈਬੈਲੇਕਿਅਤੇਕਕੋਪਕੋਕੁਏਕ
ਪਿਛੀਗਾ॥ਬਿਪੁਲਨਦਪਾਵਿਨਦਾਅਧਿਕਕਰਿਕੀਏਪਲਾਦਾਮਪੀਗਾ॥ਅਤਿਉਨਤਾਰਿਗਿਰਿਸਿਗਾਇ
ਗਿਸਾਨੁਗਾਰਪੁਸਿਪਾਵਿਗਾਜੇ॥ਬਿਬਿਪਛੁਲਅਨੁਕੁਲਅਮਲਗਚਿਆਸਨਸਾਖਿਨਸਭਾਜੇ॥

ਰਮ੍ਹਦਰਨਸਕਲਿਕਮਨਰਾਵਤਮਨਕਕਕਨਕਕੀਜੋ

ਪਰਮਪੁਰੀਦਭਜੇਤਾਉਤਰਦਿਕਮਾਪੁਸੁਕਾਸੁਕਾਸੁਕਾਸਿਸਾਚਰੇਤਾਇਹਵਿਧਮੋਰਧੋਰੋਰਨਮੇ
ਕੇਰਨਗਛਸਰਾਖੋਕਵਿਪਰੋਛੁਪਲਛੁਛਪਤਿਬਨਚਰੁਛੁਛਨਭਾਖੋ॥੨੭॥ਅਖਕਲਕ
ਨਨਚਗਕਿਤੇਕੋਤੁੱਲਸਕਨਕਹਿਲੀਜੋਰਾਪੁਪਤਿਕਪਿਪਤਿਹਨਮਤਮੰਗਦਮਾਦਿਜਿਪਰਿਵਰਗਜ०
ਲਾਗੇਕਰਨਦਿਚਾਰਚਮਤਿਸਜਿਸਭਮਖਰਸਮਾਜਾ॥ਅਪਿਕਕਹਿਨਪੁਰਲਕਬੀਕਗਦਬੀ
ਕਲਿਕਪਤਿਗਵਨਸੁਰਗੇਪੁਤ੍ਰਮਖਰਜੁਹਿਨਦਿਨਸਕੰਜਹਧਾਵਨਾਤਾਗਦੇਪੇਚਾਦਿਕੋਬਢਿਕੋਬ
ਭਿਹੋਇਬਿਜੇਸੁਬਿਚਾਰੋਇਮਸੁਨਿਕਪਿਗਨਭੀਖਨਬਚਨਾਬਿਭੀਖਨਬਚਨਭਿਚਾਰੋ॥ਅਖ
ਜੇਸਚਿਵਸੁਚਾਰਚਾਰੋਏਲਿਕਸਾਰਸੁਧਲਾਇਪਾਛਿਰੁਪਪਤਿਪੰਛਪੁਰੀਸੇਪਾਵਿਸਅੰਛਮਤਿਅਏ
ਯੋਕੰਹਿਪੁਰਬਮਾਦਿਦਰਮੋਨਿਸਾਚਾਰੇਜੇਰਾਖੋ॥ਤਿਨਕੇਨਾਮਬਾਬਲਬੀਜਬਲਬੀਜਬਰਭਾ
ਖੋ॥ਗਾਵਨਅਨੁਜਬਚਨਸੁਨਿਰਪਮਨਿਕਪਿਪਤਿਪਤਿਬਚਭਾਖਾਚਾਰਿਦਾਰੇਕੋਪਚਾਰਿ
ਪ੍ਰੇਚਾਰਿਚਮੁੰਮੰਗਸਾਖਾਪੁਰਬਦਾਰਿਚਮੁੰਪਤਿਚਾਰੁਜੀਲਨਮਨਿਰਧਾਰਾਦੰਛਨਦਿਗੁਦੰਛ
ਜ

੧੪
ਹਾਲ
ਗੀ

ਰੋਧਾ ਅਰੁ ਸਬਲ ਸੰਧੁ ਸੁਖ ਦੇ ਨੀ ॥ ਜੋ ਯਾ ਨੀ ਤਿਵੀ ਤਿਸੇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰੇ ਸੁਹੰ ਦੁਖ ਸੇ ਨੀ ॥ ॥ ਤਾਂ ਤੇ ਸਬਲ ਗੰ ॥ ਯੁ
ਮਾ ਅਰਿਆ ਯੋ ਸਬਲ ਕੋ ਪਕਰਿ ਯਾਯੋ ॥ ਜੋ ਲੋਕੇ ਰੋਨ ਨਿਜ ਮਨ ਭਯੋ ਤੇ ਲੋਚ ਹਿਯ ਮਨਾਯੋ ॥ ਦੈਤਿ ਹਸੀ
ਤਾ ਹੋਇ ਅਤੀਤ ਰਹਿ ਪੈ ॥ ਨਿਤ ਜਨਿ ਵੀਤਾ ॥ ਨਤ ਰਹੈ ਪੈ ॥ ਅਤਿ ਬਿਪਰੀਤਾ ਸਬ ਸਮਾਜ ਸੁਖ ਹੀਤਾ ॥ ॥ ਦੁ
ਗਨਿ ਮਿਤ ਦੀਸਤ ਦਸ ਦਿਸ ਦਿਨ ਦੇ ਨ ਦੁਸਹ ਦੁਖ ਦੀਯਾ ॥ ਗਛੁ ਸੁਗੁਸਿ ਬਿਨਾ ਸਮਾਜੁ ਦੇ ਦਿਸਤ ਦੇਖ ਦਸ ਜੀ
ਹਾ ॥ ਤਾਂ ਤੇ ਜੋ ਜਿਅ ਜੀਵਨ ਮਾਸਾਤ ਜਿ ਦੇ ਦੁਸਹ ਦੁਖਾਸਾ ॥ ਯਹਿ ਅਵਸਰ ਦੁਹ ਬਹੁ ਰਿਨ ਪੈ ਪੈ ॥ ਜਵਜ
ਮਗਾਸਾ ॥ ॥ ॥ ਬਿਧ ਬਹੁ ਬਰ ਬਚਨਾ ਬਿਧ ਕੇ ਸੁਨਿ ਸਮ੍ਰਿਪੁ ਰਗ ਵਨਾ ॥ ਭਯੋ ਗਯੇ ਲਖਿ ਸਾਲ ਵਾਨਗ
ਹਿ ਜਾਨ ਮਾਨ ਮਪਾਵਨਾ ॥ ਤੁਧ ਰਵਨ ਜਿਯ ਜਾਨਿ ਰਾਮ ਦਲਾ ਆਵਨ ਭੂਹਿ ਭੁਯਾਵਨਾ ॥ ਨਿਜ ਪੁਰ ਲਿਕ ਬੰ
ਨ ਕੇ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਲਾਗੇ ॥ ਕੋ ਰਬ ਨਾਵਨਾ ॥ ॥ ਗੰਛਾ ਚਿਤ ਰਾਖ ਸਰਖ ਵਾਰੇ ਗਛੁ ਸਰਾਜ ਹਕਾਰੇ ॥ ਮਿ
ਲਿ ਮਿਲਿ ਆਏ ਵੇਖ ਬਨਾਏ ਬਿਬਿਧ ਬਿਬੁਧ ਬਲ ਵਾਗੇ ॥ ਤੁਧ ਪ੍ਰਸਤਾਪਿਤ ਨਾਪਤਿ ਪੁਰ ਕੇ ਪੁਰ ਬਧੇ
ਰਿਪ ਰਾਏ ॥ ਦੰਛੁ ਨ ਦਿਸਾ ਦੁਰਿ ਦੰਛੁ ਨ ਮਤਿ ਗੰਛੁ ਮਹੇਦਗ ਪਾਯੋ ॥ ॥ ॥ ਪਾਛਿ ਮਧੀ ਰਿਪੁ ਚਿਤੁ ਪੁਰਿ ਪਿਯ

13

ਨਾਮਤਿਕਾਮਤੀਤਾ ਦੇਸੈ ਏਕਕੋਰਸੁਨਿਸਪਦਿਸਮਰਕਿਸਾਮਰਪਨਸੀਤਾ ਯੇਸੁਨਿਰਾਵਨਕੁਨੇਭਯਾ
 ਵਨਸਮਰਸਬਨਹਨਲੈਹੋ। ਸਕਲਸੁਰਾਸੁਰਜੁਏਜੁਧਹਿਤਤਉਨਜਨਕਜਹਿਦੈਹੋ॥੧੮॥ਇਮਕ
 ਹਿਰਾਵਨਕੁਮਤਿਫੁਤਾਵਨਕਿਯਕੁਮੰਰਾਅਪਾਵਨਾਆਯਾਮਯਰਚਿਰਾਮਸੰਸਤਸਿਰਗਯੋਸਿਯਹ
 ਦਿਖਰਾਵਨਾਦੇਖਿਸਰਾਸਨਾਂਸਿਰਸੰਜੁਤਸਿਯਪਿਯਕੋਜਿਯਜਨੇ॥ ਜਰਨਮਰਨਹਿਤਕਿਯੇ
 ਜਤਨਜਬਤਬਸਰਮਸੁਨਿਆਈ॥ਸਿਯਪਿਯਸਪੀਵਿਡੀਖਨਤਿਯਤਿਨਿਕਹਿਪਿਯਬਚਨਬ
 ਚਾਈ॥ਦਸਮਖਦੰਸਦੁਸਤਾਭਾਖੀਦਸਰਖਸੁਤਸੁਭਸਾਖੀ॥ਆਯਾਮਰਮਸੁਤੁਇਸਪਦਿਸਿ
 ਯਸੋਕਸਿਧੁਤੇਰਾਖੀ॥ ਜਬਹਿਲਿਕਪਤਿਸੁਨੀਲਿਕਪਰਕਪਿਬਲਬੰਕਤਯਾਰੀ॥ਤਬਸਬਸ
 ਚਿਵਸਮਾਜਸਕੇਲਿਕਯੇਤਮਕਯਾਬੰਚਾਰੀ॥ਸਬਰੁਪਰਹੇਨਕਹੇਬਚਨਕਛੁਲਹੇਰਾਮਬਲਵਨਾ॥
 ਤਬਬੋਲਯੋਬਚਮਾਲਾਵਨਾਮਤਿਮਾਨਨਿਸਾਰਨਾਨਾ॥ ਸੁਨੇਤਾਤਾਇਕਬਾਤਪੀਤੀਕੀਨੀਤਿ
 ਰੀਤਿਜੇਬਰਨੀ॥ਨਿਬਲਸਬਲਬਿਬਥੈਰਿਬਖਾਨੇਬੁਧਬਿਬਿਪਤਹਕਰਨੀ॥ਨਿਬਲਵੈਰਿਸੋਬਰਬਿ

ਬਹੁਬਿਲਾਪਸੀਤਾਪਕਲਾਪਮਨਪਕਿਯੋਬਿਨਜਨੇ

੧੩
ਗ ਲ
ਗੀ

ਖਸਾਰਨਕਾਰਨਕ ਪਦਰਵੀਗਾ ॥ ਬਰਨੇਨਮਧਮਬਲਰੁਪਅਨੁਸਾਹਿਤਰਘਬੀਗਾ ॥ ॥ ਤਹਧ ਯੁ
ਰੇਤੁਹਰਿਗਨਰਘਮਾਨੀਕੀਬਰਨੀ ॥ ਬਿਬਿਖਬਡਾਈ ॥ ਸਤੁਪ੍ਰਸੰਗਮੇਨਿਸਚਰੇਸਕੀਨਿਪਟਨੁਨਤਾਗਾਈ
ਤਬਅਤਿਕੋਪਕਾਲਿਤੈਪਲਚਰਪਤਿਅਤਿਬਿਪਤਿਬਤਾਈ ॥ ਅਛਿਗਤੇਛਿਗਜਾਹੁਮੁਛਤਮਰੁਗੁਰੁ
ਕੁਰਿਲਾਈ ॥ ॥ ਬੈਰਿਬਡਾਈਤਮਜੇਗਾਈਮਮਸਨਮਖਦਖਦਾਈ ॥ ਤਾਂਤੇਇਹੈਦੰਡਦਰਜਨਦੂਤਦਰੋਨ
ਦੇਹੁਦਿਖਾਈ ॥ ਸੁਨਿਸੁਕਸਾਰਨਦਰਦਖਦਾਰਨਦੇਹੇਰੋਨਤੁਹਾਂਗੀ ॥ ਤਬਗਵਨਕੁਛਅਪਰਅਪਾਵਨਕੀ
ਯੋਸੰਤੁਮਨਮਾਂਗੀ ॥ ॥ ਕਰਿਵਿਚਾਰਨਿਜਚਾਰਬੁਲਾਏਕਯੋਚਾਰਮਤਿਜਾਵੈ ॥ ਰਾਮਕਟਕਮੇਭਟਕਿ
ਭੁਲੀਬਿਧਿਭੇਦਭੁਟਨਕੋਲਜਾਵੈ ॥ ਸੁਨਤਮਹੇਦਰਆਦਿਚਾਰਬਹੁਕਰਿਜੁਹਾਰ ॥ ਬਖਧਾਇ ॥ ਬਨਚਰ
ਅਨੀਘਨੀਅਵਲੋਕਤਲਿਕਧਨੀਲਖਿਪਾਏ ॥ ॥ ਕਹੇਕਪਿਨਸੇਗੋਹੇਤੁਰਤੁ ॥ ਤਨਦੇਹੇਦੁਸਹਦਖਦ ॥
ਗੇ ॥ ਦੀਨਦਯਾਲਦੀਏਛਤੁ ॥ ਏਜਬਰਾਖੇਗਮਪੁਕਾਰੇ ॥ ਕਯੋਗਵਨਹਿਜਾਏਸਖੇਦਨਭੇਦਛੇਦਕੋਕਾ
ਮਾ ॥ ਅਤਿਕੋਬਲੀਬਲੀਤਨਤਤਿਕੋਕਪਿਗਨਲਛਮਨਰਾਮਾ ॥ ॥ ॥ ਅਵਤਹੈਚੁਦਿਲਿਕਬੈਕਪੇਦੈ

15

ਸਤੁ ਸਸਤੁ ਅਸਤੁ ਸੁਗਮਾਤਾ ਨਿਸਚਰ ਦਲ ਨਦਲ ਨਹਿਤ ਗਰਜਤ ਬਰਜਤ ਰਪੁ ਕੁਲਤਾ ਤਾ॥
 ਏਬਨ ਚਰਬ ਲਾਭਿ ਨਹਿ ਬਹਾ ਵਰਕਰ ਮੁਖ ਮਨ ਦਰਗ। ਲਿਕ ਨਿਵਰਤ ਕਪੂਲ ਯਪੁ ਵਰਤ ਕਸਮਾ ਸੀਵ
 ਰਤ ਕਬਾਦਰਾ॥ ॥ ਹਮ ਮੁਖ ਅਉਗਮ ਕਮ ਬਲ ਬਾਅਦੇ ਵਆਧਿ ਕਾਈ॥ ਸਕਲ ਸੁਰਾ ਸੁਰ ਬਕੈਂ ਚਕੈਂ ਲ
 ਖਿਨ ਹਿਕ ਰਿਸ ਕੈਂ ਲਗਾਈ॥ ਯਹ ਜਿਯ ਜਾਨਿ ਜਾਨ ਕੀ ਦੇਕੈ ਕੋਰੇ ਜਾਨ ਕੀ ਗੰਛਾ॥ ਤਾ ਕੀ ਕਹੂੰ ਨ ਗੰਛਾ ਜੇਰ
 ਪੁਰੰਛ ਕਪੰਛ ਵਿਪੰਛਾ॥ ॥ ਜਬ ਤਿਨ ਕਯੋ ਜਾਨ ਕੀ ਦੇਨ ਤੁਮੈਂ ਹੈ ਨੈਨੈ ਕਰਿ ਗਵਨਾ॥ ਭਯੋ ਜਾਨ ਕੀ ਹਾ
 ਨਿਹੇ ਤੁਸੁ ਕਸਾਰਨ ਕੇ ਸੁਰਗਾਵਨਾ॥ ਤਬ ਜਾਨੀ ਵਿਪਰੀਤ ਬੁਧਿ ਤਿਨ ਯਹਿ ਮਨੀ ਤਲਹਿ ਬਾਕੀ॥ ਅਵਸ
 ਜਾਨ ਕੀ ਲੇਨ ਹਾਰਿ ਹਿਯ ਲਖੀ ਜਾਨ ਕੀ ਤਾਕੀ॥ ॥ ਤਬ ਦੁਪਹੇ ਸੁਨਤ ਸੁਕਸਾਰਨ ਸਠ ਕੇ ਹਠ ਕੇ ਬੈ
 ਨਾ॥ ਤਿਨੈ ਸਿਗਲੇ ਅਉ ਉਤੇ ਗਗਾ ਹਿਚਛੋ ਚਹ ਨਿਕਪਿ ਸੈਨਾ॥ ਤਹ ਚੜ੍ਹ ਮਰਕਟ ਕਟਕ ਨਿਹਾਰੀ ਜਾ
 ਕਰਵਾਰਨ ਪਾਗਾ॥ ਮਾਨੈ ਪਲੈ ਪਯੋ ਪਪੂਲ ਯਾ ਬਿਨਾ ਯੋ ਉਮਤਿ ਅਪਾਰਾ॥ ॥ ਪੁਛੋ ਸਾਰਨ ਸੇਕ
 ਪਿਧਾਰਿਨ ਕੇ ਕੋਧਾਰਨ ਹਾਰੇ॥ ਰੂਪ ਨਾਮ ਗੁਣ ਗਾਮਧਾਂ ਅਸਬ ਕੇ ਕਹੁ ਨਿਜ ਨਿਰਧਾਰੇ॥ ਤਬ ਸਾਰਨ ਕਾਵਨ ਸੁ

੧੨
ਗਲ
ਗੀ

ਅਹੋਕੋਹੋਕੋਆਇ। ਰਾਮਦਰਸਲਾਹਿਛੁਹਤਪਰਸਦਹਿਕਹਿਸਬਸੰਤਸੁਨਾਏ। ॥ ਤਬਪ੍ਰਭੁਵਿਹ ਯੁ
ਸਕਯੋਜੁਰਯੋਕਛੁਸੇਉਭਲੇਲਾਖੀਜੈ। ਦੁਤਹਾਨਿਨਹਿਬਾਨਿਹਮਾਰੀਨਹਿਸੁਜਾਨਿਭਯਕੀਜੈ।
ਜਾਹਿਤਆਏਸੋਮਨਭਾਏਸੋਕਾਰਜਕਰਿਲੀਜੈ। ਤੇਤਜਿਸੇਕਅਤੰਕਲੀਕਨਿਜਜਾਹੁਕਲਿਕਾਬੀਗੇ
॥ ਲਿਕਜਾਇਤੁਮਲਿਕਗਾਇਸੇਬੀਕਬਚਨਅਮਕਹੀਯੋ। ਜਾਸੁਜੇਰਤੇਜਨਕਜਨੀਜਰੁਹੀਸੁਅਬਦਿ
ਖਰਈਯੋ। ਕਾਲਸਕਾਰੇਲਿਕਪ੍ਰਕਾਰੇਬਨਰਬੀਕਾਬੀਡਰੈ। ਮਮਸਰਪਾਰੈਨਿਸਰਪਾਰੈਜਵਜਵਾਸਜੋ
ਜਾਰੈ। ॥ ਯਹਿਜੀਅਜਾਨਿਜਾਨੀਕੀਦੈਮਿਲਨਤਰਜਨਕੀਨੀ। ਯਾਤੁਧਾਨਗਨਕੀਜਮਧਾਨੀਪੈ
ਹੈਤਵਰਜਧਾਨੀ। ਯੋਕਹਿਕਿਯੋਬਿਦਾਸਕਸਾਰਨਪ੍ਰਭੁਪ੍ਰਪੰਨਪ੍ਰਤਿਪਾਨਾ। ਕਰਿਪ੍ਰਣਾਮਸੀਗਮਚਰਨਗ
ਮਨੇਕਹਿਜਯਜਗਤਧਨਾ। ॥ ਜਾਇਲਿਕਮਿਲਿਗਾਇਲਿਕਸੇਸਬਦਿਧਗਾਇਸੁਨਾਈ। ਜਬਾਇ
ਭੀਖਨਲਹੇਗਹੇਅਨੁਗ੍ਰਹੇਯਬਾਰਪ੍ਰਗਾਈ। ਬਹੁਰਿਸੁਨਾਈਅਤਿਪ੍ਰਭੁਤਾਈਰਾਮਲਖਨਕਪਿਰਾ
ਈ। ਤੀਨੈਪ੍ਰਬਲਸਬਲਾਹਰਿਬਲਬਲਿਮਿਲਯੋਤਥਾਤਵੁਭਾਈ॥ ॥ ਏਸਬਸੁਗਸਮਰਸਮਰਬ

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ॥ ੧੦੮ ॥ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ॥ ੧੦੮ ॥ ॥ ੧ ॥

ਰਿਤ ਸੀ ਗਾ ॥ ਮੈ ਲਸੁ ਵੇਲ ਸੁਹੇਲ ਕੇਲ ਨਿਧਿ ਭਰ ਉਤਰੇ ਅਭਿਰਾਮ ॥ ਨੀਤਿ ਹੀ ਤਿਰੋਕ ਸਚ ਹੁਚ
ਕ ਕਪਿ ਚੇਚਲ ਚਮੁੰਤਿ ਗੀ ॥ ਸੁਗੁਣੁ ਰਗਾਵਿ ਕਟਕਟ ਕੀ ਕਰਤ ਫਿਰਤ ਰਖਵਾਗੀ ॥ ॥ ਕਪਿ ਗਨ
ਗਰਜਨ ਤਰਜਨ ਸੁਨਿ ਲੋਕ ਸਿੰਕ ਸਕੁ ਚਾਨੀ ॥ ਕਹਿ ਸਕਤ ਕੇ ਉਕੁਰ ਕੁਟਿਲ ਗਵਨ ਸੇ ਗਵਨ ਜਾਨੀ ॥
ਤਬ ਗਵਨ ਸੁਨਿ ਸਿੰਧੁ ਬੈਧਾ ਵਨ ਕਪਿ ਗਨ ਪਾਵਨ ਆਵਨਾ ॥ ਪੁਰਜਨ ਭਯ ਭਾਵਨ ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਬਨ ਚਰਾ
ਨ ਘਨ ਗਵਨਾ ॥ ॥ ਤਬ ਸੁਕ ਸਾਰਨ ਸਚਿ ਵਬੁਲਾਏ ਕਹਿ ਕਾਰਨ ਸਮੁਝਾਏ ॥ ਹਰਿ ਗਨ ਰਖ ਅਨਿਲ ਛਮ
ਨ ਮਗਨਿ ਪਰਖਨ ਪਰਿਖ ਪਛਾਏ ॥ ਤੇ ਪੁਨਿ ਬਨ ਚਰ ਬਪੁ ਬਨਿਆਏ ਜਹ ਬਨ ਚਰ ਗਨ ਛਾਏ ॥ ਦੇਖੋ
ਤਿਨ ਕਪਿ ਕਟਕ ਅਰਕ ਬਿਨ ਭੁਟਕ ਭੁਟਕਿ ਭੁਗਾਏ ॥ ॥ ਬਹੁ ਗਿਛਿ ਭੀਖਣ ਲਖਿ ਪਾਏ ਪਕਰਾਏ ਪੁਭੁ
ਦਿ ਗਲ ਆਏ ॥ ਅਤਿ ਭਯ ਪਾਏ ਕੀਪਤ ਕਾਏ ਲਖਿ ਪੁਭੁ ਛਿੰਧੁ ਛੁਰਾਏ ॥ ਦੇਖੁ ਨਿਅਭਯ ਉਭਯ ਪੁਭੁ ਪੁਛੇ

੧੧
ਰਾਲ
ਗੀ

ਭਾਵਨਾ ਅਰਿਬਲਾਘਾਵਨ ਕਰਿ ਦਲਪਾਧਰਾਵਨਾ ॥ ਦੇਵ ਸਿੰਧਰੀਧਰਬਸਰਬਾਰਿਖਵਰਅਖ ਯੁ
ਰਬਮਿਲਿਆਏ ॥ ਪ੍ਰਤੁਫਿਤਕਰਮਪਰਿਮਾਮਦਤੁਤਲਖਿਅਤਿਅਚਰਜਉਰਣਾਏ ॥ ਵਸਜੇਜਨਵਿਸ
ਤਾਰਚਾਹੁਸਤਜੇਜਨਪਾਰਸੁਹਵਾ ॥ ਦੇਖਤੁਸੁਨਤਹੁਨਤਹੁਨਿਗਨਮਨਅਨਗਨਅਚਰਜਆਵਾ ॥
ਤਬਰਪੁਨੰਦਨਪਗਬੰਦਨਕਰਹਰਿਨੰਦਨਹੁਗੀਵਾ ॥ ਕਹਤਪਧਾਰਿਯਪਾਰਸਾਰਮਤਿਸਜੇਸੇਤੁਸੁ
ਖਸੀਵਾ ॥ ਸੁਨਿਹਰਿਗਜਬਚਨਕਯੁਗਜਸਭਾਜਿਹਰਿਨਹਰਖਾਨੇ ॥ ਹਨੁਮਤਅੰਗਦਕੰਧਬੰਧਏਉ
ਚਢਿਅਬੰਧਸੁਖਸਾਨੇ ॥ ॥ ਮਾਗੇਰਪੁਪਤਿਪਾਛੇਕਪਿਪਤਿਬਹੁਕਪਿਪਤਿਨਸਮੇਤਾ ॥ ਤਾਪਾਛੇ
ਸਬਸੈਨਚੈਨਸੈਚਲੀਭੁਲੀਸੁਖਦੇਤਾ ॥ ਚਲੇਗਗਨਮਾਰਗਪੁਨੰਦਨਲਖਿਕਪਿਬੰਦਨਭੀਗਾ ॥
ਜੇਸਮਰਬਕਪਿਤੇਦਸਰਬਸੁਵਸਹਗਮਨੇਰਵਧੀਗਾ ॥ ॥ ਤਿਹਅਵਸਰਸੁਰਸਿੰਧਾਬੰਧਤਪਾਇੰਧ
ਰਿੰਧਰਿਖਗਈ ॥ ਦੇਤਿਨਇੰਸੁਅਸੀਸਸਿਏਸਹਿਸੁਮਨਬ੍ਰਿੰਦਿਬਰਖਾਈ ॥ ਗਗਨਮਗਨਲਖਿਅਗ
ਨਭੁਏਮਨਲਹੇਅਗਨਆਨੰਦਾ ॥ ਰਾਮਰਤਨਹਰਿਰਤਨਗਾਮਗਤਜਨੁਉਤੁਗਨਗਤਚੰਦਾ ॥

(੧)

ਸੁਜਾਨਮਹਾਂਨਕਰਮਮਤਿਰਾਂਗੀਤਕੁਤੁਪਰੀਪਰਿਪੁਰਬੋਤਮਪਰੁਖਕਰਮਕਲਕਰ
 ਨੀਪਰੁਖਪਰੁਖਪਰਬਤਪਰਪਰਪਰੁਖਪਰੁਖਹੋਲਾਵੀਪਰੁਖਪਰੁਖਬਗਬੇਛਕਿ
 ਛਕਾਰਿਲੇਨਹਿੰਛਕਪਿਧਾਵੀਸੁਨਿਰਪੁਲਾਨਵਰਨਕਪਿਭਾਲਾਵਿਸਲਕਾਲਸੇਵੇਗੇਲਗੇ
 ਰਚਨਲਲਸੇਤੁਪੇਤੁਸੇਰੁਕੁਲਕੇਤੁਨਿਹੋਗੇ॥੨੮॥ਕਹਤਪਰਸਪਰਹਰਿਵਰਗਪੁਵਰਕ੍ਰਿਤਵਰਉਰ
 ਵਰਧਗੰਢਿਸੇਤੁਹੁਸਮਬੁਲਨਿਕੇਤੁਸਥਾਤਿਸਚੇਤਪ੍ਰੇਕਰੀਭਾਯੋਕਹਿਲਗੇਉਖਾਰਨਬਰਬਾਰ
 ਨਜੋਪੇਤੁਪਰਾਗਨਿਲੇਲੇਆਵੈਪਾਰਿਪਾਰਿਧਾਵੈਨਲਕਰਵਰਬਹੁਬਾਗਨਿਲਾਉਲਾਉਰੇ
 ਲੇਉਲੇਉਗਹਿਯਹਿਲਾਯੋਤਜਤੁਗਰੋਇਹਵਿਧਿਸੇਰਧੇਰਗਵਿਮਾਚਿਗੋਮਾਹਿਤਲਸਗਰੇ ਲਚਿਗੇ
 ਗਿਰਿਵਰਤੁਵਰਧਗਿਧਾਗਿਧਾਏਏਕਗਏਏਕਆਏਕੋਤਕਕੇਟਕਰਤਕਪਿਕੇਹਰਿਲਖਿਕੋਭਿ
 ਹਰਖਾਏ॥੩੦॥ਚੈਦਹਿਬੀਸਾਇਕੀਸਬਹੁਗਿਬਾਈਸਤ੍ਰਿਬੀਸਪ੍ਰਮਾਨਸੇਤੁਬੀਧਜੇਬਾਸਰਕੁ
 ਮਜੇਜਨਨਚਾਹੈਜੇਜਨਨਾਨਾਸਜਮੋਸਹਾਵਨਸੇਤੁਮਿਧੁਸਿਗਸਤਜੇਜਨਜਸਜਾਵਨਾਰਘਵਰ

੧੦
ਗ ਲ
ਗੀ

ਬਾਕੀ ਐਰ ਕੋਹੋਂ ਕਹੁ ਕਾਕੀ ਜਬ ਕਰ ਜੋ ਰਿਵਿਨ ਯਕ ਛੁਕੀ ਨੀਰ ਘੁਵਰ ਰਿਸਤ ਜਿਦੀ ਨੀ ਕਰੁ ਤੁ
ਦਾਖਾ ਨਿਸਰਨ ਸੁਖ ਦਾ ਨਿਸੁਖਾ ਨਿਜਾ ਨਿਹਮਲੀ ਨੀ। ॥ ਤੁਬ ਘੁਕੁ ਕਹੋ ਕੋ ਪਤਿ ਕੋ ਕਰਿਕ
ਪਿਕਰ ਕਾ ਅਪਾਗਾ ਪਾਰ ਅਪਾਰ ਘਾਇ ਹੋ ਤੋਰੇ ਦੇ ਸੁਬੇਗਾ ਬਿਚਾਰਾ ਪੁਨਿ ਯਾਹੋ ਬਾਨਾ ਬਿਬਾਨ ਜਾ।
ਮੇਰੁ ਤੇਰਿ ਤਨਤਾਨਾ ਸੁਨਤ ਸਿਧੁ ਯੋ ਰਿਪਾ ਸਿਧ ਪਤਿ ਬੁਝ ਬਚਨ ਅਬਿਧ ਬਖਾਨਾ।
ਇਹ ਸਰਮ ਮਉਤੁ ਰਖਾ ਸੀ ਅਹੋਂ ਅਪਮਾ ਅਪਰਾਸੀ। ਚੇਹ ਘੋਰ ਗਨ ਮੋਹ ਹਰਖ ਹਨ ਹਨੇਰੇ
ਨੈਅ ਘਨਾਸੀ। ਸੁਨਿ ਰਘੁਵਰ ਸਰ ਨਾਗਤ ਸੁਖ ਕਹੁ ਖਦਰ ਦਰਨ ਦਯਾਲਾ ਹਨੇਰੇ ਸੁਦੇਸ
ਅਸੇ ਸਪਰੇਸ ਨਰੇ ਸਬੇ ਸਤਤ ਕਾਲਾ। ॥ ਪੁਨਿ ਪਸੰਨੈ ਸਾਗਰ ਕਰੁ ਨਾ ਸਾਗਰ ਸਿਮਤਿ
ਸਾਗਰ। ਬੋਲੇ ਸੁਨੇ ਉ ਜਾਗਰ ਘਨ ਨ ਨਾਮ ਜੁ ਕਾਪਿ ਆਤਿ ਨਾਗਰਾ ਵਿਸ਼ ਕਰਮ ਸੁਤ
ਪਿਤੁ ਮਾਤਿ ਉਪਰ ਜਜੇ ਸੇਤੁ ਮਾਤਿ ਉਪਰ। ਹੋ ਕਰੋ ਪਾਰਨ ਬਾਰਨ ਜੋ ਮੰਤੰਤੁ ਨਿਜ ਭੂਪਰਾ।
॥ ਸੁਨਿ ਰਘੁ ਮਾਨਿਤ ਬਨ ਲੋਕ ਹੀ ਤਿਨ ਤ ਲੋਨ ਬਕਹਿ ਮਾਨੀ। ਨਿਜ ਬਲ ਬੁਧਿ ਵਖਾਨ

21

ਰਤੀਰਨੀਰਧਿਕੇਪੀਰਅਭੀਰਵਿਰਾਜੇ॥ ਬਿਤੇਤੀਨਦਿਨਕਿਤੇਦੀਨਮਨਭਏਨਸਿਧੁਸਭਾਜੇ॥ ਤਬਕ
 ਛੇਕੇਪਚਿਪਚਦਿਆਈਲੋਇਨਲਲਕਿਲਲਾਈ॥ ਕਯੋਲਖਨਸਨਲਖੋਲਲੂਕਿਨਲਵਨਜ
 ਲਾਧਿਜਨਤਾਈ॥ ॥ ਲਖਨਲਲਾਅਪਿਲਾਲਕੀਏਚਖਲਾਖਿਰਪੁਲਾਲਵਿਹਾਲਾ॥ ਬੋਲੇ
 ਪੁਨਿਰਪੁਪਤਿਦੁਰਮਤਿਪਤਿਨਹਿਬਗਬਿਨੈਬਿਸਾਲਾ॥ ਪਨਪਮੰਤੁਤੇਦਿਰੂਜੇਗਜਗਹੋਤਚੇਤੁ
 ਜਨੁਜੇਈ॥ ਬਿਨਅਤਿਦਿਰੂਪਮੰਤੁਚੇਤੁਤਾਤਨਕਤਜਤਨਹਿਤੇਈ॥ ॥ ਤਾਂਤੇਚੇਤੁਦੇਰਸਾਗਰਕੇਕਰ
 ਪਮੰਤੁਹਰਲੋਹੇ॥ ਪੰਤੁਪੰਤੁਕਰਚੇਤੁਸਰਸੇਤੋਸੁਤਚੇਤੁਕੋਹੋਹੇ॥ ਲਛਮਨਲਾਉਚਾਪਹਰਿਹੋਇੰਨਿ
 ਆਪਦਾਪਾਛਿਨਮਾਂਹੀ॥ ਯਾਹਿਸੁਖਾਇਕਰੇਖਲਕਪਿਦਲਪਾਇਪਾਇਚਲਿਜਾਹੀ॥ ॥ ਯੋਕਹਿ
 ਧਰਿਧਨੁਪੁਰਜਪਨੁਰਧਰਧਰਿਖਰਤਰਸਰਸਾਂਪਾ॥ ਤਾਸੁਤੇਜਤੇਤਪਮੇਤਰਨਤਰਤਾਟਿਨੀਪਤਿਮਤਿਅੰ
 ਪਾ॥ ਤਬੁਭਈਅੰਖੇਅਤਿਦੁਖਚਾਖੇਜਰੇਜੀਵਜਬਲਾਖੇ॥ ਟਰਿਗੋਜੇਜਨਭਰਜਮੀਨਭੇਦੀਨਹੀਨਸ
 ਬਕਾਂਖੇ॥ ॥ ਤਬਤਾਰੀਪਨੁਪਰਨਸਰਨਜਬਰਯੋਮਰਨਨਹਿਬਾਂਕੀ॥ ਸਿਧੁਸਰਿਸਕੀਯਹਗਤਿ

ਗੰ
ਲ
ਗੀ

ਦਿਸੋਦੀਨਾ॥ ਸੁਨਿਤਿਹਬਚਬਨਚਰਨਭਚਰੈਪਕਰਿਜਕਰਕਰਿਬਾਂਧਾ॥ ਲਗੇਕਰਨਕਪਿਮਾਭਰਾਹੀਓ ਜੁ
ਰਘੋਰਦੁਖਸਾਂਧਾ॥ ॥ ਤਬੈਦੀਨਦੀਨਦੁਖਦਾਵਨਪਾਵਨਪੁਕੁਪੁਕਾਰੇ॥ ਸੁਨਤਗਮਦੁਖਦਾਮਖਾਮ
ਕਰਿਬਨਚਰਬਾਮਬਿਡਾਰੇ॥ ਬਹੁਹਿਬਿਗਯਸੁਨਾਇਭਾ॥ ਏਸੈਗਾਇਕਪਿਨਕੇਪੁਛੇ॥ ਕਹੇਕਹਾਕੇਨ
ਪਪਤਿਪਤਿਸੁਨਿਬਦੇਬਚਨਛਲਛੁਛੇ॥ ॥ ਕਹਿਸੁਗੀਵਮਤੀਵਜਤਨਤੇਪੀਵਜੀਵਤਵਲੈਯੋ॥
ਰਾਮਹਮਾਰੇਦੁਮਿਬਾਮਨਹਿਤੇਰਕਹੇਤਜਿਦੈਯੋ॥ ਜਤੁਤਵਜੀਵਜਿਆਵਨਜਤਨਜਗਤਮੇਅਨਤ
ਨਹੈਰੇ॥ ਜੇਨਚਹੈਤੁਹਸਜਾਨਕੀਅੰਨਜਾਨਕੀਦੈਭੇ॥ ॥ ਨਾਹਿਮਨਮਾਨਮਿਖਾਮਬਾਨੀਕਰਿਹੋਲੈਕ
ਬਿਰਾਨੀ॥ ਤੇਰਜਾਨਕੀਹਾਨੀਜੇਤੈਚੇ॥ ਰਿਜਾਨਕੀਆਨੀ॥ ਤਵਹੱਛਨਹੱਛਨਕੋਰਘੁਵਰਸਰਭੁੰਛਨਕਰਿ
ਲੈਯੋ॥ ਬ੍ਰਮਮਹੇਸਗਨੇਸਖੇਸਕੀਲੇਸਪੇਸਨਹਿਜੇਯੋ॥ ॥ ਤਾਂਤੇਆਇਧਾਇਰਘੁਮਾਨਿਸੋਮਿ
ਲਿਜੇਮੀਤਹਮਾਯੋ॥ ਨਾਤਰੇਹੈਸਭਸਮਾਜਸਹਸਮਨਪਾਹੁਨੇਪਾਯੋ॥ ਯੇਸੁਨਿਸੁਕਸੁਗੀਵਬਚਨ
ਦਸਗੀਵਪੀਵਸੋਭਾਖੋ॥ ਸੋਆਭਿਮਾਨਮਹਾਂਨਮੰਤਸੁਨਿਕਾਨਧਾਨਨਹਿਰਾਖੋ॥ ॥ ਜਬਕੁਧੀ

ਸੋਕਪਿਅਸੀਘਨੀਅਗਨੀਲਖਿਲਕਪਨੀਫਿਗਾਯੋ ॥ ਤਿਨਕਪਿਬਲਵਿਪੁਲਈ
 ਬਰਨਿਸੁਨਾਈ ॥ ਅਤਿਮਤਿਲਾਈਮਿਤਨਹਿਪਾਈਚਾਲਿਸੋਜਨਨਛਾਈ ॥ ॥ ਸਾਗਰ
 ਸਾਵਿਪਦਤੀਯਕਪਿਸਾਗਰਅਦਭੁਤਓਪਉਜਾਗਰਾਤਜਿਖਰਪਟਝਟਪਟਕਛੁਕੋਰੋਓਪਾਵਸੁਭਰਗ
 ਟਆਗਗਾਰਾਮਲਪਟਬਲਮਲਖਨਜਨੁਜਗਸੁਪਖਪਖਿਰਕੇਗਜਾ ॥ ਤਿਨਬੁਪਿਬਲਬਾਹ
 ਅਬਾਹਨਗਾਹਸਕੋਆਹਿਰਾਜਾ ॥ ॥ ਸੁਨਿਸਰਦੂਲਬਚਨਪਤਿਕੂਲਅਤੂਲਸੂਲਸਾਨਿਗ
 ਵਨਾਸੁਕਾਜਿਹਨਾਮਬਾਮਪੁਨਿਪਰਯੋਸਾਰਿਵਸੁਮਤਿਸਰਸਾਵਨਾਤਾਰਿਕਯੋਕਹਕਪਿਪਤਿਪੁ
 ਤਿਕਲਮਤਿਮਤਵਚਮਤਿਪੀਤਾ ॥ ਮੇਰਤੇਰਨਾਹਿਵੈਰਪੁਗਤਨਾਹੈਸਨਾਤਨਮੀਤਾ ॥ ॥ ਰਾਜਕੁ
 ਮਾਰਭਾਰਜਾਜੈਮੇਹਰੀਕਰੀਮਨਭਾਈ ॥ ਤਾਂਮੇਤੇਰੋਕਹਾਕਾਮਾਅਭਿਰਾਮਅਕਯੋਤ੍ਰੀਆਈ ॥ ਤ੍ਰਿਜਾਅ
 ਪਨੇਧਾਂਅਗਮਸੋਬਸੀਬਾਅਤਾਮੇਰੀ ॥ ਸੋਜੈਹੈਜਮਧਾਮਬਾਮਸੁਨਿਨਾਮਬਾਮਤਾਮੇਰੀ ॥ ॥ ਇ
 ਮਰਾਵਨਵਚਸੁਨਿਧਾਵਨਕਰਸੁਕਾਇਤਾਆਵਨਕੀਨਾ ॥ ਪਤਗਰੁਪਉਪਰਤੇਅਯਸੁਨਾਯਸਪ

ਬਲਵਿਪੁਲਈ

੮
ਗ ਲ
ਗੀ

ਹਰਹਰਿਹਰਖਾਨੇਜੈਜੈਧੀਰਧੀਅਭਨਿਸਤੁਹਨਿਰਘਮਨਿਸੁਗਨਬਖਾਨੇਉਦਈਖਨਕ ਯੁ
 ਪਿਭਏਵਿਭੀਖਨਭਏਸਦਨਕੇਤੁਏਸਭਨਪਰਸਪਗਹਿਲਮਿਲਭਿਲਖਿਲਿਮੈਥਿਲਿ
 ਰਮਨਰਿਖਾਏ॥ ॥ਪੁਨਿਕਪਿਪਤਿਹਨਮਾਨਮਾਨਹਿਤਯਾਤੁਧਾਨਪਤਿਪੁਛਾਅਵਧਾਮ
 ਪਾਰਧਾਰਪਾਦਨਕੇਕੋਏਪਾਦਨਛੁਛਾ॥ਸੁਨਤਾਵਿਭੀਖਨਕਹਿਮਾਤਿਈਖਨਅੰਬਜਈਖਨ
 ਗਾਅੰ॥੧੧॥ਸਗਰਬੀਸਅਵਤੰਸਗਰਮਾਸੈਉਸਗਰਬਰਬੀਸੀ॥ਤਿਹਹਿਤਸਿਯਪਤਿਕੋ
 ਸੁਭਸੀਸੀਪੈਂਪਰਮਪਸੀਸੀ॥ਕਪਿਪਤਿਹਨਮਤਸੁਨਿਪਲਚਰਪਤਿਮਤਰਘਪਤਿਐਆਏ॥
 ਲਖਨਸਾਹਿਤਤਿਤਸਾਹਿਤਸੀਆਪਤਿਪਤਿਬਰਸਾਹਿਤਸੁਨਾਏ॥ ॥ਸੁਨਿਨਰਵਰਸਿਮ
 ਤਸਬਕਰਿਕਰਨਗਹਸਾਗਹਤੀਗਾਥੈਰੇਆਏਵਿਛਾਇਕੁਸਾਸਨਾਅਘਨਾਸਨਰਦ
 ਥੀਗਾ॥ਉਤਕੀਸੁਨੇਵਿਭੀਖਨਜਿਹਖਿਨਕੁਤਾਵਿਭੀਖਨਤਾਗਾ॥ਤਾਂਹੀਖਿਨਕੁਲਕੁ
 ਗਭਾਲਤੇਕੁਗਮੇਕੁਯੋਅਭਾਗਾ॥ ॥ਤਾਂਪਾਛੇਇਕਦੁਤਾਮਪਾਵਨਗਵਨਪੁਤਪਰਯੋ

ਨਵਖਾਨੇ ਪ੍ਰਯੁਪ੍ਰਯੰਨ ਪਾਲਨ ਲਲਨ ਨਿਜ ਪਰਮ ਪਰਮ ਪਰਮ ਨੇ। ਤਬ ਸੁਗੀ ਵਗੀ ਵਨੀ
 ਚੇਕਰਿ ਲਹਿ ਅਤੀ ਵਪਰੇ ਯਾ। ਬੋਲੇ ਧੰ ਅਪ੍ਰੰਨ ਪਾਲ ਰਘੁ ਲਾਲ ਨਿਤ ਅਨਿਰਦੇਖਾ॥
 ॥ ਜੇ ਸੀ ਦੇਹ ਨੇ ਹਵਸ ਤੇ ਮੁਹਿ ਕੁਏ ਸੁਗਏ ਅਸੇਖਾ। ਸੁਭ ਈਖਨ ਅਵਲਖੋ ਵਿਭੀਖਨ ਪ੍ਰਭੁ
 ਸੁਭ ਈਖਨ ਦੇਖਾ। ਕੋਰੇ ਸੁਹਾਵਨ ਨਿਜ ਮਨ ਭਾਵਨ ਰਾਵਨ ਅਨੁਜ ਅਦੇਖਾ। ਮੀਤ ਹਮਾਰੇ ਹੈ ਅਤਿ
 ਪਮਾਰੇ ਲਹੈ ਪਰਮ ਪਰੇਖਾ॥ ॥ ਸੁਨਿ ਕਾਪਿ ਨਾ ਬਬਚਨ ਰਘੁ ਨਾ ਬਾਅਨਾ ਬਨਾ ਬਾਤਿ ਤੇ ਖੇ
 ਭਾਇ ਲੀਯੋ ਬੁਲਾਇ ਸੁਭਾਇ ਸੋ ਮਿਲੇ ਚਾਇ ਚਿਤ ਰੇਖੇ। ਪੁਛੀ ਕੁ ਸਲ ਕਯੋ ਅਬ ਕੁ ਸਲ ਜੇ ਕੇ ਸਲ
 ਪਾਤਿ ਪਾਤਿ ਪਾਏ। ਸੁਨਿ ਕਲ ਕੁ ਸਲਾ ਵਿਭੀਖਨ ਵਚਤ ਬਕੁ ਸਲ ਸੁਤਾ ਸੁਤ ਪਾਏ॥ ਪੁਨਿ ਪ੍ਰ
 ਭੁਪਗ ਪਰ ਪਾਰਿ ਪ੍ਰਬੀਨ ਨਿਜ ਪੀਤ ਦੀਨ ਤਾ ਵਰਨੀ। ਰਘੁ ਕਲ ਤਹ ਨਿਤ ਹਨਿਤਾਰਨ ਕੀ ਸਰਨ ਬਗੀ
 ਤਮਤਰਨੀ। ਤਬ ਕਾਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਿ ਕੀਨ ਕ੍ਰਿਪਨ ਕ੍ਰਿਪਨ ਤਾ ਹੀਨਾ। ਕਹਿ ਰਘੁ ਭਿਲ ਕੁ
 ਕਲਿ ਕਤਿ ਲਕ ਕ੍ਰਿਪਨ ਲਿਕਤਿ ਲਕਤਿ ਹਦੀਨਾ॥ ॥ ਰਾਮ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪਰਖਿ ਪਲ ਚਰ ਪਰ ਚਰ

१
कल
गी

ਵਨਹੀਯਹਰਖੇ॥ ਬੋਲੇ ਬਰਜ ਬਚਨਦਤ ਸਲਰਸਸੁਧਾਬਾਰਿਬਰਬਰਖੇ॥ ॥ ਯਾਪੁਸੀਗਮੇਮੰ॥ ਹੁ ਯੁ
ਕਛੁਕਕੋਹੇ ਸੁਕਾਨ ਕਰਿਦੀਜੈ॥ ਸੋਸੁਨਿਸੁਮਤਿਸੁਮਤਿਸਿਮਤਸਾਜਿਸੁਮਤਵਿਸਤਕਹਿਦੀਜੈ॥ ॥ ਸੁ
ਭਾਵਯਾਹਿਮਿੰਤੁਭਾਵਕਰਿਸੋ॥ ਰਿਚਿਭਜੇ ਆਵੈ॥ ਏਕਕਲਖਕੀਕਹਾਕਰੋਕੋਉਕੋਰਿਕਲਿਤਅਤਿਭਾਵੈ॥
॥ ਤਾਂਹਿਕਬਹੁਨਹਿਤਜੇਭੁਜੇਨਿਤਸੋਜੇਸਕਲਕਲਾਨਾ॥ ਯਾਹਿਮਤਸਤਪੁਰਸਨਤੇਪਾਯੋਸਤਸਤ
ਸਤਕਾਰਿਜਾਨ॥ ਯਾਹਿਸੁਨਿਸੁਗੀਵਹਿਨਸੁਹਾਯੋਮਤਿਰਪੁਪਤਿਮਤਿਭਾਯੋ॥ ਯੋਮਵਿਵਸੋਭਾਅੰਧਰਾਮਕੇ
ਰਹਸਗੀਧਨਾਹਿਪਾਯੋ॥ ॥ ਬੋਲੇਮਕਠਿਨਕੋਪਕਰਕੋਕਰਨਿਸਚਰਕਰਵਿਸਦਾ॥ ਭ੍ਰਾਤਹਿਪਿੰਸੁਕੰਸੁ
ਮੇਦੇਜੇਆਯੋਦੁੰਸੁਦਰਸਾ॥ ਔਰਕੋਨਕੋਕਰਿਨਸਮੇਯਾਹਿਕਠਿਨਕਪੀਰਨਦੈ॥ ਸਗੋਭ੍ਰਾਤਜਿਨਠਗੋਔਰ
ਪੁਨਿਠਗੋਕੋਨਨਾਹਿਮੇ॥ ॥ ਸੁਨਿਹਰਿਬਰਨਹਸੇਰਪੁਨਿਦਨਕਾਰਿਛੰਦਨਕਪਿਪਤਿਕੋ॥ ਬਹੁਬੁਧਿ
ਕ੍ਰਿਨਿਭੁਭੁਜੁਕ੍ਰਿਕਹਿਕਿਪਾਅਹੁਤਾਨਿਜਮਾਤਿਕੋ॥ ਸਰਦਾਗਤਰੰਛਨਦੰਛਨਕੋਬਹੁਗੁਨਵਗਨਿਸੁਨਾਏ॥ ਤਾ
ਸੁਤਾਗਕੋਆਤਿਅਭਾਗਕੋਦੇਖਅਮੋਖਬਤਾਏ॥ ॥ ਤਾਂਕੋਬਿਧਿਨਿਖੇਪਕੋਬਿਧਿਧਪਮਾਨਸੁਜ ०

ਹਜੇ ਬਹੁ ਬਚਾ ਬਿਬੇਕ ਕਹਿ ਏਕ ਨਮਾਨੀ ਮੇਰੀ ॥ ਮੋਵਿ ਪਰੀਤ ਲਖੀ ਮਾਤਿ ਤਾਂ ਕੀਤਾ ਕੀਰਪਵਰ
 ਸਰਨਾ ॥ ਤਜਿ ਧਨ ਧੰਮ ਬੰਸ ਸੁਤ ਮਾਯੇ ਰਾਮ ਸੁਨੇ ਸਤੁ ਸਰਨਾ ॥ ॥ ਤਾਂ ਤੇ ਤੁਮ ਸਭ ਕੋਰੋ ਨਿਵੇਦ
 ਨ ਪਤੁ ਸੇਵੇ ਦਨ ਮੇਰੀ ॥ ਰਾਮ ਸਰਨ ਤੇ ਕਾਮ ਸਰਨ ਨਹਿ ਸਰਨ ਸੁਖ ਦਹ ਮਹੇਰੀ ॥ ਇਸ ਬਗ ਬਿ
 ਨੈ ਬਿਭੀ ਖਨ ਕੀ ਕਾਪਿ ਪਾਤਿ ਭੀ ਖਨ ਕਰਿ ਜਾਨੀ ॥ ਰਾਮਾ ਹਿ ਕਯੋ ਕਪਟ ਕੀ ਕਲ ਨਾ ਮੇ ਕਲ ਨਾ ਕ
 ਰਿ ਮਾਨੀ ॥ ॥ ਰਾਛ ਸਜਾਤ ਕੁਜਾਤਿ ਬਾਤਾ ਇਨ ਕੀ ਨ ਜਾਤ ਜਿ ਯਧਰੀ ॥ ਕਪਟੀ ਕੁਟਿਲ ਕੁਕਰ
 ਮ ਕਾਲਿ ਤਮ ਨਿਤਿ ਨ ਪ੍ਰਭਿ ਕੁਤਾ ਸਿਤ ਕਗੀ ॥ ਭੇਦ ਲੇ ਨਹਿ ਤਖੇਦ ਦੇਨ ਛੇਦ ਲਖਨ ਖਲਾ ਮਯੋ ॥ ਅ
 ਰਿਨ ਪਰਾਯੋ ਮੇ ਮਨ ਭਾਯੋ ਪਕਰ ਜਕਰ ਬੀ ਪਵਾਯੋ ॥ ॥ ਸੁਨਿ ਹਰਿ ਰਾਜ ਵਚਨ ਰਪੁ ਰਾਜ ਸਮਾਜ ਸਕਲ ਸਿ
 ਕਰਾਯੋ ॥ ਹਨੁ ਮਦਾ ਦਿਸਦ ਬਾਦਿ ਹਰਿ ਸਨ ਪੁਛੋ ਮਨ ਮਨ ਭਾਯੋ ॥ ਅੰਗ ਦਾ ਦਿਰਛੇ ਸਾ ਅੰਤੀ ਮਾਲਿ ਏਕ ਮੰ
 ਤ ਕਹਿ ਦੀਨਾ ॥ ਦੇਖਿ ਦੇਖ ਪੁਨਾਖ ਨ ਰਾਖਨ ਕੋਰੋ ਪਰੀਖ ਪਰ ਬੀਨਾ ॥ ॥ ਤਬ ਹਨੁ ਮੰਤ ਸੀਤ ਸਨ ਮੰਤ ਭਨੋ ਅਤੀ
 ਤ ਅਮੋਲਾ ॥ ਗੁਨ ਅਰੁ ਦੇਖਾ ਵਿਚ ਦੇਖ ਤਬ ਸਰਨ ਸਬਦ ਜਬ ਬੋਲਾ ॥ ਪਵਨ ਸੁਵਾ ਪਾਵਨ ਵਚ ਸੁਨਿ ਗਾਨਿ ਗਪੁਭੁ ॥

ਹਾਥੇ ਹਾਥ ਰਖਾ ਨਾਥ
ਜੀਵੀ ਸੇਵਾ ਸਿਖਿ ਤੇ

੪੦
ਗ ਲ
ਅ

ਪਰੰਤੂ ਪਰਮਪਦ ਪੈਰੋ ਰਖੁ ਪਤਿ ਹਿਤ ਤੁਨੁ ਦੀਜੇ ॥ ੧੮ ॥ ਸੁਨਿ ਸਬ ਸੁਰਬੀਰ ਬਰਹਰਖੇ ਪਰਖੇ ਪੁਰਖ ਜੇਈ ॥
ਕਯੋ ਨਾਥ ਰਖੁ ਨਾਥ ਹੇਤ ਹਿਤ ਹਾਥ ਹਮਾਰੇ ਏਈ ॥ ਕਰੈ ਭਰਤ ਸਨਜੁ ਪ੍ਰਯੋਗੁ ਬਿਧਿ ਏਹੈ ਅਵੁੰਧਾਰੀ ॥ ਧਾਇ
ਧਾਇ ਭੁਟ ਧਾਇ ਧਾਇ ਅਬ ਆਇ ਸੁਪਾਇ ਤਿਹਾਰੀ ॥ ੧੯ ॥ ਸੁਨਿ ਨਿਖਾਦ ਪਤਿ ਬਿਨ ਬਿਖਾਦੈ ਮਨ ਪਾ
ਦਨ ਹਿਕੀਨਾ ॥ ਕਯੋ ਭਿਨ ਹਿਤ ਮਰਹੈ ਮਰੈ ਇਤ ਸਾਵਧਾਨ ਆਸੀਨਾ ॥ ਮੇਅ ਬਮਿਲ ਨ ਭਰਤ ਪੇਜਾ ਉਮਰ
ਮਪੁ ਬਮਤਿ ਹਧਾਂਭਿ ॥ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨੀਤਿ ਬਿਪਰੀਤਿ ਗੀਤਿ ਲਖਿ ਸਬ ਕਹਿਤੁ ਮਹਿ ਪਠਾਓ ॥ ੨੦ ॥ ਇਮਿ ਕਹਿ ਭੂ
ਰਿਭੇਟ ਭੁਲਿ ਭ੍ਰਾਂਜੀ ਭਰਤ ਭੇਟ ਹਿਤ ਸਾਜੀ ॥ ਚਲੇ ਮਿਲ ਨ ਅਨ ਭਲੇ ਭਾਵੈ ਸੋ ਸਜਿ ਨਿਜ ਸਾਜ ਸਮਾਜੀ ॥
ਆਵਤ ਨਿਗਖਿ ਨਿਖਾਦ ਨਾਥ ਨਰ ਨਾਥ ਸਚਿਵ ਸੁਖ ਦਾਈ ॥ ਧ੍ਰੋਬਿ ਨੀਤਿ ਨਿਪਨੀਤਿ ਗੀਤਿ ਜੁਤ ਭਰਤ ਹਿ
ਦਿਯੋ ਦਿਖਾਈ ॥ ੨੧ ॥ ਯਹਿ ਆਵਤ ਨਿਜ ਜਾਤ ਜਨ ਨ ਜੁਤਾ ਬਿਪਿਨ ਜਾਤ ਪਤਿ ਪੇਖੋ ॥ ਵੰਡ ਕਬਰ ਮੰਤ੍ਰ
ਕਦੁਖ ਦਿਤੁ ਕਰਾਮ ਸਖਾ ਅਵਰੇਖੋ ॥ ਸੁਨਤ ਸੁਮੰਤ ਸਿਤ ਭਲ ਭਾਖਨ ਰਾਮ ਸਖਾ ਸੁਨਿ ਨਾਮਾ ॥ ਮਿਲੇ ਭਰਤ
ਭਾਰਿ ਭੂਰਿ ਭਾਵੈ ਸੇਭੇ ਦਿਅੰਗ ਅਭਿਰਾਮਾ ॥ ੨੨ ॥ ਭਰਤ ਭਾਂਦ ਮਤਿ ਲਖਿ ਨਿਖਾਦ ਪਤਿ ਬਿਖਮਾ ਬਿਖਾ

ਨਿਸਚੈ

ਇਸਾ ਬਿਤਰੇ

ਸੰ

ਬੋਕੇ ਸਿਭੇ ਹੋਰਾ

ਕਲਾਣ

ਗੀਤ ਪੁਰਬਕ

੧੨

ਪ੍ਰਸੰਨ ਖੇਡੇਹੁਏ

ਮਨਾਇਲੇਖਿਲੇਆਵਿਲੇਕੇ। ਚਲੀਸੇਨਸਬਸਿਗਰਿਗਤ। ਰਿਚਯਚਤੁਰੰਗਸੁਹਾਈ॥ ਅੰਤ
 ਮਤੰਗਸੁਰੰਗਤੁਰੰਗਮਰਥਪੈਦਲਭੁਲਭੁਈ॥ ੧੪॥ ਸਬਸਮਾਜਸੰਜੁਤਅਤਿਰੰਜਿਤਭੰਜਿ
 ਤਭੁਯਦੁਖਦੇਖਾ। ਚਲੇਭਰਤਰਘਮਨਹਿਮਨਾਵਨਮਨਪਾਵਨਪਰਿਤੋਖਾ। ਚਲਤਚਲਤਸੁਰਸ
 ਰਿਤਸਰਤਿਸਿਵਜਹੰਤਹਾਂਚਲਿਆਏ। ਸਿੰਗਵੇਰਪੁਰਹੇਰੰਜਹਾਂਗਹਰਾਮਸਖਾਸੁਖਪਾਏ॥ ੧੫॥ ਤ
 ਬਨਿਖਾਦਮਨਿਭੁਰਤਆਗਮਨਸੁਨਿਸਬਸੇਨਸਮੇਤਾ। ਕਛੂਕਕੋਪਚਿਪਚਾਢਿਆਈਭੁਯੇਚਕਿਤਚਲ
 ਚੇਤਾ। ਕੋਨਕਾਜਕੁਲਕਟਕਬੋਏਕਿਕੋਠੇਰੰਕੇਕਈਨੈਦਨ। ਚਲੇਕਰਨਨਿਜਰਾਜਾਅਕੈਟਕਕੈਟਕਰਾਮ
 ਨਿਕੈਦਨ॥ ੧੬॥ ਅਚਰਜਕੋਨਕਰੇਰੰਕਰਮਯਹਿਕੈਕਈਕੁਖਕਪੁਤਾ। ਕਾਰਨਤੇਕਾਰਜਹਿਕਠਿਨਕਰਿਕ
 ਹੈਂਸੁਕਵਿਕਲਕੁਤਾ। ਯੇਮਨਪਾਥੀਬਿਚਾਰਿਸਾਰਬਿਤੁਲਿਯਗੁਹਾਂਗਿਨਿਜਲੇਗਾ। ਕਯੋਤਿਹੈਸਭਭੇਦ
 ਖੇਦਬਿਨਸਜਹੁਜੁਝਾਊਜੇਗਾ॥ ੧੭॥ ਜਨਮੁਖਸਮਰਭਰਤਸਨਕਰਿਸੁਰਸਾਰਿਤਨਉਤਰਨਦੀਜੇ। ਘਾ
 ਟਘਾਰਕੀਨਵਬੋਗਿਨਿਜਹੰਟਘਾਂਟਨਹਿਕੀਜੇ। ਤਨੁਛਿਨਭੰਗਰਜਾਨਰਾਮਕਿਰਿਸਿੰਗਰਜਸਲੀਜੇ॥ ਅੰਤ

ਨਿਗਮਲ

ਸੁਖ

ਚਲਾਇਹੁਏ

ਬੁਲਾਏ

ਸੁਰਸੀ
ਸਬਦਜਿਨਕੇ

ਇਤ ਜੁਧ

੧੬
ਗ. ਲ
ਗੀ

ਸੇਭਤੇਭਏ

ਤਪੇਮਾਵਿਵਸਬਹੁਭਾਂਤਿਨਸਿਯਸਮਾਤਪ੍ਰਤਿਸੇਹੇ॥ ੧੫॥ ॥ਪਦਵਿਸੇਖਾ॥ ਰਾਗਦਤ॥ ॥ਆ ਬਾਲ
ਲੀਦਸਰਬਸੁਤਸੁਖਦੇਨਾ॥ ਭੁਰਿਨੈਨਦੇਖੇਸੁਨੈਨਾ॥ ਸੁਰਨਗਮੁਨਿਮਨਹਰਨਬਰਨਬਰਕਾਅਕੋਦਸੁ
ਦਰਸੁਖਮੰਦਿਰਤਨਮਨਧਨਨਯੋਛਾਵਰਕੀਨਿਰਖਸਾਖਿਨਮਨਚੈਨਾ॥ ੧੬॥ ॥ਕਮਲਨੈਨਸੁੰਦਰਕ
ਪੋਲਕੁੰਡਲਝਲਕਨਿਅਲਕਨਿਸੁਲੇਲਮੁਸਕਾਨਮੰਦਸੁਖਕੰਦਚੰਦਮੁਖਮਧੁਰਮਧੁਰਬਰਬੈਨ
ਅੰਗਅੰਗਵਾਰੇਅੰਗਸਿਵਧਨੁਖਭੰਗਕਾਰਿਰੰਗਅਵਨਿਸਿਯਅੰਗਸਿਗਰਸਰੰਗਰਗਮਗੇ
ਰਤਨਹਰੀਰਸਐਨਾ॥ ੧੭॥ ॥ਸਾਮਾਨਜਗੀਤਪਦਾ॥ ॥ ॥ਇਹਬੀਧਿਬਹੁਬੀਧਿਬਰਨਿਸਖੀਗਨਤਨਮ
ਨਧਨਸਬਵਾਰੇ॥ ਨਿਰਖਿਨਿਰਖਛਾਕਿਰਹੀਛੈਲਛਾਬਿਨੈਨਾਰਤਨਦਾਰੇ॥ ਬਰੁਸਮਾਜਗੁਰਜਨਤ
ਰਉਰਕਾਰਿਹਰਉਰਧਰਹਰੰਧਾਰੇ॥ ਮਨਦਿਗਦੈਰਪ੍ਰਮੁਖਹਿਗਮੰਨੀਨਿਪਜੇਨੇਹਨਿਯਾਰੇ॥ ੧੮॥ ਸੀਤਾਜੀ
ਤਬਮਿਥਲਾਪਤਿਅਤਿਪ੍ਰਸੰਨਹੈ॥ ਮੁਨਿਮਨਪਿਯਪਦਪੂਜੇ॥ ਕਯੋਕੁਸੰਕੁਲਕ੍ਰਿਪਾਕਰੀਕੁਲ ਵਿਸਦਮਿਤਜੀ
ਮੇਰਮੇਰਬਪੂਜੇ॥ ਪੁਨਿਕਰਿਬਿਨਯਾਬਿਨਯਾਨਿਧਿਬਾਰੰਨਵਰਪੁਵਰਜਚਦਾਏ॥ ਬਾਜਨਾਬਿ
ਗਾਈ

31

ਦਾ॥ ੧੧॥ ॥ ਮਿਥਲੋ ਮੇਦਕਹਾਕੇ ਉਕਹਿ ਸਕ ਬੁਧਿ ਬਚਨ ਤੈ ਬਾਹਗਾ ਪਰਮਾਨੰਦ ਕੀ ਦਰਪੁ
 ਨੰਦਹਿ ਜਹਜੇ ਹੈ ਜਨ ਜਾਹਗਾ ਤ ਬਨਿ ਪਨਿ ਪਰ ਨੇਹ ਨਿਰਭਰੇ ਦੇ ਬੋਲੇ ਬੁਧਿ ਬਿਸਾਲਾ ॥ ਸਖਿ
 ਨ ਸਹਿ ਤ ਸੀਯ ਆਇ ਪਾਇ ਪਰਿ ਪਾਇ ਰਵੇ ਜਯਮਾਲਾ ॥ ੧੨॥ ॥ ਸੁਨਿ ਸੁਭ ਬਚਨ ਅਨੁਗ
 ਗਨ ਗਮਨੇ ਜਹਾਂ ਸੁਨੈ ਨਾਗਨੀ ॥ ਨਿਪਨਿ ਦੇਸ ਸੁਨਿ ਆਤਿ ਸੁਦੇ ਸੰਪਰੰਪੇ ਮਾਵੇ ਸਸਮਾਨੀ ਚਲੀ ^{ਅਤੀਤ}
 ਪ੍ਰੇਮੇ ਵਪਾਇ ਪ੍ਰਫੁਲਿਤ ਆਤਿ ਸਖਿ ਸਮਾਜ ਸਹਸੇ ਹੀ ॥ ਸੁਤਾ ਸਮੇਤ ਨਿਕੇ ਤਮਾਂ ਧੁਰੀ ਨਿਰਖਿ ^{ਸਿਰਤਾਈ}
 ਰਾਮ ਮੁਖ ਸੇ ਹੀ ॥ ੧੩॥ ॥ ਪ੍ਰੇਮਾਵਿ ਵਸਾ ਸਿਯ ਕੰਪ ਦੇ ਦਸ ਨਿਸੁ ਘਰ ਸਖੀ ਲਖ ਪਾਈ ॥ ਨਿਜ ਕ
 ਰ ਸੇ ਗਹਿ ਬਾਹਨ ਹਗਲਾਵਿ ਮਲ ਮਾਲ ਪਹਿਰਾਈ ॥ ਤਿਹ ਅਵਸਰ ਨ ਭੁਨਗਰ ਸੁਰਨਰ ਨ
 ਜਯ ਜਯ ਜਯ ਧੁਨਿ ਕੀਨੀ ॥ ਸੁਮਨ ਵਰਖ ਆਤਿ ਹਰਖ ਪਰਖਿ ਸੁਖ ਦੀਹ ਦੇ ਦਭੀ ਦੀਨੀ ॥ ੧੪॥
 ਆਨੰਦ ਸਿੰਧ ਓਮਾ ਤ੍ਰਿਸੁਰਨ ਰਮੁ ਨਿਮਗਨ ਭਏ ਸਭ ਲੋਕਾ ॥ ਸੇ ਸੁਖ ਕਥਨ ਕਰੇ ਕਵਿ ਕੋ ਸੇਜ
 ਨੈ ਜਿਨਿ ਅਵਲੋਕਾ ॥ ਵਾਅਵਸਰ ਰਪੁ ਵਰਛਾ ਬਿਨਿਰਖ ਤ ਸਖਿ ਸਮਾਜ ਸਭ ਮੋਹੇ ॥ ਵਰਨ

੧੫

ਗ ਲ
ਗੀ

੬੨

ਨਾਧਨੁਖਾਨਿਕੰਦਨਹਿਤਜਗਬੰਦਨਚਲੇਚੋਪਚਿਤਚਾਯਨਾ॥੭॥ਅਭਾਇਸੁਭਾਇਉਠਾਇ
ਵਾਮਕਰਖੇਚੋਪਨਚਚਢਾਈ॥ਬੁਧਪਰਕਾਰਿਵੁਕਮਾਹਿਪਰਕੋਖਦਪਟਨਿਪਟਮਿਦਾਈ
ਛੇਦਗਮਰਹਸਮਕੋ॥ਖੰਡੋਅਖੰਡਪ੍ਰਚੈਰਹਰਕੇਦੰਡਗਮਮਹਾਂਬਲੀ॥ਪੁਨਿਚੇਤੁਅੰਤਕਦਾ
ਹਮੀਤ੍ਰਿਤਖੰਡਹੋਲਾਚਲੀ॥ਨਕੋਸਕੀਪਤੰਦੇਵਦੇਪਤਿਕੇਲਸਿਪਾਤਿਪਰਹਗੀ॥ਪਾਤਾਲਵਾ
ਲਾਵਿਹਾਲਭੂਤਲਬਾਲਭੂਤਭੁਖੰਕਰੀ॥੮॥ਦੋਹਰਾ॥॥ਭੁਏਬਾਧਿਰਸੁਨਿਸਕਲਜਨਗਿ
ਰੰਭੂਮਿਭਯਕੀਪਿ॥ਹਨੀਦੇਵਗਨਦੇਦਭੀਸੁਮਨਵਰਖਿਜਯਜੀਪਿ॥੯॥ਸਾਮਾਨਮਪਦਾ॥
ਮਹਾਂਮੇਦਮੰਗਲਮਹਿਮੰਡਲਓਕਅਖੰਡਲਛਾਏ॥ਪੁਰਜਨਪਾਰਿਜਨਸਹਿਤਜਨਕਾਨਿਪ
ਨਿਜਤਨਤਨਕੁਨਮਾਏ॥ਫੂਲੇਫੇਰਤਸੁਨਗਰਨਾਰਿਨਰਘਰਘਰਬਜੀਬਧਾਈ॥ਮਨਗ
ਨਧਨਭੂਖਨਨਯੋਛਾਵਰਕਰਤਗਮਪਰਧਾਈ॥੧੦॥ਵਿਸ਼੍ਵਾਮਿੰਤੁਮਹਾਮੁਨਿਮੁਨਿਗਨਸ
ਹਿਤਮੇਦਮਦਮਾਤੋ॥ਦੇਤਅਸੀਸਸੀਸਕਰਚੈਮਤਸੁਜਸਬਰਨਨਅਘਾਤੋ॥ਪੁਰਨਰਨਾਰਿ
ਧੋਮਪਾਰਿਪੁਰਨਪਾਇਪਰਮਆਨੰਦਾ॥ਜਨਕਸੁਤਾਸਿਯਸਰਦਕੋਮੁਦੀਬਰੀਰਮਨਰਘਚੈ

ਗੇਰੈ ਲੀਨੇ ਰੀਗਿਭੂਮਿ ਦਿਖਰਾਇਭਾਇਭੂ ਰਿਉਤਮਾਅਸਨਦੀਨੇ॥ ਰਾਜਸਮਾਜਵਿਰਾਜਫਬੇਖੈ
ਜੇਪਾਰਿਪੁਰਨਚਿਦਾ ਉਤ੍ਰਗਨਪਾਂਤਿਭਾਂਤਿਸਭਭਾਂਤਿ ਨਿਭਏਅਹਿਪਮਹਿਮੀਦਾ॥ ਤਬਮਿਥਲੇਸਨਰੇ
ਸਸਭਾਮਧਨਿਜਪਨਪ੍ਰਗਟਸੁਨਯੋ॥ ਰੀਗਅਵਨਿਧਨੁਭਿਗਕਰੇਜੇਜਸਾਅਭੰਗਤਿਨਪਾਯੇ
॥੩॥ ਤਿਭੁਵਨਜੇਸਮੇਤਵੈਦੇਹੀਵਾਹਿਬਰੇਬਰਜੇਗਾਅੰਰਤੋਰਤੋਂਤਾਂਹਿਬਰੇਨਹਿਕਰੈਜੁਕਰਮ
ਕਰੇਗਾ॥ ਭੂਪਤਿਬਚਨਸੁਨਤਬਹੁਭੂਪਤਿਗਰਬਾਅਖਰਬਭਰੇਜੇ॥ ਤਿਨਕ੍ਰਮਕ੍ਰਮਪਿਨਾਕਟ
ਕਟੇਕਮੇਦਾਕਮੇਟਕਨਰਹੇਤੇ॥੪॥॥ ਤਬਜਨਜੂਬਜਨਕਜਨਪਤਿਪ੍ਰਤਿਬੇਲੇਸੁਨਹੁਨਰੇਸਾ॥
ਸਭਮਹੀਸਬਲਖੀਸਭਏਅਬਈਸਨਕੋਉਅਵਸੇਸਾ॥ ਅਬਾਅਵਧੇਸਨਰੇਸਕਵਰਵਰਬੇ
ਸਾਬਿਸੇਸਬਲੀਜੇ॥ ਸੁਭੁਜਮਰੀਚਮੀਚਮਦਮਰਦਨਤਿਨਕਰਬਾਲਿਲਖਿਲੀਜੇ॥੫॥
ਪੁਰਜਨਬਚਨਸੁਨਤਸੁਨਿਵਰੰਪੁਵਰਪ੍ਰਤਿਅਤਿਹਿਤਬੇਲੇ॥ ਉਠਹੁਰਮਨਧਨਧਮਨਕ
ਰਹੁਲਹਿਕਮੰਨਸੁਜਸਾਅਨਮੋਲੇ॥ ਸੁਨਿਗਰਬਚਨਉਠੇਰਪੁਨੰਦਨਕਰਿਬੀਦਨਸੁਨਿਪਾਯੇ

ਹਲਾਰੇ

ਸੁੰਦਰ

ਨਕੂਟੁ ਭਵੇ ਸੁਖ ਸੁਖ ਲਖ ਲਖ ਪੁਰੁ ਪਾਇਨਾ ॥ ਹਰਿਗਨ ਸੁਰਗ ਨ ਮਿਲਿ ਮਨਿ ॥ ਯੁ
 ਨੇਗਨ ਕਰੇ ਸੁਗਨ ਬਨ ਬਾਇਨਾ ॥ ॥ ਪਰਮ ਪ੍ਰਸੇਦੁ ਏਚੁ ਹੋ ਕੇ ਦਾਖਿ ਨੇਦ ਬਢੇ ਤਈ
 ਲੋਕਾ ॥ ਗਾਵਨ ਸੁਤ ਕੇ ਪਾਵਨ ਸੁਨਿ ਤੁਯੇ ਗਾਵਨ ਸਦਨ ਸੇਕਾ ਜੇ ਵਿਲਾਪ ਲੋਕਾ ॥
 ਕਰੇ ਤੇ ਕਰੇ ਮਲਾਪ ਨ ਜਾਂਹੀ ॥ ਗਾਮ ਵਿਰੇਧ ਨ ਕੇ ਅਵਰੇਧ ਨ ਮੇਸੇਈ ਹੋਇ ਨ ਮਾਹੀ ॥
 ਪੁੰਡ ਸੋ ਕਤੇ ਅਤਿ ਅਤੇ ਕਦੁ ਖਦ ਹੋਰ ਹੋਰ ਨ ਹਿਜਾਈ ॥ ਰੇਖ ਦੇਖਤ ਨੁ ਦਿਯੇ ਸੇਖਤ ਬਖ
 ਨ ਅਤੇ ਬਖਸਿਆਈ ॥ ਮਮ ਕੁਲ ਕੇ ਮਲਕ ਮਲ ਮਲ ਕੀਯ ਹਿਸੀਤਾ ਨਿਸਸੀਤਾ
 ਤਈ ਤਪਾਵਨ ਤਨ ਕੀਤਾਂ ਤੇ ਤਿਹਤੁ ਨੁ ਹੋਨੇ ਅਭੀਤਾ ॥ ॥ ਯਹਿ ਵਿਚਾਰ ਉਰਧਾਰਿ ਸ
 ਗਰਿ ਅਪਾਰ ਮਸਾਰ ਸਮਾਯੋ ॥ ਕੇਪ ਕਰਾਲ ਕਾਲ ਸੇਕਾਰਿ ਕਰਵਾਲ ਕਾਢੇ ਕਹਿਯਾਯੋ
 ਆਜਨ ਨ ਕੀਕੀ ਜੁਗਨ ਕੀ ਕਰਨਿ ਹਾਨਿ ਕੀ ਠਾਨੀ ॥ ਮਮ ਸੁਤ ਮਾਯਾ ਕ੍ਰਿਤ ਕ੍ਰਿਤ ਹਾਨੀ ਸਾਂ
 ਚਕੋਰੇ ਤਿਹਤਾਨੀ ॥ ॥ ਯੋਕ ਹਿਚ ਲਯੋ ਚਪਲ ਪਲ ਚਰਜ ਬਤ ਬਸੁ ਮੀਤਿ ਵਰਧਾਯੋ

[illegible]

ਤੁਥਸਥਾਧਿਕਿਮਿਲਿਇਲਿਮਿਲਿਲਕਤਲਗਤਪੁਭਪੇਅਏ। ਰਾਵਨਸੁਤਮੁਰਗਾਵ
ਨਘਾਵਨਭਾਵਨਬਚਨਸੁਨਾਏ। ਸੁਨਿਸੀਗਮਬਚਨਅਭਿਹਾਮਨਿਕਾਮਹੀਏਹਰਖਾਨੇ। ਧਾ
ਇਲਖਨਲੀਏਹੀਏਲਗਾਇਸਭਾਇਭਾਇਸਨਮਾਨੇ॥ ਅਮੀਗਾਮੀਗਾਘਨਘਾਇਲਖੇ
ਦੁਖਪਾਏਦੁਖਾਏਕਰਾਏ। ਨਾਮਸੁਖੇਨਸੇਨਪਤਿਕੀਏਸੁਖੇਨਸਸੇਤਸੁਹਾਏ॥ ਫਿਨਮੇਥਿ

33

ਗ ਲ
ਗੀ

विष्णुसहस्रनाम ४॥ ॥ गुरुदेवकी ॥ ॥ अथ सप्तमी तस्यै उत कीरयामु ३०

ਤਕੀ ਉਤਕਕਹਾਨੀ॥ ਅਸੁਰਅਧਮਮਿਗਛਦਮਛੇਦਬਗਦੇਜਬਜਾਨਿਕਜਾਨੀ॥ ਕੁਏ
ਕੁਯਾਦਨਸਕਨਅਪਾਦਨਅਨਗਨਮਨਤਨੁ ਤਾਵਨਾ॥ ਸੋਬਿਚਾਹਿਅਸੁਰਾਹਿਸਾਗਵਿਤ
ਕੁਏਕੁਹਿਕੁਯਭਾਵਨਾ॥ ੨੨॥ ਚਲੇਸਪਾਵਿਸੀਕਿਤਚਿਤਾਇਤਉਤਤਕਤਚਕਿਤਾਬੇਨਚੈਨਾ
ਸਬਿਬਿਧਾਬਿਚਾਰਿਉਚਾਰਕਰਤਉਰਏਅਪਾਰਦੁਖਦੈਨਾ॥ ਅਸੁਰਉਚਾਰਿਤਆਰਤਬ
ਚਸੁਨਿਆਤਿਆਰਤਹੈਸੀਤਾ॥ ਪਠੈਲਖਨਮਮਰਿਰੇਰਸੇਗੋਰਿਭੋਰਿਕੁਯਭੀਤਾ॥ ੨੩॥
ਤਬਹੱਛਸਤਿਹਭੁੰਛਨਕਰਿਹੈਰੱਛਨਲੱਛਨਹੀਨਾ॥ ਯਾਹਿਜੀਯਜਾਚੀਵੈਸਾਂਚੀਜਿਨਿਸੇ ੩
ਦੈਰਨਵੀਨਾ॥ ਏਮਾਦਤਪਬਿਪੁਭੁਪਾਛਿਤਾਵਤਅਵਤਲਖਨਾਨਿਹਾਰੇ॥ ਲਖਿਰਘ
ਬਾਏਤੁਏਦੁਖਾਰੇਭਿਗੋਭਵਨਭੈਭਾਰੇ॥ ੨੪॥ ਲਖਨਹਿਵਿਕਲਾਵਿਲੋਕਲੋਕਪਤਿਦੁ
ਖਅੰਤਕਵਹਿਬੋਲੇ॥ ਸੀਯਾਹਿਵਿਹਾਇਹਾਇ॥ ਇਤਭਾਇਕੁਲੇਭੈ॥ ਕੁਲੇ॥ ਬੈਰਿਬਿ०

37

ਕਸਿਕਾਬਿਨਭੇਮਯੇਕਜਸਜੇਹੀ॥ ੨੨॥ ਪੁਨਿਅਨੇਕਾਬਿਧਾਬਿਲਪਾਤਿਕਲਪਾਤਿਜ
ਲਪਾਤਿਬਹੁਬਿਧਬਾਨੀ॥ ਰਾਛਸਅਧਮਏਕਨਹਿਆਨੀਲੀਏਜਾਤਅਭਿਮਾਨੀ॥
ਚਲਤਕਹੂੰਗਿਰਖਰਬਨਚਰਬਰਪੰਚਪਗਖਿਪਰਗਨੀ॥ ਦੁਸਕੁਵਿੰਸੁਬੀਚਿਤਹੰਪ
ਫਕੇਨਿਜਭੁਖਨਪਰਪਾਨੀ॥ ੨੩॥ ਇਸਬਹੁਬਨਗੋਰਿਗਨਲਿਖਨਕਾਰਿਧਨੁਵਰਸਰ
ਇਵਧਾਵਾ॥ ਭੁਜਗਿਬੰਕਲੇਲੇਕਲੇਕਪਾਤਿਲੇਕਅਸੀਕਿਤਆਵਾ॥ ਤਹੰਜਨਕੀਜਤਨਜੁ
ਤਗਾਖੀ॥ ਕੇਹੂੰਕਹੂੰਨਹਿਭਾਖੀ॥ ਸੋਨਿਸਾਦਿਨਤਿਨਮਨਅਭਿਲਾਖੀਮਹਾਂਮੀਰਮਾਦਿਰਾਖੀ
੨੪॥ ਬਹੁਬਿਧਾਬਿਨਯਬਨਯਕਰੀਬਹੁਵਿਭਵਵਿਭਾਵਬਤਾਏ॥ ਸਾਂਮਦਾਂਮਦਮਭੇਦ
ਭੇਦਬਹੁਨੀਤਿਨਿਪਾਨਿਨਿਖਰਾਏ॥ ਕਾਹੁਬਿਧਬਸਿਭਈਨਭਾਮਿਨਿਦਾਮਿਨਿਰਘਮ
ਨਿਰਪਨਕੀ॥ ਭਬਅਸੇਕਬਾਦਿਕਾਦਿਕਾਈਸਾਮਿਨਿਧਰੀਗਤਨਕੀ॥ ੨੫॥ ਇਤਸ੍ਰੀਗ
ਮਲਲਾਮਗੀਤਕਾਰਿਰਗੁਨਜੀਤਗਸਧਾਮਾ॥ ਵਿਖਿਨਕਾਂਡਵਿਸਾ॥ ਵਿਚਾਰਿਪੁਰੁਟ

੨੨
ਗ ਲ
ਗੀ

ਦਤੀਕੋਮੁਦਿਤਗੋਦਲੇਗਮਨਾਗਯੋਗਗਨਮਾਰਗਗਤਿਪਾਰਗਕੁਮਤਿਕੁਮਾਰਗਗ ਬਨ
ਮਨਾਰਘਪਤਿਪਿਯਾਪੀਤਪਦਫਹਿਰਨਫ ਬੋਯੋਅਸੁਰਤਨੁਕੈਸੇਉਤੁਤਅਕਾਸ
ਪ੍ਰਕਾਸਅਸਿਤਗਿਰਿਦਯੋਦਵਾਗਾਨਿਜੈਸੇ॥ ੨੮॥ ਉਲਕਾਇਵਆਕਾਸਪ੍ਰਕਾ
ਸਤਲਸਤਤੇਜਤਨੁਸਿਯਕੋਲੀਨੋਲੰਕਲਿਕਪਤਿਲਿਪਦਜਨੁਜਮਲਿਪਦਜਿਯ
ਕੋਜਾਤਜਾਨਕੀਜੋਇਜੋਇਜਗਜੀਵਜਨੁਜਨੁਜੇਤੇਦੁਸਹਿਦੀਹਦੁਖਦਹੇਦੀਨੋਦੇ
ਸਦਸਾਸਮਹਿਦੇਤੇ॥ ੨੯॥ ਬਹੁਬਿਧਜਤਨਜਨਕਜਾਗਾਂਨੋਬਹੁਬਰਬਚਨਬਖਾਨੋਘ
ਰਮਅਧਰਮਮਰਮਸਤਸਾਨੋਆਰਿਉਰਏਕਨਆਨੋਬਹੁਰਿਬਚਨਬਹੁਪਰੁਖਪ੍ਰਹਾਰੇ
ਪਿਯਪਰਬਾਰਬਵਾਰੋਖਰਦੁਖਨਤਿਸਿਰਾਦਿਮਹਾਮਨੁਜਦਮਸਕਜੋਮਾਰੇ॥ ੩੦॥ ਤੈ
ਸੇਈਤੁਹਿਤੀਖਨਤੀਰਨੋਕੰਰਜੀਰਨਰਨਮਾਂਹੀਸਕਲਸਮਜਸਮੇਤਪਰੈਪੈਜਮਾਨਿ
ਕੇਤਾਛਿਨਮਾਂਹੀਇਮਬਹੁਬੰਕਬਚਨਬਿਨਸੰਕਅਤਿਕਬਦੇਬੈਦੇਹੀਗਰਾਵਨਅੰਕਕਲਿ

ਰਬਰਨਤਬਰਜਸਜਕੋਗਨਿਜਪਗਪੰਛਨਹੀਨਜਦੀਪਭੇਪੁਭੁਪਗਪੰਛਨਹੀਨਾਨਿ
ਗਖਿਜਨਕਜਾਗਿਰੇਗੀਪਢਿਗਗਈਭਈਅਤਿਦੀਨਾ॥੨੫॥ਗਹਿਬਪੁਗਿੰਧਾਬਿੰਧਬ
ਧਵਜੇਜਗਤਿਜਨਿਤਅਤਿਰੇਈ॥ਬਿਬਿਧਬਿਲਾਪਕਲਪਅਲਾਪਨਿਭੀਰੁਭੂਰਿਭ
ਯਰੇਈ॥ਸਮਅਭਾਗਤੇਭਾਗਭਾਜਪਗਭਯਭੀਸਮਯਭਾਗੀ॥ਸੋਹਿਛੁਡਾਵਨਹਿਤਗਵ
ਨਤੇਕਰਿਆਵਨਅਨੁਗਾਗੀ॥੨੬॥ਬਹੁਬਿਧਾਬਿਲੋਕੇਧਰਨਿਜਹਿਧਰਨਿਅਧਮਧ
ਰਧਾਯੋਦੋਰਿਦੁਸਨਿਲਪਦਾਤਲਤਾਣੋਲਪਿਲੇਕੇਸਾਰਿਸਾਯੋ॥ਰਾਮਰਾਮਹਾਰਾਮਪੁ
ਕਾਰਤਿਆਤਿਆਗਤਿਅਕੁਲਾਨੀ॥ਖੈਂਚਖਲੇਸਕੇਸਗਾਹਿਆਨੀਲਖਿਬਸੁਧਾਬਿਲ
ਖਾਨੀ॥੨੭॥ਹਾਹਾਰਾਵਾਸਬਜਗਛਾਵਾਪੁਭਾਪੁਭਾਕਰਨਾਸੀ॥ਤ੍ਰਿਭੁਵਨਗਮਨਪਵਨਗ
ਤਿਕਰਖੀਧਰਖੀਨਿਗਖਿਸੀਯਸੀ॥ਹਰਖਸੇਕਵਸਦੇਵਲੇਕਸਬਸੀਯਵਿਲੇਕਾਵਿਲ
ਖਾਨੇ॥ਭੋਇਲਜਾਨੇਜੋਗਰਾਜਕੋਆਜਸਮਾਝਿਸੁਖਸਾਨੇ॥੨੮॥ਤਬਰਾਵਨਹੁਦਤੀਸੁ

੫੦

ਬਿਕਲ

ਛਲਾਨਿ ਬੇਗਿਨਿ ਜਾਨਿ ਸਗਕੇਰ ਬੁਧਾਰਾਗਮ ਬਾਨ ਤੇ ਪਾਨ ਹਾਨਿ ਕਰ ਪਦਾਨਿ ਰਬਾ
ਨਪਧਾਰਾਗਮਾਰੇ ਸੁਗਾਰੇ ਖਗਾਰੇ ਦੇਰੇ ਜਕ ਬਾਰ ਬਾਗ ਬਿਲਖਾਏ ॥ ਤਾਸੁਨਿ ਨਾਦ ਸੁ
ਨਤਾ ਬਿਸਮਾਦਾ ਬੇਖਾਦਾ ਬਿਬਾਦ ਬਦਾਏ ॥ ੩੨ ॥ ਉਤਸਿਯਸੁਨੇ ਅਸੁਰ ਬਚਾਮ
ਰਤਾ ਅਰਤ ਰਪੁਵਰ ਕੋ ਸੋ ਬਿਲੀਲ ਛਮਨ ਪਾਤਿ ਮਤਿ ਰੋਲੀ ਤਾਜੇ ਪਿਯਭੂਰਿ ਭਰੇ
ਸੋ ਦੇਵਰ ਦੋਰਿ ਦੇਖ ਰਪੁ ਪਾਤਿ ਕੋ ਮਮਾਤਿ ਅਤਿ ਦੁਖ ਪਾਗੀ ॥ ਅਤਿ ਅਰਤ ਤਵ
ਕ੍ਰਾਤ ਪੁਕਾਰ ਤਭਯੇ ਭੂਰਿ ਭਯਤਾਰੀ ॥ ੩੩ ॥ ਸੁਨਿ ਸੀਯਸ ਬਦ ਸੁਮਿਤਾ ਸੁਤਤ ਬਬਦੇ
ਬਿਹਸ ਬਰਬੈ ਨਾ ਭਾਭੀ ਭਯਦ ਭੂਤਤ ਵਭਰਤ ਹਿੰਭੂਤ ਭਾਵਿ ਅਵਭੈ ਨਾ ॥ ਤੁਹਿਤਾ ਜਿਤ
ਨਕਨ ਜਾਂ ਉਕ੍ਰਾਤ ਭਯਕ੍ਰਾਤ ਭਯਦ ਭਯਦਾਤਾ ॥ ਤਿਹ ਆਯ ਸਤ ਵਤੀ ਰਗਹਿਨ ਕੀਨਹਿ
ਨਕਹਿਨ ਕੀ ਬਾਤਾ ॥ ੩੪ ॥ ਲਖਨ ਭਨੀ ਸੁਨਿ ਜਨਕ ਜਨੀ ਕਦੇ ਕੇ ਪਸਨੀ ਕਦੇ ਬੋਲੀ
ਸੁਨਿ ਲਛਮਨ ਪਭੁਪਛਮਨ ਕੀਤ ਬਕਛਮਨ ਕੀ ਗਾਤਿ ਰੋਲੀ ॥ ਸੀਪੀਯਹਿ ਬਨ

੧੮
ਗ ਲ
ਗੀ

ਦੇਵਨਕੋਪਾਰਿਦੇਵਨਜੁਤਉਤਗਮਨੋਅਨਨਹਿਚੈਨਨੋਨਜਲਵਾਵਤਦੁਹਾਦਿਸਦ ਬੁਨ
ਰਦੁਖਦਮਨੋ॥ ੩੫॥ ॥ਇਤਸ੍ਰਗਮਲਲਗਤਿਹਰਿਰਤਨਹਤਿਰਸਧਾਮ॥॥ਵਿ
ਪਨਕਾਂਡਾਵਿਸ੍ਰਾਮਗਮਪਰਿਪੂਰਨਕਿਯਾਸਿਯਰਾਮ॥ ੩॥ ॥ਗਾਗੁਪੁਰਬੀ॥
ਤਬਗਵਨਪ੍ਰਭੁਪਿਯਾਚਰਾਵਨਆਵਨਅਵਸਰਪਾਵਾਅਮਿਤਅਪਾਵਨਸੁਖ
ਤਿਸੁਹਾਵਨਪਾਵਨਵੇਖਬਨਾਵਾ॥ਕਲਕਾਖਾਇਵਸਨਤਨਮੀਤਿਤਿਦੰਡਕਮੰਡਲਸੇਹ
ਜਾਤਿਵਰਰੂਪਰਚਾਇਚਾਇਸੇਜਾਇਜਨਕਜਹਿਜੇਹਾ॥ ੧॥ਦੋਖਿਸੁਵੇਖਾਵਿਸੇਖਸ
ਮਾਇਸਿਯਕਾਰਿਅਸੇਖਾਵਿਧੁਪੁਜਾਦੀਯੋਅਸਨਅਨੁਕੁਲਕੀਯੋਨਹਿਭੂਲਿਭਾ
ਵਕਛੁਦੁਜਾਤਬਸੁਜਾਤਪੁਛਤਅਜਾਨਹੈਯਾਤਧਾਨਜਤਿਵੇਸਾ॥ਕੋਹੋਕੋਨਤਮਾਕਿ
ਹਿਕਾਰਨਕਿਯਕਾਨਕਕਾਰਿਨਪਵੇਸਾ॥ ੨॥ਜਤੀਜਾਨਿਸਿਯਸਤੀਸਤੀਮਨਿ
ਸਬਾਨਿਜਾਬਿਤੀਬਤਾਈ॥ਪੁਨਿਤਿਹਕਯੋਸੁਨਾਉਸੇਤਸਬਸੁਕਉਦੇਤਸਬਗਾਈ॥

42

ਧਾਅਪਾਗਾ ਜਬਰਜੰਛਪਤਿਪ੍ਰਬਰੰਛਪਤਿਕਰਤਵਿਪੰਛਪ੍ਰਹਾਗਾ ॥ ੨੧ ॥ ਤਬਰਾਛਸੰਪ੍ਰੰਸਦੰਸਨਿ
ਜਮਾਯਾਪੁੰਸਪਸਾਰੀ ॥ ਅਮਿਤਰੂਪਏਜੰਛਤੂਪਸਿਰਗਾਰਿਵਗਦਾਗਹਿਤਾਰੀ ॥ ਲਗਤਗਦਾਕੇਅਦਾਕੁਈ
ਸਭਅਦਾਜੰਛਪਤਿਕੇਰੀ ॥ ਪਰੋਮੁਰਛਿਤਰੂਕੇਧੁਰਿਛਿਤਬਿਜਯਕੂਰਕੁਤਹੇਰੀ ॥ ੨੨ ॥ ਤਬਪ੍ਰਸੰਨਏ
ਸ੍ਵਯੰਮਨਮਨਿਜਧੰਮਧੰਮਤਾਭਾਖੀ ॥ ਪੁਰਪਕਯਨਮਹਾਂਨਖਾਨਗਨਜਾਨਿਭਯੋਅਭਿਲਾਖੀ ॥ ਸੋਲੇਸ
ਪਦਿਸਿਧੋਲਹਿਸੁਖਭੋਜਯਜਸਵਾਰੋ ॥ ਬਿਜਯਬਜਾਇਨਗਾਰੇਸਹਪਰਿਵਾਰੇਗਗਨਪਧਾਰੇ ॥ ੨੩ ॥
ਚਲਤਚਲਤਕਹੁਗਾਤਿਵਿਮਾਨਕੀਭੰਗਭੰਝੀਜਬਜਾਨੀ ॥ ਤਬਚਿਤਚਕਿਤਚਹੁਚਕਚਿਤਯੇਸੁਨੀਸਾਗਿਰਤੇਬ
ਨੀ ॥ ਸਿਵਭਗਵਾਨਮਹਾਂਕੋਲਿਥਲਯਹਿਅਲਿਪਸਭਕਾਹੂ ॥ ਦੇਵਮਦੇਵਜੰਛਰੰਛਨਕੋਈਹਾਂਨਕੈਨਿਬਾਹੂ ॥
੨੪ ॥ ਯੈਨਦੀਸਮਹੇਸਧੇਸਬਚਸੁਨਿਲਿਕੇਸਰਿਸਾਨਾ ॥ ਬੰਦਰਸੇਮੁਖਦੇਖਤਾਸੁਕੇਹਾਸਦਸਾਨਨਠਾਨਾ ॥ ਤਬ
ਕਰਿਕੋਪਸਾਪਤਿਨਦੀਨੇਪਾਪਹਸਮੇਜੇਮੇਕੋ ॥ ਸੇਸੇਮੁਖਵਾਰੇਬਲਵਾਰੇਗਗਨਹੇਰੰਨਤੋਕੋ ॥ ੨੫ ॥ ਨੀਦਿਬ
ਚਨਸੁਨਿਅਨੰਦਨਹਿਭਯੋਮੰਦਮਨੁਜਾਦਾ ॥ ਬੋਲਮੇਕੋਮਹਾਨਜਿਨਰੋਕੀਮੋਵਿਮਾਨਮਰਜਾਦਾ ॥ ਤਾਗਿਰਿ

4
ਰ ਲ
ਗੀ

ਕੋਨਿਰਸੁਲਲੁਲਤੇਕੋਰੇਜੁਮਸਪਤਿਕੁਲਾਯੋਕਹਿਲਿਯੋਉਖਾਰਿਧਾਰਿਕਰਤੁਜਾਸਾਰਾਮਨੁਕੁਲਾ॥ ੩੪ ॥ ਲਖਗਿਰਿਤਗਮਗਨਗਜਗਕੀਪਿਤਭੁਏਸਦੇਪਤਿਈਸਾ॥ ਭੁਏਸਰੁਖਲਖਿਰੁੰਦੁਭੁੰਦੁ
ਕੇਰੁੰਪਕੀਏਤੁਜਬੀਸਾ॥ ਚਰਨਅੰਗਤੇਅਚਲਦਬਯੋਤਬਪਲਚਰਚਿਚਲਾਯੋ॥ ਰੇਦਨਸੁਨਿਅ
ਤਿਚਿਤਚਿਤਕਰਸਬਬਹਮੰਤੁਡਰਾਯੋ॥ ੩੫ ॥ ਅਤਿਦੁਖਦੀਨਹੀਨਸੁਖਲਖਿਨਿਜਸਚਿਦਪੁਬੀਨਨਤੁ
ਖਾ॥ ਤਾਹੀਕੀਲੇਚਰਨਸਰਨਗਿਰਿਜਿਨਦਬਾਏਗਿਰਿਗਖਾ॥ ਸਚਿਦਬਚਨਸੁਖਸਚਨਸੁਵਨਸੁਨਿਸਿ
ਵਚਰਨਨਅਨੁਗਾਗਯੋ॥ ਕਰੀਬਿਨਯਬਹੁਭੰਤਸੁਨਤੰਤਬਰੁੰਦੁਰੁੰਦੁਪਨਤਮਾਗਯੋ॥ ੩੬ ॥ ਭੁਯੋਬਰਦਤਿ
ਹਬਰਦਬਰਦਜਿਹਬਾਹਨਬਰਦਬਿਰਾਜਾ॥ ਗਿਰਿਬਿਸਾਲਦਬਿਤਬਕਰਾਲਰਵਦਾਬਿਤਿਤੁਵਨਰਵ
ਰਾਜਾ॥ ਜਾਂਤੇਸਬਜਗਰਾਵਰਯੋਜਗਿਤਾਂਤੇਗਵਨਨਾਮਾ॥ ਭੁਯੋਆਜਤੇਤੇਰਮੋਰਬਰਲਹਿਅਘੋਰਅ
ਭਿਰਾਮਾ॥ ੩੭ ॥ ਤਬਰਾਵਨਭਵਸੇਭਾਵਨਅਰਿਦਾਵਨਆਯੁਪਜਾਚਾ॥ ਦੀਯੋਖਰੁਗਾਮਾਭਿਰਾਮਨ
ਮਾਜਿਹਚੇਦਹਾਸਜਗਮਾਚਾ॥ ਤਬਕਾਰਿਹਰਹਿਪੁਣਮਰਾਮਾਭਿਰਾਮਜਾਨਚਹਿਅਯੋ॥ ਜਿਤੇਜਗਤਮੇ

ਖਰਮਾਇਓਇ ਪੁਤ੍ਰਪਾਇ ਪਰਸਿਸਿਰਨਰੇ॥ ਮੰਗਲਵਸਤਪ੍ਰਸਸੁਸਮਸੁਸਭੇਟਭੇਟਹਿਤਲਮਾ
ਯੋ॥ ॥ ਤੁਬਰਾਖੁਗਾਇਜਤੁ॥ ਇਪਰਮਪਿਯਪਾਇਅਪਾਇਸਿਗਾਏ॥ ਪਾਨਿਸੁਜਾਨਜਾਨਕੀ
ਨਿਕਟਹਨੁਮਾਨਸੁਜਾਨਪਠਾਏ॥ ਜਾਇਜਾਨਕੀਗਾਮਜਾਨਕੀਜਾਵਨਿਪਾਵਨਿਹੇਰੀ॥ ਮ
ਨੋਅਸੇਕਬਾਇਕਾਕੇਵਿਚਸੇਕਬਾਇਕਾਘੇਰੀ॥ ॥ ਜਾਇਸਮੀਪਸਮੀਗੁਪੁਤਪ੍ਰਭੁਤਪ੍ਰ
ਤੁਹਰਿਨੰਦਨਾ॥ ਕਰਿਬੰਦਨਬੋਲਯੋਨਿਪਨੀਦਿਨਿਕਹੀਕੁਸਲਰਾਖਨੰਦਨਾ॥ ਲਖਨਸਖਾਸੁ
ਗੀਵਸਮੇਤਸਦਲਸੁਖਸੇਤਸਹਾਏ॥ ਤੁਬਰਾਵਨਗਾਵਨਘਾਵਨਕਾਰਿਤਵਪਾਵਨਪਦ
ਪਾਏ॥ ॥ ਗਾਜਾਵਿਭੀਖਨਕੋਭੀਖਨਕੋਗਾਜਵਈਖਨਦੀਨੋ॥ ਸੇਸੁਭਤੁਮਹਿਸੁਨਾਵ
ਨਭਾਵਨਮੋਹਿਪਠਾਵਨਕੀਨੋ॥ ਤਾਂਤੇਤੁਮਤਜਿਸੇਕਅਤੇਕਾਅਸੇਕਆਧਿਕਉਗਆਨੋ॥ ਤ
ਰੁਅਸੇਕਜੇਸੇਕਓਕਤੇਅਬਾਅਸੇਕਕਰਮਾਨੋ॥ ॥ ਸੁਨਿਹਨੁਮਾਨਸੁਜਾਨਬਚਨਜਨੁਜਾ
ਨਜਾਨਕੀਪਾਈ॥ ਪਰਮਾਨੰਦਸਮੰਦਸਮਾਨੀਬਾਨੀਬਦਨਨਆਈ॥ ਸੋਨਵਿਲੇਕਿਧੋਨਸੁ

ਵੀ
ਗਲ
ਗੀ

ਤਦੇ ਲੇਕੋ ਨਬਦੈ ਬਰਖਾਨੀ॥ ਸੁਨਿਕਪਿ ਬਾਨੀ ਸਿਯੁ ਸੁਖ ਸਾਨੀ ਬਾਨੀ ਸਕਿ ਨ ਬਖਾਨੀ॥ ੧੦॥ ਯੁ ਯੁ
ਨਗਦਰਾ ਗਲਗਿ ਗਾਗੀ ਉਗੇਹ ਨਦੀ ਨ ਸਮਾਈ॥ ਰਾਪੁ ਦਰਬਿਜੈ ਬਧਾਈ ਭਾਈ ਤੋਹਿ ਰਿਵਰਜੁ ਸੁ
ਨਾਈ॥ ਤਾ ਸਦੈ ਨ ਬਦਲਾਈ ਮੇ ਮਨ ਭਾਈ ਕਛੁ ਨ ਪਾਈ॥ ਤਾਂ ਤੇ ਮੇ ਨ ਭਈ ਮੈ ਭਾਈ ਸਾਂਚ ਕਹਉ ਕਪਿ ਰਾਈ
੧੧॥ ਯਾ ਸਦੈ ਸਸਰ ਸੁਨ ਸੁਦੈ ਸੁ ਸੁਦੈ ਸਸਿ ਪਦਾ ਸਾਰੀ॥ ਸੁਨਿ ਸਿਯੁ ਵਿਸਲ ਬਚਨ ਬਨ ਚਰ ਦਰ ਬੋਲੇ ਬਿ
ਨੈ ਬਿਬਾਹੀ॥ ਅਸ ਜਸ ਜਨ ਕਨ ਨ ਕਨੈ ਦਨਿ ਬਚਤੋ ਬਿਨ ਕੈ ਨ ਬਖਾਨੇ॥ ਜੇ ਮੇ ਸੁਨਿ ਸੁਰ ਪਤਿ ਸਿਧ ਤਿਸਤਗੁ
ਨ ਅਪਿ ਕਾਨੇ ਮਾਨੇ॥ ੧੨॥ ਸੁਨਿ ਸਹਿ ਮਨਿ ਸੁਭ ਸੁਖ ਸਿਧ ਤ ਸੁਭ ਸੁਜ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਮੇ ਪਾਏ॥ ਲਖੇ ਬਿਜੈ ਯੁ
ਤਰਾ ਮਕਾਸ ਅਭਿ ਰਾਸ ਸਾਸ ਮਨ ਭਾਏ॥ ਸੁਨਿ ਹਨੁ ਮੰਤ ਸੰਤ ਕੀ ਬਾਨੀ ਸਿਯੁ ਅਨੰਤ ਹਰਖਾਨੀ॥ ਬਹੁ ਬਿ
ਧ ਕੇ ਬਰਦੈ ਬਾਨ ਰਬਰ ਕਿਯੋ ਬਿਬਿਧ ਗੁਨ ਬਾਨੀ॥ ੧੩॥ ਤਬ ਮਾਰਤ ਸੁਤ ਅਤਿ ਸੁਖ ਪਾਇ ਨਿਵਾ
ਇ ਮੋ ਬਿਲਿ ਹਿਸਾਬਾ॥ ਕਹੀ ਸਪ੍ਰੀਤਿ ਗੀਤਿ ਸੋ ਬਿਨੈ ਬਿਨੀਤ ਜੇਹ ਜਗਹਾ ਬਾ॥ ਏਨਿ ਸਚ ਗੀ ਪਗੀ ਅਪਰ
ਧਿਨਿ ਬਾਧਿ ਧਿਨਿ ਇਵ ਦੁਖ ਦੈਨੀ॥ ਘੋਰ ਰੂਪ ਅਪਕੋ ਪਕੁ ਪਾਤਿ ਦੁਖ ਦੈਨੀ ਦੁਰਨੈ ਨੀ॥ ੧੪॥ ਤੁਮੇ ਦੀਯੁ

४७
४८
४९

[illegible]

ਨਾਨਕੁ ਪਾਸੁ ਪਾਸੁ ਸੋਇ ਤਿਨ ਕਾਪਿ ਸਾਹਜੁ ਜਾਤੁ ॥ ਉਤੰ ॥ ਕੁਲਪੁਲਸੁ ਮੁਨਿ ਨਾਤੀ ਨਹਿ
 ਸਾਹਿਬੁ ॥ ਸੁਖਾਨੀ ॥ ਤੇਯ ਘਾਤੀ ॥ ਲਾਘਨਿ ਰਪਾਨਿ ਪਾਤੀ ॥ ਤਜਹੁ ਕੁਆਤਿ ਤਮਰਾਤੀ ॥ ॥੬॥
 ਮਬਹੁ ਟੀਰ ਕਚਨ ਕਾਪਿ ਢੀਰ ॥ ਸੁਨੀਰ ਨੀਰ ॥ ਨਿਰਵਾਰਯੋ ॥ ਸੀਯ ਮਾਰਨ ਤਜਿ ਸਿਯ ਪਿਯ
 ਮਾਰਨ ਮਨ ॥ ਅਵਧਾਰਨ ਧਾਰਯੋ ॥ ਤੁਕਿ ਜਸ ਭਾਪੁ ॥ ਭਾਹਤ ਪਵਿਸੇ ॥ ਅਭਾਰ ਸਿਤੰਦ ਸਬਰ
 ਨਾ ॥ ਕਯੋ ਸਬਰ ਸੇ ॥ ਅਵਨ ਕਰੋ ਕੀਰਾ ॥ ਲਖਨ ਕਰ ਕਦਨਾ ॥ ॥ ਸਮਰ ਸਾਜਗਜ ਬਜ
 ਗਾਜੇ ॥ ਸੁਸਮਾਜ ਸਾਜਿ ਸਬਜਾਵੇ ॥ ਆਜ ਮਾਜ ਸੇ ॥ ਅਵਧਾਰ ਜਸੁ ਤਗਾਜਿ ॥ ਗਾਜਿ ਹਨਿ ॥
 ਟੀ ॥ ਨਾਹਿ ਤੁਕਾਲ ਕਾਲ ਸੇ ॥ ਪੈਂ ਹੋ ਕਾਲ ਸਬਨ ਕੇ ॥ ਕਰਿ ਹੋ ॥ ਜਿ ਸੁਰਗਾਇ ਸਹਾਇ ॥ ਆਇ ਹੋ ਤ
 ਉਧਾਇ ਸਿਰਹਾਰਿ ਹੋ ॥ ॥ ਯੋ ਸੁਨਿ ਚਲੇ ਬੀਰ ਬਰ ॥ ਬਾਂਕੇ ਜੋ ਬਿਜਈ ॥ ਚਹੁ ਘਾਕੇ ॥ ਰਬ
 ਗਜ ਬਾਜਿ ਸਮਾਜ ਸਜਾ ਕੇ ॥ ਪੈਦਲ ਦਲਨ ਦਲਾਂ ਕੇ ॥ ਪਰਿਘ ਪਰੰ ॥ ਸੁਧ ਪੰਦਿ ਸਾਮਾ ਸਿ
 ਵਰ ਪਾਰਿਘ ਮਾਧਮ ਪਾਏ ॥ ਬਨ ਚਤ ਜਾਲ ਵਿਲੇ ॥ ਕਿ ਬਿਸਾਲ ਸੁਸਾਲ ॥ ਸੈਲ ਲੇਖਾਏ ॥

੨੦
ਗ ਲ
ਗੀ

ਰਿਲੀਨੀ। ਸੁਨਤਕੇ ਪਕਰ ਕੁੰਤਕਰਨ ਕਹਿ ਕਦਨ ਕਹਿ ਕੇ ਕਹਿਹੋ। ਰਘੁ ਮਨਿ ਲਛਮਨ ਹਰਿ ਮਨਗ
 ਨਹਨ ਗੁਪਿ ਰਉ ਦਰਨਿ ਜਥਾ ਕੋਏ॥ ॥ ਜੋ ਕਹਿ ਚਲੇ ਅਧਮ ਅਭਿਮਾਨੀ ਤਿ ਜਿਹਾ ਨੀਰਜ ਧਾਨੀ॥
 ਲਖਿ ਕਾਪ ਅਨੀਪ ਨੀਅਤ ਲਾਨੀ ਕੁਰੀ ਕੁਭਰ ਕੁਭ ਸਾਨੀ॥ ਲਖਿ ਅਰਿਭੀ ਖਨ ਮੰ ਬੁਜਈ ਖਨ
 ਪੁਛੇ ਵਿਵਧ ਵਿਭੀ ਖਨ॥ ਯਹਿ ਕੋ ਕਪਰ ਕਾ ਅਰਿ ਆਯੋ ਲਖਿ ਹਰਿ ਰੇ ਅਭੀ ਖਨ॥ ॥ ਸੁ
 ਨਿਪੁਤ੍ਰ ਵਰਨ ਵਿਭੀ ਖਨ ਬੋਲੇ ਯਹਿ ਪਲ ਚਰ ਪਤਿ ਕੁਤਾ॥ ਯਾ ਸਮਾਨ ਵਪੁ ਵਾਨ ਅੰਨ ਨਹਿ ਜਤੁ ਪਾ
 ਨ ਜਗ ਜਾਤਾ॥ ਕੁੰਕੁਰਨ ਅਭਿਧਾਨ॥ ਇੰਦੁ ਕਹਿ ਕੁੰਭ ਕਰਨ ਨਿਜ ਚਰਨਾ॥ ਤਾ ਸੁਬਦਨ ਤੇ ਰਦਨ ਉਪਾਧਿ
 ਪਹਾਰਿ ਇੰਦੁ ਮਦਹਰਨ॥ ॥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪਤੰਧਾ ਪਿਏ ਕਰਿ ਨ ਸਦਾ ਪਕਰਤ ਪਦਮਾਸਾ॥ ਜਾਗਤ ਜਾ
 ਦਿਨ ਤਾ ਦਿਨ ਜਾਗਤ ਜਾਗਤ ਜਨਮ ਨਤਾਸਾ॥ ਅਬ ਸੇਵਤ ਸੁਖ ਸੇਵਤ ਗਾਵਨ ਸੇਵਤ ਜਾਇ ਜਗਾਯੋ ਅਜਬ
 ਤੁਮ ਤੇ ਦੁਖ ਪਾਯੋ ਪਾਯੋ ਪਲ ਚਰ ਪੁਗ ਪਗਾਯੋ॥ ॥ ਸੋ ਅਬ ਆਯੋ ਲਗਨਿ ਅਗਨਿ ਰਾਜਿ ਨਿਹਰਿ ਬ
 ਲਾਵਿ ਚਲਾਯੋ॥ ਸੁਨਿ ਰਘੁ ਨੰਦਨ ਬਚਨ ਬਿਭੀ ਖਨ ਭੀ ਖਨ ਕਰ ਕਪਰਾਯੋ॥ ਨੀਲ ਨਾਮ ਬੀਦਰ ਬਲਮੰ

੫੩

[illegible]

१०
कल
गी

[illegible]

ਪਿਥਿਹਾਨਾ ਵਿਹਾਰਾ ਪੁਰਾਣੇ ॥ ੧ ॥ ਭਗਵੰਤਿ ਚਾਰਖਰਨ ਮਾਤਿ ਸਾਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕਹਾ ਅਬ ਕੀਜੈ ॥ ਪੁਤ੍ਰ
ਦਰਸਨਾ ਵਿਸਾਖਾ ਨਦਰਾਨੇ ॥ ੨ ॥ ਭਗਵੰਤਿ ਚਾਰਖਰਨ ਮਾਤਿ ਸਾਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕਹਾ ਅਬ ਕੀਜੈ ॥ ਪੁਤ੍ਰ
ਕਰਨ ਮਨ ਫਨਾ ॥ ੩ ॥ ਚਾਰਖਰਨ ਮਾਤਿ ਸਾਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕਹਾ ਅਬ ਕੀਜੈ ॥ ਪੁਤ੍ਰ
ਤਨੁ ਜਧਾ ਰਿਗਨ ॥ ੪ ॥ ਚਾਰਖਰਨ ਮਾਤਿ ਸਾਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕਹਾ ਅਬ ਕੀਜੈ ॥ ਪੁਤ੍ਰ
ਬਸਨਾ ਵਿਕਲ ਫਨਾ ॥ ੫ ॥ ਚਾਰਖਰਨ ਮਾਤਿ ਸਾਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕਹਾ ਅਬ ਕੀਜੈ ॥ ਪੁਤ੍ਰ
ਜਰਾਜਾ ਵਿਗਾਜਾ ॥ ੬ ॥ ਚਾਰਖਰਨ ਮਾਤਿ ਸਾਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕਹਾ ਅਬ ਕੀਜੈ ॥ ਪੁਤ੍ਰ
ਵੇਖ ਅਸੇ ਪਸਾਖਨ ਸਾਬਕਾ ॥ ੭ ॥ ਚਾਰਖਰਨ ਮਾਤਿ ਸਾਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕਹਾ ਅਬ ਕੀਜੈ ॥ ਪੁਤ੍ਰ
ਧਰਮ ਨਰ ਵੇਖਾ ॥ ੮ ॥ ਚਾਰਖਰਨ ਮਾਤਿ ਸਾਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕਹਾ ਅਬ ਕੀਜੈ ॥ ਪੁਤ੍ਰ
ਗਭੁਏ ਸੁਖ ਰਾਗਾ ॥ ੯ ॥ ਚਾਰਖਰਨ ਮਾਤਿ ਸਾਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕਹਾ ਅਬ ਕੀਜੈ ॥ ਪੁਤ੍ਰ
ਕੇਤੂ ॥ ੧੦ ॥ ਚਾਰਖਰਨ ਮਾਤਿ ਸਾਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕਹਾ ਅਬ ਕੀਜੈ ॥ ਪੁਤ੍ਰ

①

जोमप... लो... ग...

आयची... मि... गलावप...

कोर... नी... पी... क...

सं... ओ... च...

कटकी... कटकीनी... कटकी...

कटकी... कटकीनी...

हरताल... चून्ना=

रसदीप्तिमा... केर...

ची... पीतपा... नागरे... अले... सरु... पीतपा... पीपल... कटकी... अले... विसय...

वक्यं दीर्घया

नैर्दुभप्रार्थिनं

यन्नात्मनैर्वाच

१ कांततो बानीचै

शेषान् शोभासा

॥ निर्वैष्यावः प

रामे निद्रांगत्वं

१८

सप्रेकितवरम्

माकोलीनार्द

ष्टेवस्तुन्युपचि

त्या रवासेनस्व

हिप्रराधिपुस

नार्दपुत्रिनप

तःकुंदमशत

ਜਸ ਬਛੇਦ ਬੇਦ ਮਹਿ ਖਾਧਿ ਚੰਡੀ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਪੁਰਿ ਕਹੁ ਦੂਰ ਮਦੂਰ ਨ ਸੁਣੈ ॥ ਕਾਲ ਰਾਤ ਸੇ ਗਤੁ
ਈ ਬਹੁ ਬੀਰ ਬਾਤ ਜਪੁ ਜੁਣੈ ॥ ਭੁੰਮਿ ਭੁਜਾਵੈ ਨਿਭੁ ਰਿਤੁ ਟੀਜਹੁ ਬਹਿਰ ਬਹੁ ਧਾਰਾ ॥ ਮਰੇ ਪਰੇ ਤਨੁ ਤੇ ਮ
ਅਪਾਗ ਜਹਤ ਹਕ ਠਿਨ ਪ੍ਰਚਾਰਾ ॥ ਅੰਧ ਕਾਰ ਲਖਿ ਅਤਿ ਅਪਾਰ ਸੁਵਿਚਾਰਿ ਹਿੰਦੈ ਰਘੁ ਬੀਰਾ ॥ ਪਾਵ
ਕ ਸਰ ਸੁਧਾਰਿ ਸੁਸਰਾਸ ਨਹਨੇ ਘਨੇ ਵਰਵੀਰਾ ॥ ॥ ਭੁਯੋ ਪ੍ਰਕਾਸ ਵਿਕਾਸ ਰਾਸਤ ਮਭਯੋ ਬਿਨਾਸ ॥
ਸੇਖਾ ॥ ਪਲ ਚਰ ਬਲ ਪ੍ਰਤਿਬੰਧ ਨ ਚਰ ਬਲ ਅਤਿ ਭੁਯੋ ਪ੍ਰਬਲ ਅਵਰੇਖਾ ॥ ਮੇਘ ਨਾਦ ਕਾਰਿ ਮੇਘ ਨਾ
ਦ ਬਕ ਬਾਦ ਬਦਤ ਬਹੁ ਅਯੋ ॥ ਅੰਗ ਦਸੰਗ ਜੰਗਤਿ ਹਮ ਚੋਰੇ ਗੰਭੀਰਿ ਮਿਭੁਲ ਭਯੋ ॥ ॥ ਗਹਿ
ਗੁਗਰਿ ਗਿਰਿ ਵਗ ਜਗ ॥ ਜਿਸ ਪਥਾ ਜਿਸਾਰ ਬੀਜਾਲਾ ॥ ਲਖਿ ਸੁਰ ਅਰਿ ਸੁਤ ਸੁਰ ਪਤਿ ਜਿਤ ਭੇਅੰਤ
ਗਹਿਤ ਤਤ ਕਾਲਾ ॥ ਯਹਿ ਬਿਸਾਲ ਬਲ ਸਾਲਿ ਸੁਤ ਕਰ ਮਨਿ ਰਖਿ ਰਿਖਿ ਦੇਵਾ ॥ ਧ੍ਰਿਪ ਸੰਨ ਅਤਿ ਧੀ
ਨ ਅਧੀਨ ਕਹਿ ਕਰੀ ਸਭ ਨਿਸੁਭ ਸੇਵਾ ॥ ॥ ਰਘੁ ਮਾਨਿ ਲਛਮ ਨਹ ਰਿਗ ਨਹ ਰਖੇ ਵਰਖੇ ਸੁਮਨ
ਸੁਬਚਨਾ ॥ ਇੰਦ੍ਰ ਜੀਤ ਤੇ ਜੀਤ ਭਈ ਸੁਅਭੀਤ ਪ੍ਰੀਤ ਚਨਾ ॥ ਤਬਾਇੰਦ੍ਰਾਰਿ ਗਾਨਿ ਜਜਾਨਿ ਅਜ ॥

इति तृतीयसर्गः समाप्तः

रण

॥४॥

नाद्धाः क्षपणकादिगवराः स कथादिदुर्वादिभिः खलुप्रसिद्धं खिलमुच्छिन्नं वैदिकं मार्गपरिरक्षितं भूतलं प्राप्तः घोरैः संसारारण्ये विचर-
तां भद्रं सर्वानर्थनिवृत्तिपुरस्सरपरमानंदप्राप्तिलक्षणमोक्षारण्यं कल्याणं करोतीति भद्रं करः अन्वर्थसंज्ञः श्रीशंकरः क्रीडते स्म ॥ शार्दूल० ॥ ८३ ॥

शाक्यैः पाशुपतैरपि क्षपणकैः कापालिकैर्वैष्णवैरप्यन्यैरखिलैः खलैः खलुखिलं दुर्वादिभिर्वैदिकं ॥ पंथानं प-
रिरक्षितुं क्षितितलं प्राप्तः परिक्रीडते घोरैः संसृतिकानने विचरतां भद्रं करः शंकरः ॥ ८३ ॥ इति श्रीमाधवी
येतत्तदेवावतारार्थकः संक्षेपशंकरजयेतृतीयः सर्गः ॥ ३ ॥ मूलसंख्या ॥ १२६ ॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्य बालगोपालतीर्थ श्रीपादशिष्यदत्तवंशावतंसरामकुमारसूनुधनपतिमूरिकृते श्रीमच्छंकराचार्य विजय डिडिमेतृ-
तीयः सर्गः ॥ ३ ॥ संख्या ॥ २३५ ॥

एवंभूतःसभगवानशंकरगुणैः कुलेवसः कदाचिद्वैश्यप्राप्तीच्छयावयस्यैःसहधनहीनस्यकस्यविद्विप्रस्यगृहंप्रविष्टवान् विथो० ॥ २१ ॥ यभवा
दशेषुवरिवस्यांपरिचर्याप्रतिपादयंतितेकृतिनःकृतार्याः येपुण्यवंतःतेभवाद्दशेषुवरिवस्यांप्रतिपादयंतितिइतिवा ॥ २२ ॥ वयंतुदेवेनवंचितः
तोऽकिंचनत्वात्तंक्ष्यमपिबटवेदातुंनशक्नुमः ॥ २३ ॥ इत्येवंदीनंकययंत्यसौगृह्यस्यकुटुंबिनीव्रतिचंद्रायश्रीशंकरायामत्तं प्रकर्षणमक्तिपूर्व
कंददौ तदीयंकरुणंवचनंश्रुत्वाज्ञाननिधिःसोपिदयार्द्रबुद्धिरभवत् ॥ २४ ॥ समुनिःश्रीशंकरःपदचित्रैर्नवनीतवक्त्रोमलैर्मधुरैःस्तवैर्मुरारव्यासुर

सहिजातुगुरोःकुलेवसन्सवयोभिःसहभैक्ष्यलिप्सया ॥ भगवानभवन्द्विजन्मनोयनहीनस्यविवेशकस्यचित् ॥
॥ २१ ॥ तमवोचततत्रसादंबटुवर्यगृहिणःकुटुंबिनी ॥ कृतिनोहिभवाद्दशेषुवेवरिवस्यांप्रतिपादयंतिते ॥ २२ ॥
विधिनाखलुवंचितावयंवितरीतुंबटुवैरशक्नुमः ॥ अपिभैक्ष्यमकिंचनत्वतोधिगिदंजन्मनिरर्थकगतं ॥ २३ ॥
इतिदीनमुदीरयंत्यसौप्रददावामलकव्रतीदेवे ॥ करुणंवचनंनिशम्यसोऽप्यभवज्ज्ञाननिविर्दयार्द्रधीः ॥ २४ ॥ स
मुनिर्मुरभित्कुटुंबिनीपदचित्रैर्नवनीतकोमलैः ॥ मधुरैरुपतस्थिवांस्तवैर्विजदारिद्र्यदशानिवृत्तये ॥ २५ ॥ अथकै
टभजित्कुटुंबिनीतडिदुद्दामनिजांगकांतिभिः ॥ सकलाश्चदिशःप्रकाशयंत्यचिरादाविरभूत्तदग्रतः ॥ २६ ॥ अ
भिवंद्यसुरेन्द्रवंदितंपदयुग्मंपुरतःकृतांजलि ॥ ललितस्तुतिभिःप्रहर्षितातमुवाचस्मितपूर्वकंवचः ॥ २७ ॥

विदारकस्यविष्णोःकुटुंबिनीलक्ष्मीद्विजदारिद्र्यदशानिवृत्तयेउपासितवान् ॥ २५ ॥ अयानंतरंकेटभारव्यासुरजितोविष्णोःकुटुंबिनीविद्युद्बुद्धा
मभिःस्वतंत्राभिःस्वांगानांकांतिभिर्वा सकलाअपिदिशःप्रकाशयंतीसद्यःश्रीशंकराग्रेप्रादुरभूत् ॥ २६ ॥ देवैर्द्वंद्वितंपदद्वंद्वंअभिवंद्यकृतांजलि
पुरतःस्थितश्रीशंकरंललितस्तुतिभिःप्रहर्षप्राप्तास्मितपूर्वकंवचनमुवाच ॥ २७ ॥

पूर्वजन्मनि मदपांगस्यमदीयकपाकटाक्षस्यपात्रतालक्षणांपूज्यतां ॥ २८ ॥ इतितद्वचनं श्रुत्वा स उवाच हेऽव्ययप्येवं तथाप्यद्येदमाम-
लकार्णवफलं मय्यर्पितं तस्य फलं ददस्व हे इंदिरेयद्यहंतवानुकंप्यः ॥ २९ ॥ अमुना तथा भूतेन वचनेन श्रीशंकरेण वा तोषिता लक्ष्मीः सुवर्णमलकैः
समंतात् द्विजगृहमपूरयत् जनसमुदायस्य तद्दयं च विस्मयैरपूरयत् ॥ ३० ॥ अथ च क्रधरस्य विष्णोर्वधूमये पुण्येऽतर्धानं गते सति तथा भूतं महिमा-
नमवेक्ष्य विस्मयं प्राप्ताः जनाः श्रीशंकरमत्यंतं प्रशशंसुः ॥ ३१ ॥ स्वर्गे कल्पवृक्षो यथा तथा भूमौ कल्याणगुणः शंकरः इष्टानि यानि श्रेष्ठानि वस्तूनि ता-

डि० टी०

॥४॥

विदितं तव वत्स तद्गतं कृतमेभिर्न पुरा भवेषु भं ॥ अधुना मदपांगपात्रतां कथमेते महिता मवाप्नुयुः ॥ २८ ॥ इतित-
द्वचनं हि श्रुत्वा भिजगादां बभूवुर्दमर्पितं ॥ फलमद्य ददस्व तत्फलं दयनीयो यदि तेऽहमिंदिरे ॥ २९ ॥ अमुनावचने-
न तोषिता कमला तद्भवन् समंततः ॥ कनकामलकैरपूरयत् जनताया तद्दयं च विस्मयैः ॥ ३० ॥ अथ च क्रभृतो वधूम-
ये सुकृते तद्विमुपागतं सति ॥ प्रशशंसुरतीव शंकरं महिमानं तमवेक्ष्य विस्मिताः ॥ ३१ ॥ दिविकल्पतरु यथा तथा
भुविकल्याणगुणो हि शंकरः ॥ सुरभूसुरयोरपि प्रियः समभूदिष्टविशिष्टवस्तुदः ॥ ३२ ॥ अमरस्पृहणीय संपदं द्वि-
जवर्यस्य निवेशमात्मवान् ॥ स विधाय यथा पुरंगुरोः स विधेशास्त्रवराण्यशिक्षत ॥ ३३ ॥ वरमेनमवाप्य भेजिरे
परभागं सकलाः कला अपि ॥ समवाप्य निजोचितं पतिकमनीया इव वामलोचनाः ॥ ३४ ॥

निददातीति तथा भूतः समभूत किंच स तु देवप्रियोऽयं तु देवस्य विप्रस्य च प्रियः ॥ ३२ ॥ एवमप्राकृतं तच्चरितमुपवर्ण्योपसंहरति अमरैर्देवैः प्रार्थ-
नीया संपद्यस्मिन्नेतादृशं द्विजश्रेष्ठस्य गृहं विधाय स आत्मवान्यथा पूर्वगुरोः स विधेः समीपे शास्त्रवराण्यशिक्षता ॥ ३३ ॥ वामलोचनाः कपटदृष्टयः स्त्रि-
यः कमनीयाः सुंदर्यः स्वोचितं पतिप्राप्य यथा परं भागं भाग्यं प्राप्नुवंति तथा सर्वाः कला अपि एनं श्रीशंकरं वरं प्राप्य परं भाग्यं प्राप्नुवन्ति ॥ ३४ ॥

॥३॥

शं० वि०

॥५॥

किंनतिर्नमस्कारो मुक्तिददाति अथवा नमस्कृतं भगवत्पादस्य पदमिति श्रुतिविदः प्रागल्भ्याज्जगति विवादं कुर्वन्ति तत्र वयं त्वेवं ब्रूयः तस्य श्रीशंकरचरण
स्य भजने सेवायां यो रतस्तस्य पादकमलस्य रजसः हृदय आलिंगनस्यारंभः तत्क्षणमेव मोक्षाश्रयभूतो मुक्तिप्रद इत्यर्थः ॥ शि० ॥ ४३ ॥ अथ तदीयमू
रुयुगं वर्णयति श्वेतवस्त्रलक्षणेन पल्लवेनावृतं विपश्चित ऊरुद्वयं विललासशुभे तद्विशिनष्टि अमृतार्णवस्य क्षीरसमुद्रस्य फेनमंजरी चुरितस्य व्याप्तस्य
ऐरावतस्य हस्तस्य शृङ्गायाः शस्तिप्राशस्त्यं विभ्रताति तथा ॥ वियो० ॥ सुवर्णवल्ली त्रयीयुक्ता स्फटिकमयस्य पर्वतस्य तटी यदि भवेत्तदा तथा सादृश

॥४॥

नतिर्दत्ते मुक्तिं न तमुत पदं वेति भगवत्पदस्य प्रागल्भ्याज्जगति विवदं तेश्रुतिविदः ॥ वयं तु ब्रूमस्तद्भजनरतपा
दांबुजरजः परीरंभारंभः सपदि तद्दिनिर्वाणशरणं ॥ ४३ ॥ धवलांशुकपल्लवावृतं विललासोरुयुगं विपश्चि
तः ॥ अमृतार्णवफेनमंजरी च्छुरितैरावतहस्तशस्तिभूत ॥ ४४ ॥ यदि हाटकवल्लुरीत्रयी घटिता स्फटिककूट
भूतटी ॥ स्फुटमस्य तथा कटी तटी तुलिता स्यात्कलितत्रिमेखला ॥ ४५ ॥ आदाय पुस्तकवपुः श्रुतिसारमेकह
स्तेनवादि कृततद्रतकंटकानां ॥ उद्धारमारचयतीव विबोधमुद्रामुद्विभ्रतानि जकरेण परेण योगी ॥ ४६ ॥

तथा कलिता संपादिता त्रिमेखला यस्यां सा अस्य श्रीशंकरस्य कटी तटी तुलिता स्यात् ॥ ४५ ॥ अथ तदीयकरो वर्णयति आदायेति द्वाभ्यां ॥ पुस्त
कमेव वपुः शरीरं यस्य तच्छ्रुतीनां सारं एकहस्तेन वामकरेण योगी आदाय ज्ञानमुद्रां तर्जन्यंगुष्ठसंयोजनरूपां उद्विभ्रताऽपरेण दक्षिणेन निजहस्तेन वादि
कृतानां तस्मिन् श्रुतिसारे स्थितानां कंटकानां उद्धारमारचयतीवेत्युन्नेक्षा वसं ॥ ४६ ॥

सरहस्यंसमग्रं यथास्पात्तयाशिक्षिता अखिलाविद्यायेन तथाभूतस्य यशस्विनः श्रीशंकरस्य वपुः शरीरं उपमानकथायाः प्रसंगमप्यसहिष्णुः अपूर्वाशो
भां प्राप्तवत् ॥ ३५ ॥ अथ श्रीशंकरस्य पादाद्यवयवं वर्णयिष्यन्नादौ तदीयपदयुग्मं वर्णयति जयति स्मेत्यादिना सरोरुहस्य कमलस्य यः प्रभामद
स्तस्य पाकुंठीकरणक्रियातया वित्तं प्रतीतं तेन वित्तश्च चुपचणपाविति सूत्रेण चणप्रत्ययः यतो द्विजराजस्य चंद्रस्य करैः किरणैः द्विजराजानां
विषाणां हस्तैश्चोपलालितं परेषां वादिनां गर्वहर्तुं शीलमस्यास्तीति तथा तस्य चरणयुग्मं जयति स्म ॥ ३६ ॥ यदि जलं इंद्रुमणिं चंद्रकांतं मणिं स्रवेद्यदि च

सरहस्यसमग्रशिक्षिताखिलविद्यस्य यशस्विनो वपुः ॥ उपमानकथाप्रसंगमप्यसहिष्णुश्रियमन्वपद्यत् ॥
॥ ३५ ॥ जयति स्म सरोरुहप्रभामदकुंठीकरणक्रियाचणं ॥ द्विजराजकरोपलालितं पदयुग्मं परगर्वहारिणः ॥
॥ ३६ ॥ जलमिंद्रुमणिं स्रवेद्यदि पदं दृषदस्ततः सरः ॥ यदि तत्र भवेत्कुशेशयंतदमुष्यांघ्रितुलामवाप्नुया
त् ॥ ३७ ॥ पादौ पद्मसमौ वदंतिकतिचिच्छ्रीशंकरस्यानघौ वक्रं च द्विजराजमंडलनिभं न तद्वयं सांप्रतं ॥ प्र
प्यः पद्मपदः किल त्रिजगतिख्यातः पदं दत्तवानं भोजे द्विजराजमंडलशतैः प्रेष्यैरुपास्यं मुखं ॥ ३८ ॥

दृषदः कमलं भवेत् यदि च तस्मात्कमलात्सरस्तहा गोभवेद्यदि च तस्मिन् सरसि कुशेशयं भवेत् तदा तत्कमलं अमुष्य पादसादृश्यं प्राप्नुयात् संभावनं य
दीत्यं स्यादित्युहो न्यस्य सिद्धये ॥ ३७ ॥ केचिच्छ्रीशंकरस्यानघौ पादौ पद्मसमौ वदंति मुखं च चंद्रमंडलसमं वदंति नैतद्वयं न्याय्यं यतः प्रेष्योऽनुच
रो जगति ख्यातः पद्मपादः पद्मे पदं दत्तवान् यथा मुखं ब्राह्मणलक्षणं चंद्रमंडलशतैः प्रेष्यैरुपास्यं अत्र नैतदित्यादि नोपमित्यनिष्यत्तेरुद्घाटनात्प्रतीपा
लंकारः वर्णयन् नान्यस्योपमाया अनिष्पत्तिवचश्च तदित्युक्तेः ॥ शार्दूल ॥ ३८ ॥

शं० वि०

॥४॥

श्रीशंकरपादवदनयोःपद्मोदुभ्यामुत्कृष्टतांप्रकारांतरेणदर्शयति मुहुरिति संतोयोगीन्द्राःस्वीयं हृदयकमलंनिर्मलतरंविधातुमास्मिन् हृदयकमलेश्रीशंकर
स्यपदकमलंनिदधतिस्थापयंति यद्यस्माच्चैद्राद्यैर्दुरापां दुःप्रापां ब्रह्मलक्षणानव्यासुधां मुखमुद्गिरति उद्गमति यत्तस्येति वा ततस्तस्मात्पद्मात्पदं
चंद्राच्चमुखमुत्कृष्टमन्ये ॥ शिख० ॥ ३९ ॥ तत्त्वज्ञानलक्षणं फलं गृह्णीतीति तत्त्वज्ञानफलेग्रहिः फलेग्रहिरात्मंभरिष्वेत्युपपदस्येदंतत्त्वं ग्रहेरिन्मत्पय
श्वनिपात्यते पुनश्च घनतरो यो व्यामोहोऽकर्त्तात्मा स्फुरणरूपस्तं मुष्ट्या निष्पीड्या धयति पिबतीति तथा पुनश्च निःशेषैर्व्यसनैर्जक्तानां समस्तदुःखैरुद

॥४॥

मुहुःसंतो नैजं हृदयकमलंनिर्मलतरंविधातुं योगीन्द्राः पदकमलमस्मिन्निदधति ॥ दुरापां शक्राद्यैर्व
मतिवदनं पद्मवसुधांततो मन्ये पद्मात्पदमधिकमिदोऽश्ववदनं ॥ ३९ ॥ तत्त्वज्ञानफलेग्रहिर्घनतगव्या
मोहमुष्टिधयोनिः शेषव्यसनोदरंभरिरघप्राग्भारकूलंकषः ॥ लुंटाकोमदमत्सरादिविततेस्तापत्र
यारुंतुदःपादः स्यादमितंपचः करुणया भद्रंकरः शांकरः ॥ ४० ॥

रं विभर्त्तीति तथा सर्वव्यसनभक्षकः पुनश्च तेषामघस्यपापस्य यः प्राग्भारोऽतिशयस्तस्य कूलंतटंकषति नाशयतीति तथा भूतनदीवतमूलोन्मूलकः पुन
श्च मदमत्सरदंभादिपंक्तेर्लुंटाकः अपहारकः तापानामाध्यात्मिकाधिदैविकाधिभौतिकां त्रयंतस्यारुंतुदोर्मर्मस्पृक् विनाशकः तथा मितंपचतीति मि
तंपचः कदर्यः कदर्यैरुपणक्षुर्द्राकिपचानमितंपचा इत्यमरस्तद्विलक्षणोऽमितंपचोऽत्युदारः एवंविधः शांकरः पादः कल्याणकरः स्यात् ॥ शार्दूल० ॥ ४० ॥

यमर्किकरेभ्योमार्कडेयस्परक्षणसमयेपदाघातेनवामचरणप्रहारेणयःस्फोटस्तस्यव्रणेनकिणितौचिद्वितीकातीति कौकृतांतस्ययमस्यसंबंधिनो
भुजौयेनतत्प्रघाणोद्धारबाह्यप्रकोष्ठंअगारैकदेशेप्रघाणःप्राघाणश्चेतिप्रघाणशब्दनिपातनात्व्युत्पत्तिस्तुप्रविशद्विःजनैःपादैःप्रकर्षेणहन्यतइतिबो
ध्यतेतेनयोव्याघातःपादप्रहारःतेनप्रणतस्यदीर्घनमस्कारवत्प्रकर्षेणनतस्यनभ्रीभूतस्ययेबाह्याभ्यंतराविमताःशत्रवस्तेषांद्रोहइतिविरुदःप्रख्याति
करंनामयेयंयस्यविरुदशब्दोदेशीयशब्दः तत्परंब्रह्मैवासौश्रीशंकरोभवतिततस्तस्मादेवास्यसुपदंशोभनंचरणंजगत्यद्यापिमहतोऽक्षुद्रस्वभावान्ग
ताय अज्ञाननिवृत्तयेशरणंप्राप्तायस्माराख्यास्मरसंबंधिनीयाआर्त्तिःयेभ्यस्तथाभूतानुकुरुते ॥ शि० ॥ ४१ ॥ नव्यमभ्युदयंप्राप्तस्यसारस्वतंसा

पदाघातस्फोटव्रणकिणितकातीतिकभुजंप्रघाणव्याघातप्रणतविमतद्रोहविरुदं ॥ परंब्रह्मैवासौभवतिततएवा
स्यसुपदंगतायस्मारातीन्जगतिमहतोद्यापितनुते ॥ ४१ ॥ प्राप्तस्याभ्युदयंनवंकलयतःसारस्वतोऽज्जृम्भणंस्वा
लोकेनविधूतविश्वतिमिरस्यासन्नतारस्यच ॥ तापंनस्त्वरितंक्षिपंतिघनतापन्नंप्रसन्नामुनेराल्हादंचकलाधर
स्यमधुराःकुर्वंतिपादक्रमाः ॥ ४२ ॥

मुद्रमुज्जृम्भणमुल्लासंकुर्वतःस्वीयप्रकाशेनविधूतंविश्वस्यातिमिरयेनतस्यासन्नाःसन्निधिंप्राप्तास्तारायस्यतस्यकलाधरस्यषोडशकलस्यचंद्रस्यपाद
क्रमाःकिरणप्रचाराःप्रसन्नाःस्वच्छायथाघनतांप्राप्ततापंशीघ्रंक्षिपंतिनाशयंतिआल्हादंचकुर्वंतितथानवमभ्युदयंप्राप्तस्यसरस्वतीप्रतिपाद्यंसारस्व
तंब्रह्मतत्वंतस्यउद्दीपनंकुर्वतः स्वस्यप्रत्यक्चैतन्यस्यालोकेनप्रकाशेनविधूतंविश्वस्याज्ञानलक्षणंतिमिरयेनतस्यसदैवोकारजपाद्यभ्यासशीलस्य
समस्तकलाधरस्यमुनेः श्रीशंकरस्यप्रसन्नाश्चरणन्यासानोऽस्माकंधनीभूतंसंस्तृतिलक्षणंतापंनाशयंतिआल्हादंब्रह्मानंदलक्षणंचप्रकटयंतीत्यर्थः
॥ शार्दूल ॥ ४२ ॥

11611

इत्थं संभाष्यास्मिन्नृषि श्रेष्ठे वेदव्यासैतर्धानंगतेऽथानंतरमंतर्विवेका
 षांतत्तादृशां व्यासप्रभृतीनां विरहः कथमहो विषद्यः कथमपि विषद्ये
 यामाह तदिति गुरोर्वेदव्यासस्य नियोगादनुशासनात् ७० ॥ ६० ॥

तत्कालं ॥ ५९ ॥ तत्पाद ॥ ६० ॥ तत्पाद ॥ ६१ ॥ तत्पाद ॥ ६२ ॥

यितुमेषमुनीन्द्रः वाच्य
स्थेप्रस्थाचतुर्वीति वे

डि० टी०

॥७॥

शस्यवर्द्धनात्प्राग।
 भोरर्धागुञ्जं
 द्वौम

五

संहरितं दिशं प्रतिपत
साधितकर्म

11611

तियथावा
आत्मविदां क्रषी
णिभवस्यशिवस्या

॥ श्रीद

दानायाहहे

॥ ३४ ॥ वयांसि वर्षा

प्रख्यातं इतः परं च ॥ ननु षोडशवर्षपरिम

स्यवर्द्धनात्प्रा
भोरर्थात्
द्वैम

जयायतेषां कतिहाय नानिवस्तः

स्य बाल्ये ॥ ५३ ॥ प्रसन्नगंभीरभ

उज्जडितत्राह पूर्वैर्भविज्ञानेश

श्राणयितुं वरंते ॥ ५४ ॥ अष्टौ वयांसि न किमेते व्याख्यातस्यास्ति स्थिति र्यथामातृधृत

यत्नं तु भवाज्ञयो तभूयाच्च भाष्यमिदमारति भाष्य पत्यात्मविदामृषीणां वरेण्यवि

॥ ७ ॥ वाक्यैः कुरुष्वोद्दिशत भेदबुद्धी न संभयुक्त सुधियार्जितानि ॥ भूयोपि

संशंकरः पावित सर्वलोकः ॥ त्वत्सूत्रसंबंधवशान्न विरोधिवादिगर्वाकुरांन्मूल

ववंदेयतिर्मुनेः सर्वविदो महात्मा ॥ प्रदाय संभाष्यते क ॥ इतीरयंतं प्रतिवाचमुचे

तमायुषामया किं कर्तव्यमित्याकांक्षायामाह त्वमनेनायुषान्यायां वि ॥ ५७ ॥ इतीरयित्वा चरणौ

रोधिवादिनां गर्वस्य समूलोच्छेदने जागरूकैः सावधानैः ३० ॥ तं हि हितात्मा ॥ ५८ ॥

पिमदीयं भाष्यं प्रचारं तु योग्यं न भवति तथापि त्वत्सूत्रसंबंधवशादे मती न्कुरुष्व वाक्यानि विशिनष्टि वि

संपूज्य वरं प्रदायेति वा ॥ ५८ ॥ विव्रितलोकः संशंकरः प्रवचनमुवाच यद्य

यं ॥ ५७ ॥ संभाष्य वरमवश्यं भाविवरं

३३६
०६

त अवदत् तं वि
किंचिद

शं. वि.

शं. वि.

॥ ७ ॥

यदुक्तं लज्जासंपादकं कर्म कृत्वा पि धृष्टया हं न लज्जति तत्राह पूर्वेषु
ख्यास्यते परंतु भवानिव निगूढमस्मदभिप्रायं विज्ञातुं किमेते व्याख्या
यवानाह हे सर्वज्ञेति उ० ॥ ४८ ॥ एवं सूत्रभाष्यं स्तुत्वा श्रुतिभाष्या
दान्पंडितानां विजित्य विषयसंबन्धप्रयोजनाधिकार्याख्यानुबन्धयु

व्याख्याप्य संख्यैः कविभिः पुरैतदव्याख्यास्यते क
निगूढं ॥ ४८ ॥ व्याख्या हि भूयो निगमांत विद्यां वि
हंगमिष्यामि यथाभिलाषं ॥ ४९ ॥ इत्युक्तं तं
कुमतानि धैर्यादितः परं किं करणीयमस्ति
राद्यते हं परमायुषो तेत्यजाभियावद्वा
निर्जिताः संति वसुंधरायां त्वया व

ख्यातं इतः परं च कैश्चित्कविभिरेतदव्या
द्विज्ञानेशक्तिर्न त्वन्यस्याल्पज्ञस्येत्याश
व्याहीति वेदांतविद्यामुपनिषदं विभेदवा
त्युक्तं तं तं श्रीव्यासमसौ श्रीशंकरोऽवोच

डि० टी०

॥ ७ ॥

शस्यवर्द्धनात्प्राग
भोरर्थात्प्राग
द्वैम

३३६
०६

भूतानि तस्मादितः परं
मायुषस्तवस

॥ ७ ॥

त अवदत्
किंचिद

शं -

शं -

॥

प्रकारेण

दृष्ट

॥ य एवं
वदंतीत्याह

निसर्गात्स्वगतिस्थितस्य श्रीशंकरस्य हस्तात्सवेदव्यासया
वरणकर्तुः क्लेशइति ॥ पुनस्तद्विशिनष्टि सूत्रानुसा
र्थोपिकश्चिद्भाष्यप्रणेतुमैल ॥ पुनस्तद्विशिनष्टि सूत्रानुसा
पदैर्निराकृताः पूर्वाप्रापिते वेदांतमार्गमुद्धर्तुं कथं प्र
गान व० ॥

बद्धर्थगर्भाणिलघूनि यानि निगूढभा

तुमिष्टे ॥ ४४ ॥ निसर्गदुर्ज्ञानतमानिकोदशा ॥

णेतुर्विबुधावदंति ॥ ४५ ॥ भावं मदीयमवबु

मथापितुं श्रुतिमूर्द्धवर्त्माद्धर्तुं कथं परशिवांशमृते प्र

मानसमहोसकलाः कलाश्च ॥ सर्वात्मना गिरिसूत्र

य

नास्ति यस्तानि सम्यग्विवरी

तुतावान्विवरीतुरेषां यावान्प्र

वानपीशः ॥ सांख्यादिना

कलयापि सुदूरमुक्तो धत्सेधि

तुमद्भुतशंकरस्त्वं ॥ ४७ ॥

मुः समर्थः स्यादित्यर्थः ॥ वसं० ॥ ४६ ॥ यत्तु धत्सेत्युक्तं
नापिरहितः सतुरोषानुधंगेण मुक्तो न भवति एवं भूतोऽप्यधिमानः
सर्वात्मभावेन गिरिजया वेदांतवाचि जातया ब्रह्मविद्यालक्षणयार्प

योऽद्भुतत्वं दर्शयति रोषस्य संबन्धलेशे
कामेव शशिकलां विभर्ति पुनश्च सर्वात्मना
यायुक्तस्वरूप इत्यर्थः ॥ ४७ ॥
भित्त्यत्र विलुलितमिति पाठः

इदं नात्मा

पुनर्न

पुनर्न

४३६

४६

शं. ०

॥६॥

इत्थमुक्त्वा परतस्य तुष्णीं स्थितस्य शिंकरस्य हस्तात्स वेदव्यासया
कविचारपूर्वकं दृष्टवान् ॥ ३९ ॥ पुनस्तद्विशिनष्टि सूत्रानुसारः प्रसादगांभीर्यगुणैरभिरामं सर्वत्र सम्य
भिर्विनिवेशितं तस्य सिद्धांतस्य स्वरूपं तत्र तथाभूतं भाष्यं स वेदव्यासः पदैर्निराकृताः पूर्वपक्षेन सिद्धांतयुक्ति
वान् व० ॥ ४० ॥ गुरुणा विनीतो

इत्थं निगद्यो परतस्य हस्ते हस्तद्वयेनादरतः सभा ॥
॥ ३९ ॥ सूत्रानुकारि मृदुवाक्यनिवेदितार्थस्वीतैः प्रसादगांभीर्यगुणाभिरामं
त्स्वरूपं दृष्ट्वा भिनंद्य परितापवशादवोचत ॥ ४० ॥ सिद्धांतयुक्तिविनिवेशितत
विचार्यतां सूक्तदुरुक्तमत्रेत्येतन्महत्साहसं तिसूत्रसूत्रभाष्यं गुरुणा विनीतः ॥
गानि विद्वन् ॥ विनिःसरेत्तेव दनाद्यतीतं ॥ ४१ ॥ द्मुख्यभूतो वेत्थारिखलव्याकर
भावः पुरुषोऽसि कश्चित् ॥ यो ब्रह्म ॥ ४२ ॥ कृतस्त्वं सकलार्थदर्शी महानु

भवाम्यत्सूत्रभाष्य
सकानामपीति वे

वत्रहेतुमाह मीमां
पर्यवजः

॥६॥

स्यवद्धं नात्प्रा
ओरर्धा
नपुर्णं
धाम

डि० टी०

॥७॥

३३६
०६

४३ ॥

१० वि०

॥५॥

श्रीशंकरो नवमं घटं

नुभावः प्रभावो येषां

॥३६॥ सोऽहं लघीया

द्यः परमात्मा त्वमेवेत्याह यमिति नास

ध्यायार्थमामनन्तिसकारणादिविलक्षण

सासाजीवानराइ

लक्ष्यार्थचा

इत्थं मुनीं दुवचनश्रवणोत्थहर्षरोमां

शुकमतार्णवपूर्णचंद्रः ॥ ३५ ॥ सुमंतु

कोऽहं तथापि कारुण्यमदर्शदीने ॥ ३६ ॥ सोऽहं

पेनमहर्षिमान् यनीराजनं धृष्टतयानलजे ॥ ३७ ॥

विचार्यतत्सूक्तिदुरुक्तिजालमहः समीकर्तुमिदं क

कुमनतं ब्रह्मविज्ञान

नारायणस्त्व

णः पू

स्मृतिप

चमारुख्यददभ्रशक्तिं श्रीशंकरः

प्याः ॥ तृणाल्लुघीयानपितत्र

त्रसहस्ररश्मेः ॥ भाष्यप्रदी

नवत्प्रशिष्यव्यपदेशभाजा ॥

माति

म्य

लक्षणस्य सहस्रकिरणस्य सूर्यस्य भाष्यलक्षणे न प्रदीपेन नीराजनमा
त्त्या कृतं प्रदीपेन नीराजनं यथा सविता स्वीकरोति तथा भवत्सूत्रेण
णमया यत्साहसं स्वबुद्ध्या कृतं तद्विचार्य सूक्तिजालमिदं समं कर्तुं

जे इंद्र० ॥ ३७ ॥ यद्यप्येवं तथापि भ
त्याशयेनाह भवत्प्रशिष्यव्यपदेशपात्रे

नद्रः

नाद्रामहान

नानसि उपे० ॥

प्रदर्शकस्य भवदीयसूत्र

स्यवर्द्धनात्प्रा

तोरधाम

नपूर्णं

ग्राम

३३६

०६

॥५॥

१० वि०

॥५॥

किंबहुना सर्वश्रुतिप्रतिपाद्यः परमात्मा त्वमेवेत्याह यमिति नास
त्यादिश्रुतयोः तत्त्वं पदयोर्लक्ष्यार्थमामनंति सकारणादिविलक्षण
कंशरीरजातमुच्यते तत्रानित्यसन्निहिताश्चिदाभासार्जीवानराइ
न्यत्वेन निर्विकारत्वात्पुराणः यद्वा यंतत्त्वं पदयोर्वाच्यार्थलक्ष्यार्थचा
रायणस्त्वमेव नरशब्देन स्थावरजंगमात्म
णः पूर्णत्वात्पुरुषोऽभिवृत्त्यादिविकारशू
रतिपादनं नारायणः सर्वांतर्यामी तत्पद

यमामनंति श्रुतयः पदार्थेन सन्न वा सन्न बहिर्नचां ७ ॥

॥ ३१ ॥ इति स्तुतस्तेन यथाविधानमासे दिवान्ति ॥ नारायणस्त्वं पुरुषः पुराणः ॥
बभाषे ॥ ३२ ॥ त्वमस्मदादेः पदवीं गतो भूरखंडपप्रमयनम्रपर्वकायं यतीशानमिदं
स्सहमाभ्रमीस्त्वं ॥ ३३ ॥ कृतं त्वया भाषणं सन्नधीतिकरोसि विद्वन्पुरे वाशिष्यै
याते हृगध्वनीनः प्रशमिन्नभूवं ॥ ३४ ॥ त्वम्य ॥ त्वदा प्रहृष्टेन दिदृक्ष

वाच्यार्थः पुरिशयनात्पुरुषस्त्वं पदार्थः पुराणः
दव्या सो यथाविधानमा
णमुवाच ॥ ३२ ॥ इ
तस्मादयं वादात्प्राप्त
द्वस्तस्य मगवाच

हरेण स्तुतः आत्मनि शो द्वैपायनो वे
यो यस्य तं यतीशमिदं वक्ष्यमा
करोसि यतो विद्वन्
गंकणे संज्ञाः सि

डि० टी०

॥७॥

स्यवद्वं नात्प्रा
भोरर्था
नपुर्ण
याम

३३६
०६

॥५॥

अतर...

मांध्यंतमोऽपा

लंबात्थंतमोनाशया

उ०॥२७॥२८॥ द्वैप

नसेव्यमानः कल्पवृक्षरुपां प्रभुमस्तु

कैराट्या
दकत्वंत्वयियुक्तं
पिनाह हेमने
कौर्म्यच
ययाकृता यम

ज्ञान

काशयन्स्थ

नाक्षज्ञानमित्यर्थः

सहस्रं सचिवोयस्यशुके

युद्धासयति अहहेत्यत्याश्वर्थ

यम

शं० वि०

॥४॥

आभासयन्तंरमंगमांध्यंस्थूलंचसूक्ष्म

वेदाः षडंगं निखिलं च शास्त्रं महान्महाभारत

यारुख्यं ॥ २८ ॥ द्वीपेकचित्समुदयन्नृतमेवधा

कोमुनिनिमुच्चैः फलानि सुदृशां निजपादभजां

चिरंतनीर्गाः ॥ दूरीकरोषि नरकं च दयार्द्रदृष्ट्या करादा

पूर्वोभगवत्पयोधेः ॥ २७ ॥

शाल्वभूवुः सर्वत्वदीयं खलुवाङ्म

निः ॥ उल्लासयत्यहहयस्तिल

दागिरीशंगोपायसेधिवदनं च

पदि ॥ ३० ॥

॥

तिप्रसिद्धौवा सत्यंतदृतं धामैवेति वा इंद्र ॥ २९ ॥ हेऽद्भुत

शंमहादेवं सदैव तदाधत्से स तु गोपादीनामेवार्तिशांतये गोवर्धनसंज्ञं

प्रसिद्धाः नवीनागावनेपालितवान् पुनश्च दयार्द्रदृष्ट्यैव नरकं दूरीक

यः अद्भुतत्वमाह सर्वेषामार्तिशमनाय गिरी

नीर्गाः श्रुतीरधिवदनमुखेपालयसि स तु

स्तवाद्भुतरुष्णत्वमित्यर्थः व० ॥ ३० ॥

विजानास

॥४॥

शस्यवर्द्धनात्प्रा

शंभोरधाम

महै नैपुर्णं

धाम

३३६

०६

शं०वि०

॥४॥

यदुवाचतदाह हेद्वैपायनस्वागतं तुभ्यमस्तु भवंतं दृष्ट्वा मया सर्वेषु कर्तव्यं तत्र हेतुमाह सर्वेषु काले
षु परोपकारव्रते दीक्षितत्वात् उ० ॥ २३ ॥ परोपकारव्रते दीक्षितत्वात् उ० ॥ २३ ॥ परोपकारव्रते दीक्षितत्वात् उ० ॥ २३ ॥
गं सगारुडं नारदायं भागवत माग्रेयं स्कांदसंज्ञितं भविष्यं ब्रह्मकौर्म्यं च ब्रह्मांडारण्यमिति त्रिषडित्युक्तान्य
ष्टादशपुराणानि साक्षाच्छ्रुत्यर्थगर्भाण्यन्यैः सुदुष्कराणि त्वया कृता यमपि कर्तुं शक्नोति विय० ॥ २४ ॥

हेद्वैपायनस्वागतं तुभ्यमस्तु तुभ्यं दृष्ट्वा भवंतं चरितं पालं परोपकारव्रतदीक्षितत्वा
त् ॥ २३ ॥ मुनेपुराणानि दशाष्टसाक्षाच्छ्रुतानि पद्यद्वयमत्र कर्तुं कोनाम
शक्नोति सुसंगतार्थं ॥ २४ ॥ वेदार्णवंतं सुसादपितान्विभक्तान् ॥ मंदाः
कलौ क्षिति सुराजनि तार एते वेदान् ग
च सर्वं न न वेत्ति स यत्तत् ॥ नाचेत् ॥ २६ ॥

किंच व्यतियुतं व्यामि
साजनि तार उत्पत्सं
विजानासि

ब्राह्मणा वेदान् ग्रहीतुमल
एष्यत भविष्यत
दाविष्यत्क

डि० टी०

॥७॥

चंद्रवंशस्य वद्धं नात्पा
दिनाशं भोरधाम
॥ स्वमन्त्रैः च नैर्पणं
नाद्याम

८

३

६

२

६

८

५

३३६

०६

॥४॥

गतांतारावली
नस्यसख्यस्यपात्रं
शंकौस्थाणावुज्ज्वल

गुप
नाध्यास
द्वतशास्त्रंतलक्षणे
ज्ज्वलकीर्तिशालिनांशि

सप्ताधिकाच्छुद्धविंशतिमौक्तिः स्वपतिवंशविवर्धनात्प्रा
क्तारावलीमुपगतामिवचानुनेतुं कैमौक्तिकैराढ्याभेजटालताभिः ॥ रुद्राक्षमा
लावलयेनशंभोरर्द्धासनाध्यासनसख्यं शंखद्वयिष्या
स्वशास्त्रशंकूज्ज्वलसूत्रदामनियंत्रिताह्वानां शरावशीकृताहंकृतिकुंजरैर्द्रं ॥
भितपार्श्वभागं ॥ कटाक्षवीक्षामृतवर्षधारानिव ज्वकीर्तिशालिशिष्यालिसंशो
सशंकरोशंकितदर्शनंतं ॥ गुरुगुरुणामपितृष्टचेः ॥ २१ ॥ अत्यादराच्छात्र
गणैःसहासौप्रत्युद्गतस्तच्चरणौप्रणम्य ॥ यत्य ॥ त्यवतीसुतंसः ॥ २२ ॥

ध्याणांपंक्तिभिःसंशोभितःपार्श्वभागोयस्यतं कटाक्षेणाभिबीक्षालतामाध्यात्मिकादिरूपोऽनुतापोयेनतं सर्वो
जनानुतापोयेनेतिवा ॥ २० ॥ वाचंयमानानियंत्रितसर्वैर्द्रिदर्शनंयस्यतं गुरुणामपिगुरुंविलोक्यप्रहृ
ष्टचेताःसशंकरःशिष्यगणैःसंयुक्तः प्रत्युद्ययौ ॥ २१ ॥ अत्यादराध्यासस्यचरणौप्रणम्य यत्यग्रगामीवि
नययुक्तःप्रहृष्टःसश्रीशंकरःसत्यवतीपुत्रमितीदमुवाच इंद्रवज्रा ॥

वंशस्यवर्द्धनात्प्रा
शंभोरर्द्धाध्यासं
मद्यौमत्यौ

३
३
२
२
२
२
२

३३६
०६

३३६

कैमौक्तिकैराढ्यामक्षमालां सत्यस्यमूर्तिमिवविभ्रततत्तादृशस्यस्वपतिवंशस्यचंद्रवंशस्यवर्द्धनात्प्रा-
शंवद्धयिष्यामीत्यनुनयंकर्तुमेवेत्युत्प्रेक्षाद्वयं ॥ १७ ॥ शार्दूलचर्मोद्धहनादिनाशंभोरधाम-
क्षणस्यांकुशस्यतीक्ष्णयाधारयावशीकृतोऽहंकारलक्षणोगर्जेद्रोयेनतं स्वशास्त्रमनै-
मरुत्रिमानांश्रुतिलक्षणगवांसहसंयेनतं उ० ॥ १९ ॥ तत्तादृशामत्य-
राढ्यांसत्यस्यमूर्तिमिवविभ्रतमक्षमालां ॥ तत्तादृश-
॥ १७ ॥ शार्दूलचर्मोद्धहनेनभूतेरुद्धलने-
॥ १८ ॥ अद्वैतविद्यासृणि-
॥ १९ ॥ तस्मि-
॥ २० ॥ तस्मि-
॥ २१ ॥ तस्मि-
॥ २२ ॥ तस्मि-
॥ २३ ॥ तस्मि-
॥ २४ ॥ तस्मि-
॥ २५ ॥ तस्मि-
॥ २६ ॥ तस्मि-
॥ २७ ॥ तस्मि-
॥ २८ ॥ तस्मि-
॥ २९ ॥ तस्मि-
॥ ३० ॥ तस्मि-

कैमौक्तिकैराढ्यामक्षमालां सत्यस्यमूर्तिमिवविभ्रततत्तादृशस्यस्वपतिवंशस्यचंद्रवंशस्यवर्द्धनात्प्रा-
शंवद्धयिष्यामीत्यनुनयंकर्तुमेवेत्युत्प्रेक्षाद्वयं ॥ १७ ॥ शार्दूलचर्मोद्धहनादिनाशंभोरधाम-
क्षणस्यांकुशस्यतीक्ष्णयाधारयावशीकृतोऽहंकारलक्षणोगर्जेद्रोयेनतं स्वशास्त्रमनै-
मरुत्रिमानांश्रुतिलक्षणगवांसहसंयेनतं उ० ॥ १९ ॥ तत्तादृशामत्य-
राढ्यांसत्यस्यमूर्तिमिवविभ्रतमक्षमालां ॥ तत्तादृश-
॥ १७ ॥ शार्दूलचर्मोद्धहनेनभूतेरुद्धलने-
॥ १८ ॥ अद्वैतविद्यासृणि-
॥ १९ ॥ तस्मि-
॥ २० ॥ तस्मि-
॥ २१ ॥ तस्मि-
॥ २२ ॥ तस्मि-
॥ २३ ॥ तस्मि-
॥ २४ ॥ तस्मि-
॥ २५ ॥ तस्मि-
॥ २६ ॥ तस्मि-
॥ २७ ॥ तस्मि-
॥ २८ ॥ तस्मि-
॥ २९ ॥ तस्मि-
॥ ३० ॥ तस्मि-

चंद्रवंश

३३६
०६

द्वित्यमवधि
मतींदुमोलेःसभांकण

गत्वमनादित्वमुभयोर्विशेषणं उ० ॥३१॥ इत्येवंप्रकारेणतेनश्रीश
वान् विभाषायांसदवसश्रुवइतिक्लसुः प्रश्रयेणनम्रःपूर्वकायोऽग्रभाषितलक्षणसमुद्रप्रवर्धनेपूर्ण
त्वंगतोभूःपूर्वमेवप्राप्तः तेऽखंडपांडित्यमबोधयंज्ञातवानास्मि स्वपुत्रवत्प्रीति
प्राप्तस्तथामाभूमीःअसंमाणाः उ० ॥३३॥ त्वयाभाष्यंरुतमितिशिवस्यसंबंधीसंज्ञनाद्याम
हेप्रशमिन्तेनेत्रपथचरोऽहंजातोस्मि ॥ ३४ ॥

॥ ३५ ॥ ॥ ३६ ॥ ॥ ३७ ॥ ॥ ३८ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ४० ॥ ॥ ४१ ॥ ॥ ४२ ॥ ॥ ४३ ॥ ॥ ४४ ॥ ॥ ४५ ॥ ॥ ४६ ॥ ॥ ४७ ॥ ॥ ४८ ॥ ॥ ४९ ॥ ॥ ५० ॥ ॥ ५१ ॥ ॥ ५२ ॥ ॥ ५३ ॥ ॥ ५४ ॥ ॥ ५५ ॥ ॥ ५६ ॥ ॥ ५७ ॥ ॥ ५८ ॥ ॥ ५९ ॥ ॥ ६० ॥ ॥ ६१ ॥ ॥ ६२ ॥ ॥ ६३ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ ६५ ॥ ॥ ६६ ॥ ॥ ६७ ॥ ॥ ६८ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ ७० ॥ ॥ ७१ ॥ ॥ ७२ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ ७४ ॥ ॥ ७५ ॥ ॥ ७६ ॥ ॥ ७७ ॥ ॥ ७८ ॥ ॥ ७९ ॥ ॥ ८० ॥ ॥ ८१ ॥ ॥ ८२ ॥ ॥ ८३ ॥ ॥ ८४ ॥ ॥ ८५ ॥ ॥ ८६ ॥ ॥ ८७ ॥ ॥ ८८ ॥ ॥ ८९ ॥ ॥ ९० ॥ ॥ ९१ ॥ ॥ ९२ ॥ ॥ ९३ ॥ ॥ ९४ ॥ ॥ ९५ ॥ ॥ ९६ ॥ ॥ ९७ ॥ ॥ ९८ ॥ ॥ ९९ ॥ ॥ १०० ॥

कैमौक्तिकैराढ्यामक्षमालांसत्यस्यमूर्तिमिवविभ्रतंतत्तादृशस्यस्वपतिवंशस्यचंद्रवंशस्यवर्द्धनात्प्रा
शंवर्द्धयिष्यामीत्यनुनयंकर्तुमेवेत्युत्प्रेक्षाद्वयं ॥ १७ ॥ शार्दूलचर्मोद्वहनादिनाशंभोरधा
क्षणस्यांकुशस्यतीक्ष्णयाधारयावशीकृतोऽहंकारलक्षणोगर्जद्रोघेनतं स्वशास्त्रमते
मरुत्रिमानांश्रुतिलक्षणगवांसहस्रंयेनतं उ० ॥ १९ ॥ तत्तादृशमत्त
काढ्यांसत्यस्यमूर्तिमिवविभ्रतमक्षमालां ॥ तत्तादृश
॥ १७ ॥ शार्दूलचर्मोद्वहनेनभूतेरुद्धूलनेन
पात्रं ॥ १८ ॥ अद्वैतविद्यासृणि
मगोसहस्रं ॥ १९ ॥
परिताशेष

० ॥ नसा २

मा...

पाशमेत्यवैमि ॥ ४१ ॥

दिगोविदशिष्यस्य कथं दुरुक्तं ॥ ४२ ॥

पर्यादिषयान्निवार्यपर्यवजः सूर्यइवांधकारान् ॥

नियानिसूत्राणितानित्वांविद

सूक्तदुरुक्तमत्रविचार्यतामित्येतन्महत्साहसमित्यवैमिजानामि विप० ॥ ४१ ॥

किंचनप्राक्ततस्त्वांकिंतुसर्वार्थदर्शीकश्चिन्महामुग्धावः पुरुषोसि तत्रहेतुमाह यइति

दृष्टांतोपयासूर्योंधकारान्निवार्यगच्छतितद्वत् ॥ ४३ ॥

[Faint, mostly illegible handwritten text in Devanagari script, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

[Faint, mostly illegible handwritten text in Devanagari script, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

३५६
०६

आशयेनाह बहवोऽर्थान्तेषां निगूढोभावो येषां पुनश्च लघूनि मत्कृतानि यानि सूत्राणि तानित्वां विद्व
र्षस्स नास्ति ॥ ४४ ॥ किंच सूत्रकृत्परिश्रम तुल्य एवैषां व्याख्यातुः परिश्रम इति देवाः पांडिता
णि यथा भूतार्थतो ज्ञातुं को वाऽलंनकोपि समर्थः हे स न्यत एषां सूत्राणां प्रणेतुर्यावाने
॥ ४५ ॥ एवं यथा त्वयामदीयोभावो बुद्धस्तथा तं यथा वद विज्ञाय ऐश्वर्ययुक्तोपि
वदेवं आप्यामिति वायत एवमतः परशिवांशं विन सांख्यादिना विपरतिः

॥ ४६ ॥ त्वानि च मत्कृतानि ॥ त्वामेवमित्यं विद्व
॥ ४७ ॥ सूत्राण्यलं वेदितुमर्थतस्म
॥ ४८ ॥ इत्ययथा वदेवं
॥ ४९ ॥ ॥ ५० ॥ ॥ ५१ ॥ ॥ ५२ ॥ ॥ ५३ ॥ ॥ ५४ ॥ ॥ ५५ ॥ ॥ ५६ ॥ ॥ ५७ ॥ ॥ ५८ ॥ ॥ ५९ ॥ ॥ ६० ॥ ॥ ६१ ॥ ॥ ६२ ॥ ॥ ६३ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ ६५ ॥ ॥ ६६ ॥ ॥ ६७ ॥ ॥ ६८ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ ७० ॥ ॥ ७१ ॥ ॥ ७२ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ ७४ ॥ ॥ ७५ ॥ ॥ ७६ ॥ ॥ ७७ ॥ ॥ ७८ ॥ ॥ ७९ ॥ ॥ ८० ॥ ॥ ८१ ॥ ॥ ८२ ॥ ॥ ८३ ॥ ॥ ८४ ॥ ॥ ८५ ॥ ॥ ८६ ॥ ॥ ८७ ॥ ॥ ८८ ॥ ॥ ८९ ॥ ॥ ९० ॥ ॥ ९१ ॥ ॥ ९२ ॥ ॥ ९३ ॥ ॥ ९४ ॥ ॥ ९५ ॥ ॥ ९६ ॥ ॥ ९७ ॥ ॥ ९८ ॥ ॥ ९९ ॥ ॥ १०० ॥

अचंद्रता

३३६
०६

अविधिना तव वदन्त्यानि

ब्र०
३६६

रायनमः धरात्मजायकुतौ कुजायतलादे भौमायभुवोर्मध्ये भूमिजं दनायशिखायां
अंगारकाय चरणात्मस्तका अस्मिन् वधि वृक्षपहर्त्रे नमोनामो आराधयवत्तसि
वक्राय मूर्धनिभूमिजायनम इति न्यासां कुत्वा हृदयादि न्यासं कुर्यात् यथा हूँ ह
दयायनमः ॐ ह्रीं शिखसे स्वाहा हूं शिखायै वषट् ॐ हूं ह्रीं हूं कवचाय हूं हूं सः ने
त्रत्रयाय वौषट् खंखं प्रसाधयेत् करन्यासः ॐ हूं कं निद्रिकाभ्यां नमः ॐ हूं म
ध्यमाभ्यां ॐ हूं ह्रीं हूं ततं नीमां नमः ॐ हूं सः अंगुष्ठाभ्यां ॐ खंखं करतले क
रपृष्ठाभ्यामिति न्यासां कुत्वा आवाहयेत् रक्तमाल्यां च धरां प्राक्तेन लज्जां च
धरः चतुर्भुजो मेघगमो वरदः स्याद्भूरासुत इति ध्यानं शैले हिमावतं भौमं अंग
गारकमहाप्रभो त्वयि सर्वसमायातं त्रैलोक्यं सर्वं च नमो भौमा वाहयि
व्यामितेजो मूर्तिं दुरासदं रुद्ररूपमनिर्देशं वर्कं वरुधि नमिष्यामि ततो

राम
३६६

एकविंशति

अंगारकायविमलेशक्तिहस्तायधीमहितनो
भौमः प्रबोदयात् ५६

येदद्यात्स्त्रयुगमं विचक्षणः श्रवमेकाधिकासम्पत्कौणानां विंशतिर्भवेत् नृतीयात्तृतीयोर्मध्यस्थि
तिविन्नेगृहे च येत् देवतं दयतो मंत्री कौणो दक्षिणतः क्रमात् मंगलाद्यान्तारपूर्वा न्नमोता
नेकविंशतिः कोष्ठेषु नाम मंत्रान्समातिखेत् ततः पूजाप्रकर्तव्या पुत्रसंपत्तिहेतवे पूजा
प्रकारमाह राहिमे भगवन्भौमः अंगारकमहाप्रभो त्वयि सर्वसमायातं त्रैलोक्यं सचराच
रं भौममावाहयिष्यामि ते जोमूर्तिदुरासदं हृद्रूपमनिर्देश्य वक्त्रं च रुधिरप्रियं अग्निर्मूर्ज
तिमंत्रेण गायत्र्या मंगलस्य वा गायत्री च मंत्रमहोदधौ मार्गशीर्षे वैशाखे वा शुक्ले पक्षे भौ
मवारे अरुणोदयकाले अथ मार्गकाष्ठे न दंतधावनं विधाय नद्यादौ स्नात्वा रक्तवस्त्रं परिधा
यरक्तोत्तरीयं च धत्वा मासपक्षाद्युद्दिश्य रूपाधेदाय पुत्रावाप्स्यर्थं वा भौमव्रतं करिष्ये इति सं
कल्प्य प्रार्थयेत् अथ देवेश ते भक्त्या करिष्ये व्रतमुत्तमं रूपाध्याधि विनाशाय धनसंतान
हेतवे इति ततः कर्ता स्वदेह न्यासान्कुर्यात् यथा अंधो मंगलाय नमः जानुनिभूमिपुत्रा
य ऊर्वो रूपाहर्त्रे कटिदेशे धनप्रदाय गुह्ये स्थिरासनाय उरसि महाकायाय वामबाहौ स
र्वकर्मविरोधकाय दक्षिणबाहौ लोहिताय गले लोहितादाय मुखे सामगानां कृपाक

ਅਯੋਧਯਾਕਾਂਡ

੪੮ ਪੜ

੨

ਗਮਨਨਤਾਏਅਤਿਅਕੁਲਾਏਬਰਬਸਪੁਤ੍ਰਪੁਰਾਏ॥ ੨੩॥ ਸਕਲਸਮਾਜਸਮੇਤਸਿਧਾਏਸੇ
 ਕਸਮੰਦਸਮਾਏ॥ ਤਾਅਵਸਰਕੀਸੈਬਾਕਥਾਕਥਿਕੋਕਥਿਕੋਕਹਾਏਅਕੁਰਤਭਾਤਕੀਮਾਤਬਾਤਕੀ
 ਸੁਜਨਜਾਤਕੀਬਾਤੈ॥ ਸੁਮਿਰਸੁਮਿਰਸਿਧਪਤਿਸੁਤਿਸੋਚਤਿਸੋਚਤਾਦਿਗਜਲਜਾਤੈ॥ ੨੪॥ ਰਾਮ
 ਭਰਤਕੀਗਤਿਕੀਰਤਿਕੀਗਤਿਮਨਮਤਿਕਤਪਾਵੈ॥ ਹਰਿਵਿਰਚਕੀਮਤਿਪ੍ਰਧੰਚਕੀਗਤਿਨਰਚਜਹ
 ਜਾਵੈ॥ ਚਲੇਭਰਤਮਤਿਭਰਤਰਾਮਗਤਿਰਗਤਿਭਰਤਗੁਨਗਾਮਾ॥ ਸਿਰਧਾਰਿਪੁਤ੍ਰਪਾਦਕਦੁਕਸਕਹਰ
 ਕਰਭਵੰਕੁਪੁਕੋਕਾਮਾ॥ ੨੫॥ ਚਿਤ੍ਰਕੂਟਗਿਰਿਕਰਿਪਰਿਦੰਛਨਦੰਛਨਮਤਿਸੁਭਲੰਛਨਾਚਲੇਸੁਭ
 ਗਮਗਧਾਰਿਭਗਮਗਪਗਪੁਤ੍ਰਪਗਾਥਿਗਹਿਬਿਲੰਛਨਾਤੀਰਥਰਾਜਸਮਾਜਸਾਹਿਤਭੁਜਿਭਰਵਾਜ
 ਮੁਨਿਬੀਦੋਪੁਛੀਕੁਸਲਕੁਸਲਸਬਬਿਧਪੁਤ੍ਰਪਾਦਕਪਾਏਅਨੀਦੋ॥ ੨੬॥ ਸੁਨਿਮੁਨਿਮਨਿਅਨ
 ਗਨਸੁਖਸਨੇਬਹੁਬਿਧਿਭਰਤਬਖਾਨੋ॥ ਰਾਮਭਕ੍ਰਿਸਰਸਾਨੇਮਾਨੇਪੁਨਿਸਭਬਿਧਸਨਮਾਨੇਪੁਨਿ
 ਮੁਨਿਆਏਸਪਾਏਭਾਏਭਰਿਸਵਰਗਾਏਪੁਰਆਏ॥ ਗੀਗਤਰੇਗਅਭੇਗਅੰਧਹਰਨਿਰਖਿ
 ਨੀਰਨਵਨਾਏ॥ ੨੭॥ ਪੁਨਿਪੁਰਚੇਪੁਰਿਅਵਧਾਅਵਧਪਤਿਹੀਨਦੀਨਅਤਿਦੇਖੀ॥ ਬਾਰਿਬਿ
 ਹੀਨਮਲੀਨਦੀਨਤੰਮਾਨੀਨਪੀਨਜਿਮਿਧੇਖੀ॥ ਦੇਖਿਦੁਸਹਦੁਖਦਹੇਲਹੋਬਿਨਲਖਨਰਾਮਰਘੁ

ਜਗਤਕੇਰਚ
 ਏਕੀਜੇਮਾਤੈ

ਗਮਜੀਕ
 ਮਕਤ
 ਕਾਮਨਾਕੇਦੇ
 ਵਾਲੇ

ਪਾਧੇਕੇ

ੴ
ਗੁਰ
ਮ

ਪੁਰਖ

ਬ੍ਰਹਮਾ

ਰਾਜੇ ॥ ਭੂਰਿ ਭੁਵਾ ਵਨ ਭਵਨ ਭਵੇ ਜੇ ਭੁਖਾ ਵਿਭੁ ਵਭੁ ਰਭੁ ਜੇ ॥ ਮਤਿ ਅਕੁਲਾਇ ਹਾਇ ਕਹਿ ਪਵਿਸੇ
 ਬਿਬਿਧ ਬਿਲ ਪਬਿਲ ਖਨੇ ॥ ਗਰਵਰ ਮਾਇ ਸੁਪਾਇ ਪਾਇ ਮਹਾਤਾਇ ਸਹਾਇ ਪਰਨੇ ॥ ਨਗਰ
 ਭਯਾਵਨ ਤੁਜਿ ਮਨੁ ਭਾਵਨ ਮਨ ਭਾਵਨ ਨਿਦਗਾਂ ਮਾ ॥ ਸੇਤਹਾਂ ਹਿਯਰ ਸੇਰਾ ਮਰਸ ਕਸੇ ਕਰਨ ਮ
 ਨਗਾ ਮਾ ॥ ੨੯ ॥ ਮਨਿ ਮਨ ਬੇਸਾ ਮਸੇ ਸਾ ਬਿਸਯ ਰਸ ਤਜੇ ਭਜੇ ਰਖੁ ਰਾਈ ॥ ਪਰਨ ਕੁਟੀ ਕਟ ਕਾਸ ਜੁ
 ਟੀਤ ਹਧੁ ਟੀਸੁ ਤਨੁ ਤਪਤਾਈ ॥ ਪੁਰੁਪਦ ਪੀਰਈ ਰਾਮਤਿ ਭਾਵੇ ਨੀਰੰਗੀ ਰਜੇ ਪਾਵੇ ॥ ਤਿਨ ਹਿਸਮਰ
 ਪਛਤੁ ਸਿੰਘਾ ਸਨਨਿ ਜਕਰ ਚਮਰ ਛੁਗਵੇ ॥ ੩੦ ॥ ਨਿਤ ਨਵਨੇ ਮਖੋ ਮਪ੍ਰਦੁ ਪੁਜਤ ਪਰਾਮਪੋ ਮਪਾਰਿਪੁ
 ਰਨਾ ॥ ਰਾਜ ਕਾਜ ਮਭੁਜਾ ਜਸ ਮਰਾਪਿ ਤੋਹਿ ਤਸਿੰਧਤ ਹਤੁ ਰਨਾ ॥ ਭਰਤ ਚਰਿਤ ਮਤਿ ਭਰਤ ਭਰੰਗਾ ਕ੍ਰਿਤ
 ਸਰੰਗਾਨ ਬਗਨਿ ਸਿਰਾਵੈ ॥ ਮੇਸੇ ਮਹਾਂ ਮੂਕਾ ਮਪ੍ਰਗੁਰੂ ਨਿਰੁਢ ਕਹਾਂ ਕਹਿ ਗਾਵੈ ॥ ੩੧ ॥ ਇਹ ਬਿਧਿ ਚ
 ਰਿਤ ਭਰਤ ਮਤਿ ਪਾਵਨ ਮੁਨਿ ਜਨਗਨ ਮਨ ਭਾਵਨਾ ॥ ਰਘੁ ਪਤਿ ਭਗਤ ਬਢਾਵਨ ਚਾਵਨ ਗਾਵਨ ਨਿਰੰਗ
 ਨਸਾਵਨਾ ॥ ਪੁਰੁਪਦ ਪਰਾਮਪਰਾਵਨ ਜਿੰਹ ਜਨ ਪਾਇਨ ਪੁਨਿ ਭਵ ਪਾਵਨਾ ॥ ਰਘੁ ਕੁਲ ਭਾਵਨ ਪ੍ਰਭਾਂ ਮਨੁ
 ਭਾਵਨ ਕਿਯੋ ਰਤ ਨਹਿ ਗਾਵਨਾ ॥ ੩੨ ॥ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਗਾਮਲ ਲਾਲ ਮਰੀਤ ਹਰਿ ਰਤ ਨਰਤਿ ਰਸ ਧਾਮਾ
 ਅਵਧ ਕਾਂਡ ਬਿਸਾਮ ਰੰਦੁ ਪਾਰਿਪੁਰਨ ਕਿਯਾ ਸਿਯ ਰਾਮਾ ॥ ੧੧ ॥ ਅਯੋਧਾ ਕਾਂਡ ਸਮਾਪ੍ਤੁ

ਲਕਸ਼ੀ ॥ ੧੫ ॥

ਮਸਾਮਾ

ਸਿਵ

ਨਰਕ

ਮਾਹਾਕਾਵਰ

ਸਭਨ ਬਿਦਗ ਬਿਦੀਨੋ॥ ੧॥ ਭੁਵਨ ਕੀ ਪਰਾਪਕ ਕਰਿ ਮੇਧ ਜੋ ਪਰਾਪਕ ਸਰੋ॥ ਉਚੈ ਦਸ ਜੇ ਜਨ ਦਸ ਜੇ
ਜਨ ਹੋਤੈ ਬ੍ਰਹਮਾਤੀ ਕਰੋ॥ ੨॥ ਇਸ ਅਤਿ ਬੇਗ ਬੇਗ ਨਿਧਿ ਪਾਇ ਤ ਜਿਉਂ ਗੁਸਾਰ ਕਰੇ॥ ਮਾਰੁਤ ਸੁਤ ਮਾਰੁਤ ਗ
ਤਿਗਾ ਮੇਨ ਉਰਧਾਰਿ ਰਖਨ ਕਾਰ ਕਰੇ॥ ੩॥ ਮਸਤਕ ਦਸਾਰੇ ਬਰਭੁਟ ਕਾ ਏਕ ਰਿਅਦ ਪਦ ਅਰਿਗਨ ਸੋ॥ ਗਰਜਿ ਸੁ
ਨਾਏ ਸਿਯ ਸੁਧਿ ਲਾਏ ਲਾਖਿ ਪਾਏ ਹਰਿਗਨ ਸੋ॥ ੪॥ ਇਸ ਲੇਹਿ ਤ ਹਿਲੇ ਫਿਲੇ ਜਬ ਖਿਲੇ ਖੋਇ ਦੁਖ ਗਾਢੇ॥
ਕੀਠ ਲਗਾਏ ਅਤਿ ਮਨ ਕਾਏ ਪ੍ਰੇਮ ਪੁਦ ਬ੍ਰਹਮਾਢੇ॥ ੫॥ ਸਬੈ ਸੁਨਾਈ ਕਥਾ ਸੁਹਾਈ ਜਬਾ ਪ੍ਰਥਾਤੁ ਪਾਈ॥ ਜਬ ਜ
ਨ ਕਜਾ ਬਿਥਾ ਬਿਥਾਈ ਤ ਬਾਲਿ ਕਲਰਕਾਈ॥ ਸੁਨਿ ਕਾ ਪਿਗਨ ਜਨ ਕਰ ਬੇਹਰ ਬੇਪਰ ਬੇਨਿ ਜਤਨ ਪਾਨਾਤ ਬਸ ਬ
ਰਾਮ ਦਰਸ ਹਿਤ ਹਰ ਬੇਬਰ ਬੇਵਿਗ ਪਰਿਧਾਨਾ॥ ੬॥ ਅਤਿ ਆਨੰਦਾ ਗਨ ਕਾ ਪਿਗਨ ਸੁਨਿ ਸੁਨ ਹਨੁ ਮਨ ਮਨ ਕਾਏ॥
ਨਾਚਤੁ ਕੁਦਤ ਕਿਲ ਕਤ ਪੁਲ ਕਤ ਕੁਲ ਕ੍ਰਿਤ ਹਿਤ ਚਿਤ ਚਾਏ॥ ਕੋਉ ਹਸਿ ਹੇਰਿ ਹੇਰਿ ਹਨੁ ਮੰਤ ਹਿ ਹਰ ਖਿਹਿ ਯੇ ਲੇਲਾ
ਵਤਾ॥ ਕੋਉ ਹੋ ਪੁਲਤ ਪਨ ਮਤ ਪਰ ਮਹਿਤ ਅਸ ਕ੍ਰਿਤ ਰਿਪਤਿ ਨ ਪਾਵਤਾ॥ ੭॥ ਕੋਉ ਅਨੁਕੁਲ ਅਤੁਲ ਦੂਲ ਦ
ਲ ਲੇਖੁ ਜਤ ਪਰ ਪੀਤਾ॥ ਕੋਉ ਲੁਮਕਰ ਚਰਨ ਚੁਮਿ ਕੋਉ ਪਰਤੁ ਮਿਨ ਵਨੀਤਾ॥ ਇਸ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਹਰਿ ਮਾਨਿ ਹਨੁ ਮਨ

[illegible]

...he had been ...
...with his genius, and en-
...with his lofty and upright
...publication of his "History of
...an extraordinary financial
...and fire ...

वृद्धज्वरः ३१

जगद्वरज्वरः ३१

हेतिवृद्धकंधारं पानंश्चष्टमिदंस्मृतं ३१
हीकं शृतं क्षौद्रशर्करामृतापयः स्वर्जरूपिप्रामज्वरनाशनं ३१
मृगुलं वपितकं हंति क्षौद्रज्वरसमयति मृहीकासंयुतापाम्ना ३३
छांकेक्षरद्विकित्तासमुदगा समासः ३३

...expectation
...to be worth
...ruin threw him
...is obtained his for
...which it bro
...family, along with
...He is a well
...to the commu
...by the

दिसुदीपनं हृदयार अरुबर्दि दृषा
दीपावे

दाहनाशकरे १४ ऊपरिपीपलिवृणीप्रतिवा एहवा
मकीजेइ

दिसुदीपनं हृदयामोशकदर्दिपिपासादाहनाशनं १४ पिपलीवृणीसंयुक्ता काष्ठः
१५ मोघ रास्ता गिलेइ सूत्रे शीतले

वातवः कीर्णहरेणकं वैव पंचमूलीकषायतः १५ मुस्तारास्तागमूवीव विश्वौषधं कंटकः
पीतपापकोपीपलि काष्ठ करीमकपीपले प्रतिवा सज्ज १६ सूत्रे वालो मोवा क्षीया

रिका पीतकणावृणिसमं मधुना विषमकरं १६ नागरोशीरघनसारधन्य सविण्णी
१७ सूत्रे गिलेइ मोवा च

कशरश्चदनं तृतीयकंहंतिकषाय माक्षिकचापित्रीकेशश्च १७ महोपधिमृतामुस्ता
वन अशीर काष्ठमहेमित्रीमधुराप्रतिवास तृतीयज्वरहूकरे १८ हरदेइ ककषिगो सूत्रे दे

दनोशीरधन्यकैः काष्ठः तृतीयकंहंति सर्केरामधुयाडिता १८ पद्यास्थिरानागरदेव
दास आप्ता गतोकाकरी साकरो प्रतिवास अघसहितचातिपाईजे १९ मोघो ज्वरजाये

दास धत्रीवृक्षैर कषितः कषायः शितोपलामाक्षिकसंयुक्ता चत्रधैकंहंति चिरणपीत
१९ पटोज मोवा नीव आम्ना बहेना काष्ठमहेमित्री २० मोतीजे उकालिते पाईजे २१

२१ पटालीचंदनं मुस्ता निबधत्रीवितीतकं ऊलंशकैरयायुक्तं पित्तपयुषितं निशि २२

वेति नित्यं डि-तश्चादौ न प्रवर्तत इति गावः वक्ष्यतीति न बाले कालित्यतः पूर्वमेव न
स्मिन्निति निदिष्टं पूर्वस्य तस्मादित्युत्तरस्यादेरिति सूत्रं कुतो न यन्मिति वाच्यम् आ
देनित्यं शेषोऽष्टीस्थान इत्यस्यासंबन्धे आश्रयेन सूत्रं गीत्यादावपि तस्य प्रवृत्त्या यज्ञैः सं
वेधे मध्ये तस्मिन्निति तस्मादित्यनयो रपि तत्संबन्धे तयो रप्यागमविषये अप्रवृत्त्या
यज्ञैरिति दिक् डाणलोरिवेति आदेशान्नो प्रत्ययाधिकारे प्रादेयि वाक्यार्थबोधोत्त
रमेव प्रत्ययत्वज्ञानेनोपदेशात् कारेद्वत्वा प्रवृत्तेः सुदुर्बलत्वे प्रवृत्तिकाले इत्यध्वने
न कालत्वाच्च ते रिति भावः प्रवर्तयवेति उपप्रादितमेतत्तत्प्राप्त्योति प्रवृत्तिसं
वेधितया पूर्वप्रवृत्तिसुद्धातिसंबन्धितयैव पुनः प्रवृत्तौ कृताकृतप्रसंगीत्वं प्रसिद्धमि
ति भावः कृताकृतेति व्यक्तिविशेषानाश्रयेणोत्तरार्थः सङ्घेत्तत्त्वम्यवेत्यस्य तत्र

श २.
१६

नप्राप्तिः साहचर्येण विभक्तिनिमित्तानामेव वृद्धादीनां तत्र ग्रहयात् नित्यत्वेनैव सिद्धेः
वाचनिकपूर्वविप्रतिषेधाश्रयणो फलाभावाच्चेति दिक् अंतरंगत्वादिति भाष्येन।
यंच प्रत्ययांतरः न तत्तयोदशाः उभयीत्यत्रेति, यत्तमात्रातिप्रत्याहाराश्रयणेन सा
यितः एवेत्येवमप्यशब्दे विकल्पप्राप्तिरेवनेत्युक्तं अंतरंगस्य बलवत्त्वेशापकं न्यत्र प्र
पंचितं वाच्यत एवेति निरवकाशतरपस्य बलवत्त्वबीजस्याभावात् तेनेति पूर्व
तत्र अन्तरंगवहिरङ्गयोर्गुणप्राप्तावेवेति भावः न कुर्वन्तीत्यर्थ इति यत्तमेडषावि
त्यादौ पदावधिकेनान्वयाने सेदुसंप्रसारणेति स्थिते उदसंप्रसारणयोः प्राप्तौ प्रति
पदविधितेन शीघ्रोपस्थिकत्वात् पूर्वसंप्रसारणे बलादित्वाभावादित्प्राप्तिरेव न लक्षा
नरोयाच्चात्र पदावधिकमेवान्वारणमिति तत्सिद्धिरित्युच्यते तदेवापरिभाषानिः

ति

फलेति बोध्यम् अतएव भाष्येन कापि व्यवहिते त्वन्यत्र विसरेणानिदृषितम् इति परि
भाषाप्रकरणम् ननु व्यक्तिपदेऽक्यपदोपस्थाने कारादिभिर्दीर्घादिग्रहणं न स्यात् उ
चरितः शब्द एव प्रत्यायको नानञ्चादित्त्वं उत्पन्नदित्त्वे भाष्योक्तिः न चोच्चारितस्यैव
प्रत्यायकत्वे बह्वक्षः प्रसक्तमीदृशमाणास्य बोधानापत्तिरिति वाच्यम् नत्रपि प्रसक्तद्वयः
स्वीयसूक्ष्मेऽच्चारणमत्तात् उत्पन्नश्चाह प्रत्याहारग्रहणेति यत्नेन दीर्घकारादेर्ग्रह
णकशास्त्रवलेनेकारादिभिर्वोधेयितेषामिक्यपदाहृत्यानुपस्थितत्वेन तत्तदुत्तरप्रत्या
यार्थानन्वयापत्तिरित्यपास्तं हन्ति प्रयोज्योपस्थितिमत्त्वेनादोषाच्च न तत्तदुत्तरप्रत्या
यार्थम् न च प्रत्याहाराणामाद्यवर्णेऽचरितार्थम् अन्यसवर्णानामिव तत्सवर्णाना
मपिलक्षणायेव ग्रहणमिदं न चास्य आदि त्वाद्यौ चारितार्थो व्यक्तिपदेऽस्य प्रत्याहार

4

3-

सूत्रस्थतोभेदेनाणत्ताभावादिति स्पष्टमण्डितस्त्रेयभाष्यइति चेन्न लक्षतावच्छेदकज्ञाना-
र्थमेवेताच्चारितार्थीत्वं प्रत्याहारेत्यपलक्षणात् तद्वच्चवाच्येति च असच्चावित्पादावपि
सदृशवाच्येऽपलक्षणाया आवश्यकत्वात् अणुदित्स्त्रेयहीतलक्षतावच्छेदकिका
लक्षणाविधीयमानोतिरिक्तविषयेषां प्रत्ययइत्युक्तैः अतएव तदादीनामश्रुतौ दोनस
सदृशपवाच्येऽपलक्षणानाज्मलौ अणुदित्स्त्रेयत्रयनलक्षणाजदोयकालेलक्षतावच्छे-
दकाग्रहणादिति भावः तत्र प्रमाणमाह वीचीदिति अकपटीयाकारेण ससवर्णग्रह-
णेऽपि तत्र नादिचीत्येवे सिद्धमिति भावः तेन लक्षणाङ्गीकारेण भाव्यमानत्वेनेति वि-
धीयमानविषयेऽपलक्षणाभावस्यानयदसक्तत्वादिति भावः अभेदकत्वेनेति शास्त्रे उ-
च्चारितगणानां भेदकत्वाभावेऽपि सत्प्रयुक्तभेदमादाय सप्तसंख्यानविरुध्वाते यदित

...ould not wonder," he
his success, "if I made
...ualature. Pretty well,
At twenty-two years ago I had just
when my debts were paid; and all that
with the exception of a small part left
y uncle, the general, has been made by
When the £20,000 had been paid over
unt by his publisher, he further re-
"What a sum to be gained by one
a book! I may say gained in one
hat was harvest-day. The work had
even years in hand." The "Life and
this great historian and brilliant
his nephew, G. Otto Trevelyan,
ublished in March 1876.

E, HENRY, was born in Edinburgh
15. His father, Dr Joshua Mac-
physician in extensive practice.
ed at the High School, and after-
law. The department of law
kenzie was the business of the
t, to improve himself in which
on in 1765, to study the English
ce. His earliest and most suc-
he Man of Feeling," was begun
t this time, and afterwards
nously in 1771. His profes-
nburgh allowed him sufficient
liture. Besides his other
two periodicals, the
Mirror contin-
from

qu... were
and vir...
him in the fro
writer, and the
hard and rough
in the field of
volume of p
Inverness Court.

the attention of the
paved the way for the
"Scenes and Legends in the North."
When a bank accountant in Cromarty he mar-
ried Lydia Falconer Fraser. A chapter in
"My Schools and Schoolmasters" is devoted to
their romantic courtship. In 1840 he was called
to Edinburgh as editor of the *Witness* news-
paper, which appeared twice a week, for which
post he had previously shown great capacity.
He continued its editorship till his self-inflicted
death at Portobello on the 24th of December
1856. He was the victim of an overtasked brain,
and while suffering in both mind and body, shot
himself in the heart, and almost instantly ex-
pired. During the last fifteen years of his life
Miller wrote "The Old Red Sandstone," 1841,
"First Impressions of England," 1847, "Foot-
prints of the Creator," 1850, "My Schools and
Schoolmasters," an autobiography, 1857, "The
Testimony of the Rocks," a work v
finished, but which was not pub-
his death. Two
after his death
and "Sketches
ing Miller

|| 6 ||

jecting or sanctioning any works submitted to him, imagining that in the noble simile of the sun in an eclipse he discovered treason. It was, however, licensed, and sold to Samuel Simmons, a bookseller, for an immediate payment of £5, with a condition that on 1200 copies being sold the author should receive £5 more, and the same for the second and third editions. In two years the sale of the poem gave the poet a right to his second payment, the receipt for which was signed April 26, 1669. The second edition was printed in 1674, but the author did not live to receive the stipulated payment; the third edition was published in 1678, when the copyright devolving on Milton's widow, she agreed with Simmons to receive £8 for it; so that £18 was the sum total of the best poem of the first of British prose work, "Arcopagitica: or, the unlicensed printing of some selected

RUSKIN, JOHN, a writer of and one of the most gifted artists of the time, is the son of a London banker, was born in 1819. His father's artistic talent, fostered it by his power. In 1839 he carried off the prize for an English degree at Church College, Oxford. He was made Master of Arts in 1841, and he has received an honorary Oxford degree, which

the Johnson, was not sired to excel: he did but dared the judgment expecting no indulgence none to himself. He examined words with minute and punctilious tion, and retouched every part with indelible diligence, till he had left nothing to be said. His poetical essays, moral and philosophical, were published between the years 1739. The most celebrated of these the "Essay on Man," which is given in the present work. A specimen from contributions to the periodical literature, is also given. "Pope," says an "is the incarnation of the literary genius is the most complete representation of the intellectual instinct in their natural expression in pure literature died on the 30th of May 1744, and the church at Twickenham.

some selected as coming from Milton on

इत्युक्तमर्थं नि
अखंडयत्पांडितकु

मित्याद्या अपि च प्रथमेऽग्रावपांश्रवणा
दीनां पंचानामाहुतीनामाधारत्वेनाधी
स्त्वपांश्रद्धादिक्रमेण पंचम्यामा
त्प्यखंडितवानित्यर्थः

तत्तृतीयावदेषः ॥ तौ वा
वानसौ नो गुरुः समस्तोऽपनिषत्स्व
नवाद्वाप्यकृतं भवंतमेते वदंत्यद्भुतमेतदास्तां ॥ अ
विबीद्वाप्यकृदग्रवाचं सूत्रार्थाविद्भ्योऽस्तु नमो गुरुभ्यः ॥
५ ॥

भाष्यकारमभाषत एतत्त्वां भाष्यकारं वदंति एतद्भुतमास्तां तिष्ठतु हेयतेयदित्वं परमार्थिणा वेद
नपित्सूत्रं उच्चारयत दर्शय व्याख्यानायैकस्य सूत्रस्योच्चारणं कुर्वीत्यर्थः ॥ ४ ॥ एवमुक्तो भाष्यकारस्तं ब्रा
गुरुभ्यो नमोऽस्तु सूत्रज्ञताऽभिमानो यद्यपि मम नास्ति तथापि यत्पृच्छासितं ब्रवीमि ॥ ५ ॥

यत्पृष्ठवान्तदाह तृतीयमध्यायमधिकृत्यतृतीयाध्यायआरंभगतंतदंतरप्रतिपक्षारह
यत्पृष्ठवान्तदाह तृतीयमध्यायमधिकृत्यतृतीयाध्यायआरंभगतंतदंतरप्रतिपक्षारह
यत्पृष्ठवान्तदाह तृतीयमध्यायमधिकृत्यतृतीयाध्यायआरंभगतंतदंतरप्रतिपक्षारह
यत्पृष्ठवान्तदाह तृतीयमध्यायमधिकृत्यतृतीयाध्यायआरंभगतंतदंतरप्रतिपक्षारह

तदंतरेत्यादिकमस्ति सूत्रं ब्रूयेतदर्थं यदि वेत्थ किं
तदंतरेत्यादिकमस्ति सूत्रं ब्रूयेतदर्थं यदि वेत्थ किं
तदंतरेत्यादिकमस्ति सूत्रं ब्रूयेतदर्थं यदि वेत्थ किं

चापशब्दश्रवणसामर्थ्यात्प्रश्न
नामपादेहारंभकत्वं संभवाति त्रिवृत्
क्षयते इति चेन्नैष दोषः इतरापेक्षयाऽप

अनूद्य सर्वं फणि
तयोः सुरा

১৩৩

১

আদি
৭

বিদ্যাপতি জানে ॥ ৩ ॥ ইতি প্রিমা বদান দূত কৃষ্ণ খাম্বার ॥ যান ॥ নারহে শুক-
জন প্রাক্ষে ॥ একত অঙ্গ নাচক যেনাজে ॥ বানাজন মল্ল যামে ॥ তরুণী আই জি
পরিহাসে ॥ মাধব! খ্যানানি পেম নু ব্রমণী ॥ কিংকর খানা কোকর শুকনি ॥
কৃষ্ণ ॥ বিনি কুপম যব শুনে ॥ আনুত হে বিজহি দেই কান ॥ ইথে যদি কোরে ক-
বয়ে পরচারি ॥ কানন প্রাপ্তি হৈমি দেই গারি ॥ সুকবি বিদ্যাপতি জানে ॥ বা-
লাচরিত বসিক জন জানে ॥ ৪ ॥ বানাজাননী ॥ লৈমব যৌবন দরশন শুনা ॥ দু-
ইদনে বনে ধনি ধনু পড়ি গেলা ॥ কবই বাক্যে কচ কবই বিচারি ॥ কবই পাপ
অঙ্গ কবই উচারি ॥ শিবন ধনী আশ্রয় কচ শুনা ॥ উজ্জ উদিত মল নানি য-
দেলা ॥ লৈমব জেড়ন মল্লী মুখী দেহ ॥ কত দেই তেজল শিবনী তিন রং ॥
অযৌবন শুল বকি মদিঠে ॥ উপজল লাজ শামল্যন মিতে ॥ চকল চরন চিত
চকল ডান ॥ দাগন মন মিজ সুদিত নথান ॥ বিদ্যাপতিকর কক অবধান ॥
বানাজে লগন পাঁচ বান ॥ ৫ ॥ বানাজে লগন কয় মিতিকৃষ্ণ আশ ॥
গলা ॥ কনে ২ নথন কোন অনু ব্রমণী ॥ কনে ২ বসন ধুলী শুক ডয়ই ॥ কনে ২
বক মচ পাঁচ হাস ॥ কনে ২ কামধর আগের বোস ॥ বানাজে লগন

৩২

কল্যাণ

সিদ্ধিলাভ
কল্যাণ

আ.

২

২
গৌরী অথবা স্তন প্রকট প্রেমমুখ্যমি ॥ মকলুখনমুখ কীর্জন প্রভাদ প্রভবন
দিন রাতি ১৭ দদনোকন কোনকনিকনময় যায়া হবিষন ৩ ভাঁটি ১৩ ॥ শ্রীকৃষ্ণ
নন্দকনময় ॥ আশ্রমোব নিগাই প্রমাথর ॥ প্রঃ সাঃ গান্ধিত জীবন জীবন নিগ-
ইয়োব সুপ্রমাথর ॥ ক্র ॥ অবনিমন্তনে আইলা নিগাই প্রবিঅবধুতবন ॥
পদ্মাবতীনন্দন যমুজাস্বাব জীবন ধন চেতন মীনাথ বিলম্ব ॥ যৌগ্য-
জাবে অনুজ আদিতা লক্ষন বনিধানাম ॥ কৃষ্ণ অক্সাবে গোকুল বিশায়ে জে-
কক্সে পড়িয়া বিপাক জকথে দ্বিজ গঙ্গা নাম ॥ ২ ॥ শ্রীকৃষ্ণ আঃ ॥ ধানমী
গাধুনি পেম্বনুনা ॥ যব ধানির বাসীর লনা ॥ নকুল ধর বিজুরী বেরা দ-
দ্ব বাড়াইয়া গেলা ॥ সেথে অলপ যবসী যানা ॥ অনুগাথনী পুঙ্খ মানা ॥
থোবি দরশনে আসানামূরন বাচন মদন জ্বালা ॥ সেথে গোবিন্দ বরনোনা ॥
জানু আচরৈ উজোর সোনা ॥ কেশরী জিনিয়া মাঝারী ক্ষীনি দূন হু লোচন কেনা ॥
সেথে বসে বসে জানে শবন কুহু কথানে চির জীবিত পক্ষ গোপে শব কবি
শ্রীকৃষ্ণ মানি মনে ॥ পুঙ্খ শবন যনে

আওল রমানি

অন্য

৮৫
৮৬
৮৭
৮৮
৮৯
৯০
৯১
৯২
৯৩
৯৪
৯৫
৯৬
৯৭
৯৮
৯৯
১০০

জিহ্নাশ্রম। পটুয়ার অন্তর্নাইনদ্রীপথরে। পটুয়াখালীতে সবগদীনাশ্রমচলে। কোনোঅধাপকেশমকসিদ্ধগান। অন্যয়
 কনহকবেন অনুক্রমে। প্রথম বর্ষাশ্রমের অর্থাৎ চতুর্থন। পটুয়াগানের মর্দিকারন শ্রমতন। কেহোবানে গোরুগু কোন
 বুদ্ধিতার। কেহোবানে বনশ্রম আমিসিদ্ধজার। এইমত স্বতন্ত্রনানাগালাগালী। তবেজন পেনাপেনিতরে দেহবানি।
 চতুর্থম মারামারি জারে জেবাপার। কহম পেনাপ্রণ কেহোকারগাম্যমারে। রাজার দোহাই দিয়া কেহোকারেওধার।
 মারিয়া পেনাপকারগদীরউপারে। এতপুজাশ্রমিকসিপটুয়াশ্রমকনে। বানিকাদাম্য হয় সবগদীমানে। জনতরিবারেনারি
 পায়নারীগন। নাপায়করিতেআনকাফানেসকল। পরমি চতুর্থনশ্রমবিশ্বমুর রাহ। এইমত শ্রমযিতিগাড়ে জায়।
 তিগাটে পটুয়ার অন্তর্নাইনদ্রীপাই। চন্দ্রকনহকবেন যিতিগাই২। যিতিগাড়ে জায় শ্রম গদীয়া মার্গারি। একগাটে দুই
 চারিদণ্ড ফাঁসকরি। যতঃ সামানিক পটুয়ারগন। তারাবানেকুশলনকরহ কিকারন। দ্বিতীয়াকরহ বুঝি কিক
 আছবুজি। ব্রহ্মপাঁজি চিকারকেবানানে মুক্তি। শ্রমবান-হান এইকমোহ্য। জীমামুকআমারে জাহার নান
 কেহোবানে শ্রমকেনকর অহংকার। শ্রমবানেজিমাশহ দেহজাগোমার। শ্রমশ্রমরাশ্রমহবানে গেইপটু
 বানে রাশ্রমনিশ্রমমন দিগা। সর্বশ্রম শ্রমবিত শ্রমভগবান। কবিনেনশ্রমকাম্য দেহ্য শ্রমান। ব্যা
 বানেশ্রমাশ্রমচন। শ্রমবানে শ্রমশ্রমকরিশ্রমশ্রম। যতঃশ্রমানিত শ্রমশ্রমকন শ্রমিন। শ্রমবানে

শ্রমবান

সত্যকৃত্য নিত্যভিত্তিকাদিয়ার শ্রোণে জয় বামনকলজয়গোবিন্দ। দাশদহকিষ্ণ গোমারপদদ্বন্দ্ব। যেন
সুখের যুগল। যেনজনপায় গোবিন্দভিরসরণে। হেনমতেবিন্দুঠনায়ক মণিঘোষ। বোদের নিমুড নানা
মবেসব্রমাশ্রের বুঝিয়া সমুচিত। গোষ্ঠ্যমাধেপটিলে প্রভু সমুচিত। নবদ্রীপে আছে অক্ষয়ক শিরো
দাশপণ্ডিত জেহন সোনিপনি। ব্যাকরন মাস্তুর একান্ততরবিত। গরচাঞ্চি পটিল প্রভু সমুচিত। বুঝি
বর্ণদিতমিঞবর। পুণ্যমদেগোতামিঞগদাদাশেরঘর। মিত্রদেবিগদাদাশ সংশ্রমেউঠিন। আনিদীনকরিখক।
নবসিতা। মিত্রবনেপুণ্য আমি দিন গোমাছানে। পচাইবে জানাইবে সকলআগনে। গদাদাশ সোনেবড় আশ
আমার। পচাইবেসুতমজি তারকিবিচার। মিত্রদেবিসরম আনন্দগদাদাশ। পুণ্যপ্রায়করিয়ারবিনে নিদ্রপা
যতব্যাগদাদাশপণ্ডিতফরেন। সফতনীনাশ মাথ প্রভুতাবরণে। উকলত বাআনেন অকলন প্রভু। পুনর্বী।
মিত্রবাক কবেন জ্ঞানন। সহস্র সিদ্ধ পড়েযতজনে। হেনকার মজি নাহি দিবারেদোষনে। দেবীঅদ্ভুতবুদ্ধি
উকলরগীত। সর্বগোষ্ঠ্যকোষকরিকরিনাপ্রজিত। যতপড়েগদাদাশপণ্ডিতের স্থানে। সত্যে ঠান্ডরচানে অনু
জ্ঞান। শ্রীমুরারীগোপ্তথীকমনাকান্তনাম। হৃদয়ানন্দ আদিজত গোষ্ঠ্যব্রহ্মান। সত্যে চান। প্রভু মজি দিগদা
জিয়া। সিদ্ধ জ্ঞান কেথেকিছ নালাগে আসিয়া। এইমত সিদ্ধিদিনপটিয়া মুনিয়া। গদাআনেচনে গোব নিদ্র

সারথী

মৃতনিবরণারি। বিহমকুদ্দুমসীর মহইনাগারি ॥ হিমবরচরন পাবনতলআগি ॥ জাউধর
যেউয়া দরশনলাগি ॥ কতইযতনকহে আমরআধি ॥ নাজানিয়েআজুকিতলদরমাদ ॥
নারোত্তমদাসেরপত্নাগরবান ॥ রমিককলাগুব ওহঁমবজান ॥ ৩ ॥ বানাধীনমী ॥ চলিলা
রমিকরাজ ধনিতঠিবারে ॥ অথিরচরণযুগআরতিআপারে ॥ মোড়রিভাপ্রেম অবশতল

অঙ্গ ॥ অন্তরেউথলায়ে মদনতরঙ্গ ॥ শীতলনিকুঞ্জবনে মূর্তিআহুবাধি ॥ ধনিমুখাহরইত
পত্নতলমাধ ॥ অধরকপোলআগি প্রযুগমাধ ॥ যনঃসুখই বিদ্যধরাজ ॥ আঠতনিরাই
মঠতনিতল ॥ মদনজুগিততাপ সবহুরেগল ॥ নারোত্তমদাসেরপত্ন আনন্দেবিতোর ॥ ২৪
দুহঁং মিলানেমুখেরনাহিওর ॥ ৬ ॥ কেদার ॥ দেখমাখিরমিকযুগলরমরঙ্গ ॥ অম্বরবি
নহি কিয়েখনদামিনি রহতপারম্পরমঙ্গ ॥ রাধাবদনমধুরমধুমাধুর মুখচষকতরিরীক

। বিনহিমারোবর কমলফুলিকিয়েচন্দ্ররাসেরপত্নীজ ॥ উরজউত্তুঙ্গ কুমুদপবহরিউর বা
জতঅদ্ভুতরীত ॥ বিনহিধরাকিয়ে কনকধরাধর নমিতজলদত্তরেতীত ॥ কুন্দবদনকিয়ে
মদননিগিতশর বিম্বঅধরগরলাগি ॥ দাড়িমবিনহিবিজদাড়িমফুল বেধতবন্দতআ
গো ॥ ৭ ॥ কেদার ॥ বিগলিতঠিকুর মিলিতমুখমণ্ডল চান্দবেচলখনমালা ॥ চঞ্চলকু

কেননিতাই ফিরণ বৈরাগ্য ॥ মধুর্জাশৈবজার অংশকনা অবতার অনুক্ষণ গোলাকবিরাজে ॥ শিববিহি আচাঠর আগমনিগমণর কেননিতাই মধুর্জাশৈবমাঝে ॥ কৃষ্ণর অগ্জনা মম
মহাপ্রভবলরাম কলিযুগাশ্রয়িলানন্দ ॥ গোরর সেনিগণ করাইল জগজন দূরর তবল
রামমন্দ ॥ ২ ॥ কৃষ্ণ আই ॥ মুহুই ॥ জাই ২ নিকমুই তনু যোতি ॥ তহি ২ বিজুরি চমকমতি

হোতি ॥ যহি ২ অবগঠরণ চলিচলই ॥ তহি ২ থলকমলদলখলই ॥ দেখিলুকাধনি মহঠরি
মেলি ॥ হামারি জীবনমমু করতহি থলি ॥ যহি ২ তদুরতাও বিলাল ॥ তহি ২ উছলল কালিক
লোল ॥ যহি ২ তরলদগাঞ্চল পরই ॥ তহি ২ নীলউতপাল বনতরই ॥ যহি ২ হেরিয়ে মধুরিমহা
ম ॥ তহি ২ কুন্দকুমুদপারকাশ ॥ গোবিন্দদামকহে মুগাধলকান ॥ ঠিনল তরাই ঠিনই নাহি জা
ন ॥ ৩ ॥ দূতি কৃষ্ণপ্রভাহ ॥ শ্রীগান্ধার ॥ আচরে মুখশলিগাই ॥ কব ২ লোচনে রোই ॥ কা

রণবিনুথনেহমই ॥ উতপতদীঘনিশমই ॥ শুন ২ সুন্দরশ্যাম ॥ প্রেমকই হৃদপরি নাম ॥ তাতল
তনু নাহি ছুটেই ॥ মততমহীতলে লুটেই ॥ কা তরু কহুনাহি কহই ॥ কো এতবেদনমহই ॥ জগতরি
কুলবতিবাদ ॥ কা দেই করবমম্মাদ ॥ গোবিন্দদাম আসোআমে ॥ জীবই শুয়া অতিলামে ॥ ৪ ॥
বরাতি ॥ শুন ২ মাধব বিদগধরাজ ॥ ধনি যদি দেখি নাহে বিয়াজ ॥ নবকিশলয়দলে

সকুমুমকেশ। তিমিরোদিত বিবুমণ্ডল নির্মলমলয়জ তিলকনিবেশ ॥ ৬ ॥ বিপুলপুলক
 তরদন্তুরিত। রতিকলিকলাতিরবীর। মণিগণকিরণ সমুহসমুজ্বল হ্রদগমুতগাশরীর
 ॥ ৭ ॥ শ্রীজয়দেবতনিতবিত্তব দ্বিগুনীকৃত হ্রদগমুতগাশরীর। প্রথমতহাদিবিনিবায়হরিমুষ্টির
 মুকুতাদয়মার ॥ ৮ ॥ ১০ ॥ ধানশ্রী ॥ কেদার ॥ গহিলমমাগমরাধাকান ॥ অতিরামো

মগনভেলপাঁঠবাণ ॥ দুইমুখদরশনে দুইবিলোকনে আনন্দনীর নিম্নাপহরে ॥ আরতি
 যোপরমতকুচকনকাশ্চল গিরিবরধরকরকাপহার ॥ দুইপারিরমুণে দুইতনুপুলকিত
 অঙ্গহিঅঙ্গ হিলায়হার ॥ গদগদতাম্রে আলাপইলহু হুস্মানে নয়নফুলাওহার ॥ দুইরাসে
 তামি দুইঅবনম্বেই রঙ্গতরঙ্গিতঅঙ্গদুই ॥ নবনাগরিমাত্রে নাগরশেখর হলনগাবিন্দ
 দামপাই ॥ ১১ ॥ কাফি ॥ দুইতনুএকমন নিবিড়আলিঙ্গনে কাঞ্চনেবতনমিলায় ॥ নাগরের

কোরে বিনোদিনরাস ॥ একেনবজলধর কোরেবিজুরিখীর মুকুরবিহিনিরমান ॥ ওহিনিকটে
 নীপ বদম্বকুমুমিত কোকিলবমরাকক্যান ॥ মলয়জপবন মিলিতযমুনাতটে বশীব
 টনিরমান ॥ কাহমাহেমবশুআবোশে অবশদুইপুলকেপূরলপাঁঠবাণ ॥ ১২ ॥ হৃদগামী ॥ আকু
 লঅনক বেচলমুখশোভ ॥ রাশকমন শশিমণ্ডললোভ ॥ উত্তরকুমুমমালেককরঙ্গ ॥ অনুয

মুনামিনি গঙ্গাভবঙ্গ ॥ বড় অদ্যাদ্য হৈছে ভনামনি । বিপারিত মুরত কামিনিকরুকেনি ॥ পিয়া
মুখমুমুখি চুম্বয়ে শুভ ॥ তাঁদ্য আশা মুখে পিবেই মারোজ ॥ বদন মোহাওল প্রমজল বিন্দু । মদনম
তিলয়ি পূজল ইন্দু ॥ কুচ যুগ বিপারিত লক্ষিত হারা । কনক কলমপার মুরধনি ধারা ॥ কিঞ্চিনি
ববয়ে নিতম্বিনি মাজ । মদন বিজয়ে জু বাজন বাজ ॥ ৩৭ ॥ সে বিদ্যাপতি মুনবরনারি । কাম

কলাজিনি বচন চামারি ॥ ৩৮ ॥ ॥ ॥ ॥ ইতি প্রাগৈতিহ্যামণো পূর্ব বিতাগে একাদশী ফল
দা ॥ ১ ॥ ॥ ॥ ॥ বরাডি ॥ বিরলে বসিয়া একেশ্বরে । হরিনাম জপে নিরন্তরে ॥ সব অবতার
শিরোমণি । অকিঞ্চন জন চিন্তামণি ॥ মুগন্ধি চন্দন মাখা গায় । ধূলি বিনু আননা হিতায় ॥ মণি
ময়ুর তনু সুষণ । এবমপান না করে পরমন ॥ ছাড়ল লক্ষ্মি মিলিলাম । কিবা লাগিত ক
তনে বাস ॥ ছাড়ল বনমালা বাসি । এবদ শুধি রিয়া মন্যাসি ॥ হাম বিলাম উদ্যোগে । বগ্নিমা

ফুল হৈলে দুটি আঁখি ॥ বিহ্বলি করিয়া প্রেমধন । মঙ্গল খণ্ডামব অকিঞ্চন ॥ প্রমজল
করল মিনান । কহে বাসু বিদরে পাশ ॥ ১ ॥ গান্ধার ॥ কপে গুল অনুপামাল ক্ষমী কোটি
মনোরমা ক্রজবধু অযুত অযুত । রামাকেলির মরজে বিহরে জাহার মঙ্গি মোপ হু কিলাগি
অবধূত ॥ প্রাণের হরি এছ ॥ এক হিবকার আগো । মকলনা গরখুক রসের কলপাতক :

কোনবিধিমিরজিল কুলবতিবান। কেবানাহিকরোপেম কারখতজালা ॥ চিত্তুরআগ্নিক
ও চিত্তনিবারিব। নাজাতকঠিনপ্রাণ কারেকিবোলিব ॥ স্ববোহিতবাহির বাহিরাইতদ্বর
। দেখিবারেকরিমাব নহিমতন্তর ॥ জ্ঞানদামকহেজই কেইমেকরিব। কানুরপিরিতি
নাগিমাগরেপমিব ॥ ৫ ॥ মথিরাধানাহ ॥ শ্রীঃ ॥ মধুর ১ ওয়াকপ। জগজনলোচনঅ

মিয়াম্বকপ ॥ কপঠাহিগুণনহেউন। মোতনুতেজবিকাহে মহিকরিমুন ॥ ইথেনাহিহয়ে
আনজুদ। হামবলিজাওতুম্যামুখঠন ॥ যতনকরবহামমোই। হরিযোহুতুম্যনয়নপথ
হাই ॥ অবহিমফলতনুমোর। জবওহুবিঠবিকানুকরিকোর ॥ হামপিঠবকানিন্দীবারি
। অবহমানারথ পুরবতিহারি ॥ গোবিন্দদামপারমান। ওয়াবিনুকানুকিয়েধরথ
পরান ॥ ৬ ॥ বানা ॥ আতবিসহচরি চাতুরিমিনু। তাহাআতলিজহি গোকুলইনু ॥

পুচ্ছহৈতবাত বদনধকঠির। মলিতনয়ননিম্বারেককনীর ॥ পুনপুচ্ছহৈতকাহগদবোল।
মাধব বাধন হিয়েউতবোল ॥ কিপুচ্ছমি গোকুলজীবননাই। প্রেমহুতামন কুণ্ডকমাই ॥
মোমুকুমারিক প্রাণপাতঙ্গ। আশুতিদেউতনৃপতিঅনঙ্গ ॥ কাহহরিবদন্তশুনকা
ন। মবমম্বিজনমিলি ভেজবপরান ॥ ৭ ॥ কাঠিদন্যাত্তমঙ্গিনাই ॥ ধানশ্রী ॥

অনধিগতা কক্ষিকগদকারণ মর্ষিত মল্লোষধি নিকুরম্মা । অবিরত কদিত বিলাহিত
লোচন মনুষ্যোচ্চিতি তামামলকুটুম্মা ॥ দেবহরেক্তবকারকশালী । মাতবনিশিত কটা-
ফলরাহত হৃদয়াজীবিত্ত্ব কুশতনুরালী ॥ হৃদিবলদবিরল মংজুরপটলীক্ষুট দুজল
মৌক্তিক সমুদায়া । শীতল হৃদল নিশলতনু বিয়মবমীদতি মংপ্রতি নিকপায়া ॥

গোষ্ঠজনাত্ম মংমহাক্রত দীক্ষিততবতা মাধববালা । কথমহতিতা হৃদমনাত-
ন বিষমদশাংগুণ ব্রহ্মবিশালা ॥ ৮ ॥ শুদালি ॥ মর্কেতকেলি নিকেতনজানি । নীল
বতনজনু দাতুনদ্যানি ॥ আতুলিমহচরি হরিষতবাজে । যহিঁধনিবেঠই মথিগণম
ঙ্গে ॥ যতনমফলভেল জানলবালা । শরদেবিকমিজনু মালতিশালা ॥ কহেহরিবন্দত
আগলদন্দ তুৎহান্দনিহরি দূরণচন্দ ॥ ৯ ॥ কামোদ ॥ আজুমানজলিধনি অতিমার ।

চকিত ২কতবেরি বিলোকই গুরুজনতবনদুয়ার ॥ অতিভয়লাজ মখনতনুকাঁপতকাঁপই
নীলনিঠাল । কত ২মনহিমানোরথউপজত মনমিজমিকু হিলোল ॥ মনুরগামনি দানুদর
শাতুলি চতুরমযীঠলুমাথ । পরিমলেহরিত ২করিবামিত তাবিনি অবনতমাথ ॥ তরুণ
ওমান মঙ্গমুখকারণ জঙ্গমকাঞ্চনবেলি । কেলিবিধিন নিদুনরম অনুমবি বন্দতলোচন

আম। এতদিন জন্মক ভাগ্যলত বাশ ॥ জানল রতি রম কোণ্ডকরঙ্গ মানল জনম সফল পি
যমঙ্গ ॥ দুই হুত দুই মন বন্ধন ভনা ॥ মখিলোচন মাধুরিত রিনলা ॥ কহে হরিবান্ধ বন্দবলা
ন। রতি রম পাঠ পদ্য গুন ভাল ॥ ২ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥ ইতি শ্রীমং ফ্রিষ্টঃ সান্তো গঃ ॥ ইতি শ্রী গীত
ঠিক্তামলৌ পূর্ব বিতাগে মুখ্য বস্ত্রনে হুতী যক্ষণদা ॥ ৩ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥ কেদার ॥ বিশ্বম্ভরমুর্তি যেন

মদনমমান ॥ দিকগন্ধমাল্য দিকবামপরিধান ॥ কিহ যেকন কয়ুতি মোদেহর আচা ॥ মেবদন
দেখিতে চাঁদ্রির মাধলাগে ॥ মেদত্ত দেখিতে কোথা মুকুতারদাম ॥ মোকেশ বন্ধান দেখে নারহে
গোয়ান ॥ দেখিতে আয়ত দুই অকণনমান ॥ আর কি কমল আচ্ছ হেন হযে জ্ঞান ॥ মে আজা
নুদুই বজ্র মেহদয়াদীন ॥ ওহি শোভে মুকুজঙ্গ মুখ অতিশীন ॥ ললাটে বিষ্ণু উর্জ তিন কক্ষুর ॥
অতরণ বিনুসর্ব অঙ্গমনোহর ॥ কি বাহ যেকো টি মনি সেনা যথা হিত ॥ মেহা মদেখিতে কি বা

করিবে অমৃত ॥ শ্রীকৃষ্ণ ঠেতন নিতানন্দ চান্দ্রজান ॥ বৃন্দাবন দামতু পদযুগাগান ॥ ১ ॥ শ্রী ॥
নিতাই মোর জীবনধন নিতাই মোর জাতি ॥ নিতাই বিহন মোর আর নাহি গতি ॥ মংসার মুখের
মুখে দিয়া মোনে চাই ॥ নগরে মাগি তথা যাব গাইব নিতাই ॥ জেদে শেনি তাই না পিও মোদে শেনা
হিজাব ॥ নিতাই বিমুখ জনার মুখনা দেখিব ॥ গঙ্গাজার পদজল হরশিরে ধরে ॥ হেন নিতাই নাভ

জিয়া দুঃখপাপমারে ॥ লোচনবোলে আমার নিতাই জীবনা হিমায়ে ॥ আনল জালিয়া দিব তার
মাঝ মুখখান ॥ ২ ॥ বেলায়ার ॥ বরণ নাহো যেকণ বরণ চকনিয়া ॥ কিয় হন পুণ্ড কিয়
কুবলয় দল কিয় কাজর কিয় ইন্দ্র নীলমনিয়া ॥ বিকট মারো জ্ঞান মুখমণ্ডল দিষ্টিত প্ৰিম
নটমঙ্গল জোর ॥ কিয় মধুর মৃদু হাস উগারই পিণ্ডি আনন্দে আঁখি পড়ল হিতোর ॥ অঙ্গ

দবলয় হারমাণি কুণ্ডল কনক নুপুর মণিকট কিঞ্চিৎ কলনা ॥ অস্তরঙ্গ বরণ কিরণ কিয়
চরচর কালিঙ্গি জলে যোচ্চাঁদ কিচলনা ॥ মুকুটিত কেশবর্ণ কুমুদাবনিষাজত মণ্ডপি
থি পুঙ্খকণ্ঠে ॥ অনন্ত দামের মন যুবতি কলোচন চুড়ানিরখিত পড়ন হিফাঁদে ॥ ৩ ॥ তাং শ্রীরা ৭
ধাহ ॥ শ্রীরাগঃ ॥ অনুখন কালে থাকি বসনে আপনা ঢাকি দুয়ারে বাহিরে পরবাস ॥ আপন
বলিয়া বোলে হেন নাহি ক্ষিণ্ডিত লে হেন ছারের হেন অভিনাম ॥ মজনি তুয়া পাসে বিশ্বালি ব

আর ॥ মোহন দল হজনে অনুরকৃত জাহার মানে কেবল মরণ প্রতিকার ॥ যত যত মনে করি
নিশ্চয় করি তনারি রাতি দিবশ নাহি জায় ॥ গৃহে জগত গুরুজন মাতামোর বিরিগণ কিকরিব
নাহি কউপায় ॥ ৪ ॥ শ্রীঃ ॥ কিবাক্রমে কিবা গুণে মোর মন বান্ধে ॥ মুখে তনাস্থুরে বানি
দুটি আঁখি কান্দে ॥ মনের মরম কথা শুন গো মজনি ॥ শ্যাম বকু পাডমানে দিবশ রজনী ॥

মুকুমারিদেখিয়া পাথগাছশিশুকালে ॥ মনেকিছুনাতাবিহ প্রাণনামারিবে নিজপূজাপাইলে
ছাড়িয়া দাওজাবে ॥ বংশীবদনকহে এইকথা দট ॥ নিজপূজানাপাইলে পরমাদবড ॥ ৪ ॥
জা' প্রতিরাধাহ ॥ জাতিয়ারি ॥ শাতপাঠমমিস্বপ্নে নানাঅভরণঅঙ্গে মাধোণানুযমুনাব
জলে ॥ তমাথাপথেরঘাটে সেইথালতুলিনামবাটে তিমিরকাপিয়াছিলমোরে ॥ আলা

মজনি কিহইলপ্রোমেরজানা ॥ শয়ানমপানদেখিকানা ॥ কহিবারকথানয় কহিলেকিজানি
হয় নাকৈলেমরমেলাগকথা ॥ যমুনাপুলিনকাছে দুখরিকদম্বআছে বনচারিকেমনাদেবতা ॥
কালিয়াবরণশ্যাম কালিয়াতাহরনাম কালিন্দিকদম্বতলেথানা ॥ বংশীবদনকয় যুবতিজী
বারনয় দেখিলেমরমেদিতুহানা ॥ ৫ ॥ তামেবকাঠিদাহ ॥ সুহইমিকুড়া ॥ আছাপেঅলুননু
শোর ॥ থেলিবিলাম সবহঅবজ্ঞন অহনিশিরহতবিভোর ॥ যববরিচকিত বিনোকিবিপিন

জাটে পালটে আতুলিমুখমোরি ॥ অবধরিমদনমোহনতনু কাননেলুঠই ধিরজগনছাডি ॥ পুন
ফিরিসোই নয়নেযদিহেরবি পাওবাচতননাহ ॥ শুভগিনিদংশিপুনহ যদিদংশয়ে অবহিশ
ময় বিষদাহ ॥ অবসুতফণধনি মনিময় ব্রহ্মণ হৃষিততনুঅনুপাম ॥ অতিমরুবল্লভহৃদয়ে
বিরাজহ জলুমনি কাঞ্চনদাম ॥ ৬ ॥ ধানসী ॥ কতহিমানোরথ মনমথরঙ্গে ॥ আতুলরমনি

বিপিনমধ্যমাঞ্জে ॥ কেলিমদনেপিয় বদননহারি । পলটিচললিধনি পাদুইঠারি ॥ মহঠবি
অঞ্চলধরিরাখি । বালামনসিজ রমনাহিঠাখি ॥ লাজকরাজ মুত্তনুউনুদেশ । মংকুচশঠি
বতহি করলপ্রবেশে ॥ কহহরিবল্লভ ফুলমরআগ । রাজাশঠিবস বংগলিতাগে ॥ ৭ ॥
ধানস্নী ॥ কবরিতয়েলিখিঠায়া গিরিকন্দরমুখ তয়েশানিআকাশ । হরিগনয়নতয়ে x

শ্বরতয়োকাকিলগতিতয়ে গজবনবাস ॥ মুকুরিকিমোহমন্ডামিলআসি । তুয়াডবোকবা
কহিন্দানাওন তুইপুনকাহনুতরাসি ॥ কুলতয়েকমন মুকুলজালমদুহল ঘটপরাবশ
গুতাশ । মাতিমঞ্জুরুল গাগলেবাসকর শঙ্কুগরলগরাস ॥ উজতয়েপাঞ্জে মৃণালকালহর x ৬
করতয়েকিশলয়কাঁপ । কবিশেখরভণ কতকতএছন কহবমদনপরতাপ ॥ ৮ ॥ শুপালী ॥
জবধনিতুজভরি ধয়লমুরারি । ভিজলবসনতন বোদনবারি ॥ ঘনউছলতপিমহিয়মা

হ । কুমুমশায়নতল আনলনাহ ॥ হামিহরিজব থোলতবাস । খবহরিকাঁপইনহিরাহ ॥
অঙিউবেকাতরধনিমুখাদখি । তবলহরউরপরনখাবেখি ॥ লহরআলিঙ্গন লহরকলি ।
লহরঅধরক দংশনভেলি ॥ কাঁপঅঙ্গ মদ্যানসীতকারে । বিজুরিঠমকেয়েছনীরদতারে ॥
বহিমনসিজ অনুভবিশেষে । তবমুখমাগারে করলপ্রবেশে ॥ বালামনহি পাওলআসো

গৃহবাসি ছাডে গৃহমুখ । বলরামদামসবে এরসেবিমুখ ॥ ১ ॥ ধানদ্রী ॥ প্রোমেমন্তমহাবলি
চলেদিগদিগদলি ধরলিধরিতনাকৈভাবা । অক্ষতঙ্গিমুদ্ররগতিঅতিমন্দ্রব কিছারকুণ্ডরমা
ভোজারা ॥ প্রোমেপুলকিতভনু কনসাকদম্বজনু প্রেমধারাবাহুটেআথে । নাচগায়াগো
রাগুণে পুরুবদ্যাজ্জমলে ভাষারভাষারবলিডাকে ॥ ২ ॥ কীরমানমাটে কেশরিগরব

ছুটে শুনিবুকফাটিমবেদ্যশক্তিজন্য । নগুড়নাহিকমাথে অকণককুণ্ডহাথে হলধরমহাবীর
বানা ॥ কেবনপতিভরবন্ধু রাঙ্গররতনমিনু অন্ধরলোচনপরকাশ । পতিভরঅবশেষে
রহিচলনগুণ্ডদানে পুনপাশিনাকৈলতনাম ॥ ২ ॥ মুখরাপ্রাহ ॥ শুড়ি ॥ লাগিগায়াছকদম্ব
গাছেরাদে । অন্তরবেয়াধি মরমজানেকে ॥ শাতপাঠমম্মিলি যমুনামিনানচালি কিনা
সোদেমিলতায় । সেইহইতেচিণ্ডে আননাহিতায় ॥ ডাকিলেরাধেমমতিনাদে । আশ্বিক

চালে মদাইকাঁদে ॥ মনেধরহুয়ারনাভায় । জুড়ায়কদম্বতলারবায় ॥ বংশীবদনকহে
গুথাইনীয়ে । চাহিতচিহ্নিতে রাইবাজীয়ে ॥ ৩ ॥ পৌর্ণমাস্যাহ ॥ সবদেবহাকারিয়া ক
হিলামশ্রুতিপুটে । কানিয়াকোণেরনামে কাঁপিকাপিউটে ॥ বুকিলামভাবিনিরতাব
নহেদেবদানো । কদম্বতরুয়া দেবেরেকিহুমানো ॥ কালিয়া কুণ্ডরদেব থাকেকদম্বরডালে ।

কাঞ্চনমালা ॥ তুহ্মমতিচপল চরিত্তজমুখটাদ কমলিনি বিপিনগামারি । মৃদুলশিরিষ কু
 মুমজনিতোরবি লম্বংকরবিম্বগারি ॥ তরুণিমমাকো মুনিজমুদুবজন হামিন্দেইক ১২
 রতারি । দূতিকমিনতি এততুহ্মমাদভলে গোবিন্দদামবলিহারি ॥ ২ ॥ বালী ॥ মমিগ
 বাবাধি ফেজতলেআনি । পিয়হিয়ে হরামি ধয়লনিজপাণি ॥ ছুইতবালি মলিনতই
 গেলি । বিধুকোরে কুমুদিনী কমলিনিভলি ॥ নহিৎকহই নয়নেচরেলার । মূর্তিরহলজাই
 শয়নক'ওর ॥ আলিঙ্গিত নিবিবন্ধন বিনম্বোলি । করেকুঠপারমে মোহোতলিথোরি ॥
 আঞ্চবলেই বদনউরকাপে । অরনাহিহোয়তথরহরিকাপে ॥ তনয় বিদ্যাপতি বৈষ্ণব
 মার । দিনে মদনকহোয়ে অধিকার ॥ ১০ ॥ :: ॥ :: ॥ ইতি শ্রীগীতহিত্যামলৌবয়ঃ সন্ধি
 বর্ত্তনে দ্বিতীয় ফলদা ॥ ২ ॥ :: ॥ :: ॥ বরাতি ॥ আবেশে অবশ অঙ্গ ধির ধীরেচলে । শবতরে
 গর ২ আশ্বিনাহিমিলে ॥ পুরবচরিত্তজত পিরিতিকাহিনি । শুলিগ'মুকছিত লোঠায়েধর
 লি ॥ পতিতাহেরিয়াকান্ধে নাইবাক্কেখীর । কতশতধারাবহে নয়নেবনীর ॥ নাটপ'হরমিক
 মুজান । জারগুণেদরবয়ে দাকপাষান ॥ পুলকমত্তিত্তমুজয়ুগগুলি । মুনিয়া ২ পাডে হরিৎ
 বালি ॥ কুলবত্তিকুরেমান করেদুটিআমি । কুরিয়া ২ কান্ধে বানরপশুপাশি ॥ জারতার
 নু২

ওজাগ। চান্দকিলাগি মুরজউদারগ ॥ ৩ ॥ কুম্বোনমহউক্তিপ্রলুপ্তঃ ॥ বরাতি ॥ মাধব
কৈছেমিলবাতাহোমোই ॥ কুলবতিবানা মুলভনাহিহোই ॥ এমখিঃ মকুতনমনপ্রাণ। জাই
কহবিআহোদেউনিদান ॥ তুমঅতিনুনগগিবিবরবারি ॥ মোধনিঅতিপববণপাবনারি ॥
অতিকুলশীলনাজতযদুশ্রে ॥ কমনযুগতিআহোআনবকুশ্রে ॥ এককুমুমমর বনযাদিকবসে ॥

॥ * ॥ তুমঅতিমুকুত শাস্তিফলধরসে ॥ ভোহামএশবদাওবআজি ॥ পূরবাতাহারি মনবখারাজি ॥
এতকহিআনিচললিজহিবানা ॥ গহিহরিবল্লভ গুণমনিমালা ॥ ৪ ॥ মুহই ॥ দশাগ ॥ আজুহাম
পেখলুঁ কালিজিকুল ॥ ওয়াবিমুমাধব বিনুঠইবুলে ॥ কতশতরমণি মনহিনহিআনে ॥ কিযে
বিশদাহ সময়েজুলদান ॥ মদনপ্রজঙ্গমে দশলকান ॥ বিনহিঅমিয়ারম কিকবরআন ॥
কুলবতিধরম কাঁঠমমতুল ॥ মদনদানালভলঅনুকুল ॥ আনলাবেঠিনীলমণিহার ॥ মোতুম
পহিরবিকরিঅতিমার ॥ নীলনিঠালে কাপহনিজাদহ ॥ জনুঘনগীতরদামিনিরেহ ॥ তাদি
শেওওরমাখাঠলুমাজি ॥ আজুনিকুশ্রে কবহরমবাজি ॥ বন্দভউজুল নিকষমনান ॥ নিজতনু
পরিখ হেমদশবাণ ॥ ৫ ॥ কানুর ॥ জাওবিবমানে অঙ্গমবগোই ॥ দূরব হবিদনুবাতনা
হোই ॥ মজনিপাহিলহিরহবিলজাই ॥ কুটিলনয়নেদিবিমদনজাগাই ॥ কাণবিকুচদরশান্ত

বিকল্প দূত করিবান্ধবি নিবিহকবন্ধ ॥ মানকরবিবন্ধু রাশ্যবিতাব ॥ রাশ্যবিরমজন্ম পুনঃ আব ॥
অন্যবিদ্যাপতি প্রথমকর্তাব ॥ যোগেশবন্ধু মোহফলপাব ॥ ৬ ॥ বাল্যদুতি প্রলাহ ॥ বাল্য ॥
পরিহরতমমি তোহপরাণাম ॥ হামনাহিজাওব মোপ্রিয়ঠাম ॥ অনেকফলকরি করাত
নিবেশ ॥ বান্ধিতনাজানিয়ে আপনকেশ ॥ ইঙ্গিতনাজানিয়ে কেহনমান ॥ বচনকঠাতুরি

হামনহিজান ॥ কব'নাজানিয়ে মুরতকবাত ॥ কেহেমিলবহাম মাধবমাথ ॥ মোনবনা
গররমিকমুজান ॥ হামনবনাগরি অলপাগোয়ান ॥ অন্যবিদ্যাপতি কিবোলবভায় ॥ আড়ক
মলিন উঠিতনাহোয় ॥ ৭ ॥ দুতিতাপ্রলাহ ॥ বাল্য ॥ পুনঃমুন্ডরি হিতউপদেশ ॥ হামহি পি
থাতুব বচনবিশেষ ॥ পাহিনহি বৈঠবি শয়নকামী ॥ আধনহারবিবন্ধিমগামি ॥ যবপিয়
পরমায়ে তেলবিপানি ॥ মোনধরবিবন্ধু নাকহবিবারি ॥ যবপিয়ধরিবলে লেয়নিজপাশ ॥

নহিঃবোলবি গদঃতাম ॥ পিয়দবিরম্ভণে মোড়বিঅঙ্গ ॥ রতমমমায়েপুন দেওবিতঙ্গ ॥
অন্যবিদ্যাপতি কিবোলবহাম ॥ আপহিওকহোই মিথ্যাতবিকাম ॥ ৮ ॥ শ্রী ॥ ওয়ামুণে
কুলবতি বরতমমাপনি গুরুগোরবতয়াছোতি ॥ গুরুজনদীঠ ক'কতরিআতুলি মনহি
মনোরথভোরি ॥ মুনমাধবভোহে মোপলভুজবাল্য ॥ মরকতমদে কোইজন্মপুজই দেইনব

তেলি ॥ ১০ ॥ মন্দার ॥ ওধনিপদুমিনি মহজহিছাটি ॥ কেরেধরইতকত করুণাকোটি ॥ বালি
 বিলামিনি আকুলকান ॥ মদনকৌশলকত হঠলনমান ॥ নয়ননিষারসার নহি২বোন ॥
 হরিডরেহরিণী হরিহিয়োড়ান ॥ ১১ ॥ ধীনাঙ্গী ॥ কিকহবরেমাথি কহইনাজান ॥ পাহিনমমা
 গম রাধাকান ॥ যবদুহ্মোপল কারকরআপি ॥ মাধসেধাধমে দুহ্মতনুকাপি ॥ যবদুহ্ম
 নয়ন নয়নেতলতঠ ॥ মচকিতনয়নে বয়নকরুহঠ ॥ যবদুহ্মপাতল মদনশয়ান ॥ নাজানি
 যোকিয়ে কমলপাঞ্চবান ॥ গোবিন্দদামকহে দুহ্মমোময়ানি ॥ হরিকরোমোপলি হরিনিনয়া
 নি ॥ ১২ ॥ শুগালী ॥ রতিরামেচঞ্চলনাগবরাজ ॥ বালিবিলামিনি অতিতয়লাজ ॥ নাজানি
 যেআজু কোনগতিহোয়ে ॥ এতহঁবিচারি নিচলরহোমোই ॥ কতকতকাকুতি করতহঁকান ॥
 উত্তরনাদেই মুনতাদেইকান ॥ নহঁকুচপার যবধরহাত ॥ মনমথতবহি করনশরদ্বাত ॥
 শুজবালবিগত বমনকরঅঙ্গ ॥ উছললকত২ছবিকতবঙ্গ ॥ হরি২হরিজব পাতলধনু ॥
 উথলনমদন বান্ধলরতিফনু ॥ কুঞ্চিতশুজকর কঞ্চকঠাম ॥ দ্বারমুদলকিয়ে মনমথগাম ॥
 অবকিমদন দেববরদেলা ॥ রতিরশেধনিক মাহমকিহুতলা ॥ কাহহরিবদন্ত পাহিনহিরঙ্গ ॥
 নহঁমুরাত শিথিলতলঅঙ্গ ॥ ১৩ ॥ ॥ ॥ ॥ ইতিঙ্গীতচিন্তামালোমুদ্দাবর্তনপূর্ববিভাগে

চতুর্থীফণদা ॥ ৪ ॥ :: :: ॥ মুহূর্ত্তদেখা ॥ কিংকরিনুআগামাই বিদগধরাজ । তকতকল
 পতক নবদীপমাব ॥ পিরিত্তরশাখামব অনুরাগপাত । কুমুমআরতিতাহে জগতমো
 হিত ॥ নিরমলপ্রেমফল ফলেমবকাল । একফলেমবরম করতআপার ॥ তকতককত
 পিক শুকঅলিহংশ । নিরবধিবিলসই রমণরমংশ ॥ শ্রীরচরমুরনর যারছায়াপাশে ।

বামুদেববঞ্চিত আপানমায়াদাশে ॥ ১ ॥ কামোদ ॥ তকতিরতনখনি উদ্বাডিয়াপ্রেমমণি
 নিজগুণমোনাযমটিয়া । উত্তমমধমনাশিত জারেদেখেতারঠাশিতদানকরেজগতবে
 টিয়া ॥ মুনিগানিতাইরগুণ যেমনকরয়েমন তাহাকিকহিতপারিতাই । লাম্বহয়মুখ ৯
 তারামেমনেরমুখ নিতাইঠান্দরগুণগাই ॥ এমনদয়ারঠাশিত কোথাওমুনিমোনাশিত আ
 ছুকেদখিবারকাজহুরে । জারনামেইআনন্দময় মকলন্তবনেহয় তারনাগিকবানাহি ৩৫

ঝারে ॥ পাষানমমানহিয়া মোহাজামেলাইয়া জারগুণগাইতমুনিতে । কাহদানশ্যম
 দাম জারনাইবিসোয়াশ মোহমোপাষন্তিঅবনিতে ॥ ২ ॥ শ্রীরাধামখীমাহ ॥ বালা ॥
 এমখিকিপেখলু একঅপরূপ । শুনহৈতমানবিশপনমরূপ ॥ কমলযুগলপারচানুকি
 মাল । তাপরউপজল তরুণতমাল ॥ তাপরবেলেবিজুবিলতা । কানিন্দীতিরধীরচলুজা

হিরণ্য লোচনেকার অনুরাগ । ওয়াগুনমন্তর জপথনিরন্তর তালধনিতোহারি মোহাগ ॥
বৃক্ষতানুদিনি জগৎপ্রতিদিনি তবামনাবোলম্ব আন । নাথ্যধনি কহইমধুবানি :
শাপনেনা দাতইকান ॥ পুংকমরতনবর ধরশিলাটায়ত কোকট আরতি ওর । বাব
লিধাবলই বোলনাদাবই ধারাধরবহলোর ॥ ৬ ॥ বেদার ॥ ধনি ২ চলুঅতিমার ॥

শুভদিনআজু রাজুপানিমনমথ দাতবিকিরিতিবিথার ॥ গুরুজননয়ন অন্ধকরিআ
ওল বান্ধবতিমির বিশেষ ॥ তুয়াউরফুরত বা নকুঠালোচন বহুমঙ্গলকরিলেম ॥ কুল
বতিধরম করমঅবমব তুংগুরু মন্দিরেচলুবাশি ॥ পিয়তমমাজে বঙ্গককটিরদিনে ২০
ফলিত মনরথশাসি ॥ নীরদবিজুরি বিজুরিমায়েরদ কিকিনিগরজনজান । হরিপ্রব
রিথফুল সবসামিলিখিবুল হরিবন্দিতগুনগান ॥ ৭ ॥ বেলোয়ার ॥ ধনি ২ রাধাশশিব

দনি । লোচনঅঞ্চল চকিতচলতমনি কুণ্ডলঅকল নিবালক বনি ॥ মন্দমুগন্ধ মুশিত
নমাকত ধুংঘটঅঞ্চল নটরাসে । নামোআমি উজ্জুনুখেলত বিম্বাধরপব হমনি
নামে ॥ উরমণিহার ওরঙ্গিনিসঙ্গিত কুচযুগ কোক মদাহরিষে । রাজহংসমম গম
নমনোরম বন্দতালোচন মুখবরিষে ॥ ৮ ॥ বালা ॥ শুন ২ ধনি বচনবিশেষ । আজু

তা ॥ শাস্ত্রানিথরমুধাকবদাঁতি ॥ আহনবদান্দবঅকণকভাঁতি ॥ বিমনবিম্বফল যুগল
বিকান ॥ তাপরকীরখীরকরআশ ॥ তাপরকুলনখপুনজোর ॥ তাপরমাণিগি কাম
নামার ॥ এমথিরঙ্গিনি কহনুনিদান ॥ দুনাহরইতহাম হরনচায়ান ॥ ৩ ॥ তণযেবিদ্যাপ
৩৯ ॥ তি ইহরমজান ॥ মুখকমরমমুহতালেজান ॥ ৩ ॥ মথিতাং প্রলাহ ॥ বানা ॥ কহ ২

এমথি মরমকবাত ॥ মোতোহকিকরল শ্যামরগাত ॥ মনমথাকোটি মথনডনুরেহ ॥
কৌড়বরিতুহ আঙলিগোহ ॥ কুলবতিকোটি হোয়েজহিঅন্ধ ॥ পাঙলিকহুকিঅমোম
থগন্ধ ॥ যাকরমুরলী শ্রবণেযদিলাগে ॥ মনতহিবমন স্বাঘণতিআগে ॥ অবনিরধারমি
কোনবিচার ॥ বন্দভমোরম মাগরমার ॥ ৪ ॥ রাধাপ্রাহ ॥ মুহই ॥ এককুলবতি চিত্তের
আবতি বিহিবিডম্বিতকাজে ॥ শ্যামমুনাগর পিরিতিকষ্টক ফুটলহিয়ারমাবে ॥ শুন ২

মোই তোমারমরমকোই পড়িলুবিষমফান্দ ॥ অমূল্যরতন বেড়িফনিগণ দেখিয়াপরা
ণকান্দে ॥ গুকগরবিত্তবালঅবিরত মেমববিষমবাধা ॥ একুল ওকুল দুকুলচাহিত ম
মায়েগাঙ্গলবাধা ॥ ছাডিলছাডন নাজায়মেজন পরাণঅধিকবড ॥ জ্ঞানদামকহ মোহন
মম্পদ কাহারডবেবাণ্ড ॥ ৫ ॥ কৃষ্ণন্যাপ্তদূতিরাধামাহ ॥ মুহই ॥ চম্পকদামাহবিমুর

ওবোল বোলজনিআর। কিয়শঅপায়ন নাভায়ে গৃহবাস ইহনুকুলেরআঙ্গার ॥ ৬ ॥ কিজানি
কিবাইল কিআনেশরমিল মেরমদারশমনি। জাতিকুলশিল আপনইচ্ছা করিলুতাহার
নিহনি ॥ হিয়াদাদগি মনেরপোড়নি কহিলুনারহিবহার। এবোমেজানিলু এপোমেরথফল
তালিমেস্তানদামবুরে ॥ ৩ ॥ বরাজী ॥ এমখিএবেমবপরিখনভেলি। তুহনবাপ্রমঅমৃত

রমাবেলি ॥ লাগলিষ্ঠামতমালকঅশ। ফুলভায়োমবজগঅবতম ॥ এদুহমিলন কব
দু। হুনাহিটুটে। মুটকজতনে বেলিবরটুটে ॥ যনবিনুঠাতকি জলবিনুমীন। হরিবিনুঠতন তুহমাশি
শীন ॥ ঠাননিবিনহি ঠকোরনাগীয়ে। তেছনতুয়াবিনু হরিনাহিজীয়ে ॥ জহিমরমিতহি হুমক
বাম। জহিনীরদতহি বিজুরিবিলাম ॥ তেছহটাওল মাধবরাধা। বিদগধবিধিঅব কোকববা
ধা ॥ কহেহরিবন্দত কোমমুঝায়ে। মোরতবিনুকিয়ে মৃগমদভায়ে ॥ ৪ ॥ মুহুই ॥ মজনি

এতদিনেতাপ্লবন্ধ। তুয়াঅনুরাগ ওরঙ্গিনিরঙ্গিনি কোনকররঅববন্ধ ॥ ধৈরজলাজ কুলত
ক তাঙ্গই লঙ্ঘইগুক গিরিরোধে। মাধবকেলি সুধারমমাগারে লাগতবিগতবিরোধে ॥
ককঅভিয়ার হারমনি হুষণ নীলবমনধকঅঙ্গে। এদুখযামিনিবিলম্বে কামিনিদামিনি
জনুঘনমঙ্গে ॥ তুয়াপথচাই রাইবলি গদবিকলপারণ। ফাগএক কোটিং যুগমানত হরি

শুন চান গোড়া ওন হাথে তিন কবহি গোলা ॥ মুন্দরি তুমি মুখ মঙ্গল দাতা ॥ রতি রাণ রমনি মদন
 দরাত বপা ওন কিকর বহরি বধাতা ॥ কিস্কিনী কলরব কঙ্কণ কনক ঘন নুপুর বা
 জ ॥ রতি বিদারিত তেল মদন মমা পল জয় দুকুতি বাজে ॥ ৬ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥ ইতি প্রাগী
 তিষ্ঠামলো দ্বাদশী কংগদা ॥ ১২ ॥ ॐ ॥ ॐ ॥ মুহুই ॥ মদন মোহন কপ গোরাঙ্গ মুন্দর ॥

ললাটে তিল কণোতে উর্দ্ধ মনোহর ॥ শিকড় বমন শোভে কুটিল কুন্তল ॥ প্রকৃতি নয়ন
 দুই দরম চঞ্চল ॥ শুভ যজ্ঞ সূত্র রাহে বেটিয়া শিরিরে ॥ মুখমকাবে অনন্ত যেহ্ন কলে
 বারে ॥ অধরে তা মূন হাসে প্রভু জতুনিয়া ॥ জাউ বন্দাবন দাম লেকা পানি ছিয়া ॥ ১ ॥ মুহুই ॥ দেখ
 রে তাই প্রবল মঙ্গল কাধারি ॥ নাম নিতাই তায়া বলি রোয়ত লীলা বুঝই না পারি ॥ ৫ ॥ আরে
 বিশ্ব স্তুতি লোচন চর ২ দিগ বিদ্যিগনা হিজানে ॥ মন্ত্র মিং হয়েন গরাজ পুন ঘন ২ জগমাহ কাশ

নামানে ॥ লীলার মময় মুন্দর বিগ্রহ আনন্দে নটন বিলাস ॥ কলিমদমখন দোলন গতি
 মনুর কীর্তন করল প্রকাশ ॥ কটিতটে বিবিধ বরণ পটপাহিরণ মলয় জলে পন অঙ্গে ॥
 জ্ঞানদামকহে বিধি আনি মিলি ওন কলিমাঝে ইচ্ছন রাঙ্গ ॥ ২ ॥ মুহুই ॥ কিঙ্কর গরবিত নামানে
 পা পঠিত অননামুনে কানুরি ক্রু ॥ ওন বনাগর সব গুলে আগর আরোহে পাণ কান্দে ॥ মজনি

प्रथमदिन प्रथमस्कंध तैलेक तृतीय
 स्कंधके बीडि अग्रध्यायातक पत्रे ७५
 पुसरेदिन तृतीयस्कंधके बीडि अग्रध्याय
 तैलेक पंचमस्कंधके ८ नौ प्रध्याय तैलेक पत्रे ३३

तिसरेदिन पंचमस्कंधके नौ प्रध्याय तैलेक स
 प्रमस्कंधापर्यंत पत्रे ६३
 चौथेदिन अष्टमस्कंध तैलेक दशमस्कंध
 के तिन प्रध्याय तैलेक पत्रे १८ तैलेक

पंचमदिन दशमस्कंधके तिन प्रध्याय
 तैलेक दशमस्कंधके चार प्रध्याय तैलेक
 उत्तराध्याय पत्रे १५
 छठेदिन दशमस्कंधके चार प्रध्याय तैलेक
 एकादशस्कंधके दश प्रध्याय तैलेक पत्रे ३५

सातमदिन एकादशस्कंध पत्रे ३५
 तैलेक द्वादशस्कंध पर्यंत

॥ श्लोक १०००

अध्याय संख्या	३३	॥ श्लोक १०००
पुस्तक १५	१०	
तृतीय ३३	३३	
चतुर्थ ३३	३३	
पंचम ३३	३३	
षष्ठ ३३	३३	
सप्तम ३३	३३	
अष्टम ३३	३३	
नवम ३३	३३	
दशम ३३	३३	
एकादश ३३	३३	
द्वादश ३३	३३	

शिव काली मासे ६ सौ फ जिता सपेद मिर च स्या
पीपल ५ सिध्यानुण ते तडिक पोदि
मनारदाणा तोला २ वाय विडग प्रना रदाना १
जवा चार मासे २
गुड प्रमाण टके २

सीसा टका भार १
पीपल पलाम २५
मोती मासे चार ४
मुंगा १
नीवका नल तीन पसे भर ३ प्रवाल वार लेना
संती चावल २५

आके दूध प्रतर करेले
हरदु वडी बहेडा आवला घेरा ४ टी हड स्या हतरा चिनी
जाम्बोजा ४ चंदन लाल लीला ५ २ दारु हलद पलव
केपेत जे दे केपेत सी सा का दूर नी के फल घुंडी १५
कवरी के पेत

श्रीः

चीत्ता १।

हरउवडी १।

आचले १।

पीपल २५

सैधा २५

श्री

अजवाघशाभा ३

गिलोय ३

हेडकीवकली ६

काकडाष्टजी २

पीपल रुक १

जीरासकैव ३

कोसनी ३

सुहागा १

सेंघानूशारति ६

खुवक लाभा ४

कालीमिरच ७

ਰਪ ਦੀਪ ਰਮਲ

ਅਰਥਾਤ

ਰਮਲ ਦੀ ਪੋਹਲੀ ਪੋਥੀ

ਜੋ

ਇੰਦਰ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਗੀਤਾਂ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜਿਸਨੂੰ

ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਸ

ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਾਲੇ ਬਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੇ ਛਪਵਾਈ ॥

ਐਗਲੇ ਉਰਦ ਗੁਰਮੁਖੀ ਪ੍ਰੇਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਬਾਲ

ਤੁਮ

ਈਪਾ

ਭੇਟਾ =

ਸਾਲ

ਚਿੰਨ

ਪਰ

ਗੁਰ

ਗੁਰ

ਮੁਖ

ਕੋਟੀ ਸੁਖ

ਏਹ ਰਮਲ ਸਹਿਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਖਾ ਅਰਬੀ
ਫਾਰਸੀ ਰਮਲੋ ਸੇ ਬਨਾਯਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ
ਛੋਟੇ ਸੇ ਗਰੰਥ ਮੇ ਰਮਲ ਸਾਸਤ੍ਰ ਕੀ ਸਾਰੀ
ਵਿਦਿਆ ਭਰੀ ਹੂਈ ਹੈ। ਭਾਖਾ ਐਸੀ ਸੁਰਮ
ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਗਰੰਥ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨੇ ਮੈ ਗੁਰੂ ਕੀ
ਕੋਈ ਇਛਾ ਨਹੀ ਰਹਿਤੀ। ਏਸ ਗਰੰਥ ਕੇ
ਸਮਾਨ ਔਰ ਕੋਈ ਗਰੰਥ ਨਹੀ ਹੈ॥

(ਸ਼ਬਦ)

ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਅਥ ਰੂਪ ਦੀਪ ਰਮਲ ਲਿਖਯਤੇ ॥

ਸਲੋਕ ॥ ਅਰੁਣਕਿਰਣਜਾਲਈਰੰਜਤਾਸਾਵਿਕਾਸਾ ।
ਬਿਧਿਰਤੀਜੈਬਟਕਾਪੁਸਤਕਾਭੀਤੀਹਸਤਾ । ਇਤ੍ਰਕਰ
ਵਰਾਡਿਆਫੁਲਕਲਹਾਰਸੰਸਤਿਥਾ ॥ ਨਵਸਿਤਾਖਿਰ
ਬਾਲਾਨਿਤਕਲਯਾਣਰੂਪਾ ॥ ੧ ॥ ਨਮੋਨਮੋਲੰਬੋਦਰੰ
ਤੁਮਸਮਅਵਰਨਾਕੋਇ । ਸੰਗਕਾਰਣਕੋਧਿਆਵਹੀਸੋ
ਈਪ੍ਰਾਪਤਿਹੋਇ ॥ ੨ ॥ ਨਮੋਨਮੋਸ੍ਰੀਜਾਲਫਾਨਮੋਨਮੋ

ਸ੍ਰੀਚੰਡ । ਦੇਵਨਕੀਰਿਛਿਆਕਰੈਦੈਤਨਕਰਤਘਮੰਡ
 ੩ ॥ ਸੋਰਠਾ ॥ ਨਮੋਨਮੋਗਰਦੇਵਤੋਹਮੋਕ੍ਰਿਪਾਕਰੀ
 ਨਾਸਹੋਤਹੰਮੇਵਤੁਮਰੇਦਰਸਨਹੀਕੀਏ ॥ ੪ ॥ ਕਥਿਤ
 ਨਮੋਨਮੋਗੁਰਦੇਵਹੀਕੋਜਿਨਪੂਰਨਗਿਆਨਦਿਖਾਇਓ
 ਨਮੋਨਮੋਗੁਰਨਾਨਕਅੰਗਦਾਮਰਗੁਰੂਰਮਦਾਸਕਹਾਇ
 ਓ ॥ ਅਰਜਨਹਰਗੋਬਿੰਦਗੁਰੂਹਰਰਾਇਸ੍ਰੀਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ
 ਧਿਆਇਓ । ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਤੇਬਹੁਰੇਸ੍ਰੀਗੋਬਿੰ
 ਸਿੰਘਜੀਨਾਮਜਪਾਇਓ ॥ ਦੋਹਰਾ ॥ ਯਮਲਦੇਸਕੇਰਾ
 ਲਸਭਅਰਬੀਫਾਰਸੀਦੇਖਾਮੁੰਤਖਿਬਕਰਸਬਨਕੋਕਾ

ਸਾਰਵਿਸ਼ੇਖਾ ॥ ੬ ॥ ਆਦਮਦਿਨਿਆਲਅਵਰੀਸਕੁਲਪਰੀ
 ਬਹਾਦੀਰਮਲਾਕੋਦੇਖਮੈਬਨਾਓਰੂਪਦੀਪਹੈ । ਹਰ ਏਕ
 ਜਾਇਦਾਬਨਾਇਕੋਤਿਆਰਕੀਭਾਫਲਾਦੇਸਨਿਆਰੇ ਨਿ
 ਆਰੇਜੈਸੇਮੋਤੀਸੀਪਹੈ ॥ ਬਰਣਬਰਹਮਣਨਿਵਾਸੀਫਤਿ
 ਆਵਾਦਕਾਮੈਸਭਜਗਜਾਣਨਦੀਬਿਆਸਕੇਸਮੀਪਹੈ ॥
 ਮਲਕਪੰਜਾਬਜਿਲਾਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰਸੈਹਰਕਾਹੈਵਾਲੀਫਕ
 ਦੋਹੀਆਲਹੋਰਜਿਸਕਾਠੀਪਹੈ ॥ ੭ ॥

ਅਥ ਰੂਪ ਦੀਪ ਰਮਲ
 ਬਰਹਮਾ ਜੀਕੇ ਹੁਕਮ ਸੇ ਜਬ ਸ੍ਰੀ ਸੰਭੂ ਮੁਨੀ

ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਕੋ ਪੈਦਾ ਕੀਆ ਯਾਨੇ ਬਾਵੇ ਆਦਮ ਨੇ ਯ
ਮਨ ਕੇ ਲੋਗ ਉਸਕੋ ਆਦਮ ਕੈਹਤੇ ਹੈ। ਔਰ ਬੇਸਮਾ
ਰ ਦੁਨੀਆਂ ਹੋਗਈ। ਉਨਕੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਕੀ ਕੁਛ ਖਬਰ
ਨਾ ਰਹੀ ਬਹੁ ਸੋਚ ਕਰ ਰਹੇ ਥੇ ਔਰ ਏਕ ਨਦੀ ਕੇ
ਕਨਾਰੇ ਰੇਤੇ ਮੈ ਬੈਠੇ ਹੁਏ ਥੇ ਏਸ ਚਿੰਤਾ ਕੋ ਖੁਦਾਵੰਦ
ਕਰੀਮ ਨੇ ਮਾਲੂਮ ਕਰਕੇ ਹਜਰਿਤ ਜਬਰਾਈਲ ਕੋ
ਉਨਕੇ ਪਾਸ ਭੇਜਾ ਜਬਰਾਈਲ ਨੇ ਆਤੇ ਹੀ ਰੇਤ ਮੈ
ਚਾਰ ਉਂਗਲੀ ਗਾਡ ਦੀ ਜਬ ਉਂਗਲੀ ਨਕਾਲੀ ਤੇ
ਚਾਰ ਬਿੰਦੂ ਨਜਰ ਆਏ। ਅੰਸੇ ॥ ਉਸਕਾ ਨਾਮ ਤਰੀ

ਕ ਹੋਗਿਆ ਫੇਰ ਜਬਰਾਈਲ ਨੇ ਉਸਕੇ ਪਾਸ ਚਾਰ
ਉਂਗਲੀ ਰੇਤ ਮੈ ਗਾਡ ਦੀ ਤੇ ਯੇ ਸਕਲ ਬਨ ਗਈ ॥
॥ ਏਸਕਾ ਨਾਮ ਜਮਾਤ ਹੂਆ ਇਸੀ ਤਰੇ ਚੌਦਾ ਸਕਲੇ
ਔਰ ਇਨ ਦੋ ਸੇ ਬਨਾਈ ਗਈ। ਤਫਸੀਲ ਉਨਕੀ
ਯੇਹ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਸਕਲ ਕੇ ਜੋ ਚਾਰ ਬਿੰਦੂ ਥੇ ਚਾਰ
ਅਨਾਸਰ ਪੈਦਾ ਹੋਗਏ। ੧ ਆਗ ੨ ਹਵਾ ੩ ਪਾਣੀ
੪ ਮਿਟੀ ਹਰ ਇਕ ਅਨਾਸਰ ਕੀ ਏਕ ਹਕੀਕਤ ਤੇ
ਦੋ ਮਜਾਜ ਹੈ। ਆਗ ਗਰਮ ਖੁਸਕ ਆਤਸ ਕੇ ਜੋ
ਹਰ ਮਜਾਜ ਤੀਨ ਹੈ ਬਾਦਕੇ ਦੋ ੩ x ੨ = ੬ ਹੋਏ।

ਮਜਾਜ ਪਾਨੀ ਕੇ ਦੋਹੈ ੨ × ੬ = ੧੨ ਮਜਾਜ ਖਾਕ
 ਕੇ ਦੋਹੈ ੨ × ੧੨ = ੨੪ ਹੁਏ। ਅਬ ਆਤਸ ਕੇ
 ਤੀਨ ੩ ਬਾਦਕੇ ਛੇ ੬ ਆਬਕੇ ਬਾਰਾਂ ੧੨ ਖਾਕ ਕੇ
 ਚੌਥੀਸ ਕੇ ਜਮਾ ਕੀਆ ਤੋ ਪਣਤਾਲੀਸ ਹੋਏ ੪੫
 ਦੂਸਰਾ ਤਰੀਕਾ ਆਤਸ ਕੇ। ਤੀਨ ਕੇ ਦੂਨਾ ਕੀਆ ਤੋ
 ਚੌਥੀਸਹੁਏਇਨਕੋ ਜਮਾ ਕੀਆ ੩ × ੬ × ੧੨ × ੨੪
 ੪੫ = ਹੁਏ। ਇਸੀ ਇਲਮ ਸੇ ਸੰਭੂ ਮੁਨੀ ਕਾ ਨਾਮ
 ਆਦਮ ਅਰਬੀ ਮੈ ਹੂਆ ਅਲਫ ਕਾ ਏਕ ਦਾਲ ਕੇ
 ਚਾਰ ਮੀਮ ਕੇ ਚਾਲੀਸ ਜਮਾ ਕੀਆ ਤੋ ਪਣਤਾਲੀਸ

ਹੋਏ। ਯੇ ਅਬਜਦ ਕਾ ਹਸਾਬ ਹੈ ਨਦੀ ਕੇ ਕਨਾਰੇ ਰੇਤ
 ਮੈ ਜੋ ਜਾਇਚਾ ਬਨਾਇਆ ਗਿਆ ਏਸ ਵਾਸਤੇ
 ਏਸ ਇਲਮ ਕਾ ਨਾਮ ਰਮਲ ਹੂਆ ॥ ਰੇਤ
 ਕੇ ਅਰਬੀ ਮੈ ਰਮਲ ਕੈਹਤੇ ਹੈ ਏਹ ਇਲਮ ਰਮਲ
 ਕਾ ਆਦਮ ਸੇ ਅਦਰੀਸ ਪਗੰਮਬਰ ਕੋ ਹਾਸਲ ਹੂਆ
 ਆਗੇ ਸੀਨੇ ਬਾਸੀ ਨੇ ਸਭ ਪਗੰਮਬਰਾਂ ਕੋ ਆਖਰ ਮੁ
 ਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਤਕ ਹਾਸਲ ਹੋਤਾ ਆਇਆ ਹੈ ਯਾਨੇ
 ਲੁਕਮਾਨ ਔਰ ਅਰਸੀਆ ਔਰ ਅਸਅਈਆ ਔਰ
 ਦਾਨੀਆਲ ਪਗੰਮਬਰ ਨੇ ਇਸ ਇਲਮ ਕੋ ਖੁਬ ਤ

ਰਕੀ ਦੀ ਹੈ ਬਲਕੇ ਰਮਲ ਸਾਸਤ੍ਰ ਦਾਨੀਅਲ ਨੇ ਹੀ
ਜਾਹਰ ਕੀਆ ਹੈ ਆਦੀ ਸਕਲ ॥ ਤਰੀਕ ਚਾਰ ਬਿੰਦੂ
ਰਖਤੀ ਹੈ । ਏਸਕੋ ਦੂਨਾ ਕੀਆ ਤੋ ਆਠ ਹੂਏ ॥ ॥ ਏ
ਸਕਾ ਨਾਮ ਜਮਾਤ ਹੂਆ । ਤਰੀਕ ਚਾਰ ਬਿੰਦੂ 8×8
ਚਾਰ ਚਾਰ ਕੋ ਜਰਬ ਕੀਆ ਤੋ ੧੬ ਹੂਏ $8 \times 8 =$
੧੬ ਔਰ ਜਮਾਤ ਕੋ ਆਠ ਬਿੰਦੂ ਹੈ $੮ \times ੮ = ੬੪$
ਆਠ ਆਠ ਕੋ ਜਰਬ ਕੀਆ ਤੋ ੬੪ ਚੌਸਠ ਹੂਏ ੬੪
੧੬ = ੮੦ ਔਰ ਸੋਲਾਂ ਸਕਲੇ ਕੁਲ ੮੬ ਹੂਏ
ਛੇਆਨਮੇ ਅਦਦ ਦਾਨੀਅਲ ਕੇ ਹੈ ॥ ਅਬਜਦ ਕੇ ਹ

ਸਾਬ ਸੇ ਦਾਲ ਕੇ ੪ ਚਾਰ ਅਲਫ ਕਾ ੧ ਏਕ ਨੂਨਕੇ
੫੦ ਪੰਜਾਹ ਯੇ ਕੇ ੧੦ ਦਸ ਅਲਫ ਕਾ ੧ ਲਾਮ ਕੇ
੩੦ ਤੀਸ ਕੁਲ ੮੬ ਹੂਏ ਬਤੀਸ ਬਿੰਦੂ ਔਰ ਚੌਸਠ
ਰੇਖਾ ੬੪ ਹੂਈ । ਅਬ ਦਾਇਰਾਸਕੁਨ $\equiv \div \div$
 $\equiv \div \div \div \div \div \div \div \div$ ਔ
ਰ ਸਾਤ ਜਾਇ ਤੇ ਰਮਲ ਕੇ ਆਖੀਰ ਲਿਖੇ ਚਏ ਹੈ ।
ਔਰ ਫਲ ਔਰ ਕੋਈ ਤਰਾਂ ਕੇ ਚਮਤਕਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਬ
ਗੈਰ ਹੈ ॥

॥ ਦਾਇਰਾਸਕੁਨ ॥

ਨਾਮ ਸਕਲਾ ਲਹੀਯਾਨ

ਕਬਜ਼ਦਾਖਿਲ = ਕਬਜ਼ਲਖਾਰਿਜ = ਜਮਾਤਹੂ =
 ਫਰਿਹਾ = ਉਕਲਾ = ਇਨਕੀਸ = ਦਮਰਾ = ਬ
 ਜਾਜ = ਨੁਸਰਤੁਲਖਾਰਿਸ = ਨੁਸਰਤੁ ਦਾਖਿਲ =
 ਉਤਬਬੁਲ ਖਾਲਿਜ = ਨਕੀ = ਉਤਬਤੁਲਦਾਖਿਲ
 = ਇਜਤਮਾ = ਤਰੀਕ = ਇਤੀਦਾਯਗ ਸਕੁਨ ॥
 ਜਿਨਕੇ ਉਪਰ ਰੇਖਾ ਹੋ ਔਰ ਨੀਚੇ ਬੇਸੁਕਲਿ ਦਾ

ਖਿਲ ਕਹਿਲਾਤੀ ਹੈ :: :: ਜਿਨਕੇ ਉਪਰ
 ਬਿੰਦੂ ਔਰ ਨੀਚੇ ਰੇਖਾਹਿੰ ਵੇ ਖਾਰਜ ਕਹਿਲਾਤੀ ਹੈ ॥
 :: :: ਜਿਨਕੇ ਉਪਰ ਔਰ ਨੀਚੇ ਬਿੰਦੂ
 ਔਰ ਮਧਮੇ ਰੇਖਾ ਹੋਵੇ ਮੁਨਕਲਵ ਸੰਗਯਾ ਰਖਤੀ ਹੈ
 :: :: ਜਿਨਕੇ ਉਪਰ ਔਰ ਨੀਚੇ ਰੇਖਾ ਔਰ
 ਮਧਨੋਬਿੰਦੂ ਹੋਵੇ ਸਾਵਤ ਸੰਗਯਾਸੇਬੋਲੀ ਜਾਤੀਹਿੰ ::
 :: :: ਇਤਿ ਚਾਰ ਸਕਲ ਆਤਸੀ ਅਰਥਾਤ੍
 ਅਗਿਨੀ ਕਾ ਸਵਭਾਵ ਰਖਤੀ ਹੈ ਔਰ ਉਨਕਾ ਪੂਰਬ
 ਹੋਤਾ ਹੈ ਜੈਸਾ ਕਿ :: :: ਚਾਰ ਸਕਲੇਵਾਦੀ

ਅਰਥਾਤ ਵਾਯੂ ਕਾ ਸੁਭਾਵ ਰਖਦੀ ਹੈ ਔਰ ਦੇਸ ਉਨ
 ਕਾ ਉਤਰ ਨਿਯਤ ਹੈ ਜੈਸਾ ਕਿ ॥ ੧ ॥ ॥ ਚਾਰ
 ਸਕਲ ਆਬੀ ਜਲ ਕਾ ਸੁਭਾਵ ਰਖਤੀ ਔਰ ਦੇਸ ਉਨ
 ਕਾ ਪੂਰਬ ਹੋਤਾ ਹੈ ਜੈਸਾ ਕਿ ॥ ੨ ॥ ॥ ਚਾਰ
 ਸਕਲ ਆਬੀ ਜਲ ਕਾ ਸੁਭਾਵ ਰਖਤੀ ਔਰ ਦੇਸ
 ਉਨਕਾ ਪਛਿਮ ਪਰਸਿਧ ਹੈ ਜੈਸਾ ਕਿ ॥ ੩ ॥ ॥
 ਚਾਰ ਸਕਲ ਖਾਕੀ ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰਿਥਬੀ ਕਾ ਸੁਭਾਵ
 ਰਖਤੀ ਹੈ ਔਰ ਦੇਸ ਉਨਕਾ ਦਖਿਣ ਮਾਨਾ ਗਿਆ ਹੈ
 ਜੈਸਾ ਕਿ ॥ ੪ ॥ ॥ ॥ ਰਮਲਗਜ ਪੂਰਖ ਕੋ ਚਾ

ਹੀਏ ਕਿ ਇਨ ਪੂਰਬੋਕਤ ਸਵਭਾਵੇਂ ਔਰ ਸਰੂਪੋ ਕੋ
 ਅਵਸਯ ਕੰਠ ਕਰੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨਕਾ ਕਾਮ ਬਹੁਤ
 ਪੜੇਗਾ ਖਾਰਜੋ ਮੇ ਦੇ ਸਕਲ ਸੁਭ ਹੈ ਔਰ ਦੇ ਅਸੁਭ
 ਹੈ ਸੁਭ ਏਹ ਹੈ ॥ ੧ ॥ ਅਸੁਭ ਏਹ ਹੈ ॥ ੨ ॥ ਖਾਰਜ
 ਸਕਲੇ ਜਾਤਰਾਂ ਔਰ ਰੇਗ ਨਿਬਿਤੀ ਪਰਸੂਤ ਸਤਰੁ
 ਸੰਕਟ ਸੇ ਨਿਕਲਨਾ ਇਤਯਾਦਿ ਪਰਸਨੋ ਮੇ ਜਦ ਪ
 ਰਥਮ ਘਰ ਮੇ ਆਵੇ ਤੋ ਸਰੇਸਟ ਹੋਤੀ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਸੁਭ
 ਮੇ ਸੁਖ ਸਹਿਤ ਔਰ ਸਵਾਧੀਨਤਾ ਸੇਕਾਰਜ ਸਿਧਿ ਕਹੈ
 ਔਰ ਅਸੁਭ ਮੇ ਦੁਖ ਸਹਿਤ ਪਰਾਧੀਨਤਾ ਸੇ ਕਾਰਜ

ਸਿਧਿ ਕਹੈ ॥

ਦਾਖਲ ਸ਼ਕਲੇ ਮੇਂ ਤੀਨ ਸੁਭ ਹੈ ਔਰ ਏਕ ਅਸੁਭ
ਹੈ ਸੁਭ ਏਹ ਹੈ = = : ਅਸੁਭ ਏਹ ਹੈ = ਦਾਖਲ
ਸ਼ਕਲੇ ਮਿਲਾਪ ਬਿਥਾਹ ਤਥਾ ਕਿਸੀ ਪਰੋਖ ਪਦਾਰਥ
ਕੋ ਪਰਤਯਖ ਕਰਨੇ ਕੇ ਪਸਨੋ ਮੇਂ ਜਦਿ ਪ੍ਰਥਮ ਘਰਮੇ
ਪੜੇ ਤੋ ਸਰੇਸਟ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਸੁਭਸੇ ਸੁਖ ਪੂਰਬਕ ਸੀਘ੍ਰ
ਕਾਰਜ ਸਿਧਿ ਕਹੈ ਔਰ ਅਸੁਭ ਸੇ ਕਠਿਨਤਾਂ ਔਰ ਬਿ
ਲੰਬ ਸੇ ਕਾਰਜ ਸਿਧਿ ਕਹੈ ॥

ਮੁਨ ਕਲਬ ਮੇਂ ਸੁਭ ਦੋਹੈ ਔਰ ਦੋਹੀ ਸਕਲੇ ਅਸੁ

ਭ ਹੈਂ ਦੋਨੋ ਸੁਭ ਏਹ ਹੈਂ :: ਅਸੁਭ ਦੋਨੋ ਏਹ ਹੈਂ
:: :: ਮੁਨਕਲਬ ਸਕਲੇ ਸਨਾਨ ਔਰ ਚਕ੍ਰਮਨ
ਔਰ ਬਿਲਾਸ ਖੇਲ ਕੇ ਪਰਸਨੋ ਮੇਂ ਜਦਿ ਪਰਥਮ ਘਰ
ਮੇਂ ਪੜੇ ਤੋ ਸਰੇਸਟ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਸੁਭਸੇ ਸੁਭ ਫਲ ਸੀਘ੍ਰ
ਕਹੈ ਔਰ ਅਸੁਭ ਮੇਂ ਬਿਲੰਬ ਸੇ ॥

ਸਾਬਤ ਸ਼ਕਲੇ ਮੇਂ ਭੀ ਦੋ ਸੁਭ ਔਰ ਦੋ ਅਸੁਭ
ਹੈ ਸੁਭ ਦੋਨੋ ਏਹ ਏਹ ਹੈ :: ਅਸੁਭ ਦੋਨੋ ਏਹ ਹੈ
:: :: ਸਾਬਤ ਸ਼ਕਲੇ ਇਸਥਿਰ ਕਾਰਜੋ ਕੇ ਪਸਨੋ
ਮੇਂ ਜਦਿ ਪਰਥਮ ਘਰ ਮੇਂ ਪੜੇ ਤੋ ਸਰੇਸਟ ਹੈ ਪਰੰਤੂ

ਧਾਤੁ ਮੂਲ ਜੀਵਾ:

ॐ	मूल
॥०॥	नीष
॥०॥	नीष
॥०॥	मूल
॥०॥	यात्र
॥०॥	मूल
॥०॥	यात्र
॥०॥	मूल
॥०॥	यात्र

ਇਨਕਾਂ ਕਾ ਕਾਮ ਮੁਕ ਪਰਸ਼ਨ ਮੇਂ ਵਾ ਮੁਸਟੀ

ਯਦਿ ਤਨਿ ਭਾਵ ਕਾ ਪ੍ਰਸਨੁ ਦੇਖਨਾ ਹੋ ਤੋ ਦਾਇਰੇ
ਸਕੁਨ ਕੇ ਕਰਮਾਨੁਸਾਰ ਪਰਥਮ ਘਰ ਕੋ ਦੇਖੋ ਦੁਖ
ਸੁਖ ਰੋਗ ਤਥਾ ਮੂਕ ਘਸਨ ਔਰ ਕਾਰਯੋ ਕੇ ਆਰੰਭ
ਕਾ ਸੰਬੰਧ ਤਨੁ ਭਾਵ ਕੇ ਸਾਥ ਹੈ ਸਭ ਬਾਤੇ ਪਰਥਮ
ਘਰ ਸੇ ਦੇਖਨੀ ਚਾਹੀਏ ॥

ਜਦਿ ਧਨ ਭਾਵ ਕਾ ਪ੍ਰਸਨ ਦੇਖਨਾ ਹੋ ਤੇ ਪ੍ਰਸਤਾਰ
ਕੇ ਦਿਵਤੀਯ ਘਰ ਸੇ ਦੇਖੇ ਕਰਯ ਬਿਕਰਯ ਦੇਨਾ
ਏਨਾ ਧਨੀ ਬਰਧਨ ਪਰੋਖ ਸੇ ਕਿਸੀ ਬਾਤ ਕਾ ਪਤਰ

ਖ ਹੋਨਾ ਭਿਠੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਕਾ ਆਨਾ ਖੇਤੀ ਤਥਾ ਬਿਪਾਰ
ਔਰ ਦਾਤੀਤ ਕਾਰਪੰਨ ਵੈਰ ਕਿਸੀਕੇ ਪਾਸ ਧਨਾਇ
ਨਿਧਿ ਕਾ ਰਖਨਾ ਛੋਟੇ ਬਾਲਕ ਤਥਾ ਹਾਨਿ ਲਾਭ ਇ
ਤਜਾਇ ਕਾਰਜੋ ਕਾ ਸੰਬੰਧ ਧਨ ਭਾਵ ਕੇ ਸਾਥ ਹੈ ਦਿ
ਤੀਯ ਘਰ ਸੇ ਦੇਖੋ ॥ ੩ ॥

ਯਾਦਿ ਸਹਜ ਭਾਵ ਕਾ ਪ੍ਰਸਨ ਦੇਖਨਾ ਹੋ ਤੋ ਤੀਤੀ
ਯ ਘਰ ਸੇ ਦੇਖੋ ਭਾਈ ਬਹਿਨ ਤਥਾ ਰਾਜਾ ਔਰ ਸਮੀ
ਪੀ ਸਵਰਣ ਚਾਂਦੀ ਸੁਪਾਨ ਵਿਚਾਰ ਭਿਤ੍ਰਯ ਯਾ ਮਾਂਤਾ
ਔਰ ਦਾਈ ਬਿਦਯਾ ਮਿਤਰ ਹਾਨਿ ਇਤਯਾਦਿ ਕਾ

ਸੰਬੰਧ ਸਹਜ ਭਾਵ ਸੇ ਹੈ ਤਿਤੀਯ ਘਰ ਸੇ ਦੇਖੋ ॥ ੪॥
ਯਦਿ ਸੁਹਿਰਦ ਭਾਵ ਕਾ ਪ੍ਰਸਨ ਦੇਖਨਾ ਚਾਹੋ ਤੋ
ਚਤੁਰਥ ਘਰ ਕੇ ਦੇਖੋ ॥ ੧॥ ਤਾ, ਸੁਖ, ਬੰਨ, ਉਪਾਧਨ,
ਹਾਟ, ਗ੍ਰਿਹ ਖੂਪ, ਤੜਾਗ, ਬਿਦਯਾਰੰਭ, ਦਵਾਹੁ ਮਾ
ਧਨ, ਬਿਛਾਰੋਪ, ਖੇਤੀ, ਬੀਜ ਭਾਲਨਾ, ਕਿਲਾ, ਕੋਟ
ਭੂਕੰਪ, ਇਤਾਯਦ ਪ੍ਰਸਨੋ ਕਾ ਸੰਬੰਧ ਸੁਹਿਰਦ ਭਾਵ ਕੇ
ਸਾਥ ਹੈ ਚੌਥੇ ਘਰ ਸੇ ਦੇਖੋ ॥ ੫ ॥

ਯਦਿ ਸੁਤ ਭਾਵ ਕਾ ਪ੍ਰਸਨ ਦੇਖਨਾ ਹੋ ਤੋ ਪੰਚਮ
ਭਾਵ ਕੇ ਦੇਖੋ। ਸੰਤਤਿ, ਪਰਮ ਮਿਤ੍ਰ ਅਰਥਾਤ ਮਾਸੂਕ

ਸਿਰੋਪਾਵ, ਸੰਗਾਤ, ਸਮਾਚਾਰ, ਚਿਠੀ, ਖਾਂਨ ਪਾਨ, ਅ
ਲਾਹਦ, ਖੇਲ, ਤਮਾਸ਼ਾ, ਮਲੁਜੁਧ, ਆਤਿਥਯਾ, ਸਾਸ
ਤਰ, ਅਸਤਰ, ਬਾਬਾਨ ਬਿਦਯਾ, ਦਯੂਤ, ਕਿਸੀ ਕੀ
ਸਹਾਯਤਾ ਕਰਨੀ ਕਰਾਨੀ, ਨਦੀਨ ਬਸਤਰ ਧਾਰਣ,
ਨਵੀਨ ਮਦਿਹਾ ਕਾ ਪਾਨ, ਇਤਯਾਦਿ ਕਾ ਸੰਬੰਧ ਸੁਤ
ਭਾਵ ਕੇ ਸਾਥ ਹੈ ਪੰਚਮ ਘਰ ਸੇ ਦੇਖਨੇ ਚਾਹੀਏ ॥੫॥
॥੬॥ ਯਦਿ ਰਿਪ ਭਾਵਕਾ ਪਰਸਨ ਦੇ ਖਨਾ ਹੋ
ਤੋ ਖਸਟ ਘਰ ਕੇ ਦੇਖੋ । ਸਤਰ, ਰੋਗ, ਦੁਖ, ਕਾਰਾਚਾ
ਰ, ਕਲੰਕ ਲਗਨਾ ਵਾ ਲਗਾਨ, ਪਰਭ੍ਰਿਤਯ ਕਾ

ਬੇਰਨਾ, ਛੋਟਾ ਰੋਪਾਯਾ ਪਸ, ਪੰਛੀ, ਛਿਪੀ ਹੂਈ ਬਸਤੁ
ਦੇਰੀ ਸਿਖਯ, ਚਿੰਤਾ ਸ਼ੋਕ, ਟੋਨਾ, ਯੰਤਰ, ਮੰਤਰ, ਨੌਕ
ਰੀ, ਬ੍ਰਿਧੋ ਕੀ ਸ਼ੇਵਾ, ਸੋਨਾ ਗਰਭ, ਮੰਦ ਕਰਮੋ ਕਾ ਕ
ਰਨਾ ਵਾ ਜਾਨਨਾ, ਹਿੰਸਾਘਾਤ, ਇਤਯਾਦਿ ਸਬ ਖਸਟ
ਘਰ ਸੇ ਦੇਖੋ ॥ ੬ ॥ ੨ । ਯਦਿ ਜਾਯਾ ਭਾਵਕੇ ਪ੍ਰਸਨ
ਦੇਖਨੇ ਹੋ ਤੋ ਸਪਤਮ ਘਰ ਸੇ ਦੇਖੋ ॥ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਬਿਬਾਹ
ਪਰੋਖ ਕਾ ਬ੍ਰਿਤਾਤ, ਸਮਰਘ ਮਹਰਘ ਸਵਗੋਤਰ,
ਸਾਂਝੀ ਸਮੀਪ ਕੀ ਜਾਤਰਾ ਦਾਵਾ ਕਰਨਾ ਕੋਈ ਭਾਗ
ਗਿਆ ਹੋ ਚੋਰ ਛਾਪਾ ਮਾਰਨਾ ਕੋਤੀ ਬਕੀਲ ਬਨਾਨਾ

ਅਖੇਰ ਬਿਰੋਧ ਮੁਕਦਮੇ ਕਾ ਉਚਯਸ ਇਤਯਾਦਿ ਸਵ
ਸਪਟਮ ਘਰ ਸੇ ਦੇਖਨੇ ਚਾਹੀਯੇ ॥ ੭ ॥

॥ ੮ ॥ ਯਦਿ ਮ੍ਰਿਤਯੂ ਭਾਵ ਕਾ ਪਰਸਨ ਦੇਖਨਾ
ਹੋ ਤੇ ਅਸਟਮ ਭਾਵ ਕੋ ਦੇਖੋ ॥ ਮਰਿਤਯੂ ਭਯ ਰੋਗ
ਸਵਾਮਿਤਰ ਭਾਗੀ ਹੂਈ ਇਸਤੀ ਰਿਣ ਦੇਨਾ ਲੇਨਾ
ਭਯ ਬਿਘਾਤ ਅਗਨਿ ਦਾਹ ਜਲਮੇ ਭੂਬਨਾ ਖੁਧਾ ਪਿ
ਪਾਸਾ ਇਤਯਾਦਿ ਕੋ ਖਸਟਮ ਘਰ ਸੇ ਦੇਖੋ ॥ ੮ ॥

॥ ੯ ॥ ਯਦਿ ਧਰਮ ਭਾਵ ਕਾ ਪ੍ਰਸਨ ਹੋ ਤੇ ਨਵਮ
ਘਰ ਸੇ ਦੇਖੋ। ਦੂਰ ਕੀ ਯਾਤਰਾ ਭਾਗੀ ਬਿਦਯਾ ਕੀ

ਪਰਾਪਤ ਸੋਹੀਦ ਪਰਤਗਯਾ ਵਾਚਾਬੰਦ ਭਾਗਯ ਅ'
ਗਾਮ ਰਸਾਯਣ ਵਿਦਯਾ ਸਵਰਗ ਨਰਕ ਮੋਖ ਈਸਰ
ਜੀਵ ਤੀਰਥ ਬਰਤ ਇਤਯਾਦ ਸਭਕੋ ਨਵਮ ਪਰ ਸੇ
ਦੇਖੋ ॥

॥ ੧੦ ॥ ਯਦਿ ਕਰਮ ਭਾਵ ਕਾ ਪ੍ਰਸਨ ਹੋ ਤੇ ਦ
ਸਮ ਘਰ ਸੇ ਦੇਖੋ ਪਿਤਾਭਾਗਯ ਪਰਸਿਰਤੀ ਅਭਯਾਸ
ਮਾਨਪਰਾਕਲਟਾ ਰਾਜ ਦਵਾਰ ਅਕਾਸ ਬੈਰਯ ਗਰੂ
ਕਾਰਜ ਰੰਭ ਬਰਖਾ ਟਹਿਲਸੇਵਾ ਇਤਯਾਦਿਕੋ ਦਸਮ
ਘਰ ਸੇ ਦੇਖੋ ॥ ੧੦ ॥

॥ ੧੧ ॥ ਯਦਿ ਲਾਭ ਭਾਵ ਕਾ ਪਰਸਨ ਦੇਖਨ
ਹੋ ਤੋ ਏਕਾਦਸ ਘਰ ਸੇ ਦੇਖੋ ॥ ਆਸਾ ਪਰਤਖ ਰਾਜ
ਕਾ ਕੋਖ ਰਾਜ ਮੰਤਰ ਧਨੀ ਪੰਚ ਮਹੰਤ ਵਾਢੀ ਲੋਨ
ਦੇਨਾ ਜਾਗੀਰ ਇਤਯਾਦ ਕੇ ਏਕਾਦਸ ਘਰ ਸੇ ਦੇਖੋ ਯੇ
ਪੂਰਬੋਕਤ ਬਿਵਹਾਰ ਚਤੁਰਥ ਘਰ ਕੇ ਸਾਥ ਭੀ ਸੰਬੰਧ
ਰਖਤੇ ਹੈ ॥ ੧੧ ॥

॥ ੧੨ ॥ ਯਦਿ ਬਜਯ ਭਾਵ ਕਾ ਪਰਸਨ ਦੇਖਨਾ
ਹੋਵੇ ਤੋ ਦਵਾਦਸ ਘਰ ਸੇ ਦੇਖੋ ਬਜਯ ਸਤਰੁ ਫੰਧੁਅ
ਬਡਾ ਚੌਪਾਯਾ ਪਸੁ ਪੁਰਾਨਾਰੋਗ ਰਾਜ ਰੋਗ ਏਕ ਅਸ

ਬਾਨ ਸੇ ਦੂਸਰੇ ਅਸਥਾਨ ਕੋ ਜਾਨਾ ਬਦਲੀ ਹੋਨਾ ਇ
ਤਯਾਦਿਸ਼ਵ ਦੁਆਦਸ ਭਾਵ ਸੇ ਬਚਾਰੇ ਤੇਰਹ ਚੰਦਹ
ਪੰਦਰਹ ਔਰ ਸੋਲਹ ਏਹ ਚਾਰ ਘਰ ਅਨਯ ਕਾਮੇ ਕੇ
ਨਿਮਿਤ ਹੈ ਪੂਰਬੋਕਤ ਸਵ ਪਰਸਨ ਬਾਰ ਘਰ ਪਰਯੰ
ਤ ਹੀ ਦੇਖਨੇ ਚਾਹੀਏ ॥ ੧੨ ॥

ਅਥ ਸਕਲੇ ਰੇ ਸਰੂਪ ਔਰ ਅਸਥਾਨ ਔਰ ਜਾਤਿ
ਕਥਨ ਹੋਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਚੋਰ ਪ੍ਰਸਨੇ ਸੇ ਅਤਯੰਤ ਕਾਮ
ਦੇਤੀ ਹੈ ॥

ਰਮਲਗਯ ਇਨਕੋ ਅਵਸਥ ਕੰਠ ਕਰੇ

≡ ਲੰਬਾ ਦੇਹ ਕਰਿਸ ਸਰੀਰ ਦਾੜੀ ਲੰਬੀ ਨੀਚੇ
ਕਾ ਦਾਤ ਟੂਟਾ ਹੂਆ ਮੁਖਲੰਬਾ ਲਘਗਰੀਬਾ ਸੁਭਾਖ
ਕ ਸੁਭ ਚਿੰਤਕ ਸਤਕਰਮੀ ਸਿਰ ਸੇ ਖਲਵਾਟ ਗਰੀ
ਬਾ ਵਾ ਮਸਤਕ ਪਰ ਤਿਲਕੇਮਸਾ ਵਾ ਦਾਗ ਗੋਧੂਮ
ਬਰਣ ਵਾ ਪਤੀਬਰਲ ਸਿਰਛੋਟਾ ਨੇੜ ਬਡੇ ਸੁੰਦਰ
ਮੁਖ ਮਧਯਬਯ ॥

≡ ਮਧਯਕਾਯ ਦੀਰਘ ਸਿਰ ਗੋਲਮੁਖ ਰੋਮ ਅ
ਤਿਕ੍ਰਿਸਨ ਬੁਡੀ ਗਰੀਵਾ ਦੀਰਘਉਦਰ ਕਟਾ ਹੂਆ
ਅਸਟ ਅਰਥਾਤਰ ਹੇਠ ਬੁਲ ਲਾਲ ਬਰਣ ਭਿਕੁਟੀ

ਮਿਲੀ ਹੂਈ ਛੋਟੇਕਾਨ ਕ੍ਰਿਸਨਾਨੇਤਰ ॥

≡ ਮਧਯਕਾਯ ਹਰਿਤ ਬਰਣ ਗਰੀਬਾਪਾਦ ਜਘਾ
ਪਤਲੀ ਔਰ ਲੰਬੀ ਝੂਠਾ ਅਥਵਾ ਪੀਤਬਰਣ ਬਿਲੇ
ਨੇਤਰ ਭਰਿਕਟੀ ਬਿਸਾਲ ਸੀਤਲਾਕੇ ਚਿਨ੍ਹ ਮੁਖਪਰ
ਕਰੋਧੀ ॥

≡ ਲੰਬਾ ਦੇਹ ਦੀਰਘ ਸਮਸਟ ਬ੍ਰਹਿਮਾਨ ਯਾਵਨੀ
ਬ੍ਰਹਿਮਾਨ ਯਾਵਨੀ ਬਿਦਯਾ ਕਾ ਬੇਤਾ ਚਿਤਰ ਲਿਖਕ
ਦੀਰਘ ਸਿਰ ਗੋਧੂਮ ਬਰਣ ਨੇਤਰ ਕਾਲੇ ਬਹੁਤ ਮਿ
ਲਾਪੀ ਬਡੇ ਸਬਦ ਵਾਲਾ ਉਤਮ ਬੇਡੇ ਨਾਕ ਵਾਲਾ

ਦਾਂਤ ਬਡੇ ਦੇਹ ਪਰ ਫੋੜਾ ਵਾ ਫੋੜੇ ਕਾ ਦਾਗ ॥

ਮਧਯਕਾਯ ਦੁਰਬਲ ਗੋਲ ਮੁਖ ਸਮਸਰ ਰਹਿਤ
ਸੁੰਦਰ ਕਾਲੇ ਨੇਤਰ ਤਿਰਛੀ ਭਰਿਕਟੀ ਬਾਂਈ ਆਖ
ਕਾਂਟੀ ਅਥਵਾ ਦਹਿਣੀ ਪਰ ਕੋਈ ਦਾਗ ਮਦਯਾਪ
ਵਾ ਮਦਯਕਾ ਬਿਕ੍ਰੇਤ ਠਠਾ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਬਾਲ ਭੂਰੇ
ਸੇ ਸੁਅਲਤ ਸੰਤਾਨ ॥

ਛੋਟਾ ਦੇਹ ਕ੍ਰਿਸਨ ਬਰਣ ਬਿੜਾਲ ਨਜਨ
ਸਿਰ ਛੋਟਾ ਗੋਲ ਮੁਖ ਬਡਾ ਦਾਂਤ ਛੋਟੇ ਪੇਟ ਬਡਾ ਸ
ਮਸਟ ਬਹੁਤ ਨੀਚੇ ਕੀ ਟੰਗ ਲੰਬੀ ਪੈਰ ਛੋਟੇ ਸਿਰ

ਦਾ ਪੇਟ ਪਰ ਸਸਤਰ ਕੇ ਘਾਵ ਕਾਨ ਛੋਟੇ ਹੁਏ

ਮਧਯਕਾਯ ਭਾਰੀ ਗੋਲ ਮੁਖ ਸਿਰ ਵਡਾ ਕ
ਲਾ ਰੰਗ ਹੋਠ ਮੋਟੇ ਮੁਖ ਵਾ ਦਹਿਨੇ ਪੈਰ ਪਰ ਚਿੰਨ
ਨੀਚੇ ਕਾ ਧੜ ਬਡਾ ਬਜਭਰਾਰੀ ਕ੍ਰੁਰਾਤਮਾ ਨਾਕ ਵਾ
ਪੈਰਮੋਕੋਈਦੋਖ ਲੰਗੜਾ ਬਿਧ ਲੰਬਾ ਦੇਹ ਹਿੰਸਕ
ਬਿਘਾਤਕ ਚੋਰ ਪਰਪੁਤ੍ਰ ਲੜਾਕਾ ਮੁਖ ਪਰ ਸਸਤਰ
ਕਾ ਘਾਵ ਚੇਰਕ ਮੁਖ ਦਾਂਤ ਕਾਲ ਵਾ ਦੋਖੀ ਰਪੜਾਸੀ
ਦੂਤ ॥

ਸਬੂਲ ਦੇਹ ਗੋਲ ਸਿਰ ਸਵੇਤ ਵਾ ਗੋਰ ਬੇ

ਸਾਲ ਨੇਤਰ ਵਾਹਿਨੇ ਕੁਚ ਪਰ ਚਿੰਨ ਅਥਵਾ ਪੇਟ ਪ੍ਰ
 ਚਿੰਨ ਵਾ ਮਸਾ ਸੁਏਤ ਨੁਸ਼ਟ ਭਾ ਛੀਤਕੇ ਚਿੰਨ ਦੇਹ
 ਪਰ ਕੰਠ ਵਾ ਕਟਿ ਸੇ ਚਿੰਨ ॥

ਭਰਵੀਰ ਮਾਕਾਜ ਵਾ ਮਧਕਾਜ ਪੀਤਬਰਣ ਵਾ
 ਗੁਰਮੰਤਰੁ ਪੁਰਖਾਰਥੀ ਸਿਰ ਛੋਟਾ ਜੁਵਾ ਪਤਲੀ
 ਗਹੀਰਾ ਸਿਰ ਪਰ ਚਿੰਨ ॥ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲੰਬਾ ਕਦ ਗੋਲ
 ਮੁਖ ਛੋਟੀ ਚਿਹਨਾਕ ਭੂਰੇ ਕੇਸ ਸਿਰ ਛਾਤੀ ਬਡੀ
 ਕਦੀ ਸੁਖਮ ਸੁੰਦਰ ਮੁਖ ਮੁਖ ਵਾ ਪੈਰ ਪਰ ਚਿੰਨ ॥

(ਸਭੇ ਦੇਖਣੀ ਕੀ ਭਾਗਿ ਨ ਦੂਜੀ ਪੋਥੀ)

‘श्री रमेश’ जो साथ लिये हैं, ‘सूरज, सत्, आनन्द प्रकाश’ ।
फैला जिससे इस घर में है, वास्तव में इनका प्रकाश ॥५॥

‘पन्त’ यही है परमेश्वर से, निनय प्रार्थना प्रेम भरी ।
चिरजीवी दोनों दम्पति हों, दुख वेन यह हरी भरी ॥६॥

स्वागत मिल कर हम सब करते, प्रिय स्वजनो, हे बन्धु जनो !
पत्र, पुष्प, जल सेवक का यह, है इसको स्वीकार करो ॥७॥

भूली विसरी त्रुटियों में तुम, ध्यान नहीं देना हे मित्र ।
‘भूषण चमा महा पुरुषों का’, बना रहा है नित ही चित्त ॥८॥

लाड़ प्यार में यही अशोभा, कन्या यह भोली भाली ।
‘जगदीश प्रसाद’ को सौंपा इसको, बड़े यत्न से गई सम्भाली ॥९॥

बड़े नम्र शब्दों में मित्रो ! अर्पित है यह ‘स्वागत पत्र’ ।
बना रहे सम्बन्ध हमारा दम्पति का यश भी सर्वत्र ॥१०॥

समर्पकः—

राजेश्वर प्रसाद,

सढौरा निवासी ।

तिथि : १८-६-५६

आर्य प्रिंटिंग प्रेस, अम्बाला छावनी ।

URGENT
PRESS MATTER

ON INDIA GOVERNMENT SERVICE

①

HNPF

The Editor,
"Gurukul Patrika". (Monthly),
Gurukul Vishwa Vidyalaya,
~~Wardha (M.P.)~~

Handwritten signature

SS INFORMATION BUREAU
GOVERNMENT OF INDIA
NEW DELHI-2

57 18.75.00

3

SS INFORMATION BUREAU
GOVERNMENT OF INDIA
NEW DELHI-2

9.57 18.75.00

श्री सुसली स्वा. ८।
गुंदन जैरी-
मजु १। १५
जायफल मासे ८
रात्रि मासे ८
कुसर मासे ८
लो गमासे ८
यन मासे ८
तल की मिरी मासे ८
ककड़ी की मिरी मासे ८
बीरे की मिरी मासे ८
तज मासे ८
कड़ी लायची के दाने मासे ८
पतरंग मासे ८
नाग के सर मासे ८
त्रिकुट मासे ८
बाट सर ८
दुध पांय सर
वादा मकी मिरी।
व्यसो कि मिरी
धीव।

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

831242
10210

श्रीमान् ला० वृजभूषण जी की सुपुत्री आयुष्मती प्रमिला,

—विधा—

श्रीमान् ला० सुमेरचन्द जी के सुपुत्र चिरंजीव जगदीशप्रसाद जी.

सुजयनगर निवासी के शुभ विवाह समारोह में, १९८२, मार्ग शुक्ल अश्वि वसन्ति :-

स्वागत पत्र

आनन्दकन्द श्री कुशाग्रज की, तथा प्रेम बंधें हैं आज ।

‘अमरनाथ’ की अमरवेल में, छाया फूलों का सुख साज ॥१॥

‘वृजभूषण’ श्री ‘सुमेरचन्द’ के, घर छाया आनन्द प्रकाश ।
कुल में जन्मे इन दोनों के, ‘प्रोमीला, जगदीश प्रसाद’ ॥२॥

जोड़ी दोनों की नित फूले, बड़े प्रेम का अचल सुहाग ।

निरय नये आनन्द मनावें, खेलें सदा प्रेम का फाग ॥३॥

‘वेदों के’, ‘भारत के’, ‘कुल के’, ‘भूषण’ चाचा आनन्द भरे ।

शुभ मुहूर्त में इन दोनों के, मन में बहुत उमङ्ग भरे ॥४॥

इत्यभिगुताः 'सईशां चक्रे कस्मिन्नहमुत्क्रान्ते उत्क्रान्तोभविष्यामि कस्मिन्वा प्रतिष्ठिते प्रतिष्ठास्यामीति सप्राणमसृजततेति' श्रुतावुत्क्रान्त्याधुपाधित्वं प्राणस्योक्तं तथा 'सधीः स्वगोभूत्वेमं लोकमतिक्रामति मृत्योरूपाणि ध्यायतीव लेलायतीवेत्यादि' श्रुतावुत्क्रान्त्याधुपाधित्वं बुद्धेशक्तं स्रतन्त्रोपाधिभेदे च जीवभेदप्रसङ्गः तस्मात् बुद्धिप्राणयोरैकत्वेनैवोत्क्रान्त्याधुपाधित्वं युक्तं भेदव्यपदेशश्च क्रियाशक्तिभागदर्शनमेकत्वेऽपि न त्रिरुद्धमनुभवसिद्धत्वात् दृष्टिदृष्टिलयेन सर्वलयेपि प्राण-
विशेषात् सुषुप्तौ च ज्ञानशक्तिभागलयेऽपि क्रियाशक्तिभागदर्शनमेकत्वेऽपि न त्रिरुद्धमनुभवसिद्धत्वात् दृष्टिदृष्टिलयेन सर्वलयेपि प्राण-
व्यापारवच्छरीरस्य सुषुप्तोपाधित्वेन रूपेण परैः कल्पितत्वाच्च तस्मादुभयथापि व्यपदेशभेदउपपन्नः दैवं च अनुग्राहकदेवताजातं च शब्दस्त-
थेत्यनुकर्षणार्थः अत्र कारणार्गे पञ्चमं पञ्चतङ्ग्यापूरणं एवशब्दस्तथाशब्देन संबध्यमानोऽनात्मत्वभौतिकत्वकाल्पितत्वाद्यवधान-
र्थः पञ्चानामपि तत्र शरीरस्य कर्तृकरणक्रियाविधानस्य 'देवतापृथिवी यत्रास्य पुरुषस्य सृतस्याग्निं वायुप्येति दातं प्राणश्चक्षुरादित्यं

ननुवेद्योतनामधितीयेतात्, नसर्व
वेवोक्तंअथनालधिखानादिपंचक
मप्युक्ता तदेतलनिःइत्यतन्नाहअत
इति=५

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

प्रश्नो निष्कर्षं निश्चि यं ज्ञानं इत्यादिवचनैः कृतं स्पष्टं कृतं अतः ज्ञानात्मानात्मनोः तत्त्वनिश्चयं
यत्र ^{यवा} अथवा वेदप्रतिपादितकर्मणां नाना कृतमिति तेषां ज्ञानं परित्यागो यस्य श्रवणाय तत्कृतो
निरतिशयपुरुषार्थप्राप्त्यर्थं सर्वानर्थनिवृत्त्यर्थं च ज्ञातव्यानि जीवोन्नततयारक्यं तद्वाधोपयोगिनश्च श्रवणादयः पदार्थाः सङ्ख्यायन्ते
व्युत्पाद्यन्तेऽस्मिन्निति साङ्ख्यं वेदान्तशास्त्रं तस्मिन्नात्मवस्तुमात्रप्रतिपादके किमर्थमनात्मभूतान्यवस्तूनि लोकसिद्धानि च कर्मकारणानि
पञ्च प्रतिपाद्यन्त इत्यतः शास्त्रविशेषणं कृतान्त इति कृतमिति कर्मोच्यते तद्वान्तः परिसमाप्तिस्तत्त्वज्ञानोत्पत्त्या यत्र तस्मिन् कृतान्ते
शास्त्रे प्रोक्तानि प्रासिद्धान्येव लोकेऽनात्मभूतान्येवात्मतया मिथ्याज्ञानारोपेण गृहीतान्यात्मतत्त्वज्ञानेन बाधसिद्धये हेयत्वेनोक्तानि यदा
ह्यन्यधर्म एव कर्मात्मन्यविद्ययाऽध्यारोपितमित्युच्यते तदा शुद्धात्मज्ञानेन तद्वाधात्कर्मणोऽन्तःकृतो भवति अत आत्मनः कर्मा-
संबन्धप्रतिपादनायानात्मभूतान्येव पञ्च कर्मकारणानि वेदान्तशास्त्रे मायाकल्पितान्यनुदितानि न हि तात्ममात्रतात्पर्यहानिस्तेषां तदङ्गत्वेनै-
वेतरप्रतिपादनात् इहापि च सर्वकर्मन्तत्वं ज्ञानस्य प्रतिपादितं सर्वं कर्माखिलं पार्थ ज्ञाने परिसमाप्यत इति तस्माज्ज्ञानशास्त्रस्य क-
र्मन्तत्त्वमुपपन्नम् ॥ १३ प्रमाणमूलानि कर्मकारणानि पञ्चात्मनो कर्तृत्वसिद्धयर्थं हेयत्वेन ज्ञातव्यानीत्युक्ते कानि तानीत्यपेक्षायां
नान्यरूपमाह द्वितीयेन इच्छाद्वेषसुखदुःखचेतनाभिव्यक्तेराश्रयोऽधिष्ठानं शरीरं तथा कर्ता यथाधिष्ठानमनात्मा भौतिकं माया-

ननु वेदोक्तानामधिनीयेतामर्थं सर्वं
भौतिकं अथ नालधिष्ठानादिमन्त्रकं
मप्युक्तत्वा तद्वैतहानिः इत्यत आह अतः
सि = ५

नाभूतकार्योऽहङ्कारो
मायाकल्पितश्चेति

५७५

तस्य हेतवः ॥

श्रोत्रं मनश्चन्द्रं पृथिवीं शरीरमिति । श्रुतौ वागाद्याधिष्ठात्र्यग्न्यादिभिः सहशरीराधिष्ठातृत्वेन पृथिवीपाठात् कर्तुरहङ्कारस्याधिष्ठानी देवता
रुद्रः पुराणादिप्रसिद्धः करणानां चाधिष्ठात्र्योदेवताः सुप्रसिद्धाः श्रोत्रत्वकूचक्षुरसनत्राणानां दिग्वातार्कप्रचेतोऽश्विनः वाक्प्राणिपादपायूप-
स्थानां वन्हीन्द्रोपेन्द्रमित्रप्रजापतयः मनोबुद्धयोश्चन्द्रवृहस्पती इति पञ्चप्राणानां क्रियारूपाणां सद्योजातवामदेवाघोरतत्पुरुषेशानाः पुराणप्र-
सिद्धाः भाष्ये दैवमादित्यादिचक्षुराद्यनुग्राहकमित्यधिष्ठानादिदेवतानामप्युपलक्षणम् ॥ १४ ॥ स्वरूपमुक्त्वा तेषां पञ्चानां कर्महेतुत्वमाह
तृतीयेन शरीरं वाचिकं मानसिकं च विधिप्रतिषेधलक्षणं त्रिविधं कर्म धर्मशास्त्रेषु प्रसिद्धं अक्षपादेन चोक्तं 'प्रवृत्तिर्वाग्बुद्धिशरीरारम्भ-
इति' बुद्धिर्मनः अतः प्राधान्याभिप्रायेणोच्यते शरीरेण वाचा मनसा वा यत्कर्म प्रारभते निर्वर्तयति नरः मनुष्याधिष्ठातृत्वाच्छास्त्रस्य कीदृशं कर्म
न्याय्यं वा शास्त्रीयं धर्मं विपरीतं वा अशास्त्रीयमधर्मं यच्च निमित्तचितोष्टितादि जीवनहेतुरन्यद्वा विहितप्रतिषिद्धसमं तत्सर्वं पूर्वकृतधर्माधर्म-
योरेव कार्यमिति न्याय्यविपरीतयोरेवान्तर्भूतं पञ्चैते यथोक्ता अधिष्ठानादयस्तस्य सर्वस्यैव कर्मणो हेतवः कारणानि ॥ १५ ॥ इदानीमेतेषा-

॥ १८३ ॥

मेव कर्मकर्तृत्वादात्मनो न कर्तृत्वमित्यधिष्ठानादिनिरूपणफलमाह तत्र कर्माणि प्रागुक्ते सर्वस्मिन् एवं सति अधिष्ठानादिपञ्चहेतुके सति
 तैर्निर्वर्त्यमाने आत्मानं सर्वजडप्रपञ्चस्य भासकं सत्तास्फूर्तिरूपं स्वप्रकाशपरमानन्दमबाध्यं केवलमसङ्गेदासीनमकर्तारमविक्रियमाद्वि-
 तीयं तु एव परमार्थतः अविद्यया त्वधिष्ठानादौ प्रतिबिम्बितमादित्यमिव तोये तद्भासकमनन्यत्वेन परिकल्प्य तोयचलनेनादित्यश्चलती-
 तिवदधिष्ठानादिकर्मणोऽहमेव कर्तेति साक्षिणमपि सन्तं कर्तारं क्रियाश्रयं यः पश्यत्यविद्यया कल्पयति रज्जुमिव भुजङ्गं सएवं पश्य-
 च्छपि न पश्यत्यात्मानं तत्त्वेन स्वरूपाज्ञानकृतत्वादध्यासस्य सभ्रान्त्या विपरीतमेव पश्यति न यथा तत्त्वमित्यत्र कोहेतुरत आह अकृत-
 बुद्धित्वात् शास्त्राचार्योपदेशन्यायैरनुपजनितविवेकबुद्धित्वात् नहि रज्जुतत्त्वसाक्षात्काराभावे भुजङ्गभ्रमं कश्चन बाधते एवं शास्त्राचार्यो-
 पदेशन्यायैः परिनिष्ठितेऽहमास्मि सत्यं ज्ञानगनन्तमकर्त्रभावनपरमानन्दमनवस्थमद्वयं ब्रह्मेति साक्षात्कारेणुपजनिते कुतोमिथ्याज्ञानतत्का-
 र्यबाधः एतादृशं साक्षात्कारमेव गुरुमुपसृत्यवेदान्तवाक्यविचारेण कुतो न जनयतीत्यत आह दुर्मतिः दुष्टा विवेकप्रतिबन्धकपापेन मलिना

ति दुर्मतिः॥

रस्थापि कौन्तेय न करोति न लिप्यते इत्यादिस्मृतिभ्यश्च तस्मान्नाहं कौन्तेयेयं परमार्थदृष्टेः बुद्धिरन्तःकरणं यस्य न लिप्यते
 नानुशयिनी भवति इदमहमकार्यमेतत् फलं भोक्ष्य इत्यनुतन्धानं कर्तृत्ववातनाभिषिक्तं लेपोनुशयः सत्र पुण्ये कर्मणि हर्षरूपः पापे
 पश्चात्तापरूपः ईदृशेन द्विविधेनापि लेपेन बुद्धिर्न युज्यते कर्तृत्वाभिमानवाधात् तथा च ज्ञानिनं प्रकृत्य भ्रुतिः एतमुद्भवैतेन
 तरतइत्यतः पापमकरवाभेत्यतः कल्याणमकरवाभेत्युभे उहैवैष एतेतरति नैनं कृताकृते तपतः तदेतद्व्याभ्युक्तमेषनि-
 त्योमहिमा ब्राह्मणस्य न कर्मणा वर्धते नोकनीयान् तस्यैवात्मापदेवित्तं विदित्वा न कर्मणा लिप्यते पापकेनेतीति पापकेनेति पुण्यस्या-
 प्युलक्षणं वर्धते कनीयानिति च पुण्यपापयोः परितोषपरिज्ञापाभिप्रायं एवं यस्य नाहङ्करो भावोबुद्धिर्यस्य न लिप्यते सपूर्वोक्त-
 दुर्मतिविलक्षणः सुमतिः परमार्थदर्शी पश्यत्यकर्तारमात्मानं केवलं कर्तृत्वाभिमानाभावादिनिष्ठादित्रिविधकर्मफलभागी न भव-
 तीत्येताद्वानि शाल्वार्थेऽहङ्कराभावबुद्धिलेपाभावौ स्तोनुमाह हत्या हिंसित्वापि सहमानलोक्तान्तर्धानं प्राणिनः न हन्ति हननाक्रि-
 माहिन्तः स्वस्वमेव यदे-

६
 अमुक्तं प्रका-
 शितमेव-
 ॥ १८४ ॥

- (1) ਵਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨਈਨ ਇਤਹਾਸਕ ਇਟਲਸ
- (2) ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ (ਬਿਸਾ ਬੁਜਾ)
- (3) ਸੱਥਾ ਮਿੱਤ੍ਰ
- (4) ਪੰਜਾਬੀ ਘਾਤ ਬੀਤ
- (5) ਪੂਰਾਨ ਕੋਰ
- (6) ਪੰਜ ਸੰਥਾ
- (7) ਤੁਰਖੀ ਰਵੀ ਜੀਵਨ
- (8) ਪ੍ਰੇਮ ਕੋਰ
- (9) ਸਾਮ੍ਹ ਸਾਹ
- (10) ਵਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕ ਰਚਾ.
- (11) ਦੀਪ ਕੋਰ
- (12) ਸੁਲੱਖੀਆਂ ਇੰਦੁ ਕੋਰ
- (13) ਜਗਤ-ਤਮਾਸ਼ਾ
- (14) ਬਿੱਲੀ ਦੀ ਵੱਡ ਚੀਤੀ
- (15) ਨਵਾਧ ਖਾਨ
- (16) ਆਰਸੀ ਨਰ
- (17) ਰੇਖਤੇ ਦੀਵਾਨ ਵਲੀ ਰਾਮ
- (18) ਗਾਇ ਧਮਾਲੀ
- (19) ਰਿਸ਼ੇਰ-ਕੋਰ
- (20) ਸੁਰਿਤਾਵਲੀ

2

लक्ष्म्या पृष्ठतः परिमललग्नमधुकरवेणिव्याजेन केशेष्विव कर्म-
सिद्धिमाकर्षन्नेकाकी नगरान्निर्गता । अगाच्च तमुद्देशम् ।

अथ प्रत्युज्जग्मुस्ते त्रयो द्रौणिकृपकृतवर्माण इव सौप्तिके संन-
द्धाः स्नाताः स्रग्विणो गृहीतविकटवेशाः, कुसुमशेखरसंचारिभिः
क्रियमाणमन्त्रशिखाबन्धा इव गुञ्जद्भिः षट्चरणैरुष्णीषपट्टकाल्ला-
टमध्यघटितविकटस्वस्तिकाग्रन्थीन्महामुद्राबन्धानिव धारयन्तः, मू-
र्धभिरेकश्रवणविवरविततविमलदन्तपत्नप्रभालोकलेपधवलितकपोलै-
र्मुखैरापिबन्त इव निशाचरापचयचिकीर्षया शार्वरमन्धकारमितर-
कर्णावलम्बिनां रत्नकुण्डलानामच्छाच्छया रुचा गोरोचनयेव मन्त्र-
परिजप्तया समालब्धाः, स्वप्रतिविम्बवर्गभान्कर्मसिद्धये दत्तपुरुषो-
पहारानिवोलासयन्तः, निशितान्निखिंशान्निखिंशांशुसंतानसीम-
न्तिततिमिरामालीयालीयदिग्भागसंरक्षणाय त्रिधेव त्रियामां पा-
टयन्तः, सार्धचन्द्रैः कलधौतबुद्बुदावलितरलतारागणैर्निशाया इव
परुषासिधारानिकृत्तैः खण्डैर्गृहीतैश्चर्मफलकैरकाण्डशर्वरीमपरां घ-
टयन्तः, काञ्चनशृङ्खलाकलापनियमितनिविडनिष्प्रवाणयः, वद्धा-
सिधेनवः, टीटिभकर्णतालपातालस्वामिनो निवेदितवन्तश्चात्मानम् ।

अवनिपतिस्तु—‘कोऽत्र कः’ इति त्रीनपृच्छत् । आचक्षिरे च
स्वं स्वं नाम त्रयोऽपि ते । तैरेव चानुगम्यमानो जगाम तां बलिदी-

मुतेषु भवं सौप्तिकम् । धृष्टद्युम्नाधिष्ठिताक्षौहिणीविनाशाय दुर्योधनप्रेरितदिवाजुना-
धिष्ठितानां न किञ्चिदेषां शक्यमिति रात्राववस्कन्दमयच्छन्निति वार्ता । संनद्धः स-
कवचः । उक्तं च—‘संनद्धः सज्जो दंसितो व्यूढकङ्कटः’ । अपचयो
गुनिः । उक्तं च—‘सहोपमेयः’ । उल्लासयन्तश्चालयन्तः । सार्धच-
न्द्रैः । उक्तं च—‘निशायां खण्डेषु चन्द्रखण्डसंख्यामानत्वादेवमुक्तम् । न तु वस्तु-
धर्माश्च । उक्तं च—‘शीक्षपायां चन्द्रः संभवतीति । कलधौतं हेमगोप्यं वा । बुद्बुदावलि-
लिहा च गोवर्धनफलकैः स्फटिकैः । एकसावर्तमानत्वादाह—अपरामिति ।
तन्त्रीतन्तवः । उक्तं च—‘अनाहतं निष्प्रवाणि तन्त्रकं च नवाम्बरे’ ।
वेककुशला मतिः । व्याख्येयम् । एकदेशोऽयम् । अत्र कः कः स्थित इत्यर्थः । व-

पालोकजर्जरितगुग्गुलुधूपधूमगृह्यमाणदिग्भावतया विक्षिप्यमाण-
रक्षासर्षपार्धदग्धान्धकारपलायमाननिशामिव समुपकल्पितसर्वोप-
करणां निःशब्दां च गम्भीरां च भीषणां च साधनभूमिम् ।

तस्यां च कुमुदधूलिधवलेन भस्मना लिखितस्य महतो मण्डल-
स्य मध्ये स्थितं दीप्ततरतेजःप्रसरम्, पृथुपरिवेशपरिक्षिप्तमिव श-
रत्सवितारम्, मथ्यमानक्षीरोदावर्तवर्तिनमिव मन्दरम्, रक्तचन्द-
नानुलेपिनो रक्तस्रगम्बराभरणस्योत्तानशयस्य शवस्योरस्युपविश्य
जातजातवेदसि मुखकुहरे प्रारब्धाग्निकार्यम्, कृष्णोष्णीषम्, कृ-
ष्णाङ्गरागम्, कृष्णप्रतिसरम्, कृष्णवाससम्, कृष्णतिलाहुतिनि-
भेन विद्याधरत्वृष्ण्या मानुषनिर्माणकारणकालुष्यपरमाणूनिव क्ष-
यमुपनयन्तम्, आहुतिदानपर्यस्ताभिः प्रेतमुखस्पर्शदूषितम्, प्रक्षा-
लयन्तमिवाशुशुक्ष्णं करनखदीधितिभिर्धूमालोहितेन चक्षुषा क्ष-
तजाहुतिमिव हुतभुजि पातयन्तम्, ईषद्विवृताधरपुटप्रकटितसि-
तदशनशिखरेण दृश्यमानमूर्तमन्त्राक्षरपङ्क्तिनेव मुखेन किमपि ज-
पन्तम्, होमश्रमस्वेदसलिलप्रतिबिम्बिताभिरासन्नदीपिकाभिर्दहन्त-
मिव सिद्धये सर्वावयवान्, अंसावलम्बिता बहुगुणेन विद्याराजेनेव
ब्रह्मसूत्रेण परिगृहीतं भैरवाचार्यमपश्यत् । उपसृत्य चाकरोन्नम-
स्कारम् । अभिनन्दितश्च तेन स्वव्यापारमन्वतिष्ठत् ।

लीलादिनार्धदग्धत्वसंभावनम् । अर्धदग्धस्य पलायनमुचितम् । न च बहुदग्धस्य
पलायंश्च दिग्भागान्गृह्णाति । सर्षपो गौरसिद्धार्यः ।

तस्यां चेत्यादौ भैरवाचार्यमपश्यदिति संवत् ७८० । ४३००/३ शेषेत्यादिना भीषणी
यत्वमुक्तम् । परिवेशः परिधिः । परिक्षिप्तं तं वलितम् । इति विस्तृता दीप्त-
तेजःप्रसरो भवतीति शरद्वहणम् । अत्रोः, न तूत्क्षिप्तः । प्रति-
त्रम् । दिक्षु काण्डसूत्रपङ्क्तिनेत्यादिना अन्ये तिलानां कृष्णत्वबहला दी-
कालुष्यकृत्तव्यम् । क्षतजैति । प्रस्तावनानुगुणेन रक्ताहुतिः संभाव्यषेणी, वहं-
पदित्याद्युक्तम् । ईषद्विवृतत्वादेव शिखरग्रहणम् । प्रतिबिम्बादानोपधननपाश-
दम् । गुणास्तन्तवः, गुणनं गुणः । पौनःपुन्यमावर्तनं च । उत्कृतेसंख्यानं वि-
द्याराजो मन्त्रविशेषः । उत्तरोत्तरं साभिप्रायं

लाहलाकुलकुटुम्बिनीविकीर्णकेशकलापशवलशवशिविकासहस्रसं-
कुलाः किलकिलायमानश्मशानशिविरशिवाशावकाः परलोकावस-
थपथिकसार्थप्रस्थानविशिखावीथयः । सकललोककवलावलेहल-
म्पटा वहला वहंलिहा लेढि लोहिताचिता चिताङ्गारकाली काल-
रात्रिजिह्वा जीवितानि जीविनाम् । तृप्तिमशिक्षिता च भगवतः
सर्वभूतभुजो वुभुक्षा मृत्योः । अतिद्रुतवाहिनी चानित्यतानदी ।
क्षणिकाश्च महाभूतग्रामगोष्ठ्यः । रात्रिषु भङ्गुराणि पातयन्त्रपञ्जर-
दारूणि देहिनाम् । अशुभशुभावेशविवशा विशरारवः शरीरनि-
र्माणपरमाणवः । छिदुरा जीवबन्धनपाशतन्त्रीतन्तवः । सर्वमात्म-
नोऽनीश्वरं विश्वं नश्वरम् । एवमवधृत्य नात्यर्थमेवार्हसि मेधाविनि
मृदुनि मनसि तमसः प्रसरं दातुम् । एको हि प्रतिसंख्यानक्षण
आधारीभवति धृतेः । अपि च दूरगतेऽपि हि शोके नन्विदानी-
मपेक्षणीय एवायं ज्येष्ठः पितृकल्पो भ्राता भवत्या गुरुः । इत-
रथा को न बहु मन्येत कल्याणरूपमीदृशं संकल्पमत्रभवत्याः
काषायग्रहणकृतम् । अखिलमनोज्वरप्रशमनकारणं हि भगवती
प्रब्रज्या । ज्यायः खल्विदं पदमात्मवताम् । महाभागस्तु भिनत्ति
मनोरथमधुना । यदयमादिशति तदेवानुष्ठेयम् । यदि भ्रातेति
यदि ज्येष्ठ इति यदि वत्सल इति यदि गुणवानिति यदि राजेति
सर्वथा स्थातव्यमस्य नियोगे ।' इत्युक्त्वा व्यरंसीत् ।

उपरतवचसि च तस्मिन्निजगाद नरपतिः—'आर्यमपहाय
कोऽन्य एवमभिदध्यात् । अनभ्यर्थितदैवनिर्मिता हि विषमविपद-

कुटुम्बिन्योऽपहेलाः । शिविका वाहनम् । श्मशानमेव शिविरं येषां ते । वहला दी-
र्घगोश्च । उक्तं च—'वहलाः कृत्तिका गावः' इति च । वहंलिहा छिद्रान्वेषिणी, वहं-
लिहा च गौर्वत्सस्य भवति । देहिनां शरीरवतां जीवाः प्राणिन एव । बन्धनपाश-
तन्त्रीतन्तवः । आत्मनोऽनीश्वरं न स्वायत्तम् । परतन्त्रमित्यर्थः । प्रतिसंख्यानं वि-
वेककुशला मतिः । दूरगते परधराधिहृदे । ज्येष्ठो भ्रातेत्याद्युत्तरोत्तरं साभिप्रायं
व्याख्येयम् ।

वलम्बनस्तम्भा भवन्तो लोकस्य । स्नेहार्द्रमूर्तयो मोहान्धकारध्वं-
सिनश्च धर्मप्रदीपाः । किंतु प्रणयप्रदानदुर्ललिता दुर्लभमपि म-
नोरथमतिप्रीतिरभिलषति । धीरस्यापि धार्ष्ट्यमारोपयति हृदयल-
घिमलङ्घितमतिवलम्बम् । युक्तयुक्तविचारशून्यत्वाच्च शालीनमपि
शिक्षयन्ति स्वार्थतृष्णाः प्रागल्भ्यम् । अभ्यर्थनाया रक्षन्ति च ज-
लनिधय इव मर्यादामार्याः । दत्तमेव च शरीरमिदमनभ्यर्थितेन
प्रथममेवातिथ्याय माननीयेन भवता मह्यम् । अतः किञ्चिदर्थये
भदन्तमियं नः स्वसा वाला च बहुदुःखखेदिता च सर्वकार्यावधी-
रणोपरोधेनापि यावल्लालनीया नित्यम् । अस्माभिश्च भ्रातृवधापका-
रिरिपुकुलप्रलयकरणोद्यतस्य बाहोर्विधेयैर्भूत्वा सकललोकप्रत्यक्षं
प्रतिज्ञा कृता । पूर्वावमाननाभिभवमसहमानैरर्पित आत्मा कोपस्य ।
अतो नियुङ्गां कियन्तमपि कालमात्मानमार्योऽपि कार्ये मदीये ।
दीयतामतिथये शरीरमिदम् । अद्य प्रभृति यावदयं जनो लघयति
प्रतिज्ञाभारमाश्वासयति च तातविनाशदुःखविकृवाः प्रजाः, ताव-
दिमामत्रभवतः कथाभिश्च धर्म्याभिः, कुशलप्रतिबोधविधायिभिरुप-
देशैश्चार्जोभिः, शीलोपशमदायिनीभिश्च देशनाभिः, क्लेशप्रहाणहे-
तुभूतैश्च तथागतैर्दर्शनैः, अस्मत्पार्श्वोपयायिनीमेव प्रतिबोध्यमाना-
मिच्छामि । इयं तु ग्रहीष्यति मयैव समं समाप्तकृतेन काषा-
याणि । अर्थिजने च किमिव नातिस्तृजन्ति महान्तः । सुरनाथ-
मात्मास्थिभिरपि यावत्कृतार्थमकरोद्द्वैर्योदधिर्दधीचः । मुनिनाथो-
ऽप्यनपेक्षितात्मस्थितिर्नुकम्पेति कृत्वा कृपावानात्मानं वठरसत्त्वेभ्यः

अनभ्यर्थितेत्वादौ ध्वनिच्छायावगन्तव्या । धीरस्य गम्भीरस्य । लङ्घितमाक्रा-
न्तम् । शालीनमधृष्टम् । भदन्तेति बौद्धकर्मविशेषपूजावचनम् । अवधीरणमुपे-
क्षणम् । विधेयैरायतैः । नियुक्तां स्वीकरोतु । देशनाभिः शिक्षाभिः । क्लेशा अविद्या-
दयः । तेषां प्रहाणम् । तथागतैर्बौद्धैरात्मास्थिभिरपि यावदित्यत्र यावच्छब्दोऽव-
धारणे । मुनिनाथः सुगतः । वठरसत्त्वा जडप्राणिनः, सिंहाद्याः । एवं किल श्रूयते—पुरा-
काचन सिंही प्रसवकाले बुभुक्षतुरा स्वशावकान्भक्षयितुं प्रवृत्ता सौगतेन च समा-
लोकयातिकाख्यात्स्वमांसप्रदानेन तस्माद्भिवारितेति ।

कतिकृत्वौ न दत्तवान् । अतः पर भवन्त एव बहुतरं जानन्ति ।
इत्युक्त्वा तूष्णीं बभूव भूपतिः ।

भूयस्तु वभाषे भदन्तः—‘भव्या न द्विरुच्चारयन्ति वाचम् ।
चेतसा प्रथममेव प्रतिग्राहिता गुणाः कायबलिमिमाम् । अमुना
जनेनोपयोगस्तु निरुपयोगस्यास्य लघुनि गुरुणि वा कृत्ये गुणवदा-
यत्तः’ इति । अथ तथा तस्मिन्नभिनन्दितप्रणये प्रीयमाणः पा-
र्थिवस्तत्र तामुषित्वा विभावरीमुषसि वसनालंकारादिप्रदानपरि-
तोषितं विसर्ज्य निर्घातमाचार्येण सह स्वसारमादाय प्रयाणकैः क-
तिपयैरेव कटकमनुजाहवि निविष्टं प्रत्याजगाम ।

तत्र च राज्यश्रीप्राप्तिव्यतिकरकथां कथयत एव प्रणयिभ्यो
रविरपि ततार गगनतलम् । वहलमधुपङ्कपिङ्गलः पङ्कजाकर इव
संचुकोच चक्रवाकवल्लभो वासरः । प्रकीर्णानि नवरुधिररसारुण-
वर्णानि लोकालोकजूंषि यजूंषीव कुपितयाज्ञवल्क्यवक्रवान्तानि
निजवपुषि पूषा पापमुषि पुनरपि संजहार जालकानि रोचिषाम् ।
क्रमेण च समुपोह्यमानमांसलरागरोचिष्णुरुष्णांशुरुष्णीषवन्धसह-
जचूडामणिरिव वृकोदरकरपटोत्पाटितः, प्रत्यग्रशोणितशोणाङ्गरा-
गरौद्रो द्रौणायनस्य रुद्रभिक्षादानशौण्डपुरमथनमुक्तमुण्डशिराना-
डिरुधिरपूरणकपिलः, कपालकर्पर इव च पैतामहः, पितृवधरु-

भव्या भाग्यवन्तः । काय एव बलिहेतुत्वाद्वलिरिव कायवलिस्ताम् ।

पद्मपण्डोऽपि चक्रवाकप्रियो मुकुलितो भवति । रुधिररसवत्तेन चारुणवर्णा-
नीति । यजूंषीति वेदोपलक्षणार्थः । याज्ञवल्क्यः शाकल्यस्य मुनेर्वेदानधीत्याज्ञामकु-
र्वन्गुणोपालब्धः ‘वेदानपरित्यज’ इति । ततस्तेन चत्वारोऽपि वेदा रक्तोपलिप्ता उद्गा-
न्तास्ते च शाकल्यमुनिना स्वे वपुषि संक्रान्ता इति श्रुतिः । क्रमेणेत्यादानुष्णांशु-
र्मूर्तमेवविधो दृश्यत इति संबन्धः । समुपोह्यमानो वर्धमान इत्यर्थः । उष्णीषो
वध्यते यत्र स उष्णीषवन्धो मस्तकः । वृकोदरो भीमसेनः । द्रौणायनोऽश्वत्थामा ।
अत्र कथा—अश्वत्थामा सौप्तिके हतपुत्रया द्रौपद्या भीमसेनोऽभिधाय यद्यश्वत्थामाः
शिरश्छित्त्वा नानीयते तदहं जीवितं त्यजामीति । ततोहऽमेवं करोमीति प्रतिज्ञाया-

षितरामरागरचितः, पृथुविकटकार्तवीर्यासकूटकुट्टाकुठारतुण्डत-
ष्टदुष्टक्षत्रियकण्ठकुहररुधिरकुल्याप्रणालसहस्रपूरितो हृद इव दू-
ररोधी रौधिरो भयनिगूढकरचरणमुण्डमण्डलाकृतिर्गुरुगरुडनखप-
ञ्जराक्षेपक्षपणक्षिप्तक्षतजोक्षितो व्यसुर्विभावसुः, कमठ इव च
लोढ्यमानः, नभस्यरुणगर्भमांसपिण्डाण्ड इव च खण्डमानमानी-
तः, नियतकालातिपातदूयमानदाक्षायणीक्षिप्तः, धातुतट इव च
सुमेरोरसुरवधाभिचारचरुपचनपिशुनः, शोणितकाथकपायितकु-
क्षिरतिविसंकटः, कटाह इव च वार्हस्पत्यः, सद्योगलितगजदान-
वदेदलोहितोपलेपभीषणः, मुखमण्डलाभोग इव महाभैरवस्य मुहू-
र्तमदृश्यत जलनिधिजलप्रतिविम्बितरविचिम्बराजिभास्वराभ्रावल-
म्बिनी गृहीतार्द्रमांसभारेव चावभासे वासरावसानवेला वेताल-
निभा ज्वलत्संध्यारागरज्यमानजलप्रवाहः, पुनरिव पुराणपुरुषपी-
वरोरुसंपुटपिष्टमधुकैटभरुधिरपटलपाटलवपुरभवदधिपतिरर्णसा-
म् । अवसिते संध्यासमये समनन्तरमपरिमितयशःपानतृषिताय
मुक्ताशैलशिलाचषक इव निजकुलकीर्त्या, कृतयुगकरणोद्यताया-
दिराजराजतशासनमुद्रानिवेश इव राज्यश्रिया, सकलद्वीपजिगी-

यान्तं भीमं दृष्ट्वा व्यासाश्रमस्थो रणश्रान्तो घृताभ्यक्तोऽश्वत्थामा शस्त्राभावादिपीकाः
संमन्त्र्य ब्राह्ममन्त्रं भीमवधाय ददौ । एकाकिनश्च भ्रातुर्गमनाद्भीतेनार्जुनेन कृष्ण-
सहितेन तमेवानुसरता ब्रह्मशिरोऽस्त्रं मुमुचे । तदवसरागतैश्च नारदाद्यैर्मध्यस्थैर्भूत्वोक्तं
द्रौणेरस्त्रमभिमन्त्र्य प्रियाया गर्भे पतत्विति । अर्जुनेनाप्यात्मीयेऽस्त्रे संहते भीमोऽश्व-
त्थाम्नः सहजं मूर्धमणिमुच्चीय नातिचिरेणाजगामेति । मुक्तं त्यक्तम् । मुण्डं शिरः ।
सिरा नाड्यः । रुधिरवाहिन्यो नाड्यः । कुट्टाकश्छेदनशीलः । कुठारतुण्डं कुठारधारा ।
आक्षेपक्षपणमुत्क्षिप्य परित्यागः । क्षिप्तं निःसृतम् । लोढ्यमानः परिभ्रमन् । निय-
तकालातिपातः प्रलयागमः । दाक्षायणी काली । पिशुनः सूचकः । वेतालोऽपि
गृहीतार्द्रमांसभरो भवति । पटलं समूहः । अवसिते निवृत्ते संध्यासमये निशया । नरे-
न्द्राय श्वेतभानुरुपानीयतोपायनीकृत इति संबन्धः । आदिराजस्य मनोः, वैज्यस्य
वा । मुद्रानिवेशो राज्याधिकारमहामुद्रा । चलिताय निर्गताय । आयत्यागामिशुभ-

पाचलिताय श्वेतद्वीपदूत इव चायत्या, श्वेतभानुरुपानीयत निशया
नरेन्द्रायेति ।

इति श्रीबाणभट्टकृतौ हर्षचरितेऽष्टम उच्छ्वासः ।

दैवेनेति भद्रम् ।

दुर्बोधे हर्षचरिते संप्रदायानुरोधतः ।

गूढार्थोन्मुद्रणां चक्रे शंकरो विदुषां कृते ॥

इति महाकविचूडामणिशंकरकविरचिते हर्षचरितसंकेतेऽष्टम उच्छ्वासः ।

समाप्तोऽयं ग्रन्थः ।

निर्णयसागर छापखान्यांतील पुस्तके.

आनंदराव.	किंमत ३ आणे, ट. ॥ आणा.
आर्यवृत्त.	किंमत १ आणा, ट. ॥ आणा.
आरत्या.—भाग पहिला.	किंमत ॥ आणा, ट. ॥ आणा.
आल्फ्रेद धि ग्रेत ह्याचें चरित्र.	किंमत १० आणे, ट. १ आणा.
इंग्रजी सुरस रत्नमाला.	किंमत ३ आणे, ट. ॥ आणा.
इंद्रियमहत्त्वविचार....	किंमत ८ आणे, ट. १ आणा.
कहाण्या.	किंमत ३ आणे, ट. ॥ आणा.

पद्यात्मक भाषांतर....	...	किंमत २ रुपये, ट. ३ आणे.
कादम्बरी कथासार.	...	किंमत ३ आणे, ट. ॥ आणा.
कृष्णाकुमारी काव्य....	...	किंमत ५ आणे, ट. ॥ आणा.
गरुडपुराण....	...	किंमत १॥ रुपया, ट. २ आणे.
गीतापद्यमुक्ताहार.	...	किंमत २ रुपये टपालसह.
गृहवैद्य.	...	किंमत १२ आणे, ट. २ आणे.
छत्रपति संभाजीमहाराज.	...	किंमत १॥ रुपया, ट. २ आणे.
जन्माष्टमी.	...	किंमत २ आणे, ट. ॥ आणा.
तुकारामाष्टक.	...	किंमत ॥ आणा, ट. ॥ आणा.
दारूची लावणी:	...	किंमत ॥ आणा, ट. ॥ आणा.
दिनार्थस.	...	किंमत १४ आणे, ट. १॥ आ.
दिवाळी.	...	किंमत १ आणा, ट. ॥ आणा.
दुःखिताश्रुमार्जन.	...	किंमत ३ आणे, ट. ॥ आणा.
देवीमाहात्म्य. (सप्तशं० प्रा०ओ० टीका.)	...	किंमत १॥ रुपये, ट. २ आणे.
दौपदीहरण....	...	किंमत १ आणा, ट. ॥ आणा.
धर्मसिंधु. (संस्कृत मूळ व मराठी भाषांतर.)	...	किंमत ६ रुपये, ट. ६ आणे.
धर्मराजद्रौपदीसंवाद.	...	किंमत १॥ आणा, ट. ॥ आणा.
नलदमयंतीचरित्र.	...	किंमत ४ आणे, ट. ॥ आणा.
नागानंदसार.	...	किंमत २॥ आणे, ट. ॥ आणा.

Mathur Das

(२)

पथ्यापथ्यविचार. ... .. किंमत २ आणे, ट. ॥ आणा.
 पाळणे. ... .. किंमत ॥ आणा, ट. ॥ आणा.
 प्रपंच आणि परमार्थ. ... .. किंमत १ आणा, ट. ॥ आणा.
 फुलांची परडी. ... .. किंमत ४ आणे, ट. ॥ आणा.
 वाळमित्र. ... .. किंमत १ आणा, ट. ॥ आणा.
 भाऊवंदांत कलह उत्पन्न होऊन विभक्त होतात त्याचीं कारणें

काय व ते न होण्याचे उपाय. किंमत ४ आणे, ट. ॥ आणा.
 मनुवचन. ... .. किंमत १ आणा, ट. ॥ आणा.
 महामारी. ... .. किंमत ६ आणे, ट. ॥ आणा.
 सुद्राक्षससार. ... .. किंमत ३ आणे, ट. ॥ आणा.
 मुलांस उत्तम वक्षीस. ... .. किंमत ८ आणे, ट. १ आणा.
 मुलांचें कल्याण. ... .. किंमत १॥ आणा, ट. ॥ आणा.
 मुंबई युनिव्हर्सिटीचे संस्कृत म्याट्रिक्युलेशन पेपर व त्यांचीं उत्तरे

सन १८६२-१८८२. ... .. किंमत १०० रु.आ.ट. १ आणा.
 ययातिराजाची कथा. ... .. किंमत १ आणा, ट. ॥ आणा.
 यशोदागीत. ... .. किंमत ॥ आणा, ट. ॥ आणा.
 राजगुरु दादोजी कोंडदेव आणि छत्रपति शिवाजीमहाराज.

किंमत ६ आणे, ट. १ आणा.
 रामनवमी. ... .. किंमत १ आणा, ट. ॥ आणा.
 रामविजयग्रंथ. (ओंवीवद्ध) ... .. किंमत ३ रुपये, ट. १० आणे.
 रुक्मिणीस्वयंवर. रेशमी पुण्याने बांधलेलें. किंमत ८ आणे, ट. १ आणा.
 ,, साधें. ... .. किंमत ६ आणे, ट. १ आणा.
 वाल्मीकि रामायणाचें मराठी भाषांतर. किंमत २० रु. ट. १ रु. २ आणे.
 वासवदत्ता कथासार. ... .. किंमत १ आणा, ट. ॥ आणा.
 विचारसाधन. ... .. किंमत ४ आणे, ट. ॥ आणा.
 विष्णुवावा ब्रह्मचारीकृत वेदोक्तधर्मविचार. किंमत ७ आणे, ट. ॥ आणा.
 विदुरवचन.... .. किंमत २ आणे, ट. ॥ आणा.
 विद्यार्थी. ... .. किंमत १॥ आणा, ट. ॥ आणा.
 विद्यार्थ्यांचा व्याकरणमित्र. .... .. किंमत १॥ आणा, ट. ॥ आणा.
 वियुक्तदंपति ग्रहसन. ... .. किंमत ४ आणे, ट. ॥ आणा.
 शकुंतलाचारित्र. ... .. किंमत १ आणा, ट. ॥ आणा.

Mathur Das

UNITED STATES OF AMERICA

OFFICIAL BUSINESS

UNITED STATES INFORMATION SERVICE
AMERICAN EMBASSY
54, QUEENSWAY, NEW DELHI, INDIA.

202
22-12-52
BOOK POST
बालकृष्ण अष्टावक्र
ए. न. ए. ट.
115732

Librarian
Gurukula University Library
P.O. Gurukula Kangri
Dist. Saharanpur, U.P.

AAB3

UNITED STATES OF AMERICA

OFFICIAL BUSINESS

UNITED STATES INFORMATION SERVICE

AMERICAN EMBASSY

54, QUEENSWAY, NEW DELHI, INDIA.

202 -
22-11-42
BOOK POST

समस्त अमेरिकी
पुस्तकें

5732

Librarian
Gurukula University Library
P.O. Gurukula Kangri
Dist. Saharanpur, U.P.

AAB3

UNITED STATES OF AMERICA

OFFICIAL BUSINESS

UNITED STATES INFORMATION SERVICE

AMERICAN EMBASSY

54, QUEENSWAY, NEW DELHI, INDIA.

202
23-97-25
BOOK POST

5732

६

आ.

१

2

ॐ स्वस्ति श्रीगणेशाय नमः आपस्तम्बप्रवक्ष्यामि प्रायश्चित्तविनिरागं - - - - - वर्णानामनु
पूर्वशः १ एतेषां परिवादेषु निवृत्तं मुनिसत्तमः विविक्तदेशासीनमात्मविद्यापरायणं २ अनन्यमानसं
शान्तं सत्वसंयोगविज्ञमं आपस्तम्बमृषिं सर्वसमेतमुनयो ब्रुवन् ३ भगवन्मानवाः सर्वे सन्मार्गेषु स्थि
बृहि। ता यद्वा भवेयुर्धर्मकर्मकार्येणांतेषां विनिःकृतिं यतो यश्च पृथगेन गावादिपरिपालनं कृषिक
र्मादिकं यैस्तु द्विजामंत्रेण मेव च ४ बालानां स्ननपानादिकार्यं च परिपालनं देयं दानाय केवशं
विप्रादीनां च भेषजं ६ एवं कृते कथंचित्स्यात्प्रमादो यद्यकामतः गवादीनां ततोऽस्माकं भगवन् ब्रुहि
निश्चितम् ७ एवमुक्तः क्षणं ध्यात्वा प्रणिपातादधोमुखः दृष्ट्वा मृषीनुवाचे हं आपस्तम्बः सुनिश्चितम् ८
बालानां स्ननपानादिकार्यं दोषो न विद्यते विपत्रावपि विप्राणां मामंत्रेण च किं सते ९ गवादीनां प्रवक्ष्या
मि प्रायश्चित्तं तृणादिषु केचिद्वाङ्मनसोऽप्येव हस्तवराभेषजैः १० औषधं लवणं चैव स्नेहं पुष्पं च
भोजनं प्राणिनां प्राणवृत्त्यर्थं प्रायश्चित्तं न विद्यते ११ अतिरिक्तं न दानव्यं काले स्वल्पं तु दापयेत् अतिरि
क्तविपन्नानां कृच्छ्रमेकं विधीयते १२ त्रिहं निरश्रन्याहः प्रातः सायं चित्तं तथा प्रातः सयं द्विनार्यश्च पादौ न सा
यवर्जितं १३ प्रातः सायं च रेच्छुद्रः सायं वैश्वस्य दापयेत् अयाचितं नुराजने निरात्रं ब्राह्मणस्य च १४ पाद १

मेकंचरेद्दोषेद्वौपादौबंधनेचरेत् योजनेपादद्वौनेचरेत्सर्वनिपातने १५ यश्चाभरणदोषेणगोस्तुयत्रवियज्ञ
वेत् चरेद्धर्षव्रतंतत्रपोषणार्थं कृतं हिनत् १६ दमनेदमनेरोधेसद्यानेचैवयोजने स्तंभशृङ्खलपाशेश्वमने
पादोनमाचरेत् १७ पाषाणोर्लगुडैर्वापिशस्त्रेणान्येनवावल्नात् निपातयंतियेशस्त्रैः तेषांसर्वविधीयते
१८ प्राजापत्यंचरेद्विप्रः पादोनल्लुत्रियस्तथा कृत्वा हंतुचरेद्देशः पादं शूद्रस्य दाययेत् १९ दौमासौपायये
यस्तंदौमासौदौस्तनोदुहेत् दौमासावेकवेलायां शेषकालं यथारुचिः २० दशरात्रार्द्धिमासेनगोस्तुय
त्रविद्यते सशिषं वपनं कृत्वा प्राजापत्यं समाचरेत् २१ हलमखं गवां धर्मं खड्गं च जीवितार्थनां चतुर्गव
नृशंसानां द्विग्रवं योजिषां सति २२ अतिवाहानिदोहाभ्यां नभुजेन न चर्मणा यतिर्गंतुं न वधीयाद्दंष्ट्रवशा
शिकाभेदनेन वा नदीपर्वतसंरोहे मृते पादोनमाचरेत् २३ ननाल्लिकेरवालोभ्यां नभुजेन न चर्मणा
यतिर्गंतुं न वधीयाद्दंष्ट्रवशा भवेत् २४ कुशोकाशौ लवधीयोपधमं दक्षिणमुखं पादलगास्थिदोषे
षु प्रायश्चित्तं न विद्यते २५ व्यापन्नानां बहूनां तु बंधने रोधनेन वा भिषज्जिह्वाभिचारैश्च द्विगुणं व्रतमा
चरेत् २६ शृंगभंगोस्थिभंगोवालांगूलच्छेदनेन वा सप्तरात्रं पिबेद्दंष्ट्रावत्सस्यापुनर्भवेत् २७
गोमूत्रेणैव संमिश्रयावकं तत्पिबेद्विजः एते हि निमित्तं वज्रं मौक्तमौनससापिच देवद्रौण्याविहा

३
आ.
२

रेषुकुपेषायतनेषुच २८ एषुगोषुविपन्नासुप्रायश्चित्तंविज्ञायते एकपादानुबहुभिदोपादापादिनाकचित्
२९ पादं पादं नुहस्तौत्पायाः श्रेयुक्तेषुयकप्रयक यंत्रिणोगोचिकित्सायैगूढगर्भविमोचने ३० यत्नै
हृत्तेविपन्नश्चतुःप्रायश्चित्तंविद्यते सरोमं प्रथमपादे द्वितीये शमक्रधारणं ३१ तृतीयेनुशाखांधार्यात्
शिखंनुनिषानने सर्वाक्रोससुधुत्पल्लेदयेदंगुलद्वयं ३२ एवमेवतनूतारीणां शिरसांमुंस्तंस्मृतं इत्या
पलं वप्रणीते धर्मशास्त्रे प्रथमो ध्यायः १ कारुहस्तगतं पण्यं यज्ञपात्रादिनिहतं स्त्रीवालवृद्धच
रितं सर्वमेतच्छुचिस्मृतम् १ प्रयास्वरेण अजतोपरोहिद्रोणां जलं केशविनिःसृतं वा श्वपाक
चांडालपरिग्रहेषु पीत्वा जलं पच गव्येन शुद्धिः २ नदुष्योत्सतना धारावातो धूना श्रेणयः स्त्रिया
वृद्धाश्च वालाश्च नदुष्यं निकटाचनः ३ आत्मशय्या च वस्त्रं च नायापत्यं कंसं डलं आत्मनः शु
चिनेतानि परेषामशुचीनि च ४ अन्ये लुखाजितः कृपस्तडागाजिते च यच्च एषु स्नात्वा च पीत्वा च पे
च गव्येन शुध्यति ५ उच्छिष्टमशुचित्वं च यच्च विश्वानुलेपनं सर्वशुध्यति तोयेन तत्रोयं केन च क्षति
६ सूर्यस्मिनि पातेन मारुतस्पर्शनेन च गवां मूत्रपुरीषेण तत्रोयं नेन शुध्यति ७ अस्थि चर्मदिपुक्तं
स्वरस्वानोपहृषितं उद्धरेदुदकं सर्वशोधनं परिमार्जनम् ८ कूपो मूत्रपुरीषेण स्थीवनेनापि क्षयितः २

पञ्चानां त्रयोदशैश्च कृपादौ च जगुस्मिन् २ उद्धृत्यैव न त्रयोपेक्ष्य प्रमिंशान्समुद्धरेत् पंचगव्येन सुता दत्तं कृपेन
 चोद्धृत्यैव न त्रयोपेक्ष्य प्रमिंशान्समुद्धरेत् पंचगव्येन सुता दत्तं कृपेन ११
 यच्च कृपात्पि वेत्तो यं प्राप्नुयात् शव इति जानात् कथं तस्य विशुद्धिः स्यात् इति मे संशयो भवेत् १२ अत्रि
 नेन भिन्नेन केवलं शव इति जानात् पीत्वा कृपादौ शत्रं पंचगव्येन शुद्धिः १३ क्लिन्नैः शवैश्चैव त
 त्र कृपस्य यदि न त्विष्यतां शुद्धिः श्राद्धाय तानस्य संप्रकृत्तु मयापि वा १४ इत्यापस्तं वेदिनीयो ध्यायः २
 अंतर्जातिरविज्ञातो निवसेद्यस्य वैशमिनि सम्प्रकृतात्वा तु कालेन हि जाः कुर्वन्त्यनिगुहं १५ चांशाय सांशु
 प्राको वा हि जालां मुचिशोधनं कुंभानां च सत्तां पंच प्राजापत्यं तु शूद्राणां शेषाणां मनुसाधुनः १६ त
 त्रपक्वान् कृत्वा तैर्वा प्रदायेद्यन् नेषामपि वै च यैर्भक्तैः कृपादौ विधीयते १७ कृपैकजान दुष्टा
 ये स्पर्शसंपर्क इति जानात् तेषामेकोपवासो पंचगव्येन शोधनं १८ बालो वृद्धस्तथारोगी गर्भणी चापु
 पीडिता येषां नुक्तं प्रदानं यं बालानां प्रहरद्वयं १९ असीतिर्यस्य वर्षाणि बालो वा ह्यूनोऽष्टाः प्रायः
 अित्यर्धसंहरति स्त्रियो व्याधित एव च २० दिनैका दश वर्षस्य पंच वर्षाधिकस्य च चरेद्गुरुः सुहृद्वा
 पि प्रायश्चित्तं विशोधनं २१ तेषां संपादितां शुद्धिं विपद्भिर्न भवेद्याथा क्षुधा व्याधित कोयानां प्राणो

शालोयेषां विषयते २२ येरहं निवत्कारलेषां वैकिल्यं भवेत् पूर्णपिकालनियमेन शुद्धिर्वास्तुतेर्विना।
 २३ आ पूर्णेषु पिकालेषु बाधार्थं निदिजोत्तमाः संप्राप्तमिति नो वाच्यं नित्यं न तेषां तु कर्हि २४ विप्रसं
 पादने कार्यं उत्पन्ने प्राणसंशयं संप्राप्तमिति चेत् विप्रान् स्नानतो र्यं फलप्रदम् २५ सम्प्रकारयुनुपायं
 ब्रती न त्वत्तस्मात्प्राप्तं इत्यापस्तवेन नीयो ध्यायः ३ चांडालकूपभांडेषु यो जातिमिव ते जलं प्रायश्चित्ति
 तं कथं तस्य विधीयते चरेत्सां तपनं विप्रः प्राज्ञा पत्यं तु भूमिपः नृदं नु चरेद्देश्यः पादं मूत्रं स्पृष्ट्वा पये
 त् २ भुक्ता छिद्यत् - न चांडालैः स्वपचैत्रवा प्रमादात्स्पर्शनं गच्छेत्तत्र कुर्याद्विशोधनं ३ गाय
 त्राष्टसहस्रं तु पदावाशं न जपेत् जपेन्निरात्रं सन आर्पणं च गयेत् शुद्धाति ४ चांडालेनेय
 दा सृष्टो सति चरेद्भुते दिनः प्रायश्चित्तं त्रिगत्र स्याद्भुक्तो छिद्यः षडचरेत् ५ पानमेथुनसंसा
 र्गं तद्यामूत्रपुरीषयोः संसर्गो यदि गच्छेत्तु गवोदद्यात्पजे स्तथा ६ एतैरेव यदा सृष्टः प्रायश्चित्तं
 कथं भवेत् भोजने च त्रिगत्रं स्यात्पाने तु अहमेव च ७ मेथुने पादं कृत्वा स्यात् मूत्रपुरीषे दिन
 त्रयं एकाहेन त्रिनिर्दिष्टं तथा च न भद्राणो ८ वृद्धा नृदे तु चांडाले दिनं त्रैव नित्यं नित्यं फ
 लानि भक्षयंतं स कथं शुद्धिं विनिर्दिशेत् ९ ब्राह्मणान् समनुजाप्य सवासा स्नानमाचरेत् ए

करोग्रजोभूत्वापंचगव्येन शुध्यति १० येन केनापि उच्यते स्यं स्पृशते द्विजः श्रद्धो रजो घनो भूत्वा पंच
 गव्येन शुध्यति ११ इत्यापस्नवे श्रुतं यथायः ४ चाण्डालेन यदा स्पृशेद्यदि न वरुणं कदाचन श्रनन्तु।
 द्विपतज्ञो यं प्रायश्चित्तं कथं भवेत् १ ब्राह्मणस्य त्रिरात्रं तु संस्कारेणैव शुध्यति त्रिपयस्य त्रिरात्रं तु पंच
 च गव्येन शुध्यति २ श्रद्धो रजं तु वैश्यस्य पंच गव्येन शुध्यति चतुर्थस्य तु वराहस्य प्रायश्चित्तं कथं
 भवेत् ३ व्रतं नास्ति न पानास्ति होमो नैव च विद्यते पंधगव्यं न दत्तं व्यंजस्य संव्रवि वर्जनात् ४ स्ना
 पयित्वा द्विजानां तु शूद्रो दानेन शुध्यति उच्छिष्टं वैश्यजातीनां भुक्ते ताना द्विजो यदि ५ प्रायश्चित्तं
 यः पीत्वा त्रिरात्रेणैव शुध्यति ब्राह्मणपासहया श्रीयान् उच्छिष्टं वा कदाचनः ६ न न प्रहोषं मन्यं
 ते नित्यमेव सतीषिणः उच्छिष्टमिति रस्त्रीणामस्त्रीयाः स्पृश्याते पचा ७ प्राजापत्येन शुद्धिं स्यात् भग
 वानं गिराववीत् श्रुतानां भुक्तशेषं तु भक्षयित्वा द्विजातयः ८ चां द्रायणं न दधत्तु इन्द्रो विप्रां वि
 धिः विरमूत्रमद्वेणे विप्रसप्तकं सुं समाचरेत् ९ श्वकाकोच्छिष्टं गोभिश्च प्राजापत्यविधिः स्मृतः
 उच्छिष्टं स्पृशते विप्रो यदि कश्चिदकामतः ११ शुनः कुक्षुः शूद्राश्च मद्यभांडं स्नेपेव च दक्षिणा
 धिष्ठितं पञ्चमद्यमेधं कदाचनः ११ स्नानं जापं च त्रैकात्म्यं दिनस्यांते विशुध्यति विप्रविप्रेण

गृहकर्मणि चेंद्रियं ३ प्रथमेहनिचांडालो द्वितीये वस्त्रधानिनी तृतीये रजकी प्रोक्ता चतुर्थेहनि शुद्धाति
४ अंतजानि स्वपाकेन संस्पृष्टा वस्त्रवैमेलिनी चरानितान्यनि क्रम्य प्रायश्चित्तं प्रकल्पयेत् ५
त्रिरात्रमुपनासां स्नातृपंचगव्यं विशेषधनं निशां प्राप्य तु नांयो निमजा घातां तु कारयेत् ६ र
जस्थलां त्यजेत् स्पर्श्या मुना च स्वपचेन च त्रिरात्रयो धनो भूत्वा पंचगव्यं न शुद्धाति ७ प्रथमेहनि
राजस्था द्वितीये पटने वच नृतीये चोपनासां स्नातृ संस्कारस्तु कथं भवेत् ८ स्नापयित्वा घवा
कन्यामन्त्रेण त्रैलोक्यं पुनर्मध्याह्नी कृत्वा पंचकर्म समाचरेत् ९ उद्दिष्टं न तु संस्पृष्टा
कदाचित् स्त्री रजस्थला कृत्वा यादेन शुद्धेत श्रादानेन शुद्धाति १० एकशाखा समाहृता
चांडालो रजस्थला ब्राह्मणश्च समतत्र समासा स्नानमाचरेत् ११ रजस्थलायाः संस्पर्शः
कथं चिज्जायते युतां जोतिनो नयच्छेपं न दुपोष्य विशुद्धाति १२ अष्टाक्राचोपवासेन स्ना
नं पश्चात् समाचरेत् तथा यशस्त्रादेरेकेन पंचगव्येन शुद्धाति १३ उद्दिष्टं न घटाविप्रः स्पर्शेन च
रजस्थलां मद्यं स्पृष्टा चरेत् कृच्छ्रं कृत्वा च रजस्थला १४ उद्दिष्टं न तिकां विप्रः उद्दिष्टः स्पर्शनेन
दि कृच्छ्रं धनुचरे विप्रः प्रायश्चित्तं विशेषधनं १५ चांडालं स्वपचं वापि श्राजे दीस्पृशने यदि शो

पादः फालकृच्छ्रेण पंचगव्येन शुद्ध्यति १६ उदकाद्वाहनीशूद्रां उदकां स्पृशते यदि अहोरात्रोपि
 नाभूत्वा पंचगव्येन शुद्ध्यति १७ एवं तु दक्षिणां वैष्णवां प्राह्मण्यौ च द्रव्यस्वत्वा सचैतन्मन्त्रवत् कृत्वा हि
 तस्यांते घृतं पिबेत् १८ सचैतन्मन्त्रवत् सद्यस्त्वनं विधीयते एवमेव तु शुद्धिः स्नात्वा पश्चात्
 ब्रवीन्मुनिः १९ इत्यादि संक्षेपप्रमोदध्यायः ७ भस्मना शुद्ध्यते कांस्त्वस्य यथा यन्न लिप्यते सुरा
 विण्मूत्रसंस्पृष्टं शुद्ध्यते तापलैपतैः १ गवाघातानि कांस्त्वानि शूद्रादिभूतानि च दृष्ट्वा भ
 स्मनि शुद्ध्यति श्वकाकोपहृत्तानि च २ शौचं सहस्ररोमाणां वायुसूर्यदुःशिमभिः रेतस्य
 च प्रायस्पृष्टं आमिषं न प्रदुष्यति ३ शुद्धमन्नमवेदस्य यत्र रात्रेण यीर्यति अन्नं व्यंजनसंयु
 क्तमर्द्धमासेन जीर्यति ४ मानवाभुंजते ये तु शूद्रा न्मांसमेकं निरंतरं दृष्ट्वा जन्मनि शूद्र
 त्वजायते नात्र संशयः ५ शूद्रा न्मांसं संपर्केः शूद्रेण सहासने शूद्रात् ज्ञानान्तरागमं कश्चित्
 जलं तु मविधानयेत् ६ आहिताग्निस्तु यो विप्रः शूद्रात् ज्ञाननिवर्तने वृथा तस्य प्रणश्यति आ
 त्मा ब्रह्मत्रयोप्रयः ७ शूद्रा न्नेन न भुंक्ते न मेघुन यो धिगच्छति तस्यान्नं तस्य ते पुत्राः अन्नात्
 शुक्रस्य संभवः ८ शूद्रा न्नेनोदस्येन यो कश्चित् मृत्युते दितः संभवेच्छुक्रं रात्रा मृत्युते

वाजायतेकुले ११ ब्राह्मणश्चायदाभुंक्तेह्यत्रियस्तुपर्वणि वैशाख्यवत्तद्दीक्षायां शूद्रस्तनकदाचनः
१० अमृतं ब्राह्मणस्यान्नं ह्यत्रियस्तपयः स्मृतम् वैशाख्यस्यान्नमेवान्नं शूद्रस्तुधिरं स्मृतं ११ वै
श्वदेवेन होमेन देवताभ्यर्चनेन च अमृतं तेन विप्रान्नं नृग्ययुः सामसंस्कृतं १२ व्यवाहा
रानुत्प्रेरणधर्मेणालुलवर्जितं ह्यत्रियस्तपयस्तेन भूतानां यज्ञपालनं १३ स्वकर्कशावह
पभैस्तु मृगाद्यप्राक्रितः स्वनिदोतिथितेन वैष्णवान्तेन संस्कृतं १४ अज्ञानतमसाध
स्य यद्यप्राप्ता च नित्यपाः रधिर्वृत्तनश्च दानं विधिमत्र विवर्जितं १५ आममांसं संस्कृतं धाना
दीरं न ये वच न इच्छा कं रस्येणानि वृत्तेनापि शूद्रतः १६ शाकं मांसं मृगाते भुंवरः शक्ति
वल्लिलाः रसाफलानुपि न्याकं प्राणिहत्यानि सर्वतः १७ आपत्कालेन विप्रैराभुक्तं शूद्रगृहे
यदि मनस्वायेन शुभ्यतत इ पदिवसातयेन १८ इव्यपारिस्तु शूद्रास्पृष्टो ह्येनक
हिं चित् तदिजेन च भोक्तव्यमापस्तं बोधवीन्मुनिः १९ इत्यापस्तं वेप्रश्नो ध्यायः ८ भुजानस्तु
विप्रस्तकदादिद्वये गुदे उल्लिख्य शूचेस्तु प्रायश्चित्तं कथं भवेत् १ पूर्वशौचं नृनिर्घृत्पततः प
श्चाच्छुपः स्पर्शोत् अहोरात्रोपितो भूत्वा पंचगव्येन शुद्धानि २ अग्निन्यासं सर्वमेवान्नं मकृत्वा शौचं

३
आ
६

मात्मनः मोहादिभुक्ताजिगृजंतु यवान्पीत्वाचिमुद्यति ३ प्रसृतलयवससेनपत्नमेकं नुसर्पिषः पत्ना
नियंचगोमूत्रं नानिर्विक्रयदापयेत् ४ अलेखानामपेयानामभक्ष्याणांच भक्षणे नयामूत्रं पु
रीषाणां प्रायश्चित्तं कथं भवेत् ५ यद्येदं वरविल्लाश्रयं कृपाश्वन्यपत्नाश्रयः एतेषामुदकं
वि पीत्वा घडजत्रेणाशुद्यति ६ सैष प्रत्ययसिनाविप्राश्रयज्जाग्रिजत्तादिषु अनाशकनिवृत्ताश्च
गृहस्थान्चिकीर्षितः ७ चरेयुस्त्रीणि कृच्छ्राणि त्रीणि चांद्रायणानि च ज्ञातकर्मोदिभिः स
र्वेषु न संस्कारभाजिनः ८ तेषां सांतयनं कृत्वा चांद्रायणमथापि वा याद्विष्टिनं काकवत्ना
कयोधी अमेधालिप्राच भवेच्छरीरं श्रोत्रे मुखे च न निवेशेद्यसम्पकस्नानेन लेपोपहन
यशुद्धिः ९ उर्ध्वतनाभे करामुक्ताय द्वांगमुपहन्यते उर्ध्वस्नानमधःशौचमात्रेणैवेदशुद्धि
ति ११ उपानद्वायमेधं च यस्य संस्पृशते मुखं मृत्रिकाशोधनं स्नानं पंचगव्यं च शोधने १२
दृशगहाच्छुद्यते विप्रोजन्मदानौ स्वयानिषुषट्स्त्रिभिर्यैकेन क्षत्रविदूश्च द्रयोनिषु १३ उपनी
तं यदा त्वन्मोक्षारं समुपस्थितं अपीतरत्समुच्छिष्टं न दद्यात्तैमहोमयेत् १४ अन्ते भोजनं सं
पन्ने मक्षिका केशदूषिते अन्तं रं स्पृशेत्तापस्तत्रान्नं भक्ष्यमास्पृशेत् १५ शुक्लमांसाद्यप

६

वैद्यं शूद्रानं वाप्यकामता भुक्ता ह्यं चरेद्विप्रो ज्ञान्दुःखं चरेत् १६ अभुक्ते मुच्यते यस्तु भुक्ते
यश्चापि मुच्यते भुक्ता च मोचकश्चोपपन्नश्चाह रति दुःखं १७ यस्तु भुजति भुक्ते वा दुःखं पापं विरोध
तः शूद्रो राज्ञोऽप्यतो भुक्ता पंचगव्येन शुद्ध्यति १८ उदके चोदकस्य स्तु स्य लस्य शस्य ले शुचिः
पादौ स्याथो भवयैव स्याचसो भयतः शुचिः १९ उत्तरीया च मेदुदकाद्वर्णीयं सपस्वशोत् पवंतु अयसा युक्तो
वरुणो नाभिं प्रज्यते २० अग्नागारे गवां गोष्ठे शोक्षणा नां च सन्निधौ स्वाध्याये भोजने चैव न वश्चादे च
भोजने २१ स्त्रीणां प्रथमगर्भेषु भुक्ता चाद्रायणं चरेत् ब्रह्माद्रावावसानेषु सीमं नो नयते तथा अ
नश्चादे मृतश्चादे भुक्ता चाद्रायणं चरेत् २२ अज्जाया तु नारी स्यान्नाश्नीया देवनं हृहे अथ भु
जीनस्यो द्वाद्वाप्यनां नारिकं वशेत् २३ अत्येनापि हि शुक्ले नपि हिना कन्पाद्वद्वानियः रौरवेव
दुवर्षाणि पुरीषमिह मश्नुते २४ स्त्रीधनानियो मोहादुपजीवति मानवः स्वर्गया नानिव स्त्राणि
ते पापायाम्पधोगति २५ राजान्न नजश्चादिनो शूद्रानं ब्रह्मवर्चसे असंस्कृतं तु पो भुक्ते सो भुक्ते पृ
थिवी मत्तं २६ मृतके सूनके चैव गृहीतेशशिभात्करे आसां प्रथमगर्भेषु भुक्ता चाद्रायणं चरे
त् २७ मातृघ्नश्चापितृघ्नश्चाब्रह्मदा गुरुतत्पगः विप्रोष्ठा भुक्ते मेनेष्ठां भुक्ता चाद्रायणं चरेत् २८
रजकया धरोत्तूष्ठां वेणूचर्मोपजीविता भुक्तेष्ठां ब्राह्मणाश्चान्नुद्विष्टां द्रायणोत्तु २९ उच्छिष्टो

३
आ

छिद्यसंस्पृशंस्पृशकक्षाचिच्छेदेणवादिजः उद्योष्यरजनीमेकांपंचगव्येनशुद्धानि ३० ब्राह्मणस्य
सदाकालमृद्वप्रकारेण भूसावनप्रदानव्ययथादिश्यातथैवतः ३१ अनूदकेष्वारण्येषुचौरवाकुल
केपयि कृत्वाभूजपुरीषंचद्वयहलंकयंशुचिः ३२ भूमावनप्रतिपाद्यकृत्वाशौचंयथाहंतः ३३
गेमृद्वपक्षान् उपस्पृशततंशुचिः ३३ मृत्रोच्चारंततः कृत्वाभूजपुरीषंचद्वयहलंकयंशुचिः ३४
क्वात्रिराचंतुगमंपीत्वाविशुद्धानि ३४ उदक्यापदिगच्छेत्तुब्राह्मणोमदमोहितः चांद्रायण
नशुद्धेत्तुब्राह्मणानांतुभोजनैः ३५ भुक्तोछिद्यचनोचांतध्वां डाल्त्वापचनया प्रमादा
द्यदिसंस्पृशेत्तुब्राह्मणोज्ञानिदुर्धलः ३६ स्नात्वात्रिषवर्णानित्यं ब्रह्मचारीचराशयः सत्रिरात्रोषि
तोभूत्वापंचगव्येनशुद्धानि ३७ चांडालेनतुसंस्पृशेत्तुप्रापिवतदिजः अहोरात्रोषितोभूत्वा
त्रिषवर्णेनविशुद्धानि ३८ सायंप्रातरुपहोरात्रपादकृच्छुसंतंविदुः सायंप्रातस्तथैवकं दिन
द्वयमभोजनं ३९ दिनद्वयंतुप्रायश्चित्तंलघुस्नानत्वापेषुतुयस्यार्पतः कृत्वाजिनंनित्याया
शमोदलश्याव्यादिविक्रयं स्नानानियतिकश्चैवानभूयः परुषाभवेत् क्षपापस्तंवेनवमोधा
यः आचान्तोह्यशुचिलावद्यावेन्नोद्विजतेजलं उद्धृतेष्यशुचिलावद्यावद्भूमिर्नलिप्यते १

भूमावपिलिप्रायांतावदलिह्यशुचिः पुमान् आसमादुत्थितस्तस्माद्यावन्नाक्रमते मही २ रात्रौ
च प्रतियोगेन संमार्गेन पराश्रयति ननु कार्यदसिस्त्रीणोः सर्पावापुर्धियुतः ३ अरिर्वानित्य
संक्रुद्धायथात्मापुर्धियुतं एषः क्षमावतां द्रोष्टा द्वितीयो नोपपद्यते ४ यद्विद्वत्समयायुक्तं
मशानमन्पतेजनाः नष्टदृष्टास्त्राभिरनस्य मोक्षो न चैव ५ मया वसस्य प्रियस्य न भोजनं ह्यद्वि
नन्परस्य न लोकवित्रप्रदरो रत्नस्य एकानशीलस्य दृढव्रतस्य मोक्षो भवेत्प्रीतिनिवर्त्तकस्य अ
ध्यात्मयोगैकरजस्य सम्यक् मोक्षो ध्रुवं नित्यमहिंसकस्य ६ क्रोधयुक्तो यद्यजने यज्जुहेति पद
चेति सर्वैर्निरर्थकं तस्य आसक्तं भवोदकं ७ असन्मौनानपो धृष्टिः सन्मानः स पसः क्षयः
अर्चितः पूजितो विप्रो दुग्धागौरिद्यगद्धति ८ आप्यायने यथा धेतुस्तृणैर्मनंचसंभवेः पाठैर्न
पैश्वहोमैश्च पुनराप्यायते द्विजः ९ मानवत्परदारंश्च परिद्रव्याणि लोभुवत् आत्मवत्सर्वम्
तानियः पश्यति स वेद्विजः १० रजकव्याधौ लूषवेणुचर्मोपजीविता यो भुङ्क्ते भुङ्क्ते मेतेषां
प्राजापत्यं समाचरेत् ११ अगम्यागम्यते चैव अभक्ष्यचभक्षणे तस्य शुद्धिर्विधानव्याप्ताना
न्याचां द्रायणादने १२ विवाहोत्सवयज्ञेषु अंतरामृतसूतैके सद्यः शुद्धिरिजानीयात्सर्वम्

ॐ

ब्रा

८

वसंकल्पितं त्रयत् देवद्वेष्टा विवाहेषु च कल्पितं सिद्धि मनाद्यनाशौचं मृतसूतके १३ इति श्री
आपस्तम्बेन धर्मशास्त्रे स्मृतौ दशमोऽध्यायः १० ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

5792

८

1. Title Mahādānī (Novel)
2. Author Vidyadhar Vidyatankar

3. Accession No.

4. Folio No./Paged 182

5. Lines 33-34

6. Size 21x17 Cm.

7. Substance Paper

8. Script Devanāgarī

9. Language Hindi

10. Period

11. Beginning

मिस प्रेक्षिया हैमैस्ट अपने महल बपखटज प्रालटरी में जाल
कमरे के मध्य में खड़ी हुई अपने आस पास की वस्तुओं को - - - -

12. End

दोनों भाई तहन उसकी प्रतीक्षा में बैठे थे । शेर की - - -

13. Colophone

Yes

14. Illustrations

No

15. Source

16. Subject

17. Remarks

Pages are in order, ~~unbound~~ - Unbound.

बुक-पोस्ट प्रकाशित सामग्री

गुरुकुल पत्रिका । प्रहलाद । आर्य भट्ट

रजि० संख्या एल० १२७७

सेवा में,

व्यवसाय प्रबन्धक
गुरुकुल काँगड़ी विश्वविद्यालय
हरिद्वार

तत्रा
२४-मा
सतो
दिमा
कृतो
॥२७
भाप
शा
थ
प।१।

८१५६
वाचसाने अवसाने कलांचरो कसात् रामात् रामाद् रामाभ्याम् रामेभ्यः ७

६१२३
स्माभ्यः शोतः ७१२३ पूर्वशबलदीर्घात्परोयः शसस्तस्यनः स्यात्सि अङ्कु खाउ नुम् ववायेपि
अदूवगपवग आउ नुम् एतेव्यसैर्यया संभवप्रिलितैश्च व्यवधाने पिरषाभ्यां परे स्यनस्यणः स्या
त्समांतपदे इति प्राप्ते वरांतस्य पदांततस्यणे न स्यात् रामात् टाउ सिउ सामितात्स्यः ११२२ अदं ता हा
दीनामिनादयः सः एतं रामेण सुपिच यं जादौ सुपिपरे ७ तोंगस दीर्घः रामाभ्याम् अतोमि सैस
अनेकाल्सा त्सर्वीदेशः रामैः रेयः ११२३ अतोंगात्परस्मरेयादेशः स्यात् स्थानि वरादेशो जनत्विधौ
इति स्थानि वरात्सुपिचेति दीर्घः रामाय रामाभ्याम् वङ्गवचने कल्यैर् कलादौ वङ्गवचने सुप्यतो ग
स्येकारः रामेभ्यः रामस्य आसिच अतो गस्येकारः रामयोः कस्यनद्यायो उदे कसांतानघतादवता
वोंगात्परस्यामो नुतागमः स्यात् नामि अजं तोंगस्य दीर्घः रामाणाम् रामे रामयोः एते ह्यते आदे
१३१४०१
राप्रत्यययोः एणउभ्यां परस्यादेशः प्रत्ययावयवभ्रयः सस्तस्य मरुत्यादेशः इषद्विदतस्य सस्य तादृश ए
वषः रामे ७ एंकु सादयो प्यदेता ७ नृदे नित्सं द्विवचनंतः सर्वदीनि सर्वनामानि सर्वानि सब
नामसंज्ञानि स्यः सर्वविश्व उभ उभय उतर रतम अस्य अन्यतर इतर त्वत् त्वने मसम सिम पूर्वपरा

६
७ आदेशः स्थानि वरात्सुपिचेति दीर्घः रामाय रामाभ्याम् वङ्गवचने कल्यैर् कलादौ वङ्गवचने सुप्यतो ग
स्येकारः रामेभ्यः रामस्य आसिच अतो गस्येकारः रामयोः कस्यनद्यायो उदे कसांतानघतादवता
वोंगात्परस्यामो नुतागमः स्यात् नामि अजं तोंगस्य दीर्घः रामाणाम् रामे रामयोः एते ह्यते आदे
१३१४०१
राप्रत्यययोः एणउभ्यां परस्यादेशः प्रत्ययावयवभ्रयः सस्तस्य मरुत्यादेशः इषद्विदतस्य सस्य तादृश ए
वषः रामे ७ एंकु सादयो प्यदेता ७ नृदे नित्सं द्विवचनंतः सर्वदीनि सर्वनामानि सर्वानि सब
नामसंज्ञानि स्यः सर्वविश्व उभ उभय उतर रतम अस्य अन्यतर इतर त्वत् त्वने मसम सिम पूर्वपरा

रासिद्धोः सत्तिम् ११११५१

स्ये श्रुतिकारुणात्मिकाय (वस्यसाधिकां जय)

सः २

वरदक्षिणेन रापराधराणि व्यवस्थापाम संतापाम स्वमहातिथिना रक्षा याम् अंतरं वहिर्योगे पसंया
नयो त्पदतदयद् एतदददम् अदम् एकम् पुष्पदस्मत् भवत्किम् एते सर्वदिपः जंशी १११२ अदता
सर्वनाम्नो जसः शोषाते सर्व सर्वनाम्नः स्मै १११३ सर्वनाम्नो जेः स्मै १११४ सर्वस्मैः १११५
सात्सर्वनाम्नः अतः सर्वनाम्न एतयोरे होस्तः सर्वस्मात् आपिसर्वनाम्नः सुद १११६ अवर्णं तात्सर्वनाम्नः
विहितास्पामः सुतागमः स्यात् एविषत्वे सर्वेषाम् सर्वस्मिन् शेषं राभवत् एव विष्वाद्यो पदेता
उभशब्दो नित्सं हिवचनांतः उभौ २ उभाभ्याम् ३ उभयो उत्तरज्जतमो प्रत्ययौ प्रत्ययग्रहणे तदन्तः प्रह
त् नेमः सार्धं सप्तः सर्वपण्यायः तुल्यपण्यास्तु न समानामिति तापकात् सर्वपरावरदक्षिणेन राप
राधराणि व्यवस्थापाम संतापाम १११७ एषा व्यवस्थापाम संतापाम सर्वनाम संतागणपाठात्सर्वत्रियात्रा
ष्टासाजसिवा सर्वे र्वाः स्वाभिधेयापेक्षावधि निपमो व्यवस्था व्यवस्थायां किं दक्षिणः गायकाः
ऊहाताः इत्यर्थः स्वमहातिथिना रक्षा याम् १११८ तातिधनान्य वाचिनः स्वशब्दस्य प्राप्तासंज्ञसिवा स्वस्वाः
आत्माया आत्मान इति वा तातिधनवाचिनस्तु स्वातातयः १११९ अथावा अंतरं वहिर्योगे पसंया

५
दिस्यप्रभवानाडीवायुनाडीतथैवच ॥४॥ सोम्यचित्रातथामृतंयौस्मरि चंचतुर्थकैः
तृतीयांगारकानाडीदहनाख्यातथैवच ॥५॥ शैद्रहस्ततथापूर्वाषाढाभाद्रपदा
तरा ॥ चतुर्थीजीवनाडीसासौम्यनाडीप्रकीर्तिता ॥६॥ युनर्वसुतराफलुगु
णयोतराषाढसतारका ॥ पूर्वाभाद्राचभुक्ताख्यापंचमीनीरनाडिका ॥७॥
पुष्यदंफालगुनीयापूर्वीश्रुभिजितरशततारका ॥ षष्ठीनाडीचविज्ञेयावु
धारव्याजलनाडिका ॥८॥ श्रुषेखादंमघाश्रुलोधिनिष्ठाताभंतथैवच ॥९॥
श्रुमृताख्याहिसाशोक्ताचंद्रनाडीचसप्तमीकैः ॥१०॥ मध्य
मार्गस्थितासौम्यानाडीतस्याग्रपठितः सोम्ययाम्येगतंज्ञेयनाडिका
नात्रिकंत्रीतदकं ॥११॥ कुरायाग्रगतानाद्यः सोम्यासौदिशाभिताः मध्यम्य २
नाडीचमध्यस्याग्रहस्यफलप्रदा ॥१२॥ एकनाडीगतावाच्यंग्रहाकुराः

प्रावोणमुक्तं पदे तु स्वातिव्रसे सासेयुता सप्तमीचवराशेहे पञ्चन्योवर्षति ध्रुव २ प्राव
 णेक स्वपदे चैकादशी रेहिणी युता ॥ यदा भवति यो जायं सुभिजां जगति प्रि
 ये ॥ ३ प्रावोणमुक्तं सप्तम्यां पदि मेघो प्रवर्षति ॥ उधृतुन व शारदायां ध
 न धा न्ये स मा कुलं ॥ ४ ॥ प्रावोणमुक्तं यत्र तत्र तोपयदा भवेत् ॥ मास
 चत्वारि वर्षति प्रजानां परमं सुखं ॥ ५ ॥ प्रावोणमुक्तं मायां च प्रवर्षति
 प्रवर्षते दोषा सरव्या भवेत्तेषः सुभिजां जायते तथा इति प्रावोणफल भाई चैव स
 माकुलमासे हिणी शनिवासरे गोक्रमानां महर्षे स्याद्दुरुशुकं पुनाथवा १ तथैव पूर्वयोग
 न इवमेव चतुर्गुणं २ हरिश्चाजीरकं चैव कारकं शीतं कं तथा कुस्तुरीति ज्ञानि मां त्यगु
 डहिंगु महर्षिता ३ रत्नं त्वं त्रिमासेषु पश्चाद्विहितं कुरु भाई शुक्ल द्वितीयायां प्रह
 रत्नं तीमे पदि उत्तरे घत गजतिगत शाखां समुद्धरेत् ५ अथ तस्यां द्वितीयायां घतं त
 दृश्यते ॥ क्वचिन् समहं सर्वकन्यानां मासेषु चतुर्मासेषु ० यद्येव चिक्कपेत्तु १०

मारा नोपदि नंदो नदश्रुते चकारोपित दामा सान् जलं मुंचति माधवः २३ पदितत्रा
 ५ मूलश्रुदुः परिवेषपुतोऽप्यवा तदा जगत्समुद्रं च प्राक्तेण पितृव्यते २४ आ
 वायुः रश्मि शिष्या महीधेवेत् ॥ २५ ॥ आवाह्ये पूर्णिमायां चेदक्षिणे यदि मा
 रूतः ॥ तदा सुभठ कौदीनां मेहपिबति शोरात ॥ २६ ॥ आवाह्ये नैऋते
 वायुस्तोयतत्र नदश्यते ॥ विक्रयसा तदा सर्वं कर्तव्यो धान्यसंग्रहः ॥ २७
 आवाह्ये वासुतो वातः बहस्तस्य भवेत्कृवं ॥ वायवे मकुशा शालभाम
 शाका शम्भुत्पतेति हि ॥ २८ ॥ उत्तरे मासतो लोके जीतवायु रतानराः ॥ ईशा
 ने मासतो धान्यसमर्धं प्रचुरं भवेत् ॥ २९ ॥ इत्यावाह्ये ॥ पंचम्या प्रथ
 मे पक्षे प्रावणस्य च गजंति ॥ पयो वाहस्तदा धान्यैर्धरा व्याप्ता जलैरपि ॥ ३० ॥

36/810
मसिदले

बुक-पोस्ट प्रकाशित सामग्री

3

4

गुरुकुल पत्रिका ! प्रहलाद ! आर्य भट्ट

रजि० संख्या एल० १२७७

सेवा में,

व्यवसाय प्रबन्धक
गुरुकुल काँगड़ी विश्वविद्यालय
हरिद्वार

बुक-पोस्ट प्रकाशित सामग्री

(3)

(4)

गुरुकुल पत्रिका ! प्रहलाद ! आर्य भट्ट

वाक्य ॥

२

माप्नोतिसुखमक्षयमन्नदः इत्यादौ नलक्ष्यवर्तमानविवक्षेति मिश्राः ॥ व
नैमानार्थकलत्प्रत्ययांतत्वेनेत्यस्यालोकस्यतसा भीय्यार्थकलत्
प्रत्ययांतत्वेनेतिकेदकोद्गारेमधुसूदनद्वेष्टकः श्रवनेपापकाः निः
क्रियस्यापि वाक्यस्य सत्त्वात् त्रिविधं वाक्यं तथाहि सुवतसमरः ॥ ति
उंतसमरः सुवतसिउंतसमरः ॥ यथात्रयः कालाः पचति नव
ति चैत्रः पचति इसोरो एकवाक्यतात्वेकमुख्यविशेषकनोधकत्वे
नपश्यन्मगोधावतीत्यादवपि तस्यादत्तेः तथाहि धावनकर्तृकम्
कर्मकदर्शनाम्नेत्येव इत्यन्वयवोधात् वाक्यार्थस्यात्र कर्मतासंज्ञा
एदर्शनक्रियायां मानत्वा वाक्यस्य चार्थवत्त्वाभावेन श्रुतातिपदि

जनक ६

राम

२

व्यवसाय प्रबन्धना

गुरुकुल काँगड़ी विश्वविद्यालय

हरिद्वार

एकवाक्येऽतिङंतात्परतिङंतांनिहन्ते
इति सूत्रार्थः ५

सन्तानवाक्ये
निष्ठातयुक्ता
दस्मदादेशाः
वक्तव्याः इति
स्मरणात् ५

पायांचसत्यालठः शतशानवावप्रथमासमानाधिकरणे इत्यनुशासनात्तलठः
शत्रादेशेधावतंमृगंपश्येत्येवस्यात्तथाचपश्यमृगोधावतीतिवाक्येऽस्ते
रापत्तेः तमित्यध्याहारैवाक्यभेदो गोरवंच नचवाक्यभेदेदतिविरह
इतिवाच्यम् तथासति तिङ्. तिङ्. इति सूत्रे अतिङ्. इत्यस्य व्यावर्त्य
भावेनवैयर्थ्यापत्तेः निष्ठातस्वरस्यैवेकवाक्यता र्थात् एववाक्य
ताभावितदनुपपत्तेः नचहरेर्दशावतारा इत्यत्रकात्रिषा अध्याहार्या
भवंतीत्यवेहि परंतुपत्राघोषतानतत्रलठुर्ध्ववर्तमानत्वान्त्वजः ॥
अविबक्षितत्वात् वर्तमानसामीप्येवालठ सामीप्यं च भूतमविष्म
रूपं अतएवजयंतिकृत्स्नस्य दशावतारा इतिमुकुटः वारिदस्तपि
यथापशुनाहं यजते इत्यादौ एतत्कल्पपुंस्त्वयोर्विवक्षा वास्मरणेन हंतव्य इ
त्यादौ तु तयो रवि वक्षा वास्मरणत्वजातिवान्पुरुषः स्त्री वा एको अनेको

वानहंतव्य इ
त्याशयात् २

वाक्य ३

भवति नामार्थधात्वर्थे चोरभेदातिरिक्तसंबन्धेन साक्षादन्वयबोध
स्यात्पुनस्तत्त्वात् अथवा तंडुलः पचतीत्यादेरपि साधुत्वापत्तिः ॥
न च तत्र धावनविशिष्टमृगस्य वाक्यार्थत्वेन नामार्थाभावो नैदोष इति
वाच्यम् तथा सति मृगपदोत्तरं प्रथमापि न स्यात् तस्यापि प्राप्तेपदि
काश्रपत्वात् किंच मृगकर्तृकोत्कर्तृधावनस्य दक्षिणक्रियायां क
र्मत्वेन विवक्षास्य लेख्यप्रयुक्तस्य प्रथममृगो धावतीत्यस्यैकवाक्य
त्वं कणिसंमतम् तच्चानुपपन्नमेव भणिसंमतिस्तु हे लाराजे
नेत्यष्टीकृता तथाहि सुवतं हि पथानेकं सुवतस्य विशेषणं त
थातिडंतमप्याहुस्तिडंतस्य विशेषणं इत्युक्ता तेन धावनक्रिया

नामार्थधात्व
र्थे चोरभेदो न
चाचान्वयः
इति नियमम
ग्रहणोदोना
तिस्तोकं प
चतीत्यादौ २

तान

३

कलान्वद्वितीयाद्यायतिः नद्यवाक्यभेदप्रसंगः किंच नहिक्रिया
 विनिर्मुक्तवाक्यमस्तीति भाषिणो र. गी. भारविजंभराभाति व ॥ २२
 तथाह त्रयकालादित्यादवेवक्रियाविनिर्मुक्तवाक्यस्य सर्वजनेन
 त्वात् नह्यत्रकापिक्रिया अध्याह तैश्वर्या अपिनक्रियाया
 विशेष्यत्वे प्रयाति पुरुषस्तस्य चरणवामिवादये इत्योदो तच्छब्दे
 नपुरुषस्य परामर्शान्नास्ति तस्य विशेष्यत्वेनोपस्थितत्वात् अ
 न्ध्या दशैते राजमातंगस्तस्यैवामीतुरंगमा इत्यादेरापिसाधुत्वा
 पत्तेः इत्याद्यनल्पं जल्पं तिस्म अत्रेदं भावयामः पश्यमगोधा
 वतीत्यत्र तादृशमगस्य दर्शनक्रियायां कर्मता संसर्गान्वपोन सं

Book-Post

To,

*If not delivered
please return to*

EDITOR,
THE VEDIC PATH,
P.O. Gurukul Kangri,
(U.P.) 249404.

बुक-पोस्ट प्रकाशित सामग्री

①

②

गुरुकुल पत्रिका । प्रहलाद । आर्य भट्ट

रजि० संख्या एल० १२७७

सेवा में,

व्यवसाय प्रबन्धक
गुरुकुल काँगड़ी विश्वविद्यालय
हरिद्वार

बुक-पोस्ट प्रकाशित सामग्री

①

②

गुरुकुल पत्रिका । प्रहलाद । आर्य भट्ट

रजि० संख्या एल० १२७७

यंकटकांचलगासदशचतुर्थीनां संज्ञापरं फनपरनमायोहि मम यय
क्रम्यतः च वज्रैर्नृप नवाशाश्वरादिषु प्रथममव्यतिहोरे विषमे कर्केद्रोः स
मराष्ट्रो चंद्रसूर्ययोः क्रमसं ९ मे वेनवांशमेवाद्यावत् च मकरादिका
मिथुने चतुर्लाद्यासु कर्कटै कर्कटादिकाः १० मे षादौ च धनुः सिंहौ म
गकन्ये मगादिके तुलाद्यौ तुलकुंभौ च कर्काद्यौ मीनवृश्चिकौ ११ मे
वृश्चिकयोर्मौमः शुक्रावृषतुलाभटौ बुधाः कन्यामिथुनयोः प्रोक्ता
कर्कस्य चंद्रमाभवेत् १२ स्वामिमिनधनयो जीवशानी मकरकुंभयोः
सिंहस्याधिपतिः सूर्यराशिनाथप्रकिर्तिता १३ कुजयमजीवज्ञसिवापं
चंद्रियवसुमुतीद्रियांशानां विषमेषु सर्जेषु क्रमेण त्रिंशांशकाः
कल्या १४ स्वर्गहादादशभागादेः काणाः प्रथमपंचनवपानां मेवाद्या

ल० च० श्रचत्वारः सद्यन्विमकराः जयावलाज्ञेया १५ मेवोदयस्तथा कर्कोमक
 रस्य धनुर्धराः पृष्ठे दयाः स्मृतापचयात्रायां प्रोभनामताः १६ सिंहा
 द्यायस्य चत्वारकुंभोयुग्मदिवावलाः प्रीतिर्दयाप्रयमीनस्तुवलीरात्रौ
 तथादिने १७ क्षीणाम्बुद्वारविभौमः यामोराहृष्टानिस्तथावुधोपिने
 र्युर्तः पायोहोराशप्रयद्भुच्यते १८ रवेन्दुभौमगुरवोऽशुक्रौ प्रानिरा
 हवः स्वस्मिन्नित्राणि चत्वारपरस्मिन्प्रात्रवः स्मृताः १९ मेवेरविव
 वेचंद्रोमकरेचमहीस्ततः कन्यायां रोहिणिपुत्रौ गुरुकर्कोऽजयेभुगुः
 २० प्रानिस्तुलायां च स्वमिषुने सिंहकास्ततः उज्जात्सप्तमगानी चारा
 वैशाखायादिनां प्रीतिर् २१ श्रुष्टीभोगीधनीनेता जायंते मेघदुलाधिपन
 पतिश्चक्रवर्ती चैतरव्यादौ रुच्यैर्गृह्यैः २२ त्रिभिस्वस्यैभवेमं त्रीणि राम

६० चं यदा कौंटे त्रिकोणे वलान्वितः संपत्तिरुत्कृते दिव्यमायुना शोभ्यते वचः ५५० चंद्रतो
यदि केंद्रे च देवराजपुरोहितः नीचेन भृगुना दृष्टो भूयतिः कुरुते नरः ५५१ सिंह
यः काली रस्था यदा भवति चंद्रमाः जीवेन यदि दृष्टस्ते कुरुते भूपतिं नरः ५५२
कुंभे प्राणिः प्रकृष्टं दृष्टो लजे च दिननायकः चंद्रो जलचरो राशौ राजानं कुरु
ते नरं ५५३ जातो भिजितः नक्षत्रे राजा भवति मानवः मुहूर्तो भिजितारो
चरा जाधनजान्वितिः पूछे लाभे धर्मो स्थिताः सौम्याः वापाः कर्म स्थले स्थि
ताः कलसा स्थाहि यो गोयं राजा स्यद्वनिश्रितः ५५४ मणराधिप रित्यज्य स्थि
तोलजे दृष्टस्तिः करोत्यवप्रयत्नं पतिं यदि नास्तमितो वली ५५५ जन्मना यो भवे
त केंद्रे वलयुक्तः प्रभेदितः करोति परमो भद्रिराजवंशो भवेदधिकं ५५६ लज्जा च
चुर्ध्वं पर्यंतं कुरासोऽप्यनहा यदा तदेवाहु यो गोयं विपरीतेन गोभवेत् ५५७ भोजी राम

जीवोदप्राप्तस्य च चंद्रमाः स सत्यं वा न मत्स्य बुद्धिस्तपस्वी च जितेंद्रियः ४२३

यदा जीवो बुधसौरि युज्यते तस्य जातस्य दीर्घायुः संपदप्रय भवन्ति हि ४० मीने
वृहस्पतिः शुक्रस्य चंद्रमा प्रययदा भवेत् तस्य जातस्य राज्यं स्वात्पत्नी च बहु पुत्र
णी ४१ पंचमस्यो यदौकुजेः स मेघवासे वेरवौ जीवनिरीक्षते षष्ठे शुक्रसंहस्र
स्तदा पिण्डयि वीपतिः ४३ कृतिकारे वतिः स्वाती युष्य स्वाधी भगोः सतः करोति भू
भृता नाथ मश्वीन्या मपि संस्थितः ४४ फाल्गुनी मूलपुष्ये सुरेवत्या च यदा रवीः ल
ग्नस्थितस्तदा कुर्यादेकदेवाधिपं नरः ४५ बुधयुक्तः पूर्णि चंद्रक के राज्य करो
मतः कर्मस्थाने दिवानाथो बुध युक्तस्तदा न्यते ४६ कर्मस्थाने भूमिपुत्रो देवाचा
ये च जातकः जायते धरणीनाथो धनधान्या यशो युतः ४७ कर्मस्थाने गुरुः शु
क्रः सवलकुसुतेनरं सुशीलं धरणीपालं पुत्रमिच्छन्नेयुतः ४८ उदितः सवलः खे
टः कर्मस्थाने यदा भवेत् ५६ दशा प्रवेशे तस्मै वराज्यप्राप्तिर्निगद्यते ४९ लग्ने श्वरो

ल० चं० फलदापरिकीर्तिताः ६७ सिंहजीवस्तुलाकीटेषां युमकरेपि च ग्रहा यदा तदा
 जातो देवाभागी भवेन्नरः ६८ तुलाकोटं दुर्मी न स्यात्तुल्यस्यैपि प्राप्तिश्चरः क
 रोति भूपतेर्जन्म चोषराशोर्गतायुषं ६९ विद्यास्थाने यदा सौम्याः कर्मस्थाने
 ने च चंद्रमा धर्मस्थाने यदा सौम्याः राजयोगस्तदुच्यते ७० मकरे च चट्टे मी
 ने च ये मिथुन मेघयोः ग्रहास्तदा च विख्याता राजा भवति नानवः ७१ बुधमा
 र्जव जीवार्क युक्ते राहस्तु यै कुरुते कर्मलारेण पुत्रानादिकं फलं ७२
 चतुर्थे भवने शुक्रौ गुरु चंद्रधनास्तदाः रवि सौम्यपुत्राः संति राजा भवति नि
 श्चितं ७३ अथ न च यै क्रूरमध्ये च करसौम्यकौ राजयोगोऽत्र योजा ज
 तश्च त्वारिं प्राप्स्यति ७४ लग्ने सौरस्तथा चंद्रः रवि कौलो जीवभास्करो क
 र्मस्थाने भवेद्दोमराजयोगो भिधीयते ७५ नवमे च यदा सूर्यः स्वग्रहस्थो भवेत्तदा

धनी गुणीनेता सर्वप्राहितकारकः इन्द्रायौ न जेवापि योगे भवति मानवः ५८ वि
नार विद्दोदशस्यै र्नका कष्यते बुधै चंद्राद्वितीयगै प्रोक्ता प्राप्ता स्यात् च पं
डितैः ६० चंद्रस्यो भज पार्श्वस्यै र्द्वै रात्रौ च्यते ग्रहेः के मुद्रुमस्ततो न्यत्र ग्रहै रेव
निगध्यते ६१ अनफायां नरो जातो धनी भोगी गुणी सुखी रोगहीनः सु
शीलः स्वविक्रमी भोगवान् नपि ६२ सुनफायां नरो जातो राजा च सचिवो भ
वै भूधर्मिणो धनवान् स्व्यातः शास्त्रवेत्ता च भूपति ६३ रद्विरा संभवो लोके
विरव्यातो नृपतिर्भवैत् दाता भोक्ता कुटुंबस्य धावको धनवान् नपि ६४ अपि
राजकुलोत्पन्ना यदि के मुद्रुमो भवेत् खलोदरिद्रो दुर्बुद्धिर्वधुहीनो रुजान्वि
तः ६५ उच्यते द्रुमुर्नै र्युक्तश्चंद्रात् के द्रुमा यदा तदा के मद्रुमो यो जेयं विज्ञेयो
शुभकारकः ६६ शुभग्रहकृताः यो जेः प्रपच्छति शुभफलं पापग्रहकृताः पाप

मज्झिमा॥ सर्वेषां जनिक जन्मा
जनरुजननधिक॥ कालीक
फालिनीकुल्लिकलिककां
लरुत्रिका॥ मरुकालरुदि
स्थाचकालनैरवरुणिणी
कफालरुद्रुंमधरापाशंकु
प्राविधादिणी॥ प्रमयाचम
याचैव राधाचमयनादिनी

मरुभयप्रदात्री च तथा च व
रहस्तिनामौरीमौरींमिका
मौरीमौरीवरुणजयप्रदां॥ उ
ग्रचौग्रप्रभाप्रांतिः प्रांतिप्रा
प्रांतिनामिनी॥ उग्रतारात
प्राचौग्रनालाचैकजटा तथा
हंरुहृता तथा तारा तथा च
सिद्धिकालिका॥ तारानीला

॥
न्यात्र तथा च कुलभूषिता ॥
अनंतानंतपालाश्रय अनंत
सुखनाशिनी ॥ हसंती शिव
संगे च वादितानंददायि
नी ॥ नागांगी नागभूषा च
नागसुखविधादिणी ॥ ध
रिणी धारिणी धन्या मरु
सिद्धिप्रदायिनी ॥ सकिनी

मं.स.

६

शाकिनाये वराकिनी काकि
नातया॥ भूताप्रेतापिशाची
चयद्विष्टाधनदाश्रीका॥
धतिः कीर्तिः स्वर्गतिर्भद्रा
तुष्टिपुष्टिरुमा रुखा॥ प्राक्
रीप्रां भवसेनारतिः प्रीतिः
स्मृता तारा॥ अन्नं गमदना
वेमदेकी अन्नं गमदना

६

यह पोथी शहर बनारस दिवाकर छापाखाना मे कुबलयानंद सटीक शिवचरन के छापाखाने मे छापा गया
साकीन् महद्वाभदै नी काली महल के पास वाकलम दुर्गा मिसिर ओछापने वाले कानाम वदलकारी गर
यह पोथी जिसको लेना होय सो चांदनी चौक मे कुंजगली के फाटक के पश्चिम तरफ रामचरन के दुकान पर
मिलेगी सन्वत् १९२८ मीः आषाढ सुदी १० वार मंगल के दिन समाप्ताः ॥ श्रीगणेश ॥

पत्रं	पं	अलंकारः	पत्रं	पं	अलंकारः	पत्रं	पं	अलंकारः	पत्रं	पं	अलंकारः	पत्रं	पं	अलंकारः	पत्रं	पं	अलंकारः
२	२	उपमा १	२०	१	प्रतिवस्तुमा १०	२०	१	अलंकारः	२०	१	अनुज्ञा ११	२०	१	समाहितं ४	२०	१	कपचालंका
३	१	अनन्वयः २	२०	२	दृष्टान्तः १०	२०	२	विभावना ३४	२०	२	लेशः १२	२०	२	भावोदयः ५	२०	२	राः
६	२	उपमेयोपमा ३	२०	३	निदर्शना १०	२०	३	विशेषोक्तिः ३५	२०	३	मुद्रा १३	२०	३	भावसंधिः ६	२०	३	संस्थितिः १
७	१	प्रतीपं ४	२०	४	व्यतिरेकः २०	२०	४	असंगतिः ३७	२०	४	रत्नावली १४	२०	४	भावश्रवणताः	२०	४	संकरालंकारे
८	१	रूपकं ५	२०	५	सहोक्तिः २१	२०	५	विषमं ३८	२०	५	तद्गुणः १५	२०	५	प्रत्यक्षं ८	२०	५	अंगानिभावस
११	१	परिणामः ६	२०	६	विनोक्तिः २२	२०	६	समं ३९	२०	६	हृवरूपं १६	२०	६	अनुमानं ९	२०	६	करः
११	२	उद्देशः ७	२०	७	समासोक्तिः २३	२०	७	विचित्रं ४०	२०	७	अतद्गुणः १७	२०	७	उपमानं १०	२०	७	सममाधान्यसंकरः
१२	२	स्मृतिः ८	२०	८	परिकरः २४	२०	८	अधिकं ४१	२०	८	अनुगुणः १८	२०	८	शब्दः ११	२०	८	संदेहसंकरः ४
१३	१	आतिः ९	२०	९	परिकरं कुरः २५	२०	९	अल्पं ४२	२०	९	मीलितं १९	२०	९	अर्थापत्तिः १२	२०	९	एकवाचकानुप्र
१३	१	संदेहः १०	२०	१०	श्लेषः २६	२०	१०	अन्यान्यं ४३	२०	१०	सामान्यं २०	२०	१०	विधिः २०	२०	१०	वेषसंकरः
१३	२	अपद्धतिः ११	२०	११	अप्रस्तुतप्रशंसा २७	२०	११	विशेषः ४४	२०	११	उन्मीलितं २१	२०	११	हेतुः १००	२०	११	इत्यलंकाराणां
१६	१	उत्प्रेक्षा १२	२०	१२	प्रस्तुताकुरः २८	२०	१२	व्याघातः ४५	२०	१२	विशेषः २२	२०	१२	अनुपलब्धिः	२०	१२	सूचीपत्रम्
२०	१	अतिशयोक्तिः १३	२०	१३	पर्ययोक्तः २९	२०	१३	कारणमाला ४६	२०	१३	उत्तरं २३	२०	१३	संभवः	२०	१३	
२४	१	तुल्ययोगिता १४	२०	१४	व्याजस्तुतिः ३०	२०	१४	एकावली ४७	२०	१४	शरक्ष्मां २४	२०	१४	रेतिहं	२०	१४	
२४	२	दीपकं १५	२०	१५	व्याजनिन्दा ३१	२०	१५	मालादीपकं ४८	२०	१५	पिहितं २५	२०	१५	एतेपंचदशालं	२०	१५	
२६	२	आवृत्तिदपः १६	२०	१६	आज्ञापः ३२	२०	१६	सारः ४९	२०	१६	व्याजोक्तिः २६	२०	१६	काराः	२०	१६	
			२०	१७	विशेषाभासः ३३	२०	१७	यथासंख्यं ५०	२०	१७	गूढोक्तिः २७	२०	१७	अथउत्तालंका	२०	१७	
			२०	१८		२०	१८	पर्यायः ५१	२०	१८	विहृतोक्तिः २८	२०	१८	राणांमेतनेष्ट	२०	१८	
			२०	१९		२०	१९	परिवृत्तिः ५२	२०	१९		२०	१९		२०	१९	

वात्पापमाश्रयपोहन् अनेतः सर्वदेवेशः सर्वज्ञः सर्वदः प्रभुः शिवध्यानैकसंपन्नः स
 मेपापंशपोहन् शिवोत्तमो महातेजः शिवध्यानपरायणः सर्वगः सर्वदः शांतः समे
 पापंशपोहन् विमूर्तिर्भगवात्रीशः शिवभक्तप्रबोधकः शिवध्यानैकसंपन्नः समेपा
 पंशपोहन् एकहृदोत्सुकगुरुः त्रैलोक्यनमिताहरिः शिवध्यानैकसंपन्नः समे श्री
 कंठः श्रीपतिः श्रीमान् शिवध्यानरतः सद्य शिवार्चनरतः साक्षात्समे शिवडीभगवा
 न्शांतः सितभस्मावगुंठितः शिवार्चनरतः श्रीमान्समे त्रैलोक्यनमितादेवी उक्ताता
 राप्ररातनी दादायिणी महाभागा गौरी ह्रस्वती शुभो एकवर्णी गजासौ स्यात्थावैवैक
 पाटला अष्टांगवरदादेवी वरदानैकतत्परा उमासुरहरा साक्षात्कोशिकी एकपद्मिनी स्व
 द्वागधारिणी देव्या करागारवरपल्लवा नैकवेषादिति दिव्यावतुर्भिः पुत्रकैवृता सेनाया
 नैदिनी देवी वरदावारिजेक्षण माता पावयती शोकाव्रदिनः समहात्मनः सुभावाद्या
 सुखोशांता पंचचूडावरप्रदा सुष्ठु सर्वभूतानां प्रकृतितेगतायया त्रयोविंशतिभि
 स्तत्तैर्महदाद्यैर्विभूषिता लक्ष्म्यादिशक्तिभिर्नित्यं नमिता वरवर्णिनी मुनोन्मनी महादे
 वी मायाकामंडनप्रिया मायायस्याजगत्सर्वव्रह्मांडं सचराचरं दौभिनी मोहिनी नित्यं
 योगिनां हृदिसंस्थिता एकानेकास्थिता लोके इंदीवरनिभेक्षण भक्तापरमयानित्यं स

लिं.
ग.पु.
१५५

वदेवैरभिष्टुता गणैर्ग्रंभोजगर्भंदायमवित्रेशश्च विजा संस्तुताजननीतेषां सर्वोपद्रवनाशि
नाशिनी भक्तानामार्तिहाभयाभयभावविनाशिनी भुक्तिभुक्तिप्रदादेवी भक्तानामप्रयत्न
तः सामेसाक्षान्महादेवीयायसाधुयवोहन् चंद्रः सर्वगणेशानां मुखाच्च भो विंतिः स्तुतः
शिवार्चनरतः श्रीमान् सामेपाययवोहन् शालकायनप्रवृत्तहलमशोभितः प्रभुः जामा
तामरुतांदेवः सर्वभूतमहेस्वरः सर्वगः सर्वदः शर्वः सहशः प्रभवः प्रभुः सनारायण
कैः देवैः सैंद्रचंद्रदिवाकरैः सैदैश्चयदगंधर्वैर्भूतैर्भूतविधायकैः उरगैर्ऋषिभिश्चैव
ब्रह्मणा च महात्मना स्तुतस्त्वैलोक्यनाथस्त्वनितांतः पुरे स्थिता सर्वदा पूजितैः सर्वैर्न
दीपायै ययवोहन् महाकायो महातेजो महादेव इवापरः शिवार्चनरतः श्रीमान् समे
व भो मुनिप्राह्लः शिवध्यानपरायणः शिवार्चनपरो नित्यं समे मेरुमेदरकैलासतट
कूटप्रभेदनः परावतादिभिर्दिव्यैर्गजैर्दिग्जैश्च पूजितः सप्तपातालपादेषु सप्तदीपा रु
जं चकः सप्ताणीवाक्यशेषेषु सप्तनोर्ध्वदरः शिवः आकाशदेशो दिग्बाहुः सामसूर्यो ग्लो
चनः हतासुरमहावृत्तो ब्रह्मविद्यामहोक्तः आर्त्तधोरणैः समंतादर्थी गपाशसमन्वितैः
वधास्तु उरीकाक्षस्तवेष्टनि निरुध्य च गजैर्द्रवक्रोयः साक्षाद्गणकोटिप्रातेर्वृतः शिव
ध्यानेकसंपन्नः समे भृंगीशः पिंगलाक्षो लोभसितासक्तदेहयुक् शिवार्चनरतः श्री

राम.
राम.

3
 मानसमे. चतुर्भिस्तनुभिर्नित्यं सर्वास्वरतिवर्हणः स्कंदः शक्तिधरः शान्तः सेनानी शि
 विवर्हणः देवसेनापतिः श्रीमान्समे. भवः शर्वस्तथेशानोरुद्रः पञ्चपतिस्तथा।
 उग्रभीमो महादेवो भवार्चनरताः सदा यताः पापं व्यपोहंतु मर्त्यः परमेश्विनः महा
 देवः शिवोरुद्रः शंकरो नीललोहितः ईशानो विजयो भीमो देवदेवो भवोद्भवः कपा।
 लो शश्व कथितारुद्रा एकादशास्ति मे शिवप्रणामसंपन्नयपोहंतु मलं मम वैक
 र्त्तनो विदस्वांश्च मार्त्तं रोभास्करोरविः लोकप्रकाशकश्चैव लोकसाक्षी त्रिविक्रमः।
 शदितश्च तथ्या सूर्यश्चोदिवकरः एते वै द्वादशादिशोऽप्यायपोहंतु मलं मम गग
 नं स्पर्शनेतजोरसश्च ॥ ^{मोक्ष} विधीतथा चंद्रः सूर्यश्च आत्मा चतनवः शिवभाविताः पा
 पं व्यपोहंतु मम भयं निर्नाशयंतु मे इंद्रश्च पावकश्चैव यमो निर्ऋतिरेव च वरुणवा
 युप्तो मम ईशानो भगवान्हरिः पितामहश्च भगवान्शिवध्यानपरायणः एते पापं
 व्यपोहंतु मनोवाक्कायकर्मजं गभस्ति स्पर्शानो वायुरनिलो मरुतस्तथा प्राणाः प्राण
 शजीवेशा मरुतः शिवभाविताः शिवार्चनरताः सर्वव्यपोहंतु मलं मम खेचरी वसुधा
 शिचत्रस्येशो ब्रह्मब्रह्मथीः सुषेणः शाश्वतः प्रणः सप्रहृष्टमहाबलः एते वै चार
 णाः शंभोः पूजयाता वभाविताः व्यपोहंतु मलं चैव पापं चैव मया कृतं मंत्रतो मंत्र

लिं.

ग. ७.

१५.

विष्णोर्हं सगटसिद्धरजितः किष्किमावर्तनः सिद्धः सर्वसिद्धिप्रदायकः व्योहंत
मलं सर्वमोहाः शीघ्रपराविकाः यदोपदेशाय न दोषं भलो मणी भद्रकः पूर्णभद्रो
भद्रशीलो विविंशीकं उल्लोतया नरेंद्रस्यैव यदोपदेशाय व्योहंत मलं मम अनंतः कुलिश
सैव वासुकिस्तदा कस्तथा कर्कोटको महापद्मः शंखपालो महाबलः शिवप्रणामस
पत्राः शिवदेहविभूषणाः समपायव्योहंत विषं स्थावरजंगम वीणाज्ञाः किन्नरा
सैव शूरसेनः प्रतदनः अतिशयः प्रभोगोचरगानज्ञासैव किन्नराः शिवप्रणाम
सपत्राव्योहंत मलं मम विद्याविनीतो विबुधो विद्याराशिर्विदो वरः प्रबुद्धो विबुधः
श्रीमान्कृतज्ञसु महायशाः एते विद्याधराः सर्वशिवध्यानपरायणाः व्योहंत मलं
शेखरमहादेवप्रसादतः हयग्रीवो महाजंभः कालनेमिर्महाबलः सृष्टीवो मदकसे
वपिंगलो देवमर्दकः प्रह्लादश्चाप्यनुक्रादः संक्रादः शिववाक्कलो जंभकुंभश्च सं
स्थायो मायावीर्यः कृतजयः एते महासुरात्मानो महादेवपरायणाः व्योहंत म
लं शेखरमासुरं भावमेव च गरुत्मान्तरगतिश्चैव पद्मराट् नागमर्दकः नागशत्रुर्हि र
ण्णभो वै न ते यः प्रभंजनः नागानां विशनाशश्च विस्रुवाहन एव च एते हिरण्यव
र्णभागरुधविस्रुवाहताः नागाभरणसपत्राव्योहंत मलं मम अगस्तिश्च वसिष्ठ

5
सुसंगिरभृशुरेवच कश्यपोनारदसैनदुधीविश्ववनस्तथा उपमन्सुस्तथाचामेजस्य
यः शिवभाविताः शिवार्चनरताः सर्वव्योहतुमलंमम पितापितामहासुवतथै
वप्रपितामहाः अग्निजातावर्हिदस्तथा मातामहादयः व्योहंतुभयंपापंशिव
ध्यानपरायणः लक्ष्मीधरणीदेवीगायत्रीवसरस्वती उगीतथाशक्तीनेष्टामातरः सु
रप्रणिताः देवानां मातरश्चैवगणानां मातरस्तथा भूतानां मातरः सर्वायत्रयागणमातरः
प्रसादेवदेवस्यव्योहंतुभयंमम उर्वशीमैत्रिकासुवरंभादेवीतितिलोत्रमा सुमुखीउ
मालीचैवकार्मुकीकामवर्पिनी तथात्याः सृगलोकेतुदिव्यासरसः शुभाः शिवयन्ताः
इवनिमंजुर्वतः शिवभाविताः देवाः शिवार्चनरताव्योहंतुभयंमम अर्कः सोमो
गारकसुवयस्यैवदृहसतिः सुक्रः शनैश्चरोराहुः केतुश्चैवमहावलाः व्योहंतुभा
यंचोरंग्रहपीडांशिवार्चिकाः मेघावृषोथमिष्टुनस्तथाकर्कटकः शुभः सिंहश्चकत्या
विपुलातलावेवसिकस्तथा धनुश्चमकरश्चैवक्रंभोमोनस्तथैवच यशयोदादश
स्येताशिवप्रजापरायणः व्योहंतुभयंपापंप्रसादात्परमेष्ठिनः अश्विनीभरणी
चैवकृतिकायेहिणीतथा श्रीमान्मृगाशीरश्वादीपुनर्वसुपुष्योसपिका मघावैश्व
फल्गुन्युजराफाल्गुनीतथा हस्तविज्रातथास्वातीविशाखाचानुराधिका ज्येष्ठा

लि
ग ७
१५१

ला महाभाग हवी पाप्मातये वच उत्तरापादिना देवस्य वराश्च धनिष्टिका शतभिषः पूर्व
भद्रातदाशो ह्यदा उभा योसात देवः सततं व्यपोहंतु भयं मम ज्वरः कुंदोदरश्चैव शंकाः
कर्णमहावलाः महाकर्णः प्रभूतसुमहाभूतप्रमर्दकः श्येनजिह्विव हृतसुप्रमाथोप्री
तिवर्धनः कोटिकोटिशतैश्चैव भूतानां संहृताः सदा व्यपोहंतु भयं सर्वं मम देव प्रसादतः
शिवध्यानैक संपन्नो हि मया दंभसंविभः कुंदंड सहशाकारः कुंदंडवडका मुखः वडवा
मुखशत्रुयौ वडका मुखमिंदनः वतुः पादः सदा भक्तः क्षीरोदइव पांडुरः रुद्रलोके स्थि
तो नित्यं शंभुः संवेष्टितो गणैः हृष्येद्यैश्च भूदेवो विष्णुस्य जगतः पिता वृत्तो नद्यादिभि
र्नित्यं मातृभिः पापमर्दनः शिवार्चनरतो नित्यं समेपायं व्यपोहंतु गवां माता जगन्मा
ता रुद्रलोके व्यवस्थिताः शिवभक्ता नुयानेदा समेपायं व्यपोहंतु भद्रा भद्रपदा देवी
शिवलोके व्यवस्थिता सरभी सर्वतो भद्रा सर्वपापप्रणाशिनी रुद्रप्रजारता नित्यं
सामेपाः सुशीला शीलसंपन्ना श्रीः शिवे नैव भाविताः शिवलोके स्थिता नित्यं सामे
सुमना सुभगा नित्यं सूर्या सपता यया रुद्रलोके स्थिता देवी सामे वेदशास्त्रार्थन
वतः सर्वकार्यार्थवित्तकः समस्तगुणसंपन्नः सर्वदेवेश्वरात्मकः ज्येष्ठः सर्वेश्वरः
सौम्यो महाविस्मल नुस्त्वयं शर्षः सेनापतिः साक्षात्मववानवमर्दनः परावतः

गङ्गा नदः कलकं वितमूर्धनः कलामोरकनयनः शशिपत्रगभूषणः भूतैः प्रेतैः
पिशाचैश्च कृपां देवसमावृतः शिवार्चनरतः साक्षात्समेः ब्रह्माण्यैवमाहेशीको
मार्गवैसवीतथा वाराहीवैवमाहेशीको मृगयैविकातथा एतावैमातरः सर्वाः योगि
भिश्च महापापव्यसो हन्त समीहिताः वीरभद्रो महातेजा हिमज्ज्देवसनिभः रुद्रस्यत
नयो रौद्रः शूलशक्तिमहाकरः सहस्रबाहुः सर्वतः सर्वाग्रधरः स्वयं वेनाग्निन
यनो देवसैलोक्यभयकृत्प्रभुः मातृणां रक्तको नित्यं महावृषभवाहनः वैलोक्यन-
मितः श्रीमान् महापादतनुः स्वयं यत्तस्य तश्चिरच्छेत्ता एसां दतविनाशकः वृद्धरुद्र
हरः साक्षाद्भगवन्त्रैलियातनः पादगुह्येन लोमांगपोषकः प्रभुसंज्ञिकः उपेन्द्र
यमादीनां देवानां मंगतक्षणाः सरस्वत्या महादेव्या तालिकोष्टौ चक्रेतकः गणेश
गणसेनानीः समेपाः ज्येष्ठावरिष्ठावरदावराभरणाभूषिता महालक्ष्मीर्महाजाया
समेपायः महामोहा महाभागामहाभुजवरामृता शिवार्चनरतानित्यं समेः लक्ष्मी
सर्वगुणोपेता सर्वलक्षणासंयुता सर्वदा सर्वगादेवी सा सिंहा नृपामहादेवी पार्वत्या
स्तनयाव्या विस्मोर्विद्यामहामाया वैसवी स्वरप्रजिता त्रिनेत्रावरदा देवी महिषा
सुरमर्दिनी शिवार्चनरताङ्गी सामेः ब्रह्माडपालकारुद्रः सर्वलोकप्रप्रजिता-

लिं.
ग. ७.
१५२

सत्मास्तमानसः सर्वेष्वप्येवं न भवेत्तम भूताः प्रेताः पिशाचाश्च कृष्णाः शङ्खगणनायकाः
कृष्णाः उकाश्च मेयायं येषां हस्तसमादिताः अनेन देवान् कृतान् तत्ते सर्वक्षमापवेत्त प्रण
माशीरसाभूषो प्रतीमासं हि ज्ञोतमाः यपो ह नस्तवं दिव्यं यः पठेत्तु एषादपि विधूय
सर्वपापानि हृदलोके महीयते कस्याधीन भवेत् कस्या जयका मो जयं लभेत् अर्थकामो
लभेदर्थं पुत्रकामो बहून् सुतान् विद्याधी विद्यायोगाधी योगमाप्नुयात् यामास्यार्थयते
कामात्मानवः शुण्डादिह शुष्कमहिहतात्सर्वान् शीघ्रमाप्नोति देवानां वप्रियो भवेत्
यपो ह नस्तवं दिव्यं जयमुद्दिश्य जयते न तस्य रोगावाधं ते वातपित्तादि संभवाः ना
काले मरणं तस्य सूर्ये चापि न दृश्यते यत्पुण्यं सर्वतो धीनां यज्ञानां चैव यत्फलं वेदानां
चैव यत्पुण्यं व्रतानां च विशेषतः तत्पुण्यं कोटिशुणानं जप्ता शप्नोति मानवः गोब्रह्मैव
कृतं ब्रह्मवीरहा व्रह्महा तथा शरणागतवाती व्रतया विश्वासवातकः उष्टः पायस
माद्यारोमात्पितृहा तथा यपो हि सर्वपापानि शिवलोके महीयते इत्यादि महापु
ण्यो लिङ्गे यपो ह नस्तवः शुषयः ऊतुः यपो हस्तवं पुण्यं पुतवं तमुभावहं सांप्रतं
लिङ्गदानं स्य व्रतापि वदस्तनः स्तुतवाच व्रतानि वप्रवक्ष्यामि शुभानि मुनि सत्तमाः
नंदिना कार्थिना नीह पुत्रवत्स पुत्राय धीमते तानि व्यासा उपाश्रित्य पुष्पाके प्रवदाम्यहं

७
अष्टम्यां च चतुर्थं पक्षं यदुक्तं योरपि वर्षमेकं तु पुंजा नो नक्तं यः पूजयेत्तु सर्वं
तत्फलं प्राप्य स याति परमां गतिं एषीषी भाजनं कृत्वा भुक्त्वा पर्वसु मानवः अहोरात्रेण
चैकेन विराज्य फलं ननु ते द्वयोः पक्षस्य पंचमोर्हयोः प्रतियदोर्नरः दीरधारावतं कु
यीत सोऽष्टमे पक्षे फलं लभेत् कृत्वा ह्यष्टम्यां तु कृत्वा नवावत्कृत्वा चतुर्दशी भुजन् यत्तम
वाप्नोति ब्रह्मलोकं च गच्छति योऽष्टमे कं प्रकुर्वीत नक्तं पर्वसु पर्वसु ब्रह्मचारी जितक्रोधः
शिवध्यानपरायणः संवत्सरांते विशन्ने भोजयेद्विधिपूर्वकं सुरेन्द्रतमवाप्नोति नात्र
कार्या विचारणा उपवासोत्तरं भैक्ष्यं भैक्ष्यात्परमया चितं अया वितात्यं नक्तं तस्मात्
क्तेन वर्तयेत् देवेस्तु भुक्तं पूर्वाह्ने मध्याह्ने च विभिक्षया अपराह्णे च पितृभिः संध्या
यां पक्षरात्रौ सैः सर्वावेला मतिक्रम्य नक्तं भोजनमुत्तमं हविष्यं भोजनं स्नानं स
त्यमाहारलाघवं अग्निकार्यं मयः शय्यां नक्तं भोजीष्य चरेत् प्रतिमासे प्रवक्ष्यामि
शिवव्रतमनुत्तमं धर्मकार्यं मोक्षार्थं सर्वपापविमुक्तये पुष्यमासे तु संपूज्य
कुर्यात् नक्तं भोजनं सत्यवादी जितक्रोधः शालिगोपमगोसुरैः पक्षयो रष्टयत्ना उप
वासेन वर्तयेत् भूमिशय्यां च मासांते पौर्णिमासां चृतादिभिः स्नाप्य रुद्रं महादेवं संपू
ज्य विधिपूर्वकं यावत्कंचोदकं कृत्वा सदीरं सवृत्तं हिजाः भोजयेद्वाद्याणां शिष्टान्

लि.
म. ७.
१५३

नयेच्छांतिविशेषतः तत्र गोमिश्रुनं वैवर्कसिलं विनिवेदयेत् शिवाय देवदेवाय रुद्राय
परमार्ष्टेने स्यात्तिष्ठति स्यात्तद्वैवर्कसिलं कर्मवृत्तमे भुक्ता तद्विपुलाभोगान् स तत्रैव
विमुच्यते मासे मासे तत्रैव पूज्यः कृषीन्तु भोजनं कर्मवृत्तसंयुक्तं भुजानः संय
तेंद्रियः शेषमाससु तद्वैवर्कसिलं भवेत्तत्रैव पूज्यः रुद्राय पौर्णिमास्यां तदद्याद्वैवर्कस
िलं कर्मगोमिश्रुनं दद्यात् पूजयेच्चैव शंकरं भोजयेद्वा स्यात्तत्रैव यथाविभवविस्त
रं याम्यमायाति वैलोक्य मे न सह मोदते फाल्गुने वापि संप्राप्तयः कृषीन्तु भोज
नं श्यामा कक्षीरनीवारं जितक्रोधं जितेंद्रियः चतुर्दश्यां मथाष्टम्यां सुपवासं च कार
येत् पौर्णिमास्यां महादेवं स्नाप्य संपूज्य शंकरं दद्याद्गोमिश्रुनं वैवर्कसिलं भुजानां
लाये ब्राह्मणान् भोजयित्वा तृतीययेत्तत्रैव पूज्यः स्यात्तिष्ठति स्यात्तद्वैवर्कसिलं कर्मवृत्तमे
कारणा वैवर्कसिलं रुद्रमभ्यर्च्य कृषीन्तु भोजनं शाल्यत्रयं यस्यायुक्तं च तेन च सम
न्वितं गोपुशापी मुनिश्चेष्टा गोवृषां कर्मनुस्मरन् पौर्णिमास्यां शिवं स्नाप्य दद्याद्गोमि
श्रुनं सितं ब्राह्मणान् भोजयेच्चैव तेनैव तस्यां न मानुयात् वैशाखे च तथा मासे कृतावे
नक्तं भोजनं पौर्णिमास्यां भवेत्स्नाप्य पंचगव्यं च तदिभिः श्वेतं गोमिश्रुनं दद्यात् सोम
मेधफलं लभेत् ज्येष्ठमासे तद्वैवर्कसिलं शिवं शर्वं नृमापतिं स्नाप्य भक्ष्याय श्याम्याय च त

दर्शने च मूलितं ब्राह्मणभोजयित्वा च यथाविभवविल्लरं पूरुंगोमिषु नंदतायामवेय-
फलं लभेत याथाकामं चैवं यो नक्तभोजनमाचरेत् भूरिखंडाज्यसन्निभं सकृभि-
श्चैव गोरसैः पौर्णमास्यां च ताद्यैस्तस्मात् पूर्ववदर्थं येन ब्राह्मणभोजयच्चैव आ वि-
याने दयारगतं दद्याद्गोमिषु नंदगोरं चारुणं लोकमानुष्यात् प्राचो वदिता मासे कृता-
वैनक्तभोजनं तीरसाहिकं संमिश्रं सकृभिश्चैव गोरसैः पौर्णमास्यां च ताद्यैस्तस्मात्
पूर्वयथाविधि ब्राह्मणभोजयित्वा तु मिश्रं नतसादरं श्रेताश्रयादपृष्टं च दद्याद्गो-
मिषु नंततः सयाति वायुसायुजं वा पुवत्सर्वगो भवेत् शत्रे भाद्रपदे मासे कृतावैन-
क्तभोजनं पुनर्मूलेन निप्रेक्ष्य वृत्तमूलादिना पौर्णमास्यां च देवेशं स्त्राप्यसंपूज्य-
शंकरं नीलस्कंधं वृषं गां च दद्याद्ब्रह्मायथाविधि यत्तल्लोकमनुप्राप्य यत्तेशा वै भवे-
न्नरः तथैवाग्निपुजे मासिकृतात् नक्तभोजनं सद्युतं शंकरं पूज्य पौर्णमास्यां च पूर्व-
वत् ब्राह्मणभोजयित्वा च शिवभक्तान् सदा मुचीन् वृषभं नीलवर्णं भूमिपरो देशमु-
त्तमं गां च दत्वा यथासायमैशानं लोकमानुष्यात् कार्तिके च तथा मासे कृते वैनक्तभो-
जनं तीरोदनेन साजेन संपूज्य च शिवं प्रभुं पौर्णमास्यां च विधिवत् स्त्राप्य दत्वा च रुद्रं पुनः
ब्राह्मणभोजयित्वा च यथाविभवविल्लरं दद्याद्गोमिषु नंदैव कविलं पूर्ववद्विनाः स-

लिं-
गप्र-
१५४

यलोकमवाप्नोति सतत्रैव निमुच्यते मार्गशीर्षे च सप्तमे च कृतायेन कृत्वा भोजनं यवात्नेन यथा
म्यायं साजं ह्योशदिभिः समं यौलिमासां च एते कृत्वा तानादि संभवं ब्राह्मणाभोजयि
तावमुचीनशीवयसायसान् दत्ता यो मिषु न चैव यो इरं विधि पूर्वकं सोमलोकमनुप्राप्य
सतत्रैव निमुच्यते अहिंसासममस्तेयं ब्रह्मचर्यं क्षमादयः त्रिः स्नानं वाग्निहोत्रं वभू
शायो न कृत्वा भोजनं पक्षयो रूपवा स च चतुर्दश एव मीषु च इत्येवमाविलं प्रोक्तं प्रतिमां सशि
वव्रतं कुर्याद्वर्षक्रमेणैव संक्रमेण पिनादिजाः सयाति शिवसायुजं ज्ञानयोगमवाप्य
नु इत्यादि महाप्रणाले लिंगे प्रतिमां समश्नव्रतं ८ सतत्रैव उमा महेश्वरं लिंगं व्रतमी
श्वरभाषिते नरत्तार्यादि जन्तुनां हि नायमुनि सव्रताः यौलिमासां च चतुर्दश ए
मीषु च नक्तमष्टं प्रकुर्वीत हविषं पूजयेत्स्त्रिवे उमा महेश्वरं प्रतिमां हेम्रा कृत्वा स शोभने
राजतावापि वर्षाते प्रतिष्ठाप्य यथाविधिः ब्राह्मणाभोजयित्वा च शक्तादत्ता च दत्ति
णां रथ्याद्यैर्वापि देवेशं नीत्वा रुद्रालयं प्रति सर्वातिशयसंश्रुतैः त्वत्र चामरभूषणैः नि
वेदयेद्ब्रतं चैव शिवाय परमेश्विने सयाति शिवसायुजं नारी दिव्याय दिप्रभोः अष्टम्यां च
चतुर्दश्यां नियता ब्रह्मचारिणी वर्षमेकं त्रुं जीतकम्मावा विधवापि वा वर्षाते प्रतिमां कृत्वा
एवैकं विधिनापि वा प्रतिष्ठाप्य यथा म्यायं गत्वा रुद्रालयं पुनः ब्राह्मणाभोजयित्वा च

(2)

४३

लिंग.
पु. २०

नाथायतेविभो नमो राजाधिराजाय राजा मथिपतायने ॥ नमः शिलाधिपतये पलाशाकृति
ने नमः नमः केयूरकेशाय गोपते ते नमो नमः १० नमः श्रीकंठनाथाय नमो लकुडपाणये
भुवनेषाय देवाय वेदशास्त्रे नमो नमः सारंगाय नमस्तुभ्यं राजहंसाय ते नमः केनकांगदहा
राय विष्णुगर्भाय ते शिव १४ सूर्याग्निसोमवर्णाय यजमानाय ते नमः सर्पकुंडलमालाय कटि
सूत्रीकृताहिने १५ वेदगर्भाय गर्भाय विष्णुगर्भाय ते शिव अग्रये रुद्ररूपाय रुद्राण्यपतये नमः
शिवाय शिवमंत्राय सद्योजाताय वेधसे वामाय वामदेवाय वरदायामृतायने १५ अक्षोरायातिबो
राय सद्योजाताय रेहसे ईशानाय प्रमशानाय प्रतिवेगाय वेगिने १६ नमो निधनपादाय कुर्द
लिंगाय लिंगिने हेमलिंगाय हेमाय चारिलिंगाय चाभसे २० शिवाय शिवलिंगाय व्यापि
ने व्यामव्यापिने वायवे वायुवे गायनमस्ते वायुहृदि १८ तेजसे तेजसो हर्त्रे नमस्ते व्याम
व्यापिने जलाय जलनाथाय नमस्ते जलव्यापिने पृथिव्ये चोतरिक्षाय पृथिवीव्यामव्या
पिने शब्दाय स्पर्शरूपाय रसगंधाय गंधिने २० गणायिपतये तुभ्यं ब्रह्मगुह्यतमाय ते अनंतवि
श्वरूपाय अनाथायामलाय च २१ शाश्वताय वरिष्ठाय चारिगर्भाय योगिने संस्थितायाम्भसो
मध्ये श्रावयोर्वस्त्रवर्चसे २२ गोप्रे हर्त्रे सदा भर्त्रे निधनायेश्वराय च अचेतनाय चित्ताय चेतना
य सहारिणे २३ अरूपाय स्वरूपाय अनंताय गहारिणे भस्मदिग्गशरीराय भानुसोसाग्निहेतवे

13

२५

२५

२०

14
कैसश्चतेशांतिकेतथा त्रयोदशकलायुक्तं बलाद्यैः सह लोहित सामोद्भवे जगत्पाये हृदि सं
धानकारणं वर्णाः षडधिकाः षष्टिरस्य मंत्रवरस्य च पंचमंत्रं तथा लब्धं जज्ञाय भगवान्
विः अथ दृष्ट्वा कलावर्णमृग्यत्रः सामन्त्रपिणं ईशमीशानमुकुटं पुरुषास्यं पुरातनं अचोर
हृदयं हृदयं वामगुह्यं सदाशिवं सद्यः पादं महादेवं महाभोगींद्रं भूषणं विश्वतः पादवदने
विश्वतोदिकं हरं ब्रह्मणोऽपि पतिः सर्गस्थितिं संहारकारणं तुष्टवपुनरिष्टाभीर्वाग्भिर्व
रदमीश्वरं ॥ इत्यादि महापुराणैर्लिंगे ब्रह्माविष्णुप्रधाना य ब्रह्मलिंगोत्पत्तिनाम सप्तद
शोऽध्यायः १० सूत उवाच ओं एकाक्षराय रुद्राय अकाराय आत्मन्त्रपिणे ओं काराय दिदेवाय
विद्यात्रयाय वै नमः तृतीयाय मकाराय शिवाय परमात्मना जलाय च जलाख्याय
नमस्तजलव्यापिने चिंतये चिंतत्रयाय स्मृतित्रयाय वै नमः ज्ञानाय ज्ञानगम्याय न
मस्तसंविदे सदा शिखराय नमस्तुभ्यं नीलकंठ्ये वै नमः अर्द्धनारीशरीराय अव्यक्ताय
नमो नमः ४ एकादशविभेदाय स्थाणावेते नमः सदा नमः साराय पात्राय भवाय भयहा
रिणे ५ नमस्काराय देवाय शंकराय श्वराय च नमो बिकापिपते य उमायाः पतये नमः ६
हिरण्यवाहवे तुभ्यं नमस्तैस्ते नमस्तैस्ते नीलकेशोपवीताय शितिकंठाय ते नमः ७ कपर्दिने
नमस्तुभ्यं नागागाभरणाय च हृषीकेशाय शंकाय कर्त्रे नमो नमः विरामेति रामाय रमा

लिं.
ग. १.
४५

मंत्रविन प्रविशतीर्थमथंनपुनः पुण्यविवृद्धये शृंगेणपरीपुटकैः पलाशैर्वाक्षते।
स्तथा सकृशेणसप्रष्येणजलेनैवाभिषिचयेत् रुद्रेणपवमानेनतरिताखेनमंत्रवि
न होतारंपवमानाद्यैस्तथाशांतिद्वयेनच शांतिधर्मेणाचैकेनपंचब्रह्मपवित्रकैः नत्र
न्मन्त्राधिदेवानांस्वयंपंचऋषीन्स्मरन् एवंदिवाभिषिच्यायमूर्धानंपयसादिजाः प्या
येच्चअंवकंदेवं हृदिपंचास्यमीश्वरं आचम्याचमनंकुर्यात्स्वगोत्रोक्तं समीक्ष्य च पवित्रह
स्तस्मात्मीनः शुचौदेशेयथाविधि अभ्युक्ष्यसकृशंचाद्रिदक्षिणेनकरेणच हृयेप्रक्षिप्य
तत्रोयंवज्रीभक्त्याद्यतंदितंदितः प्रदक्षिणात्रयंकृत्वाहिसायापप्रशंतये इतिसंदोषतः
शोक्तस्नानावनमुत्तमं सर्वेषांब्राह्मणानां तद्वितीर्थदिजसत्रमाः १. स्नानाचमनविधिपंच
विंशः नैदिरुः आवाहयेत्ततोदेवीगायत्रीवेदमातरं प्रायानुवरदादेवीमनेनैवमहेश्वरीं पा
द्यमाचमनोयंचतस्याश्चार्च्यप्रदापयेत् प्राणायामंततः कृत्वासमासीनः स्थितोपिवा सह
स्ववातदर्धवाशतमशोन्नरं तवा गायत्रीं प्राणवेनैवत्रिविधेष्वेवमाचरेत् अर्घ्यदत्त्वा सम
भ्यर्च्यप्राणाम्पशिरसाद्यय उन्नरं शिखरं देवीं त्र्युक्तोद्वाह्यचमातरं प्राच्यां लोकाभिर्वेदेशीं
गायत्रीं वेदमातरं कृतोजलिप्रसेभूत्वा प्रार्थयेद्वा स्मरंततः इदमंचतथा चित्रं जातवे
दसमेवच आदितावेतथा चैव आदितावाविधानतः तथास्तुगणस्तुतानिभूम्यनुसाम

पापहरां साक्षाच्चिदेन कथितं पुरा अनेन विधिना स्नात्वा यः सकृत् सा ज्यशंकरं ब्रह्म
 मंचपीत्वा च सर्वपापैश्च मुच्यते विविधं स्नानमाख्यातं देवदेवेन शंभुना हिताय ब्रह्मणा
 दीनां च तर्मावसतो तम वारुणां परतः कृत्वा ततश्चाभेयमुत्तमं मंत्रस्नानं ततः कृत्वा
 जयेत्परमेश्वरं भावदृष्टो भसि स्नात्वा भस्मनानविशुद्धाति भावशुद्धश्चरेत्त्र्योचममथा
 स्नानमाचरेत् सरित्सरस्तशो गेष्ठ सर्वेषां प्रलयनरः स्नात्वा न भावशुद्धश्चरेत्त्र्योचममथा
 संशयः नृणां हि चित्रकमलं प्रबुद्धमभवत्तदा प्रसन्नमसात्तानं भानो भोक्तव्यं शुचिः
 मृत्कुशांस्तिलप्रष्यं च स्नानार्थं भसितं तथा आदाय तीर्थं निक्षिप्य स्नानतीर्थं कुशादिच
 प्रक्षाल्या च म्पादौ च मलं देहादिशोष्य च द्वयैस्तनोरदेशस्थे स्नतः स्नानं समाचरेत्
 उहतासीति मंत्रेण पुनर्देहं विशोधयेत् मृदादाय ततश्चाभ्युहस्व स्नात्वा स नृणां गे
 पहरां डराय पीमिति मंत्रेण मंत्रं वित् कपिलागोमयेनैवास्वस्थेनैवानुलेपयेत् पुनः स्ना
 नं परित्यज्य तदहस्त्रं मलिनं ततः शुक्लावस्त्रपरीधानो भूत्वा स्नानं समाचरेत् सर्वपापसि
 शुद्धिमावाप्त्यवरुणां तथा संपूज्य मनसा देवप्यानयोगेन वै भवं आचम्य त्रिस्तुतया अ
 वगाह्य भवं स्मृतं पुनराचम्य विधिं वदो भिमं जमहाजलं अवगाह्य ततस्तस्मिन् पठेत् त्रैवा
 चमर्षणं तत्रोये भानुसोमाग्निमंडलं सस्मरन् वशी आचम्य च पुनस्तस्माज्जलाडतीर्थं मंत्रं

His नातवापा
कस्माद्वेराग्या
योगनयातोषं

छन्नं बलवनादिरुपमिदमद्भुतमिदं जालं
किंवांजरदर्वीकं शितत्वा
गुणं

शं.वि.

अनत

लसामि

सुप

सुप

सुप

सुप

सुप

सुप

सुप

सुप

सुप

गुण

गुण

गुण

गुण

गुण

गुण

गुण

गुण

गुण

गुण

शं.वि.

शं.वि.

शं.वि.

शं.वि.

शं.वि.

शं.वि.

शं.वि.

शं.वि.

शं.वि.

अनत

अनत

अनत

अनत

अनत

अनत

अनत

अनत

अनत

अनत

अनत

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

लसामि

seem as if the impediment
had influenced his style. I
very short with frequ
but brilliant sugges
each other
they se
at these
by
The

ch
a jud
Henry Ma
e 14th of Janu
of his age. His
on, the Right Ho
don, March 31, 18

the most remark
and popular
tive of
family

some education at various
s, but after twelve years of
lyself-taught. His residence at
was visited by the most
, statesmen, and beauties of
mpossible to enumerate all
itings. The greatest, as w
stable, was his translation
d propos
his
she

as popular
today
and

the post of hono
and most sele
the

January
commenced
on about two
stable of Mac
two periodicals
and the kind
the works, be
and the kind
the works, be
the kind
the works, be

the kind
the works, be
the kind
the works, be

the kind
the works, be

the kind
the works, be

the kind
the works, be

the kind
the works, be

the kind
the works, be

the kind
the works, be

the kind
the works, be

the kind
the works, be

the kind
the works, be

the kind
the works, be

the kind
the works, be

the kind
the works, be

the kind
the works, be

the kind
the works, be

the kind
the works, be

the kind
the works, be

the kind
the works, be

the kind
the works, be

the kind
the works, be

the kind
the works, be

the kind
the works, be

the kind
the works, be

the kind
the works, be

the kind
the works, be

the kind
the works, be

the kind
the works, be

the kind
the works, be

the kind
the works, be

the kind
the works, be

the kind
the works, be

the kind
the works, be